

I. L. CARAGIALE

OPERE

II. Teatru • Scrieri despre teatru

Versuri

ACADEMIA ROMÂNĂ

FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ

Colecția „OPERE FUNDAMENTALE”

Coordonatorul colecției: acad. EUGEN SIMION

CARAGIALE

OPERE

II. Teatru • Scrieri despre teatru
Versuri

Ediție îngrijită și cronologie de
STANCU ILIN, NICOLAE BÂRNA,
CONSTANTIN HÂRLAV

Prefață de EUGEN SIMION

univers enciclopedic
București, 2000

Coperta: PODALV
Redactor: Ioana Cracă
Tehnoredactor: Ofelia Coșman

Cartea a apărut cu sprijinul Ministerului Culturii
și al Agenției Naționale
pentru Știință, Tehnologie și Inovare

Mulțumim Regiei Autonome „Monitorul Oficial”,
îndeosebi Doamnei Director General,
ing. Eugenia Ciubâncan, pentru sprijinul
acordat tipăririi acestei lucrări

© Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin
Editurii Univers Enciclopedic

ISBN: 973-9436-54-4
973-9436-56-0

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Al doilea volum al ediției de față, *Opere* de I.L. Caragiale, are următoarea structură: *Teatru, Scrieri despre teatru, Versuri*.

Am îmbinat criteriul distribuției pe genuri cu cel cronologic, dat fiind diversitatea materiei ediției. Totuși, volumul este unitar pentru că adună la un loc creația dramatică și meditația omului de teatru complet, privind dramaturgia, arta spectacolului, organizarea instituțiilor teatrului ș.a.m.d.

În prima secțiune, *Teatru*, sunt editate toate piesele originale ale autorului, traducerea *Roma învinsă* și o *Addenda* cu *Hatmanul Baltag*, operă bufă, în colaborare cu Iacob Negruzzi, și *100 de ani*, un montaj de texte din literatura națională. Ordinea pieselor a urmat sumarul volumului *Teatru* (1889), unde sunt cuprinse principalele comedii, la care am adăugat *Năpasta* (1890). Din volumul *Teatru* (1894), am preluat „farsa fantezistă“ *O soacră*, din *Schițe ușoare* (1896), monologul *1 Aprilie*. Alt monolog, *Modern*, și „instantaneul într-un act“, *Începem*, au fost reproduse din periodice.

Cu câteva luni înainte de moarte, I. L. Caragiale condiționa dreptul de reprezentare a pieselor sale pe scena Teatrului Național din Craiova (director Emil Gârleanu) de respectarea integrității materiale a textului din „edițiile anterioare ediției «Minerva»“. Aceasta înseamnă că volumul din 1908,

Teatru. Opere complete, era pus sub semnul îndoielii de dramaturg. Ne-am conformat acestei cereri exprese și am considerat text de bază ediția Socec din 1889. Pentru corectarea câtorva greșeli de tipar evidente, am apelat la ediția Șaraga (2 vol. 1894).

Am inclus în sumarul acestui volum, în secțiunea *Scrieri despre teatru*, texte de facturi diferite: grupajul de texte literare de evocare (în genul „reminiscentelor“), publicat în volumul *Note și schițe* (1892) sub titlul *Din carnetul unui vechi sufleor*, apoi cronici dramatice, articole și alte însemnări.

În secțiunea *Versuri* sunt cuprinse, în ordine cronologică, poezii satirice, pastișe și parodii, fabule, epigrame ș.a., risipite de Caragiale, de-a lungul carierei sale scriitoricești, în publicațiile, îndeosebi satirice, pe care le-a condus sau la care a colaborat. Am fost circumspecți față de unele compuneri de acest gen, lăsând de o parte pe cele de a căror paternitate ne îndoim.

Textele sunt însoțite de note și comentarii, cu indicații bibliografice și câteva date de istorie literară.

La transcrierea textelor am respectat ortografia actuală a Academiei Române.

EDITORII

TEATRU

O NOAPTE FURTUNOASĂ
COMEDIE ÎN DOUĂ ACTE

PERSOANELE

JUPÂN DUMITRACHE TITIRCĂ INIMĂ-REA, cherestigiu, căpitan
în garda civică

NAE IPINGESCU, ipistat, amic politic al căpitanului

CHIRIAC, teighetar, om de încredere al lui Dumitrache, sergent în gardă

SPIRIDON, băiat pe procopseală în casa lui Titircă

RICĂ VENTURIANO, arhivar la o judecătorie de ocol, student în drept
și publicist

VETA, consoarta lui jupân Dumitrache

ZIȚA, sora ei

În București, la Dumitrache

ACTUL I

O odaie de mahala. Ușă în fund dând în sala de intrare; de amândouă părțile ușii din fund, câte o fereastră. Mobile de lemn și paie. La stânga, în planul întâi și-n planul din fund câte o ușă; în dreapta, pe planul al doilea altă ușă. În dreapta în fund, răzemată de fereastră, o pușcă de gardist cu spanga atârnată lângă ea.

Scena I

JUPÂN DUMITRACHE, în haine de căpitan de gardă fără sabie,
și NAE IPINGESCU

JUPÂN DUMITRACHE (urmând o vorbă începută)

Iaca, niște papugii... niște scârța-scârța pe hârtie! 'I știm noi! Mănâncă pe datorie, bea pe veresie, trag lumea pe sfoară cu pișicherlicuri... și seara... se gătesc frumos și umblă după nevestele oamenilor să le facă cu ochiul. N-ai să mai ieși cu o femeie pe uliță, că se ia bagabonții laie după dumneata. Un ăla... un prăpădit de amploiat, n-are chioară în pungă și se ține după nevestele negustorilor, să le spargă casele, domnule!

IPINGESCU

Nu se ia după toate, jupân Dumitrache; după cum e și femeia: dacă trage la ei cu coada ochiului și face fasoane, vezi bine! bagabonții atât așteaptă.

JUPÂN DUMITRACHE

Ba să am pardon! Știu eu ce vrei dumneata să zici... Dar nevastă-mea nu-i d-alea, domnule.

IPINGESCU

Vai de mine! jupân Dumitrache, adică, gândești că am vrut pentru ca să-ți fac un atac? Îmi pare rău!

JUPÂN DUMITRACHE

Nu, nene Nae; dar vreau să zic adică că nevasta mea nu-i d-alea cum ziseși, și iaca, după mine de ce s-a luat?

IPINGESCU

S-a luat bagabonții și după dumneata?

JUPÂN DUMITRACHE

S-a luat și se ia...

IPINGESCU

Și cum ești dumneata!...

JUPÂN DUMITRACHE

Eu am ambiț, domnule, când e vorba la o adică de onoarea mea de familist...

IPINGESCU

Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE

Apoi să știi de bine că intru în cremenal! Să mai văz eu numai că se ține bagabontul după mine, și lasă-l...

IPINGESCU

Care bagabont?

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! iaca... un bagabont! de unde-l cunosc eu?

IPINGESCU

Apoi, dacă nu-l cunoști, de unde știi că-i bagabont?

JUPÂN DUMITRACHE

Asta-i! Una vorbim și bașca ne-nțelegem. Dar de! ai dreptul; nu știi ce mi s-a întâmplat, nu știi cum mă fierbe el pe mine de două săptămâni de zile... Nu că mi-e frică de ceva, adică de nevastă-mea... să nu...

IPINGESCU

'Aida de! Coana Veta! Mie-mi spui? n-o știu eu?...

JUPÂN DUMITRACHE

Nu că mi-e frică... dar am ambiț, domnule; când e vorba la o adică de onoarea mea de familist...

IPINGESCU

Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE

Bagabontul...

IPINGESCU

Că bine zici! începuseși să-mi spui istoria.

JUPÂN DUMITRACHE

Stai s-o iau de la cap.

IPINGESCU

Stau.

JUPÂN DUMITRACHE

Știi dumneata că la lăsata secului am mers la grădină la „Iunion“; eram eu, consoarta mea și cumnată-mea Zița. Ne punem la o masă, ca să vedem și noi comediile alea de le joacă Ionescu. Trece așa preț ca la un sfert de ceas, și numai ce mă pomenesc cu un ăla, cu un bagabont de amplotiat...

IPINGESCU

De unde știi că era amplotiat?

JUPÂN DUMITRACHE

După port nu semăna a fi negustor. Mă pomenesc că vine și se pune la altă masă alături, cu fața spre masa noastră și cu spatele la comédie. Șade rezemat într-un peș, șade, șade, șade, și se uită lung și galiș la cocoane, se uită, se... Eu, cum m-a făcut Dumnezeu cu ambiț, mă scol ca să plecăm; cocoanele nu! că să mai ședem, că încă nu s-a isprăvit comédia. Încep să mă-ncruntez la bagabontul și mai că-mi venea să-l cârlesc, dar mi-era rușine de lume; eu de! negustor, să mă pui în public cu un coate-goale nu vine bine... Mai mă uit eu încolo, mai mă fac că nu mă sinchisesc de el... bagabontul cu ochii zgâțiți la cocoane; ba încă-și pune și ochilarii pe nas. Tii! frate Nae, să fi fost el aici să mă fiarbă așa, că-i sărea ochilarii din ochi și giubenul din cap, de auzea căinii în Giurgiu.

IPINGESCU

Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE

În sfârșit, se isprăvește comédia. Ne sculăm să plecăm; coate-goale se scoală și dumnealui. Plecăm noi, pleacă și dumnealui după noi. Eu îl vedeam cu coada ochiului; dar nu vream să le spui cocoanelor, ca să nu le rușinez. Știi cum e Veta mea,... rușinoasă.

IPINGESCU

Mie-mi spui? n-o știi eu?... Ei?

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! Apucăm pe la Sfântul Ionică ca să ieșim pe Podul-de-pământ, – papugiul cât coala după noi; ieșim în dosul Agiei, – coate-goale după noi; ajungem la Sfântul Ilie în Gorgani, – moftangiul după noi; mergem pe la Mihai-Vodă ca să apucăm spre Stabilament, – mațe-fripte după noi... Eu trăgeam cu coada ochiului... fierbeam în mine, dar nu vream să spui cocoanelor...

IPINGESCU

Rezon! ca să nu le rușinezi.

JUPÂN DUMITRACHE

Știi cum e Veta mea...

IPINGESCU

Rușinoasă, mie-mi spui?

JUPÂN DUMITRACHE

Când să apucăm de la Stabilament în sus, mă uit înapoi cu coada ochiului și nu mai văd pe coate-goale. Mai mergem ce mai mergem, mă uit iar... mă iertase bagabontul.

IPINGESCU

Jupân Dumitrache, adică să am pardon de impresie, eu gândesc că numa ți-ai făcut spaimă degeaba. Poate că omul o fi șezând prin partea locului, pe Dealul-Spirii. Ei! a venit și el la grădină ca și dumneavoastră, a stat și el până la isprăvitul comediei, și s-a nemerit să apucați tot pe-un drum ca să vă înturnați la domiciliu. El a rămas la al lui și dumneavoastră ați mers înainte.

JUPÂN DUMITRACHE

Așa am crezut și eu întâi, dar stai să vezi!... A trecut după aia o săptămână la mijloc. Îmi cam și uitasem eu de istoria bagabontului; gândeam și eu: poate c-o fi stând coate-goale prin partea locului, – bunioară vorba dumitale. Așa, zice cumnată-mea ieri: „Nene, hai deseară la «Iunion» Ionescu!“ Cum auzii eu de „Iunion“, mă făcui verde la față. „Ce să mai căutăm la comediile alea nemțești, niște mofturi; dăm parale și nu înțelegem nimica; mai bine punem banii în buzunarul ălălalt și zicem că ne-am dus.“ – „Aide, nene, zău! parol! să n-ai parte de mine și de Veta!“ Ei! când am auzit așa vorbă mare, n-am putut pentru ca s-o tratez cu refuz.

IPINGESCU

Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! haide!... dar unde mă gândeam eu că o să mi se întâmple un așa ceva. Ne ducem. Ședem la o masă mai la o parte; ședem cât ședem, și începe comedia. Nu știu cum mă-ntorc cu ochii înapoi, și pe cine gândești că văz la masa de la spate?...

IPINGESCU

Pe bagabontul...

JUPÂN DUMITRACHE

Pe coate-goale, domnule, pe moftangiul, pe mate-fripte, domnule! Fir-ai al dracului de pungaș!... Bagabontul, nene, cu sticlele-n ochi, cu giubenu în cap și cu basmaua iac-așa scoasă. Cum m-a văzut, – că trebuie să fi fost schimbat la față, cum sunt eu când mă necăjesc (își mângâie favoritele) – cum m-a văzut, a sfeclit-o... A întors capu-ncolo și a început să bea din țigară știi așa, niznai. Dar mă trăgea cu coada ochiului. Mă-ntorc eu iar la loc și mă fac că mă uit la comedi,ii,

se-ntoarce și bagabontul iar cu ochii la cocoane!... mă uit iar la el, iar se-ntoarce-ncolo;... mă-ntorc iar la comediî, iar se uită la cocoane;... mă uit iar la el, iar se-ntoarce-ncolo; mă-ntorc iar la comediî...

IPINGESCU

Iar se uită la cocoane...

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! iac-așa m-a fiert fără apă toată seara...

IPINGESCU

În sfârșit?

JUPÂN DUMITRACHE

În sfârșit... plecăm; coate-goale după noi. Era să mă-ntorc în poarta „Iunionului“, să-i zic numa: „Ce poștești, mă musiu?“ și să-l și umflu; dar știi, am ambiț; m-am gândit: eu negustor... să mă pui în public cu un bagabont ca ăla, nu face...

IPINGESCU

Rezon!... Ei! pe urmă?

JUPÂN DUMITRACHE

Pe urmă s-a ținut iar gaie după mine.

IPINGESCU

Până la Stabilament...

JUPÂN DUMITRACHE

Da, până la Stabilament! S-a ținut după mine până la răscruce, știi unde vrei s-apuci spre cazarmă. Ce ziceam eu? „Haide, drace, haide! să intri tu pe strada lui Marcu Aoleriu ori Catilina și lasă!“ Aveam de gând să intru cu cocoanele în casă, să trimit repede pe Chiriac pe poarta de din dos pe maidan să-i iasă înainte, și eu să-l iau pe la spate,... să-l apucăm la

mijloc pentru ca să-l întreb: „Ce poștești, mă musiu?” și să-l și umflu!... Și dacă nu-i ajungea, să-mi tai mie favoridele! (își mângâie favoritele.)

IPINGESCU

Ei! Dacă nu-i ajungea, despărțirea e aproape; să fi poftit la mine la despărțire cu lăcrămație, că-i împlineam eu cât i mai lipsea.

JUPÂN DUMITRACHE

A avut noroc! mare noroc a avut bagabontul; a scăpat!

IPINGESCU

Iii! păcat... Cum?

JUPÂN DUMITRACHE

Când am trecut eu de răscruci cu cocoanele, și bagabontul era să intre după noi în uliță, a ieșit haita de câini de la maiorul din colț, și i-a tăiat drumul lui coate-goale. Am lăsat pe Zița acasă, m-am suit degrab' cu Veta sus, am trimis pe Chiriac repede în maidan, eu i-am ieșit înainte peste uluci tocmai pe la prăvălia lui Bursuc; dar... geaba! până să ieșim noi, fugise bagabontul!

(Se aude glasul lui Chiriac strigând afară: „Spiridoane! Spiridoane!”)

IPINGESCU

Iacătă vine Chiriac. Să n-auză.

JUPÂN DUMITRACHE

Ași! de el nu mă sfiesc. La din contra, el știe toată istoria, i-am spus-o de la început... Atâta om de încredere am... Băiat bun!... ține la onoarea mea de familist. Dacă nu l-aș fi avut pe el, mi-ar fi mers treaba greu. Eu, știi, cu negustoria, mai mergi colo, mai du-te dincolo, mă rog, ca omul cu daraveri, toată ziua trebuie să lipsesc de-acasă. Pe de altă parte, ce să-ți spui! am

ambit, țiu când e vorba la o adică la onoarea mea de familist. De! când lipsesc eu de-acasă, cine să-mi păzească onoarea? Chiriac săracul! N-am ce zice! onorabil băiat! De-aia m-am hotărât și eu, cum m-oî vedea la un fel cu meremetul caselor, îl fac tovarăș la parte și-l și însor!

IPINGESCU

Da'... coana Veta ce zice?

JUPÂN DUMITRACHE

Consoarta mea?... Ce să zică?... Del ca muierea... mai ursuză. Am cam băgat eu de seamă că nu-l prea are ea la ochi buni pe Chiriac; dar – știi cum m-a făcut Dumnezeu pe mine, nu-i trec muierii nici atâtica din al meu, – i-am zis pe șleau: „Nevastă, e băiat onorabil și credincios; n-ai ce-i face: ce-i al omului e al omului!“

IPINGESCU

Rezon!

—————

Scena II

ACEIAȘI, CHIRIAC

CHIRIAC (intrând prin fund)

Jupâne, trebuie să facem mandat de arestare pentru Tache Pantofarul de la Sf. Lefterie; nu vrea să iasă mâine la ezirciț cu nici un preț.

JUPÂN DUMITRACHE

Dar pentru ce nu vrea?

CHIRIAC

Zice că-i bolnav. Am trimis gornistul de trei ori la el cu biletul, și l-a primit cu refuz. Zice mă-sa că nu poate umbla, că de-abia s-a sculat după lingoare.

IPINGESCU

Să dea ceferticat medical.

CHIRIAC

M-am dus eu la el chiar în persoană; zic: pe ce bază nu vrei să vii mâine la ezirciț, domnule? zice: sunt bolnav, domnule sergent, zice, de-abia mă țiu pe picioare, nu pot să merg nici pân'la prăvălie, zice; zic: nu cunosc la un așa rezon fără motiv; zice: aduc martori, domnule sergent, că am zăcut o lună de zile, zice, întrebă și pe Popa Zăbavă de la Sfântul Lefterie, zice, alaltăieri m-a grijit, m-a spovedit; zic: n-am eu de-a face cu Popa Zăbavă, nu-l am pe listă, zic, eu pe dumneata te am pe listă; să te prezanți mâine la companie. – Acu, trebuie să-i dăm mandat, pentru ca să-l iau mâine dimineață.

JUPÂN DUMITRACHE

Să-i dăm, să-l iei! Ala-i de-al ciocoilor, îl știu eu; cât a umblat dânsul fel și chip să scape de gardă...

IPINGESCU

Și eu îl am însemnat pe musiu Tache la catastiful meu; e finul lui Popa Tache.

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! vezi!

CHIRIAC

Lasă-l că nu se sfințește el cu mine, jupâne, îl pocăiesc eu... Ei! după aia pe nea Ghiță Țircădău nu l-a putut găsi gornistul deloc. A fost la el și ieri și astăzi cu biletul; cică n-a dat pe-acasă de trei zile!

JUPÂN DUMITRACHE

Pricopsitul de cumnatu-meu, n-aș fi mai avut parte de el!
Cine știe în ce cârciumă s-a-nfundat!...

IPINGESCU

L-am văzut eu azi-dimineață, trecea pe la despărțire.

CHIRIAC

Mă duc să-i trimet gornistul cu biletul pentru mâine. (iese repede.)

IPINGESCU

Era afumat rău nenea Ghiță.

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! bravos! asta e una la mână. Om stricat, domnule! Păi de ce am dezvoțat-o pe Zița de el, gândești? Nu mai putea trăi cu mitocanul, domnule...

IPINGESCU

Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE

Fată frumoasă, modistă și învățată și trei ani la pasion, să-și mănânce ea tineretele cu un ăla... Tot gândeam la început, că de! e tânăr, o să-i treacă mai încolo, o să-și vie la pocăință. Ași, ți-ai găsit! Țircădău și om de treabă! Eu, ca ăla, cumnat mai mare, cum am zice ca și un frate, tot i dam povețe fetii să mai rabde, să nu strice casa. Cu azi, cu mâine, a răbdat biata fată – biată să nu fie! – a răbdat cât a răbdat, până m-am pomenit într-o zi că vine țipând la mine, pe cum că: „Nene, moartă, tăiată, nu mai stau cu mitocanul, scapă-mă de pastramagiul! să știu de bine că mă duc la mănăstire, pâine și sare nu mai mănânc cu el!“ Ei! dacă am văzut ș-am văzut, zic: „Lasă, Zițo, zic, îți găsești tu norocul, n-a intrat zilele-n sac! acu e vremea

ta! Lac să fie, că broaște destule!“ – ș-am și dezvortat-o. Apoi nu mai era de suferit așa trai. N-o mai maltrata, domnule, măcar cu o vorbă bună. Mă rog, o dată ce nu e bărbatul levent ce fel de casă să mai fie ș-aia?

IPINGESCU

Mie-mi spui? Nu i-am încheiat eu procesul-verbal atuncea noaptea, când a tratat-o cu insulte și cu bătaie?

(Chiriac reintră)

JUPÂN DUMITRACHE

Apoi de! n-a avut dreptul muierea să-l lase? Om fără ambiț, domnule, nu ținea la onoarea lui de familist! Un mitocan, mă rog; zice că-i negustor, alege-s-ar praful!

CHIRIAC

Jupâne, da' deseară știi că ești de rond... mergi?

JUPÂN DUMITRACHE

Mai e vorbă! cum să nu merg? De ce m-am îmbrăcat? nu vezi?

CHIRIAC

Jupâne, da' faci toate posturile? nu-i așa? Nu sunt multe... până pe la două după douășpce le isprăvești.

JUPÂN DUMITRACHE

Așa, cam pe la două după douășpce, ca totdeauna... Chiriac băiete, (îl trage la o parte) ia vezi tu... mă știi că am ambiț, când e vorba la o adică, țiu la...

CHIRIAC

Lasă, Jupâne, că doar nu mă cunoști de ieri de-alaltăieri.

Scena III

ACEIAȘI, SPIRIDON (aducând o gazetă)

JUPÂN DUMITRACHE (lui Spiridon)

Dar mai mult nu puteai să șezi, mă?

SPIRIDON

Vezi că era mulți muștirii, jupâne, până să-mi dea madama gazeta.

(Ipingescu ia gazeta)

JUPÂN DUMITRACHE

Mă Spiridoane, fii băiat de treabă, mă, că iau pe sfântul Nicolae din cui; știi că i-am pus sfârcul nou de ibrișim, să nu-i fac safta pe spinarea ta!

SPIRIDON

Da' de ce, jupâne?

JUPÂN DUMITRACHE

Atâta-ți spui eu ție; 'aida! du-te iute și cere cocoanii să-mi dea sabia și cintironul. (Spiridon pleacă.) Chiriac băiete, (îl ia la o parte) ia vezi, știi că am ambiț, țiu când e la o adică...

CHIRIAC

Lasă, jupâne, mă știi că consimț la onoarea dumitale de familist.

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! ia vezi...

CHIRIAC

N-ai grije, jupâne... Eu mă duc să închiz cantorul și magazia. (cătră Ipingescu, care, de când a adus Spiridon gazeta, a sorbit-o cu ochii pe toate fețele.) Bonsoar, nene Nae.

IPINGESCU

Salutare, onorabile!

(Chiriac iese, prin fund, după ce a schimbat gesturi de înțelegere, despre onoarea de familist, cu jupân Dumitrache.)

SPIRIDON (vine din dreapta cu sabia și cintironul)

Iaca, na, jupâne, poftim.

JUPÂN DUMITRACHE

Ce făcea cocoana, mă?

SPIRIDON

Cosea galoanele la mondirul lui nea Chiriac.

JUPÂN DUMITRACHE

Ce a zis?

SPIRIDON

Zicea că să vii mai devreme la noapte, că-i e urât singură-n casă.

JUPÂN DUMITRACHE

Uite mă! Ce ți-e cu muierea fricoasă! (strajnic.) Da' Chiriac nu-i aicea?

SPIRIDON

Jupâne, nea Chiriac mi-a zis să-nchidem mai degrabă, că ai să pleci de rond.

JUPÂN DUMITRACHE

Du-t' de ado cheile și le du lui Chiriac jos. (Spiridon iese.) Nene Nae, auziși cum îmi poartă Chiriac de grija rondului? Ei! i-e tot frică să nu uit reglementul. Are ambiț băiatul, ca să fie compania noastră ceva mai abitir din toate. Gândești dumneata

că mai primeam eu să fiu căpitan dacă nu-l alegea pe el sergent?
Știi cum a regulat compania? E prima domnule, poci să zic...

IPINGESCU

Bravos!

JUPÂN DUMITRACHE

Face să-i dea și dicorație!

IPINGESCU

Să-i dea! de ce să nu-i dea? Și el e d-ai noștri, băiat din
popor...

JUPÂN DUMITRACHE

Firește, dicorațiile nu sunt făcute tot din sudoarea poporului?

IPINGESCU

Rezon!

SPIRIDON (venind din fund)

S-a închis, jupâne; acum eu... mă duc să mă culc?

JUPÂN DUMITRACHE

Da, dar tutun și cărticică ți-ai luat? chibrituri ai?

SPIRIDON

Ce tutun, jupâne?

JUPÂN DUMITRACHE

Te faci că nu înțelegi, ai? Nu știi ce tutun? Eu n-am aflat
că tragi țigară? Aoleo, Spiridoane, nu te-oi prinde odată!...
Săracul sf. Niculae! i știi tu păpara lui!...

SPIRIDON

Zău, jupâne.

JUPÂN DUMITRACHE

Haida pleacă. (Spiridon pleacă.) Mă! spune lui nen-tu Chiriac să nu uite de ce ne-a fost vorba... să fie cu ochii-n patru.

SPIRIDON (ieșind)

Bine, jupâne.

Scena IV

IPINGESCU, JUPÂN DUMITRACHE

JUPÂN DUMITRACHE (șezând pe scaun)

Hei! ia să vedem acu ce mai zice politica. Citiși ceva?

IPINGESCU

Bravos ziar, domnule! Țsta știi că combate bine.

JUPÂN DUMITRACHE

Apoi nu-i zice lui degeaba „Vocea Patriotului Național“!...
Ia citește.

IPINGESCU (citește greoi și fără interpunctație)

„București 15/27 Răpciune. – Amicul și colaboratoarele nostru R. Vent. ..., un june scriitor democrat, a cărui asinuitate o cunoaște de mult publicul cititor, ne trimite următoarea prefațiune a unui nou op al său. I dăm astăzi locul de onoare, recomandând cu căldură poporului suveran scrierea amicului nostru. *Republica și Reacțiunea* sau *Venitorele și Trecutul*. – Prefațiune. – «Democrațiunea romană, sau mai bine zis ținta Democrațiunii romane este de a persuada pe cetățeni, că nimeni nu trebuie a mânca de la datorii ce ne impun solemnamente pactul nostru fundamentale, sfânta Constituțiune»...“

JUPÂN DUMITRACHE (mulțumit)

Ei, bravos! Aici a adus-o bine.

IPINGESCU (căutând șirul unde a rămas)
„...A mânca... sfânta Constituțiune...”

JUPÂN DUMITRACHE (cam nedomirit)
Adică, cum s-o mănânce?

IPINGESCU
Stai să vezi... că spune el... „Sfânta Constituțiune, și mai ales cei din masa poporului...”

JUPÂN DUMITRACHE (nedomirit)
E scris adânc.

IPINGESCU
Ba nu-i adânc deloc. Nu pricepi? Vezi cum vine vorba lui: să nu mai mănânce nimeni din sudoarea bunioară a unuia ca mine și ca dumneata, care suntem din popor; adică să șază numai poporul la masă, că el e stăpân.

JUPÂN DUMITRACHE (lămurit)
Ei! așa mai vii de-acasă. Bravos! Zi-i nainte.

IPINGESCU
Stai să vezi: acum vine un ce și mai tare.

JUPÂN DUMITRACHE
Ei?

IPINGESCU (urmând citirea)
„...A mânca poporul mai ales, este o greșală neiertată, ba putem zice chiar o crimă...”

JUPÂN DUMITRACHE (cu deplină aprobare)
Știi că și aici lovește bine! Da! cine mănâncă poporul să meargă la cremenal!

IPINGESCU (bătând cu mâna-n gazetă)

Apoi de ce scrie el, sireacul!

JUPÂN DUMITRACHE

Dă-i nainte, că-mi place.

IPINGESCU

„...Ba putem zice chiar o crimă. (schimbând tonul și mai grav.) Nu! orice s-ar zice și orice s-ar face, cu toate zbiețele reacțiunii, ce se zvârcolește sub disprețul strivitor al opiniunii publice; cu toate urletele acelora ce cu nerușinare se intitulează sistematici opozanți...”

JUPÂN DUMITRACHE (care la fiecare accent al lui Ipingescu a dat mereu din cap în semn de aprobare, îl întrerupe cu entuziasm)

Hahahaha! i-a-nfundat!

IPINGESCU (urmând cu tărie)

„...Nu! în van! noi am spus-o și o mai spunem: situațiunea României nu se va putea chiarifica; ceva mai mult, nu vom putea intra pe calea viritabilelui progres, până ce nu vom avea un sufragiu universale...” (amândoi rămân foarte încurcați.)

JUPÂN DUMITRACHE

Adicăte, cum vine vorba asta?

IPINGESCU (după adâncă reflecție)

A! înțeleg! bate în ciocoi, unde mănâncă sudoarea poporului suveran... știi: masă... sufragiu...

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! acu înțeleg eu unde bate vorba lui! Ei! bravos! bine vorbește...

IPINGESCU

Ăsta combate, domnule, nu ți-am spus eu!

JUPÂN DUMITRACHE

Apoi, nu-i zice lui degeaba „Vocea Patriotului Național“!

IPINGESCU

„...Până ce nu vom avea un sufragiu universale. Am zis și subsemnez! R. Vent... studinte în drept și publicist.“

(Când încă nu sfârșește bine Ipingescu de citit, se aude afară, în stradă, la dreapta, ceartă mare.)

UN GLAS DE BĂRBAT (de afară)

Lasă, cocoană! Poate că să mor și să nu ți-o fac!

GLASUL ZIȚII (de afară)

Mitocane! pastramagiule! la polițiune! (amândouă glasurile vorbesc deodată.) Nene Dumitrache!

(Jupân Dumitrache și Nae Ipingescu rămân uimiți.)

JUPÂN DUMITRACHE (ascultând)

Săi, nene Nae!

IPINGESCU

Urgent! (strânge repede gazeta și scoate fluierul de la cheotoarea mondirului. Amândoi ies fuga prin fund, Ipingescu șuierând signalul de alarmă.)

Scena V

SPIRIDON (singur, intră din dreapta făcându-și o țigară)

Măă! al dracului rumân și jupânul nostru! Bine l-a botezat cine l-a botezat „Titircă Inimă-Rea“. Ce are el cu mine? Zău! biata cocoană și cu nea Chiriac! cu ei mai am noroc, ei mai mă scapă de afurisitul, că despre partea lui jupân Titircă Inimă-Rea, halal să fie de oasele mele! m-ar cotonogi. Ieri săptămâna, când s-a întors de la grădină cu cocoanele, m-a găsit deștept:

„Bravos, musiu Spiridoane! zice, nu te-ai culcat pân-acuma; mâine dimineată jupânul săracul să deschiză prăvălia; ai stat pân-acuma să bei la tutun, 'ai? – Nu jupâne, zic, da dacă nu mi-e somn. – Nu ți-e somn, 'ai? stăi că-ți fac eu ție poftă de culcat!“... Bietul nea Chiriac m-a scăpat, că luase pe sfântul Niculae din cui... Ieri-seară m-a găsit dormind: „Bravos, musiu Spiridoane! zice; dormi, ce-ți mai pasă! tutun ai tras destul, acum te-ai pus să tragi la aghioase; trai, neneaco, cu banii băbachii! – Nu, jupâne, da' dacă mi-a fost somn, zic. – Somn, ai? Te trage traiul ăl bun la somn! (Auzi, cu sfântul Niculae trai bun, cădea-i-ar bunul pe inimă lui jupânul!) Tragi la somn? Stai că am eu leac să-ți tai de piroteală.“ Și mi-a și pus mâna-n păr. Dacă nu era cocoana să sară pentru mine tocmai la aproponț, mă rupea, că nu-ș' ce-avea, era turbat rău de tot (s-aude zgomot). Auliu! vine! (stinge repede țigara cu degetele și o bagă în buzunar)

Scena VI

SPIRIDON, ZIȚA (intră agitată)

ZIȚA

Auzi mizerabilul! să se-ntinză până-ntr-atâta ca să-mi facă un afront.

SPIRIDON

Dumneata ești, cocoană Zițo? Bine că veniși. Eu n-am putut să viu. Mi-era frică să nu mă spuie nea Chiriac lui jupânul, că am umblat noaptea pe drum...

ZIȚA (repede)

Ei! l-ai găsit? i-ai vorbit? i-ai dat? i-ai spus?

SPIRIDON

Da, cocoană.

ZIȚA

Ce-a zis?

SPIRIDON

„Mersi!“

ZIȚA

Și tu ce i-ai spus?

SPIRIDON

„Pentru puțin.“

ZIȚA

Nu i-ai spus cum ți-am zis eu?

SPIRIDON

Ba da, l-am luat să-i arăt casa.

ZIȚA

Nu mai trebuia să-i arăți nimic, că-i scrisesem eu în bilet unde să vie.

SPIRIDON

Așa mi-a zis, să-i arăt casa, ca să meargă la sigur... Dar când să ies de pă maidan cu dumnealui, tocmai trecea jupânul de la vale; am lăsat pe persoana în chestie să m-aștepte pe maidan și eu am sărit peste uluci prin fundul curții, că mi-era frică să nu dea jupânul cu ochii de mine, ori să vie acasă și să nu mă găsească.

ZIȚA

Prostule! nu știi că nenea e de rond la noapte? nu mai dă pe-acasă până la ziuă.

SPIRIDON

Dar dacă mă găsea pe uliță, plăteai dumneata pielea mea?

ZIȚA

Ei! și zi persoana în chestiune așteaptă pe maidan?

SPIRIDON

Da, și mi-a dat și biletul ăsta ca să ți-l aduc.

ZIȚA (luând biletul)

Și nu mi-l dai mai curând! Adu să văz. (merge la o parte și citește.) „Angel radios! de când te-am văzut întâiași dată pentru prima oară, mi-am pierdut uzul rațiunii... (își comprimă palpațiile.) Te iubesc la nemurire. *Je vous aime et vous adore: que prétendez-vous encore?* Inima-mi palpită de amoare. Sunt într-o pozițiune pitorescă și mizericordioasă și sufăr peste poate. O da! Tu ești aurora sublimă, care deschide bolta azurie într-o adorațiune poetică infinită de suspine misterioase, pline de reverie și inspirațiune, care m-a făcut pentru ca să-ți fac aci anexata poezie:

«Ești un crin plin de candoare, ești o fragilă zambilă,

Ești o roză parfumată, ești o tânără leala!

Un poet nebun și tandru te adoră, ah! copilă!

De a lui pozițiune turmentată fie-ți milă;

Te iubesc la nemurire și îți dedic lira mea!»

Al tău pentru o eternitate și *per toujours*.”

(Foarte aprinsă, își face vânt cu scrisoarea și se plimbă repede.)

Spiridoane băiete, du-te, du-te iute; te așteaptă sigural - mente... du-te... spune-i să aștepte, viu și eu după tine numai-decât, numai să vorbesc cevașilea cu țățica.

SPIRIDON

Nu pot, cocoană, să mă duc, până nu mi-o da voie ori nea Chiriac, ori cocoana.

ZIȚA

Unde-i Chiriac?

SPIRIDON

Nu știi, pân curte.

ZIȚA

Dar țața?

SPIRIDON

Lucrează dincolo. (Zița porneste spre ușa din stânga, când ușa se deschise și Veta intră.) Iacătă-i cocoana.

—————

Scena VII

ACEIAȘI, VETA

VETA (intră cu lucrul în mână; coase galoanele la un mondir de sergent de gardă civică; este obosită și distrată, vorbește rar și încet)

Cine-i aici? (văzând pe Zița.) A! tu erai? mă miram cine-i.
(trece încet să șază cu lucrul la masa din dreapta.)

ZIȚA

Eu, țățico; te rog lasă pe Spiridon să se ducă pân' la mine acasă, ca să-mi aducă mantelul; bate vântul și mi-e frică să nu răcesc când m-oi întoarce... (Tăcere. Veta șade la dreapta și lucrează adâncită în gânduri.) Îl lași, țațo? (se apropie de ea.)

VETA

'Ai? ce să las?

ZIȚA

Să lași pe Spiridon să-mi aducă ceva de acasă.

VETA

Da, îl las.

ZIȚA

Du-te, Spiridoane.

(Spiridon, după ce schimbă priviri și semne cu Zița, iese.)

VETA

Dar tu, Zițo, la ce-ai venit? (lucrează înainte.)

ZIȚA

Stai să-ți spui... Dar nu mă-ntrebi, țato, să-ți povestesc ce am pățit cu mitocanul! Să vezi, e halimă... Auzi, mizerabilul! să-ndrăznească să-mi ție drumul ca să-mi facă un atac... Stai, țato, să-ți spui și să te crucești, nu altceva. Mai adineaori ședeam acasă. Tușica, cum știi c-a făcut-o Dumnezeu, se culcă o dată cu găinile. Eram ambetată absolut. „Dramele Parisului“ câte au ieșit până acuma le-am citit de trei ori. Ce să fac? n-aveam ce citi. Zic: hai să mă duc la țata, dacă nu s-o fi culcat, să mai stăm de vorbă. Scoț ivărul de la șalon și plec. Când să trec pe maidan, mă pomenesc cu mitocanul, cu pricopsitul de Țircădău, că-mi taie drumul. „Bonsoar-bonsoar“, și știi așa deodată, sanfasò: „Hei, cocoană, zice, mai bine ți-e acuma văduvă? – Pardon, domnule, zic, n-am de-a face cu dumneata, și mai întâi când e la o adică, nu sunt văduvă, sunt liberă, trăiesc cum îmi place, cine ce are cu mine! acu mi-e timpul: jună sunt, de nimini nu depand, și când oi vrea, îmi găsește nenea Dumitrache bărbat mai de onoare ca dumneata. – Mă că t-ei căi! – Zic! pardon, domnule, nu-ți permit să te-ntinzi mai mult la un așa afront; mă-nțelegi?– zice...”

VETA (întrerupând-o scurt)

Zițo... ce e când ți se bate tâmpla a dreaptă?

ZIȚA

Îți vine o bucurie.

VETA

Mie, bucurie?... nu crez.

ZIȚA

Da de ce nu?

VETA

Dar când ți se bate a stângă?

ZIȚA

Te-mpaci cu o persoană cu care ești certată.

VETA (ridicând capul cu mult interes)

Da? (dând din umeri.) Cu cine să mă-mpac?... nu sunt certată cu nimeni.

ZIȚA

Așa... zic mitocanului,... țațo, că era trăsnit... Am auzit că de la o vreme-ncoace într-o băutură o duce. Uf! țațico, mașer, bine că m-a scăpat Dumnezeu de traiul cu pastramagiul! Să trăiesc eu cu un mitocan! Nu era de mine; eu sunt o persoană delicată; bine că m-am văzut liberă!... Așa – să nu-mi uit vorba – zic mitocanului: „Nu-ți permit, domnule, să te naitezi la un așa afront! Da el: Gândești, zice, că o să te măriți, cocoană? – Asta mă-mportă pe mine, cine ce treabă are!– Să te măriți, 'ai? cât o trăi Ghiță Țircădău, ori să te-nhăitezi cu vreunul? Săracul! Dar să știu de bine că el de gât până la Dumnezeu, tot n-ai dumneata parte de un așa ceva; încai dacă m-ai lăsat pe mine, să te duci la mănăstire, că așa te laudai la trebunar!... – Mitocane, pastramagiule! la polițiune! vardist! nene Dumitrache!...” Am avut, țațo, parte că a sărit nenea Dumitrache și cu Nae Ipistatul! aminteri, mitocanul scosese șicul de la baston pentru ca să mă sinucidă... Ei! ce zici

dumneata, țățico, de nasul care și l-a luat mitocanul? (Veta nu răspunde; Zița s-apropie de ea și o observă.) Țațo! ce ai? plângi?

VETA (ștergându-se la ochi)

Eu? de ce să plâng? Mă doare capul, mi-e cam rău.

ZIȚA

Îți sunt ochii turburi grozav...

VETA

Nu-ș' ce am; parcă mă-ncearcă niște friguri.

ZIȚA

Nenea e de rond la noapte?

VETA

Da. (s-apucă iar de lucru.) Tu mai stai, Zițo?

ZIȚA

Nu, țațo; o să mă duc și eu să mă culc; trebuie să fie târziu.

SPIRIDON (intră și trece repede lângă Zița)

Cocoană! (încet) Până acu am așteptat degeaba. L-am căutat peste tot, și pe maidan, și pe uliță, nu e nicăieri.

ZIȚA (încet)

Biletul, zici că i l-ai dat.

SPIRIDON

Nu știi? I l-am dat de când m-am dus la tutungerie, când m-a trimis jupânul. (iese în dreapta.)

ZIȚA

Bine. (cătră Veta.) Ei! țațo, eu mă duc, bonsoar, alevoa. Culcă-te și matale, nu mai lucra dacă ți-e rău.

VETA

Lasă să-mi fie rău. (râzând silit.) Mai bine ar fi să mor.

ZIȚA

Vai de mine! Ce vorbă-i asta? Ce, ți-e rău de tot? Să trimitem să caute pe nenea.

VETA

Ași! ești ne bună! nu vezi că glumesc. Mă doare capul; nu ți-am spus? Am lucrat mult la lumânare. (are un fior.) M-a tras și fereastra... Cum m-oi culca, îmi trece.

ZIȚA

Atunci, alevoa, bonsoir, țațo. (pleacă și se întoarce.) A! să nu uit; mâine ne vedem, știi că-i sărbătoare. Să ne legăm de nenea să ne ducă la „Iunion“.

VETA (repede)

La „Iunion“? nu Zițo, nu mai merg la „Iunion“.

ZIȚA

Da' de ce?

VETA

Pentru că... pentru că nu-mi face nici o plăcere acolo, nu-nțeleg comediile alea... Ei! ce să-ți spui! nu voi.

ZIȚA

Ei, Doamne! țațo, parol, știi că ești curioasă! Ce, pentru comediile alea mergem noi? Mergem să mai vedem și noi lumea. Ce adică toți câți merg acolo înțeleg ceva, gândești? Merg numai așa de un caprit, de un pamplezir; de ce să nu mergem și noi?

VETA

De ce, de ne-ce, nu voi să merg.

ZIȚA

'Aide, zău, țațo'i zic eu lui nenea,... vrei?

VETA

Nu voi, ți-am spus o dată, și nici dumnealui nu mai vrea să meargă; mi-a spus de azi-dimineață: degeaba-i zici.

ZIȚA

Zău! țătico, parol! să mă-ngropi!

VETA

Nu merg, Zițo, nu. Mă știi tu; când zic o vorbă e vorbă.

ZIȚA

Zi, nu vrei să mergi, țațo?

VETA

Nu.

ZIȚA (obidindu-se treptat)

Nu?

VETA

Nu.

ZIȚA (podidind-o plânsul)

Fir-ar a dracului de viață ș-afurisită! că m-a făcut mama fără noroc! (pleacă.) N-am avut parte și eu pe lume măcar de o compătimire! (iese, plângând și trântind ușa, prin fund. – Spiridon intră din dreapta.)

Scena VIII

SPIRIDON, VETA

VETA (lasă mondirul din mână)

Spiridoane băiete, tu de ce mai stai? mai ai vreo treabă?

SPIRIDON

Nu, cocoană.

VETA

Apoi, du-t' te culcă, ce mai aștepți? – Domnul Chiriac unde este?

SPIRIDON

E jos pân curte; adineaori ședea pe lavița de la poartă. Dar... nu știu ce o fi având nea Chiriac, cocoană... parcă nu-i sunt toți boii acasă...

VETA

Cine știe ce-o fi având și dumnealui.

SPIRIDON

E necăjit foc; un ceas s-a tot plimbat pe jos; când am trecut pân curte, umbra de colo până colo, parcă vorbea singur și se bătea cu pumnii-n piept...

VETA

O fi supărat, cine știe!... Spune-i să-nchiză poarta. Galoanele i le-am cusut; uite mondirul, să i-l duci.

SPIRIDON

Bine, cocoană. (vrea să plece cu mondirul.)

VETA

Pe urmă, să-i spui... nu; pe urmă, să te duci să te culci, nu mai ai ce căuta p-aci. Să nu vie dumnealui să te găsească deștept, că iar o pați.

SPIRIDON (aparte)

Ei, că parcă dacă m-o găsi dormind nu-i tot un drac!

VETA

'Aide, du-te.

SPIRIDON

Mă duc; noapte bună, cocoană.

VETA

Noapte bună, Spiridoane. (Spiridon iese.) Noapte bună!... Săracul Spiridon! nu știe el ce-i pe sufletul meu, nu știe el cum râde de mine! Eu și noapte bună!... (merge încet la fereastra din dreapta ușii din fund, se uită în curte, apoi se-ntoarce tot adâncită în gânduri.) Ei! iacă nu vrea omul, nu vrea! dragoste cu sila nu se poate.– Nu-i mai place, nu mai vrea!... bine! n-o să mor nici eu!... De unde știi? poate mai bine că s-a întâmplat așa... A! de ce mai dă Dumnezeu omului fericire, dacă e să i-o ia înapoi!? De ce nu moare omul când e fericit!? De ce am mai trăit eu s-ajung la așa ceva!?... (plânge, se aude zgomot.) Vine! (se șterge la ochi repede și vrea să plece.) Nu! nu mai voi să fiu proastă: dragoste cu sila nu se poate! (pornește să iasă spre stânga, când intră Chiriac, care rămâne un moment la ușă. Veta stă locului. Tăcere.)

Scena IX

CHIRIAC, VETA, apoi de afară JUPÂN DUMITRACHE și IPINGESCU

CHIRIAC

Dumneata m-ai chemat?

VETA

Eu?... nu.

CHIRIAC

Spiridon mi-a spus că...

VETA

Da... am zis lui Spiridon să-ți ducă mondirul; l-am cusut.

CHIRIAC

Mersi!

VETA

Pentru puțin.

(Pauză)

CHIRIAC

Poarta... am închis-o.

VETA

Bine. (întoarce capul în fața scenii; e mișcată.)

CHIRIAC

Alt nimic nu mai ai să-mi poruncești?

VETA

Ce! eu să-ți poruncesc dumitale?

CHIRIAC

Să-mi poruncești, firește; nu-mi ești stăpână?... nu sunt slugă în casa dumitale, cu simbric?

VETA (întorcându-se cu fața spre Chiriac)

Bine, domnule Chiriac, bine; zi înainte, că n-ai zis destule.

CHIRIAC (înaintează)

Ei! de ieri seara până acu cum ai petrecut? Ți-e mai bine așa?

VETA (scoborând un pas spre a se depărta de el)

Da.

CHIRIAC

Îți pare bine de ce-ai făcut?

VETA

Nu mă știi să fi făcut nimic; dar nu-mi pare rău că s-a-ntâmpilat așa.

(Pauză)

CHIRIAC (mai apropiându-se)

Măine seară mergi iar la „Junion“?

VETA

Dacă o vrea dumnealui să mergem, trebuie să merg, firește.

CHIRIAC

Ca să te curtezi cu angajatul dumitale?

VETA (tresărind și ridicând capul spre el)

Domnule, te-am rugat să fii bun să nu-mi mai zici vorba asta. Dacă n-ai avut destulă vreme să mă cunoști, păcat! Eu te credeam pe dumneata mai deștept.

CHIRIAC (stă la îndoială, apoi se mai apropie)

Jură-te încă o dată!

VETA

Să mă mai jur – eu?... Nu m-am jurat? n-am plâns? cu ce m-am ales? Nu mai mă jur, pentru că nu mă crezi; de plâns aș mai plânge, dar nu mai pot... Dar... în sfârșit, nu strici dumneata... eu stric... nu trebuia să-mi pui mintea cu un copil ca dumneata... D-aia zic și eu mai bine că s-a întâmpilat așa. Tot trebuia să isprăvim odată... Am isprăvit...

CHIRIAC

Jură-te încă o dată și...

VETA (cu emoție din ce în ce mai nestăpânită)

Ce folos! Dumneata crezi mai mult în prostiile și în bănuielile lui bărbatu-meu, decât în jurământul meu, și gândesc că trebuia să ne cunoști destul de bine și pe mine și pe dânsul. Dar... foarte bine ai făcut să nu mă crezi. Așa e. Eu sunt o femeie rea; am vrut numai să răz de dumneata. Eu te las pe dumneata ca p-o slugă „cu simbric“ să păzești casa, și târâsc pe dumnealui pe la grădini ca să mă curtez cu alții. Eu sunt o femeie mincinoasă; n-am simțit nimic când ți-am spus că nu știu să mai fi trăit până să nu te cunosc pe dumneata... Toate le-am făcut pentru dumneata numai din prefăcătorie... totdeauna alta ți-am spus și alta am gândit: te-am mințit, te-am amăgit, am râs de dumneata atâta vreme... Acuma, bine că ți-ai deschis și dumneata în sfârșit ochii ca să vezi cine sunt. De! ți-am făcut rău, dar... ai scăpat de mine. Lasă! ce-a fost a trecut... Bonsoar. (vrea să plece spre stânga.)

CHIRIAC (ieșindu-i cu un pas înainte)

Te duci?

VETA (stă)

La ce să mai stau? Ce mai am eu cu dumneata?

CHIRIAC

Nu-mi mai zice „dumneata“.

VETA

Cum poftești să-ți zic?

CHIRIAC

Cum mi-ai zis până ieri.

VETA

Azi e azi, ieri a trecut. (pornește să iasă.)

CHIRIAC (tâindu-i drumul)

Și nu vrei să se mai întoarcă?

VETA (scoboară un pas, depărtându-se de el la dreapta)

Nu.

CHIRIAC (apropiându-se)

Veto!

VETA

Nu; lasă-mă... Ce folos câtă fericire am avut un an, dacă într-o zi mi-am plâns-o toată! Nu, nu mai voi; mai bine mi-este așa cum sunt...

CHIRIAC

Dar eu... eu ce să fac?

VETA

Ce fac și eu... Învățul are și dezvăț, nu știi dumneata?

CHIRIAC

Dezvăț! lesne din gură. Îi scoți rumânului ochii și după aia-i zici: „Lasă că nu e rău și fără să mai vezi... mai bine că s-a întâmplat așa! n-o să mori fără luminile ochilor!... Învățul are și dezvăț!...” Dar dacă n-oi vrea eu să mai trăiesc așa!... care va să zică să mor, ai?

VETA

Ei, bine ar fi să poată muri omul când vrea; dar... nu moare nimeni de asta!

CHIRIAC

Dar dacă eu oi muri? (se repede și ia spanga de la pușcă.) Vezi dumneata spanga asta?

VETA (se repede la el și vrea să i-o smucească)

Chiriac!

CHIRIAC

Fugi!... lasă-mă!...

VETA (luptându-se)

Nu te las! te știu eu cine ești. Nu te las! Nu voi să ți se tragă moartea de la mine.

CHIRIAC

Lasă-mă! lasă-mă!... (se luptă)

VETA (desperată)

Chiriac! (încându-se.) Dacă vrei să te omori, omoară-mă întâi pe mine! (se luptă din putere.) Chiriac!... Nu ți-e milă ție de mine? Toate, toate de un an și mai bine le-ai uitat într-o zi?... Chiriac!...

CHIRIAC

Tocmai pentru că nu le-am uitat, vreau mai bine să mor. Dacă nu mai este nimic între noi, spune-mi dumneata cum să mai trăiesc! Dacă mă lași, dacă nu mai mă vrei, tot mort sunt eu; mai bine, lasă-mă: adio, viață! (se smucește.) Lasă-mă!

VETA (ținându-l strâns)

Chiriac! Vrei să strig? ești nebun?

CHIRIAC

Da! sunt nebun, firește că sunt nebun; m-ai înnebunit dumneata; dumneata să-mi tragi păcatul! Câte gânduri și dor m-a ars pe mine, nu mă-ntrebi?

VETA

Dar tu pe mine nu mă-ntrebi?

CHIRIAC

Nu mai voi să știu de nimic, nu mai știu cine sunt! Am vrut să mă omor adineaori în curte, dar ți-am văzut trecând umbra peste perdeaua de la fereastră, ș-am vrut să te mai văz o dată. Încă să mor lângă tine, cum am trăit. (cu vorbele acestea Chiriac s-a mai domolit.)

VETA

Chiriac, ascultă. Nu mi-ai zis tu să mai mă jur încă o dată? Dacă m-oi jura, mă crezi?

CHIRIAC

Te crez.

VETA (repede)

Dragă Chiriac, să n-am parte de ochii mei, să n-am parte de viața ta, să nu mai apuc măcar o zi fericită cu tine – na! ce mai vrei? – dacă știu eu ceva la sufletul meu din câte ți le-a sporit dumnealui.

CHIRIAC

De ce te-ai dus la grădină?

VETA

M-am dus numai de gura sorii-mii Ziții. Era lume multă, de n-aveam unde sta; cânta muzica; juca comèdii; n-am auzit nimic, n-am văzut nimic. Toată seara în uietul grădinii m-am gândit numai la tine; parcă dormeam și visam ceva... Știam eu că o să mi se întâmple mie un necaz mare; mi se făcuse semn: răsturnasem de dimineată candela... Încă dumnealui, dacă m-a văzut că mă speriu, zice: „Ei ce e dacă s-a răsturnat! nu mai crede în prostii de-alea. Ce! ce-o să ni se-ntâmple? să-mi arză chereștigiria? arză sănătoasă! Nu m-a făcut ea pe mine! este asiguripsită... Atâta pagubă!...” Răsturnasem candela; pe urmă ochiul ăl drept mi se bătea într-una de vreo trei zile. Pe

tine te lăsasem acasă ștergându-ți pușca: știi că ruginise încărcătura înăuntru și te apucaseși s-o scoți cu vergeaua. Nu puteam să-mi iau gândul de la pușcă. Mă gândeam: dacă s-o descărca, Doamne ferește! pușca în mâna lui, ce să mă fac eu când l-oi găsi mort întins acasă!... Da de ce nu i-am spus să bage de seamă! de ce nu l-am rugat să o lase la pustia de pușcă! la ce am plecat de-acasă?! Iac-așa m-am bătut cu gândurile toată seara. N-am văzut, zău! n-am văzut nimic, n-am auzit nimic! Mă jur pe ce vrei tu; mă crezi?

CHIRIAC (biruit cu desăvârșire)

Te crez! (aruncă departe spanga și ia pe Veta în brațe.)

VETA (strângându-l cu putere)

Chiriac! (rămân o clipă îmbrățișați în tăcere.) Chiriac, să nu mai faci ce mi-ai făcut, că mor... zău! mă omori...

CHIRIAC

Nu, nu mai fac.

VETA

Îmi făgăduiești? te juri?

CHIRIAC

Da.

VETA

Și o să mă crezi că eu numai la tine mă gândesc?

CHIRIAC

Da.

VETA

Că numai pentru tine trăiesc?

CHIRIAC

Da.

VETA

Și n-o să-mi mai zici nici o vorbă rea?

CHIRIAC

Nu.

VETA

Și n-o să mai mă faci să plâng?

CHIRIAC

Nu! nu! nu! Dar mă ierți?

VETA

Dar tu pe mine mă ierți?

CHIRIAC

Eu te-am iertat de mult (se strâng bine în brațe).

JUPÂN DUMITRACHE (de afară, sub fereastră)

Chiriac! Chiriac!

(Cei îmbrățișați rămân încrămeniți ascultând.)

VETA

Hii! Dumnealui...

CHIRIAC (repede, fără s-o lase din brațe, merge spre fereastră)

Nu-i nimic! Trece la posturile dinspre Marmizon... (cătră jupân Dumitrache, pe fereastră.) Dumneata ești, jupâne?

JUPÂN DUMITRACHE (de afară)

Dar ce, Chiriac puiule, nu te-ai mai culcat?

CHIRIAC

Încă nu, jupâne, acu mă culc.

JUPÂN DUMITRACHE (de afară)

Somn ușor!...

IPINGESCU (asemenea)

Și vise plăcute, onorabile!

JUPÂN DUMITRACHE (depărtându-se treptat)

Chiriac, puiule, ia vezi de ce am vorbit, fii cu ochii-n patru, d-aproape de tot: mă știi că țiu când e la o adică...

CHIRIAC (strângând pe Veta cu putere)

Lasă, jupâne, mă știi că consimț la onoarea dumitale de familist!

(Cortina)

ACTUL II

Acceași odaie. – O lampă cu gaz arde pe masă.

Scena I

VETA, CHIRIAC

VETA

Du-te, puiule, du-te; fii cuminte, sunt aproape de unsprezece... cine știe? vine fără veste!

CHIRIAC

Aș! mai are două ceasuri bune de alergat; nu poate veni așa degrab'.

VETA

De unde știi ce se-ntâmplă? paza bună trece primejdia rea.

CHIRIAC

N-ai grijă, dragă, când îți spui eu că nu vine; are să meargă până la Cotroceni, ce te gândești? nu-l știi pe el că umblă agalea?...

VETA

Bine, dar aș vrea și eu să mă culc; zău, sunt obosită grozav. Știi tu că de ieri-seară de când ne-am certat, până acum n-am închis ochii?

CHIRIAC

Ei! d-apoi eu i-am închis!

VETA

Tocmai d-aia; sărută-mă încă o dată și du-te și tu de te culcă. Mâine ai să ieși la ezirciț; ai uitat că trebuie să te scoli până-n ziuă?

CHIRIAC

Bine zici! Cum să uit, se poate? Mâine trebuie să mă scol la patru ceasuri. Are să vie gornistul, să mergem să luăm doi oameni din companie, ca să ridicăm pe Tache Pantofarul de la Sfântul Lefterie.

VETA

Apoi mi-a spus lelița Safta, că-i bolnav de lingoare.

CHIRIAC

Ce treabă am eu cu boala lui? ce, eu sunt bolnav? nu mă privește pe mine. Îl am pe listă, trebuie să se prezante la ezirciț.

VETA (tresărind, ca cum ar fi auzit ceva)

Ia taci! (ascultă.) Mi s-a părut că umblă cineva pe portiță. 'Aide, Chiriac, sărută-mă și du-te.

CHIRIAC (o sărută)

Mâine seară nu te mai duci la „Iunion“?

VETA

Nu, nu mai mă duc fără tine... Dar tu... nu uiți ce mi-ai făgăduit, – n-o să mă mai necăjești niciodată?

CHIRIAC

Niciodată. (o sărută, o strânge-n brațe și pleacă.) Bonsoar. (se mai întoarce spre a repeta jocul și iese în stânga planul din fund.)

VETA (singură, fredonează încet, coborând la masă)

„Într-un moment de fericire,
Stelele s-au umplut de dor
Și, printr-o perlă de iubire,
Mi-au revărsat razelor lor.“

(fredonează din ce în ce mai încet.) Trebuie să fie trecute de unsprezece... Să mă culc... Ce obosită sunt! Nu mai pot... (șade lângă masă, deschide albumul și dă de portretul lui Chiriac.) Ah! Ah! Chiriac! (fredonează întâia strofă din *Portretul* de d. G. Sion.)

„Când ore de-ntristare vor turbura vreodată
Frumoasa-ți inimioară, tu vezi portretul meu,
Și crede că eu sufer cu tine deodată,
Și c-amândoi atuncea compătîmim mereu.“

(Urmează mai încet; micșorează lumina lămpii de tot și începe a se pregăti de culcare. – Ușa din fund se deschide încet în vremea asta, și se arată Rică Venturiano; odaia este foarte slab luminată de flacăra închisă a lămpii.)

Scena II

VETA și RICĂ VENTURIANO,

apoi JUPÂN DUMITRACHE și IPINGESCU de-afară

RICĂ (intră, se oprește pe prag, vede pe Veta în spate, răsuflă din adânc, pune mâna la inimă și înaintează în vârful degetelor până la spatele scaunului ei; cade în genunchi și începe cu putere)

Angel radios!

VETA (dă un țipăt, se scoală și fuge în partea cealaltă a scenii făcându-și cruce și scuipându-și în sân)

A!

RICĂ (întorcându-se în genunchi spre partea unde a fugit ea)

Angel radios! precum am avut onoarea a vă comunica în precedenta mea epistolă, de când te-am văzut întâiași dată

pentru prima oară mi-am pierdut uzul rațiunii; da! sunt nebun...

VETA

Nebun! (strigând) Săriți, Chiriac! Spiridoane!

RICĂ

Nu striga, madam, (se târăște un pas în genunchi) fii mizericordioasă! Sunt nebun de amor; da, fruntea mea îmi arde, tâmplele-mi se bat, sufer peste poate, parcă sunt turbat.

VETA

Turbat?... Domnule, spune-mi degrab, c-aminteri, strig: cine ești, ce poftești, ce cauți pe vremea asta în casele oamenilor?

RICĂ (se ridică și se apropie de dânsa tăindu-i drumul)

Cine sunt? mă întrebi cine sunt? Sunt un june tânăr și nefericit, care suferă peste poate și iubește la nemurire.

VETA

Ei! ș-apoi? ce-mi pasă mie! (după o mică reflecție.) Vai de mine! ăsta e vrun pungaș: a aflat că nu-i dumnealui acasă și umblă să ne pungășească. (tare strigând.) Chiriac! Spiridoane! săriți! hoții!

RICĂ (cu mâinile rugătoare)

Nu striga! nu striga! fii mizericordioasă; aibi pietate! M-ai întrebat să-ți spui cine sunt, ți-am spus. Mă întrebi să-ți spui ce caut... Ingrato! nu mi-ai scris chiar tu însuți în original?

VETA

Eu?

RICĂ

Da! (se ridică.) Nu mi-ai scris să intru fără grijă după zece ceasuri la numărul 9, strada Catilina, când oi vedea la fereastră că se micșorează lampa? Iată-mă. M-am transportat la localitate

pentru ca să-ți repet că te iubesc precum iubește sclavul lumina și orbul libertatea.

VETA

Adevărat, domnule, parol că ești nebun. Visezi; ți-am scris eu dumitale vreo scrisoare? Auzi obrăznicie! Știi dumneata cu cine vorbești?

RICĂ

Cum să nu știu? În van te aperi. Și tu mă iubești pe mine, nu mai umbra cu mofturi. Te-am văzut d-atunci seara de la „Iunion“...

VETA

De la „Iunion“? (caută cu gândul.)

RICĂ

Da; chiar de atunci seara, când privirile noastre s-au întâlnit, am citit în ochii tăi cei sublimi că și tu coresponzi la amoarea mea. M-am luat după tine chiar în seara aceea până la Stabiliment. Simțisem că mitocanul de cumnatu-tău mă mirosise, știa că mă țiiu după voi; și, abandonându-mă curajul de a mai intra într-o stradă fără lampe gazoase, m-am întors îndărăt, pentru că-mi era frică să nu paț vrun conflict cu mitocanul. Alaltăieri seară, amoarea mi-a inspirat curaj; m-am ținut după voi până în această suburbie, în colțul stradei; dar când să-ți văz justaminte adresa, mi-a tăiat drumul niște câini. Când am aflat că șezi pe aci, te-am căutat la nemurire și m-am informat prin băiatul de la cherestegeria lui cumnatu-tău cum stai cu familia ta. Am aflat că acum ești liberă, ți-am scris prima mea epistolă într-un moment de inspirațiune, ai primit-o, mi-ai răspuns să viu, și am venit... pentru ca să-ți repet că: (cade iar în genunchi) nu, orice s-ar zice și orice s-ar face, eu voi susține, sus și tare, că tu ești aurora, care deschide bolta înstelată într-o

adoratie poetică, plină de... (urmează declarația foarte iute până ce-l întrerupe Veta.)

VETA (a ascultat cu mult interes toată tirada lui Rică și-l întrerupe izbucnind de râs)

Ha! ha! ha! acu înțeleg eu tot! ha! ha! ha!

RICĂ

Râzi, râzi, ingrato, de amoarea mea?

VETA

Da cum, Doamne iartă-mă! să nu râz?... vezi-bine că râz. Apoi știi dumneata cu cine vorbești?... mă cunoști?... știi bine cine sunt?

RICĂ

Cum să nu știi! tu ești angelul visurilor mele, tu ești steaua, pot pentru ca să zic chiar luceafărul, care strălucește sublim în noaptea tenebroasă a existenței mele, tu ești...

VETA (care trece la lampă, i mărește focul și se pune cu chipul în bătaia luminii)

Zău? ia uite-te bine! (râde)

RICĂ (foarte încurcat, se scoală de jos și se dă înapoi împiedecându-se)

Madam! să am pardon! scuzati! Cocoană! considerând că... adică, vreau să zic, respectul... pardon... sub pretext că și pe motivul... scuzati... pardon...

VETA (râzând)

Bine, pardonul ca pardonul, dar te rog, dacă ții la pielea dumitale, să te duci mai degrabă, să ieși curând din casa asta, că, Doamne ferește! de te-o călca aici bărbatu-meu (accentuând) mitocanul... de!...

RICĂ

Scuzați... pardon...

VETA

Apoi zău nu știu ce s-o mai alege de dumneata. Bărbatu-meu suferă grozav de gelozie și e în stare a fi capabil să te omoare.

RICĂ (speriat)

Să mă omoare!

VETA

Deja alaltăieri seara ai avut noroc de ți-a tăiat drumul câinii și nu te-a lăsat să intri în ulița noastră. Aminteri, dumnealui s-a suit repede sus, a deșteptat pe Chiriac...

RICĂ

Chiriac!

VETA

Da, teagherarul nostru, și au ieșit amândoi, unul pe maidan și altul pe la poartă ca să te prinză în uliță. Încă Chiriac luase și levorverul; dar până să iasă ei, dumneata fugiseși...

RICĂ (îngrijat)

Levorverul!... Madam, vă rog binevoiti a-mi da drumul d-aici de urgență...

VETA

Ei! știi că-mi place! Ce! te țiiu eu? Du-te, ușa-i deschisă; du-te repede, și bagă de seamă la poartă să nu dai piept în piept cu dumnealui, că de-acum încolo trebuie să se întoarcă acasă. Apucă pe maidan și ieși devale spre Antim. Bagă de seamă să nu te întâlnești cu bărbatu-meu, că te cunoaște, și cum te-o vedea, zău! te umflă.

RICĂ

Mă umflă!... (vrea să plece, apoi stă și se întoarce.) Cicoană, ești o damă venerabilă; profit de ocaziune, spre a vă ruga (cu multă volubilitate) să primiți asigurarea înaltei stime și profundului respect, cu care am onoare a fi al domniei-voastre prea supus și prea plecat, Rică Venturiano, arhivar la judecătoria de pace circumscripția de galben, poet liric, colaboratore la ziarul „Vocea Patriotului Național“, publicist și student în drept...

VETA

În drept, în strâmb, ce-mi pasă mie! du-te odată, ori ți s-a făcut pesemne de vun conflict...

RICĂ

Nu, madam, nu; eu sunt june cu educație, nu voi să pat nici un conflict!

VETA

Apoi, atunci du-te! ce mai stai?

RICĂ

Mă duc; scuzați, pardon, bonsoar!

VETA

'Aide! (vrea să-l conducă până la ușă; când vrea să deschiză ușa ca să-i dea drumul, s-aude glasul lui jupân Dumitrache în curte. – Rică și Veta coboară înspăimântați.)

JUPÂN DUMITRACHE (afară în curte)

Îți spui că i-am văzut eu capul pe fereastră. E aici în casă. Chiriac! Spiridoane!

VETA

Musiu! domnule! m-ai nenorocit, și dumitale atâta ți-a fost! fugi, fugi, că te omoară!

RICĂ

Aoleo! (se repede să fugă pe ușă.)

VETA (oprindu-l)

Nu p-acolo!

JUPÂN DUMITRACHE (d-afară)

Dacă nu i-o ajunge ce i-oi da eu moftangiului, să-mi tai mie favoridele!

IPINGESCU (tot d-afară)

Rezon! (se aud pași repezi suind scările.)

RICĂ (desperat)

Madam, cocoană! ai mizericordie de un june român în primăvara existenții sale! de-abia douăzeci și cinci de roze și jumătate înnumăr, douăzeci și șase le împlinesc la Sfântul Andrei... Scapă-mă!

VETA

Da... dar pe unde? A! pe fereasta asta; ieși curând, treci binisor pe schele la stânga, lasă-te pe scară în capătul binalii; jos e o portiță scurtă, care dă în maidan... Fugi iute!...

RICĂ (iese pe fereastră, se lovește cu capul de zid și-și turtește pălăria)

Pardon!... scuzați!... bonsoar! (dispare pe fereastră, pașii se apropie.)

Scena III

VETA singură, apoi DUMITRACHE și IPINGESCU

VETA

A scăpat sărmanul... Ce comédie! Doamne sfinte! dacă-l prindea Chiriac, îl omora. Vezi dumneata cine mi-a fost

soră-mea Zița! D-aia se ținea dumneei de capul meu să tot batem grădinile; era amorezată. Și eu, proastă, să nu știu nimic, și să-mi fac zile amare cu Chiriac din pricina lui musiu ăsta... Bine că a scăpat, vai de el; acum trebuie să-i sfârâie călcăiele pe maidanul lui Bursuc. (coboară la masă și se face că lucrează. Ușa din fund se deschide de perete și intră furioși jupân Dumitrache și Ipingescu cu săbiile scoase.)

JUPÂN DUMITRACHE (înaintează strajnic)

Cocoană! Cine a fost acum aici? (Ipingescu caută cu ochii în toate părțile, se uită pe sub pat, pe sub masă, peste tot.)

VETA

Cine să fie?

JUPÂN DUMITRACHE (fierbând)

Cine să fie?... Știu eu cine să fie? Dacă aș ști, nu te-aș întreba.

IPINGESCU

Rezon! (caută mereu.)

VETA

Ei! știi că ești nu știu cum! Ce vii așa turbat? Uite, cu sabia scoasă, ca la bătălie.

JUPÂN DUMITRACHE

Nu râde, cocoană, după ce că paț un afront tocmai la ce-am ținut eu, nu râde; du-te dincolo, cocoană!... De ce nu te-ai culcat pân-acum?

VETA

Zău, că nu ești în toată firea! auzi că de ce nu m-am culcat: pentru că nu mi-a fost somn. Ce! vrei să mă culc și să-mi las lucrul? Mâine e sărbătoare, trebuie să mă gătesc să merg la biserică.

IPINGESCU

Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE

Cocoană, du-te dincolo, aci avem treabă; du-te curând.
(umblă agitat, strigând.) Spiridoane! Spiridoane! Chiriac!
Spiridoane! Chiriac! (către Veta.) Rău ai făcut, cocoană!

VETA

Ce rău? ce visezi? ce-am făcut?

JUPÂN DUMITRACHE

Știi dumneata bine! Dumneata să tragi păcatul de ce s-o
întâmpla (sinistru), că are să se întâmple lucru mare, cocoană,
măcar să știu de bine că merg la cremenal!

VETA

Ești nebun! (aparte.) Acu nu mai mi-e frică.

JUPÂN DUMITRACHE (strajnic la culme)

Du-te, cocoană, și nu râde.

VETA

Iaca, mă duc. (iese răsând în stânga planul întâi.)

Scena IV

JUPÂN DUMITRACHE, NAE IPINGESCU, apoi
SPIRIDON

JUPÂN DUMITRACHE

Știi (se înecă de emoție), mă stăpânesc, adică-i vorbesc cu
perdea, nu voi să-i isplíc lucru formal, ca să n-o rușinez.

IPINGESCU

Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE

Știi cum e dânsa...

IPINGESCU

Coana Veta? rușinoasă, ...mie-mi spui?

JUPÂN DUMITRACHE (plimbându-se agitat)

Adică chiar în casa mea să nu pot eu pune mâna pe bagabontul? că n-a avut pe unde ieși; altă scară nu mai are casa. (strigă.) Spiridoane! Chiriac! Chiriac! Spiridoane!

SPIRIDON (vine din dreapta, cu părul vârvoi, sculat zăpăcit din somn)

Ce-i porunca, jupâne?

JUPÂN DUMITRACHE

Porunca? vino să-ți dau poruncă. (il ia de păr.)

IPINGESCU

Hahahaha! dă-l căteaua!

JUPÂN DUMITRACHE

Apoi parcă ne-a fost vorba, musiu Spiridoane băiete, să nu te mai gălesc dormind când mă-ntorc acasă! Na poruncă! na poruncă! mai na poruncă! să-ți mai treacă de piroteală!

SPIRIDON (plângând)

Auliu, jupâne, auliu! Ce ți-am făcut eu, jupâne, dacă am dormit?

IPINGESCU (strajnic cătră Spiridon)

Pentru ce nu ești prezent la apelul nominal?...

SPIRIDON

Aului! (se jelește.)

JUPÂN DUMITRACHE

Taci! Unde-i Chiriac?

SPIRIDON (fugind într-un colț)

Nu știu...

JUPÂN DUMITRACHE (se repede la el; Spiridon fuge)

Da' să mănânci și să dormi știi?

SPIRIDON

Doarme în odaia dumnealui, jupâne.

JUPÂN DUMITRACHE

Doarme? Toți dormiți, dormire-ați somnul ăl lung! Pâinea știți să mi-o mâncați. Cheamă pe Chiriac degrabă... mergi!

IPINGESCU (cătră Spiridon, bătându-i din picior)

Urgent! (Spiridon iese degrab în stânga.)

JUPÂN DUMITRACHE

Chiriac! Chiriac!... Eu arz în foc și toți trag la aghioase! Eu arz de onoarea mea de familist și lor de somn le arde... Chiriac!

Scena V

ACEIAȘI, CHIRIAC, apoi SPIRIDON

CHIRIAC (Ștergându-se la ochi, în costum de noapte, vine moale de somn, din stânga)

Ce-i jupâne? ce s-a aprins? arde? unde arde?

JUPÂN DUMITRACHE (luându-l de mână și aducându-l în fața scenei)

Chiriac! (scurt.) M-am nenorocit!

CHIRIAC

Pentru ce?

JUPÂN DUMITRACHE

S-a dus ambițul!

CHIRIAC

Cum?

JUPÂN DUMITRACHE

Tocmai la ce am ținut...

CHIRIAC

Ce?

JUPÂN DUMITRACHE

Mi s-a necinstit onoarea de familist!

CHIRIAC

Aș! nu se poate; ți s-a părut!

JUPÂN DUMITRACHE

Am văzut cu ochii.

CHIRIAC

Aș! așa m-ai speriat și alaltăieri seara; așa ți se năzare dumitale.

JUPÂN DUMITRACHE

Chiriac, întreabă și pe nenea Nae!

IPINGESCU (grav)

Aprob pozitiv.

CHIRIAC (dezmeticit)

Cum? când? unde? cine?

JUPÂN DUMITRACHE

Bagabontul!

CHIRIAC

Ei?

JUPÂN DUMITRACHE

Mațe-fripte, Chiriac puiule, l-am văzut din uliță pe fereastră aici în casă... cu ochelarii pe nas, cu giubenu-n cap.

IPINGESCU

Idem.

(Spiridon intră din dreapta.)

CHIRIAC

Aici în casă? nu mă băga-n păcate, jupâne!

SPIRIDON

Cu ochelari? Cu giuben? E persoana cocoanii Ziții. (iese pe furiș prin fund.)

JUPÂN DUMITRACHE

L-am văzut cu ochii mei, și nu se poate să fi ieșit d-aici, că n-avea pe unde! Pe scară m-am suit cu nenea Nae, trebuia să dau piept în piept cu el. Trebuie să fie aici în casă ascuns. – Trebuie să-l găsim. (iese în dreapta.)

CHIRIAC (bătându-se în piept)

Las' pe mine, jupâne.

IPINGESCU (care se află la fereastră din stânga)

Să am pardon: fereastră asta dă pe schele, schelele merg până-n capătul binalii.

(Jupân Dumitrache reintră și iese căutând în stânga.)

CHIRIAC

Da.

IPINGESCU

Ei! acolo nu-i scară? Dacă o fi ieșit pe aici pe ferastă, s-a dus, a scăpat pe maidanul lui Bursuc.

CHIRIAC

Nu se poate să fi găsit scara. Schelele se-nfundă în podul grajdului; podul nu-i podit până acuma, e gratie numa, și scara este în partea ailaltă, în dosul binalii.

JUPÂN DUMITRACHE (reintră din stânga desperat)

Mi s-a dus ambițul, nu mai voi să știu de nimic! mi s-a necinstit onoarea de familist, acum nu mai îmi pasă măcar să intru și-n cremenal! (căutând cu ochii, găsește bastonul lui Rică uitat pe scânduri lângă scaunul unde acesta a căzut în genunchi la intrare. – Chiriac și Ipingescu caută și ei în toate părțile.) Chiriac! Chiriac! puiule, uite! (arată bastonul.) Mai zi că mi s-a părut.

CHIRIAC (se repede și ia pușca, acuma cu spanga pusă)

Jupâne, vrei să punem mâna pe el? după mine curând! Nene Nae, ațin'te după noi! Odaia lui Spiridon (arată în dreapta) dă tot pe scara a mare. Pe scara pe unde ați venit, n-a putut fugi. Pe aici, pe schele, a ieșit. Trebuie să fie ascuns în podul grajdului la capătul binalii. 'Aideți iute după mine. Tii! nu scapă el din gheara mea nici mort! (vor să sară pe fereastră.)

Scena VI

ACEIAȘI, VETA (din stânga)

VETA

Ce e, frate, ce e?

CHIRIAC (cu putere către ea)

Nu scapă el, cocoană, nici mort din gheara mea!

JUPÂN DUMITRACHE (asemenea)

Da cocoană, nici mort.

IPINGESCU (asemenea)

Absolut!

CHIRIAC

'Aide, jupâne, 'aide, nene Nae! (vrea să se repează peste fereastră cu pușca-n mână.)

VETA (aleargă și se pune în dreptul ferestrii)

Sunteți nebuni? Vreți să se rupă schelele cu voi? Chiriac, nu știi că schelele sunt părăsite de trei săptămâni? vrei să te prăpădești?

CHIRIAC

Lasă-ne cocoană! (vrea s-o dea în lături, ea nu se lasă.)

JUPÂN DUMITRACHE (asemenea)

Lasă-ne cocoană!

IPINGESCU (asemenea)

Pardon!

VETA (lui Chiriac)

Iar te iei după vreo bănuială de-a dumnealui, iar? Ai uitat ce...

JUPÂN DUMITRACHE

Da, bănuială... cu ochilari la nas și cu giobenu-n cap!

CHIRIAC (se luptă cu Veta)

Lasă-mă, cocoană! (scapă din mâinile ei și iese pe fereastră.)

VETA (șovăie și cade pe scaun)

Chiriac!

JUPÂN DUMITRACHE

Înainte, Chiriac! Înainte, nene Nae! (iese pe fereastră, Nae Ipingescu îl urmează.)

VETA (sculându-se șovăind, scoate capul pe fereastră)

Chiriac! Chiriac! binișor! să nu cazi!

—————

Scena VII

VETA, ZIȚA

ZIȚA (intră prin fund repede)

Ce e, țațo? ce s-a întâmplat? mi-a spus Spiridon...

VETA (sculându-se repede de pe scaun)

Zițo, Zițo, tu mi le faci toate, tu m-ai dus la „Junion“, tu ai dat nas amplotiatului să se ție după noi, de mi-am găsit beleaua cu Chiriac...

ZIȚA

Cu Chiriac?

VETA (dregând-o)

Cu dumnealui, cu Chiriac, cu toți; l-ai chemat să vie, și în loc să vie la tine a venit aici.

ZIȚA

Și?...

VETA

Și tocmai când să-i dau drumul înapoi pe ușe, iacă-tă-i dumnealui cu Nae ipistatul se suia pe scară strigând ca niște turbați...

ZIȚA

Și pe urmă?

VETA

L-am făcut scăpat pe fereastră, i-am dat drumul pe schelă, ca să iasă pe la spatele binalii, pe portița dinspre maidan.

ZIȚA (cu spaimă)

Pe portița dinspre maidan!

VETA

Da, pentru că pe scara a mare s-ar fi întâlnit piept în piept cu dumnealui.

ZIȚA (zdrobită)

Țațo! *per l'amour di Dieu!* portița dinspre maidan e încuiată; adineaori am vrut să viu eu p-acolo, ca să nu mai ocolesc, și a trebuit să mă întorc iar pe uliță ca să intru în curte.

VETA

Încuiată? și ulucile sunt de doi stânjeni! Atunci persoana în chestie n-a putut fugi! Zițo, Zițo! e primejdie! dumnealui e grozav, Chiriac e nebun!

ZIȚA

Vai de mine! monșorul meu! mi-l omoară!

VETA

Chiriac a luat pușca cu spangă și dumnealui a scos sabia...

ZIȚA

Nu mai spune țațo, că mor! (se aude o dărâmare de scânduri.)

VETA

Taci! (ascultă amândouă.)

JUPÂN DUMITRACHE (de afară)

Ați'n'te, Chiriac!

IPINGESCU (de afară)

Stai! în numele Constituțiunii!

VETA (îngrozită)

L-a prins!

ZIȚA (asemenea)

Ah! mor!

VETA

Sunt în curte, 'aide să mergem degrabă. Tu ai făcut încurcătura, tu s-o descurci! 'Aide repede de scapă omul din primejdie.

ZIȚA

'Aide! (Amândouă pornesc să iasă prin fund; când ele vor să păsească pragul, s-aude alt zgomot afară și strigăte.)

GLASUL LUI JUPÂN DUMITRACHE

Nu te lăsa, Chiriac! (zgomot, strigăte și o detunătură de pușcă.)

VETA

Chiriac!

ZIȚA

Monșterul meu! (ies amândouă desparate.)

Scena VIII

RICĂ VENTURIANO, apoi SPIRIDON

RICĂ

(Coboară încet pe fereastră pe unde a ieșit; este prăfuit de var, ciment și cărămidă; părul îi este în neorânduială; pălăria ruptă; e galben și tras la față; tremură și i se încurcă limba la vorbă; i se nălucește a spaimă din când în când și îl apucă slăbiciune la încheieturi.) Am scăpat până acum! Sfinte Andrei, scapă-mă și de acu încolo: sunt încă june! Geniu bun al venitorului României, protege-mă; și eu sunt român! (răsufă din greu și își apasă palpațiile.) O ce noapte furtunoasă! Oribilă tragedie! (i se pare că aude ceva și tresare.) Ce de peripețiuni!... Ies pe fereastră și pornesc pe dibuite pe schele! mă țiiu binișor de zid și ajung în capătul binalii... Destinul mă persecută implacabil... Schelele se-nfundă; nici o scară... Cocoana perfidă mă indusese în eroare... Vreau să mă-ntorc și d-odată auz pe inimici venind în fața mea pe schele. O iau înapoi fără să știu unde merg; mă împiedec de un butoi cu țiment... O inspirațiune,... – eu ca poet am totdeauna inspirațiuni! – m-ascunz în butoi! Pașii inamicilor s-apropie în fuga mare, mulți inși trec iute pe lângă butoiul meu înjurându-mă; eu, ca june cu educațiune, mă fac că n-auz... Toți se depărtează... Auz un zgomot, strigăte, țipete de femei, în fine o împușcătură. Zgomotul apoi cu încetul se stinge, totul rămâne într-un silențiu lugubru, numai din depărtare se aude orologiul de la Stabiliment bătând unsprezece și douăzeci... oră fatală pentru mine! – Ies binișor din butoiul meu, mă târăsc d-a busele pe schele și mă pomenesc înapoi aci... (pune mâna la frunte și caută în gând.) Da, am găsit-o! să ies pe ușe. (merge repede în vârful degetelor la ușa din fund, o deschide; afară, în sală, e beznă.) Obscuritate absolută! (merge la fereastră.) A! auz pași; vine cineva pe schele. (se repede la ușa din dreapta, a odăii lui Spiridon.)

P-aici! (Spiridon intră în același moment repede, și se lovesc amândoi în piept.) Ah! cum m-ai speriat! (îi vine rău.)

SPIRIDON

Domnule, musiu, tot aici ești? E foc mare, trebuie să fugi! dacă o pune mâna pe dumneata, te omoară...

RICĂ

Mă omoară?... Scapă-mă, băiete, scoate-mă de aici... Pe unde să ies? (pornind spre ușa din dreapta, pe unde a intrat Spiridon.) Pe aici...

SPIRIDON

Nu se poate. (îi taie drumul.) Odaia d-acolo răspunde tot pe scara a mare; vrei să te-ntâlnești cu ei piept în piept?

RICĂ

Nu, nu voi; dar atunci ce-i de făcut! existența mi-este periclitată. Voi să scap. Scapă-mă; îți dau bacșiș trei sferturi de rublă.

SPIRIDON

Trei sferturi de rublă: șase pachete de tutun! te scap.

RICĂ

Cum? pe unde? spune-mi iute, că mi-e degrabă, îmi vine stenahorie.

SPIRIDON

Dumneata stăi aici. Eu mă duc coala în odăiță (la dreapta), deschiz ușa care dă în scară, cum i-oi vedea că se urcă sus, te chem în odaie, închidem ușa de la mijloc, și când or intra cu toții aici, îți dau drumul pe dincolo pe scară, te cobori și ieși repede pe poartă... Lasă că te scap, n-ai grijă.

RICĂ

Da, du-te degrabă!

SPIRIDON (cu șiretenie)

Apoi, nu-mi dai?

RICĂ

Ce?

SPIRIDON

Ce mi-ai făgăduit.

RICĂ

Ba da, îți dau. (se caută în toate buzunarele și completează suma din mărunțele; Spiridon o socotește cu scumpătate.) Băiete, (solemn) tânărule! știi tu în ce pozițiune mă găsec? știi tu ce pericol mă amenință?

SPIRIDON

Ba bine că nu! Dacă n-oi ști eu păpara lui jupânul!... hehei! lasă; dacă n-ai putea scăpa...

RICĂ

'Ai? (șovăie.)

SPIRIDON

Ai să vezi și dumneata al dracului ce e... De ce-i zice lui „Titircă Inimă-Rea“?

RICĂ

Nu, nu voi să văz, scapă-mă.

SPIRIDON (cam rece)

Ei! lasă, dacă oi putea, te scap eu, firește.

RICĂ

A! (șovăie.) Auz zgomot pe scară; se suie... (șovăie.) Aleargă; scapă-mă! (Spiridon iese încet în dreapta, numărând gologanii; Rică îl zorește de la spate.)

Scena IX

RICĂ, DUMITRACHE, CHIRIAC, IPINGESCU, ZIȚA
și apoi VETA

RICĂ (o clipă singur; joc de scenă mută; deodată se aud în odaia din dreapta palme, și Spiridon țipând)

A! (pași pe scară; Rică se repede la ușa din dreapta.)

JUPÂN DUMITRACHE (întâmpinându-l cu sabia scoasă)

Stăi!

RICĂ (dându-se înapoi)

Sunt mort, Sfinte Andrei! (se repede la fereastra schelelor în stânga.)

CHIRIAC (întâmpinându-l, sare pe fereastră în scenă, cu pușca cu baionetă în mână, ca de asalt)

Stăi!

RICĂ (dându-se înapoi șovăind)

Geniu bun al venitorului României! (se repede la ușa din fund.)

IPINGESCU (întâmpinându-l cu sabia scoasă)

Stăi! (recunoscând pe Rică, îi cade sabia din mână.) Nu mă nebuni, onorabile! Dumneata ești?

RICĂ (tremurând grozav)

Eu!

(Zita intră prin fund.)

JUPÂN DUMITRACHE

Ce poștești, mă musiu? (se repede să-l umfle. Zița-i sare-n piept și-l oprește.)

CHIRIAC (trânțește pușca și scuipă în palme)

Lasă-mi-l mie, jupâne! (se repede și el să-l umfle.)

IPINGESCU (sărind și oprind în piept pe Chiriac)
Nu da, onorabile!... îl cunosc eu.

CHIRIAC (lui Ipingescu)

Dă-te la o parte!

ZIȚA (lui Jupân Dumitrache)

Nene Dumitrache, nu-mi asasina viitorul! (se luptă cu el.)

JUPÂN DUMITRACHE

Lasă-l să-l întreb numai: ce poftești, mă musiu?

CHIRIAC

Lasă-mă, nene Nae, să-l învăț eu pe mațe-fripte să mai umble după nevestele negustorilor!

IPINGESCU (strigând tare ca să acopere toate strigătele)

Stați! stați! că e-ncurcătură! Pe dumnealui îl cunosc eu! Dumnealui nu-i d-ei de care credeți dumneavoastră; e cetățean onorabil.

CHIRIAC

Da' de onorabil n-are-ncotro! (vrea să se repează.)

IPINGESCU (oprindu-l)

E d-ai noștri, e patriot!

JUPÂN DUMITRACHE

Dacă-i patriot, de ce umblă să-mi strice casa? de ce mă atacă la onoarea de familist? (vrea să se repează; Veta intră prin fund.)

ZIȚA

Nene! nene! iartă-mă! nu e ce crezi dumneata.

JUPÂN DUMITRACHE

Dar ce e?

CHIRIAC

Ce e?

VETA (trecând lângă Chiriac și luându-l la o parte necăjită)

Ce e, ce e! oameni în toată firea și nu-nțelegeți ce e! Umblați ca nebunii! (șoptindu-i repede.) Iaca ce e! tânărul umblă după Zița, s-a amoretat cu ea de la „Iunion“, știi din seara când s-a luat după noi, și-a trimis unul la altul bilete de amor, și-n loc să meargă la ea acasă, a greșit și-a venit aici. Nu ți-am spus eu că e tot o bănuială proastă de-a dumnealui. Mă faci să intru în alte alea cu nebuniile tale. Iaca ce e; ai văzut? (în timpul acesta Jupân Dumitrache, cam încurcat de potolirea lui Chiriac, vrea să asculte și el explicația.)

CHIRIAC (domirindu-se)

A!

JUPÂN DUMITRACHE (trecând lângă Veta)

Ei! ce e?

(În timpul acesta, scenă mută între Ipingescu, Rică și Zița mai în fund.)

VETA (cătră Chiriac)

Spune-i ce e. (trece în fund.)

CHIRIAC (luând la o parte pe Jupân Dumitrache și șoptindu-i)

Ce e, ce e! Oameni în toată firea și nu înțelegem! Umblăm ca nebunii! iaca ce e! tânărul umblă după Zița; s-a amoretat cu ea de la „Iunion“, știi, din seara aia când s-a luat după dumneavoastră, și-a trimis unul la altul bilete de amor, și în loc să meargă la ea acasă, a greșit și-a venit aici. Nu ți-am spus eu, jupâne, că așa îți cășunează dumitale! M-ai făcut să alerg ca nebunii, să-mi rup gâtul! Doamne ferește! dacă făceam și moarte de om? Iacă ce e; ai văzut?

JUPÂN DUMITRACHE (înseninat și domirit)

A! (căutând la Zița cu coada ochiului.) Ei! bată-te, Zițo, să te bată! (Chiriac trece lângă Ipingescu.)

ZIȚA (plecând ochii cu nevinovăție)

Nene!

JUPÂN DUMITRACHE (cu părințenie)

Ei! nu te rușina! ale tinereții valuri! (cătră public.) Fată romanțioasă! D-ai-a dumneaei: „Ai, nene, la «Iunion», parol! să mă-ngropi!”

(În timpul acesta, cei ce n-au vorbit sunt grupați în fund; Rică încă nu-și poate veni bine în fire.)

IPINGESCU (înaintând lângă Jupân Dumitrache)

Onorabile! (cu ifos.) Știi cine-i tânărul ăsta? (arată pe Rică.)

JUPÂN DUMITRACHE

Cine?

IPINGESCU

Ăsta e ăl care scrie la „Vocea Patriotului Național”.

JUPÂN DUMITRACHE

Nu mă nebuni!

IPINGESCU

Parol.

JUPÂN DUMITRACHE

Ei, fugi că mor!

IPINGESCU

D-apoi ce crezi! chiar el însuși în persoană: e băiat bun, d-ai noștri, din popor. El combate în articolul ăl de astă-seară, știi cu „sufrajul”.

JUPÂN DUMITRACHE (încântat)

Ei bravos! (încet.) Apoi de! să facem cunoștință. Cum e amorezat cu Zița, mai știi? de unde a fost să iasă norocul fetii!

IPINGESCU

Rezon! aia ziceam și eu. (cătră Rică.) Onorabile domn, permite-mi pentru ca să-ți prezant pe cetățeanul Dumitrache Titircă, comerciant, apropiat și căpitan în gvarda civică. (cu importanță.) E d-ai noștri. (grupul din fund înaintează.)

RICĂ

Sunt încântat (se confundă în complimente.) Mersi de cunoștință.

IPINGESCU

Dumnealui este cetățeanul Rică Venturiano, angajat judiciar, student la Academie – învață legile, – și redactor la „Vocea Patriotului Național”... (cu putere.) E d-ai noștri... ce să mai stăm să mai vorbim... îl știi... (amândoi recomandă și se complimentează și-și dau mâna.)

JUPÂN DUMITRACHE (cu respect amestecat cu sfială)

Da, tocmai astă-seară citeam cu nenea Nae, în gazeta dumneavoastră, cum scriți despre ciocoi că mănâncă sudoarea poporului suveran. Ei, bravos! îmi place! bine combateți reacțiunea, nu pot să zic, știi coala, verde, românește. Să vă ajute Dumnezeu ca să scăpați poporul de ciocoi!

RICĂ (prinzând limbă, după ce a zâmbit cu multă satisfacție de vorbele lui Jupân Dumitrache)

Domnule, Dumnezeul nostru este poporul: *box populi, box dei!* Noi n-avem altă credință, altă speranță, decât poporul. (Jupân Dumitrache ascultă uimit.) Noi n-avem altă politică decât suveranitatea poporului; de aceea în lupta noastră politică, am spus-o și o mai spunem și o repetăm neconținut tuturor cetățenilor: „Ori toți să muriți, ori toți să scăpăm!”

JUPÂN DUMITRACHE (răpit)

Bravos! să trăiești! (bate-n palme, încet către Ipingescu.) Vorbește abitir, domnule. Țsta e bun de dipotat.

IPINGESCU

Hei! lasă-l că ajunge el și dipotat curând-curând...

(În timpul acesta Rică a venit lângă Zița.)

JUPÂN DUMITRACHE

Cum combate el, poate să ajungă și ministru. (tare către Rică, care stă tot în grup.) Mă rog, onorabile, eu îmi cer iertare, știți că poate, adineaori, cum țiu eu la... poate, v-am adus un afront; dar e și vina dumneavoastră; nu știam că veniserăți pentru Zița...

RICĂ

Mă rog, pardon, vina nu este nici a mea, nici a dumitale, nici a madam Ziții; este a tăbliții de la poartă... Dumneaei îmi scrisese că șade la numărul 9... am văzut la poartă numărul 9 și am intrat. (vorbește încet cu Zița, Veta și Chiriac.)

JUPÂN DUMITRACHE (către Ipingescu)

Așa e; asta meșterul Dincă binagiul mi-a făcut-o; a tencuit zidul de la poartă și mi-a bătut numărul 6 d-a-ndoaselea; să-l puie mâine să mi-l întoarcă la loc, să nu mi se mai întâmple vreun conflict.

CHIRIAC (care s-a găsit în fund cu Veta, Zița și Rică)

Lasă că-i spui eu și cu cocoana, dacă vă e rușine. (coboară cu Veta; Rică și Zița se țin în fund.) Jupâne.

VETA

Frate.

JUPÂN DUMITRACHE

Ce-i, Chiriac, puiule? ce-i Veto?

VETA

Avem să te rugăm ceva.

CHIRIAC

Da'... să nu ne tratezi cu refuz.

JUPÂN DUMITRACHE

Orice; mă știi cum țiiu la nevastă și la tine.

VETA

Uite ce e: musiu Rică și cu Zița compățimesc împreună.

JUPÂN DUMITRACHE (încântat)

Ei! așa e, ale tinereții valuri!

CHIRIAC

Și le e rușine să-ți spuie că ar vrea să...

JUPÂN DUMITRACHE

Să... ce?

CHIRIAC

Ei! nu știi dumneata? să puie pirostriile!... vrei și dumneata?

JUPÂN DUMITRACHE (răpit)

Dacă dumnealui cabulipsește să ne onoreze cu atâta cinste... de! Zestrea nu-i așa mare, și dumnealui e... știi, ceva mai sus... noi suntem negustori.

RICĂ (coborând)

Cetățene, suntem sub regimul libertății, egalității și fraternității: unul nu poate fi mai sus decât altul, nu permite Constituția.

IPINGESCU

Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE (lui Ipingescu)

Bine vorbește, domnule, bravos!

RICĂ

Eu, dacă compătimește și madam Zița la suferința mea...

JUPÂN DUMITRACHE

Mai e vorbă! cum să nu compătimească? Zițo nene, ia vino-ncoa. (Zița vine rușinoasă.) Ei! nu-ți mai fie rușine: ale tinereții valuri... Vrei?

ZIȚA

Eu fac ce vrei dumneata; îmi ești ca și un frate mai mare.

JUPÂN DUMITRACHE

Ei! să vă fie de bine, și ceasul ăl bun să-l dea Pronia. (încet Ziții.) Să-ți cinstești bărbatul: ăsta e om, nu glumă; ți-ai găsit norocul.

ZIȚA

Mersi, nene. (trece în fund.)

JUPÂN DUMITRACHE

Pentru puțin. (lui Rică.) Ei acum, cumnate, ia să vorbim o vorbă coala între bărbați, cocoanele să nu asculte; știi dumneata, nene Nae, cum sunt cocoanele...

IPINGESCU

Rușinoase... mie-mi spui?

JUPÂN DUMITRACHE (lui Rică care a venit lângă ei)

Toate ca toate, dar la onoarea de familist să ții.

RICĂ

Da, familia e patria cea mică, precum patria e familia cea mare; familia este baza societății.

JUPÂN DUMITRACHE

Așa e, bravos! (lui Ipingescu.) Toate le știe, îmi place...

IPINGESCU

Apoi dacă-i jurnalist...

VETA (din fund către Jupân Dumitrache)

Ei! toate bune, frățico, dar noi nu dormim în noaptea asta? Chiriac are să se scoale mâine până-n ziuă la ezirciț.

JUPÂN DUMITRACHE

Mai e vorbă, soro, cum să nu?

(Toți se dispun a se retrage; Rică e cu Zița, Chiriac cu Veta, Jupân Dumitrache suie cu Ipingescu.)

IPINGESCU (lui Jupân Dumitrache)

Onorabile, îndatorează-mă cu o țigară de tutun.

JUPÂN DUMITRACHE

Și cu două, nene Nae. (bagă mâna să scoată tabachera și se oprește încruntat cu mâna în buzunar.) Nene Nae! Chiriac!

CHIRIAC (coborând lângă Jupân Dumitrache)

Ce-i, jupâne?

JUPÂN DUMITRACHE (luând pe Chiriac și pe Ipingescu de mână și aducându-i dramatic în fața scenii)

Toate le-am lămurit; bine, de cumnatul Rică nu mai am ce să zic; dar să vă arăt ce am găsit pe pernele patului dumneaei,... că uitasem;... îmi vine să intru la bănuiele rele.

CHIRIAC (înfiorat)

Ce-ai găsit, jupâne?

JUPÂN DUMITRACHE

Uite. (scoate din buzunar o legătură de gât.)

IPINGESCU

Frumoasă legătură, de șic!

CHIRIAC

Aș! ado-ncoa, jupâne; asta-i legătura mea, n-o știi dumneata?

JUPÂN DUMITRACHE (lămurit)

Ei, bată-te să te bată! de ce nu spui așa, frate? (lui Ipingescu, cu filozofie.) Ei! vezi?... Uite așa se orbește omul la necaz!

IPINGESCU

Rezon!

(Pornesc cu toții veseli spre fund.)

Cortina

CONUL LEONIDA

FAȚĂ CU REACȚIUNEA

FARSĂ ÎNTR-UN ACT

PERSOANELE

LEONIDA

EFIMIȚA

SAFTA

ACTUL I

O odaie modestă de mahala. În fund, la dreapta, o ușă; la stânga o fereastră. De-o parte și de alta a scenii câte un pat de culcare. În mijlocul odăii o masă împrejurul căreia sunt așezate scaune de paie. Pe masă, o lampă cu gaz; pe globul lămpii un abat-jour cusut pe canava. În planul întâi, la stânga, o sobă cu ușa deschisă și cu câțiva tăciuni pâlpâind. – Leonida e în halat, în papuci și cu scufia de noapte; Efimița în camizol, fustă de flanelă roșie și legată la cap cu tulpă alb. Amândoi sed de vorbă la masă.

Scena I

LEONIDA

Așa, cum îți spusei, mă scol într-o dimineată, și, știi obiceiul meu, pui mâna întâi și-ntâi pe „Aurora Democratică“, să văz cum mai merge țara. O deschiz... și ce citesc? Uite, țiu minte ca acuma: „11/23 Făurar... a căzut tirania! Vivat Republica!“

EFIMIȚA

Auzi colo!

LEONIDA

Răposata dumneei – nevastă-mea a d-întâi – nu se sculase încă. Sar jos din pat și-i strig: „Scoală, cocoană, și te bucură,

că ești și dumneata mumă din popor; scoală, c-a venit libertatea la putere!”

EFIMIȚA (afirmativ)

Ei!

LEONIDA

Când aude de libertate, sare și dumneei răposata din pat... că era republicană! Zic: gătește-te degrab', Mițule, și... hai și noi pe la revoluție. Ne îmbrăcăm, domnule, frumos, și o luăm repede pe jos pân' la teatru... (cu gravitate.) Ei, când am văzut... știi că eu nu intru la idee cu una cu două...

EFIMIȚA

Ți-ai găsit!... dumneata nu ești d-ăia. Ehe! Ca dumneata, bobocule, mai rar cineva.

LEONIDA

Ori să zici nu știu ce și nu știu cum, că adicătele „acu, unde ești tu republican, ții parte națiunii...”

EFIMIȚA

Aș!

LEONIDA

Dar, când am văzut, am zis și eu: să te ferească Dumnezeu de furia poporului!... Ce să vezi, domnule? Steaguri, muzici, chiote, tãmbãlau, lucru mare, și lume, lume,... de-ți venea amețea nu altceva.

EFIMIȚA

Bine că n-am fost în București pe vremea aia! cum sunt eu nevriceasă, Doamne ferește! păteam alte alea...

LEONIDA

Ba nu zi asta; puteai trage un ce profit. (schimbând tonul.) Ei, cât gândești c-a ținut toiul revoluției?

EFIMIȚA

Până seara.

LEONIDA (zâmbind de așa naivitate, apoi cu seriozitate)

Trei săptămâni de zile, domnule.

EFIMIȚA (minunându-se)

Nu mă-nnebuni, soro!

LEONIDA

Ce te gândești dumneata, că a fost așa un bagadel lucru?
Fă-ți idee: dacă chiar Galibardi, de-acolo, de unde este el, a scris
atunci o scrisoare către națiunea română.

EFIMIȚA (cu interes)

Zău?

LEONIDA

Mai e vorbă!

EFIMIȚA

Adică cum?

LEONIDA

Vezi dumneata, i-a plăcut și lui cum am adus noi lucrul cu
un sul subțire ca să dăm exemplu Evropii, și s-a crezut omul
dator, ca un ce de politică, pentru ca să ne fritisească...

EFIMIȚA (curioasă)

Da'... ce spunea în scrisoare?

LEONIDA (cu importanță)

Patru vorbe, numai patru, da' vorbe, ce-i drept! Uite, țiu
minte ca acuma: „Bravos națiune! Halal să-ți fie! Să trăiască
Republica! Vivat Prințipatele Unite!“ și jos iscalit în original
„Galibardi“.

EFIMIȚA (satisfăcută)

Apoi, atunci dacă-i așa, a vorbit destul de frumos omul!

LEONIDA

Hehe! unul e Galibardi; om, o dată și jumătate! (cu mândrie și siguranță.) Ei! giantă latină, domnule, n-ai ce-i mai zice. De ce a băgat el în răcori, gândești, pe toți împărații și pe Papa de la Roma?

EFIMIȚA (mirată)

Și pe Papa de la Roma? Auzi, soro?

LEONIDA

Ba încă ce! i-a tras un tighel, de i-a plăcut și lui. Ce-a zis Papa – iezuit, aminteri nu-i prost! – când a văzut că n-o scoate la căpătâi cu el?... „Mă, nene, ăsta nu-i glumă; cu ăsta, cum văz eu, nu merge ca de cu fitecine; ia mai bine să mă iau eu cu politică pe lângă el, să mi-l fac cumătru.“ Și de colea până colea, tura vura, c-o fi tunsă, c-o fi rasă, l-a pus pe Galibardi de i-a botezat un copil.

EFIMIȚA (cu ironie)

Și-a cunoscut omul nașul!

LEONIDA

Vezi bine!... Acu ia spune, cam câți oameni te bate gândul că să aibă Galibardi?

EFIMIȚA

Sumedenie!

LEONIDA

O mie, domnule, numa' o mie.

EFIMIȚA

Ei! fugi că mor! și adică numa' cu o mie să...

LEONIDA (întrerupând-o)

Da, da' întreabă-mă să-ți spun ce fel de oameni sunt.

EFIMIȚA

Ceva tot unul și unul.

LEONIDA

Ăi mai prima, domnule, aleși pe sprinceană, care mai de care, dă cu pușca-n Dumnezeu; volintiri, mă rog: azi aici, mâine-n Focșani, ce-am avut și ce-am pierdut!

EFIMIȚA

Ei! așa da.

LEONIDA

Și toți se-nchină la el ca la Christos; de hatârul lui, sunt în stare, trei zile d-a rândul, să nu mănânce și să nu bea, dacă n-or avea ce.

EFIMIȚA

Ce spui, soro?

LEONIDA

Ce-ți spui eu, și câte și mai câte altele și mai și.

EFIMIȚA

Bravos!

(O mică pauză și căscături de amândouă părțile.)

LEONIDA

Trebuie să fie târziu, Mițule; ne culcăm?

EFIMIȚA (se scoală și se uită la ceas)

Douăspce trecute, bobocule.

LEONIDA (sculându-se și el și mergând spre patul din stânga)

Vezi dumneata cum trece vremea cu vorba...

EFIMIȚA (dregându-și patul)

Ei! cum le spui dumneata, să tot stai s-ascuți; ca dumneata, bobocule, mai rar cineva.

LEONIDA (la pat și intrând sub plapumă)

Mițo, ai zis matale fetii să vie mâine mai de dimineață ca să facă focul?

EFIMIȚA (stingând lampa)

Da. (se-nchină și se așază în pat la dreapta.)

(Odaia rămâne luminată numai de flacăra tăciunilor din sobă.)

LEONIDA (după ce s-a învârtit în pat până să-și facă culcușul, cu satisfacție)

A! așa!

(Un moment pauză, în timp ce fiecare se așază bine în așternutul său.)

EFIMIȚA (din așternut)

Și zi așa cu Galibardi, 'ai?

LEONIDA (asemenea)

Așa zău!... Ei! mai dă-mi încă unul ca el, și până mâine seara, – nu-mi trebuie mai mult, – să-ți fac republică... (cu regret.) Da' nu e! Da' o să-mi zici că cu încetul se face oțetul, ori că mai rabdă, că n-a intrat zilele-n sac. (cu tărie.) D-apoi bine, frate, până când tot rabdă azi, rabdă mâine? că nu mai merge, domnule, s-a săturat poporul de tiranie, trebuie republică!

EFIMIȚA

Adică, zău, bobocule, de! eu, cu mintea ca de femeie, pardon să te-ntreb și eu un lucru: ce procopseală ar fi și cu republica?

LEONIDA (minunat de-așa întrebare)

Ei! bravos! ș-asta-i bună! Cum, ce procopseală? Vezi asta-i vorba: cap ai, minte ce-ți mai trebuie? Apoi, închipuiește-ți dumneata numai un condei, stai să-ți spui: mai întâi și-ntâi că dacă e republică, nu mai plătește niminea bir...

EFIMIȚA

Zău?

LEONIDA

Zău... Al doilea că fieștecare cetățean ia câte o leafă bună pe lună, toți într-o egalitate.

EFIMIȚA

Parol?

LEONIDA

Parol... Par egzamplu, eu...

EFIMIȚA

Pe lângă pensie?

LEONIDA

Vezi bine; pensia e bașca, o am după legea a veche, e dreptul meu; mai ales când e republică, dreptul e sfânt; republica este garanțiunea tuturor drepturilor.

EFIMIȚA (cu toată aprobarea)

Așa da.

LEONIDA

Și al treilea, că se face și lege de murături.

EFIMIȚA

Cum lege de murături?

LEONIDA

Adicăte! că nimini să nu mai aibă drept să-și plătească datoriile.

EFIMIȚA (crucindu-se de mirare)

Maică Precistă, Doamne! apoi dacă-i așa, de ce nu se face mai curând republică, soro?

LEONIDA

Hei! te lasă reacționarii, domnule? Firește, nu le vine lor la socoteală să nu mai plătească niminea bir! e aproape de mintea omului: de unde ar mai mânca ei lefurile cu lingura?

EFIMIȚA

Așa e... da'... (reflectând mai adânc.) un lucru nu-nțeleg eu.

LEONIDA

Ce lucru?

EFIMIȚA

Dacă n-o mai plăti niminea bir, soro, de unde or să aibă cetățenii leafă?

LEONIDA (în luptă cu somnul)

Treaba statului, domnule, el ce grije are? pentru ce-l avem pe el? e datoria lui să-ngrijească să aibă oamenii lefurile la vreme...

EFIMIȚA (lămurită)

Așa da... vezi, mie nu-mi dădea-n gând. (după o pauză de reflecție.) Ce bine ar fi! unde dă Dumnezeu odată să o mai vedem ș-asta, republica! (Leonida începe să sforăie.) Dormi, soro?... (Leonida sforăie-nainte.) A adormit.

Scena II

(Coana Efimița se așază pe o ureche și adoarme și ea. – Unul după miezul nopții sună rar în vecinătate: patru bătăi pentru sferturi, apoi o bătaie mai gravă pentru ceas. În orchestră melodramă „misterioso“. Câteva momente pauză, după care s-aud în depărtare două–trei detunături de pușcă și chiote surde; apoi, altele mai multe și strigăte mai distincte, și încă o dată.)

EFIMIȚA

(Se deșteaptă și se ridică-n pat, privind cu nedomirire către ușe și întrebând cu neastâmpăr.) – Cine e? (pauză.) Cine e? (pauză; sare din pat, aleargă repede la ușă și o încearcă dacă e bine încuiată, asemenea la fereastră, și se-ntoarce mai puțin îngrijată să se așeze iar la loc, făcându-și o cruce.) Cine știe ce-oi fi visat!... (se culcă și ațipește iar; în orchestră melodramă; pauză; o salvă de detunături și strigăte înmulțite; cocoana sare din pat cât colo.)... Cine e?... (o pauză; merge tremurând la masă, caută p-întunec chibriturile și aprinde lampa; foarte emoționată, încearcă încă o dată ușa, merge în vârful degetelor la dulapul de haine, îl încuie repede, ca și cum ar fi prins pe cineva în el, și ascultă cu palpație ce se petrece înăuntru; se uită apoi pe sub paturi și prin toate colțurile, stinge lampa, se-nchină și se urcă iar în pat.) Ce-o fi ș-asta? (deodată, s-aud o nouă salvă și chiote prelungite; coana Efimița sare jos și rămâne înmărmurită în picioare ascultând; o altă salvă și strigăte.) Leonido! (zgomotul se repetă.) Leonido!! (pauză; zgomotul se repetă cu putere; cocoana se repede peste un scaun cu exasperare, se împiedecă și cade peste patul lui Leonida.) – Leonido!!!

Scena III

LEONIDA (sculându-se din somn spăimântat)

’Ai! ce e?

EFIMIȚA

Leonido! scoal’ că-i foc, Leonido!

LEONIDA (speriat)

Unde-i foc?

EFIMIȚA

Scoal' că-i revoluție, bătălie mare afară!

LEONIDA

Aș! vorbă să fie! Ce te pomenești vorbind, domnule?

EFIMIȚA

Bătălie la toartă, soro: pistoale, puști, tunuri, Leonido, țipete, chiote, lucru mare, de am sărit din somn!

LEONIDA (luând-o cu binișorul)

Mițule, nu-i nimica; știi cum ești dumneata nevriceasă, unde am vorbit toată seara de politică, t-ei fi culcat și cu fața-n sus și ai visat cine știe ce.

EFIMIȚA (impacientată)

Leonido, deșteaptă sunt eu acuma?

LEONIDA

Apoi de! Mițule, asta dumneata știi.

EFIMIȚA (atinsă)

Bravos, bobocule! nu m-așteptam ca tocmai dumneata să te pronunți cu așa iluzii în contra mea; te credeam mai altfel... îmi pare rău!... Cocoane Leonido, sunt deșteaptă; am auzit cum te-auz și m-auzi... revoluție, bătălie mare!

LEONIDA

Bine, Mițule, stăi, nu te importa degeaba. De când m-ai deșteptat pe mine, ai mai auzit ceva?

EFIMIȚA

Nu.

LEONIDA

Apoi de! cum vine treaba asta? spune matale...

EFIMIȚA (cam în nedomirire)

De, soro, știi și eu?

LEONIDA

Apoi, vezi? Dar... s-o mai luăm și pe partea ailaltă, să vedem ce-ai să mai zici. Bine, chiar revoluție să fi fost, să zicem; ...nu știi dumneata că n-are nimini voie să descarce focuri în oraș? e ordin de la poliție...

EFIMIȚA (aproape răsconvinsă)

De! bobocule, să zic și eu cum zici, că după cum le spui dumneata, una și cu una fac două, n-are de unde să te mai apuce omul... (stând la gânduri și iar îndoindu-se.) Da' bine, soro, am auzit, am a-u-zit; cum s-auz ce nu era? ce-am auzit dacă nu era nimica?

LEONIDA

Ei! domnule, câte d-astea n-am citit eu, n-am păr în cap! Glumești cu omul! Se-ntâmplă... (cu tonul unei teorii sigure) că fiincă de ce? o să mă-ntrebi... Omul, bunioară, de par egzamplu, dintr-un nu-știu-ce ori ceva, cum e nevriscos, de curiozitate, întră la o idee; a intrat la o idee? fandacsia e gata; ei! și după aia, din fandacsie cade în ipohondrie. Pe urmă, firește, și nimica mișcă.

EFIMIȚA

Comèdie, soro! (minunându-se.) Așa o fi!

LEONIDA

Bunioară și la dumneata acuma, o ipohondrie trecătoare; nu-i nimica... Hai să ne culcăm: noapte bună, Mițule.

EFIMIȚA

Noapte bună. (încă nedomirită oarecum, stinge lampa și se vâără în pat.)

LEONIDA (după o pauză)

Nu te mai culca cu fața-n sus, Mițule, că iar visezi.

(Cocoana s-așază p-o ureche; în odaie întunec, în orchestră melodramă; o pauză, după care d-odată se aud în depărtare chiote, strigăte și detunături.)

—————

Scena IV

EFIMIȚA

Ai auzit?

LEONIDA

Ai auzit?

(Amândoi, d-odată, se ridică înfiorați. Zgomotul s-apropie.)

EFIMIȚA (sărind din pat)

E idee, Leonido?

LEONIDA (cu spaimă)

Aprinde lampa... (sare și el din pat.)

(Zgomotul mai aproape.)

EFIMIȚA (aprinzând lampa)

E fândacsie, bobocule?

LEONIDA (tremurând)

Nu-i lucru curat, Mițule!

(Zgomotul tot mai tare.)

EFIMIȚA

E ipohondrie, soro?

(Zgomotul crește mereu.)

LEONIDA

E primejdie mare, domnule! Ce să fie?

EFIMIȚA

Ce să fie? dumneata nu vezi ce să fie? Revoluție, bătălie mare, Leonido!

LEONIDA (ciudindu-se)

Bine, frate, revoluție ca revoluție, da' nu-ți spusei că nu-i voie de la poliție să dai focuri în oraș?

(Zgomotul crește înainte.)

EFIMIȚA (tremurând)

Voie, ne-voie, auzi?

LEONIDA (asemenea)

Auz; da' nu e, nu se poate să fie revoluție... Câtă vreme sunt ai noștri la putere, cine să stea să facă revoluție?

EFIMIȚA

De! întreabă-mă să te-ntreb... (zgomot mare.) Auzi?

LEONIDA

Unde mi-este gazeta? (nervos) că dacă o fi să fie revoluție, trebuie să spuie la „Ultime știri“. Unde mi-e gazeta? (merge la masă, ia gazeta, își aruncă ochii pe pagina a treia și dă un țipăt.) A!

EFIMIȚA

Ei!

LEONIDA (pierdut)

Nu e revoluție, domnule, e reacțiune; ascultă: (citește tremurând) „Reacțiunea a prins iar la limbă. Ca un strigoi în întunec, ea stă la pândă ascuțindu-și ghearele și așteptând momentul oportun pentru poftele ei antinaționale... Națiune, fii deșteaptă!“ (cu dezolare.) Și noi dormim, domnule!

EFIMIȚA (asemenea)

Cine strică, soro, dacă nu mi-ai citit gazeta de cu seara!

(Zgomot tare.)

LEONIDA (prăpădit)

Și pe mine mă știu toți reacționarii că sunt republican, că sunt pentru națiune.

EFIMIȚA (tremurând și începând să plângă)

Ce-i de făcut, soro?

LEONIDA (stăpânindu-se ca să-i facă curaj)

Nu te speria, Mițule, nu te speria...

(Salve și chiote foarte apropiate.)

EFIMIȚA

Iute, soro, pune mâna.

(Amândoi trag cearșafurile din paturi în mijlocul casii, golesc dulapul, scrinul și fac două legături mari; apoi baricadează ușa cu paturile și cu mobilele.)

LEONIDA (lucrând)

Mergem la gară pân dosul Cișmegeiului, și plecăm până-n ziuă cu trenul la Ploiești... Acolo nu mai mi-e frică: sunt între ai mei! republicani toți, săracii!

(Zgomot și mai aproape.)

EFIMIȚA (îngrozită, oprindu-se din lucru și ascultând)
Soro! soro! auzi dumneata? Zavrăgiii vin încoace!

LEONIDA (asemenea)

Auz... (tremură.) Și cum sunt eu deochiat, drept aicea vin,
să ne dărâme casa.

EFIMIȚA (îndoindu-se de genuchi și înecându-se)
Nu-mi spune, soro, că mor!

LEONIDA

Fă iute, iute!

(Zgomotul și mai aproape; Leonida cade-n genuchi.)

EFIMIȚA

Soro, mor! a intrat în ulița noastră...

LEONIDA

Stinge lampa!

(Cocoana suflă iute în lampă: zgomotul este sub ferestre. Amândoi
sunt trăsniți. O pauză, zgomot și apoi câteva bătăi în ușa d-afară.)

EFIMIȚA (șoptind)

Sunt la ușă.

LEONIDA (asemenea)

Atât mi-a fost!... Nu te mișca. (bătăile se repetă mai tare;
zgomotul s-a cam depărtat.) Să ne ascundem în dulap...

EFIMIȚA

Să lăsăm calabalâcul și să sărim pe fereastră...

LEONIDA

Dar dacă or fi intrat în curte?

(Bătăile în ușă se îndesesc cu nerăbdare; zgomotul se depărtează mereu.)

UN GLAS DE FEMEIE (d-afară)

Dar asta, comédie!

EFIMIȚA (cu uimire, plecându-se spre ușă s-asculte)
'Ai?

LEONIDA (oprind-o)

St! nu te mișca!

(Pumni tari în ușă; zgomotul și mai departe.)

GLASUL (d-afară)

Ei! Doamne! (strigând.) Coniță!

EFIMIȚA (uimită)

E slujnica, Leonido, Safta.

(Chiotele și împușcăturile d-abia se mai aud foarte departe.)

LEONIDA

St! parcă s-a mai depărtat zavera!

(Bătăi desperate în ușă.)

GLASUL (d-afară)

Deschide, cocoană, să fac focul. (O pauză, Leonida și Efimița ascultă uimiți, neștiind ce să crează.) Vai de mine! nu-i bună asta! a pățit boierii ceva!

EFIMIȚA

E Safta... (vrea să meargă la ușă.)

LEONIDA (oprind-o)

St! nu deschide o dată cu capul!

EFIMIȚA (nemaiputând răbda și zmucindu-se)

Trebuie să deschiz, soro, că-ncepe dobitoaca să țipe și-i mai rău: ne dă de gol la zavragii!

(Bătăi din toate puterile în ușa.)

LEONIDA (comprimându-și inima și cu un ton de supremă resignare)

Deschide!

EFIMIȚA (mergând în vârful degetelor la ușă, întreabă cu gura jumătate)

Cine e?

GLASUL (d-afară)

Eu, cocoană; am venit să fac focul.

EFIMIȚA (stă un minut la îndoială, apoi se hotărăște și, dând în lături baricada, deschide, și cu glasul alterat)

Haide, intră.

(În odaie e întunerec. Coana Efimița ține piept Saftii la ușă.)

Scena V

EFIMIȚA (mișcată, cu tonul misterios)

Ce-i afară, Safto?

SAFTA (care a intrat cu un braț de lemne)

Bine, cocoană, ce să fie! Da' pân-acuma n-am putut închide ochii: toată noaptea a fost masă mare la băcanul din colț; acu d-abia s-a spart cheful. Adineaori a trecut p-aici vreo câțiva, se duceau acasă pe două cărări; era și Nae Ipingescu, ipistatul, beat frânt; chiuia și trăgea la pistoale... obicei mitocănesc.

LEONIDA (nedomirrit)

Ce obicei?

SAFTA

Știi, a făcut oamenii chef, c-aseară a fost lăsată-secului.

EFIMIȚA (înseninându-se și prinzând limbă, către Leonida cu umor)

A fost lăsată, secul!

LEONIDA (îmbărbătat)

Ei vezi? (plin de triumful teoriei.) Tot vorba mea, domnule! Omul, bunioară, de par egzamplu, dintr-un nu-știu-ce ori ceva, cum e nevrinos, de curiozitate, intră la o idee; a intrat la o idee? fandacsia e gata; ei! și după aia, din fandacsie cade în ipohondrie. (către cocoana.) Văzuși?

EFIMIȚA (cu chef)

Ei! soro! parcă ziceai că nu e voie de la poliție să se dea cu pistoale în oraș?

LEONIDA (sigur)

Apoi bine, nu vezi dumneata că aici a fost chiar poliția în persoană...

EFIMIȚA

Ei, bobocule, apăi cum le știi dumneata toate, mai rar cineva! (aprinde lampa.)

(Amândoi sunt foarte veseli. Safta rămâne încremenită văzând răsturnarea odăii.)

(Cortina)

O SCRISOARE PIERDUTĂ

COMEDIE ÎN PATRU ACTE

PERSOANELE

ȘTEFAN TIPĂTESCU, prefectul județului

AGAMEMNON DANDANACHE, vechi luptător de la 48

ZAHARIA TRAHANACHE, președintele Comitetului permanent,
Comitetului electoral, Comitetului școlar, Comițiului agricol și al
altor comitete și comiții

TACHE FARFURIDI, avocat, membru al acestor comitete și comiții

IORDACHE BRÂNZOVENESCU, asemenea

NAE CĂTAVENCU, avocat, director-proprietar al ziarului „Răcnetul
Carpaților“, preșident-fundator al Societății Enciclopedice-Coope-
rative „Aurora Economică Română“

IONESCU, institutor, colaborator la acel ziar și membru al acestei
societăți

POPESCU, institutor, asemenea

GHITĂ PRISTANDA, polițaiul orașului

UN CETĂȚEAN TURMENTAT

ZOE TRAHANACHE, soția celui de sus

UN FECIOR

ALEGĂTORI, CETĂȚENI, PUBLIC

În capitala unui județ de munte, în zilele noastre

ACTUL I

O anticameră bine mobilată. Ușă în fund cu două ferestre mari de laturi. La dreapta, în planul din fund o ușă, la stânga altă ușă, în planul din față. În stânga, planul întâi, canapea și un fotoliu.

Scena I

TIPĂTESCU, puțin agitat, se plimbă cu „Răcnetul Carpaților“ în mână; e în haine de odaie; PRISTANDA în picioare, mai spre ușă, stă rezemat în sabie

TIPĂTESCU (terminând de citit o frază din jurnal)

„...Rușine pentru orașul nostru să tremure în fața unui om!... Rușine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase județe ale României pradă în ghearele unui vampir!...“ (indignat) Eu vampir, 'ai?... Caraghioz!

PRISTANDA (asemenea)

Curat caraghioz!... Pardon, să iertați, coane Fănică, că întreb: bampir... ce-i aia, bampir?

TIPĂTESCU

Unul... unul care sugă sângele poporului... Eu sug sângele poporului!...

PRISTANDA

Dumneata sugi sângele poporului!... Aoleu!

TIPĂTESCU

Mișel!

PRISTANDA

Curat mișel!

TIPĂTESCU

Murdar!

PRISTANDA

Curat murdar!

TIPĂTESCU

Ei! nu s-alege!

PRISTANDA

Nu s-alege!

TIPĂTESCU

Cu toată dascălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui... degeaba! să-mi rază mie mustățile!

PRISTANDA

Și mie!

TIPĂTESCU

Dar în sfârșit, las-o asta! lasă-l să urle ca un câine!

PRISTANDA

Curat ca un câine!

TIPĂTESCU

Începuseși să-mi spui istoria de aseară. (șade.)

PRISTANDA

Cum vă spuneam, coane Fănică (se apropie), aseară, ațipisem nițel după masă, precum e misia noastră... că acuma

dumnevoastră știți că bietul polițai n-are și el ceas de mâncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creștinul...

TIPĂTESCU

Firește...

PRISTANDA

Și la mine, coane Fănică, să trăiți! greu de tot... Ce să zici? Familie mare, renumerație mică, după buget, coane Fănică. Încă d-ai-a nevastă-mea zice: „Mai roagă-te și tu de domnul prefectul să-ți mai mărească leafa, că te prăpădești de tot!...” Nouă copii, coane Fănică, să trăiți! nu mai puțin... Statul n-are idee de ce face omul acasă, ne cere numai datoria; dar de! nouă copii și optzeci de lei pe lună: familie mare, renumerație mică, după buget.

TIPĂTESCU (zâmbind)

Nu-i vorbă, după buget e mică, așa e... decât tu nu ești băiat prost; o mai cărpești, de ici, de colo; dacă nu curge, pică... Las' că știm noi!

PRISTANDA

Știți! Cum să nu știți, coane Fănică, să trăiți! tocma' dumneavoastră să nu știți!

TIPĂTESCU

Și nu-mi pare rău, dacă știi să faci lucrurile cuminte: mie-mi place să mă servească funcționarul cu trager de inimă... Când e om de credință...

PRISTANDA

De credință, coane Fănică, să trăiți!

TIPĂTESCU

Nu mă uit dacă se folosește și el cu o para, două... mai ales un om cu o familie grea.

PRISTANDA

Nouă suflete, coane Fănică, nouă, și renumerație...

TIPĂTESCU

După buget!...

PRISTANDA

Mică, sărut mâna, coane Fănică.

TIPĂTESCU

Lasă, Ghiță, cu steagurile de alaltăieri ți-a ieșit bine; ai tras frumușel condeiul.

PRISTANDA (uitându-se pe sine și râzând)

Curat condei! (luându-și numaidecât seama, naiv.) Adicăte, cum condei, coane Fănică?...

TIPĂTESCU

Contul jidanului s-a plătit la Comitet pe patruzeci și patru de steaguri...

PRISTANDA (naiv)

Da.

TIPĂTESCU

Ei!... s-a pus patruzeci și patru de steaguri?

PRISTANDA (cu tărie)

S-a pus, coane Fănică, s-a pus... Poate unul-două să le fi dat vântul jos... da' s-a pus...

TIPĂTESCU

Patruzeci și patru?

PRISTANDA

Patruzeci și patru în cap, coane Fănică.

TIPĂTESCU (râzând)

Nu umbla cu mofturi, Ghiță. Nu m-am plimbat eu la luminație în trăsură cu Zoe și cu nenea Zaharia în tot orașul? Tocmai ea, cum e glumeată, zice: „La să-i numărăm steagurile lui Ghiță“...

PRISTANDA (mâhnit)

Îmi pare rău! tocmai coana Joițica, tocmai dumneei, care de!... să ne așteptăm de la dumneei la o protecție...

TIPĂTESCU

Apoi, ea n-a zis-o cu răutate, a zis-o de glumă. Nu știe și nenea Zaharia și ea că ești omul nostru...

PRISTANDA

Al dumneavoastră, coane Fănică, și al coanii Joițiștii, și al lui conul Zaharia... Ei? și le-ați numărat, coane Fănică?... Ei? așa e? patruzeci și patru...

TIPĂTESCU

Vreo paispce... cinspce.

PRISTANDA

Apoi să le numărăm, coane Fănică; să le numărăm: două la prefectură.

TIPĂTESCU

Două...

PRISTANDA

Două pe piața lui 11 Fevruarie...

TIPĂTESCU

Patru...

PRISTANDA (căutând în gând)

Două la primărie...

TIPĂTESCU

Șase...

PRISTANDA (același joc)

Unul la școala de băieți...

TIPĂTESCU

Șapte...

PRISTANDA

Unul... la școala de fete...

TIPĂTESCU

Opt...

PRISTANDA

Unul la spital...

TIPĂTESCU

Nouă...

PRISTANDA

Două... la catrindală, la Sf. Niculae...

TIPĂTESCU

Unsprezece.

PRISTANDA

Două la prefectură... paispce...

TIPĂTESCU (râzând)

Le-ai mai numărat pe ale de la prefectură.

PRISTANDA

Nu, coane Fănică, să trăiți! (continuă repede, pe nerăsuflăte.)
Două la primărie, optșpce, patru la școli, douăzeci și patru,
două la catrindală la Sf. Nicolae, treizeci...

TIPĂTESCU (râzând)

Le-ai mai numărat o dată pe toate astea și aduni rău...

PRISTANDA

Doamne păzește, coane Fănică, să trăiți, patruzeci și patru,
în cap... patruzeci și patru... Cum zic, unul-două, poate
vântul... ori cine știe...

TIPĂTESCU (râzând)

Ghiță... apoi nu mă orbi de la obraz așa.

PRISTANDA (schimbând deodată tonul, umilit și naiv)

Famelie mare... renumerație după buget mică...

TIPĂTESCU (uitându-se la ceas)

Ia să lăsăm steagurile, Ghiță...

PRISTANDA

Curat să le lăsăm, coane Fănică.

TIPĂTESCU

Spune odată istoria de-aseară, că mă grăbesc.

PRISTANDA

Bine ziceti, coane Fănică. Aseară pe la zece și jumătate, mă
duc acasă, îmbuc ceva și mă dau așa pe-o parte să ațipesc numai
un minuțel, că eram prăpădit de ostenit de la foc. Nevasta zice,
pardon: „Dezbracă-te, Ghiță, și te culcă“. Eu, nu; eu, la
datorie, coane Fănică, zi și noapte la datorie. Așa, mă scol cam
pe la douășpce fără un sfert, și, pardon, mă dezbrac de
mondîr, scoț chipiul, mă-mbrac țivilește și plec... la datorie,

coane Fănică. Până să plec se făcuse vreo unul după douăspce. O iau prin dosul Primăriei, și apuc pe maidan ca să ies la bariera „Unirii“. Când dau să trec maidanul, văz lumină la ferestrele de din dos ale lui d. Nae Cațavencu, și ferestrele vraște. Ulucile înalte... dacă te sui pe uluci, poți intra pe fereastră în casă. Eu, cu gândul la datorie, ce-mi dă în gând ideea? zic: ia să mai ciupim noi ceva de la onorabilul, că nu strică... și binișor, ca o pisică, mă sui pe uluci și mă pui s-ascult: auzeam și vedeam cum v-auz și m-auziți, coane Fănică, știți ca la teatru.

TIPĂTESCU (interesându-se)

Ei, ce?

PRISTANDA

Jucaseră stos.

TIPĂTESCU

Cine era?

PRISTANDA

Cine să fie? dascălimea: Ionescu, Popescu, popa Pripici...

TIPĂTESCU

Și popa?

PRISTANDA

Da, popa și d. Tăchită, și Petcuș, și Zapisescu, toată gașca-n păr. Jocul era pe isprăvite... și fumărie de tutun... ieșea pe fereastră ca de la vapor. Mai juca popa și cu Petcuș. Ălalți ședeau de vorbă.

TIPĂTESCU

Și Cațavencu mă-njura?

PRISTANDA

Grozav, coane Fănică, pe guvern și pe dv. ...și-și număra voturile.

TIPĂTESCU

Dăscălimea, popa și moflujii.

PRISTANDA

Curat moflujii!

TIPĂTESCU

Las' că le dau eu voturi.

PRISTANDA

Da' să vedeți ce s-a-ntâmplat... coane Fănică. Din vorbă-n vorbă, Cațavencu zice: „Mă prinț cu d-voastră că o să voteze cu noi cine cu gândul nu gândiți, unul pe care contează bampirul – și acolo, pardon, tot bampir vă zicea – pe care contează bampirul ca pe Dumnezeu... și când l-om avea pe ala, i-avem pe toți... Ia ascultați scrisoarea asta“... și scoate o scrisorică din portofel...„Ia ascultați...“ Diavolul de popă, n-are de lucru? se scoală repede de la joc și zice: „Să mă-ngropi, sufletul meu, Năică, nu citi... stăi, s-o ascult și eu... să-mi aprinz numai țigara...“ Și, coane Fănică, se scoală de la joc, aprinde chibritul, trage din țigară și vine să arunce chibritul aprins pe fereastră drept în ochii mei... Mă trag înapoi, alunec de pe uluci și caz pe maidan, peste un dobitoc, care pesemne trecea ori ședea lângă uluci. Dobitocul începe să strige, toți din casă sar năvală la fereastră; eu, cum căzusem, mă ridic degrabă, o iau pituliș pe lângă uluci și intru în curtea Primăriei.

TIPĂTESCU (interesându-se de povestire)

Ei?

PRISTANDA

M-am mai întors eu, dar închiseseră ferestrele și lăsaseră perdelele.

TIPĂTESCU

Cine să fie? Ce scrisoare? Nu pricep... Ghiță, eu trebuie să mă duc la dejun, să nu fac pe nenea Zaharia și pe Zoe să m-aștepte. Ei nu dejunează fără mine, și nenea Zaharia nu iese înainte de dejun. Și mai ales cum e Zoe nerăbdătoare...

PRISTANDA

Ce-mi ordonați, coane Fănică?

TIPĂTESCU

Să-mi afli ce scrisoare e aia și de cine e vorba.

PRISTANDA

Ascult, coane Fănică.

TIPĂTESCU

Dacă s-ar putea să punem mâna și pe firul ăsta, – nu doar că mi-e teamă de intrigile proaste ale lui Cațavencu, – dar n-ar fi rău să-l dezarmăm cu desăvârșire, ș-apoi să-l lucrăm pe onorabilul!

PRISTANDA

Curat să-l lucrăm!

TIPĂTESCU

Stăi un minut până să-mi schimb haina; ieșim împreună; am să-ți mai spun ceva.

PRISTANDA

Stau, coane Fănică.

(Tipătescu iese în stânga.)

Scena II

PRISTANDA (singur)

Grea misie, misia de polițai... Și conul Fănică cu coana Joițica mai stau să-mi numere steagurile... Tot vorba bieteii neveste, zice: „Ghiță, Ghiță, pupă-l în bot și-i papă tot, că sătulul nu crede la ăl flămând...” “Zic: curat! De-o pildă, conul Fănică: moșia moșie, funcția funcție, coana Joițica, coana Joițica: trai, neneaco, cu banii lui Trahanache... (luându-și seama) babachii... Da’ eu, unde? famelie mare, renumerație după buget mică. (șade în fund pe un scaun la o parte.)

Scena III

ZAHARIA TRAHANACHE, GHIȚĂ PRISTANDA,
apoi TIPĂTESCU și ZOE

TRAHANACHE (intră prin fund, fără să ia seama la Ghiță, care se ridică răpede la intrare. Trahanache e mișcat)

A! ce coruptă soțietate!... Nu mai e moral, nu mai sunt prințipuri, nu mai e nimic: interesul și iar interesul... Bine zice fiu-meu de la facultate alaltăieri în scrisoare: vezi, tânăr tânăr, dar copt, serios băiat! zice: „Tatițo, unde nu e moral, acolo e corupție, și o soțietate fără prințipuri, va să zică că nu le are!”... Auzi d-ta mișelie, infamie. (vede pe Ghiță.) Aici erai Ghiță? (se stăpânește.)

PRISTANDA

Aici, sărut mâna, coane Zahario.

TRAHANACHE

Fănică a ieșit?

PRISTANDA

Ba nu, coane Zahario, vine numaidecât momental, e dincolo... A! iată conul Fănică...

TIPĂTESCU (cu pălăria și haina de oraș vine din stânga, e surprins la vederea lui Zaharia)

Neica Zaharia! Cum se poate? Ai ieșit înainte de dejun? Ce e?

TRAHANACHE

E comédie, mare comédie, Fănică, stăi să-ți spui. (îi face semn să expedieze pe Pristanda.)

PRISTANDA (răpede)

Mai aveți ceva să-mi ordonați, coane Fănică?

TIPĂTESCU

Nu... Nu uiiți de ce-am vorbit. Trebuie să avem dezlegarea istoriei cât mai degrabă.

PRISTANDA

Ascult.

TIPĂTESCU

Nene Zahario, e lung ce ai să-mi spui? Nu mi-o poți spune la dejun?

TRAHANACHE

Ai puținică răbdare... Nu trebuie să știe Joițica... E comédie mare, Fănică. (șede pe canapea, cu spatele spre fund.)

TIPĂTESCU (uitându-se la ceas)

Atuncea treci, Ghiță, pe la nenea Zaharia p-acasă și lasă-i vorbă coanei Joițichii – nu-i așa, nene Zahario? – să fie așa de bună să nu se supere dacă om întârzie de la dejun... avem ceva politică de vorbit între bărbați.

PRISTANDA

Ascult, coane Fănică. (Pristanda pleacă spre fund. Tipătescu se întoarce spre Trahanache și coboară. Când Pristanda vrea să iasă prin fund, ușa din dreapta se deschide puțin, Zoe scoate capul, cheamă pe Pristanda: „Pst! Pst!” și închide repede ușa. Tipătescu se întoarce și îl vede pe Pristanda lângă ușa din dreapta.)

TIPĂTESCU

'Ai? Un' te duci?

PRISTANDA (făcându-i semn să tacă și arătându-i pe Trahanache)

Unde mi-ați ordonat.

TIPĂTESCU (fără a înțelege)

De ce nu ieși prin față?

PRISTANDA (urmându-și jocul)

Da, prin față... (se-ntoarce spre ușa din fund. Tipătescu se-ntoarce iar spre Trahanache. Jocul Zoi se repetă. Fănică se-ntoarce iar. Ghită, care este iar lângă ușa din dreapta, iese năvală pe acolo. Tipătescu, dând din umeri, fără să-nțeleagă, se coboară să șază pe fotoliu, lângă Trahanache.)

Scena IV

TIPĂTESCU, TRAHANACHE

TIPĂTESCU

Ei! neică Zahario, ce e? ia spune, te văz cam schimbat!...

TRAHANACHE

Ai puținică răbdare, să vezi... Azi-dimineață, pe la opt și jumătate, intră feciorul în odaie, – nici nu-mi băusem cafeaua, – îmi dă un răvășel și-mi zice că așteaptă răspuns... De la cine era răvășelul?

TIPĂTESCU

De la cine?

TRAHANACHE

De la onorabilul d. Nae Cațavencu.

TIPĂTESCU

De la Cațavencu?

TRAHANACHE

Zic: ce are a face Cațavencu cu mine și eu cu Cațavencu, nici în clin, nici în măneci, ba chiar putem zice, dacă considerăm după printîpuri, din potrivă.

TIPĂTESCU

Firește... Ei?

TRAHANACHE

Stăi, să vezi. (scoate un răvășel din buzunar și-l dă lui Tipătescu.)

TIPĂTESCU (luând răvășelul și citind)

„Venerabilului d. Zaharia Trahanache, prezident al Comitetului permanent, al Comitetului școlar, al Comitetului electoral, al Comițiului agricol și al altor comitete și comiții... Loco. (scoate hârtia din plic.) Venerabile domn, în interesul onoarei d-voastre de cetățean și de tată de familie, vă rugăm să treceți astăzi între orele 9 jum. și 10 a.m. pe la biuroul ziarului «Răcnetul Carpaților» și sediul Societății Enciclopedice-Cooperative «Aurora Economică Română» unde vi se va comunica un document de cea mai mare importanță pentru d-voastră... Al d-voastre devotat, Cațavencu, director-proprietar al ziarului «Răcnetul Carpaților», prezident fundator al Societății Enciclopedice-Cooperative «Aurora Economică Română»...“ Ei? ce document?

TRAHANACHE

Ai puținică răbdare! să vezi... M-am gândit: să nu mă duc... să mă duc... să nu mă duc... ia, numai de curiozitate, să mă duc, să văz ce moft mai e și ăsta. Mă îmbrac degrabă, Fănică, și mă duc.

TIPĂTESCU

La Cațavencu?

TRAHANACHE

Stăi, să vezi... la Cațavencu. – Cum intru se scoală cu respect și mă poștește pe fotel. „Venerabile“-n sus, „venerabile“-n jos. „Îmi pare rău, că ne-am răcit împreună, zice el, că eu totdeauna am ținut la d-ta ca la capul județului nostru...“ și în sfârșit o sumă de delicatături... Eu serios, zic: „Stimabile, m-ai chemat să-mi arăți un document, arată documentul!“ Zice: „Mi-e teamă, zice, că o să fie o lovitură dureroasă pentru d-ta, și ar fi trebuit să te pregătesc mai dinainte, d-ta un bărbat așa de, și așa de...“ și iar delicatături. Zic iar: „Stimabile, ai puținică răbdare, documentul“... El iar: „...că de, damele...“ Să vezi unde vrea să m-aducă mișelul!... Biata Joițica! să nu cumva să-i spui, să nu care cumva să afle! cum e ea simțitoare!...

TIPĂTESCU

Cel a cutezat? mizerabilul! (se ridică turburat.)

TRAHANACHE (oprindu-l)

Stăi, să vezi! „...că de, damele, zice, nu înțeleg totdeauna meritele și calitățile morale ale bărbatului, și respectul care va să zică, ce trebuie să-i poarte...“ În sfârșit (Tipătescu fierbe) ce s-o mai lungesc degeaba! După ce-i pui piciorul în prag și-i zic: „Ia ascultă, stimabile, ai puținică răbdare: documentul!“, vede mișelul că n-are încotro, și-mi scoate o scrisorică... Ghici a cui și către cine?

TIPĂTESCU (de abia stăpânindu-și emoția)

A cui? a cui, nene Zahario?

TRAHANACHE

Stăi să vezi. (răspicat și răsând.) A ta cătră nevastă-mea, cătră Joițica! scrisoare de amor în toată regula... 'Ai? ce zici d-ta de asta?

TIPĂTESCU (turburat rău)

Nu se poate, nu se poate!

TRAHANACHE

Am citit-o de zece ori poate: o știu pe dinafară! ascultă: „Scumpa mea Zoe, venerabilul (adică eu) merge deseară la întrunire (întrunirea de alaltăieri seara). – Eu (adică tu) trebuie să stau acasă, pentru că aștept depeși de la București, la care trebuie să răspunz pe dată; poate chiar să mă cheme ministrul la telegraf. Nu mă aștepta, prin urmare, și vino tu (adică nevastă-mea, Joițica), la cocoșelul tău (adică tu) care te adoră, ca totdeauna, și te sărută de o mie de ori, Fănică...” (privește lung pe Tipătescu, care e în culmea agitației.)

TIPĂTESCU (primblându-se înfuriat)

Nu se poate! O să-i rup oasele mizerabilului!... Nu se poate!

TRAHANACHE (placid)

Firește că nu se poate; dar ți-ai fi închipuit așa mișelie... (cu candoare.) Bine, frate, înțeleg plastografie, până unde se poate, dar până aci nu înțeleg... Ei, Fănică, să vezi imitație de scrisoare! să zici și tu că e a ta, dar să juri, nu altceva, să juri! (oprindu-se și privind pe Tipătescu, care se primblă cu pumnii înclestați; cu mirare și ciudă.) Uite-te la el cum se turbură! Lasă, omule, zi-i mișel și pace! Ce te aprinzi așa? Așa e lumea, n-ai ce-i face, n-avem s-o schimbăm noi. Cine-și poate închipui până unde poate merge mișelia omului!

TIPĂTESCU (același joc)

Mizerabilul!

TRAHANACHE

Măi omule, ai puținică răbdare, zi-i ce i-am zis eu: „Ești tare, stimabile, la machiaverlicuri, tare, n-am ce să zic; dar nu

ți-ai găsit omul...“ Ei, dacă a văzut că nu i se trece cu mine, știi la ce-a ajuns? Mi-a spus că, dacă nu dau eu importanță lucrului, o să-i dea publicul, pentru că scrisoarea o să se publice duminică la gazetă și o să fie pusă în cercevea, ca s-o vadă oricine-o pofți.

TIPĂTESCU (turbat)

Îl împușc! îi dau foc! trebuie să mi-l aducă aci numaidecât, viu ori mort, cu scrisoarea. (se răpede în fund.) Ghiță! Ghiță! Să vie polițaiul!

TRAHANACHE (după el până în fund)

Ai puținică... (întorcându-se singur în scenă.) E iute! n-are cumpăt. Aminteri bun băiat, deștept, cu carte, dar iute, nu face pentru un prefect. Într-o soțietate fără moral și fără prințip... trebuie să ai și puținică diplomație!

TIPĂTESCU (întorcându-se din fund)

Infamul! Canalia!

TRAHANACHE

Ei, astâmpără-te, omule, și lasă odată mofturile, avem lucruri mai serioase de vorbit. Deseară e întrunire. S-a hotărât? Punem candidatura lui Farfuridi? Ce facem? – Deseară, am aflat că dascălimea cu Cațavencu și cu toți ai lor vor să facă scandal. Trebuie să-i spunem lui Ghiță să îngrijească. Mișelul de Cațavencu o să ia deseară cuvântul ca să ne combată...

TIPĂTESCU (fierbând mereu)

Nu te teme, nene Zahario, deseară d. Cațavencu nu o să fie la întrunire, o să fie în altă parte – la păstrare.

TRAHANACHE

'Aide, mergi la dejun?

TIPĂTESCU

Nu, neică Zahario, mulțumim, am treabă. Du-te dumneata singur; sărutări de mâini coanii Joițiçhii.

TRAHANACHE

Bine, dar la prânz desigur. Deseară eu mă duc la întrunire, trebuie să stai cu Joițica, i-e urât singură. După întrunire avem preferanță...

TIPĂTESCU (ametit)

Da, neică Zahario.

TRAHANACHE

La revedere, Fănică.

TIPĂTESCU

La revedere, neică Zahario...

TRAHANACHE (mergând spre ușe, condus de Tipătescu)

Și nu te mai turbura, neică, pentru fitece mișelie. Nu vezi tu cum e lumea noastră? Într-o soțietate fără moral și fără prințip, nu merge s-o iei cu iuteală, trebuie să ai (cu finetă) puțințică răbdare... (iese în fund.)

Scena V

TIPĂTESCU, apoi ZOE

TIPĂTESCU (vine ametit și-mpleticindu-se din fund și cade pe un scaun cu capul în mâni)

Ce să fac? Ce să fac? și nu mai vine Ghiță!...

ZOE (ieșind din dreapta misterios și coborând repede lângă el)

Fănică! Fănică!

TIPĂTESCU (ridicându-se iute)

Zoe!... Știi?

ZOE (dezolată)

Știu! Sunt nenorocită, Fănică. Știu... am fost dincolo în odaie, am intrat pe scărișica din dos... Am venit numaidecât după Zaharia. N-am avut curaj să dau ochii cu el, măcar că nu crede... Am auzit tot, tot, tot. Sunt nenorocită, Fănică... Când a plecat Ghiță, l-am chemat dincolo (Tip[ățescu] înțelege), i-am spus tot: numai el ne poate scăpa.

TIPĂTESCU

De unde aflaseși?

ZOE

Eu am știut numaidecât după Zaharia... Uite!... (îi dă o scrisoare. Scena aceasta se face cu multă nervozitate.)

TIPĂTESCU (citind)

„Stimabilă doamnă, la redacția noastră se află un document iscălit de amabilul nostru prefect și adresat d-voastre. Acest document vi s-ar putea ceda în schimbul unui sprijin pe lângă amabilul în cestiune. Binevoii dar a trece îndată pe la biuroul nostru, spre a regula această afacere într-un chip mulțumitor pentru amândouă părțile...“ – (cu desperare.) Cum? cum? când ai pierdut biletul, Zoe?

ZOE (îneacă)

Nu știu... alaltăieri seara, când am plecat de la tine, îl aveam; când am ajuns acasă, nu știu dacă-l mai aveam; poate să fi scos batista pe drum și mi-a căzut scrisoarea: le aveam tot într-un buzunar!

TIPĂTESCU

A! ce nenorocire!

ZOE

M-am dus la Cațavencu... de la el veneam acum. Mi-a propus să-mi dea înapoi scrisoarea, cu condiție să-i asigurăm alegerea. Aminteri, publică scrisoarea poimăine...

TIPĂTESCU (în prada agitației)

Lupta este disperată. Vrea să ne omoare, trebuie să-l omorâm!... Și nu mai vine Ghiță...

ZOE

Pe Ghiță l-am trimis eu la Cațavencu, să-i cumpere scrisoarea cu orice preț.

TIPĂTESCU

Care va să zică Ghiță e acolo?

ZOE

Desigur. (se aude zgomot.)

TIPĂTESCU

El trebuie să fie... (se răpede la ușa din fund, o deschide și se trage iute înapoi.) A! Ascunde-te... degrabă. (o duce repede și ies amândoi prin stânga.)

—————

Scena VI

FARFURIDI, BRÂNZOVENESCU, intrând misterios din fund; apoi TIPĂTESCU din stânga

BRÂNZOVENESCU

Poate să nu fie tocmai așa; poate că e o manoperă... o manoperă grosolană, ca să intimideze pe câțiva nehotărâți...

FARFURIDI (cu intenție fină)

Pe venerabilul d. Trahanache l-am văzut intrând la Cațavencu, astăzi pe la zece, când mă duceam în târg... Eu, am n-am să-ntâlnesc pe cineva, la zece fix mă duc în târg...

BRÂNZOVENESCU

Ei!

FARFURIDI

Pe respectabila madam' Trahanache am văzut-o ieșind de la Cațavencu tot astăzi pe la unsprezece, când mă-ntorceam din târg... Eu, am n-am clienți acasă, la unsprezece fix mă-ntorc din târg...

BRÂNZOVENESCU

Nu-nțeleg.

FARFURIDI

Cum nu-nțelegi? la unsprezece fix...

BRÂNZOVENESCU

Nu frate, nu-nțeleg daraverile astea cu opoziția! Tu ai văzut pe Trahanache întâi, pe urmă pe madam' Trahanache, și eu adineaori am văzut pe polițaiul, pe Ghiță, intrând la Cațavencu...

FARFURIDI (cu intenție)

Ei?

BRÂNZOVENESCU

Să fie trădare la mijloc? 'ai?

FARFURIDI

Eu merg și mai departe și zic: trădare să fie, dacă o cer interesele partidului, dar s-o știm și noi!...

BRÂNZOVENESCU

Prefectul trebuie să ne dea cheia comediei ăștia... Iacătă-l...

TIPĂTESCU (venind din stânga turburat și dându-și aer silit de degajare)

Salutare, salutare, stimabile!

BRÂNZOVENESCU (aparte)

E galben!

FARFURIDI (aparte)

Ce roșu s-a făcut. (tare.) Salutare, salutare, onorabile...

TIPĂTESCU (oferindu-le locuri)

Ia poftiți, ia poftiți, mă rog.

BRÂNZOVENESCU

Mulțumim, mulțumim, stimabile, dar ne cam grăbim: sunt douăsprece trecute.

FARFURIDI

Și eu, am n-am înfățișare, la douăsprece trecute fix mă duc la Tribunal...

BRÂNZOVENESCU

Uite de ce e vorba, stimabile, să fim scurți... Prin târg... se spune...

FARFURIDI

Adică, dă-mi voie, să fim expliciti; mie îmi place să pun punctele pe i... Se aude...

BRÂNZOVENESCU

Se aude... cum că partidul nostru dă la colegiul II ajutor lui Cațavencu...

TIPĂTESCU (mișcat)

Care partid? Care Cațavencu?

BRÂNZOVENESCU

Cum care partid?

FARFURIDI

Adică partidul nostru: madam Trahanache, dumneata, nenea Zaharia, noi și ai noștri... să ducem pe brațe pe d. Cațavencu.

TIPĂTESCU

Și cine spune asta? (râde silit.)

BRÂNZOVENESCU

Nu râde, stimabile, nu râde; a început să se vorbească...

FARFURIDI

Și de!... ce să zicem! lumea are pentru ce să intre la bănuieli.

BRÂNZOVENESCU

D. Trahanache la vizită la d. Cațavencu...

TIPĂTESCU

Ei?

FARFURIDI

Madam Trahanache la vizită la d. Cațavencu...

TIPĂTESCU

Ei?

BRÂNZOVENESCU

D. Ghiță polițaiul la vizită la d. Cațavencu...

FARFURIDI

De unde și până unde?

BRÂNZOVENESCU

Noi, ce să zicem – ne temem de ce spune lumea...

TIPĂTESCU (nervos)

Ei, ce spune lumea?

FARFURIDI

Vrei să vorbesc curat și deslușit, stimabile? Ne temem de trădare... Na!

TIPĂTESCU (după ce s-a întors când la unul când la altul, supărat
cătră Farfuridi)

Amice, d-le Farfuride, nu ți se pare d-tale că te faci mai catolic decât Papa?

FARFURIDI (hotărât)

Da, când e vorba de prințipuri, stimabile, da, mă faci, adică nu, nu mă fac, sunt când e vorba de asta, sunt mai catolic decât Papa...

TIPĂTESCU (supărat)

Domnilor, nu primesc acasă la mine astfel de observații, pe care, dați-mi voie să vă spui, le consider ca niște insulte...

FARFURIDI

Să nu ne iuțim, stimabile...

TIPĂTESCU

Cum să nu mă iuțesc, onorabile? D-voastră veniți la mine acasă, la mine, care mi-am sacrificat cariera și am rămas între d-voastră, ca să vă organizez partidul – căci fără mine, trebuie să mărturisiți, că d-voastră n-ați fi putut niciodată să fiți un

partid – d-voastră veniți la mine acasă să mă numiți pe față trădător... A! asta nu pot să v-o permit...

BRÂNZOVENESCU (scoțând o hârtie din buzunar)

Mă rog, iată ce se împarte acum prin târg, din partea lui d. Cațavencu... E tipărit, stimabile!

TIPĂTESCU (mișcat, îi smulge hârtia)

Tipărit?

FARFURIDI (smulgându-i-o el)

Da, tipărit, dă-mi voie... (citește.) „Dăm ca pozitivă știrea cum că desigur candidatura amicului nostru politic d. *Cațavencu*, prezidentul grupului independent, este pusă la adăpost de orice loviri din partea administrației. *Din contra*, avem cuvinte *puternice* pentru a crede că *atât* bătrânul și venerabilul d. Trahanache, prezidentul Comitetului electoral, cât și *junele și onorabilul* nostru prefect, ar fi convinși *în fine* că în împrejurările prin care trece țara, județul nostru nu poate fi mai bine reprezentat decât de un bărbat independent ca amicul nostru d. *Ca-ța-ven-cu*... D. Cațavencu va lua cuvântul la întrunirea de deseară... Comitetul grupului independent.“ (vorbit.)... Aud?

TIPĂTESCU (aparte)

Nu mai rămâne nici o clipă de pierdut. (tare.) Domnilor, vă rog, niște afaceri importante mă cheamă numaidecât la telegraf... Mă scuzați... dar... (merge la o masă și trage clopotelul, apoi iese în fund.)

BRÂNZOVENESCU

Așa scurt?

FARFURIDI

Adică, cum am zice, poftiți pe ușe afară... Bine?

TIPĂTESCU (apare în fund cu un fecior)

Unde e Ghiță?

FECIORUL

L-am căutat în tot târgul, coane Fănică, nu e. (vorbesc încet în fund.)

BRÂNZOVENESCU (care a vorbit încet cu Farfuridi)

'Aide la Trahanache... Aici am aflat tot... 'Aide...

FARFURIDI

Brânzovenescule, mi-e frică de trădare... Câte ceasuri sunt?

BRÂNZOVENESCU

Douăsprece trecute...

FARFURIDI

Douăsprece trecute?... Eu, la douăsprece trecute fix...

TIPĂTESCU (coborând între ei)

Astfel dar, d-lor...

BRÂNZOVENESCU

Ne ducem, ne ducem, stimabile, nu voim să facem deranj...

FARFURIDI (grav)

Ne ducem, dar gândește-te stimabile, că suntem membrii aceleiași partid... Cum ziceam adineaori amicului Brânzovenescu: trădare să fie (cu oarecare emoție) dacă o cer interesele partidului, dar s-o știm și noi... De aceea eu totdeauna am repetat cu străbunii noștri, cu Mihai Bravul și Ștefan cel Mare: iubesc trădarea (cu intenție), dar urăsc pe trădători... (schimbând tonul, cu dezinvoltură.) Salutare, salutare, stimabile!...

BRÂNZOVENESCU (asemenea)

Salutare!...

TIPĂTESCU (închizând ușa după ei, grozav de plictisit)

A! (coboară.)

Scena VII

TIPĂTESCU, ZOE, apoi CETĂȚEANUL TURMENTAT

ZOE (ieșind din stânga repede)

S-a dus?... Ai văzut, Fănică? Ai auzit? Și Ghiță nu mai vine... Fănică, Fănică, ne amenință o nenorocire grozavă...

TIPĂTESCU

Taci! vine cineva. E Ghiță desigur. (se repede la ușa din fund prin care apare Cetățeanul turmentat.)

CETĂȚEANUL (șovăind)

Sluga! (în tot jocul sughite și șovăie.)

ZOE

Cine e asta?

TIPĂTESCU

Ce poștești d-ta?

CETĂȚEANUL

Eu?... (sughite.) Eu sunt alegător...

TIPĂTESCU (nervos)

Cum te cheamă?

CETĂȚEANUL

Cum mă cheamă? Ce trebuie să spui cum mă cheamă... vorba e, sunt alegător? (șovăie.)

ZOE

E turmentat?

TIPĂTESCU

Dracul să-l ia! nu e nimeni afară: lasă să-mi intre aici toți nebunii, toți bețivii... 'Aide, ieși!

CETĂȚEANUL

Nu sunt turmentat... (zâmbind) coană Joițico... Las' că ne cunoaștem... Mă cunoaște conul Zaharia de la 11 februarie... Nu e vorba, ținem la d. Nae Cațavencu... e din Soțietate... dar vorba e, eu alegător... eu... (sughite) apropitar, eu pentru cine votez? (sughite) d-aia am venit. (șovăie.)

ZOE

Trimite-l, Fănică, dă-i drumul... e amețit de tot...

TIPĂTESCU (luându-l cu binișorul)

Fii bun, cetățene, du-te. Aldată mai vorbim.

CETĂȚEANUL

Dar ce să vorbim aldată?

ZOE

A!

CETĂȚEANUL

Acu ce treabă avem?... Nu vă uitați la mine că sunt așa de... Am făcut-o de oaie de tot. Să vezi d-ta cum de a devenit la băutură... (sughite) că a fost lată de tot...

TIPĂTESCU (necăjit)

Fii bun, omule, și-nțelege. (vrea să-l apuce.)

CETĂȚEANUL

Eu am găsit (sughite) o scrisoare...

TIPĂTESCU și ZOE

O scrisoare!

CETĂȚEANUL

Da. (cătră Tip[ătescu].) A d-tale cătră coana Joițica... Am găsit-o alaltăieri seara pe drum, când ieșeam de la întrunire... Fă-ți idee (sughită) de alaltăieri seara până azi-dimineață s-o duci într-un chef!...

TIPĂTESCU (răpezindu-se și apucându-l cu amândouă mâinile de gât)

Mizerabile!

CETĂȚEANUL

Nu mă zgudui (sughite) că amețesc...

ZOE

Lasă-l, Fănică, să vedem.

CETĂȚEANUL

Lăsați-mă să vedeți. Când am găsit-o, de curiozitate am deschis-o și m-am dus subț un felinar, s-o citesc. N-apucasem s-o isprăvesc bine... și haț! pe la spate, d. Cațavencu... dă să mi-o ia.

TIPĂTESCU

Și (desperat) ți-a luat-o?

ZOE (același joc)

Ți-a luat-o?

CETĂȚEANUL

Aș! Am băgat-o în buzunar. Zice d. Nae: „Așa? faci parte din Soțietatea noastră și primești scrisori de la prefectul, cetățene, bravo! – Zic: (sughite) Aș! de la prefectul! – Zice: I-am cunoscut slova... Ia arată-mi-o. – Doamne păzește!“ Ba că dă-mi-o, ba că nu ți-o dau, din vorbă-n vorbă, tura-vura, ne-am

abătut pe la o țuică... una-două-trei... pe urmă dă-i cu bere, dă-i cu vin, dă-i cu vin, dă-i cu bere... A făcut cinste d. Nae... l-am băut... oo! l-am băut!

ZOE

Dar scrisoarea?

TIPĂTESCU

Scrisoarea (se repede la el strigând), unde e scrisoarea?

CETĂȚEANUL

Nu striga (sughite) că ametesc!... O am la mine scrisoarea. (amândoi îl ascultă și-l privesc cu îndoială și nerăbdare nervoasă.) Da.

ZOE și TIPĂTESCU

S-ar putea!

CETĂȚEANUL

Da... o am la mine. (căutându-se prin buzunare.) Ehe! d. Nae zicea că-mi dă zece poli pe ea; zic: nu trebuie, onorabile, parale... slava Domnului... apropiatar sunt (sughite), alegător... (sughite și se caută mereu.) Vorba e... eu (sughite), eu pentru cine votez? (se oprește din căutat și cu simplitate.) Am pierdut-o! (se mai caută, apoi cu hotărâre.) Am pierdut-o!

TIPĂTESCU

A!

ZOE

Ți-a furat-o Cațavencu!

CETĂȚEANUL

Adică d. Nae. Se prea poate... că am și dormit... Vezi d-ta (Zoe și Tipătescu își frâng mâinile.) fă-ți idee... dă-i cu bere... dă-i cu vin... dă-i cu vin... dă-i cu...

TIPĂTESCU (apucându-l și zguduindu-l)
Mizerabile! Ce ai făcut?

CETĂȚEANUL (căzând pe un scaun)
Nu mă zgudui!

Scena VIII

ACEIAȘI, GHIȚĂ PRISTANDA

PRISTANDA (intră găfâind într-un suflet, prin fund)
Coane Fănică! Coană Joițico!

TIPĂTESCU și ZOE
Ghiță!

PRISTANDA
Vine! vine conul Zaharia!

CETĂȚEANUL (pufnind)
Conul Zaharia?... nu mai spune (sughite) că ametesc...

TIPĂTESCU (lui Pristanda, arătând pe Cetățeanul turmentat)
Ia-l pe nenorocitul ăsta, și...

ZOE
Și dă-i drumul prin dos, pe scara a mică.

PRISTANDA (ridicând pe Cetățeanul turmentat)
'Aide, cetățene! (il împinge spre dreapta.)

CETĂȚEANUL
Nu mă-mpinge (sughite) că ametesc.

PRISTANDA (același joc)
'Aide!

CETĂȚEANUL

Vorba e... eu pentru cine votez?...

PRISTANDA

'Aide!

CETĂȚEANUL

Nu mă-mpinge (sughite) că ametesc. (iese, împins de Pristanda.)

—————

Scena IXZOE, TIPĂTESCU, apoi GHIȚĂ PRISTANDA
și TRAHANACHE

TIPĂTESCU (răpede Zoi)

De Zaharia nu avem teamă: știe tot, dar nu crede nimica...
N-ai auzit?

ZOE

Fănică! Fănică! (Ghiță intră din dreapta.) Ce-ai făcut, Ghiță?
Ai fost la Cațavencu?

PRISTANDA

Am fost, coană Joițico... Se lasă greu, greu de tot: ori o mie
de poli, ori deputăția...

TIPĂTESCU

Trebuie să punem mâna pe el. (hotărât.) Du-te Ghiță, ia
jandarmi... viu ori mort, trebuie să mi-l aduci la poliție, acum
într-un moment...

ZOE

Fănică!...

TIPĂTESCU

Du-te.

PRISTANDA

Ascult! (vrea să pornească spre fund, în momentul acesta intră Trahanache cu aerul triumfător.)

TRAHANACHE

L-am prins cu alta mai boacăină!

ZOE (începând să se jelească și căzându-i ca leșinată în brațe)

Nene! nene!

TRAHANACHE

Joițico! (către Tip[ățescu].) A aflat?

TIPĂTESCU

Știe tot!

TRAHANACHE (îngrijind-o, după ce a pus-o cu ajutorul lui Pristanda pe fotoliu)

Bine, omule, nu ți-am zis să nu-i spui? o știam eu cât e de simțitoare! Iaca vezi! (toți o îngrijesc.) Ei! Ți-am spus că l-am prins pe onorabilul cu alta mai boacăină... Ghiță, iute un pahar cu apă. (Ghiță iese în stânga.)

TIPĂTESCU (bătând în palmele Zoi)

Care onorabil?

TRAHANACHE (același joc)

Ei, ai puținică răbdare... Cațavencu, de...

TIPĂTESCU

Cu ce alta?

TRAHANACHE (bătând cu putere în palmele Joițichii)

Cu altă plastografie... Ce plastograf!

PRISTANDA (care a venit cu paharul cu apă)

Curat plastograf!

(Cortina cade)

ACTUL II

Același salon.

Scena I

TRAHANACHE, FARFURIDI și BRÂNZOVENESCU
(stau împrejurul unei mese rotunde, studiând listele electorale; fiecare are
câte un creion colorat în mână)

BRÂNZOVENESCU

Șaizeci și nouă cu roșu, buni, ...unsprece cu albastru... ai
lor...

FARFURIDI

Doisprezece...

TRAHANACHE

Ai puținică răbdare... unu, doi, cinci... șapte... zece...
unsprezece...

FARFURIDI

Doisprezece...

TRAHANACHE

Cu Ienache Siripeanu.

BRÂNZOVENESCU

Nici nu mai are drept de vot, de când și-a măritat fata...
Nu i-a dat casele de zestre? Ei? Dacă votează, merge la pușcărie
onorabilul.

TRAHANACHE

Ai puținică răbdare... Da' dacă-l putem aduce să voteze
cu noi?

FARFURIDI

Altă vorbă... Să voteze cu noi, e ușor; are procesul cu
epitropia bisericii, săptămâna viitoare... dar să voteze cu noi?
Adică cum să voteze cu noi?...

BRÂNZOVENESCU

Adică cum să voteze cu noi?

TRAHANACHE

Să voteze cu noi.

BRÂNZOVENESCU

Nu pricepi, neică Zahario, vorba noastră? Adică „noi“,
partidul nostru, pentru cine votăm noi, pentru cine lucrăm noi?
Noi încă nu știm...

TRAHANACHE

Mă rog, aveți puținică...

FARFURIDI

Nu știm...

TRAHANACHE

Mă rog, aveți...

FARFURIDI

Ba eu merg și mai departe și zic, cum ziceam lui amicul
meu Brânzovenescu: mă tem de trădare...

TRAHANACHE

Cum de trădare?

BRÂNZOVENESCU

De-aia noi astăzi când am mirosit ceva cumva...

FARFURIDI

Ceva cumva...

TRAHANACHE

Ceva cumva?

BRÂNZOVENESCU

Dacă e ceva la mijloc...

FARFURIDI

Ceva la mijloc...

TRAHANACHE

Ceva la mijloc?

FARFURIDI

Da, așa, dacă e trădare, adică dacă o cer interesele partidului, fie!

BRÂNZOVENESCU

Dar cel puțin s-o știm și noi! (Trahanache vrea să-i întreprună, fără să izbutească.)

FARFURIDI

Pentru că eu am zis-o cu străbunii noștri, cu Mircea cel Bătrân și cu Vlad Țepeș, neică Zahario: îmi place trădarea, dar...

TRAHANACHE

Mă rog, ai puținică...

BRÂNZOVENESCU

Ce răbdare, neică Zahario! Nu mai e vreme de așa lucru...
Astă-seară e întrunire?

FARFURIDI

Măine începe alegerea?

TRAHANACHE

Da...

FARFURIDI

Ei! pentru cine votăm?

BRÂNZOVENESCU

Pentru cine votăm?

TRAHANACHE

Aveți puținică răbdare! Pentru cine ați mai votat și până
acuma?

BRÂNZOVENESCU

Nu înțeleg.

FARFURIDI

Nici eu.

TRAHANACHE

Mă rog, ia să ne tălmăcim noi puțințel...

FARFURIDI

Să ne tălmăcim, da, să ne tălmăcim, asta o cerem și noi.

TRAHANACHE

Ce sunteți d-voastră, mă rog? Vagabonți de pe uliță? nu...
Zavragii? nu... Căuzași? nu... D-voastră, adică noi, suntem
cetățeni, domnule, suntem onorabili... Mai ales noi trei

suntem stâlpii puterii: proprietari, membrii Comitetului permanent, ai Comitetului electoral, ai Comitetului școlar, ai Comitetului pentru statua lui Traian, ai Comițiului agricol și ețetera. Noi votăm pentru candidatul pe care-l pune pe tapet partidul întreg... pentru că de la partidul întreg atârnă binele țării și de la binele țării atârnă binele nostru...

BRÂNZOVENESCU

Așa e...

FARFURIDI

Așa e, dar...

TRAHANACHE

Dar ce? Numele candidatului poate să fie al meu, al d-tale, ori al d-sale, după cum cer enteresurile partidului. Din moment în moment așteptăm să-l știm... Prefectul trebuie să vie; nu-l așteptăm să vie de la telegraf? Ei? Nu bate telegraful?... Bate; ce treabă alta are? Poate că acuma când noi vorbim, poate să fi și sosit numele... pe sârmă, stimabile... Da, pe sârmă, ce crezi d-ta?

FARFURIDI

Toate bune și frumoase cum le tălmăcești d-ta, neică Zahario, dar nouă... nouă ni e frică de trădare...

BRÂNZOVENESCU

Nu din partea d-tale...

FARFURIDI

Nu din a d-tale...

TRAHANACHE

Da' din a cui?

FARFURIDI

Din a cui, din a cui? Știi d-ta din a cui...

TRAHANACHE

Să n-am parte de Joițica, dacă știi.

BRÂNZOVENESCU

Ei, stimabile, prea te faci chinez, dă-mi voie...

FARFURIDI

Știi ce, venerabile neică Zahario, ia să dăm noi mai bine cărțile pe față.

TRAHANACHE

Dă-le, neică, să vedem.

FARFURIDI

Ți-am spus că mi-e frică de trădare... Ei?

BRÂNZOVENESCU

Ei?

TRAHANACHE

Ei?

FARFURIDI

Ei? ni-e frică din partea amicului.

TRAHANACHE

Care amic?

BRÂNZOVENESCU

Care amic, care amic? Știi d-ta...

TRAHANACHE

Să n-am parte de Joițica, dacă știi.

FARFURIDI

Iar te faci chinez...

TRAHANACHE

Zău nu...

FARFURIDI

Din partea amicului... Fănică...

TRAHANACHE (surprins)

Ce?

BRÂNZOVENESCU

Din partea prefectului.

TRAHANACHE (încruntat)

Cum?

FARFURIDI (scurt)

Nouă ni-e frică... de! că-și dă coatele cu Cațavencu...

TRAHANACHE (urmează jocul crescendo)

Cu Cațavencu?

FARFURIDI

Cu moftologul...

BRÂNZOVENESCU

Cu niflistul...

TRAHANACHE (de abia stăpânindu-și indignarea)

Cu Cațavencu? trădare? Fănică trădător! Ei bravos! Ei! asta mi-a plăcut! Ei! nu m-așteptam! Ei! ne-am procopsit!

FARFURIDI

De! noi...

BRÂNZOVENESCU

Ce ne-am zis...?

TRAHANACHE (biruit din ce în ce mai mult de indignare)

Ai puținică răbdare, stimabile. Nu dau voie nimănui să-și permită, mă-nțelegi, să bănuiască măcar câtuși de puțin pe Fănică. Pentru mine, stimabile, mă-nțelegi, să vie cineva să-mi bănuiască nevasta, pe Joița...

BRÂNZOVENESCU

Pe coana Joița, onorabile...

FARFURIDI

Îmi pare rău, neică Zahario, noi nu...

TRAHANACHE (și mai indignat)

Ai puținică răbdare... zic: pentru mine să vie cineva să bănuiască pe Joița, ori pe amicul Fănică, totuna e... E un om cu care nu trăiesc de ieri de alaltăieri, trăiesc de opt ani, o jumătate de an după ce m-am însurat a doua oară. De opt ani trăim împreună ca frații, și nici un minut n-am găsit la omul ăsta măcar atitica rău... Credeți d-voastră că ar fi rămas el prefect aici și nu s-ar fi dus director la București, dacă nu stăruiam eu și cu Joița... și la dreptul vorbind, Joița a stăruit mai mult...

FARFURIDI

Ei! se-nțelege, damele sunt mai ambițioase...

TRAHANACHE (și mai indignat)

Ai puținică răbdare... Nu de ambiț că ni era prieten, – pentru interesul partidului. Cine altul ar fi putut fi prefect al nostru?

FARFURIDI

S-ar mai fi găsit, poate.

TRAHANACHE

Să-mi dai voie să nu te crez. Un om endependent, care a făcut servicii partidului, județului, țării... și mie, ca amic, mi-a făcut și-mi face servicii, da!... și să veniți d-voastră, tot din partid (cu ton de mustrare aspră) și să bănuți că... să vă pronunțați cu astfel de cuvinte neparlemantare... Îmi pare rău...

BRÂNZOVENESCU

În sfârșit, noi...

TRAHANACHE

Ai puținică răbdare... Îmi pare rău... (indignat rău de tot.) Care va să zică unde nu înțelegeți d-voastră politica, hop! numaidecât trădare! Ne-am procopsit! Ce soțietate! Adevărat, bine zice fiu-meu de la facultate: unde nu e moral, acolo e corupție și o soțietate fără prințipuri, va să zică că nu le are. (în culmea indignării.) Trădare! Bravos! Fănică trădător! Frumos! (pleacă.) Salutare! salutare, stimabile! (iese foarte turburat prin fund.)

Scena II

FARFURIDI, BRÂNZOVENESCU (stau un minut privind unul la altul)

FARFURIDI

Ei!... ți-a plăcut venerabilul?

BRÂNZOVENESCU

E tare... tare de tot... Solid bărbat! Nu-i dăm de rostul secretului. Trebuie să mai așteptăm.

FARFURIDI

Să mai așteptăm? Până când să mai așteptăm?... Deseară, la sfârșitul întrunirii, parcă-l văz pe venerabilul că se scoală și

trage clopotelul: „Stimabililor, aveți puținică răbdare: Candidatul Comitetului nostru este onor. d. Nae Cațavencu...”

BRÂNZOVENESCU

Moftologul!

FARFURIDI

Nifilistul! – Și bravo-n sus, și bravo-n jos, și mâine și poimâine, nenea Ghiță polițaiul aleargă până-i iese limba de un cot și țî-l toarnă pe d. Cațavencu, care ne-a înjurat și ne-a batjocorit de atâta vreme pe toate tonurile, deputat la colegiul II... Și noi... să stăm cu mâinile în sân?... peste poate!...

BRÂNZOVENESCU

Ce-o să faci? Te joci cu puterea?

FARFURIDI

Ce să fac?... Batem o depeșă la București, la Comitetul central, la minister, la gazete, scurt și cuprinzător: (bătând cu pumnul drept în palma stângă, ca un telegrafist pe aparatul lui, sacadat, tot textul-proiect al depeșii) „Trădare! Prefectul și oamenii lui trădează partidul pentru nifilistul Cațavencu, pe care vor să-l aleagă la colegiul II... trădare! trădare! de trei ori trădare!”

BRÂNZOVENESCU (scurt)

E tare! prea tare! n-o iscălesc.

FARFURIDI (cu tărie, impunător)

Trebuie să ai curaj ca mine! trebuie s-o iscălești: o dăm anonimă!

BRÂNZOVENESCU

Așa da, o iscălesc!

FARFURIDI

O iscălim: „Mai mulți membri ai partidului!”...

BRÂNZOVENESCU

Da' dacă ne cunoaște slova la telegraf?

FARFURIDI

Punem pe altcineva s-o scrie.

BRÂNZOVENESCU

Pe cine?

FARFURIDI

Trebuie să găsim pe cineva să ni-o dea la telegraf! 'Aide, Brânzovenescule.

BRÂNZOVENESCU

Numai să nu pățim ceva.

FARFURIDI (impunător)

Trebuie să ai curaj: anonimă. Câte ceasuri sunt?

BRÂNZOVENESCU

Cinci.

FARFURIDI

'Aide degrab', între cinci și șase fix se-nchide telegraful...
(ies cu grabă.)

Scena III

GHITĂ PRISTANDA (singur, intră prin dreapta, e puțin mișcat)

O făcurăm și p-asta... și tot degeaba. Am pus mâna pe d. Cațavencu... Când am asmuțit băieții de l-a umflat, striga cât putea: „Protestez în numele Constituției! Asta e violare de domiciliu!“ – Zic: „Curat violare de domiciliu! da' umflați-l!“ Și l-au umflat. L-am turnat la hârdăul lui Petrache. M-am

întors cu birja acasă la el, am căutat prin toate colțișoarele, am ridicat dușamelele, am destupat urloaiile sobii, am scobit crepăturile zidului: peste putintă să dau de scrisoare. M-am întors la poliție, l-am scotocit prin buzunare, peste tot: nu e și nu e. L-am amenințat că am poruncă de la conul Fănică să-l chinuiască ca pe hoții de cai, ...degeaba: nu spune decât numai și numai coanii Joițichii. O caut și nu o găsesc; acasă nu-i, aici nu e... A! iacăt-o... Coană Joițico!

Scena IV

PRISTANDA și ZOE

ZOE (venind repede din fund)

Ghiță, bine că te găsesc.

PRISTANDA

Și eu vă căutam, coană Joițico...

ZOE

Ghiță, Ghiță, ce-am aflat? ce ai făcut? Ai înnebunit? Adineaori, când ieșeam de-acasă, am aflat de la doctorul că te-ai dus cu jandarmii, ai călcat casa lui Cațavencu, l-ai luat pe sus și l-ai dus la poliție, la arest! Cum ai făcut asta?

PRISTANDA

Ordin verbal de la conul Fănică.

ZOE

Unde e Fănică?

PRISTANDA

Nu știu, îl caut și eu.

ZOE

Și pentru ce l-ați arestat pe Cațavencu?

PRISTANDA

Pentru ca să-i apucăm scrisoarea.

ZOE

Și ai apucat-o?

PRISTANDA

Nu, coană Joițico, după cât am căutat și pe dânsul și la el acasă, scrisoarea este ascunsă altundeva.

ZOE

Ghiță, m-ați nenorocit! Scrisoarea o să fie publicată mâine și ați făcut și scandal degeaba. Dascălimea o să urmeze înaintea cu gazeta și în lipsa lui... Ce-o să zică la București guvernul, când o afla că ați violat domiciliul lui Cațavencu și l-ați arestat în ajunul alegerilor, după ce guvernul era asigurat că toate au să se petreacă cu bine și cu liniște?... Cum o să mai poată rămâne Fănică prefect?

PRISTANDA

Coană Joițico, am uitat să vă spui: după câte făgăduieli și amenințări i-am făcut lui Cațavencu, mi-a răspuns că în zadar mai stăruiesc și că la urma urmelor nici nu mai vrea să stea de vorbă cu nimini, dar cu nimini, decât numai cu d-voastră.

ZOE

Cu mine?... Du-te, Ghiță, du-te degrabă, dă-i drumul și roagă-l din partea mea să poftescă aici... Îl aștept...

PRISTANDA

Numai dacă conul Fănică...

ZOE

Dacă ții la tine, dacă ții la familia ta, Ghiță...

PRISTANDA

Cum să nu țiiu, coană Joițică? unsprece suflete!

ZOE

Du-te degrabă, într-un suflet, și să nu vii fără Cațavencu. Poartă-te bine cu el. Ia o birjă și vino-ntr-o clipă.

PRISTANDA

Ascult!

ZOE

Ai venit?

PRISTANDA

M-am dus!...

Scena V

ZOE (singură)

(Agitată, scoate gazeta și citește) „În numărul de mâine al foii noastre vom reproduce o interesantă scrisoare sentimentală a unui înalt personaj din localitate către o damă de mare influență. Originalul va sta de mâine la dispoziția curioșilor, în biouroul nostru de redacție. Atât pentru astăzi. A bon entendeur salut!...“ Ce mai e de făcut?... (se primblă agitată, apoi se oprește ca în fața unei inspirații.) Trebuie să alegem pe Cațavencu. Nu mai încape vorbă, nu mai e vreme de stat la gânduri. Cu un mișel ca el, când ne ține la mână așa de bine, lupta ar fi o copilărie, o nebunie... Fănică... trebuie să se învoiască... trebuie... Ei! ș-apoi! mai la urmă Cațavencu poate fi tot așa de

bun deputat ca oricare altul... Dar unde e Fănică? unde poate să fie?...

Scena VI

ZOE și TIPĂTESCU (venind din fund)

TIPĂTESCU

Zoe! aici ești?

ZOE

Fănică!... te așteptam... Ce ai făcut? Ai arestat pe Cațavencu. Te-ai gândit bine la ce ai făcut? Cum ți-a venit să faci una ca asta? Pentru ce ai făcut-o?

TIPĂTESCU (nervos)

Pentru ce? pentru ce? Tu mă întrebi pentru ce? Pentru nerozia care ai făcut-o tu, pentru ca să evit nenorocirea pe care ai cauzat-o tu din neglijență. Se poate atâta distracție! atâta nebăgare de seamă! o scrisoare de amor s-o arunci în neștire într-un buzunar cu batista, și s-o pierzi ca și cum ai pierde o hârtie indiferentă, ca un afiș, după ce ai ieșit de la reprezentare... La atâta lipsă de judecată, să-ți spui drept, nu m-așteptam! Ce Dumnezeu! ești femeie în toată firea, nu mai ești copil. Atâta neglijență nu se pomeneste nici în romane, nici într-o piesă de teatru.

ZOE

Judecă-mă, Fănică, judecă-mă... (plânge.) Da, așa e... am fost o copilă... am făcut o nerozie fără seamăn; dar acum trebuie îndreptată. Fănică, dacă mă iubești, dacă ai ținut tu la mine măcar un moment în viața ta, scapă-mă... scapă-mă de rușine! Tu ești bărbat, nu-ți pasă! Pentru tine, afișarea intrigii

noastre n-ar fi o nenorocire... dar pentru mine... Fănică,
gândește-te... gândește-te. (plânge.)

TIPĂTESCU

Tocmai de-aia m-am asigurat de persoana lui Cațavencu...

ZOE

În zadar, Fănică; Cațavencu poate muri astăzi, mâine
gazeta lui tot o să publice scrisoarea noastră. Dumnezeu! Cum
or să-și smulgă toți gazeta, cum or să mă sfâșie, cum or să
râză!... O săptămână, o lună, un an de zile n-o să se mai vor-
bească decât de aventura asta... În orașelul ăsta, unde bărbații
și femeile și copiii nu au altă petrecere decât bârfirea, fie chiar
fără motiv... dar încă având motiv... și ce motiv, Fănică!...
Ce vuiet! ce scandal! ce cronică infernală!... Și eu, Fănică, în
timpul ăsta, ce să fac? Să mor? să mor dacă voiești... pentru
că după asta nu o să mai pot trăi.

TIPĂTESCU

Atunci, dacă nu e altă scăpare... Zoe! Zoe! mă iubești...

ZOE

Te iubesc, dar scapă-mă.

TIPĂTESCU

Să fugim împreună...

ZOE (retrăgându-se)

Ești nebun? dar Zaharia? dar poziția ta? dar scandalul și mai
mare care s-ar aprinde pe urmele noastre?...

TIPĂTESCU (descurajat)

Atunci nu ne mai rămâne nimica de făcut?

ZOE

Ba da!

TIPĂTESCU

Ce?

ZOE

Să sprijinim candidatura lui Cațavencu!

TIPĂTESCU (sărind)

Peste putință!

ZOE

Să-l alegem!

TIPĂTESCU

Niciodată.

ZOE

Trebuie.

TIPĂTESCU

O dată cu capul! Te gândești la ce spui? Iată pe ce depeșe am pus mâna adineaori, a adus-o la telegraf canală care a găsit scrisoarea ta, bețivul de ieri. E o depeșe anonimă. Am oprit-o și am dat ordin la telegraf să nu mai expedieze nimica fără știrea mea; dar știu eu ce poate conține o depeșă cu cheie?... Iată: „Trădare! Prefectul și oamenii lui trădează partidul pentru nifilistul Cațavencu, pe care vor să-l aleagă la colegiul II. Trădare, trădare, de trei ori trădare... Mai mulți membri ai partidului...” ...Orice s-ar întâmpla, nu se poate să sprijinim pe mizerabilul, nu, nu, nu!... Spune-mi, să căutăm, să găsim alt mijloc?

ZOE (zdrobită)

Alt mijloc nu văz, ...alt mijloc nu este.

TIPĂTESCU

Atunci...

ZOE

Atunci... (îneacă) lasă-mă, lasă-mă în nenorocire... lasă-mă să mor de rușine... Omoară-mă pe mine care te-am iubit, care am jertfit tot pentru tine... Iată unde m-ai adus! Iată cât plăteau jurămintele tale! M-ai adus la moarte – pentru că (hotărâta) mă omor înainte de izbucnirea scandalului, astăzi, acuma, aici! – m-ai adus la moarte, și mă poți scăpa, și mă lași să mor... (plânge.)

TIPĂTESCU

Zoe! Zoe!

ZOE

Lasă-mă... Dacă ambiția ta, dacă nimicurile tale politice le pui mai presus de rușinea mea, de viața mea, lasă-mă! Să mor... (plângând.) Să mor cu siguranța că opt ani de zile m-ai amăgit în fiecare minută, că nu m-ai iubit niciodată... niciodată... niciodată...

TIPĂTESCU

Zoe! să vedem, să ne mai gândim!

ZOE

Nu mai e vreme de gândit, Fănică! Fiecare minută care trece mă apropie de pieire... Trebuie să te hotărăști!

TIPĂTESCU (în luptă cu el însuși)

Să mă hotărâsc! să mă hotărâsc...

ZOE (îneacă)

Adineaori, în Lipsani, am aflat de arestarea lui Cațavencu. Am alergat ca o nebună la redacție. Iată ce foaie au scos comitetul lor. (îi dă foaia, Tipătescu o citește încet.) Înțelegeți la ce trebuie să ne așteptăm după arestarea lui.

TIPĂTESCU

Omul ăsta își joacă viața!

ZOE

Nu și-o joacă pe a lui, Fănică, o joacă pe a mea; pentru că încă o dată îți spui... din două una: ori tu mă iubești și eu trăiesc, și atunci lupta e peste putință cu Cațavencu – trebuie să-mi cedezi; ori nu, și atunci mor, și dacă mă lași să mor, după ce-oi muri poate să se-ntâmplesc orice... (zdrobită.) Sunt hotărâtă... (revenindu-i deodată toată energia.) Da, sunt hotărâtă, dar nu voi să mor până nu voi fi luptat cu toate împrejurările (cu energie crescândă) și am să lupt! și cu tine am să lupt din toate puterile, cu tine, om ingrat și fără inimă! cu tine trebuie să lupt, pentru că acum tu ești piedica a mai grea, care mă oprește să-mi capăt iar liniștea!... Da, sunt hotărâtă, și trebuie să biruiesc tot, și pe tine... așa de hotărâtă sunt, încât adineaori am poruncit lui Ghiță să meargă să dea drumul lui Cațavencu și să-l poftască aici din partea mea...

TIPĂTESCU

Femeie nebună! Ce ai făcut?

ZOE

Am făcut ce am crezut că trebuie să fac. Dacă tu nu vrei să sprijini pe Cațavencu, dacă tu nu vrei să-l alegi, ca să mă scapi – atunci eu, care voi să scap, îl sprijin eu, îl aleg eu...

TIPĂTESCU

Cum?

ZOE

Da, îl aleg eu. Eu sunt pentru Cațavencu, bărbatul meu cu toate voturile lui trebuie să fie pentru Cațavencu. În sfârșit, cine luptă cu Cațavencu luptă cu mine... 'Aide, Fănică, luptă,

zdrobește-mă, tu care ziceai că mă iubești! Să vedem! (pleacă spre dreapta.)

TIPĂTESCU

Zoe!

ZOE

Lasă-mă! (iese.)

TIPĂTESCU (urmărind-o)

Zoe! Zoe! (iese după ea. O clipă scena goală.)

Scena VII

GHIȚĂ PRISTANDA și CAȚAVENCU

PRISTANDA (apărând în fund și făcând loc cu respect lui Cațavencu să treacă)

Poftiți, cocoane Nicule, poftiți... (umilit) și zău, să pardonati, în considerația misiei mele, care ordonă (serios) să fim scrofuloși la datorie. D-voastră știți mai bine ca mine... așa e polițaiul: tată să-ți fie – trebuie să-l ridici? Îl ridici! n-ai ce-i face: e misie. De aia (foarte rugător) mă rog să pardonati...

CAȚAVENCU

Îmi pare rău, Ghiță, că mai stăruiești cu scuzele tale... Adică noi nu știm cum merge poliția? (sententios.) Într-un stat constituțional un polițai nu e nici mai mult nici mai puțin decât un instrument!

PRISTANDA

Curat instrument!

CATAVENCU

Nu brațul care lovește, voința care ordonă e de vină... Eu chiar am scris un articol în privința asta. Nu știu dacă l-ați citit?

PRISTANDA

Trebuie să-l fi citit, coane Nicule; eu gazeta d-voastră o citesc ca Evanghelia totdeauna; că să nu vă uitați la mine... adică pentru misie... (misterios) altele am eu în sufletul meu, dar de! n-ai ce-i face: familie mare, renumerație după buget mică...

CATAVENCU

Și în sfârșit, cum ar fi posibil martiriul, dacă n-ar exista călăul?

PRISTANDA

Curat, coane Nicule!

CATAVENCU (schimbând tonul)

Cetățene, nu uita condiția cu care am venit aici! Am venit în casa prefectului, nu voi însă să dau ochii cu el, nu mă pot așa de ieftin compromite. Am venit chemat de doamna Trahanache, pe dânsa voi să văz.

PRISTANDA

Mai e vorbă, coane Nicule, pe coana Joițița, pe dumneei... conul Fănică nici nu e aicea... Pofțiți, pofțiți, ședeți, coane Nicule, mă duc să spui coanii Joițiții că ați venit... (vrea să plece.)

CATAVENCU

Poți să-i adaogi chiar că mă grăbesc să mă întorc în temnița unde m-a aruncat dizgrația dumneei.

PRISTANDA

Ascult. (aparte.) Mare pișicher! Strajnic prefect ar fi ăsta! (iese aruncând priviri furișe de admirație către Cațavencu.)

Scena VIII

CAȚAVENCU (singur)

În sfârșit, capitulează! Se putea altfel?... Iubitul, scumpul, venerabilul nenea Zaharia (râde) parcă-l auz deseară proclamaându-mă candidat al colegiului. Sărmanul Farfuridi!... (grav.) Scopul scuză mijloacele, a zis nemuritorul Gambetta!... Amabilul Fănică trebuie să facă venin de moarte... atât mai bine pentru mine! Își pierde mințile, atât mai rău pentru el! Mă arestează, atât mai bine pentru mine! Coana Joițica, mai cuminte ca toți, mă cheamă, și eu, politicoș, iată-mă, gata să-i sărut mâna cu respect... Mă rog, n-ai ce-i face: mâna care-ți dă mandatul!... Dar... unde e coana Joițica?... nu văz pe coana Joițica... (Se-ntoarce spre fund, apoi spre stânga, în fine spre dreapta. În momentul acesta apare Tipătescu în ușa din dreapta, unde stă un moment nemișcat. Gest de surpriză din partea lui Cațavencu. Aparte.) Tipătescu! O preferam pe ea!

Scena IX

CAȚAVENCU, TIPĂTESCU

TIPĂTESCU (a apărut în dreapta cu aerul încrunțat și pumnii încheștiți, a stat în ușe, a mers apoi liniștit la ușa din fund, măsurând din ochi pe Cațavencu, și s-a oprit în fund un moment; aparte)

Ține-mă, Doamne!

CATAVENCU (jenat)

Stimabile domn, scuzați-mă dacă v-ar părea că mă prezint la d-voastră astfel, într-un mod neregulat... Trebuie să vă spun că am fost adus aici din arest de polițaiul d-voastre, după ordinele... și nu m-așteptam să vă întâlnesc...

TIPĂTESCU (aparte)

Impertinent!

CATAVENCU

Pentru că mi se spusese că eram chemat de... altfel nici nu aș fi venit... În fine, dacă sunt aici prizonier, rămâi... dacă sunt liber – și nu cer nimic mai mult – mă retrag îndată...

TIPĂTESCU (care a tot bătut din călcâi cu impaciență, coboară încet, rar și cu dinții strânși)

Iubite și stimabile d-le Cațavencu, nu înțeleg pentru ce între doi bărbați, cu oarecare pretenție de seriozitate, să mai încapă astfel de meșesuguri și rafinării de maniere, astfel de tirade distilate, când situația lor e așa de limpede... Eu sunt un om căruia-i place să joace pe față... Să-mi dai voie să-ți spui ceva... Ia poftim, ia poftim, mă rog. (îi oferă un scaun, aparte) Să fiu cuminte. Ce bine că-i Zoe dincolo!

CATAVENCU

Stimabile domn, d-tale îți place să joci pe față, primesc; mie-mi place să joc scurt, scurt. (gest de rețezare.) Situația noastră o putem dezlega numaidecât. (Tipătescu îi oferă jețul, el îl respinge ușor.) Mulțumesc!

TIPĂTESCU (același joc)

Ia poftim, mă rog, ia poftim!

CATAVENCU (același joc)

Mulțumesc!

TIPĂTESCU (privind țintă la Cațavencu și cu tonul mârâit)

Poftim de!...

CATAVENCU (care s-a retras puțin, cedează în sfârșit și cade pe fotoliu cam fără voie)

Mulțumesc.

TIPĂTESCU

Așa. (șade aproape de el, Cațavencu se cam retrage. Tipătescu se îndeasă spre el, Cațavencu același joc, și iar.) Astfel dar, onorabile domn, d-ta, – prin ce mijloace nu-mi pasă!– posedezi o scrisoare a mea, care poate compromite onoarea unei familii...

CATAVENCU (gest)

A!

TIPĂTESCU

Mă iartă că te-am ofensat. Să fiu și mai scurt... Iată: d-ta ești un om practic, d-ta posedezi un lucru care-mi trebuie mie. Eu viu și-ți zic: (cu multă afabilitate) mă rog, onorabile domn, ce-mi ceri d-ta în schimbul aceluia lucru?

CATAVENCU (naiv)

Cum, nu știi?

TIPĂTESCU (asemenea)

Nu...

CATAVENCU (asemenea)

Nici măcar nu vă dă-n gând?

TIPĂTESCU (asemenea)

Nu... d-aia întreb...

CATAVENCU

Stimabile domn, (cu dignitate) un om politic...

TIPĂTESCU (cu pofidă)

Adică d-ta...

CATAVENCU

Dă-mi voie... Un om politic trebuie, mai ales în niște împrejurări politice ca acelea prin care trece patria noastră, împrejurări de natură a hotărî o mișcare generală, mișcare ce, dacă vom lua în considerație trecutul oricărui stat constituțional, mai ales un stat tânăr ca al nostru...

TIPĂTESCU (impacientat, bătând din călcâi)

Mă rog, onorabile, încă o dată... (răspicat) ce-mi ceri d-ta în schimbul acelei scrisori? Scurt! scurt! (repetă gestul de rețezare al lui Cațavencu.)

CATAVENCU

Ei?... dacă este așa, dacă vrei scurt, iată: voi (rugător) să nu mă combați, ceva mai mult, să-mi sprijini candidatura...

TIPĂTESCU (vrând să izbucnească)

Candidatura d-tale! (stăpânindu-se.) Onorabile domn, nu ți se pare că ceri prea mult?...

CATAVENCU

Atuncea d-ta, care mi-ai propus schimbul, care-mi faci întrebarea, trebuie să răspunzi...

TIPĂTESCU (apropiându-se și îndesându-se înspre Cațavencu, se repetă jocul de scenă de mai sus)

Ba zău, spune, nu ți se pare prea mult? 'Ai? Ce zici?

CATAVENCU (naiv)

Nu.

TIPĂTESCU (cu insinuare)

Dacă s-ar retrage Comitetul permanent și am rezerva un loc pentru prea iubitul d. Cațavencu?...

CATAVENCU (zâmbind și cu bonomie)

E un nimic, stimabile...

TIPĂTESCU

Dacă în postul de avocat al statului s-ar numi același
d. Cațavencu?...

CATAVENCU (asemenea)

E puțin, onorabile...

TIPĂTESCU

Dacă în locul de primar, vacant acum, și în locul de
epitrop-efor la Sf. Nicolae s-ar numi tot nenea Cațavencu? 'Ai?
(Cațavencu surâde cu un gest de refuz.) Și dacă și moșia „Zăvoiul”
din marginea orașului...

CATAVENCU (zâmbind asemenea)

Dă-mi voie, stimabile, un om politic trebuie, este dator,
mai ales în împrejurări ca acele prin care trece patria noastră,
împrejurări de natură a hotărî o mișcare generală, mișcare
(mângâie și umflă cuvintele distilându-și tonul și accentul) ce, dacă vom
lua în considerație, trecutul unui stat constituțional, mai ales
un stat tânăr ca al nostru, de abia ieșit din...

TIPĂTESCU (bătând impacient din călcâi și întrerupându-l)

Ei! să lăsăm frazele, nene Cațavencule! Astea sunt bune
pentru gură-cască... Eu sunt omul pe care d-ta să-l îmbeți cu
apă rece?... Spune, unde să fie! bărbătește: ce vrei de la mine?
(se ridică fierbând.)

CATAVENCU (ridicându-se și el)

Ce vreau? ce vreau? Știi bine ce vreau. Vreau ce mi se cuvine
după o luptă de atâta vreme; vreau ceea ce merit în orașul ăsta
de gogomani, unde sunt cel d-întâi... între frunțașii politici...
Vreau...

TIPĂTESCU (fierbând)

Ce vrei?

CAȚAVENCU (asemenea)

Vreau... mandatul de deputat, iată ce vreau: nimic altceva! nimic! nimic! (după o pauză, cu insinuare caldă și crescândă) Mi se cuvine!... Te rog!... Nu mă combate... Susține-mă... Alege-mă. Poimâine, în momentul când voi fi proclamat cu majoritatea cerută, ...în momentul acela vei avea scrisoarea (cu multă căldură)... pe onoarea mea!

TIPĂTESCU (aproape să izbucnească)

Pe onoarea ta?... Și dacă nu pot să te aleg?...

CAȚAVENCU

Poți!

TIPĂTESCU (pierzându-și cumpătul din ce în ce)

Și dacă nu voi? – zi că nu voi să te aleg?

CAȚAVENCU (îndârjit)

Trebuie să vrei.

TIPĂTESCU (d-abia mai stăpânindu-se)

Uیți că nu e bine să te joci cu un om ca mine astfel. Nu! nu! nu *voi* să te aleg!

CAȚAVENCU

Trebuie!

TIPĂTESCU

Nu!

CAȚAVENCU

Trebuie să vrei, dacă ții câtuși de puțin la onoarea...

TIPĂTESCU (izbucnind)

Mizerabile! (Cațavencu face un pas înapoi.) Canalie nerușinată! Nu știu ce mă ține să nu-ți zdrobesc capul... (se repede, ia un baston de lângă perete și se întoarce turbat către Cațavencu) Mișelule! trebuie să-mi dai aci scrisoarea, trebuie să-mi spui unde e scrisoarea... ori teucid ca pe un câine! (se repede năvală la el. Cațavencu ocolește masa și canapeaua, răstoarnă mobilele și se repede la fereastră, pe care o deschide de perete îmbrâncind-o în afară.)

CAȚAVENCU (tremurând, strigă la fereastră în afară)

Ajutor! Săriți! Mă omoară vampirul! prefectul asasin!
ajutor!

Scena X

ACEIAȘI, ZOE (venind repede din dreapta)

ZOE (repezindu-se între Cațavencu și Tipătescu, rugătoare și foarte emoționată)

Domnule Cațavencu, domnule, pentru Dumnezeu! te rog, nu striga... Fănică, ai înnebunit?... Domnule Cațavencu... mă rog...

CAȚAVENCU (emoționat și el)

Cum să nu strig, doamnă?

TIPĂTESCU (zdrobit de mișcare, ștergându-și fruntea și căzând pe un scaun la dreapta)

Mișel! mișel! mișel!

ZOE (rugătoare)

Domnule Cațavencu, cer scuze eu pentru momentul de iuțelă care l-a făcut pe Fănică să uite...

CAȚAVENCU

Nu încap scuze, doamnă... trebuie să ies d-aci numaidecât: nu mai pot sta un moment într-o casă unde-mi este viața în primejdie!...

ZOE

Domnule Cațavencu, în sfârșit d-ta ești un om cuminte, un om practic, d-tale îți este indiferent de la cine ți-ar veni aceea ce-ți trebuie așa de neapărat...

CAȚAVENCU

Nu-nțeleg...

ZOE

Ai cerut, în schimbul scrisorii de care e vorba, mandatul de deputat. Ai jurat pe onoarea d-tale că poimăine când ai fi proclamat, vei da scrisoarea aceluia ce te-ar face să fii ales... Ei! eu te aleg, eu și cu bărbatul meu; mie să-mi dai scrisoarea... Primești?...

CAȚAVENCU (ca lovit de o idee)

Primesc...

ZOE (încet către Tipătescu, care stă cufundat în gânduri pe fotoliu)

Și înțelegi că atunci, când, luptând cu tine, voi căpăta scrisoarea... tot, ...tot, ...Fănică, va fi isprăvit între noi. (tare.) Suntem deplin înțelegi, domnule Cațavencu...

CAȚAVENCU

Da, madam, pe deplin... dar... (îi face semn către Tipătescu.)

ZOE (stăruind lângă Tipătescu)

Fănică! Fănică! hotărăște-te! Poți fi tu dușmanul liniștii mele?... Spune!... (rugându-l frumos) Fănică!...

TIPĂTESCU (nemaiputând lupta și sculându-se)

În sfârșit, dacă vrei tu... fie!... Întâmplă-se orice s-ar întâmpla... (cu hotărâre.) Domnule Cațavencu, ești candidatul Zoii, ești candidatul lui nenea Zaharia... prin urmare și al meu! Poimâine ești deputat!...

ZOE (triumfătoare)

A!

CAȚAVENCU

Poimâine veți avea... (se aude zgomot afară, vocea lui Trahanache: „Ai puținică răbdare!“)

ZOE

Nenea!

TIPĂTESCU

Zaharia!

CAȚAVENCU

Venerabilul!

TIPĂTESCU

Repede, ascundeți-vă amândoi... Nu trebuie să vă văză...

(Zoe iese degrabă în stânga, Tipătescu cu Cațavencu la dreapta.)

Scena XI

TRAHANACHE (singur)

Nimeni?... și dobitocul de fecior mi-a spus că Fănică și Zoe sunt aici... (merge la ușa din dreapta și bate cu discreție.) Nimeni! (asemenea în stânga.) Nimeni! (vrea să plece prin fund și ca și când și-ar aduce aminte de ceva.) A! era să uit! (șade la masa de scris, ia condei și hârtie și scrie, citind.) „Dragă Fănică, te-am căutat! Mă întorc peste o jumătate de ceas. Trebuie să ne vedem înainte de

întrunire. Așteaptă-mă negreșit; nu ieși: ai puținică răbdare... Trahanache..." (pune scrisoarea la vedere pe masă.) Acuma să dăm de căpătâiele firelor iubitului nostru d. Cațavencu. (iese prin fund repede. Un moment scena goală; apoi ușile din dreapta și din stânga se deschid binișor. Din stânga iese Zoe, din dreapta Tipătescu și Cațavencu.)

Scena XII

TIPĂTESCU, CAȚAVENCU, ZOE, apoi CETĂȚEANUL
TURMENTAT

TIPĂTESCU

Blestemată politică! un moment să n-ai pace! (merge la ușa din fund și o închide.) Suntem în liniște... (lui Cațavencu.) Eu merg la telegraf să-ți anunț la București candidatura... d-ta așteaptă acasă un cuvânt al meu... Deseară, la întrunire, fii cu tact... trebuie mult tact. (se aud în fund bătăi în ușă; toți din scenă tac și nu mișcă; iar bătăi, apoi trei fluierături.) E Ghiță, ăsta e semnalul lui! (merge și deschide ușa din fund, prin care apare Cetățeanul, fluierând ca de mirare.)

TIPĂTESCU

Iar? (se dă înapoi.)

CAȚAVENCU

Omul meu! (se dă cam la spatele Zoi.)

CETĂȚEANUL

Da, iar eu! (sughite.) Am venit pentru istoria aia de care am vorbit az-dimineață... Ce facem? Iacă, mâine începe... Eu... pentru cine votez?

TIPĂTESCU (ținându-i calea să nu coboare în scenă)

Pentru cine? pentru cine? Lasă-mă în pace, cetățene: ai ajuns de nesuferit... Votează pentru cine poțtești...

CETĂȚEANUL

Eu nu poțtesc pe nimeni, dacă e vorba pe poțtă...

TIPĂTESCU

Ei! lasă-mă-n pace, administrația nu voiește să influințeze câtuși de puțin pe nimini.

CATAVENCU (intervenind)

Pardon, dați-mi voie: mie-mi pare din contra că într-un stat constituțional, mai ales într-un stat tânăr ca al nostru, administrația ar trebui să...

ZOE (asemenea)

Se-nțelege...?

CETĂȚEANUL (cătră Cațavencu)

Ei! onorabilul! nu te vedeam; sluga! o mie de ani pace! Și zi, mă lucași, ai? Adică, dă-i cu bere, dă-i cu vin, nu pentru cinstea obrazului... pentru ca să-mi faci pontul cu scrisoarea,... bravos! dom'le Nae.

CATAVENCU

A! a!

ZOE

Fănică! Fănică! trimite-l... e nesuferit!

TIPĂTESCU (nervos)

În sfârșit, cetățene, te rog lasă-ne cu binișorul, lasă-ne... Ce poțtești de la mine?

CETĂȚEANUL

Nu ți-am spus? (sughite.) Măine începe... Ei? (sughite.) Eu pe cine aleg? Pentru cine?... (face semnul votării și sughite.)

ZOE

Pentru d. Nae Cațavencu.

CETĂȚEANUL

Pentru... (sughite și pufnește de râs) Nu mă-nnebuni că ametesc...

TIPĂTESCU (din ce în ce mai nervos, luând pe Cetățeanul de mână și zguduindu-l)

Pentru că ești un om vițios...

CETĂȚEANUL

Nu mă smuci, că ametesc!

TIPĂTESCU (asemenea)

Pentru că te-ai lăsat să-ți ia din buzunar, să-ți fure scrisoarea...

CETĂȚEANUL

Ei! nu face nimica, poate mai găsim alta...

TIPĂTESCU

Lasă-mă să vorbesc... pentru că ești...

CETĂȚEANUL...

Alegător...

TIPĂTESCU

Nu... bețiv... vițios... păcătos.

ZOE

Fănică!...

TIPĂTESCU

Da, bețiv... uite și acuma ești turmentat, ești băut...

(Cațavencu râde.)

CETĂȚEANUL

Aș!

TIPĂTESCU (cu dezgust)

Uite, nenorocitul! miroși cale d-o poștă... (îl împinge.)

CETĂȚEANUL (șovăind)

Ăsta este mirosul meu naturel...

TIPĂTESCU

Miroși a rom...

CETĂȚEANUL

Ei bravos! Vrei să miroș a gaz?

TIPĂTESCU

Ei! pentru toate astea trebuie să-ți dai votul lui onorabilul d. Cațavencu... Pentru așa alegător, mai bun ales nici că se putea...

ZOE

Fănică!...

CAȚAVENCU

Totdeauna ironic, (zâmbind) stimabile!

Scena XIII

ACEIAȘI, FARFURIDI, BRÂNZOVENESCU și
TRAHANACHE

TIPĂTESCU (montându-se treptat)

Da, pentru d. Cațavencu lucrăm noi, pe d-sa noi îl sprijinim, pe d. Cațavencu să-l alegeți d-voastră. Și nu-l

sprijinim de silă, îl sprijinim pentru că dumnealui este cel mai onest concetățean al nostru...

ZOE

Fănică, fii calm...

TIPĂTESCU

Da, sunt calm... Pentru că dumnealui (Farfuridi, Brânzovenescu și Trahanache apar în fund și ascultă. Cei dintâi arată tot ce se petrece în scenă celui d-al treilea) nu e ca alții mișel, pentru că nu e ca alții canalie, nu e ca alții infam... (se montează din ce în ce)... pentru că încă o dată, la alegători ca d-ta, cu minte, cu judecată limpede, cu simț politic, nu se poate mai bun reprezentant decât d. Cațavencu, (apăsând) *onorabilul* d. Cațavencu! (Tipătescu împinge cu scârbă pe Cetățeanul turmentat.)

CATAVENCU (zâmbind cu bonomie)

Ce răutăcios!

BRÂNZOVENESCU (din fund)

A!

FARFURIDI (lui Trahanache)

Iacă trădarea! Când îți spuneam, venerabile!... (coboară toți.)

TRAHANACHE

Ei! ai puținică răbdare!

ZOE

Nene! (se repede la Trahanache și-l trage deoparte unde-i vorbește încet și cu multă mișcare. Cațavencu și Cetățeanul turmentat vorbesc de altă parte asemenea.)

TIPĂTESCU

Ei! lăsați-mă toți în pace!

FARFURIDI

Te lăsăm, stimabile, dar mergem la București...

BRÂNZOVENESCU

Și vom spune tot...

TIPĂTESCU (aparte)

Duceți-vă la dracul! (trece lângă Trahanache și Zoe.)

FARFURIDI

La ziare!

BRÂNZOVENESCU

La Comitetul electoral central!

FARFURIDI

La guvern!

CETĂȚEANUL (arătând pe Farfuridi și Brânzovenescu lui Cațavencu)

Oleu!... fugi că ametești! (Cațavencu și Cetățeanul turmentat convorbesc foarte mișcat deoparte cu Farfuridi și Brânzovenescu.)

TRAHANACHE

În sfârșit, ce e, Fănică?

TIPĂTESCU

Nu mă-ntreba pe mine, nene Zahario!

ZOE (cu energie)

Nici o vorbă, nene, trebuie...

TRAHANACHE

De ce?

ZOE (precipitată)

Dacă mă iubești, dacă ții la mine, acumă tăcere; îți spun pe urmă tot. (vorbesc încet toți trei.)

CATAVENCU (cătră Farfuridi și Brânzovenescu)

Dați-mi voie, stimabile, nu d-voastră veți avea mai multă încredere față de înaltele locuri decât onorabilul (toți ascultă, Tipătescu se plimbă agitat în fund) d. Tipătescu, prefectul cel mai onest!...

TRAHANACHE

Da!

CATAVENCU

Cel mai integru!...

TRAHANACHE

Da!

CATAVENCU

Cel mai credincios!...

ZOE

Firește!

CATAVENCU

Dați-mi voie să vă spun că toate zbuciumările d-voastră sunt numai și numai chestii personale, și când vin niște asemenea persoane... ca d-voastră...

CETĂȚEANUL

Nananà!

FARFURIDI

Care va să zică și insulte!

BRÂNZOVENESCU

Bravos!

CATAVENCU

Chestie de tarabă, onorabile! daraveri de clopotniță,
stimabile!

ZOE (cătră Trahanache)

Se-nțelege!

CATAVENCU

Alegătorii vor vorbi...

ZOE (îndemnând pe Cetățeanul turmentat și pe Trahanache)

Da, alegătorii vor vorbi.

TRAHANACHE

Da, alegătorii vor vorbi, firește!

CETĂȚEANUL (serios)

Da, noi vom vorbi!

—————

SCENA XIV

ACEIAȘI, GHIȚĂ PRISTANDA (venind fuga din fund, cu o
depeșă-n mână)

PRISTANDA

Coane Fănică! o depeșă *fê-fe* urgentă!

ZOE

O depeșă! (se-ntorc toți spre fund.)

TIPĂTESCU (deschide nervos depeșa și citește)

„Cu orice preț, dar cu orice preț, colegiul d-voastră al II-lea
trebuie să aleagă pe d. Agamemnon Dandanache. (toți mișcare.)
Se face din aceasta pentru d-voastră o înaltă și ultimă chestie
de încredere“... A!

FARFURIDI și BRÂNZOVENESCU

Aha!

ZOE (cu toată energia)

A! nu se poate! Vom lupta contra oricui... Vom lupta
contra guvernului!... (Tipătescu a căzut obosit pe un scaun.)

TRAHANACHE

Ai puținică răbdare!

ZOE

Da, nene! vom lupta contra guvernului!

CATAVENCU

Da, vom lupta contra guvernului! (Cațavencu, Zoe și
Trahanache de o parte, Farfuridi, Brânzovenescu frecându-și mâinile cu
satisfacție de altă parte; Ghiță în fund; Tipătescu obosit pe scaun, ca și
cum n-ar lua parte la ce se petrece. Cetățeanul turmentat în mijloc.)

CETĂȚEANUL (târât de curent)

Da! vom lupta contra... (sughițând și schimbând tonul)... adică
nu... Eu nu lupt contra guvernului!...

(Cortina)

ACTUL III

Teatrul înfățișează sala cea mare a pretoriului primăriei, un fel de exagon din care se văd trei laturi. Trei uși în fund; cea din mijloc dă în coridorul de intrare; pe cea din dreapta se citește: „Ofițer țivil“; pe cea din stânga: „Arfiva“. În stânga la planul al doilea, o ușă cu inscripția „Cabinetul Primarelui“. În dreapta, același plan, altă ușă cu inscripția: „Registratura“. – Partea din stânga până la ușa „Arfivei“ este despărțită de scenă cu un grilaj de lemn acoperit cu perdelețe de chembrică verde. Lângă grilaj, la stânga, în scenă, este o estradă pe care sunt așezate masa și jețul prezidențial. Înaintea mesei, puțin mai jos, este tribuna. Pe masă sunt două candelabre, hârtie, călimări și un clopoțel. Pe tribună o sticlă și un pahar de apă. De partea dreaptă sunt bănci dese și scaune; sub estradă, asemenea. Peste tot sunt bănci și scaune, afară de o cărare lăsată liber de la ușa de intrare din fund prin mijlocul scenii, pe unde vine și se duce lumea. Pe pereți câteva lămpi atârinate în cuie. Lumina cam săracă. La ridicarea perdelei, Trahanache este la masa prezidențială în jețul său, la spatele tribunei. Împrejurul mesii, Brânzovenescu și alți cetățeni. – Înaintea tribunii, cu spatele spre dânsa, alegători, cetățeni, public, unii șezând jos, alții în picioare. Pe bănci, pe scaune și împrejur asemenea. În capul băncilor din față, e Cațavencu împreună cu Ionescu, Popescu și alți dascăli și partizani. – Farfuridi e la tribună. – Perdeaua se ridică asupra unei întreruperi. În toată sala e rumoare. Prezidentul agită clopoțelul.

Scena I

TRAHANACHE, CAȚAVENCU, BRÂNZOVENESCU,
FARFURIDI, IONESCU, POPESCU, CETĂȚENI,
ALEGĂTORI, PUBLIC (Rumoare)

FARFURIDI (de la tribună)

Dați-mi voie! (gustă din paharul cu apă.) Dați-mi voie! (rumoare.)

TRAHANACHE (trăgându-și clopoțelul)

Stimabili! onorabili! (afabil) faceți tăcere! Sunt cestiuni importante, arzătoare la ordinea zilei... Aveți puținică răbdare... (cătră Farfuridi.) Dă-i înainte, stimabile, aveți cuvântul!

FARFURIDI (cătră adunare)

După ce am vorbit dar din punctul de vedere istoric, din punctul de vedere de drept, voi încheia cât se poate mai scurt...

POPESCU

Parol?... Numai dacă t-ei ținea de vorbă. (râsete în partea unde sunt dascălii.)

FARFURIDI

Rog, nu mă-nterupeți, dați-mi voie...

TRAHANACHE (cătră partea unde e Popescu)

Stimabile, nu-nterupeți...

FARFURIDI

După ce am vorbit dar din punctul de vedere istoric și din punctul de vedere de drept, voi încheia, precum am zis, cât se poate mai scurt. (bea o sorbitură, apoi, reluându-și răsufllarea, rar ca și cum ar începe o poveste.) La anul una-mie-opt-sute-douăzeci-și-unu... fix... (rumoare și protestări în grupul lui Cațavencu: A!A!A!)

POPESCU

Dacă ne-ntoarcem iar la 1821 fix, ne-am procopsit. (rumoare și protestări.)

FARFURIDI

Dați-mi voie... La una-mie-opt-sute...

TOTI (în cor, cu tonul lui)

Douăzeci-și-unu fix... (rumoare și protestări.)

FARFURIDI

Dați-mi voie.

TRAHANACHE (clopoțel)

Stimabile, onorabile! Nu întrerupeți... Aveți puținică...

CAȚAVENCU

Ce răbdare, venerabile domnule prezident! Ceasurile sunt înaintate. Sunt și alți oratori înscriși să vorbească...

TOȚI DIN GRUP

Da! Da!

CAȚAVENCU

Onorabilul orator a promis să încheie cât se poate mai scurt: apoi ce fel de scurt este asta, s-o luăm a doua oară de la 1821? A! A! A!

TOȚI DIN GRUP

A! A! A! (rumoare.)

FARFURIDI

Dați-mi voie...

TRAHANACHE (cătră Farfuridi cu dulceață, ridicându-se peste masă cătră tribună)

Stimabile... eu gândesc că nu ar fi rău să sărim la 48...

CAȚAVENCU (strigând)

Mai bine la 64...

POPESCU, IONESCU și TOȚI DIN GRUP

Da! Da! la 64...

TRAHANACHE (ridicându-se ca și când ar consulta adunarea)

Adică... la plebiscit?

TOȚI

Da, la plebicist! (zgomot.)

FARFURIDI (întorcându-se cu spatele spre adunare și cu fața la
prezident)

Dați-mi voie, domnule prezident; mi-ați acordat cuvântul:
îmi pare că un prezident o dată ce acordă cuvântul...

TRAHANACHE (sculându-se și punând, peste masă, mâinile pe
umerii lui Farfuridi, mângâietor)

Dacă mă iubești, stimabile, fă-mi hatârul... să trecem la
plebicist... dorința adunării!...

FARFURIDI

Dar, domnule prezident...

TRAHANACHE (și mai rugător)

Să trecem la plebicist! (îl întoarce binișor de umeri cu fața spre
adunare.)

TOȚI (cu putere)

Da! la plebicist! la plebicist!

FARFURIDI (soarbe o dată și cu aerul resignat)

Ce ziceam dar? la 1864, vine, mă-nțelegi, ocaziunea să se
pronunțe poporul printr-un plebicist... Să vedem însă
mai-nainte... să ne dăm seama bine de ce va să zică... de ce
este un plebicist...

IONESCU

Știm ce este plebicistul! Mersi de explicație!

TOȚI

Nu trebuie explicație... (rumoare.)

FARFURIDI (cătră întrerupători)

Dați-mi voie! (cătră Trahanache.) Domnule prezident!...

TRAHANACHE (clopoțel)

Stimabili, onorabili, rog nu întrerupeți pe orator, (foarte afabil) faceți tăcere; sunt cestiuni arzătoare la ordinea zilei; aveți puținică răbdare. (cătră Farfuridi.) Aveți cuvântul, stimabile, dați-i înainte!

FARFURIDI (luând avânt)

Când zicem dar 64, zicem plebicist, când zicem plebicist, zicem 64... Știm, oricine dintre noi știe ce este 64, să vedem ce este plebicistul... (cu tărie începând fraza.) Plebicistul!...

CATAVENCU

Aci nu este vorba de plebicist...

FARFURIDI

Dați-mi voie; (discutând cu Cațavencu) mi se pare că atunci când zicem 64... (cu energică convingere) și să nu căutați a încerca măcar să mă combateți; vă voi dovedi cu date istorice că toate popoarele își au un 64 al lor...

CATAVENCU

Dați-mi voie; nu e vorba de 64. (rumoare aprobativă pentru Cațavencu.)

FARFURIDI

Dați-mi voie... (Toate colochiile și întreruperile se fac avocățeste, cu multă vioiciune și cu tonul înțepat și volubil.) Domnule prezident!...

TRAHANACHE (clopoțel)

Stimabile, onorabile, faceți tăcere... avem cestiuni arzătoare...

CATAVENCU (ridicându-se în capul băncii)

Cum, domnule prezident? De unde până unde 64 chestie arzătoare la ordinea zilei? Dacă nu mă-nșel, îmi pare că

suntem în anul de grație 1883... Ce are a face? Chemați pe onorabilul orator la cestiune...

TRAHANACHE (ridicându-se iar peste masă și atingându-l pe umere pe Farfuridi)

Stimabile... (afabil și rugător) să lăsăm plebicistul, dacă mă iubești; să trecem la cestiune.

FARFURIDI (obosit de întreruperi, întorcându-se cu fața spre Trahanache și cu spatele la adunare)

Domnule prezident, ați binevoit a-mi acorda cuvântul... Eu cred c-ar trebui...

CATAVENCU (strigând)

Nu trebuie, onorabile!

TOȚI DIN GRUP

Nu, nu trebuie!

TRAHANACHE (punând mâinile, peste masă, pe umerii lui Farfuridi, și foarte dulce)

Mă rog, dacă mă iubești, fă-mi hatârul... dorința adunării, stimabile... (îl întoarce de umeri binișor cu fața spre adunare.)

TOȚI

Da! la cheștiune! la cheștiune!

FARFURIDI (foarte obosit, soarbe și se resignează)

Ajungem dar la cheștiunea reviziunii Constituțiunii și Legii Electorale...

TOȚI (cu satisfacție)

A! Așa da!

TRAHANACHE (asemenea)

A! (clopoțel) Ei! acu aveți puțintică răbdare... (cătră Farfuridi.) Scurt, stimabile, scurt, dacă mă iubești: dorința adunării.

FARFURIDI (asudă, bea și se șterge mereu cu basmaua)

Mă rog, dați-mi voie! Știți care este opinia mea în privința revizuirii?

TOATĂ SALA

Nu!... Să vedem!... Spune!

CATAVENCU (batjocoritor)

Să vedem opinia lui d. Farfuridi. (Trahanache clopoțește.)

FARFURIDI (asudă mereu și se emoționează pe văzute)

Opinia mea este aceasta: e vorba de revizuire, da?

TOȚI (puternic)

Da! Da!

FARFURIDI (emoționat și asudând)

Atunci, iată ce zic eu, și împreună cu mine (începe să se înece) trebuie să se [*sic*] zică asemenea toți aceia care nu vor să cază la extremitate (se îneacă mereu), adică vreau să zic, da, ca să fie moderați... adică nu exagerațiuni!... Într-o chestiune politică... și care, de la care atârnă viitorul, prezentul și trecutul țării... să fie ori prea-prea, ori foarte-foarte... (se încurcă, asudă și îngHITE) încât vine aci ocazia să întrebăm pentru ce?... da... pentru ce?... Dacă Europa... să fie cu ochii ațintiți asupra noastră, dacă mă pot pronunța astfel, care lovesc soțietatea, adică fiindcă din cauza zguduiriilor... și... idei subversive... (asudă și se răcăcește din ce în ce) și mă-nțelegi, mai în sfârșit, pentru care în orice ocaziuni solemne a dat probe de tact... vreau să zic într-o privință, poporul, națiunea, România... (cu tărie) țara în sfârșit... cu bun-simț, pentru ca Europa cu un moment mai nainte să vie și să recunoască, de la care putem zice depandă... (se încurcă și asudă mai tare) precum, – dați-mi voie – (se șterge) precum la 21, dați-mi voie (se șterge) la 48, la 34, la 54, la 64, la 74 asemenea și la 84 și 94, și ețetera, într-o cât ne privește...

pentru ca să dăm exemplul chiar surorilor noastre de ginte latine însă! (foarte asudat, se șterge, bea, iar se șterge și suflă foarte greu. Trahanache a urmărit cu mâna tactul sacadelor oratorice ale lui Farfuridi. Bravo și aplauze în fund, conduse de Brânzovenescu; râsete și sâsăituri în grupul lui Cațavencu. Clopoțelul lui Trahanache de abia se mai aude. – După ce s-a mai oprit zgomotul, cu multă aprindere.) Dați-mi voie! Termin îndată! mai am două vorbe de zis. (zgomotul tace.) Iată dar opinia mea. (în supremă luptă cu oboseala care-l biruie.) Din două una, dați-mi voie, ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale... Din această dilemă nu puteți ieși... Am zis!

(Aplauze în fund, sâsăituri în față. Farfuridi coboară zdrobit, ștergându-se de sudoare, și merge în fund. Brânzovenescu și alți alegători îl întâmpină și-i strâng mâna. – Rumoare. Mai mulți din auditoriu se scoală și strică rândurile. Cațavencu suie de la dreapta în mijloc, unde vorbește încet cu grupul său gesticulând viu. Cu un alt grup mai în fund Farfuridi și Brânzovenescu asemenea. – Pristanda iese misterios din cabinetul primarului, trece prin ușcioara grilajului, care este la spatele tribunii, și trage de pulpană pe Trahanache, care sună clopoțelul.)

Scena II

ACEIAȘI, PRISTANDA

TRAHANACHE (lăsând clopoțelul și întorcându-se la spatele mesii)

'Ai? Ce e?

PRISTANDA (misterios și repede)

Coane Zahario! Conul Fănică, coana Joițica!...

TRAHANACHE

Ei? Ce?

PRISTANDA

Sunt dincoace în cabinet... au venit pe din dos, vă așteaptă. Numai decît să poftiți acolo.

TRAHANACHE (asemenea misterios)

Nu pot să las prezidenția... să aibă puțintică răbdare.

PRISTANDA

Trebuie... numai decît!... suspendați!

TRAHANACHE (trage clopoțelul și se ridică)

Stimabilă, onorabilă adunare. După discursul important, pe care l-a ținut respectabilul nostru concetățean și avocat d. Farfuridi, eu cred că ar fi bine să suspendăm ședința pentru cinci minute.

VOCI

Da! Da! pentru cinci minute!...

(Cațavencu cu grupul său, Farfuridi și Brânzovenescu cu al lor se amestecă în mulțime. Trahanache, care s-a dat jos de pe tribună, a deschis portița grilajului și a trecut cu Ghiță în partea stângă despărțită, bate în ușa „Cabinetului Primarelui“. Zoe și Tipătescu îi deschid; Trahanache și Ghiță dispar înăuntru; ușa se închide la loc.)

Scena III

ACEIAȘI, fără TRAHANACHE și PRISTANDA

CATAVENCU (cătră grupul lui)

Ei, cum să-l trimeti în Cameră, nene, pe stimabilul? Nu zic, are ideile, opiniile lui – și eu respect ideile, numai să fie sincere, și el e sincer, n-ai ce zice, – respect la orice opinie!... Dar să-ți vie stimabilul cu idei învechite, cu opinii ruginite, și să te sperie mereu cu Europa, cu zguduiri, cu teorii

subversive... asta nu mai merge... Astfel de opinii nu le respect, să-mi dea voie să-i spui...

POPESCU

Nu, uite ce susține Farfuridi, n-ai înțeles; susține că adică după istorie – d-aia se teme el de zguduire – nu trebuie să dăm exemplul rău surorilor noastre de ginte latină. N-ai auzit, chiar a zis-o el: surorile noastre de ginte latină...

IONESCU

Da! a zis-o...

CATAVENCU (cu aer de protecție)

Voi dascăli sunteți băieți buni, dar aveți un cusur mare: cum vă vorbește cineva de istorie, s-a isprăvit, are dreptate. (cu putere.) Ce istorie? Apoi, dacă e vorba de istorie, apoi ce te-nvață istoria mai întâi și-ntâi?

POPESCU

Că România de la Traian...

CATAVENCU

Nu-i așa...

IONESCU

Că adică străbunul nostru...

CATAVENCU

Ce străbun! ce nostru! Vezi că nu știți! (cu tonul retoric.) Or, mai întâi și-ntâi istoria ne învață anume că un popor care nu merge înainte stă pe loc (publicul începe să-i ia aminte că perorează și se grupează încet-încet împrejurul lui ca să asculte), ba chiar dă înapoi, că legea progresului este așa, că cu cât mergi mai iute, cu atât ajungi mai departe. (Grupul lui Catavencu aprobă și admiră, grupul lui Farfuridi și Brânzovenescu, care s-au apropiat și ascultă mai dintr-o parte, dă din umeri.)

IONESCU

Asta e așa.

POPESCU

Nici nu mai încape vorbă.

FARFURIDI (înțepat)

Da! progres! progres fără conservațiune, când vedem bine
că Europa...

CATAVENCU (întrerupându-l lătrător)

Nu voi, stimabile, să știu de Europa d-tale, eu voi să știu
de România mea și numai de România... Progresul, stimabile,
progresul! În zadar, veniți cu gogorițe, cu invențiuni
antipatriotice, cu Europa, ca să amăgiți opinia publică...

FARFURIDI (și mai înțepat)

Dă-mi voie... Mi se pare că altcineva amăgește opinia
publică...

CATAVENCU

Nu voi să știu de ce zici d-ta.

BRÂNZOVENESCU

Firește că nu vrei să știi... nu-ți vine la socoteală...

CATAVENCU (și mai lătrător)

Să-și vază de trebile ei Europa. Noi ne amestecăm în trebile
ei? Nu... N-are prin urmare dreptul să se amestece într-ale
noastre... d-ta ești avocat, ești confrate cu mine...

FARFURIDI

Da, sunt avocat, dar nu sunt confrate cu d-ta...

CATAVENCU (urmându-și jocul)

Știi ca și mine principiul de drept, fiecare cu al său, fiecare cu treburile sale... *oneste bibere...*

FARFURIDI

Da' de onest n-ai încotro!... (grupurile Cățavencu și Farfuridi încep a se despărți, fiecare de o parte.)

CATAVENCU (cu totul înțepător)

Stimabile, nu știi pentru ce d-ta mă prigonești de la o vreme... Ce ai cu mine? Suntem în fața alegătorilor, stimabile: *or*, nu încape pică; să luptăm: d-ta o să-ți pui candidatura, o știm; eu ți-o declar că mi-o pui pe a mea... luptă electorală! și știm că lupta electorală este viața popoarelor... De ce te revolți contra adevărului? în contra dreptului?... *Oneste bibere*, onorabile!... (aprobări din partea grupului.)

FARFURIDI (izbucnind)

Ia scutește-mă cu mofturile d-tale! Onest d-ta? Pe de o parte „Răcnetul Carpaților“, pe de altă parte chiverniseala confrăților; pe de o parte opoziție la toartă, pe de altă parte teșcherea la buzunar!... Urlă târgul, domnule...

BRÂNZOVENESCU (trăgându-l de mână)

Tache! Tache!

FARFURIDI (smucindu-se)

Ia lasă-mă-n pace, să mă răfuiesc o dată cu domnul... Ce adică, noi nu știm, nu vedem, orbi suntem? d-ta ești candidatul prefectului...

CATAVENCU (râzând)

Eu sunt candidatul grupului tânăr, inteligent și independent... Onorabilul, venerabilul nostru prezident – (il caută cu ochii) unde e venerabilul prezident? nu-l văz... – va proclama,

pe cât știm, astă-seară pe candidatul comitetului dv. – comitetul dv. – ... *Or*, dacă voi avea onoarea ca să mă agreeze și comitetul dv. ...căci e al dv. ...

FARFURIDI (fierbând mereu)

Nu mai este comitetul nostru, este al dumatăle...

BRÂNZOVENESCU

Tache! Tache, fii cuminte. (îl trage de mânecă, Farfuridi se smucește.)

CAȚAVENCU (cu ton batjocoritor)

Adică, dă-mi voie, d-ta nu mai ești al comitetului! (grupurile se desinează distinct de două părți și se privesc cu încordare.)

FARFURIDI

Da, eu nu mai sunt, eu care am susținut totdeauna partidul... și d-ta, care l-ai înjurat totdeauna... ești!

CAȚAVENCU

Dă-mi voie!...

FARFURIDI (furios)

Ce voie! ce voie!... Vii cu moftologii, cu iconomii, cu soțietăți, cu scamatorii, ca să tragi lumea pe sfoară... cu dăscălimea d-tale (mişcare în grupul Cațavencu), cu moftangiii d-tale...

POPESCU (violent)

Domnule, retrage-ți cuvântul!

FARFURIDI (continuând)

Cu grupul (umflând cuvintele) inteligent,... independent,... impertinent! (pornește spre fund cu Brânzovenescu și cu grupul lor.)

TOTI (din grupul lui Cațavencu)

A! a! (se reped spre ei, zgomot, învălmășeală și ghiontuiele.)

FARFURIDI (ieșind prin fund)

Vă-nvățăm noi, papugiilor!

GRUPUL CAȚAVENCU

Afară! afară! (urmărește în fund pe cei din grupul Farfuridi.)

(Toată lumea s-a înghesuit în fund și a ieșit afară cu zgomot. În tot timpul scenei următoare, sala întrunirii e goală. În fund, prin ușa, se văd mai mulți alegători primblându-se în sus și-n jos, vorbind încet și fumând.)

Scena IV

TRAHANACHE ieșind repede din fund, din cabinetul primarului în partea despărțită cu grilaj, după el FĂNICĂ și ZOE urmărindu-l
(Scena aceasta se face misterios și răpede.)

TRAHANACHE

Nu se poate...

ZOE (urmărindu-l)

Nene...

TIPĂTESCU (asemenea)

Neică Zahario.

ZOE

Dacă ai ținut vreodată la mine...

TIPĂTESCU

Dacă mi-ești prietin...

TRAHANACHE

Ei, aveți puținică răbdare! (serios.) Cum putem noi să punem candidatura unui plastograf?

TIPĂTESCU

Bine, frate, plastograf, așa e; dar până să bage lumea de seamă... să-l tragem în judecată...

ZOE

Să ne facem de râs prin tribunale... nene, gândește-te...

TRAHANACHE (după un moment de ezitare)

Ei nu! Dacă ar fi numai una... aia cu scrisoarea ta către Joițica, înțeleg; să zic: pentru politică – unde e în joc interesul țării, ca oricare român, a încercat omul, ca să te forteze adică, pentru că te știe că ții la onoarea Joițichii, ca prietin ce-mi ești, – a făcut plastografie...

TIPĂTESCU

Se-nțelege!

ZOE

Firește; în politică...

TRAHANACHE

Ei, aveți puținică răbdare... Dar astălaltă? (se lovește cu mâna pe buzunarul hainii.) Apoi, dacă umblă el cu machiavelicuri, să-i dau eu machiavelicuri – (schimbând tonul.) Martoră mi-e Maica Precista! Să n-am parte de Joițica – că e de față – să spuie...

ZOE (cu sentiment)

Nene!

TRAHANACHE

N-am umblat în viața mea cu diplomăție; dar dacă e vorba să facem pe iezuitul a la Metternich, apoi să-i dau eu, neică...

TIPĂTESCU (impacientat)

Nu pricep, neică Zahario!

ZOE (asemenea)

Nici eu.

TRAHANACHE

Ei, aveți puținică răbdare! (scoate o hârtie din buzunar și o desface – o poliță.) Asta tot pentru politică e? Girurile astea două cu care onorabilul d. Cațavencu a ridicat cinci mii de lei de la Soțietate, sunt tot pentru enteresul țării?

TIPĂTESCU (luând degrabă polița și examinând-o când pe-o parte când pe alta)

Suntem scăpați!

ZOE

Scăpați?

TRAHANACHE

Ei apoi? când îți spuneam eu să ai puținică răbdare, că l-am prins cu alta mai boacăna...

TIPĂTESCU (abia stăpânindu-și bucuria)

Nene Zahario, candidatul nostru este d. Agamiță Dandanache.

TRAHANACHE

Așa da!

ZOE

Mi-e frică!...

TIPĂTESCU

Nu mai avem nici o grijă.

TRAHANACHE

...Dă-mi înscris pe Gagamiță ăla, să nu-i uit numele...
(vorbește încet cu Zoe.)

TIPĂTESCU (scoate portofelul, rupe o filă și scrie pe ea, apoi o dă lui Zaharia)

Iată...

TRAHANACHE

Mă duc să deschid ședința.

TIPĂTESCU

Anunță îndată candidatura, ridică ședința și vino să mergem la preferanță, te așteptăm...

TRAHANACHE (vrând să treacă prin portița grilajului în partea tribunii)

A! ți-am dat polița lui Cațavencu... Să nu o pierzi. (trece.)

TIPĂTESCU

N-ai grijă, neică Zahario, eu nu pierz hârtiile de preț... (sărută repede pe Zoe.)

ZOE

Fănică!

TIPĂTESCU

A! acuma, să-l lucrez eu pe nenea Cațavencu! (ies amândoi iute pe ușa din stânga.)

Scena V

TRAHANACHE, care s-a urcat la tribună, apoi CAȚAVENCU, POPESCU, IONESCU, ALEGĂTORI, PUBLICUL venind din fund și ocupând locurile lor din scena I-a. Intrare zgomotoasă, acompaniată de clopotelul prezidentului

TRAHANACHE (în picioare)

Orele sunt înaintate! pofțiți, pofțiți, stimabililor: avem cestiuni arzătoare la ordinea zilei... (șade.)

(Toată lumea s-a așezat la locul său.)

CATAVENCU (cu modestie)

D-le președinte, vă rog, cerusem și eu cuvântul...

TRAHANACHE

Da, (binevoitor) da, stimabile. Aveți cuvântul. Pofțiți la tribună!...

(Mișcare în grupul lui Cațavencu.)

CATAVENCU (ia poză, trece cu importanță pinte mulțime și suie la tribună; își pune pălăria la o parte, gustă din paharul cu apă, scoate un vraf de hârtii și gazete și le așază pe tribună, apoi își trage batista și-și șterge cu eleganță avocătească fruntea. Este emoționat, tușește și luptă ostentativ cu emoția care pare a-l birui. – Tăcere completă. Cu glasul tremurat.)

Domnilor!... Onorabili concetățeni!... Fraților!... (plânsul îl înecă.) Iertați-mă, fraților, dacă sunt mișcat, dacă emoțiunea mă apucă așa de tare... suindu-mă la această tribună... pentru a vă spune și eu... (plânsul îl înecă mai tare)... Ca orice român, ca orice fiu al țării sale... în aceste momente solemne... (de abia se mai stăpânește) mă gândesc... la țărișoara mea... (plânsul l-a biruit de tot) la România... (plânge. Aplauze în grup)... la fericirea ei!... (același joc de amândouă părțile)... la progresul ei! (asemenea crescendo)... la viitorul ei! (plâns cu hohot. Aplauze zguduitoare.)

IONESCU, POPESCU, TOȚI (foarte mișcați)

Bravo!

CATAVENCU (ștergându-se repede la ochi și remițându-se d-odată; cu tonul brusc, vioi și lătrător)

Fraților, mi s-a făcut o imputare și sunt mândru de aceasta!... O primesc! Mă onorez a zice că o merit!... (foarte volubil.) Mi s-a făcut imputarea că sunt foarte, că sunt prea, că sunt ultra-progresist... că sunt liber-schimbist... că voi progresul cu orice preț. (scurt și foarte rețezat.) Da, da, da, de trei ori da! (aruncă roată priviri scânteietoare în adunare. Aplauze prelungite.)

CATAVENCU

Da! (cu putere din ce în ce crescândă.) Voi progresul și nimic alt decât progresul: pe calea politică... (îngrașă vorbele.)

POPESCU

Bravo!

CATAVENCU

Socială...

IONESCU

Bravo!

CATAVENCU

Economică...

POPESCU

Bravo!

CATAVENCU

Administrativă...

IONESCU

Bravo!

CATAVENCU

Și... și...

IONESCU, POPESCU, GRUPUL

Bravo! bravo!

TRAHANACHE (clopotind)

Rog, nu întrerupeți pe orator, stimabile...

CATAVENCU (cu tărie)

Nu mă tem de întreruperi, venerabile domnule președinte... (cătră adunare și mai ales cătră grup, cu tonul sigur.) Puteți, d-lor, să întrerupeți, pentru că eu am tăria opiniunilor mele... (reintrând în tonul discursului și îngrașând mereu vorbele) și... și...

finanțiară. (Aplauze prelungite)... Da, suntem ultra-progresiști, da, suntem liber-schimbști... Or... conduși de aceste idei, am fundat aci în orașul nostru „Aurora Economică Română“, societate enciclopedică-cooperativă, independentă de cea din București... pentru că noi suntem pentru descentralizare. Noi... eu... nu recunosc, nu voi să recunosc epitropia bucureștenilor, capitaliștilor, asupra noastră; căci în districtul nostru putem face și noi ce fac dâșii în al lor...

GRUPUL (aplauze)

Bravo!

CATAVENCU

Soțietatea noastră are de scop să încurajeze industria română, pentru că, dați-mi voie să vă spui, din punctul de vedere economic, stăm rău...

GRUPUL (aplauze)

Bravo!

CATAVENCU

Industria română e admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipsește cu desăvârșire. Soțietatea noastră dar, noi, ce aclamăm? Noi aclamăm munca, travaliul, care nu se face de loc în țara noastră!

GRUPUL

Bravo! (aplauze entuziaste.)

TRAHANACHE (clopotind)

Stimabile... nu...

CATAVENCU

Lăsați, d-le președinte, să întrerupă... nu mă tem de întreruperi!... În Iași, de exemplu, – permiteți-mi această digre-

siune, este tristă, dar adevărată! – în Iași n-avem nici un negustor român, nici unul!...

GRUPUL (mișcat)

A!

CATAVENCU

Și cu toate aceste toți faliiții sunt jidani! Explicați-vă acest fenomen, acest mister, dacă mă pot exprima astfel!

GRUPUL

Bravo! (aplauze.)

CATAVENCU

Ei bine! Ce zice soțietatea noastră? Ce zicem noi?... Iată ce zicem: această stare de lucruri este intolerabilă! (aprobări în grup. Cu tărie.) Până când să n-avem și noi faliiții noștri?... Anglia-și are faliiții săi, Franța-și are faliiții săi, până și chiar Austria-și are faliiții săi, în fine oricare națiune, oricare popor, oricare țară își are faliiții săi (îngrășă vorbele)... Numai noi să n-avem faliiții noștri!... Cum zic: această stare de lucruri este intolerabilă, ea nu mai poate dura!... (aplauze frenetice. Pauză. Oratorul soarbe din pahar și aruncă iar priviri scânteietoare în adunare. În momentul acesta mai mulți inși se mișcă în fund, pe unde apare Cetățeanul turmentat și Ghiță în țivil.)

Scena VI

ACEIAȘI, GHIȚĂ PRISTANDA și CETĂȚEANUL foarte șovăind. Zgomot la intrarea acestora

TRAHANACHE (clopoțind)

Faceți puținică tăcere...

CATAVENCU (care, în timpul scurt al rumorii provocate de intrarea lui Pristanda și a Cetățeanului turmentat, și-a consultat hârtiuțele, cu ton predominant)

Fraților, iată ce spun statutele soțietății noastre la art. I-ii: „Se formează în urbea noastră o soțietate enciclopedică-cooperativă cu numele de «Aurora Economică Română». Scopul societății este ca România să fie bine și tot românul să prospere!“

CETĂȚEANUL (care, de la intrare, a venit șovăind până în mijloc și s-a turnat pe un scaun în fața tribunii, se scoală și ridică mâna)

Și eu! (sughite) și eu sunt! (șovăie și iar se toarnă pe scaun. – Râsete în fund, rumoare în față.)

CATAVENCU (cătră Trahanache, întorcându-se spre masa prezidențială)
Domnule președinte, rog să nu fiu întrerupt...

TRAHANACHE

Parcă ziceai, stimabile, că întreruperile...

CATAVENCU

Da (cu dignitate) dar...

TRAHANACHE

În sfârșit... (clopoțind.) Nu întrerupeți, mă rog...

CATAVENCU (căutând șirul)

Ziceam dar: „...ca România să fie bine și tot românul să prospere“...

CETĂȚEANUL (se scoală șovăind și ridică mâna)

Și eu sunt! (sughite rău; râsete, rumoare.)

TRAHANACHE

A! (sculându-se peste masă.) Ce? ce ești d-ta, stimabile?...

CETĂȚEANUL (sughitând)

Mă cunoaște d. Nae... (arată pe Cațavencu.) Cioclopedică...
(râsete, rumoare.)

CAȚAVENCU (nervos)

Ce?

CETĂȚEANUL

Română!... (râsete; sughite.) Aurora!... (sughite; râsete, rumoare
din ce în ce mai mare.)

TRAHANACHE (nervos și el, cătră adunare, clopoțind)

Faceți tăcere, stimabile!... (cătră Cetățeanul turmentat.) Cum?

CETĂȚEANUL (șovăind)

Cioclopedică! (sughite.) Comportativă! (sughite.) Economie!
(sughite.) Soțietate care va să zică... (râsete și rumoare mare.)

IONESCU

E turmentat!

POPESCU

E tun! (grupul se mișcă; unii se scoală.)

CETĂȚEANUL (sughitând și strigând)

Sunt nembru!

TRAHANACHE (agitând clopoțelul cu putere, cătră Ionescu și
Popescu)

Stimabile! stimabile, (cu afabilitate) rog, dați afară pe
onorabilul!

IONESCU, POPESCU și GRUPUL

Afară! E turmentat! Afară! (Ionescu și Popescu îl îmbrâncesc spre
ușă. Cațavencu s-a dat jos de la tribună și vorbește cu câțiva din grup.)

CETĂȚEANUL (îmbrâncit de dascăli și opunându-se)

Nu mă-mbrânciți... că ameteșc!

IONESCU, POPESCU și GRUPUL

Afară!

CETĂȚEANUL

Nembru!

(Toată scena aceasta a fost însoțită de râsete și rumoare. Dascălii au dat afară pe Cetățeanul turmentat. În adunare, mișcare. Pristanda se apropie la tribună, în vreme ce dascălii și grupul lor, în mijloc cu Cațavencu, se agită și-și reiau locurile.)

PRISTANDA (misterios lui Trahanache)

Coane Zahario, dă-i zor! trebuie să-l lucrăm pe onorabilul, pe d. Nae Cațavencu; ordinul lui conul Fănică... Sunt la ușă, când oi tuși de trei ori, d-ta proclamă catindatul și ieși pe portiță... și pe urmă-i treaba mea...

TRAHANACHE (încet)

Bine.

PRISTANDA (încet)

Când oi tuși de trei ori: nu mi-a sosit încă oamenii!... (trece lângă ușa din fund, pe unde intră cu zgomot Farfuridi, Brânzovenescu și alți câțiva. Pristanda vorbește încet cu dânșii. Toți se aranjază în fund, astupând ușa de ieșire.)

Scena VII

ACEIAȘI, FARFURIDI, BRÂNZOVENESCU și alți alegători și CETĂȚEANUL TURMENTAT, apoi ZOE și TIPĂTESCU ascunși după grilaj și ascultând ce se petrece în adunare TRAHANACHE (clopoțind, către Cațavencu, care vorbește încet cu grupul lui)

Poftiți la tribună, stimabile!... (Cațavencu pornește spre tribună.)

ZOE

Nu mai auz nimic...

TIPĂTESCU

Pesemne n-a sosit încă Ghiță.

CATAVENCU (de la tribună)

Fraților!

FARFURIDI (aducând din fund pe Cetățeanul turmentat)

Te-a dat afară? Cum se poate, fraților, să lăsăm să gonească din adunare pe un cetățean onorabil, pe un alegător?

BRÂNZOVENESCU

Pentru că d. Cațavencu...

CATAVENCU (răcnind)

Stimabile! (lui Trahanache.) Domnule prezident! (Rumoare surdă în fund.)

TRAHANACHE

Stimabile (clopoțind) aveți puținică răbdare. (Ghiță tușește cu putere de trei ori.) Fiindcă orele sunt înaintate...

CATAVENCU

Dați-mi voie...

TRAHANACHE (ridicându-se)

Fiindcă unii dintre domnii alegători au început să plece, ar fi bine, cred, mâine fiind alegerea, ca chiar acuma să rugăm pe onorabilul orator să-și întrerupă discursul un moment, să aibă puținică răbdare, pentru ca să proclamăm numele candidatului propus de comitetul nostru.

CATAVENCU (cu aer foarte degajat)

Primesc cu mulțumire, d-le președinte. (coboară de la tribună, către grupul său.) Numele candidatului.

TOTI (din grup și din sală)

Da! numele candidatului!

ZOE (tremurând, încet)

Fănică!

TIPĂTESCU (încet)

Taci! n-ai grijă!

TRAHANACHE (citind foaia între lumânări)

Stimabile! candidatul pe care-l susține comitetul nostru, este domnul...

IONESCU

Nae Caț...

TRAHANACHE (întrerupându-l)

Ai puținică răbdare... (citind) domnul...

CATAVENCU

Domnul... (Toată lumea ascultă cu mare nerăbdare și în deplină tăcere; Zoe se strânge după grilaj lângă Tipătescu.)

TRAHANACHE

Domnul... Agamiță Dandanache!

(Mișcare de satisfacție în fund. În grupul din față turburare. Zoe și Tipătescu ascultă mișcați.)

CATAVENCU (sărind în loc și răcnind)

Trădare! (gesticulează viu în mijlocul grupului său. În fund aplauze.)

TRAHANACHE (în picioare)

Dați-mi voie! (clopoțind; după un moment de tăcere.) Cine a pronunțat cuvântul trădare?

(Toată lumea e în picioare și în fierbere.)

CATAVENCU (din mijlocul grupului, cu putere)

Eu!

GHIȚĂ, BRÂNZOVENESCU și

CETĂȚEANUL TURMENTAT și CEI DIN FUND

Afară! afară moftologul!

TRAHANACHE (trăgând clopoțelul foarte violent, către grupul din fund)

Aveți puținică răbdare! (cătră Cațavencu.) Și cine este trădător, stimabile?

CATAVENCU (foarte aprins)

Acela care falsifică numele candidatului odată hotărât, acela care uită, care trădează interesele și onoarea familiei sale... (cu un gest colosal.) D-ta!

TRAHANACHE (trântind clopoțelul pe masă în culmea indignării)

Apoi, ai puținică răbdare, stimabile! Mă scoți din țâțâni... Eu falsificator?... Pe mine, cetățean onorabil, pe mine, om venerabil, să vie într-o adunare publică, să mă facă falsificator... cine? (rumoare mare. Tipătescu și Zoe ascultă palpitând.) cine? (cu energie.) Un plastograf patentat!

CATAVENCU (sărind din loc)

Plastograf!

TOTI DIN FUND (strigând amenințător)

Afară plastograful!

TOTI DIN FAȚĂ (asemenea)

Afară falsificatorul! trădătorul! (fierbere mare.)

CATAVENCU (spumând, se repede din mijlocul grupului său la tribună cu pumnii încleștați și zbierând febril. Un moment tăcere.)

Fraților! domnilor! un moment, onorabili concetățeni! Am voit să acoper o rușine care se petrece de atâta vreme în sânul orașului nostru... (Zoe și Tipătescu mișcare.) am voit să cruț opinia publică de o lovitură scandaloașă;... astăzi însă am fost lovit așa de crud în dignitatea mea, încât nu mai pot tăcea. (Zoe și Tipătescu mișcare.) Acest onorabil cetățean (arată pe Trahanache), acest om venerabil, d. Zaharia Trahanache...

TRAHANACHE (cu pofidă)

Ei? Eu...

CATAVENCU

Este atât de naiv, încât crede că e plastografie un document olograf...

(Zoe și Tipătescu mișcare de groază.)

ZOE

Fănică!... (șovăie.)

TIPĂTESCU (sustinând-o și răcnind cu o supremă putere)

Ghiță! (se repede la portița grilajului... Zoe se agată de el și-l oprește.
Rumoare mare.)

PRISTANDA (punând mâinile amândouă lângă gură ca o port-voce și strigând asemenea spre partea de unde i-a venit chemarea)

Prezent! (cătră cei din fund.) Pe el, copii! (Grupul din fund cu Pristanda, Farfuridi, Brânzovenescu, Cetățeanul turmentat se reped la tribună și pun mâna pe Cațavencu.)

CAȚAVENCU (continuând a zbiera în mijlocul zgomotului)

O scrisorică a prefectului cătră...

GRUPUL LUI CAȚAVENCU

Pe ei, fraților. (Grupul din față dă năvală spre fund.)

TOATĂ LUMEA

Afară! ho! huideo!

(Zgomot la culme, strigăte, huiduieli, fluierături. Zaharia Trahanache a ieșit repede pe portița grilajului, a dat dincolo de Zoe și de Tipătescu, și toți trei ascultă ce se petrece în adunare. Pristanda, Farfuridi, Brânzovenescu au apucat de gât pe Cațavencu și-l târăsc afară. Grupul Ionescu și Popescu sunt grămadă peste cei din fund. Toate cuvintele și mișcările acestea din urmă se fac deodată și într-o clipă. – Cortina se lasă asupra primei mișcări a scandalului.)

ACTUL IV

Grădina lui Trahanache, în fund grilaj cu poartă de intrare în mijloc; se vede în fund perspectiva orașelului pe un fundal de dealuri. La dreapta în grădină, pe planul întâi și al doilea, intrarea, cu trei trepte de piatră, în casele lui Trahanache. La stânga boschete. Mobile de grădină.

Scena I

ZOE și TIPĂTESCU

ZOE

Unde e? unde poate să fie Cațavencu?

TIPĂTESCU

Nu știu: a fugit, a murit, a intrat în pământ... (după o pauză, apropiindu-se de Zoe.) Ei? și pentru ce voiești să știi? pentru ce să te-ngrijești mai mult acum? Din contra. Eu parcă nu mai am grije... Zoe, gândește-te: de două zile, oamenii noștri aleg pe Dandanache, pe care-l așteptăm din minut în minut, – am ordine să-i fac o primire strălucită...

ZOE

Ei și?

TIPĂTESCU

Ei!... De două zile va să zică, strivesc pe Cațavencu, și el nu e nicăiri. Unde e? pentru ce nu s-arată?... are scrisoarea,

pentru ce nu o publică? Pentru ce a dispărut, nu știu, – din ce motive nu publică scrisoarea, nu-mi pasă, – destul că nu o publică... Și-l crezi tu pe mișelul capabil să nu o publice pentru altceva, decât pentru că nu poate?

ZOE

Ce inimă! ce judecată ai, Fănică? (cu frământare concentrată.) Dar aste două zile cum am trăit eu?... Ce strângere continuă de inimă! ce frică! ce tortură!... Fiecare persoană care-mi iese înaintea, fiecare figură pe care o văz, fiecare mișcare ce se face în jurul meu, îmi zdrobește toată puterea... Fănică, ai milă de mine, o zi încă de astfel de chinuri și nu mai pot trăi... înnebunesc... (își ia capul în mâini și plânge.)

TIPĂTESCU

Nu fi copilă, Zoe... Zoe...

ZOE (plânsă)

Tu nu înțelegi, tu nu simți! Peste câteva minute se sfârșește alegerea și se proclamă deputat al vostru Dandanache; sunt sigură... sigură... că în același moment, mișelul, care s-a ascuns și ne pândește din întuneric, o să-și împrăstie publicația lui infamă... ca să-și răzbune! Ei... atunci eu?...

TIPĂTESCU (scoate polița din buzunar și i-o arată)

Nu poate... dacă face asta, e pierdut...

ZOE

Ce-mi pasă! după ce m-o pierde pe mine!... Fănică! n-aș voi să mă răzbuni, aș voi să mă scapi... Prevedeam asta... Presimțeam c-o să ajungem aici, când am văzut scandalul de alaltăieri seara la întrunire... Iată culmea nenorocirii: el nu știe că ai plastografia lui;... el nu știe că dacă ar veni aici să primească schimbul acestor două hârtii, ar scăpa și el și m-ar scăpa și pe mine... Te-ai bizuit să joci cu Cațavencu și te-ai

amăgit, și mi-ai jucat onoarea mea, rușinea mea, viața mea, și ai pierdut, pentru că sau el joacă mai bine ca tine, sau noi avem mai puțin noroc decât el... (se îneacă de plâns.) Ce să fac? ce să fac?

TIPĂTESCU

Taci! vine cineva... șterge-te la ochi!

Scena II

ACEIAȘI, TRAHANACHE
și AGAMIȚĂ DANDANACHE, venind din fund

TRAHANACHE (foarte politicoș)

Poftim, poftim, stimabile!

TIPĂTESCU

Cine să fie?

ZOE

Un străin?...

TRAHANACHE (coborând)

Dă-mi voie, Joițico, să-ți recomand pe d. Agamiță Dandanache!

ZOE și TIPĂTESCU

Dandanache! (complimente)

TRAHANACHE

Candidatul nostru!... adică ce mai candidat! alesul nostru.

DANDANACHE (vorbește peltic și săsăit)

Sărut mâna... Si domnul? bărbatul dumneei?

TRAHANACHE

Nu, eu sunt bărbatul dumneei, dumneei este nevasta mea, cum am avut onoarea să vă recomand...

DANDANACHE

Si d-voastră?

TRAHANACHE

Și eu?... bărbatul dumneei... Eu (serios) Zaharia Trahanache, președintele Comitetului permanent, Comitetului electoral și... ai puținică răbdare... (se caută în buzunar și scoate o cartă de vizită, pe care i-o dă lui Dandanache), sunt aicea toate comitetele...

DANDANACHE (ia cartă)

Mersi!... Si domnul?...

TRAHANACHE

Domnul Fănică Tipătescu, prefectul nostru, amicul meu și al familiei mele.

DANDANACHE (lui Fănică)

Îmi pare bine, d-le preșident! (ți dă mâna. Trahanache trece lângă Zoe.)

TIPĂTESCU

Și mie, onorabile, nu mai puțin... Sunt încântat... Dar cu ce ocazie pe la noi?

DANDANACHE

Cu ocazia aledzerii, neicursorule, cu ocazia aledzerii; stii, m-a combătut opoziția și colo, și dincolo, și dincolo... și rămăsesem eu... care familia mea de la patuzsopt în Cameră... rămăsesem mă-nțelezdi fără coledzi... și așa am venit pentru aledzere.

ZOE (cu răutate)

Nu trebuia să vă mai deranjați...

DANDANACHE

Ba încă te deranz, conîța mea! Da' stii, nu fățea să nu fățem măcar act de prezență...

TRAHANACHE

Se-nțelege! foarte bine, foarte bine! trebuie, trebuie.

DANDANACHE

Da' de deranz... destul! Închipuieste-ți să vii pe drum cu birza ținți postii, hodoronc-hodoronc, zdronca-zdronca... Stii, m-a zdrunținat!... și clopoței... (gest) îmi țiuie urechile... stii așa sunt de amețit și de obosit... nu-ți faci o idee,conița mea, (cătră Trahanache) nu-ți faci o idee, d-le prefect, neicursorule, (cătră Tipătescu) nu-ți faci o idee, d-le prezident, puicursorule...

TIPĂTESCU

Firește...

ZOE

Mai e vorbă...

DANDANACHE

Adineaori am sosit, era să trag la otel... dar birzarul... el stia de țe viu, mi-a arătat pe d. prefect. (arată pe Trahanache.)

ZOE (încet cătră Tipătescu, care râde)

Și încă mai râzi, Fănică.

TRAHANACHE

Da, mă duceam pe la alegere să văz cum mergem... Nu-i vorba, de mers, mergem strună... dar știi, de obicei, ca un cap ce sunt al partidului, trebuie să fiu acolo...

DANDANACHE (strângându-i mâna)

Bine că te-am găsit, neicursorule, mersi. (vorbesc amândoi deoparte.)

ZOE (cătră Fănică încet)

Iată, Fănică, pentru cine mi-am pierdut eu liniștea... Și spune drept dacă nu era mai bun Cațavencu!

TIPĂTESCU (scurt)

E simplu, dar îl prefer, cel puțin e onest, nu e un mișel!

TRAHANACHE (lui Dandanache)

Stimabile, eu te las aci cu amicul Fănică și cu Joițica... Eu trebuie să mă duc la alegere: peste o jumătate de ceas se deschide urna; trebuie să fiu acolo. D-ta n-ai nici o grijă, mergem la sigur, la noi opoziție nu încapă... suntem tari, stimabile... tari... Nu o să ai majoritate, stimabile...

DANDANACHE

Cum se poate? Să nu te pomenesti cu vrun balotaz? 'ai?... a mai pățit-o si alții...

TRAHANACHE

Adică, ai puțintică răbdare, balotaj la noi?... zic: nu majoritate, unanimitate o să ai, stimabile.

DANDANACHE

A, asa? (cu siguranță.) Se-nțeledze... Niți nu se putea altfel...

TRAHANACHE

Salutare, stimabile, salutare... La revedere, Fănică... La revedere, Joițico. (iese.)

Scena III

ZOE, TIPĂTESCU, DANDANACHE

DANDANACHE

Cum îți spui, să nu m-aleg, puicisorule, nu merdzea... Eu, familia mea, de la patuzsopt... luptă, luptă si dă-i, si dă-i si luptă... si eu mă-nțeledzi tocmai acuma să remâi pe dinafără... fără coledzi!... si cât p-ați, neicisorule, să nu m-aleg...

ZOE

Să nu te-alegi d-ta, cu meritele d-tale! era peste putință...

TIPĂTESCU

Peste putință...

DANDANACHE

Ei, uite asa, cu meritele mele, coniață, vezi! era cât p-ați, dar stii, cât p-ați... Întrebă-mă, neicursorule, să-ți spui: nu vrea comitetul țentral și pațe; zițea că nu sunt marcant. Auzi, eu să nu fiu marcant... Am avut noroc, mare noroc am avut. Să vedeți. Într-o seară... ținevas – nu spui ține... persoană însemnată... da' becher – vine și zoacă la mine cărți... și când pleacă își uită pardesiul la mine... A doua zi, voi să-l îmbrac... gândeam că-i al meu... văz că nu-i al meu; îl caut prin buzunare și dau... peste țe te gândești?

TIPĂTESCU

Peste?

DANDANACHE (râzând)

Peste o scrisorică.

AMÂNDOI

O scrisorică.

DANDANACHE

De amor...

AMÂNDOI (mișcați)

O scrisorică de amor?

DANDANACHE

O scrisorică de amor cătră becherul meu, de la nevasta unui prietin, – nu spui ține... persoană însemnată.

ZOE

Ei și?

TIPĂTESCU

Ei?

DANDANACHE

Ei, țe să-ți mai spui, puicursorule? Adu o birze, mă, băiete, degrabă... Mă sui în birze și mă duc la persoana, la becherul, – nu spui ține – e persoană însemnată –: Găsește-mi, mă-nțeledzi, un coledzi, ori dau scrisoarea la „Răsboiul“... De colea până colea... gări-mâr... a trebuit, conița mea, să țedeze, și tranc! depeșa aiți, neicursorule...

ZOE (agitată treptat în măsura povestirii lui Dandanache)

A! domnule Dandanache, ai făcut rău... fapta d-tale este... să-mi dai voie să-ți spui...

TIPĂTESCU (încet)

Zoe! (ea urcă.)

DANDANACHE

Asa e, puicursorule, c-am întors-o cu politică. Aud? Țe era de făcut? Aminteri dacă nu-mi dedea în gând asta, nu m-aledzeam... și nu merdzea de loc, neicursorule; fă-ți idee! familia mea de la patuzsopt (coborând cătră public) și eu, în toate Camerele, cu toate partidele, ca rumânul imparțial... și să remâi fără coledzi!

TIPĂTESCU

Vezi bine! (mușcându-și buzele.) Dar nu ne-ai spus sfârșitul istoriei... scrisoarea.

ZOE

Da, scrisoarea...

DANDANACHE

Care scrisoare?

TIPĂTESCU

Scrisoarea becherului...

DANDANACHE

Care becher?

ZOE (nervoasă)

Persoana însemnată... scrisoarea... de amor... arma d-tale
politică, cu care te-ai ales...

TIPĂTESCU

Scrisoarea pe care voiai s-o publici în „Răsboiul“, dacă nu...

DANDANACHE (aducându-și în sfârșit aminte)

A da! scrisoarea... da... am prițeput...

ZOE

Ei! scrisoarea?

TIPĂTESCU

Ce s-a făcut?

DANDANACHE

O am pusă acasă la păstrare... dar stii, la loc sigur...

ZOE

Nu i-ai înapoiat-o persoanei?

DANDANACHE (cu mirare)

Cum să înapoiez?

TIPĂTESCU

Iată te-alegi, el și-a ținut cuvântul...

ZOE

Trebuie să i-o dai înapoi...

DANDANACHE

Cum se poate, conîța mea, s-o dau înapoi? S-ar putea să fac așa prostie? Mai trebuie s-aldată... La un caz iar... pac! la „Răsboiul“ . (coboară.)

ZOE (cu dezgust)

A! (trecând pe lângă Fănică, încet și cu tonul lui de mai sus.) E simplu, dar e un om onest! (tare, cătră Dandanache.) D-le Dandanache, am să vă fac o rugăciune: o să rămâneți la masă la noi... mă rog să nu povestiți istoria cu scrisoarea becherului d-voastră...

TIPĂTESCU

Știți, asupra alegătorilor, ar face poate rău efect...

DANDANACHE

Nu spui, neicursorule; dar dacă oi uita – aminteri, am memorie bună... dar stii, cum sunt amețit de drum, poate să uit și să-nțep – să-mi fațeți semn. Eu la masă o să stau ori lângă d-ta, ori lângă consoarta d-tale...

TIPĂTESCU

Care consoarta mea?

DANDANACHE

Doamna.

ZOE (aparte)

A! idiot!

TIPĂTESCU (impacientat)

Pardon, d-le Dandanache, doamna e soția d-lui prezident al Comitetului, domnul care v-a adus aici, (subliniază silabic)

domnul Zaharia Trahanache, doamna Zoe Zaharia Trahanache... Eu sunt Ștefan Tipătescu, prefectul județului... cu doamna sunt numai prietin...

DANDANACHE (care a ascultat cu multă atenție)

Asa e, bini ziți puicursorule... bată-vă sănătatea să vă bată... pardon... stii eu... de pe drum (serios) fă-ți idee d-ta: ținți postii, hodoronc-hodoronc, zdronca-zdronca, si clopoței... îmi țiuie grozav...

ZOE (aparte)

Trebuie să-l duc de aici să se liniștească puțin... e amețit rău de tot.

TIPĂTESCU

D-le Dandanache, nu voiți să vă odihniți, să vă liniștiți puțin...

DANDANACHE

Ba da, neicursorule... dar unde?

ZOE

Poftiți cu mine, d-le Dandanache.

DANDANACHE (dându-i brațul și ieșind cu ea la dreapta pe scară)

Stii, conia mea, sunt asa de amețit... stii, trăsura... si clopoței... stii, îmi țiuie grozav... grozav îmi țiuie... (ies.)

Scena IV

TIPĂTESCU (singur)

Și-l aleg pe d. Agamiță Dandanache! Iaca pentru cine sacrific de atâta vreme liniștea mea și a femeii pe care o iubesc... Unde ești, Cațavencule, să te vezi răzbnat! Unde ești, să-ți cer

iertare că ți-am preferit pe onestul d. Agamiță, pe admirabilul, pe sublimul, pe neicusorul, pe puicusorul Dandanache... Ce lume! ce lume! ce lume!...

Scena V

TIPĂTESCU, ZOE, apoi PRISTANDA

ZOE (coborând precipitat treptele)

Ai auzit, Fănică? Ai auzit? Onestul tău d. Agamiță, care reușește, care triumfează, păstrează scrisoarea... Ce trebuie să facă onestul Cațavencu, care n-a reușit, care-și mușcă acuma mâinile, își mestecă turbarea și mă ochește din cine știe ce ascunzătoare? (agitată.) A! mi-e groază să mă gândesc. Ce face Cațavencu? unde e ascuns șarpele? de unde o să-și arunce veninul asupra mea!

TIPĂTESCU

Zoe! Zoe! fii bărbată...

ZOE (îneacă)

Nu mai pot, nu mai pot. Vorbele lui Dandanache mi-au luat toată puterea, mi-au frânt inima... A! înnebunesc de frică. (își ascunde obrazul.)

PRISTANDA (venind repede din stânga)

Coană Joițico! coană Joițico!...

TIPĂTESCU

Ghiță!

ZOE (tresărind)

Ghiță... Ce e? Spune!

PRISTANDA (oprindu-se)

Coană Joițico, voiam să...

ZOE (fierbând)

Spune, nu mă chinui! Ce e? A publicat-o? dă-mi-o s-o văz!
(foarte agitată) dă-mi-o, s-o văz!

TIPĂTESCU

Zoe! ești nebună!

PRISTANDA (aparte)

Curat nebună!

ZOE

Da, sunt nebună! și ție trebuie să-ți mulțumesc de asta.

PRISTANDA (căutând s-o calmeze)

Nu, coană Joițico, nu e nimica, nu e nimica publicat... „Răcnetul“ nici n-a apărut astăzi... După ce a fugit Cațavencu, dascălimea s-a apucat la ceartă, s-au bătut, l-au bătut pe popa Pripici, și nici vorbă să mai scoată gazeta... S-a spart partidul independent... s-a spart! (încet Zoi, trecând spre Tipătescu.) Am să vă spun ceva secret, acu numaidecât!

TIPĂTESCU

Nu spuneam eu! Dar Cațavencu?

PRISTANDA

Nu l-am găsit, coane Fănică, parcă a intrat în pământ. (bătându-se repede pe frunte ca și cum și-ar aduce aminte de ceva.) A! ce-am uitat! Să mă iertați, sărut mâna, coane Fănică... Ministrul... nu, miniștrii, toți șapte, vă cheamă la telegraf numaidecât... de-aia vă căutam așa de zor...

TIPĂTESCU

La telegraf? Ce mai vor de la mine?

PRISTANDA

Nu știu, dar bate telegraful de un ceas, coane Fănică, trebuie să mergeți.

TIPĂTESCU

A, blestemată politică... Zoe! Zoe, curaj, mă duc...

ZOE

Du-te.

TIPĂTESCU

Mă-ntorc îndată. (îi sărută mâna.) Zoe, fii cuminte! Nu suntem pierduți; n-ai grijă; la revedere! (pleacă prin fund.)

ZOE

La revedere!... A!... cum pot să iubesc pe omul ăsta! (cade pe gânduri. Pristanda urmărește pe Tipătescu până la ieșire și se uită după el până se depărtează.)

—————

Scena VI

ZOE, PRISTANDA

PRISTANDA (după ce s-a asigurat că Tipătescu s-a depărtat, coboară degrab')

Coană Joițico!

ZOE (tresărind)

Ai! Ghiță! iar m-ai speriat... Ce e? ce vrei? du-te! lasă-mă-n pace!

PRISTANDA

Sărut mâna, coană Joițico, nu vă supărați. (foarte cu binișorul.) Este cineva, ...cineva, pe care-l știți d-voastră bine, ...așteaptă aici... ar voi să vă vorbească... dar numai d-voastră... De-aia

eu l-am trimis pe conul Fănică la telegraf, pentru ca să rămâneți d-voastră singură... Am mințit... nu-i adevărat că-l cheamă miniștrii... Știu că o să mă ocărască, o să mă bată că l-am trimis la cai verzi pe păreți, dar lasă să mă ocărască... să mă bată... Nu e mai-marele meu? Nu e stăpânul meu, de la care mănânc pâne eu și unsprece suflete? L-am mințit, dar pentru binele d-voastră, coană Joițico... Îl primiți?... da?

ZOE (care a stat pe gânduri și n-a ascultat tirada lui Pristanda)

Pe cine să primesc?

PRISTANDA

Pe cine – pe cine?... pe d. Nae Cațavencu...

ZOE (sărind din loc)

Pe Cațavencu? E aici? Unde e, Ghiță? Să vie acu, numai-decât: mergi, adu-l iute. (e în culmea nerăbdării.)

PRISTANDA

Ascult! (merge în fund la stânga și aduce pe Cațavencu.) Poftim stimabile, poftim. (il introduce și iese repede.)

Scena VII

ZOE, CAȚAVENCU

ZOE (repezindu-se la el)

D-le Cațavencu, ai voit să mă pierzi pe mine și te-ai pierdut și pe d-ta. La ce-ai fugit, pentru Dumnezeu! la ce-ai dispărut? Fănică are în mână o poliță, ale cărei giruri le-ai plastografiat, ca să ridici cinci mii de lei de la societate... Știi?

CAȚAVENCU

Știu, madam, că o are, (dezolat) știu, dar ce e de făcut?

ZOE

Om nebun! ți-ai pierdut mințile? mai întrebi ce e de făcut!
Nu știi? Să-ți dau polița: scapă-mă, să te scap! să schimbăm:
dă-mi scrisoarea...

CATAVENCU (dezolat)

Madam! madam! peste putință...

ZOE

Ce?

CATAVENCU

Scrisoarea d-voastră...

ZOE

Ei?

CATAVENCU

N-o mai am!...

ZOE

Nu se poate!...

CATAVENCU

N-o mai am!...

ZOE

Minți!

CATAVENCU

Nu mint; n-o mai am!...

ZOE

Nenorocitele! ce ai făcut-o?

CATAVENCU

Am pierdut-o!

ZOE (dând un țipăt și uitându-se pierdută în toate părțile)
A! de ce nu pot să te omor!

CATAVENCU

Omoară-mă, madam, omoară-mă, dar nu e vina mea!

ZOE

Cum ai pierdut-o? când ai pierdut-o? unde ai pierdut-o?

CATAVENCU

În scandalul, în bătaia de alaltăieri seara, de la întrunire,
cine nu știu... mi-a smuls pălăria din cap... scrisoarea o aveam
în căptușeala pălăriei...

ZOE

Care va să zică, adevărat ai pierdut-o?

CATAVENCU

Da!

ZOE

Mi-ai pierdut scrisoarea... și nu știi, nu bănuiești pe unde
poate rătăci scrisoarea mea?

CATAVENCU

Nu.

ZOE

Nu?

CATAVENCU

Nu...

ZOE (desperată)

A! ești un om pierdut!... pierdut!... Eu poate să mai scap...
căci poate să mai scap! dar d-ta... (cu putere) d-ta ești pierdut!...

Când te-a arestat Fănică, te-am scăpat eu... acum te arestez eu și n-ai să scapi decât atunci când mi-oi găsi scrisoarea... pentru că poate să mai ai noroc s-o găsec... Roagă-te la Dumnezeu s-o găsec... A! s-a întors jocul, d-le Cațavencu... începe să te părăsească norocul și să mai treacă și-n partea noastră... A! ești pierdut! da, pierdut!... (strigând în fund.) Ghiță! Ghiță!

CATAVENCU

Doamnă, pentru Dumnezeu! (se uită-n toate părțile.)

ZOE

Ghiță! (cătră Cațavencu.) Nu te uita pe unde să scapi... Nu mai e scăpare: plastografii dovediți nu mai au scăpare... s-a mântuit... Ghiță! Ghiță! (merge strigând în fund și se-ntâlnește piept în piept cu Cetățeanul turmentat.)

Scena VIII

ACEIAȘI, CETĂȚEANUL TURMENTAT cu pălăria albă a
lui Cațavencu

CETĂȚEANUL (intrând și coborând foarte bine dispus)

Nu e Ghiță, eu sunt...

ZOE

Ce cauți?

CATAVENCU (aparte)

Pălăria mea!

CETĂȚEANUL

Pe d-voastră, coană Joițico!

ZOE

Ce vrei cu mine?

CETĂȚEANUL

Ei! uite și d. Nae. Salutare onorabile!

ZOE (nervoasă)

Ce vrei? spune ce vrei?

CETĂȚEANUL

Ce vreau eu, bine vreau. Eu am o vorbă: o mie de ani pace!
(gest de impaciwență din partea femeii.) Eu, coană Joițico, am găsit
o scrisoare.

ZOE

Pe care ai lăsat-o să ți-o fure onorabilul d. Cațavencu...

CAȚAVENCU (zdrobit)

Doamnă!

CETĂȚEANUL

Las-o aia; ...am mai găsit una!...

ZOE

Ei, ce-mi pasă!

CETĂȚEANUL

Nu vă supărați, coană Joițico, să vedeți... nu v-am spus tot.
Eu până să nu intru în politică, cum am zice, care va să zică
până să nu deviu negustor și apropiatar, am fost împărțitor...
la poștie... mă cunoaște conul Zaharia!

ZOE

Ei! ieși odată și lasă-mă... Ghiță!

CETĂȚEANUL

Și d-atunci, care va să zică, eu dau scrisoarea după adresă. Dacă nu găsesc andrisantul, scriu pe ea cu plaivaz: „andrisantul necunoscut“, ori „nu se află“, ori „mort“, care va să zică fiecare după cum devine... (Zoe se plimbă impacientată în fund.) dar dacă găsesc andrisantul, i-o dau andrisantului... Bunioară acum... Eu am găsit alaltăieri, în învâlmășeala de la primărie, o pălărie...

ZOE (coborând)

O pălărie?

CATAVENCU (aparte)

Mizerabilul...

CETĂȚEANUL

O pălărie, da, asta... și astăzi tot îndesând-o pe capul meu s-o potrivesc – că mi-era strâmtă – am vrut să-i scot căptușeala s-o mai lărgesc... când colo în căptușeală peste ce dau?

ZOE

O scrisoare!

CATAVENCU

O scrisoare!

CETĂȚEANUL

O scrisoare, da, domnule Nae... Nu mai mergem pe la o tuică?...

ZOE (foarte emoționată)

S-o vedem!

CETĂȚEANUL

E de la conul Fănică: andrisantul sunteți d-voastră.

ZOE

Dă-mi-o, dă-mi-o degrabă!

CAȚAVENCU

Sunt în adevăr pierdut!

ZOE

Degrabă, dacă o ai.

CETĂȚEANUL

O am, n-am pierdut-o... nu m-am mai întâlnit (sughite și arată pe Cațavencu) cu onorabilul! (scoate scrisoarea din căptușeala pălăriei și i-o dă Zoii.)

CAȚAVENCU (aparte)

A! mizerabilul!

ZOE (care a smucit scrisoarea)

A!

CAȚAVENCU (încet către Cetățeanul turmentat, care a trecut lângă el)

Nenorocitele! ți-ai aruncat norocul în gărlă: te făceam om!

CETĂȚEANUL

Nu puteam... andrisantul cu domiciliul cunoscut. (arată pe Zoe.)

ZOE (care s-a remis de prima emoție)

Domnule, domnule, ești un om onest, ești un om admirabil, fără pereche. Cum te cheamă, mă rog? spune-mi... recunoștința mea...

CETĂȚEANUL

Ce trebuie să mai spui cum mă cheamă? mă cunoaște conul Zaharia de la 11 februarie! Iacă un cetățean și eu...

ZOE

Cum să-ți mulțumesc? Ce ceri de la mine?

CETĂȚEANUL

Să-mi spui d-ta, pentru cine votez. Iaca mai e un sfert de ceas și se închide alegerea... Eu... pentru cine votez?...

CAȚAVENCU (cu amărăciune)

Pentru d. Agamiță Dandanache.

ZOE (întorcându-se spre el cu o privire de dispreț și amenințare)

Domnule Cațavencu! tot mai poți vorbi? și încă ironic. Al ești tare, drept să-ți spui...

CETĂȚEANUL

Coană Joițico, adevărat?

ZOE

Da, adevărat, pentru d. Agamiță Dandanache: da, adevărat; poate că e singurul adevăr pe care d. Cațavencu l-a spus în viața d-sale...

CETĂȚEANUL

Atunci mă duc să votez... (vrea să plece) dar cum îi zice?

ZOE

D-le Cațavencu, fii bun, scrie-i, mă rog, votul acestui onest cetățean. (Cațavencu stă pe loc.) Te rog... (îi arată scrisoarea. Cațavencu trece la masă, scrie un buletin și i-l dă Cetățeanului turmentat.) Îmi dai voie? (ia buletinul.) „Agamiță Dandanache“... Bravo, d-le Cațavencu, ești un om de bună-credință...

CETĂȚEANUL (luând buletinul)

Mă duc, nu mai e vreme.

ZOE (conducându-l)

Te rog să crezi, domnule, că oricând recunoștința mea...

CETĂȚEANUL (foarte grăbit)

Nu mai e vreme... se-nchide alegerea. (iese ducând sus biletul.)

(Zoe l-a condus cu multă amabilitate până la ieșire; se-ntoarce, se oprește în fund, își deschide corsajul, pune scrisoarea în sân, se încheie la loc și coboară încet și țintă spre Cațavencu. La fiece pas al Zoi, Cațavencu se-ndoaie de încheieturi; când ea s-a apropiat bine, se oprește țapăn înaintea lui; el cade în genuchi.)

Scena IX

ZOE, CAȚAVENCU

CAȚAVENCU

Iartă-mă, iartă-mă...

ZOE (râzând)

Scoală-te, ești bărbat, nu ți-e rușine! (cu ton aspru.) Scoală-te!

CAȚAVENCU (sculându-se rușinat)

Iartă-mă...

ZOE (cu dignitate)

Ești un om rău... mi-ai dovedit-o. Eu sunt o femeie bună... am să ți-o dovedesc. Acuma sunt fericită... Puțin îmi pasă dacă ai vrut să-mi faci rău și n-ai putut. Nu ți-a ajutat Dumnezeu, pentru că ești rău; și pentru că eu voi să-mi ajute totdeauna, am să fiu tot bună ca și până acuma.

CAȚAVENCU (umilit)

Madam!

ZOE

Nu tremura! Pe parola mea de onoare, ești scăpat...

CATAVENCU

Sărut mâinile... devotamentul meu...

ZOE

Cu o condiție: după alegere, o să fie manifestație publică,
...d-ta ai s-o conduci.

CATAVENCU (repede și supus)

O conduc...

ZOE

D-ta o să prezidezi banchetul popular din grădina
Primăriei...

CATAVENCU (asemenea)

Prezidez...

ZOE

O să chefuiești cu poporul...

CATAVENCU (același joc)

Chefuiesc...

ZOE

Și o să vii aici cu toții, să saluți, în numele alegătorilor, pe
deputatul ales și pe prefect...

CATAVENCU

Da.

ZOE

Ne-am înțeles?

CATAVENCU

Da.

ZOE

Du-te și ia loc în capul mesii; fii zeles, asta nu-i cea din urmă Camera!

CATAVENCU

Madam, madam Trahanache, ești un înger...

ZOE

Mulțumesc, ești prea galant, dar du-te degrabă...

CATAVENCU

Mă duc, mă duc, și să vedeți dacă nu v-o plăcea... Sărut mâinile... sărut mâinile!... (iese repede zăpăcit prin fund.)

—————

Scena X

ZOE (singură)

E adevărat, ori visez? (șade pe un scaun, scoate scrisoarea, o citește, o sărută.) Fănică! (se scoală râzând, o mai citește, o mai sărută de mai multe ori și iar șade.) Fănică! (plâns nervos... după o pauză, se scoală zâmbind, se șterge la ochi și răsuflă tare.) A!... mi-a trecut... Fănică! (sue repede scările la dreapta și dispare.)

—————

Scena XI

TIPĂTESCU (singur)

(intră repede din fund) A înnebunit Ghiță? Mă trimite la telegraf pentru nimica... Îmi face farse? Ce însemnează... Și Zoe... unde e Zoe? (se uită-n toate părțile și iese repede în dreapta.)

—————

Scena XII

TRAHANACHE și DANDANACHE vin din dreapta din
grădină, planul al treilea

TRAHANACHE

A! aici la noi, stimabile, a fost luptă crâncenă, orice s-ar
zice... s-au petrecut comèdii mari.

DANDANACHE

Tați, frate.

TRAHANACHE

Infamii! Închipuiește-ți d-ta, un caraghios, un mișel, ca să
enfluanseze pe Tipătescu... pe Fănică de!... pe prefect.
(Dandanache dă multă atenție, dar pare că nu pricepe.)

DANDANACHE

A, da! așa! că nu esti d-ta prefectul.

(Se aude din depărtare intrata unui marș.)

TRAHANACHE

Or să-l învrăjbească cu mine și cu familia mea... s-apucă
și face o scrisorică de amor ca din partea lui Fănică, prefectul...
cătră Zoïtica, nevastă-mea, și-i imitează slova băiatului, ...știi,
să juri, nu altceva... Închipuiește-ți plastografie!

DANDANACHE

Nu mă nebuni, neicursorule! La mine a fost cazul
adevărat!...

(Marșul se apropie, se aud și urale.)

TRAHANACHE

Cum, cazul adevărat?

DANDANACHE

Scrisoarea era a persoanei... da... becher.

TRAHANACHE

Cum becher?

DANDANACHE

Adică necăsătorit...

TRAHANACHE

Cine?

DANDANACHE

Nu spui ține, – persoană însemnată... Când i-am pus
pițorul în prag, – ori coledzi, ori „Răsboiul“ mă-nțeledzi, –
tranc! depeșa aiți...

TRAHANACHE

Nu-nțeleg. (aparte.) E amețit de drum... căruța... și
clopoței.

DANDANACHE (aparte)

E slab de tot prefectul, îi spui de două ori o istorie și tot
nu pritepe...

(În toată scena aceasta și în cea următoare, până la intrarea mulțimii, se
aude marșul și uralele treptat, din ce în ce mai aproape și mai distinct.)

Scena XIII

ACEIAȘI, ZOE, TIPĂTESCU

ZOE (coborând întâi treptele, urmată de Tipătescu, veseli și fără să
vază pe cei din scenă)

Și astfel, cum ai văzut (văzând pe Trahanache și Dandanache,
schimbă tonul), d-le prefect, furtuna rea trece curând...
(coborând.) D-le Dandanache, într-un moment, masa e gata...

DANDANACHE

Tocmai îi spuneam d-lui prefect, si dumnealui îmi spunea...

TIPĂTESCU

D-lui prefect?...

DANDANACHE

Da, d-lui prefect! (arată pe Trahanache, care vorbește la o parte cu Zoe.)

ZOE (încet)

Îți place, nene, alesul d-voastră?

TRAHANACHE (încet)

Deștept... dar mi se pare că e cam șiret.

DANDANACHE (lui Tipătescu)

Îmi spunea istoriile de aiți de la aledzeri, cu scrisoarea, cu plastografia (mișcarea Zoii) si eu îi spuneam de cazul meu, ...că la mine a fost chiar adevărat... cu becherul...

ZOE (repezindu-se lângă el, încet)

D-le Dandanache, mi-ai promis să nu mai pomenești de istoria asta...

DANDANACHE

Eu am promis? (repede) când am promis? cui am promis? țe am promis? (aducându-și deodată aminte.) A! da! Nu mai... nu mai...

(Uralele s-au apropiat cu desăvârșire. Lumea toată intră cu muzica.)

Scena XIV

ACEIAȘI, FARFURIDI, BRÂNZOVENESCU, CAȚAVENCU, CETĂȚEANUL TURMENTAT, GHIȚĂ PRISTANDA, IONESCU, POPESCU, ALEGĂTORI, CETĂȚENI, PUBLIC

(Brânzovenescu și Farfuridi cu alți alegători mai spălați, în costume de pretenție provincială, intră, venind din casă, coborând pe treptele din dreapta; salutări de toate părțile. Prin fund, Cațavencu, Ghiță polițaiul, îmbrăcat țivil, Cetățeanul turmentat, Ionescu și Popescu intră, conducând manifestația publică. Cei ce vin prin fund sunt toți amețiți, și mai ales Cațavencu și Cetățeanul turmentat, care înghite și sughite mereu. După ei vin o mulțime de cetățeni cu ramuri verzi și steaguri, asemenea foarte chefuli. Toată lumea cu borcane de băutură în mâini. – Din casă, în urma lui Farfuridi, Brânzovenescu și a celorlalți alegători, vin feciorii cu sticle de șampanie. – Ghiță Pristanda, îndată ce sosește în scenă, face semn muzicii să tacă. Muzica tace. Se împart pahare de șampanie frunțașilor.

– Tipătescu, Zoe, Trahanache, Dandanache sunt în stângă.)

FARFURIDI (luând un pahar de șampanie)

În sănătatea domnului Agamiță Dandanache, alesul nostru!
Să trăiască! (Urale și muzică. Pristanda ține cu mâna tactul uralelor. Toți ciocnesc și beau.)

DANDANACHE (îndemnat de Zoe și Tipătescu, trece în mijloc cu paharul în mână)

În sănătatea alegătorilor... cari au probat patriotism si mi-au acordat... (nu nemerește) asta... cum să zic de!... zi-i pe nume de!... a! sufradzele lor; eu, care familia mea de la patuzsopt în Cameră, si eu ca rumânul imparțial, care va să zică... cum am zițe... în sfârșit să trăiască! (Urale și ciocniri.)

TRAHANACHE (cătră Cațavencu, care a coborât spre el și Tipătescu)

Și așa zi, ai? d-ai noștri, stimabile? bravos! mă bucur.

CATAVENCU

Venerabile neică Zahario! în împrejurări ca acestea (mișcat) micile pasiuni trebuie să dispară.

TRAHANACHE

Ei, aici mi-ai plăcut! bravos! să trăiești!

CATAVENCU

În sănătatea venerabilului și imparțialului nostru prezident, Trahanache! (Urale și ciocniri.)

(Zoe vede pe Cetățeanul turmentat în grămadă, ia un pahar și merge de i-l oferă.)

CETAȚEANUL

În sănătatea coanii Joițichii! că e (sughite) damă bună! (ciocnește cu ea: ea-i strânge mâna din toată inima. Urale, ciocniri.)

CATAVENCU (lui Tipătescu încet)

Să mă ierți și să mă iubești! (expansiv) pentru că toți ne iubim țara, toți suntem români!... mai mult, sau mai puțin onești! (Tipătescu râde.) În sănătatea iubitului nostru prefect! Să trăiască pentru fericirea județului nostru! (Urale, ciocniri.)

TRAHANACHE (luând un pahar și trecând în mijloc foarte vesel)

Ei, aveți puținică răbdare!... Nu cunosc prefect eu! eu n-am prefect! eu am prietin! În sănătatea lui Fănică! Să trăiască pentru fericirea prietinelor lui! (sărută pe Fănică, apoi pe Zoe. Fănică sărută mâna Zoii.)

(Urale. Dandanache între alegători, cu Farfuridi și Brânzovenescu, le povestește încet, făcând gestul cu clopoței: la dreapta, în fund, Pristanda, Cetățeanul turmentat, muzica și lume. În stânga Zoe, Tipătescu, Trahanache cu alți alegători. În mijloc Cățavencu.)

CATAVENCU (foarte amețit, împleticindu-se-n limbă, dar tot
îngrășându-și silabele)

Fraților! (toți se-ntorc și-l ascultă.) După lupte seculare, care
au durat aproape treizeci de ani, iată visul nostru realizat! Ce
eram acum câțva timp înainte de Crimeea? Am luptat și am
progresat: ieri obscuritate, azi lumină! ieri bigotismul, azi
liber-pansismul! ieri întristarea, azi veselie!... Iată avantajele
progresului! Iată binefacerile unui sistem constituțional!

PRISTANDA

Curat constituțional! Muzica! Muzica!

(Muzica atacă marșul cu mult brio. Urale tunătoare. Grupurile se mișcă.
Toată lumea se sărută, gravitând în jurul lui Cațavencu și lui Dandanache,
care se strâng în brațe, în mijloc. Dandanache face gestul cu clopoței. Zoe
și Tipătescu contemplă de la o parte mișcarea. Cortina cade repede asupra
tabloului.)

D-ALE CARNAVALULUI

COMEDIE ÎN TREI ACTE

PERSOANELE

NAE GIRIMEA, frizer și subchirurg

IANCU PAMPON

MACHE RAZACHESCU, ce-i mai zice și „CRĂCĂNEL“

UN CATINDAT DE LA PERCEPTIE

IORDACHE, calfă la Girimea

UN IPISTAT

DIDINA MAZU

MIȚA BASTON

UN CHELNER

O MASCĂ

Măști, Public, Sergenți de noapte

Într-un carnaval, în București

ACTUL I

Un salon de frizărie de mahala. Mobile de paie. Ușe și fereastră de prăvălie în fund. La dreapta, în planul întâi o ușe; în planul al doilea un lavabo. Ambele planuri din dreapta sunt mascate de restul scenii printr-un „paravent“.

Scena I

IORDACHE, apoi PAMPON

IORDACHE (șade pe un scaun și dă un brici la piatră, fredonând)

„Și mă cere, mamă, cere. – Cine dracul te mai cere? – Și mă cere d-un bărbier...“

PAMPON (intrând prin fund)

Aici este frizăria lui d. Nae Girimea?...

IORDACHE (sculându-se politicos)

Da, pofțiți... Barba? părul?

PAMPON

Nimic...

IORDACHE

Atunci, poate, vă spălați la cap?

PAMPON

Eu nu mă spăl niciodată la cap, pentru că sufăr de...

IORDACHE

De măsea? Știi cum ți-o scoț? Odată... pac!

PAMPON

Ei, nu de măsea... sufăr de bătai...

IORDACHE

De bătai?... Știi cum le...

PAMPON

Ei! lasă-mă-n pace, omule; nu mă spăl la cap pentru că sufăr de bătai de inimă. Înțelege o dată că n-am venit pentru alișveriş.

IORDACHE

Atunci, pentru ce?

PAMPON

Am o trebuință cu d. Nae Girimea... Nu cumva ești d-ta?

IORDACHE

Nu, eu sunt calfă...

PAMPON

D. Nae nu este aici?

IORDACHE

Nu, domnule; îl aștept: trebuie să vie foarte curând...

PAMPON

Atunci îl aștept și eu... Se poate?

IORDACHE

De ce nu? Pofțiți... (îi dă un scaun.)

PAMPON (după o mică pauză)

Mă rog, la d-voastră se fac și abonamente?

IORDACHE

Da: 12 rasuri 3 franci, ceva a la „vivat concurența!“. Să poftească oricare dacă le dă mâna; glumești d-ta? vine un ras, ori un tuns 25 de santimuri, cu pudră, unt de migdale, livantă... Pentru frezat, spălat, bătăturei, se plătește supliment.

PAMPON

Și biletele de abonament le aveți cu o pecetie, ca ăsta? (arată biletul pe care-l scoate din portofel.)

IORDACHE

Nu... ăsta este din ale vechi; gândesc că numai ăsta a mai rămas; (îl examinează) Pesemne că d-ta ai luat biletul ăsta demult și ai plecat din București. Trebuie să vi-l schimbăm; pe astea le-am tras din circulație.

PAMPON (punând biletul la loc)

Nu; e altceva cu biletul ăsta...

IORDACHE

Până acu vreo trei luni le aveam așa, pentru iconomie adică: puneam d. Nae pecetea pe o bucată de hârtie ori de mucava, și pe urmă la ficcare răsătură trăgeam cu cerneală o dungă, până se făcea douăsprece. Acu, pentru că ni s-a întâmplat o istorie cu un spițer, a hotărât d. Nae să dea la tipografie să i le facă cu numere: l-am ras? țac! i tai numărul.

PAMPON

Cu un spițer? Ce istorie?

IORDACHE

Al dracului spițerul! Închipuiește-ți d-ta! Lua un bilet. Îl rădeai, trăgeai o dungă. Să zicem că asta era marți; bun! Joi, iar o dungă; sâmbătă, alta: trei dungă. Marțea ailaltă, te uitai la bilet: numai o dungă. Peste asta mai trăgeam una; una și cu

una două. Joi mai trăgeam una, care va să zică trei; bun! Marțea aialtă... biletul alb.

PAMPON

Alb?

IORDACHE

De tot...

PAMPON

Cum asta?

IORDACHE

Așteaptă să vezi, că e frumoasă... A mers așa preț de vreo zece luni de zile, până să băgăm noi de seamă... Mușterii mulți... l-ai ras, i-ai tras dunga, te culci pe urechea aia, și nu-i mai ții altă socoteală. Într-o sâmbătă seară, vine spițerul, și nu știi cum din vorbă – era lume multă în prăvălie, – lui d. Nae i se pare că spițerul cere un bilet, și-mi zice: „Iordache, un bilet nou lui d. Frichinescu...“, așa-l cheamă. Dar el... zice: „Eu bilet nou? n-am cerut; al meu e neînceput...“ și scoate biletul alb ca laptele... Măi, ce dracul! Ne uităm noi lung, eu și d. Nae, la bilet... pe urmă ne uităm la spițerul, pe urmă unul la altul, și d. Nae zice: „Bine!“ și-i trage o dungă. Pleacă spițerul... Zice d. Nae: „Iordache, biletul spițerului e cu scamatorie; ia să-l ținem noi de scurt: ori că ne-a luat bilete, ori că ne-a furat pecetia, ori că și-a făcut el alta pe model, că prea se-ntinde abonamentul lui ca cașcavalul prăjit...“

PAMPON

Ei, în sfârșitul sfârșitului ce era?

IORDACHE

Stăi să vezi. Al dracului spițerul! Asta era într-o sâmbătă. Marți dimineața, altă dungă; – dar acum le însemnam și cu tibișir pe pervazul ușii; – două; joi alta, trei,... sâmbătă alta...

PAMPON (cam impacientat)

Patru...

IORDACHE

Joi...

PAMPON

Ei! spune o dată, că n-am vreme de stat.

IORDACHE

Parcă ziceai că aștepti pe d. Nae.

PAMPON

Bine, îl aștept, dar spune o dată.

IORDACHE

Dacă nu mă lași... Joi, un ras și un tuns, două dungă: cinci și cu două șapte; pe bilet șapte, pe ușe șapte. În sfârșit, sâmbătă îl raz iar; dau să scriu dunga: pe bilet erau patru și cu una acu cinci; pe ușe șapte și cu una opt. Spițerul nu știa că mijlocește contabilitate dublă. Marți, pe ușe opt și cu una nouă; pe bilet trei și cu una patru; și pe urmă joi, pândeste când nu e d. Nae în prăvălie, și intră; după ce-l raz, zice: „Scrie una, că am luat bilet nou de la d. Nae“... Pe ușe nouă și cu una zece...

PAMPON

Ei? prin urmare...

IORDACHE

Ei! prin urmare, ștergea dungile cu doftorii, cu metaluri de-ale lor de la spițărie.

PAMPON

Și cum a rămas?

IORDACHE

N-a vrut d. Nae să facă scandal, măcar că era de un procuror ceva. D. Nae, știi, mai galant, i-a luat biletul și vreo cinci franci câți i-avea în buzunar, i-a făcut un moral bun, din porc și din măgar nu l-a mai scos, i-a tras vreo două palme și l-a dat pe ușe afară...

PAMPON (care a ascultat cu atenție, ca lovit de o inspirație)

A! ce idee mi-a venit! Parfumurile, odicoloanele, pomă - durile, liubemurile Didinii!... Spițerul!... Da!... Zici că biletele astea le-ai tras din circulație de mai bine de trei luni?

IORDACHE

Da.

PAMPON

Zici că d. Nae a luat înapoi biletul cu scamatoria de la spițerul?...

IORDACHE

Da.

PAMPON

Ei? Spițerul în vreme de zece luni cât v-a tras pe sfoară, numai cu un bilet a lucrat?...

IORDACHE

Știu și eu?

PAMPON

Era peste putință. Atunci ai fi băgat de seamă mai degrabă... Ia adu-ți aminte bine.

IORDACHE

De unde să-mi aduc aminte!... E de mult...

PAMPON

A! ce idee! să vedem! Mă duc... mă întorc numaidecât... spune-i lui d. Nae că am să-i vorbesc... Viu cât mai degrabă. (iese în fund. La ieșire se lovește cu Mița, care intră foarte agitată.) A! pardon, madam!...

Scena II

IORDACHE, MIȚA

MIȚA

Iordache! Unde e Nae?

IORDACHE

Nu știi; a plecat de azi-dimineață și până acuma nu s-a mai întors. Trebuie să vie, ca să mă pot duce și eu la masă.

MIȚA (trântindu-se pe un scaun)

Am să-l aștept și eu...

IORDACHE

Dar dacă vine târziu, eu ce să fac? să rabd de foame? Trebuie să închiz prăvălia și să mă duc la mâncare...

MIȚA

Nu știi, nu voi să știu de nimic... (patetică) Iordache...

IORDACHE

Ce?

MIȚA

Iordache, sunt nenorocită...

IORDACHE

A simțit Crăcănel ceva...

MIȚA

Aș! Crăcănel! – îți spui că sunt nenorocită...

IORDACHE

Pentru?

MIȚA

Nae! Nae, pe care l-am iubit, pe care l-am adorat pentru eternitate, până la nebunie... Tu știi cât l-am iubit?

IORDACHE

Ei! da. Ei! ce?

MIȚA (montându-se treptat)

Nae mă traduce.

IORDACHE

Aș!

MIȚA

Mă traduce la sigur.

IORDACHE

Fugi de-acolo!

MIȚA

La sigur... De opt zile nu l-am văzut. Îi scriu: „Bibicule, Mangafaua pleacă mâine miercuri la Ploiești, rămâi singură și ambetată; sunt foarte rău bolnavă; vino, să-i tragem un chef...” Și Năică nici nu-mi răspunde. Iubește pe alta, mi s-a făcut semn. În cărți cade mereu gând la gând cu bucurie, cu dragoste, cu temei, cu întâlnire pe drum de seară cu o damă de verde.

IORDACHE

Aș! nu mai crede în mofturile cărților, frate...

MIȚA

Trebuie s-o știi, trebuie s-o aflu... și să vedem... O să fie un scandal... dar un scandal... cum n-a mai fost până acuma în „Universul“.

IORDACHE

Aș! nu-i nimica! ți-ai făcut spaimă de gelozie! (dând din umeri, urcă până-n fund, unde dă piept în piept cu Catindatul de la Percepție.)

MIȚA

Un mușteriu! poate mă cunoaște... Nu voi să mă compromentez. Trec să aștept în odaie. (iese pe după paravan în dreapta.)

Scena III

IORDACHE, CATINDATUL (legat cu o basma la fâlcii)

CATINDATUL (către public, coborând)

Pfii! al dracului mă doare!... dar știi cum?... lucru mare... Nu mai merge... M-am hotărât. Trebuie s-o încerc și p-asta...

IORDACHE (care l-a urmărit, coborând înaintea un scaun până în mijlocul scenei)

Ia poftiți! poftiți!...

CATINDATUL (hotărât)

Știi s-o scoți? Scoate-mi-o!

IORDACHE

N-ai idee cum ți-o scot: până să clipești din ochi, o dată, pac!... Ia poftiți! poftiți!...

CATINDATUL

Uf! mersi!

IORDACHE

Ia pofțiți...

CATINDATUL

Ce n-am pus, domnule? Ce să-ți mai spui? Ce n-am pus?
Mi-am tăbăcit gingiile... Ce n-am pus?

IORDACHE

Ce să-i pui, domnule? E odată vătămată, s-a isprăvit: picături de rădăcină de clește.

CATINDATUL

Ce n-am pus?... În sfârșit, astăzi m-a învățat unul de la noi de la percepție...

IORDACHE

A! d-ta ești de la percepție?...

CATINDATUL

Da, catindez până la o vacanță. Nu e vorba, am cu ce trăi; am parte în bogășerie la Ploiești; îmi trimete parale nenea Iancu; dar știi, orișicât poți zice, trebuie pentru ca să-ți faci o carieră ca tânăr...

IORDACHE

Mai e vorbă...

CATINDATUL

A! eu aș fi avut parale multe, dacă nu mă-ncurcam în tratație de amor pe vremea războiului. O iubeam, o iubeam!... și ea mă traducea... cu un ofițer de itidenție.

IORDACHE

Ei, ș-acuma?

CATINDATUL

Acuma... nu-ți spui? catindez la percepție. (mâhnit.) Dar catindez de mult... Știi, catindezi azi, catindezi mâine, o lună, două, trei, un an... Bine, până când? Nu zic să mă faci ajutor, ori registrat, domnule, dar măcar acolo ceva.

IORDACHE

Adică să te înainteze.

CATINDATUL

Măcar un copist de clasa a doua.

IORDACHE

Și acuma câtă leafă primiți în mână?

CATINDATUL

Nu ți-am spus că sunt catindat? Nimic, de doi ani de zile, nimic. (șade.)

IORDACHE

Nimic?

CATINDATUL

Nimic...

IORDACHE

Dar... reținere nu vă face?

CATINDATUL

Asta, ce-i dreptul, nu...

IORDACHE

Tot e bine... Eil... ia dezleagă-te.

CATINDATUL

Pentru ce?

IORDACHE

Legat, nu poci...

CATINDATUL

Ce?

IORDACHE

Pentru că nu poți căsca gura.

CATINDATUL

Pentru ce să casc gura?

IORDACHE

Aminteri cum să ți-o scot?

CATINDATUL

Ce să-mi scoți?

IORDACHE

Ei, asta-mi place! pentru ce ai venit aicea?... Măseaua...

CATINDATUL

Măseaua?

IORDACHE

Ei da, măseaua. (merge și scoate instrumentele dintr-o masă.) Știi cum ți-o scot?... până să clipești din ochi (revine lângă Catindat.) o dată... pac!

CATINDATUL (care s-a sculat)

Uf!

IORDACHE

Șezi...

CATINDATUL

Mersi, am șezut destul...

IORDACHE

Trebuie să stai jos... ca să am loc în sus să trag... d-a-n picioarele cum?

CATINDATUL

N-o mai scoț... mi-a trecut.

IORDACHE

Cum ți-a trecut?

CATINDATUL

Nu ți-am spus că m-a învățat unul de la noi de la percepție... zice c-a citit în cartea lui Matei.

IORDACHE

De la Matei citire?

CATINDATUL

Nu vanghelistul, ăsta e altul, e doftor de bătături în Italia și face și văpsea pentru păr...

IORDACHE

Ei?

CATINDATUL

Ei? să zicem că mă doare: întâi rabd cât pot... pe urmă, pui doftorii; pe urmă, dacă văz că nu mai merge, mă duc hotărât la bărbier să mi-o scoată... bun! Cum intru...

IORDACHE

Ei! prin urmare...

CATINDATUL

Cum intru, zic serios: știi s-o scoți? scoate-mi-o! De par exemplu, adineaori la d-ta... D-ta nici nu înțelegeai ce vreau eu... Și pe urmă, mă dau în vorbă, mai de una, mai de alta... Dar când intru, simț o dată ca un cuțit (arată la falcă), cald, și pe urmă rece; pe urmă din vorbă-n vorbă, vîi d-ta, subfirugul, cu cleștele: atunci deodată simț iar un cuțit... rece, și pe urmă numaidecât cald... și pe urmă nu mai simț nimic... Vezi d-ta, pesemne, nu știu cum devine care va să zică de este al naturii lucru ceva, că măseaua, în interval de conversație, de frică trece... Ei... al dracului italianul!

IODACHE (care a ascultat cu multă atenție)

Fugi, d-le, cu superstițiile italienești... Îmi pare rău de d-ta, om tânăr!... Bine, d-ta nu vezi cum e naturelul la toate, că trebuie să aibă o bază, măcar cât de mică, dar să fie bază. Ce nu are bază cum poate să fie naturel? ori să-mi spui d-ta că Matei ăla al d-tale – că eu nu-l cunosc – te-a învățat adică să mergi prin ploaie fără umbrelă și să zici, numai așa la un capriț, că e soare... și să nu te ude... Auzi d-ta mofturi italienești!

CATINDATUL

Așa e, decât n-are a face cu măseaua. (face o grimasă în partea măseli.)

IODACHE

Ba prea are a face.

CATINDATUL

Ba nu. (altă grimasă.)

IODACHE

Ba da, tot lucru naturel...

CATINDATUL

Ba nu!... (altă grimasă.) Hait!

IORDACHE

Ce?

CATINDATUL

Iar m-a apucat (începe să se plimbe) dar rău... rău de tot...

IORDACHE

Vezi... vorba mea... știu eu...

CATINDATUL (oprindu-se în loc din umblet, și cu un ton foarte hotărât)

Știi s-o scoți? scoate-mi-o!

IORDACHE

Șezi...

CATINDATUL (hotărât)

Adu cleștele. (șade)

IORDACHE (merge, ia cleștele și revine)

Zi că te-a ciupit un purice... o dată... pac!

CATINDATUL (uitându-se țintă la clește și apoi sculându-se)

Mi-a trecut. Ai văzut? vorba mea... știu eu... Al dracului italianul!...

IORDACHE (plictisit)

A!

CATINDATUL (foarte mulțumit)

Salutare, neică, și mersi! (pleacă)

IORDACHE

Stai, domnule!...

CATINDATUL

Nu mai pot... e târziu... am treabă la canțilerie, am o groază de avizuri de făcut... Salutare, neică, și mersi! (iese repede prin fund.)

Scena IV

IORDACHE, apoi MIȚA

IORDACHE

Așa haplea mai rar... Ce dracul face d. Nae de nu mai vine... Sunt aproape de douăsprece... Mă leșin de foame. (Mița intră din dreapta.) Mița? o uitasem!...

MIȚA

N-a venit Nae încă?

IORDACHE

Uite ce e, coană Mițo, d-ta tot zici că-l aștepți; eu mă repez aici aproape să-mbuc ceva și mă-ntorc numaidecât... nu-i așa? (își ia pălăria.)

MIȚA

Poți să te duci.

IORDACHE

Da', nu pleci? Să nu rămâie prăvălia singură...

MIȚA (nervoasă)

Ți-am spus o dată: îl aștept până mâine, până poimâine, până o veni!

IORDACHE

Atunci mă duc... mă-ntorc la moment. (iese în fund.)

Scena V

MIȚA, apoi PAMPON

MIȚA

Să-l aștept, da, să-l aștept... Trebuie să vie... Să mă traducă pe mine Nae... și să nu-mi răzbun? Peste poate!

PAMPON (care a intrat)

Mă rog, d. Nae n-a venit încă? (salută.)

MIȚA (aparte)

Un muștiriu... (tare) Nu, domnule, și eu îl aștept... Dacă poftiți și dv. să-l așteptați... vine ori dânsul ori băiatul...

PAMPON

Mersi, madam. (șade, aparte.) Curățică. (tare, după o pauză) Dumneavoastră sunteți rudă, ori consoarta dumnealui...

MIȚA (tristă)

Nici rudă, nici consoartă, d-le... i sunt... adică i-am fost... amică... Am venit pentru o mică afacere.

PAMPON

Ca și mine...

MIȚA (oftând)

La d-ta... nu poate fi ca la mine... La mine e chestiune de traducere.

PAMPON

În amor?

MIȚA (asemenea)

Da, în amor...

PAMPON

Ca și la mine...

MIȚA

Ca și la d-ta?... Cum?

PAMPON

Mi se pare, adică nu mi se pare... sunt aproape sigur că sunt tradus.

MIȚA

Ca și mine...

PAMPON

Și numai d. Nae poate să mă puie pe urma aceluia care a devenit în chestiune... A! dar n-are să-mi scape... Sunt hotărât! am să-i dau o curățenie spițerului să mă pomenească!

MIȚA

E spițer?

PAMPON

Da, desigur spițer. Aflasem adineaori cum îl cheamă de la băiatul de aici...

MIȚA

De la Iordache...

PAMPON

Da; îmi spusese cum îl cheamă, dar i-am uitat numele cu gândul la dovezi, – pentru că am dovezi –, niște hârtii pe care le-am găsit în odaie la Didina.

MIȚA

Didina...

PAMPON

Da, amanta mea, cel mai sacru amor, pentru care mi-am sacrificat cariera de militar, fiin'că până să nu o cunosc am fost tist de vardiști la Ploiești... Și sunt turbat de gelozie! Toată noaptea n-am dormit.

MIȚA

Ah! mie-mi spui ce-i gelozia?... Numai o noapte n-ai dormit? Nu știi nimic! Câte nopți!...

PAMPON

Nu, az-noapte nu a devenit din gelozie, pentru că nu începuse încă chestia... Am jucat la Podul Gârlui conțina cu niște papugii până la șase az-dimineată... I-am ras...

MIȚA

Să nu te bucuri... Și eu câștig la conțină, dar ce folos! noroc la cărți, nenoroc la amor...

PAMPON

Aș! la mine nu e noroc, e știință: îi iau la sigur... poate că să am o goană nebună, să pierz. Eu joc conțina oarbă cu fantele, și am eu merchezul meu. Bunioară, cărțile le țiiu în stânga și joc cu dreapta; am bătut cu fantele, pui cărțile bătute jos, și fantele la loc în mâna stângă, pentru altă ocazie... Az-noapte i-am stins...

MIȚA (plictisită)

Nu mai vine Nae...

PAMPON

Astfel dar az-dimineată, conța mea, pe la șase ceasuri, mă întorc acasă, la Didina; bat în ușe, se scoală somnoroasă și-mi deschide. Era încă întunec; aprinz lumânarea... Dar, când viu prea târziu, e totdeauna supărată și-ncepe să mă certe...

Acuma nu zice nimic: se-ntoarce, pardon, cu fața la perete și tace. Zic eu (Mița plictisită s-a sculat și se plimbă.) în gândul meu: e supărată... s-o las să doarmă; când o vedea mâine c-am câștigat trei poli, îi trece... Dau să mă dezbrac și văz jos lângă mescioară două hârtiuțe. M-aplec – cum le-am văzut am simțit un fior rece, – m-aplec, le iau: ce era? Un bilet de abonament la frizăria model a lui d. Nae Girimea...

MIȚA

Nae Girimea?... (se interesează)

PAMPON

Da, și un bilet de amor de la o damă către „Bibicul“ ei...

MIȚA

„Bibicul“?

PAMPON

Da, către spițerul... Să vezi cum am aflat pe urmă că e spițer.

MIȚA (aparte)

„Bibicul“! S-ar putea?

PAMPON

Cum am citit hârtiuțele și am văzut pecetia pe bilet: „Frizăria model, Nae Girimea“, mi-am luat iar baltonul și bastonul și am ieșit binișor; Didina adormise iar. Mă duc la poliție, cercetez și aflu că aici e frizăria. Am venit; d. Nae nu era aici. Băiatul mi-a spus că bilete de astea...

MIȚA (interesându-se nerăbdătoare)

În sfârșit?

PAMPON

În sfârșit, ce să mai lungim vorba degeaba, conیța mea, spițerul este... După câte mi-a spus băiatul, am fost cu biletul

la o spițarie, am spus că aveam ceva scris pe el și s-a șters cu un fel de asenție, și că aș vrea să știu ce era scris... se poate? și spițerii nu știu ce-a făcut, ce-a turnat pe bilet, – mirosea a spirt de țiperig, – și-n două minute a ieșit iar dungile la loc...

MIȚA

Să fie cu puțință?...

PAMPON

Le-am numărat: sunt cizeci și cinci de dungii... Spițerul mișel! L-am prins mai rău decât d. Nae: o să-i dau o curățenie... să-i rup șalele!...

MIȚA (aparte)

Să fie Nae? A! ce răzbunare ar fi! (tare) Domnule, zici că biletul de amor este către „Bibicul“?

PAMPON

Da!

MIȚA

Și este iscălit de cine?

PAMPON

„A ta adorantă, Mița...“

MIȚA

Mița! A! Dumnezeu!

PAMPON

Ce?

MIȚA

Domnule, ești sigur că e spițer?...

PAMPON

Firește... Mai sigur se poate? Biletul era alb... spirt de tiperig și d-odată cinzeci și cinci de dungi... Le-am numărat... poftim să le numeri și d-ta...

MIȚA

Și ai venit aici pentru ca să afli numele omului cu chestia de traducere?

PAMPON

Da.

MIȚA

Eu am o presimțire...

PAMPON

Care?

MIȚA

Cum este amanta dumitale?

PAMPON

Cum să fie adică?

MIȚA

De roșu, de ghindă, de toabă, ori de verde?

PAMPON

De verde...

MIȚA

De verde?

PAMPON

Da.

MIȚA

Și ai la d-ta biletul cătră „Bibicul“, pe care zici că l-ai găsit în odaia damii de verde?

PAMPON

Da.

MIȚA

A' să-l văz degrabă...

PAMPON (dându-i biletul)

Iacătă-l.

MIȚA (ia biletul, îl privește și face o mutră grozav de disperată)

A! am să-mi răzbun!... (solemnă) Domnule, nu te juca cu inima unei femei nenorocite... Spune drept: biletul ăsta l-ai găsit în odaia amantii d-tale? Jură...

PAMPON (grav)

Pe onoarea mea!

MIȚA

Uite-te la biletul ăsta... l-ai citit? (citind nervos) „Bibicule, Mangafaua pleacă mâine miercuri la Ploiești, rămâi singură și ambetată; sunt foarte rău bolnavă: vino negreșit, am poftă să-i tragem un chef... A ta adorantă, Mița...“ Ai văzut biletul?... Acuma uite-te la mine bine...

PAMPON

Ei? (îi ia înapoi biletul.)

MIȚA

Ei! Eu, eu sunt nenorocita care am scris biletul ăsta...

PAMPON

Se poate?

MIȚA

Da, se poate... (dezolată) Și omul care a fost la Didina dumitale este amantul meu!...

PAMPON

Amantul dumitale? Spițerul?

MIȚA

Ce spițer? nu-i spițer... (frământându-se.) A! trebuie să am o explicație... O să-mi răzbun... o răzbunare teribilă!

PAMPON (același joc)

Amantul dumitale? trebuie să-l știu și eu, trebuie să-l văz. Eu nu mă mulțumesc pe răzbunarea dumitale... Trebuie ca să-mi răzbun eu!... (se plimbă turbat.)

MIȚA

Juri să ne răzbunăm împreună?

PAMPON

Jur!

—————

Scena VI

ACEIAȘI, IORDACHE

IORDACHE (venind repede din fund)

Coană Mițo, ești aici? Vine.

MIȚA

Nae...

PAMPON

D. Nae.

IORDACHE (dând pe Pampon la o parte și luând pe Mița în partea cealaltă)

Pardon. (Miții) Vine Crăcănel al d-tale. Viu într-un suflet de la birt din colț... Crăcănel a intrat în birt, a întrebat de

prăvălia lui d. Nae Girimea, și băiatul l-a îndreptat aici.
Ascunde-te iute... vine, trebuie să fie la ușe.

MIȚA

Crăcănel! ce cauță?

IORDACHE

Treci degrabă în odăiță. (Mița pleacă spre dreapta pe după paravan.)

PAMPON

Te duci?

MIȚA

Da... (lui Iordache) Când o pleca, dă-mi de veste... fă-i vânt degrabă...

PAMPON

Bine, da' chestia noastră cum rămâne? (o urmărește până la ușe.)

MIȚA

Mai vorbim noi. (iese repede în dreapta închizând ușa după ea.)

PAMPON (aparte)

Ciudat lucru! să fie vreo moftangioaică?... (lui Iordache) Mă rog, cine e persoana asta?

IORDACHE

E o damă...

PAMPON

Bine, damă... O văz eu că e damă, dar cine e? (Crăcănel intră.)

IORDACHE (încet lui Pampon)

Lasă că-ți spui eu...

Scena VII

ACEIAȘI, CRĂCĂNEL

CRĂCĂNEL

Mă rog aici este d. Nae frizerul?

IORDACHE

Aici este... da'... nu-i acasă.

CRĂCĂNEL

Dar... mă rog, se-ntoarce?

PAMPON (lui Iordache aparte)

Cine-i domnul ăsta?

IORDACHE (încet lui Pampon)

Lasă că-ți spui eu...

CRĂCĂNEL

Aud?

IORDACHE

Nu crez să se întoarcă așa degrabă... Dacă aveți trebuință
chiar cu d-lui, atunci pofțiți mai pe seară, poate să-l găsiți...

CRĂCĂNEL

În sfârșit, eu tot mai pot aștepta; poate să vie. (șade)

IORDACHE

Așteptați degeaba, domnule, vine foarte târziu...

CRĂCĂNEL

De unde știi? poate vine mai curând...

IORDACHE (încet lui Pampon)

Cum dracul să-i fac vânt?...

PAMPON

Dacă spune o dată omul că vine deseară...

CRĂCĂNEL

Ei, poate să am noroc. Nu știi d-ta? de câte ori pleci să stai un ceas și stai cinci... Ei, de ce adică să nu pleci o dată pentru șapte și să stai numai unul?... (se gătește în fața unei oglinzi, își piaptână barbetele și chelia, ia o gazetă și se pune pe citit. – Iordache și Pampon dau din umeri. Pampon scoate o pereche de cărți și-ncepe să se joace cu ele pe genunchi. Iordache merge la ușa din dreapta.)

MIȚA (scoțând capul pe ușă)

Fă-i vânt!

IORDACHE

Nu e chip... Zice că vrea s-aștepte...

MIȚA

Ce dracul caută aici?

IORDACHE

Știu eu... caută pe d. Nae...

MIȚA

Nu-nțeleg.

IORDACHE

I-am spus că d. Nae vine deseară, și tot zice că-l așteaptă...
A! stăi, că îi am eu leacul...

MIȚA

Domnul ălălalt s-a dus?

IORDACHE

Nu, e aici...

MIȚA

Să m-aștepte... Bate-mi în ușe când l-ai exoflisi pe Crăcănel...

IORDACHE

Îl exoflisesc acuma, să vezi... (coboară în scenă. Mița își retrace capul și închide ușa. Lui Pampon.) – Dama a zis s-aștepți...

PAMPON (încet)

Bine...

IORDACHE (către Crăcănel, care e cufundat în citirea jurnalului)

Ei, boierule, d. Nae nu mai vine... Eu trebuie să-nchiz prăvălia... am treabă să mă duc în târg...

CRĂCĂNEL (lăsând gazeta)

A! închizi?... Atunci, dacă închizi, trebuie să mă duc și eu...

PAMPON (strângându-și cărțile)

Firește că trebuie să te duci, nu o să te încuie aici.

CRĂCĂNEL

Dacă e așa... salutare... Mă-ntorc eu mai târziu... (iese în fund)

IORDACHE

Cu plecăciune... S-a dus! uf! Al dracului dobitoc!... De ce mușterii am eu parte astăzi!

PAMPON

Mă rog, cine e negustorul ăsta?

IORDACHE

Urâtul ăsta? Este amantul damii de colo...

PAMPON (sărind)

Amantul damii de colo?...

IORDACHE

Da.

PAMPON

Care a vorbit cu mine adineaori?... Mița?

IORDACHE

Da, da!

PAMPON (fioros)

Bibicul ei? Țsta e Bibicul?

IORDACHE

Ei, da, frate, când îți spui o dată; e amantul damii de colo...
Ce te prinde mirarea?...

PAMPON (care și-a luat pălăria și bastonul degrabă)

Am pus mâna pe Bibicul! Nu-l las nici mort! nici mort! (se
repede și iese glonț pe ușa din fund.)

Scena VIII

IORDACHE, NAE, apoi MIȚA

IORDACHE

Țsta este nițel cam țicnit... De ce mușterii am parte eu
astăzi?... Frumos carnaval! S-o scoț pe Mița. (Nae intră.) D. Nae,
în sfârșit! credeam că nu mai vii.

NAE

De ce?

IORDACHE

Te-a căutat doi inși...

NAE

Cine?

IORDACHE

Unul nu știu cum îl cheamă, ălălalt era Crăcănel...

NAE

Crăcănel?...

IORDACHE

Da; și coana Mița... e aici.

NAE (strâmbându-se)

Mița aici? Nu i-ai spus că nu sunt acasă și că viu târziu?

IORDACHE

I-am spus, da' a zis că te așteaptă până mâine, până poi-mâine... Am profitat de ocazie și m-am dus la birt în colț să mânânc ceva. N-apucasem să gust de două ori, și hop! Crăcănel vine-n birt și-ntreabă pe băiat unde e frizăria model a lui d. Nae. Am alergat degrabă să dau de veste coanii Miții... Era aici și negustorul ălălalt; zice că are un bilet de abonament să-l schimbe, ori să te-ntrebe ceva... în sfârșit nu știu bine...

NAE

Care va să zică Mița e aici?

MIȚA (care a crăpat ușa mai dinainte și a auzit ultimele vorbe ale lui Iordache, coborând)

Aici, Bibicule; ce, îți pare rău?

NAE (făcându-se vesel)

Să-mi pară rău? cum să-mi pară rău?... Se poate?

MIȚA (trecând pe lângă Nae, încet)

Trimete de-aici pe Iordache. Am să-ți spun ceva între patru ochi...

NAE (făcându-se că n-aude)

Auz?

MIȚA

Iordache, dacă nu mai ai treabă, fii bun și ne lasă; am să-i spui ceva lui d. Nae în secret...

IORDACHE

Mă duc... să-mi isprăvesc porția de varză. (iese în fund.)

Scena IX

MIȚA, NAE (Mița merge și încuie ușa din fund)

NAE

Pentru ce încui ușa?

MIȚA (în fund)

Poate să vie iar cineva să ne facă deranj... Am să-ți spui ceva în liniște... (pauză) Nae! (coboară încet, emotionată.) Bibicule! nu mă mai iubești... (un pas și se oprește.)

NAE (d-abia întorcându-se)

Ei na! de unde ți-a mai venit ș-asta-n cap?

MIȚA (încă un pas)

Pentru ce n-ai venit alaltăieri seara când ți-am scris?

NAE (același joc)

Eram bolnav alaltăieri...

MIȚA (coborând, cu energie)

Miști!... Ai primit biletul meu?

NAE

Da.

MIȚA

Unde mi-e biletul? Arată biletul...

NAE (după ce se caută prin toate buzunarele)

Pesemne că l-am pierdut.

MIȚA

L-ai pierdut? Unde l-ai pierdut?

NAE

Știu eu unde l-am pierdut? dacă știam că-l pierz, firește că nu-l pierdeam...

MIȚA

Nu știi unde l-ai pierdut?

NAE

Nu...

MIȚA (strașnică)

Bibicule! Bibicule!

NAE

Ei?...

MIȚA

Vezi tu sticluța asta? (scoate din buzunar o sticluță mică și i-o arată.)

NAE

Ei, ce?

MIȚA

Știi ce are înăuntru?

NAE

Cerneală...

MIȚA

Nu cerneală, Năică, ... vitrion englezesc!

NAE (dându-se înapoi)

Vitrion? ești nebună?

MIȚA

Da, vitrion! ți-e frică?

NAE

Firește că mi-e frică, na!

MIȚA

Pentru ce, dacă te știi curat?

NAE

Pentru că tu nu știi ce e vitrionul...

MIȚA

Ba da... e un fel de metal...

NAE

Nu știi ce poate face?

MIȚA

Ba da; pârlște, Năică; arde, Bibicule, momentan tot, tot,
și mai ales ochii!

NAE

Dă-mi sticluța...

MIȚA

Aș!

NAE

Pentru ce să ții asemenea lucruri? pentru ce?

MIȚA (vrând să izbucnească)

Pentru ce?... Îmi trebuie...

NAE

Pentru ce îți trebuie?

MIȚA (izbucind)

Pentru ce? (cu un gest mare, care face pe Nae să-și acopere ochii, dându-se repede înapoi.) Pentru dumneatale, musiu Năică, și pentru Didina dumitale!...

NAE (pălind)

Care Didină? tu știi ce spui!

MIȚA

Știi și d-ta mai bine decât mine; nu umbla cu mofturi, șarlatane. Care Didină, ai? Didina, pentru care mă traduci pe mine; Didina, pe care o iubești; Didina, la care ai fost az-noapte, mizerabile!

NAE

Nu e adevărat, am stat acasă bolnav.

MIȚA

Miști! Adineaori spuneai că nu știi unde ai pierdut biletul... Să-ți spui eu: biletul meu l-a găsit în odaie la Didina d-tale respectivul ei.

NAE

Respectivul? Pampon?

MIȚA

Vezi! vezi! știi cum îl cheamă; da, unul înalt, bărbos, fioros, cu care o să ai a face chiar astăzi; pentru că s-a întâlnit cu mine aici, mi-a arătat biletul meu, și eu i-am declarat că omul cu traducerea este acela care mă traduce și pe mine, (Nae se plimbă agitat.) amantul meu, fidelul meu amant, căruia eu (obidită) i-am fost întotdeauna fidea.

NAE

Ce-ai făcut?

MIȚA

Pampon te caută să te omoare... Al dar până să-și răzbune el, am să vă omor eu, eu! pe Didina, pe tine, și pe mine!... (se trânteste pe un scaun desperată și isterică și-și ascunde capul în mâini.)

NAE (apropiindu-se binișor de ea și căutând s-o mângâie)

Mițo, neică, vino-ți în fire...

MIȚA

Lasă-mă! (îl respinge)

NAE (apucând-o în brațe și căutându-i buzunarul)

Nu; nu te las, pentru că te iubesc... numai pe tine... te iubesc... numai... pe... tine... (a găsit buzunarul, a luat sticluta, se ridică repede și schimbând tonul.) Înțelege că e încurcătură la mijloc. Mi-ai pus pe nebunul de Pampon în cap.

MIȚA

D-ta ți l-ai pus...

NAE

Vrei scandal cu orice preț?

MIȚA

Da, (ridicându-se.) vreau scandal, da... pentru că m-ai uitat pe mine, le-ai uitat pe toate: ai uitat că sunt fiică din popor și sunt violentă; ai uitat că sunt republicană, că-n vinele mele curge sângele martirilor de la 11 februarie; (formidabilă.) ai uitat că sunt ploieșteancă – da, ploieșteancă! – Năică, și am să-ți torn o revoluție, da' o revoluție... să mă pomenești!...

NAE (cam zâmbind)

Nu fi nebună!... Ce-o să faci?

MIȚA (căutând sticluța în buzunar)

Ce să fac? (n-o găsește; se uită rătăcit împrejur... Nae i arată de departe, râzând, sticluța; ea dă un țipăt.) A! mi-ai furat sticluța, scamatorul! (repezindu-se la el pe după mobile.) Dă-mi sticluța, șarlatane, mizerabile, infame! (Se aud bătăi tari în ușă.)

NAE

Taci! bate cineva!

IORDACHE (de afară)

Deschideți! deschideți degrabă!

MIȚA

Nu vei deschide, până nu-mi dai sticluța! (se pune în dreptul ușii. Nae o dă în lături, trage ivărul și deschide. Iordache intră repede.)

Scena X

ACEIAȘI, IORDACHE

IORDACHE

Vine Crăcănel turbat... S-a făcut scandal; l-a bătut alălalt care era aici... (Miții) Ascunde-te... Vine!

MIȚA (apelăpăsită)

Nu mai voi să știu de nimic... Să vie oricine... Voi scandal... voi să mor!... (se repede să ia un brici; Iordache se uită afară prin ușe.)

NAE (repezindu-se și smulgându-i briciul, o apucă de amândouă mâinile și o târăște spre dreapta)

'Aide dincolo, să-ți dau sticlucă.

MIȚA

Nu.

IODACHE (de la ușă)

Fugiti, iacătă-l, fugiti!...

NAE

Haide! (tărăște pe Mița cu multă luptă și iese cu ea în odaia din dreapta, pe după paravan.)

Scena XI

IODACHE, CRĂCĂNEL

CRĂCĂNEL (intrând prin fund furios, cu pălăria stricată și tăvălită.
Iordache se dă la o parte)

A! asta nu, asta nu poate să rămâie jos!... Ai mai pomenit d-ta una ca asta, d-le?

IODACHE

Ce, d-le?

CRĂCĂNEL

D-le, adineaori știi că am plecat de aici.

IODACHE

Da.

CRĂCĂNEL

N-apuc s-ajung în colț și auz pe urmele mele: „Pst! pst! Bibicule!“ Pe mine mă cheamă Telemac, Mache, nu mă cheamă Bibicul. Îmi văz de drum... Iar: „Pst! pst! Bibicule!“ Eu merg înainte... Când mă pomenesc că m-apucă cineva pe la spate de guler. Mă întorc. Zice: „Te faci că n-auzi, Bibicule, ai?“ Eu zic: „Nu mă cheamă Bibicul, d-le, mă cheamă Telemac, Mache. – „Bibicule, zice el, deodată; ești un mizerabil! ai făcut un abuz mare; ai înșelat o femeie, dar ai a face acuma cu un bărbat. De mult te caut. Avem să ne răfuim amândoi. Acu nu-i vreme, dar până una alta, ca să știi cu cine ai a face, poftim o arvună!“... N-apuc să răspunz, domnule, și șart! part! tros! pleosc! patru palme: îmi turtește pălăria și mi-o aruncă cât colo. Până să mă plec s-o ridic, infamul se suie într-o trăsură și pleacă... Chem sergentul... nimini!... A! trebuie să știi cine este dobitoacul ăsta smintit... trebuie să știi! Cum îl cheamă?

IORDACHE

Știu eu cine e ala?

CRĂCĂNEL

Este mizerabilul care era adineaori aici cu d-ta, când am venit eu.

IORDACHE

Nu știu cum îl cheamă...

CRĂCĂNEL

Trebuie să știi, trebuie să-mi spui: nu plec de aici până nu aflu; chem poliția, făc scandal!... (se plimbă făcând gesturi exasperate.)

Scena XII

ACEIAȘI, CATINDATUL, NAE, apoi PAMPON

CATINDATUL (intră prin fund, cu mâna la falcă, vaitându-se)

A! a! a! m-a apucat rău... (se trânteste pe un scaun.)

IORDACHE

Și ai venit iar la doftoria lui Matei? nu mai merge, tânărul...

CRĂCĂNEL

D-le, înțelege o dată și spune-mi...

NAE (ieșind din odaie și coborând)

Ce e? ce e, domnule?

CRĂCĂNEL

Domnule! Un dobitoc, un infam, care era adineaori aici, m-a insultat cu palme pe mine, Mache, ca drept Bibicul...

NAE (aparte)

Pampon a fost! (cătră Iordache încet.) Treci dincolo, i-a venit rău nebunii. (Iordache iese iute la dreapta.)

CATINDATUL

A! a! a! (se zvârcolește pe scaun.)

NAE (Catindatului)

Ce e? d-ta ce poftești?

CATINDATUL (sculându-se și arătându-și falca, hotărât)

Știi s-o scoți? scoate-mi-o!

NAE

Șezi. (Catindatul șade)

CRĂCĂNEL

Domnule, n-am vreme de stat. Spuneți-mi cum îl cheamă...

NAE (alegându-și instrumentele)

Nu știu, domnule, de unde vrei să știu eu numele la toți mușteriii! (cătră Catindat) A din fund de tot? (Catindatul dă din cap că da) Dezleagă-te. (Catindatul face fasoane. Nae îl apucă cu putere și-l dezleagă)

PAMPON (apărând în fund)

Aha! Bibicule, iar d-ta! (Crăcănel se dă înapoi.)

NAE (cu un ochi la ce se petrece între Pampon și Crăcănel, și cu altul la Catindat, pe care îl ține cu putere cercând să-i vâre mâna în gură, și care se zbate și nu vrea să se lase)

Numai s-o văz! n-o scoț!

CRĂCĂNEL (înaintând un pas spre Pampon, făcându-și inimă și voind să-i dea fiori)

Domnule! mă cunoști d-ta pe mine?

PAMPON

Cum să nu, Bibicule! (se apropie binișor de Crăcănel, și vrea să-l apuce.)

CRĂCĂNEL (scăpând și ocolind pe după mobile)

A! ajutor! poliție! vardist! (Pampon îl urmărește neîmpăcat; Crăcănel vrea să iasă prin dreapta pe după paravan, se întâlnește piept în piept cu Iordache care intră, și care-l respinge.)

NAE (care după o luptă, a reușit să vâre mâna în gura Catindatului)

Șezi binișor!

CATINDATUL (gemând cu gura înfundată și zvârcolindu-se)

A! a! a!

IORDACHE (care a venit de după paravan, încet lui Nae)

I-a venit pandoliile, era să-și taie gâtul cu briciul.

CRĂCĂNEL

E nebun! ajutor! poliție! vardiști! (iese în fuga mare prin fund.)

PAMPON

Stăi, Bibicule! (iese furios după el.)

NAE (trăgând cu putere)

Nu mișca! (după ce a tras, iese repede în dreapta, urmărit de Iordache)

CATINDATUL (văitându-se cu mâna la falcă)

A! a! a! Mi-a scos alta! Măsea nevinovată, domnule!...

(Cortina)

ACTUL II

O sală deoparte a unui bufet într-un bal mascat de mahala. Două uși în fund; cea din dreapta dând în bal, cea din stânga într-un coridor de lângă bal. La stânga, în planul din fund, o ușe a cabinetului de toaletă; la dreapta, planul întâi, o ușe dând în sala principală a bufetului. În scenă, mese pentru mâncare, una în fund între cele două uși, două în față, una la dreapta, alta la stânga. La ridicarea cortinii, se aud măsurile din urmă ale unui vals, și se vede prin ușa din dreapta, în fund, mișcarea balului.

Scena I

CATINDATUL (în costum și cu masca scoasă șezând la masa din stânga și bând rom cu un pahăruț), apoi CHELNERUL

CATINDATUL (bătând în masă)

Chelner!...

CHELNERUL (d-afară)

Vine!...

CATINDATUL

Am început să mă încălzesc... ori magnetismul... ori electricitatea lui Matei... nu știu ce e... dar lucrează. Am început să mă-ncălzesc. (bate în masă.)

CHELNERUL (din dreapta)

Vine, vine!

CATINDATUL

Unul de la noi de la percepție m-a învățat! „Vrei să-ți treacă? mănâncă, bea, fă petreceri și magnetizează-te, dar magnetizează-te strașnic cu jamaică...“ și... mă magnetizez. (bate în masă tare.) Pfu! Cald!

CHELNERUL (d-afară)

Vine, vine, vine!

CATINDATUL

Nenea Iancu, săracul, dacă ar ști cum mă magnetizez... și unde? (scoate de sub costum din sân o scrisoare și o citește cu chef) „Am aflat că umbli prin cafenele și pe la baluri; dacă mai aflu astfel de chestii, nu-ți mai trimet nici un gologan, viu să-ți lungesc urechile; te iau înapoi la prăvălie, și te pui la ipitropie, măgarule“... Mie adică îmi scrie nenea Iancu. (bate tare în masă.)

CHELNERUL (intrând din dreapta)

Vine!...

CATINDATUL

Socoteala și-ncă un rom... ăsta e al patrulea...

CHELNERUL

Ba al cincilea...

CATINDATUL

Ba al patrulea...

CHELNERUL

Al patrulea l-ați băut... și cu unu, care îl comandați acuma, cinci...

CATINDATUL

Așa, cu ăl d-acuma?... da. (Chelnerul iese în dreapta.) Pfu! Cald mi-e... lucrează magnetismul... I-am dat de leac!... Vezi ce

e când nu știe cineva?... Era aproape de mîntea omului: durerea devine din măsca, măsca devine din răceală, răceala devine din frig; – din cald devine că nu mai e frig; dacă nu mai e frig, va să zică că răceala se duce și vine căldura; a venit căldura, a trecut durerea... (Chelnerul vine.) Par egzamplu... (pune mîna pe falcă.) lucrează magnetismul... arde... foc... Pfu! cald mi-e! (Chelnerul a pus pe masă romul.) Un rom și țial!

CHELNERUL

Cinci romuri: unu și cînzeci.

CATINDATUL (dând romul pe gât)

Șase...

CHELNERUL

Nu, cinci...

CATINDATUL

Ba șase... Cinci cu ăsta care l-am băut, și cu unul, care o să mi-l aduci acuma, șase. (plătește.) Lucrează strașnic magnetismul... Și am să tachinez astă-seară!... da, am să tachinez!... pe toate am să le tachinez! (merge cam șovăind la o oglindă în stînga să-și dreagă miza.) Strașnic de cald!

Scena II

CATINDATUL, DIDINA, apoi CHELNERUL

DIDINA (intră prin fund de la stînga, coboară la masa din dreapta și sade; e în costum de polonez: cazacă cu brandeburguri, mîntăluță cu blană, pantaloni în cizme cu carâmb; în cap căciula poloneză cu un pompon mare, bătând în masă)

Băietel! (își scoate masca și se șterge cu batista.)

CHELNERUL (intrând cu romul)

Vine!

CATINDATUL (întorcându-se și punându-și masca)

O mască... Am s-o tachinez... (Chelnerul, după ce a lăsat romul pe masă la stânga, trece la dreapta lângă Didina.)

DIDINA

O bere.

CHELNERUL

Vine!

DIDINA (care a observat pe Catindatul, se întoarce cam cu spatele ca să nu-i vadă fața. Catindatul bea rom, suflă mereu de căldură și se uită când pe o parte, când pe alta la Didina)

N-a venit Nae încă... (scoate o scrisorică și o citește.) „Prea iubita mea angelă, s-a întâmplat un caz de o comedie mare în chestia noastră prin respectivul tău Pampon și o individă!... Trebuie să ne vedem deseară ca să-ți spui cum curge în defavor toată intriga asupra romanțului nostru, să juri că devine ca la Teatru, pentru care nu cumva să lipsești deseară de la bal cum ne-a fost vorba. Trimete-l pe Pampon să joace conțina și vino negreșit... Al tău adorant până la moarte... Nae“... Douăsprece aproape, și nu mai vine. (Chelnerul aduce berea, o pune pe masă la Didina și iese.)

CATINDATUL

Pfuu! (Didinii) Bonsoar, mască... (aparte) Am s-o tachinez... (tare) Ce mai faci?

DIDINA (care îndată ce i-a vorbit Catindatul și-a pus masca)

Bine, mersi! Uite beau o bere... Da' d-ta ce faci?

CATINDATUL

Și eu bine, mersi; mă magnetizez cu jamaică.

DIDINA

Îmi pare bine.

CATINDATUL

Și mie nu mai puțin, parol! (aparte cu chef.) Al dracului știu să le tachinez.

DIDINA (bătând în masă și sculându-se)

Să-l mai caut în bal...

CATINDATUL (bându-și picătura din fund a paharului)

Ce, te duci, mască?

DIDINA

Da, mască, mă duc. (Chelnerul vine din dreapta.) O bere, o plătesc. (aruncă banii pe masă.)

CATINDATUL (către chelner)

Și mie o jamaică... (cătră Didina) Nu mai stai nițel? să mai beau un magnet și pe urmă te joc.

DIDINA

Nu, mersi.

CATINDATUL

Să te joc o... conțină oarbă. (râde.)

DIDINA (aparte)

Conțina oarbă? să mă fi cunoscând? (pleacă să iasă.)

CATINDATUL

Pe două consumății și-o guriță mazu. (râde.) Strașnic tachinez... (o urmărește până la ușe.)

DIDINA (aparte)

Mazu? m-a cunoscut. (iese repede, în fund, la dreapta; ieșind, pomponul de la căciulă-i cade în scenă; chelnerul aduce încă un rom și-l pune pe masă la stânga, așteptând.)

CATINDATUL (întorcându-se de la ușe și coborând)

Strașnic am tachinat-o... (gustă din rom și-l plătește.) Și mi-e cald... mi-e cald... mi-e foc de cald! (întorcându-se și zărind pomponul jos.) Iacă! i-a căzut polinezului istoria de la căciulă... (ia pomponul și și-l pune-n piept.) Haha! Acu să vezi cum o tachinez. (trage repede paharul de rom și iese iute după Didina.) Acu să vezi cum am s-o tachinez. (Se aude în bal polca.)

Scena III

CRĂCĂNEL, singur, în costum de bal, intrând din bufet, apoi
CHELNERUL

CRĂCĂNEL (coborând și scoțându-și masca)

Îl cheamă Iancu Pampon; i mai zice și „Conțina cu 5 Fantii“; a fost tist de vardisti de noapte la Ploiești: acuma face pe jucătorul de cărți; e neînsurat, dar precontează pe una Didina Mazu, ex-marșandă. I-am luat urma acasă, de acasă la cafenea, de la cafenea iar acasă, și de acasă aici. Trebuie să fie aici... Am mințit pe Mița că mă duc la Ploiești, și am venit... Mi-am pus costum ca să nu mă cunoască cineva și să afle Mița... cum e ea geloasă!... (bate-n masă; Chelnerul intră.) Am zis o bere...

CHELNERUL

Vine!

CRĂCĂNEL

A! Asta nu poate rămâne jos... Eu, când îmi trage cineva palme... eu turbez!... cu dinții îl apuc, nu-l las nici mort până

nu-mi spune pentru ce? pentru ce mi le-a tras? să știu și eu: pentru ce?... Trebuie să-mi spuie mișelul numaidecât!... (Chelnerul aduce berea, Crăcănel o bea și-o plătește. Chelnerul ia paharul de bere și paharul de rom rămas pe masa din stânga și iese.) Dacă o fi deschis, mă duc drept la el... Dar dacă o fi mascat?... (se gândește.) A! am găsit... Mă dau binișor pe lângă toți bărbații și le zic la ureche: „Eu sunt Bibicul, nene Iancule, nu mai poftești?...“ Să poftească în bal să-mi tragă... nu! să poftească, mizerabilul! (își face o țigară și-o aprinde. Didina urmărită de Catindatul intră.) Cineva! (își pune masca.)

Scena IV

CRĂCĂNEL, DIDINA, CATINDATUL

DIDINA (intrând)

S-a hotărât! nu pot să scap de dobitocul ăsta... mă cunoaște.

CATINDATUL (urmărind-o pe pasul de polcă, șovăind puțin)

Mască, nu te las: trebuie să facem o polcă.

DIDINA (plictisită)

Mersi, mască, nu joc; fii băiat cumsecade și nu te mai ține după mine...

CATINDATUL (aparte)

Strașnic le tachinez!...

DIDINA

Ți-am spus o dată că aștept pe cineva?

CATINDATUL

Ce adică, eu nu sunt cineva?

DIDINA (foarte plictisită)

Ba da, decât aștept pe cineva să mă ducă acasă...

CATINDATUL

Da' ce, eu nu te poti duce acasă?

CRĂCĂNEL (aparte)

Ăsta să fie? că prea e obraznic... (observă scena)

DIDINA (împingând pe Catindatul, care vrea s-o ia de zor la polcă)

Vai de mine! mi-am găsit beleaua cu d-ta, îmi scoți sufletul! (aparte) Ce să fac? Cum să scap? A! (tare) Mască, am să te rog ceva: așteaptă-mă un minut aici... Mă-ntorc îndată...

CATINDATUL

Da' te-ntorci?

DIDINA

Mai e vorbă...

CATINDATUL

Să te-ntorci, să nu pleci până nu ne vedem, că ai pierdut ceva.

DIDINA (plecând)

Eu?

CATINDATUL

Da... (aparte) Acu am s-o tachinez...

DIDINA

Aș! Mofhuri!

CATINDATUL

Zău!... cum ai venit, 'ai? N-ai venit cu pampon? Vrei să te duci fără pampon?

CRĂCĂNEL (sărind)

Pampon?!

DIDINA

Pampon?! Hotărât, mă cunoaște, trebuie să-mi schimb costumul, să-mi piarză urma... (iese repede. Catindatul se repede să iasă după ea; Crăcănel îl urmărește, îl apucă în ușe și-l trage cu putere înapoi.)

CRĂCĂNEL (cu tonul sfidător și melodramatic)

Eu sunt Bi-bi-cul, ne-ne Ian-cu-le!

CATINDATUL

Eu nenea Iancu? fuși d-acolo!

CRĂCĂNEL (crescendo)

Eu sunt Bibicul, nene Iancule; nu mai poftești? poftim de! ba nu, nu! ia poftim...

CATINDATUL

Ce să poftesc, domnule? știi că ești curios d-ta!...

CRĂCĂNEL (crescendo)

Eu sunt Bibicul, nene Iancule!

CATINDATUL

Bine, d-ta poți să fii Bibicul, dar vezi că asta-i asta, că eu nu sunt nenea Iancu... Nenea Iancu e frate-meu...

CRĂCĂNEL

Atunci, nen-tu Iancu al d-tale, este o canalie!

CATINDATUL

Da' pentru ce, d-le?...

CRĂCĂNEL

Asta mă privește pe mine...

CATINDATUL

Ba privește familia, să mă ierți...

CRĂCĂNEL

Și-l aștept aici, pentru ca să-l iau de piept și să am o talmăcire cu d-lui... Să vedem: pentru ce? da, pentru ce?

CATINDATUL

Aș! îl aștepti degeaba: nenea Iancu e la Ploiești...

CRĂCĂNEL

Mofturi! e la București...

CATINDATUL (sărind)

Nenea Iancu la București?

CRĂCĂNEL

Da, și are să vie aici: îl aștept!

CATINDATUL (aparte)

Nenea Iancu! să vie aici! M-am topit... Sunt nenorocit!

CRĂCĂNEL

Și o să fii față și d-ta la talmăcire; am să te pui față ca să vezi și d-ta pentru ce nen-tu Iancu al d-tale este o canalie!

CATINDATUL (aparte)

Nenea Iancu! vine nenea Iancu, și ăsta cum mă cunoaște, o să mă spuie, o să mă puie față!... Trebuie să-mi piarză urma: trebuie să-mi schimb costumul... (iese fuga în fund la stânga.)

CRĂCĂNEL

Fuge să-i dea de știre lui nen-su Iancu! Trebuie să-l țiu de scurt. (iese fuga după Catindatul. – Se aude în bal semnalul cadrilului.)

Scena V

MIȚA, singură în domino albastru cu flori, apoi CHELNERUL

MIȚA (intrând, își scoate masca)

Nu e... N-a venit încă? Îl cunosc... are numai două costume: un cazac și un turc... N-a venit. Trebuie să se fi dus să-și ia pe individ! Trebuie să vie împreună! A! să vie! Dumnezeu! Jur pe tot ce mi-a rămas mai scump, jur pe statua Libertății de la Ploiești, că are să fie o istorie!... (bate-n masă.) A! gelozie! Am să-i omor!

CHELNERUL (intrând din dreapta)

Vine!

MIȚA

Un vermult.

CHELNERUL

Vine. (iese)

MIȚA

Voi să beau, voi să beau (cadențând), căci nu e-n lume altă durere, decât durerea ce simțesc eu... (Chelnerul aduce paharul. Se aude cadrilul. Mița bea paharul pe nerăsuflăte și plătește. Chelnerul ia paharul și pleacă.) Așa! să vie acuma. (își pune masca.)

Scena VI

MIȚA, IORDACHE în costum de turc, apoi CRĂCĂNEL

IORDACHE (vine suflând la masa din stânga)

Uf! Am asudat... Trebuie să mă dau la o gargariseală. (bate-n masă.)

MIȚA (se-ntoarce, îl vede și dă un țipăt)

Turcul! Nae! (se repede la el.) Nae! Eu sunt, Mița. (își scoate masca.)

IORDACHE

Mița! Coana Mița! Sunt eu, Iordache. (își scoate masca.)

MIȚA

Nae a venit?

IORDACHE

Nu... n-a venit...

MIȚA

Miști! a venit! A! v-am dat de urmă. L-am căutat acasă și nu l-am găsit; vardistul mi-a spus că a plecat în costum de bal în birje. A venit... E aici... E cu ea... Spune; nu miști!

IORDACHE

Ei, da, da! a venit, dar a venit și Crăcănel... (își pune masca.)

MIȚA

Crăcănel! aicea Crăcănel?... (punându-și masca.) Nu-i adevărat! Mangafaua e la Ploiești.

IORDACHE

Ba-i prea adevărat! (Crăcănel intră)

CRĂCĂNEL (intră prin fund și vine țintă la Iordache)

Eu sunt Bibicul, nene Iancule, eu sunt Bibicul; nu mă cunoști?... Pofțim de! ia mai pofțim de!

MIȚA (aparte)

E Crăcănel! îmi cunoaște dominul, trebuie să mi-l schimb numaidecât. (iese repede în fund la stânga.)

CRĂCĂNEL

Nu răspunzi? nu poftești, nene Iancule?

IORDACHE

Eu nu sunt nenea Iancu, eu sunt nenea Iordache... Pe nenea Iancu caută-l în bal...

CRĂCĂNEL

În bal? (iese repede-n fund, dreapta.)

IORDACHE

Un nenea Iancu trebuie să găsești în tot balul. (își scoate masca.)

Scena VII

IORDACHE, NAE (în costum de cazac), apoi CATINDATUL

NAE (din fund, dreapta)

Iordache... (își scoate masca.)

IORDACHE

Aha! bine că vii! Știi cine e în bal? ia ghici...

NAE

Cine?

IORDACHE

Mița...

NAE

Mița!

IORDACHE

Și Crăcănel... ferește-te; Mița te caută...

NAE

Cum să scap de republicana asta?... Nu găesc pe Didina să plec...

CATINDATUL (din fund)

Peste putință să găesc alt costum: Bibicul ăla o să mă dea de gol lui nenea Iancu... (își scoate masca.)

NAE (își pune masca repede; lui Iordache)

Pune-ți masca! (Iordache își pune masca.)

CATINDATUL

Uf! și m-am magnetizat!... Lucrează magnetismul... Nu mai poci de cald!

NAE (încet lui Iordache)

Îl cunoști?

IORDACHE (asemenea)

Tânărul cu măseaua...

CATINDATUL (văzându-i)

A! bună idee. (vine la ei vesel.) Mască, mă cunoașteți?

NAE

Nu...

CATINDATUL

Îmi pare rău, v-aș fi rugat ceva...

NAE

Ce?

IORDACHE (încet lui Nae)

Să-i scoți iar măseaua...

NAE (Catindatului, tare)

Cu plăcere, neică, dar n-am ostromentele...

CATINDATUL

Ce ostromente?

IORDACHE

Pentru măsea...

CATINDATUL (aparte)

Și ăștia sunt bărbieri... (tare) Aș! măseaua nu o mai scoț; i-am dat de leac: călduri cu magnetism de jamaică...

NAE

Ăla-i bun...

CATINDATUL

Uite ce vream eu să vă rog: eu am un frate mai mare în bal, și mă cunoaște, și n-aș vrea să mă cunoască... Ce e de făcut?

NAE

Știu eu? și eu aș vrea să nu mă cunoască cineva în bal: da' dacă te cunoaște o dată...

IORDACHE

Nu-i alta nimic de făcut decât să plecăm din bal...

CATINDATUL

Nu! nu voi să plec, voi să mai tachinez, voi să mă magnetizez bine! Am eu o idee...

NAE

Ce idee?

CATINDATUL

Costumurile d-voastră sunt de la grandirop, ori particulere?...

IORDACHE

Particulere.

CATINDATUL

Și al meu tot particular. Haide să le schimbăm, și apoi să mai poftească Bibicul să mă puie față cu nenea Iancu...

NAE

Faină idee! Bravos! Haide!

IORDACHE

Haide!

CATINDATUL

Haide la grandiropl! (ies toți trei în fund la stânga) la cabinet de toaletă! (Se aude mazurca în bal; Catindatul iese pe pasul de mazurcă.)

Scena VIII

PAMPON în costum, intrând din bal

Este adevărat că sunt tradus: Didina mă înșeală cu Bibicul, cu amantul femeii ăleia. Astă-seară, la cafenea, femeia aia mi-a lăsat un bilet; i-am cunoscut slova, e slova din biletul către Bibicul. Îmi scrie să viu aici, unde amantul ei are întâlnire cu Didina. Nu se poate, zic eu; Didina s-a dus la mătușică-sa. Merg degrabă acasă, Didina nu e; la mătușică-sa, Didina nu e. Mă-ntorc acasă, chem slujnica, îi trag două perechi ca la poliție și pe urmă o supun la intrigatoriu. Spune că coniața a plecat în costum polinez... Aici în bal este! cu el!... cu Bibicul. A! Bibicule! ai scos o femeie din minți – femeie! ochi alunecoși, inimă zburdalnică!... astă dată n-ai să scapi... O să-ți rup șalele... (bate în masă.) O mască! (își pune masca.)

CHELNERUL (d-afară)

Vine!

Scena IX

PAMPON, CRĂCĂNEL

CRĂCĂNEL (din fund, dreapta)

Nu pot să dau de nenea Iancu, și l-am pierdut și pe frate-său... (văzând pe Pampon.) Pe ăsta nu l-am cercetat... Acuma îl văz întâi. (Pampon bate iar în masă; Crăcănel coborând doi pași, tare și cu ton de sfidare melodramatică.) Eu sunt Bi-bi-cul...

PAMPON (sărind)

Bibicul!

CRĂCĂNEL

Da, Bibicul, nene Iancule! (își scoate masca) nu mai poftești?

PAMPON (își scoate masca, fioros, gata să se repeză)

A! care va să zică mă căutai, Bibicule?

CRĂCĂNEL (potrivindu-se să-și ia vânt de scăpare)

Da, nene Iancule...

PAMPON (același joc crescendo)

Și eu te căutam, Bibicule! (se repede.)

CRĂCĂNEL (dându-se pe după o masă)

Să nu dai! să nu dai! că fac scandal... Chem poliția... stai să ne deslușim!

PAMPON

Mișelule, să ne deslușim, ai? După ce mă ataci la sacrul meu amor; amăgești o ființă nevinovată... o femeie... femeie! ochi alunecoși, inimă zburdalnică!...

CRĂCĂNEL (urmându-și jocul)

Eu? amăgesc o femeie?... Eu nu am amăgit nici o femeie; ele m-a amăgit pe mine... și multe; nu știu nimic la sufletul meu.

PAMPON

Miști!

CRĂCĂNEL

Nu mișt... Nu da! nu da! că fac scandal. Să ne deslușim: e încurcătură la mijloc... Spune care femeie...

PAMPON

O știi bine, Didina...

CRĂCĂNEL

Nu cunosc nici o Didină. Pe amanta mea o cheamă Mița...

PAMPON

Da, pe amanta ta o cheamă Mița; dar, ca un mișel ce ești, nu te-ai mulțumit cu o amantă... Ai atacat și pe amanta mea Didina... Ai nenorocit-o!

CRĂCĂNEL

Nu-i adevărat!

PAMPON

Am dovezi: ai uitat la Didina un bilet de abonament la frizerie.

CRĂCĂNEL

Nu-i adevărat! eu nu mă raz cu abonament, eu mă raz *à la carte*.

PAMPON

Și un bilet de la amanta ta...

CRĂCĂNEL

De la amanta mea? Ți spui eu că e încurcătură.

PAMPON

Nu e nici o încurcătură, mișelule! Amanta ta, Mița, îți scrisese de miercuri că te așteaptă, că Mangafaua pleacă la Ploiești.

CRĂCĂNEL

Miercuri?... Ploiești?... Mangafaua?...

PAMPON

Da, și tu, Bibicul, în loc să te duci la ea, o părăsești și te dai pe furiș la amanta mea, la Didina. (se repede.) O să-ți rup oasele... Oasele am să ți le rup!

CRĂCĂNEL (apărându-se)

Stai! să nu dai, că fac scandal! Mi-e frică de o nenorocire!... (își pune mâna la inimă să o astâmpere.)

PAMPON

Da! să-ți fie frică de o nenorocire; pentru că precum ai vrut tu să nenorocеști pe Didina... o femeie! ochi alunecoși, inimă zburdalnică!... asemenea să știi că o să te nenorocesc eu pe tine. (se repede.)

CRĂCĂNEL (același joc)

Stăi! stăi, omule, pentru Dumnezeu!... Mița? miercuri? Ploiești? Mangafaua?... Dumnezeule! am o bănuială... Arată-mi biletul... Eu am fost miercuri la Ploiești...

PAMPON

La Ploiești...

CRĂCĂNEL

Da, la Ploiești... Să fie cu puțință?... Mița? a opta?... Arată biletul!

PAMPON

Iacătă-l biletul! (Crăcănel se apropie să vadă biletul; Pampon îl apucă cu mâna stângă, și cu dreapta i-arată hârtia.) A! vrei să mă-nșeli? (îl zguduie.)

CRĂCĂNEL (sfârșindu-se de la inimă, se moaie din balamale, și cade pe un scaun)

Mița! m-a tradus! apă! apă!... Mangafaua... eu... eu sunt!

PAMPON

Mangafaua?

CRĂCĂNEL

Da, Mangafaua!... eu... A opta oară tradus! (ridicând mâinile la cer.) Este cu puțință, domnule?

PAMPON

A opta oară? (șade lângă el.)

CRĂCĂNEL (dezolat)

Nu ți le mai spui p-alelalte, că sunt halimale, domnule, numai una să ți-o spui, al șaptelea caz de traducere... în vremea războiului...

PAMPON

Cu un muscal?

CRĂCĂNEL (plin de obidă)

Nu m-ar fi costisit atâta să fi fost cu un muscal, fiindcă eu eram de la început pentru convenție... știi, muscalii luptau

pentru cauza sfântă a eliberării popoarelor creștine de sub jugul semilunii barbare... Dar cu un neamț, domnule!...

PAMPON

Cu un neamț?

CRĂCĂNEL

Fă-ți idee, domnule, ce traducere!

PAMPON

Ei și?

CRĂCĂNEL (plângând)

Am plâns, cum plâng și acuma, căci eu țiu mult la amor; am plâns și am iertat-o... pe urmă am prins-o iar, și iar am plâns și iar am iertat-o; nu de multe ori, dar cam des... așa cam de vreo cinci, șase ori... Ce-mi ziceam eu? Vorba d-tale: femeie! ochi alunecoși...

PAMPON

Inimă zburdalnică!...

CRĂCĂNEL

Până când, într-o seară, mă duc, domnule, ca de obicei acasă; intru în sală, deșchiz ușa iatacului... întunec... „Te-ai culcat?“, nu răspunde nimini. Inima-ncepe să bată rău; aprinz lumânarea, și ce găesc pe masă, domnule?

PAMPON

Ce?

CRĂCĂNEL

Un răvășel: „Mache, m-am plictisit să mai trăiesc cu o rublă stearsă ca dumneatale. Nu mă căuta; am trecut cu neamțul meu în Bulgaria...“

PAMPON

În Bulgaria? Ce căuta neamțul în Bulgaria?

CRĂCĂNEL (dezolat)

Nu știi! Ei! ce te faci, Mache?... de desperare, ce am zis eu? dacă n-am avut parte de ce mi-a fost drag pe lume, încai să mă fac martir al independenții... și m-am înrolat de bunăvoie...

PAMPON

Volintir?...

CRĂCĂNEL

În garda națională... Știi, pentru ca să-mi mai uit focul... (plânge.) Și închipuiește-ți d-ta acum și Mița! (plânge.) și garda națională s-a desființat!...

PAMPON

Care va să zică este un Bibicul...

CRĂCĂNEL

Se-nțelege; n-ai văzut biletul?

PAMPON

Care va să zică este un Bibicul, care devine în chestie de traducere și pentru mine și pentru d-ta...

CRĂCĂNEL

Firește...

PAMPON (cu tărie)

Nu mai plânge, nu șade frumos, un volintir ca d-ta...

CRĂCĂNEL

Dacă nu pot să mă stăpânesc! mi-e naturelul simțitor...

PAMPON

Trebuie să-l găsim! Nu plânge, nu-i frumos! un volintir!
Trebuie să-l regulăm pe Bibicul... Auzi d-ta? două!

CRĂCĂNEL

Cum să-l găsim?

PAMPON

Îl găsec eu, n-ai grije; eu știu politica poliției. Nu plânge:
ești volintir! Bibicul nostru e aici în bal... Didina mea este aici
în bal...

CRĂCĂNEL

Poate și Mița mea...

PAMPON

Da...

CRĂCĂNEL

Da?

PAMPON (repede)

Adică nu! În sfârșit, ce-ți pasă! vino cu mine... Nici o vorbă
să nu zici. Lasă-mă pe mine, să vezi cum îl înhaț eu. 'Aide...
nu plânge: ești volintir! pune-ți masca, și 'aide! (își pune masca.)

CRĂCĂNEL

Mița? Mița?... (hotărât.) Nu!... o mai iert acum, dar dacă
s-o mai întâmpla încă o dată... hotărât mă însor! (își pune masca.)

PAMPON

Haide... nu, nu plânge, ești volintir!... și nici un cuvânt!
A! Bibicule! (ies amândoi în bal.)

Scena X

MIȚA în costumul polonez al Didinii, apoi IORDACHE în costumul de cazac al lui Nae

MIȚA (scoțându-și masca; vine din bufet)

Ce dracu caută Crăcănel aici? Mă minte că se duce la Ploiești... și vine la bal... Nu cumva Mangafaua sare garduri?... Ori a simțit ceva?... Mi-am schimbat costumul la grandiroop... Nici el, nici Iordache nu mă mai poate cunoaște... Dar Nae... Năică unde-i?... Unde e pârlitul de Pampon? (Iordache intră.) Nae! Să vedem. (își pune masca și urcă în fund spre stânga.)

IORDACHE (venind din fund dreapta și uitându-se în bal)

A dracului istorie o să iasă... Crăcănel aici, Pampon aici, Mița aici... Numai de-ar fi plecat Nae și Didina...

MIȚA (coborând)

Nae! (își scoate masca)

IORDACHE

'Ai! (se întoarce) Fugi că mor! Mița? (vrea să plece.)

MIȚA (tăindu-i drumul)

Unde pleci, mizerabile?

IORDACHE (îi face semn că merge în bal să danseze)

MIȚA

Nu vrei să mă cunoști, Năică, ai? Nu vrei să-mi vorbești? Fugi de mine, ai? (il apucă)

IORDACHE (se smucește și vrea să plece)

MIȚA (sărindu-i înaintea)

Mișelule, dacă mai faci un pas, dacă nu vorbești, te nenorocesc. A! mizerabile! ai gândit că dacă mi-ai luat sticluta

cu vitrionul, nu o să mai gădesc alta! Ți-am făgăduit să-mi răzbun și...

IODACHE

Ei apoi, dacă o iei pe coarda vitrionului, nu-mi place. (Mița face un pas înapoi, el își scoate masca.) Nu sunt Nae; ce poftești? Sunt Iordache, na!

MIȚA

A! care va să zică v-ați schimbat costumul, ca să mă jucați pe degete!... Și a crezut domnul Nae că scapă cu atâta de mine?... Unde e Nae?

IODACHE

Trebuie să fi plecat de mult din bal; nu l-am mai văzut; și a plecat cu cheia; pe mine m-a lăsat pe dinafară. (Pampon și Crăcănel se arată în fund și privesc scena.)

MIȚA

A! mizerabilul! (se plimbă agitată.) Mizerabilul! (vede pe cei din fund și-și pune iute masca; Iordache asemenea.)

—————

Scena XI

ACEIAȘI, PAMPON și CRĂCĂNEL scoțându-și măștile

PAMPON (lui Crăcănel)

Costumul polinez! E Didina cu Bibicul!

CRĂCĂNEL

Cu Bibicul...

PAMPON

Pe el! (Iordache vrea să plece; Pampon îl apucă de o parte, Crăcănel de alta, și-l readuc târâș în scenă.)

CRĂCĂNEL

Unde te duci, Bibicule?

PAMPON

Stai să te judec eu, Bibicule...

IODACHE (zbătându-se între amândoi)

Nu mă cheamă Bibicul, mă cheamă Iordache!...

MIȚA (aparte)

Pampon! (trece repede lângă Pampon și-l trage cu putere deoparte; încet.) Ești aici? (își arată figura la o parte și iar se maschează.)

PAMPON

Persoana în chestie? Mița?

IODACHE (luptând să scape de Crăcănel, își scoate masca)

Lasă-mă, domnule!

CRĂCĂNEL (ținându-l din răsputeri)

Stai aici! (se luptă amândoi.)

MIȚA (lui Pampon repede și șoptit)

Nu e Bibicul, este Iordache; Bibicul, traducătorul, este îmbrăcat turc.

PAMPON (sărind)

Turc! Turcul care ne-a tachinat adineaori?

IODACHE

Înțelege odată, domnule, că nu sunt Bibicul! Ce, ești turbat? vrei scandal?

CRĂCĂNEL (crud)

Da! vreau scandal...

PAMPON (după ce a vorbit cu Mița încet, trecând repede lângă Crăcănel, pe care îl apucă și-l trage de mână în față; Crăcănel din smucitură scapă pe Iordache, care iese repede din bal dând cu tifla înapoi)

Lasă-! nu-i așa! am greșit. Bibicul e turcul, turcul care ne-a tachinat adineaori...

CRĂCĂNEL

Turcul? 'Aide după el... Dar dama asta cine e?

PAMPON

O damă...

CRĂCĂNEL

O damă? bine... 'Ai după turc. (pleacă întâi punându-și masca.)

MIȚA (încet lui Pampon)

Nu cumva să-i spui lui Crăcănel...

PAMPON (asemenea)

N-ai grije. 'Ai după turc! (își pune masca.)

CRĂCĂNEL

'Aide după turc! (ies toți trei în bal.)

Scena XII

DIDINA în domino roșu, NAE în costumul de la început al Catin - datului, vin din bufet; apoi IORDACHE, apoi CATINDATUL și O MASCĂ tot din bufet

DIDINA

Da. (își scoate masca, Nae asemenea.) Când am venit adineaori în bal m-a cunoscut unul. El trebuie să fi fost, Crăcănel al tău... știe că mă cheamă Didina Mazu, știe de Pampon, știe că-i zice

lui Pampon „Conțina cu 5 Fantii“. În sfârșit, m-a cunoscut bine? d-aia mi-am schimbat costumul. Haide, haide, Nae, să mergem; mi-e frică... (se aude cadrilul.)

NAE

Da, haide să mergem, e târziu...

IODACHE (intrând din bal repede)

Tot aici sunteți? Plecați, plecați degrabă! Crăcănel, Pampon și Mița, toți trei, vă caută să facă scandal... Fugiți!

DIDINA

'Aide! (își pune masca.)

NAE

Dacă am putea să ieșim fără să mai dăm prin bal... (își pune masca.)

IODACHE

Nu se poate, altă ieșire nu-i; haideti! (își pune și el masca)

CATINDATUL (cu o Mască pe care o aduce cam cu d-a sila la brat; e cu chef, își scoate masca și vorbește tare de tot)

Așa sunt eu... Uite și prietenii.

NAE (încet)

Dracul să te ia!

MASCA (vrând să-i scape de la brat)

Lasă-mă.

DIDINA

Cine-i ăsta? (Nae, Iordache și Didina vorbesc încet deoparte.)

CATINDATUL

Așa sunt eu; când mă magnetizez, mi-e cald... Pfu!... și când mi-e cald, pfu! tachinez... Trebuie să te fac un cadril. Iacă ne-am găsit vizaveaua...

DIDINA

Haide! (vor să plece.)

CATINDATUL

Ce vă duceți? Nu se poate să vă duceți! (le taie drumul.) Trebuie să facem un cadril.

NAE

Mersi, draguță, ne ducem acasă...

CATINDATUL

Acasă? cu costumul meu? nu se poate. (strigă tare.) Dacă vă duceți, dă-mi înapoi costumul, trebuie să-mi dai costumul, nu te las să pleci cu costumul...

NAE (încet)

Ne mai întârzie dobitocul!

DIDINA (încet)

Schimbă costumul și pace!

IORDACHE (încet)

Nu se poate, o să ieșim prin bal: Mița cunoaște costumul...

NAE (încet)

Ce e de făcut?

IORDACHE (încet)

Spune-i că mai rămânem...

DIDINA (încet)

Și ne strecurăm binișor și ieșim...

NAE (tare)

Dacă-i așa, știi ce? 'ai să mai rămânem.

IORDACHE

Să mai rămânem...

DIDINA

Să mai rămânem...

CATINDATUL

Așa da! 'Ai să facem cadrilul...

IORDACHE

În bal?

NAE

Nu merg în bal.

CATINDATUL

Atunci aici; sunt magnetizat, am poftă de cadril, să-mi fac vânt. Unde e nenea Iancu să mă vază!

IORDACHE (încet lui Nae și Didinei)

Jucați-l o figură, două, până uită de costum, și pe urmă o ștergem. (Vorbesc încet toți trei.)

MASCA

Ți-am spus că mi-e frică să nu mă vază bărbatu-meu... (luptă să scape.)

CATINDATUL

Ei! parcă mie nu mi-e frică de nenea Iancu... (Masca se smucește, scapă și fuge; uitându-se după ea.) Atâta pagubă! (merge și

invită la danț pe Iordache) Ei, 'aide! Ce faceți? (își pune masca pentru danț.)

NAE

Ei haide, dè! (Se aude o figură a cadrilului. Nae dantează cu Didina, Catindatul cu Iordache ca damă. La a doua parte a figurii contradanțului, apar în fund Pampon, Crăcănel și Mița mascați.)

Scena XIII

CEI DE SUS, PAMPON, MIȚA și CRĂCĂNEL,
apoi lume din bal

PAMPON

Iaca turcul! A! în sfârșit. (toți trei coboară melodramatic în fața Catindatului; figura danțului se sparge; Didina, Nae și Iordache se retrag deoparte spre ușa din fund în stânga și ascultă; Mița mai la spatele lui Crăcănel și lui Pampon, care s-au oprit ținută în fața Catindatului înmărmurit; Mița a scos din buzunar sticluta și pândește.)

DIDINA (încet)

Pampon!

NAE (încet)

Mița!

IORDACHE (încet)

Crăcănel!

CRĂCĂNEL (fioros)

Jos masca!

CATINDATUL (tremurând)

Pentru ce?

CRĂCĂNEL

Până aici ți-a fost, Bibicule! (stau amândoi gata să-l apuce.)

CATINDATUL

Iartă-mă, nene Iancule, nu mai fac! (pune mâna să-și scoată
masca.)

MIȚA (care a pândit momentul, n-apucă el să-și scoată masca, și-i
aruncă sticluta în ochi)

Na, mizerabile! (fuge prin fund.)

CATINDATUL

A! Săriți! ajutor! (vrea să fugă.)

(Pampon și Crăcănel îl înhață și încep să-i tragă; lume mascată și
nemascată vine fuga din fund la dreapta; Didina, Nae și Iordache au și
dispărut în fund la stânga.)

(Cortina)

ACTUL III

Decorul actului întâi întocmai. Un moment, scena goală. Se aude o birje oprindu-se din goana mare în fund, apoi plecând peste un moment înapoi. Pe urmă se aude zgomotul unei chei deschizând broasca. Ușa se deschide de perete. În scenă întunec adânc.

Scena I

DIDINA, NAE și IORDACHE, în costumurile de la bal, mascați, intră gâfâind prin fund. – Apoi PAMPON, CRĂCĂNEL și CATINDATUL de-afară

NAE

În sfârșit, am ajuns... Aprinde o lampă.

DIDINA

Ne urmărește, trebuie să ne urmărească. (Iordache caută pe dibuite chibriturile pe o masă din fund și răstoarnă niște sticlute.) A! m-ai speriat! (Iordache aprinde lampa; lumină în scenă.) Uf! (își scoate masca; toți și le scot și le aruncă fiecare pe câte-o masă.)

NAE

Iordache, scoate cheia d-afară, și-ncuie degrab' pe dinăuntru. (Iordache execută ordinul.)

DIDINA

Sunt sigură că s-au luat după noi... O să fie un scandal mare... sunt nenorocită.

NAE

Lasă-i să vie, n-ai grijă; orișicum, avem pe unde scăpa.

DIDINA (lui Iordache, care coboară)

Zici c-ai văzut dumneata când i-a aruncat cu vitrion în ochi?

IORDACHE

Am văzut eu, firește. A strigat o dată! „Na, mizerabile!“ și paf! (face gestul) și pe urmă a fugit pân lume.

NAE (desperat)

Cum? Cum să scap de nebuna asta? Cum să mă cotorosesc de republicana? Vrea să mă bage în primejdie!

DIDINA

Ce scandal! O să mijlocească proces, poliție, procuror, și pe urmă la jurați... O să ne dea pân gazete! Să afle la sigur Pampon... Sunt compromentată... Mi-ai omorât viitorul, d-le Nae.

NAE

Bine, soro, vina mea este? păcatele mele!

DIDINA

Da, firește, vina d-tale... Dacă știai cu ce republicană apilpisită de Ploiești ai de-a face, nu trebuia să mă-ncurci pe mine.

NAE

Bine, neică...

DIDINA

Nu trebuia să mă-ncurci pe mine.

IODACHE (care a stat în fund la uşe şi a ascultat afară)

St! tăceți.

NAE

Ce?

DIDINA

Ai?

IODACHE

Vine o birje... (se aude o birje.)

DIDINA

Nu v-am spus că ne-a luat urma...

IODACHE

Tăceți! (toți ascultă; birja se oprește afară în fund.) S-a oprit aici...

NAE

Hait!

DIDINA

Ei sunt!

IODACHE

Tăceți!

DIDINA

Să stingem lampa... (merge în vârful degetelor în fund.)

NAE (lui Iordache)

Scoate cheia din uşe! (Iordache scoate cheia. Se aud de afară glasul lui Pampon, al lui Crăcănel și al Catindatului.)

PAMPON (d-afară)

E lumină! sunt aici!

NAE, DIDINA și IORDACHE (coborând în vârful degetelor, misterios)

St!

CRĂCĂNEL (d-afară)

Deșchideți! (bătăi tari în ușe; Didina stinge lampa; întunerec.)

CATINDATUL

Deșchideți! (bătăi mai tari.)

NAE

Binișor! Încet!

TOȚI DE AFARĂ

Deșchideți! (bătăi tari.)

DIDINA (toți trei au coborât în față de tot)

Ce e de făcut?

NAE

Să ieșim în curte pe fereastra din odăiță... St!

PAMPON (d-afară)

Ori deșchideți, ori sparg ușa!...

CRĂCĂNEL (d-afară)

Deșchideți!

CATINDATUL (d-afară)

Ori spargem ușa! (bătăi grozave.)

DIDINA (frângându-și mâinile)

Sunt mulți! sparg ușa; îmi vine rău; mor!

NAE

Să fugim.

IORDACHE

'Aide degrabă; e minunat! (având o inspirație.) Să poftească să spargă ușa... Tii! mare politică mi-a dat în cap... să poftească să spargă!...

NAE

Sunt turbați! (se aud lovituri grele în broasca ușii)

IORDACHE

Lasă, că-i potolesc eu!...

DIDINA

'Aide degrabă!

NAE

'Aide! (toți ies misterios și degrabă prin ușa din dreapta.)

(Un moment scena goală; se aude lucrare la ușa din fund; ușa se cleatină,
se zguduie și în sfârșit cedează)

—————

Scena II

PAMPON, CRĂCĂNEL, CATINDATUL în costumurile de la bal, fără măști. Catindatul e plin de pete negre pe tot obrazul; intrare fioroasă

PAMPON

A stins lampa!

CRĂCĂNEL

Cine are un chibrit?

CATINDATUL (se descheie la costum și scoate dedesubt din jiletcă
un chibrit de ceară; îl aprinde și îl ține în mână)

Aici este la bărbierul unde mi-a scos măseaua nevinovată!...
De-ai, adineaori, în bal, zicea să-mi mai scoață una...

PAMPON (care, la lumina chibritului, a dat ocol cu ochii în scenă)

Nu mai încape vorbă, este aici. Aicea este Bibicul! (crud) Am
să-l sfâșiu!

CRĂCĂNEL (scrâșnind din dinți și zguduind din cap)

Cu dinții! cu dinții am să-l rup! După ce e caz de traducere dublă, ne mai duce din încurcătură în încurcătură; își bate joc de noi... Cu dinții!

PAMPON (arătând pe Catindatul, care schimbă chibriturile, – când se stinge unul aprinde altul)

Toată încurcătura devine de la dumnealui...

CATINDATUL

De la mine?

CRĂCĂNEL

Da, de la dumneata...

CATINDATUL

Cum de la mine?

CRĂCĂNEL

Se înțelege...

PAMPON

Pentru ce ți-ai schimbat costumul? pentru ce ai luat costumul turcului!

CATINDATUL (lui Crăcănel)

Nu mi-ai spus d-ta că e nenea Iancu în bal!... (schimbă chibritul.)

PAMPON

Ei! ș-apoi?

CATINDATUL

Cum, ș-apoi? Dacă mă prindea nenea Iancu în bal, mă lua la Ploiești, îmi omora cariera de la percepție.

CRĂCĂNEL

Și cel puțin dacă am fi siguri, sigurisimi că-i aici!... (către Catindatul.) pentru că d-ta ca un zevzec ce ești...

CATINDATUL

Pentru ce mă faci zevzec, d-le?

CRĂCĂNEL

Pentru că dacă nu tachinai, nu se-ntâmpla ce s-a-ntâmplat...

CATINDATUL

Ce să-ți fac? Nu ți-am spus că nu mă pot stăpâni? când mă magnetizez, eu tachinez strașnic... Și nenea Iancu tachinează când are magnet, toți ai noștri tachinează... da' nu ca mine.

CRĂCĂNEL

Vezi! vezi că ești zevzec, când îți spun eu că ești zevzec...

CATINDATUL

Pentru ce mă faci zevzec, d-le?

PAMPON

Are dreptate... pentru că d-ta ți-ai schimbat costumul cu o mască, care nu știi măcar ce fel de persoană e.

CATINDATUL

Dacă nu și-a scos masca? Nu ți-am spus că vorbea de măsele?... era bărbier.

PAMPON

Eu vă spui că sunt aici. Nu ne-am ținut noi după birja lor? Birja lor nu s-a oprit aici? Nu s-a-ntors înapoi? N-am oprit noi birjarul care-i aduse? Nu s-a-ntors el cu noi și ne-a arătat că aici i-a lăsat, pe doi bărbați și o damă?

CRĂCĂNEL

Da!

PAMPON

Aici sunt, aici, ascunși. Trebuie să fie aici o lumânare, o lampă... Cine a fost aici, pentru ce a fugit când am venit noi?... că a fost cineva aici.

CATINDATUL (aprinzând alt chibrit și mergând la masa unde sunt două lămpi)

Aha! iacătă o lampă...

CRĂCĂNEL

Aprinde-o!

CATINDATUL (pune mâna pe sticlă, o scoate și o aruncă jos)

Pfu! frige!

CRĂCĂNEL

Ai spart țilindrul!...

CATINDATUL

M-a fript!

PAMPON (repede)

Vezi! Vezi! e stinsă acuma de curând: a stins-o adineaori când eram noi la ușe...

CATINDATUL (aprinde alt chibrit și apucă cu mâna învelită în pulpana hainei țilindrul de la o altă lampă, pe care o aprinde. Lumină în scenă. – Vede o mască pe masă)

Iacătă o mască!

CRĂCĂNEL (la altă masă)

Aici încă una!

PAMPON (găsind a treia mască)

Încă una! Trei! Sunt aici! (examinând masca.) Este scoasă acum de pe obraz... e caldă... e asudată! (o miroase tare.) Asta e masca

Didinii! i cunosc mirosul... Să-i căutăm; aici sunt... (miroase încă o dată tare masca) A! a! data asta, Bibicule, nu mai scapi!

CRĂCĂNEL

Trebuie să punem mâna pe el!

CATINDATUL

Trebuie să-mi dea costumul meu!

PAMPON (fioros)

Am să-l sfâșiu.

CRĂCĂNEL (scrâșnind dinții)

Cu dinții am să-l rup!... cu dinții!...

CATINDATUL (punând mâna la falcă)

Eu nu pot să-l rup cu dinții, dar trebuie să-mi dea costumul meu!

(Toți caută în toate părțile, pe sub mobile, pe care le răstoarnă, pe după paravan)

PAMPON (văzând ușa din dreapta)

O ușe! p-aici! (dă cu piciorul tare în ușe, ușa se deschide, el se repede afară în odăiță, urmat de Crăcănel și Catindatul; se aude răsturnare de mobile în dreapta.)

Scena III

IORDACHE în costum de oraș, IPISTATUL, doi SERGENȚI de noapte, apoi PAMPON, CRĂCĂNEL și CATINDATUL

IORDACHE (intrând și oprindu-se în ușe, arată dezordinea din prăvălie Ipistatului; cu ton dezolat)

Iacă, domnule, iacă în ce hal e prăvălia!...

IPISTATUL (grav)

Nu-i niminea.

IORDACHE

Pesemne a fugit!... (se aude alt zgomot în odaie) Scotocesc în odaie! să nu fugă pe fereastră!...

IPISTATUL (Sergentilor)

După ei degrab'! (Sergentii, Ipistatul și Iordache se reped spre odaie, în momentul acesta intră Crăcănel și Pampon.) Stați! Puneți mâna pe ei! (Sergentii înhață cu putere unul pe Pampon și altul pe Crăcănel.)

CRĂCĂNEL

Poliția!

CATINDATUL (care a scos și el capul pe ușe, să intre)

Poliția! (își trage repede capul înapoi; Iordache merge repede în odaie.)

PAMPON (zbătându-se în mâinile sergentului)

Pentru ce, domnule?

IPISTATUL (bătând din picior și din mână, aspru)

Vorrhă!... Ce căutați noaptea în prăvăliile negustorilor?

CRĂCĂNEL

Căutam o persoană...

PAMPON

Da, o persoană...

IPISTATUL (același joc, mai aspru)

Vorrhă! Ce persoană?

CRĂCĂNEL

Pe Bibicul.

PAMPON

Pe Bib...

IPISTATUL (același joc, și mai aspru)

Vorrhă!

IORDACHE (intrând repede din dreapta, cu gura mare)

Cum Bibicul, ce Bibicul, care Bibicul, domnule? Mofturi!
Aici nu șade Bibicul... știe d. subcomisar cine șade aicea. Ia-i,
d-le subcomisar, sunt pungași!

PAMPON (ținut strâns de Sergent)

Eu pungaș?

CRĂCĂNEL

Noi pungași! Așa umblă pungașii îmbrăcați?

IPISTATUL (și mai aspru, același joc crescendo)

Vorrhă!... Da' oamenii de treabă așa umblă!... Pe unde
ați intrat?...

CRĂCĂNEL

Pe ușe.

PAMPON

Da, pe...

IPISTATUL (foarte aspru)

Vor... vorrhă!

IORDACHE

Da, pe ușe. Da' întreabă-i d-ta cum a intrat pe ușe. A
spart-o, d-le. Eu eram în odăiță dincolo; am simțit că sparge

cineva ușa: de frică să nu m-apuce în casă să mă omoare, am ieșit pe dincolo pe fereastră ca să dau de știre la secție...

CRĂCĂNEL

Nu-i adevărat!... noi...

PAMPON

Am văzut...

IPISTATUL (aspru rău de tot)

Vor... vorrrbă! (Sergenților.) Haide! luați-i! la secție! (Sergentii împing pe Crăcănel și Pampon.)

CRĂCĂNEL

D-le subcomisar, îmi pare rău... (Sergentul îl împinge.) Nu! nu da brânci, domnule!

IPISTATUL (grozav de aspru)

Vorrrbă! (Sergenților) Haide odată!

PAMPON (împins de Sergent)

Da, da' nu scapă Bibicul cu asta. (Sergentul îl împinge.) Nu! nu da brânci, domnule!

IPISTATUL (scrâșnind din dinți)

Vorrrbă! La secție! (Sergentii scot, prin fund, în brânci pe Pampon și pe Crăcănel.)

IPISTATUL (merge după ei până la ușe; cum au ieșit, el se întoarce repede înapoi, și cu tonul foarte dulce)

Iordache... știi de ce venisem eu?

IORDACHE

Cum să nu știi, dacă ți-am făcut denunțul să-i iei...

IPISTATUL

Nu, știi așa vine vorba... Uite ce vream să te rog eu: am o listă de lotărie. (scoate o listă mare.)

IORDACHE

Iar?

IPISTATUL

Un franc numărul... mai sunt numai trei numere!...

IORDACHE

Ce?

IPISTATUL

Un portabac cu muzică: are două cântece. (scoate portabacul și-l face să cânte.)

IORDACHE

Bine, ăsta parcă-l mai pusesesi o dată la lot; aveam și eu un număr.

IPISTATUL

Da, s-a și tras, la Anul Nou.

IORDACHE

Ei?

IPISTATUL

Am câștigat-o eu; opriseam și eu un număr... Acu o pun iar, voi să-mi mai încerc norocul... Mă rog ție, nu mă refuza, pune și tu unul... să le completăm odată...

IORDACHE (i dă un franc și scrie)

Iaca.

IPISTATUL (strânge lista, o bagă în buzunar și plecând)
Mersi, neică.

IORDACHE (după el)

Ia vezi, nu da drumul negustorilor ăloră, până nu venim
eu ori d. Nae; să vedem, să nu ne fi luat ceva din prăvălie...

IPISTATUL (oprindu-se în ușe cu intenție foarte fină)

Vor... vorrrbă! las' pe mine, îi regulez eu... (iese învârtindu-și
muzica.)

Scena IV

IORDACHE singur, apoi CATINDATUL

IORDACHE

Haha! i-am lucrat. Să vedem cum are să prinză politica; eu
i-am băgat, el să-i scoată; eu i-am regulat, el să-i scape... Până
una alta, să vedem de urâtul de dincolo. (merge la ușa din dreapta.)
Haide, vino!

CATINDATUL (foarte sfios intră)

S-a dus?

IORDACHE

S-a dus...

CATINDATUL (tremurând)

Dacă mă ducea la poliție?! Să afle nenea Iancu că m-a dus
la poliție!

IORDACHE

Care nenea Iancu?...

CATINDATUL

Nu ți-am spus? Nenea Iancu, bogasierul, din Ploiești...
Închipuiește-ți, domnule, să afle nenea Iancu că m-a dus la
poliție!...

IORDACHE

Las-o asta; te mai doare obrazul?

CATINDATUL

De ce? de măsea? Aș! Am magnetizat-o!

IORDACHE

Nu de măsea, de vitrion...

CATINDATUL

Ce vitrion?

IORDACHE

Care ți l-a aruncat în ochi la bal.

CATINDATUL

Mi-a aruncat și cu vitrion? Cine mi-a aruncat cu vitrion?

IORDACHE

Dama, dè. Uite, ești plin de pete...

CATINDATUL

Aș! aia a fost cerneală violentă, am cunoscut-o după miros;
m-a stropit și-n gură; îi cunosc gustul: cerneală violentă... Știi,
la noi la percepție, când pic cerneală pe concept, ...o dată cu
limba! (scoate limba și arată cum linge hârtia.) o șterg... Da'
închipuiește-ți d-ta, domnule, să afle nenea Iancu că m-a dus
la poliție!...

IORDACHE

Cine strică? d-ta. Ce cauți să te amesteci cu vagabonții, cu zamparagiii, cu pungașii... să spargi uși și să intri noaptea în prăvăliile oamenilor?

CATINDATUL

Zicea că să găsim pe Bibicul...

IORDACHE

Mofturi!

CATINDATUL

Bibicul, care mi-a luat în bal costumul meu și mi l-a dat pe ăsta de turc... (dezolat.) Trebuie să-l gălesc, să-mi dea costumul meu; trebuie să mi-l dea... nu pot să plec fără costumul meu.

IORDACHE

Stăi, domnule, ce poțtești d-ta? Costumul? Ți-l gălesc eu, ți-l dau eu mâine, poimâine, îți dau eu garanție, să m-apuci pe mine, na! ce mai vrei?

CATINDATUL (foarte dezolat)

Îmi trebuie acuma... Cu costumul ăsta de turc nu mă pot duce să-mi iau hainele mele. Nenea Iancu m-a căutat la bal, o să mă caute, o să m-aștepte acasă... Cum să dau eu ochi cu nenea Iancu așa turc?... Mă ia la Ploiești, îmi zdrobește cariera de la percepție.

IORDACHE

Aș! vorbă.

CATINDATUL

Și nu-mi poci lua înapoi hainele nemțtești, nu mă poci duce mâine dimineață la cântierie...

IORDACHE

Ei, o să lipsești o zi, ce lucru mare! tot zici că nu primești leafă...

CATINDATUL

Mă destituie, nu se poate să lipsesc.

IORDACHE

Ascultă-mă pe mine, măi omule; 'ai mai întâi să tragem clopoțelul la o spițarie; trebuie să-ți cureți obrazul; nu se poate să te duci în lume așa pârlit...

CATINDATUL

E rău de tot?

IORDACHE

Ești ciuruit; numai în albul ochilor n-ai...

CATINDATUL

Îi închisem de frica lui nenea Iancu... are palmă grea...

IORDACHE

Vino degrabă cu mine; cunosc eu un spițer care scoate cerneala cum scoatem noi măselele, odată...

CATINDATUL

Aoleo!

IORDACHE

Vino degrabă, nu mai sta; poate te așteaptă nenea Iancu. (sufală în lampă și-l ia pe Catindatul să plece cu el. Întunec.)

CATINDATUL

'Aide... (ieșind.) Dar fă-ți idee, domnule, să afle nenea Iancu că m-a dus la poliție!... (ies, închizând bine ușa.)

Scena V

MIȚA singură în costumul de la bal, apoi DIDINA asemenea

MIȚA (venind din dreapta pe dibuite)

Am găsit fereastra din odăiță deschisă și am intrat... L-am nemerit? ori nu l-am nemerit? Da, trebuie să-l fi nemerit. Da, sunt o cremenală... (se retrage pe dibuite după paravan.)

DIDINA

Mare istorie!... Am înghețat așteptând afară în frig: a trebuit să intru înapoi pe fereastră. Nae trebuie să vie numaidecât cu Pampon. Trebuie să pândesc când or intra aici, să ies pe fereastră și pe aici mi-e drumul. Să poftească pe urmă d. Pampon acasă în costum de bal... să-l judec eu...

MIȚA

Auz mișcând... e cineva...

DIDINA

S-aprinz o lampă... (merge pe dibuite la masa cu lămpile.)

MIȚA

Desigur e cineva...

DIDINA (a găsit chibriturile și aprinde lampa)

Așa...

MIȚA

A! (aparte) O femeie! dama de verde! (tare) A! în sfârșit!

DIDINA (dând un țipăt de surprindere, se întoarce)

A! (aparte) O femeie! e republicana!

MIȚA (fierbând)

V-ați speriat? pardon! Mă recomand! Mița Baston.

DIDINA (cu contenență)

Mersi! și eu Didina Mazu.

MIȚA (jocul crescendo)

Ce cauți aici, madamo?

DIDINA (cu un ton mai sus)

Da' d-ta ce cauți aici, madamo?

MIȚA (jocul crescendo)

Eu sunt la amantul meu!

DIDINA (foarte de sus)

Și eu sunt la amantul meu!

MIȚA (izbucnind)

La amantul d-tale?... Amantul d-tale... a fost... era... este... amantul meu! D-ta, ca o infamă, mi l-ai răpit! (luând o poză de atac și cu tonul tragic.) Una din noi două trebuie să moară!

DIDINA (pregătindu-se de luptă)

Să vedem care... Poftim!

(Mița se repede turbată la Didina, care se repede și ea și o întâmpină. Amândouă țipă și se încleștează spumând una de alta.)

SCENA VI

ACELEAȘI, NAE

NAE (apărând în fund, rămâne o clipă încremenit)

Să nu dați la oglinzi, că sunt cu chirie! (apoi repezindu-se între cele două femei, le descleștează și le împinge pe una într-o parte, pe alta într-alta.)

DIDINA (căzând d-a-ndăratele pe un scaun și leșinând)

A! a! a! (nervi)

MIȚA (același joc)

A! a! a! (nervi)

NAE

Asta e curat ca la „Norma“... Acu-i acu!... (se repede și le zguduie când pe una când pe cealaltă.)

DIDINA (deșteptându-se brusc)

Unde-i republicana?

MIȚA (asemenea)

Unde-i infama? (se repede iar una spre alta.)

NAE (oprindu-le la mijloc)

Iar? Bre, femeilor, veniți-vă-n fire. Vine Pampon! vine Crăcănel!

DIDINA

Pampon?

MIȚA

Crăcănel?

NAE

Da, Pampon și Crăcănel. I-am scăpat eu de la secție, unde erau închiși! am pus la cale toate... Drept mulțumire, Pampon, Crăcănel și Ipistatul vin aici acum să facă cinste: s-a dus să cumpere vin și mezeluri. Nu mai e vreme de mofturi! (Didinii) Vrei să te lase Pampon?

DIDINA (repede)

Ba nu! (Didina merge în fund și ascultă afară.)

NAE (Miții)

Vrei să-l lași pe Crăcănel?

MIȚA (tristă)

Ah! I-aș lăsa pe Mangafaua pentru tine... dar nu pot; trebuie mai întâi să-mi fac o carieră...

NAE

Fă-ți-o!

MIȚA

Am fost să intru la Telegraf.

NAE

Electrică ploieșteancă! Ei, și?

MIȚA

Nu m-a primit...

NAE

Pentru ce?

MIȚA

Zice că n-am încă vârsta... (Didina coboară)

NAE

Vezi! apoi nu e mai bun Crăcănel, că nu mai întreabă de vârstă? 'Aide, 'aide! fiți fete cuminte, că pe urmă mă supăr pe amândouă...

MIȚA

Dar Crăcănel a aflat... Mangafaua știe tot...

NAE

Nu a aflat nimic, nu știe nimic.

MIȚA

A aflat de la Pampon.

NAE

Nimic!

DIDINA

Și Pampon știe bine...

NAE

Apoi daca n-ascultați... Trebuie să vă spun cum i-am liniștit, ca să știți și voi ce să spuneți, cum s-o potriviți... 'Aide, să nu dea peste noi aici... (le apucă pe amândouă cu câte o mână și pornește cu ele spre dreapta; Iordache intră.)

IORDACHE

Vin! sunt la colț!

NAE

La colț? 'Aideți să punem odată la cale încheierea comediei ăștia... (Nae, Didina și Mița ies, dreapta.)

SCENA VII

IORDACHE, apoi PAMPON și CRĂCĂNEL, cu butelci, pachete și mezeluri și franzele la subsuoară, apoi NAE

IORDACHE (căzând obosit pe un scaun)

De azi-dimineață!... de azi-dimineață, asta merge într-una așa! Ce goană! Ce goană turbată! Doamne! Doamne, isprăvește odată istoria asta! sunt trei după douăsprezece și mă leșin de somn și d-a-m picioarele!

PAMPON (intrând cu Crăcănel)

Haha! domnule Iordache...

CRĂCĂNEL

Ei! domnule, ai văzut că nu suntem pungăși... Stăpânul d-tale, d. Nae, în persoană, ne-a scos de la secție.

IORDACHE

Da, domnule Crăcănel...

CRĂCĂNEL

Nu mă cheamă Crăcănel; mă cheamă Mache Razachescu.
(pune ce a adus pe masă.)

PAMPON (același joc)

Foarte urât din partea d-tale să te porți astfel! noi venisem aici pentru Bibicul, nu pentru ce credeai d-ta: nu avem de un astfel harahterul...

IORDACHE

Măcar d-ta să fii ala, să găsești noaptea despre ziuă în prăvălia d-tale...

PAMPON

Eu n-am prăvălie, domnule: eu nu sunt cupet, sunt parti - coler...

IORDACHE

Știu, da' zi că ai... să găsești trei oameni necunoscuți...

CRĂCĂNEL

Așa e, bine zici, trei. Ce s-a făcut urâtul ăla micul... pârlitul... fratele lui nenea Iancu bogasierul? Pe el pentru ce nu l-a luat la secție?

PAMPON

Pesemne a fugit ca un laș...

CRĂCĂNEL

Iaca, mie nu-mi pare rău de ce s-a întâmplat, dacă oi câștiga portabacul cu muzică.

IORDACHE (repede)

Ați pus și d-voastră la lotăria ipistatului?

PAMPON

Mai era două numere: unul l-am pus eu, și unul amicul.

IORDACHE (aparte)

S-a complectat? A murit francul! ...

PAMPON

Domnul Nae unde este?

IORDACHE

Mi se pare că e dincolo în odaie, să vedem... (merge pe după paravan; către Nae, care intră din dreapta.) Sunt aici, te așteaptă. Așa-i că a prins bine politica mea? Femeile s-au dus?

NAE

Da, dar o să se întoarcă numaidecât; am regulat bine chestia.

IORDACHE

Cum?

NAE

Ai să vezi... treci la pod în față, și așteaptă-le... (trece în scenă; Iordache iese repede în fund.) Ehe! Salutare, neică!

PAMPON (vesel, strângându-i mâna)

Salutare și frăție!

CRĂCĂNEL (vesel, dar solemn, îl apucă de mână)

Mersi, neică; ești un bărbat, drept să-ți spui, nu că ești frizer, dar ești galant.

PAMPON

Da, foarte galant!

CRĂCĂNEL

Ne-ai făcut și mie și prietinelui mare bunătațe; amândoi o să-ți rămânem foarte recunoscători de câte ai făcut pentru noi. (îi strânge mâna călduros.)

NAE

N-aveți de ce! îmi pare rău... datoria: se-ntâmplase la mine-n casă...

PAMPON

'Aida de! nu! ce-i drept e drept, neică, ai făcut mult pentru noi...

CRĂCĂNEL (vesel)

Și care va să zică Bibicul erai d-ta, ai? bată-te să te bată!

NAE

Vezi bine!

CRĂCĂNEL

Și Mangafaua nu eram eu?

NAE

Aș! Mangafaua era unchiul fetii, epitropul...

CRĂCĂNEL

Bată-te să te bată. (râde.)

PAMPON

Și închipuieste-ți, neică Năică, dacă te întâlneam azi-dimineață, când am venit întâi aici, îmi spuneai numaidecât cum a devenit chestia de ai înfășurat borcănelele cu pomadă, care le-a cumpărat de aici Didina, în ale două bilete... și ne lămuream, frate... Dar eu, prost! Să nu-mi dea în gând să întreb măcar pe Didina... Biata Didina!...

CRĂCĂNEL (aparte)

Auzi d-ta! și eu gândeam că e biletul Miții...

Scena VIII

ACEIAȘI, IPISTATUL, apoi IORDACHE, apoi DIDINA
și MIȚA, amândouă în haine de oraș

IPISTATUL (intrând repede din fund)

S-a tras lotul... Acum l-am tras!...

PAMPON

Ei?

NAE

Știu cine l-a câștigat.

IPISTATUL (cu multă naivitate)

Iar eu, domnule, închipuieste-ți noroc!

NAE (aparte)

A murit francul!

PAMPON

Tii! păcat!

CRĂCĂNEL

Rău îmi pare. (se aude uruietul unei birji, care se oprește în fund.)

NAE

St! tăceți, mi se pare că s-a oprit aici o birjă...

PAMPON

Da...

IORDACHE (venind repede din fund)

Două dame, vin două dame.

NAE (naiv)

Două dame? Ce să caute la mine două dame?

CRĂCĂNEL

Două dame!

PAMPON

Nu cumva?

DIDINA (intrând furioasă prin fund)

A! d-le Iancule, în sfârșit! (Iordache, Ipistatul și Nae la o parte vorbesc încet.)

PAMPON

Didina! (Mița intră furioasă și se oprește cu brațele încrucișate în fund.)

CRĂCĂNEL

Mița? (caută să se ascunză undeva.)

MIȚA (coborând la el)

Nu te-ascunde, bibiloiu! gândeai că nu o să te prinz, ai? De când te pasc, gândești? Aici e la Ploiești, ai? În costum de bal, ai? (Mița lângă Crăcănel îl judecă încet și-l zguduie; Nae după paravan; Iordache și Ipistatul cară mezelurile și butelcile în odaia din dreapta.)

DIDINA

De azi-dimineață de când ai plecat de acasă, câte ceasuri sunt? știi?

PAMPON

Îți spui eu acasă ce a fost...

CRĂCĂNEL

Mișo, Mișo, îți spui acasă...

MIȚA

Nici un cuvânt mai mult! 'aide!

DIDINA

'Aide acasă!

PAMPON

Frate, a fost încurcătură, înțelege.

CRĂCĂNEL

Da, o încurcătură...

NAE (ieșind de după paravan)

Se înțelege c-a fost o încurcătură, cum se-ntâmplă totdeauna în carnaval... Ei! d-ale carnavalului! Să-mi dați voie, coconițelor, să vă isplac eu încurcătura pe larg la masă. (Crăcănel și Pampon foarte mulțumiți.)

FEMEILE

La masă?

NAE

Da, la masă. Noi, între bărbați, pusesem de gând să îmbucăm ceva aicea la noi... Dincolo e cald, masa pusă așteaptă... Crez că nu o să capăt un refuz?

MIȚA (cu tonul de refuz, înțepată)

Mersi, musiu, de invitație.

CRĂCĂNEL (stăruitor)

Mițo, să mă vezi cu ghețe de brunel cu bizeț pe catafalc!...
(încet) Frizer, frizer, da' nu știi ce băiat galant e.

PAMPON (Didinii)

Dacă mă iubești...

Scena IX

ACEIAȘI, CATINDATUL, curat la față, tot în costumul de turc

CATINDATUL (intrând din fund triumfător)

M-a curățat spițerul!

DIDINA (încet)

Cine-i ăsta?

PAMPON (tot așa)

Lasă că-ți spui eu... (Didina râde.)

CRĂCĂNEL (Miții)

Ăstuia i-a dat o nebună la bal cu o sticlură cu doftorii în ochi!

MIȚA (repede)

Și nu l-a ars?

CRĂCĂNEL

Aș! era un fel de cerneală violentă. (Didina trece lângă Nae; Mița și toți ceilalți se grupează în jurul Catindatului și-l examinează.) Le-a scos toate?

CATINDATUL

Toate, uite-te. Ți dau un franc pe una...

MIȚA (aparte)

M-a-nșelat spițerul... mai bine!

NAE (încet Didinii)

Mâine seară la cincii.

DIDINA (asemenea)

Bine!

NAE (asemenea)

Nu bine, negreșit! (Didina trece și ea să examineze pe Catindatul.)

PAMPON

Nu se mai cunoaște de loc...

IORDACHE

Da' deloc. (trece în odaia din dreapta)

CATINDATUL

Închipuiește-ți să mă fi văzut nenea Iancu în halul ăla...
(Toti îl examinează.)

MIȚA (încet lui Nae)

Ați șoptit? Ce ți-a șoptit? ce i-ai șoptit?

NAE (asemenea)

Ești nebună? iar începi?... Așteaptă-mă mâine la opt seara...

MIȚA

Da... (se duc amândoi și ei lângă Catindatul.)

CRĂCĂNEL (uitându-se în ceafa Catindatului)

Aha! iaca una a rămas în ceafă: adu francul...

CATINDATUL

Las-o aia; aia e de la noi de la percepție; știi, am obicei, după ce scriu, șterg condeiul; îl dau pân păr. (face gestul la ceafă; toți râd.)

IODACHE (venind din dreapta)

Daca poftiți, masa e gata.

CATINDATUL

Masa? Care va să zică (lui Nae) ne-ncurcăm iar?

NAE

Cu plăcere, neică.

PAMPON

'Aida la masă.

CRĂCĂNEL

'Aida! (toți au pornit spre dreapta; Didina cu Pampon, Mița cu Crăcănel, Nae cu Catindatul, Iordache cu Ipistatul.)

CATINDATUL (punând repede mâna la falcă, dă un țipăt)

Ai! (se oprește și se întoarce în loc; toți fac asemenea.)

TOȚI

Ce e?

CATINDATUL (umblând agitat)

Pfu! Pfu! Pfu! Iar m-a apucat; dar rău, rău de tot! (cătră Iordache, hotărât.) Știi s-o scoți? Scoate-o. (Toți privesc pe loc.)

IODACHE

Lasă că-i știu eu leacul ei; eu i sunt popa... de la Matei citire... (se repede la masa din fund, ia o pereche de foarfeci mari și vine cu ele încruntat, clănțanindu-le ca la tuns; Catindatului.) Șezi! (Catindatul șade; Iordache cu foarfecele clănțanind îl amenință să i le bage pe gât.)

CATINDATUL (ridicându-se înseninat)

Mersi, neică, mi-a trecut! (toți pornesc veseli și râzând spre

dreapta.)

(Cortina)

NĂPASTA

DRAMĂ ÎN DOUĂ ACTE

PERSOANELE

DRAGOMIR, cârciumar

GHEORGHE, învățătorul satului

ION, ocaș

ANCA, soția lui Dragomir

CĂȚIVA OAMENI

Într-un sat de munte

ACTUL I

Interiorul unei cârciume, clădire cu grinzi de lemn. În fund, la mijloc, ușa de intrare; la stânga, fereastră mare de prăvălie cu oblon; lângă fereastră, taraba. La stânga, planul întâi și al doilea, două uși cari dau în două odăi. La dreapta, planul întâi, chepengul beciului și o ușe care dă în celar. La stânga, în față, o masă de lemn și scaune rustice. Lavițe pe lângă pereți.

Scena I

DRAGOMIR, GHEORGHE și ANCA

(Toți trei stau împrejurul mesii, pe care arde o lampă mică cu petrol.

Gheorghe ține o gazetă în mână. Anca lucrează la o cămașe.)

GHEORGHE

... E greu să scape, firește... dar se-ntâmplă... Așa fac mai toți câți scapă: dintru-întâi s-arată pocăiți, se prefac proști, se dau tot cu binișorul, și odată, când le vine bine, p-aici ți-e drumul...

DRAGOMIR

Adică și ăsta era șiret... se prefăcea... (zâmbind.) Am înțeles!

GHEORGHE

Știu eu?

DRAGOMIR

Fugi, mă, d-acolo!

GHEORGHE

De ce să nu crezi că s-a prefăcut?

ANCA

Asta e! nouă ani de zile!... Cine se preface atâta vreme așa, și să nu fi fost nebun, tot acolo ajunge... până la urmă tot nebunește.

DRAGOMIR

Dac-a fost ticălos, prostul! L-a găsit cu cămașa plină de sânge, a văzut la el luleaua, tutunul și amnarul mortului... Dacă s-a bucurat să fure niște nimicuri de la un mort pe care l-a găsit în pădure, eu stric?... Era tâmpit... când i-a citit osânda, râdea...

ANCA (cu mult interes)

Cum?... de unde ai văzut tu când i-a citit osânda?

DRAGOMIR

Am fost la judecată.

GHEORGHE

Ai fost?

ANCA (din ce în ce mai interesată)

La care judecată?

DRAGOMIR (contrariat)

La jurați, când l-a osândit.

ANCA

Ai fost tu la jurați!... și mie atâția ani de zile să nu-mi spui!

DRAGOMIR

Ți-am spus...

ANCA

Ba nu.

DRAGOMIR (supărat)

Ei! așa e, nu, firește. La ce?... Să-ncepi iar să-mi bocești pe răposatul?

ANCA (clătinând din cap)

Dragomire! (se scoală și trece la tarabă.)

DRAGOMIR (după ce s-a uitat urât la ea, către Gheorghe)

Ia citește, mă, înainte, să vedem ce s-a făcut nebunul.

GHEORGHE (căutând șirul în ziar, apoi urmând citirea)

„... precum și toate cercetările au fost zadarnice. Soldatul mărturisește că de multe ori a mers cu nebunul la apă, că-l lăsa la fântână singur și el se ducea să-și vadă amanta. Nebunul venea cu donițele pline și-l chema să se întoarcă împreună la temniță. Tot timpul, nebunul a fost ca și liber, în orice caz foarte puțin păzit. Era bun și foarte simpatic tuturilor – afară de accesurile acute în care-l apuca mania persecuției. După cum afirmă soldatul, nebunul ar fi căzut în ocna a veche, care e părăsită de pe vremuri...“

DRAGOMIR (cu interes)

Care va să zică... a murit...?

GHEORGHE

Ba bine că nu.

DRAGOMIR (aparte)

A murit!...

GHEORGHE

Ia spune, Dragomire, ce fel de om era... Eu n-am văzut de când sunt o judecată la jurați... Aș vrea să văz și eu o dată... Ce face, ce zice, omul pe care-l judecă?

DRAGOMIR

Ce să facă?... Stă și el între puști și așteaptă să se isprăvească mai degrab...

ANCA (de la tarabă)

Dar tu, Dragomire, ai mers așa din întâmplare ori dinadins?

DRAGOMIR (întorcându-se spre ea)

Dinadins?... Ce nu ți-e bine?... De ce să merg dinadins? (lui Gheorghe.) S-a nemerit să fiu în oraș... mă dusesem să vând niște lână. (răstit, către Anca, care șade rezemată cu coatele pe tarabă.) Ce faci acolo?

ANCA

Nimic... Ascult.

DRAGOMIR

Ascultă! (din ce în ce mai aspru.) Nu-ncepi iar să bocești pe răposatul? că iar am vorbit de el... Aide de! începe... jelește-l!... (Anca trece binișor și iese în stânga; – către Gheorghe.) Eu zic că nebunul nu era vinovat; degeaba l-a băgat douăzeci de ani la ocnă!

GHEORGHE

Știi c-ar fi ciudat – că s-a mai întâmplat așa lucru... să te pomenești că prinde vreun tâlhar și ala spune tot: eu am făcut acu câțiva ani omorul din pădurea Corbenilor... Uite de ce și uite cum... Ai?

DRAGOMIR

Se prea poate.

GHEORGHE

Ce te faci atuncea cu nebunul?...

DRAGOMIR

Care?

GHEORGHE

Care a fost osândit degeaba.

DRAGOMIR

Ai zis c-a murit.

GHEORGHE

Să zicem că trăiește...

DRAGOMIR

Cum să trăiască?... a căzut în ocna părăsită...

GHEORGHE

Nu... să zicem că n-a căzut, să zicem c-a fugit și pun mâna pe el... Cine-i plătește atâția ani de necaz?

DRAGOMIR

Dumnezeu... (pauză.) Mă, Gheorghe, tu cam știi legile...

GHEORGHE

Așa ș-așa... (Anca intră și se oprește în ușe.)

DRAGOMIR

Nu-i așa că un om care a făcut o faptă... un omor... nu-i așa că dacă vine singur peste zece ani și se mărturisește, nu mai are nici o pedeapsă?...

GHEORGHE

Cât e nu știu sigur, dar știu că e un termen: dacă trece ala, s-a isprăvit.

ANCA (care a ascultat din pragul ușii, coboară; e plânsă)

Cum adică? la zece ani un ucigaș poate veni să spuie singur ce-a făcut și lumea îl lasă în pace?

DRAGOMIR

Așa e legea...

ANCA

Bună lege, zău! (se șterge la ochi.)

DRAGOMIR

De ce nu te pui tu să faci alta mai bună? (fixând-o.) Iar ai venit! (lui Gheorghe.) Vezi de ce nu i-am spus... pentru că de câte ori vine vorba de răposatul, ori își aduce aminte de el cât de departe, îmi urlă toată ziua. (cătră ea.) Mergi d-aici, și nu mai mă boci pe cap, cobe!... Știu că dacă m-ar omorî pe mine, mi-ai juca hora la soroace în loc să-mi faci pomană... (pauză; Anca se retrage.) Dacă era să bocești toată viața pe bărbatu-tău ăl dintâi, de ce te-ai măritat a doua oară?... Aide... mergi!

ANCA

De ce nu ești mai blând, Dragomire?

DRAGOMIR

Pleacă odată...!

ANCA

Mă duc. (iese în fund.)

Scena II

DRAGOMIR, GHEORGHE

DRAGOMIR

Du-te la păcatele! (se scoală supărat.)

GHEORGHE (după o pauză)

Fie, măi vere, prea aspru ești cu muierea.

DRAGOMIR

Ia lasă-mă-n pace și tu... Știi tu cum trăiesc eu?... știi tu ce am făcut eu pentru femeia asta?... că mai bine îmi frângeam gâtul până să n-o fi întâlnit!... Dacă nu era femeia asta îndărăt-nică, eu eram astăzi altfel de om! Tu nu știi ce s-a petrecut între mine și ea.

GHEORGHE

Da, da' văz ce se petrece. Vă canoniți unul pe altul degeaba: nici tu nu ești de ea, nici ea de tine.

DRAGOMIR

Ea m-a luat ca să aibă cine să-i ție soroacele de sufletul răposatului. Din ziua întâia a cununiei și până astăzi, o dată n-am văzut-o zâmbind; de atunci și până astăzi cu trupul e aicea pe lumea asta și cu gândul e la Dumitru pe lumea ailaltă.

GHEORGHE

O fi fost cu ea mai bun ca tine.

DRAGOMIR

Mai bun!... De unde știa ea din ziua întâia că n-o să fiu și eu poate mai bun decât el. Eu n-o iubeam?... că dacă n-aș fi iubit-o!... Și mai în sfârșit înțeleg să plângă o femeie pe bărbat dacă e văduvă... da dacă s-a măritat odată cu altul... Care-i ala să rabde asta?... Atunci de ce s-a mai măritat?

GHEORGHE

Ei!

DRAGOMIR

Da; de ce... dacă nu se poate despărți de umbra răposatului? Ba zi că e o femeie nebună, care mi-a stricat mintea și mie. Eu sunt sănătos, crezi, de când am luat-o?... Uf! m-am săturat! De opt ani de zile, Dumitru și iar Dumitru; pe el îl auz

când vorbește ea, când mă uit la ea, îl văz pe el... Eu trăiesc în casă, mănânc la masă, dorm la un loc cu stafia lui... Așa! asta n-o să mai meargă mult! (Anca intră din fund încetinel, se oprește în ușă și ascultă; Gheorghe o vede și face o mișcare; Dragomir, atras de mișcarea lui Gheorghe, se întoarce și o vede.) Uite-o! Uite-l! El e... Dumitru! (cătră ea.) Ieși! ieși! fugi, să nu te văz! (Anca stă locului cu ochii pironiți asupra lui.) Te duci? ori mă duc eu... Să nu te văz! (pornește spre ea, ea înaintează spre el; el se repede, o apucă de mână și-o aduce hotărât în față.) Ce vrei?... Ce te uiți așa la mine?... Ce gândești?... Eu l-am omorât?... Da? Spune! (o smucește.)

ANCA (hotărât)

Dragomire, ești nebun... (își face cruce.)

DRAGOMIR

Nebun?... Spune... (o smucește iar.)

GHEORGHE

Dragomire!

ANCA

O!... nebun!

DRAGOMIR

Nu, să spui... Din două una: ori crezi că l-am omorât eu...

ANCA

Poftim! asta-i vorbă de vorbit!

DRAGOMIR

Da... și atunci de ce mai trăiești cu mine... or nu crezi și atunci de ce mă chinuiești pe mine?... ce ai cu mine? Lasă-mă în pace pe mine cu Dumitru al tău! (o împinge de mână și suie; ea vrea să facă un pas spre el.) Lasă-mă în pace! (același joc.) Lasă-mă în pace! (iese foarte turburat prin fund trântind ușa.)

Scena III

ANCA, GHEORGHE

GHEORGHE (sue până în fund)

Dragomire! Dragomire!... S-a dus!

ANCA (coborând la stânga, aparte)

Se duce la cârciuma Popii,... acasă n-are ce bea.

GHEORGHE (din fund)

Anco! (coboară încet.)

ANCA

Tot aici ești?... Gheorghe, de ce nu-ți schimbi tu gândurile, mă băiete, și vrei să mi le schimbi pe ale mele? Îmi pare rău de tine!... Așa necăjită cum sunt, de ce nu mă lași tu necazului meu și mai mă turburi și tu?

GHEORGHE

Pentru că...

ANCA

Pentru că mă iubești... Asta o știi...

GHEORGHE

Da, pentru că te iubesc...

ANCA

Lasă-mă păcatelor mele, Gheorghe, și du-te. Ești tânăr... mergi de-ți caută norocul aiurea... Așa cum mă iubești tu pe mine, eu nu te poci iubi...

GHEORGHE

Tu nu poți iubi?

ANCA

Ba... oi fi iubit și eu odată... dar n-am avut parte... Acu' la mine a trecut vremea iubitului... D-aia Gheorghe, îți mai spui o dată, caută-ți norocul în altă parte...

GHEORGHE

În altă parte?... Bine...

ANCA

...De ce să-ți încurci tu o viață tânără cu pățeli trecute, să iei o femeie cu gânduri vechi? Și-apoi chiar așa... cum să mă iei?

GHEORGHE

Ți-am spus...

ANCA

Să mă despart eu acum de Dragomir?... nu se poate.

GHEORGHE

Zici că ți-e negru să-l vezi.

ANCA

Da... da' mie Dumnezeu mi l-a trimis pe el; și Dumnezeu știe ce face... eu trebuie să fac voia lui...

GHEORGHE

Bine, Anco, fă cum vrei, trăiește cum îți vine... Eu m-am hotărât să plec din satul ăsta...

ANCA (repede)

Să pleci?

GHEORGHE

Da... Eu te iubesc, tu nu mă poți iubi... ce ar semăna să mai stau aici degeaba?

ANCA (tristă)

Pleci!

GHEORGHE

Da... Lumea a cam simțit... eu să mă stăpânesc nu poci... și nu voi să mă fac de batjocură, să mă țiiu de urmele tale ca un nătărău. (Anca stă pe gânduri.) Nu mai merge... să fiu prieten cu bărbatu-tău, care nu-i om de felul meu, numai ca să te poci vedea mai des!... Ești o femeie... nu știu cum să-ți zic... Ți-e drag să trăiești cu un om care se poartă cu tine ca cu un câine, și mă gonești pe mine, care te iubesc... Bine... Atunci mai bine să nu te mai văz deloc.

ANCA

Care va să zică, pleci?... adevărat?

GHEORGHE

Da...

ANCA

Când?

GHEORGHE

Cât s-ar putea mai curând... peste câteva zile.

ANCA

Rău îmi pare.

GHEORGHE

De ce?

ANCA

De ce, de ne-ce, îmi pare rău...

GHEORGHE

Dacă nu mă iubești?

ANCA

Ce copil ești?... Eu nu te iubesc pe tine, dar tu mă iubești pe mine: nu înțelegi tu că mai dor o să-mi fie mai la urmă mie de tine decât ție de mine...

GHEORGHE

Atuncea...

ANCA

Ce?

GHEORGHE

Vino cu mine.

ANCA

Nu se poate.

GHEORGHE

Prin urmare, eu ce să fac?

ANCA

Tu... tu să te duci, Gheorghe, cu Dumnezeu; de dorul meu să nu-ți pese... (plânge.)

GHEORGHE

Anco, plângi?

ANCA

Da.

GHEORGHE

Pentru ce?

ANCA

De prisos să-ți spui.

GHEORGHE

Dacă plângi...

ANCA

Să-ți vorbesc drept, Gheorghe: eu îți sunt cu mult datoare ție... Multă putere mi-a dat prieteșugul tău și gândul că un om așa de voinic ca tine mă iubește... Gândul că tu ai fi în stare să faci odată ș-odată o jertfă mare pentru mine era sprijinul sufletului meu amărât... Dacă tu te duci, cum rămâi eu?

GHEORGHE

Ce jertfă? s-o fac.

ANCA

Nu poci acuma... nu știi... n-am să-ți spui. (stă un minut la gânduri.) Gheorghe, dacă mă iubești mult... mult... (schimbând repede tonul) du-te acuma de dormi liniștit și vino mâine dimineată aici: Dragomir pleacă la târg, putem sta mai mult de vorbă... Du-te... Noapte bună.

GHEORGHE

Noapte bună, Anco. (pleacă spre fund.)

ANCA (aparte)

Pleacă. (el dă să iasă; cu glasul jumătate) Gheorghe!

GHEORGHE (întorcându-se)

M-ai chemat?

ANCA

Nu... (el o privește lung, apoi vrea să plece.) Ba da! (el se întoarce iar și coboară cu aerul întrebător.)

GHEORGHE

De ce?

ANCA

Nu pricepi?

GHEORGHE

Nu.

ANCA (cu multă intenție)

...Tu n-ai simțit, n-ai priceput deloc că și eu te iubesc?

GHEORGHE

Tu... pe mine?... adevărat?

ANCA

Adevărat... Trebuie să-ți spui, că nu mai poci. (foarte volubil.) Gheorghe, Dragomir o să vie acum beat... Când se-ntoarce beat, mă-njură și se culcă și doarme dus de poți tăia lemne pe el... Vino! De la tine din deal se vede fereastra asta... oblonul este închis... Pândește: când ai vedea lampa la ochiul oblonului, vino degrabă... te aștept!

GHEORGHE

Mă iubești?

ANCA

Da, da' să nu uiți că sunt nevasta lui Dragomir... dacă moare el sunt a ta!... Gheorghe, m-am jurat: când o cădea a dintâi lopată de pământ pe coșciugul lui, eu să fiu în brațele tale... Ai priceput?...

GHEORGHE

S-aștept o viață întregă...

ANCA (scurt)

Ești un prost! M-ai fi iubind tu, da' nu mă-nțelegi... Gândește-te mai bine la ce am vorbit... Cum vezi lumina, vino, să nu te aștept... Du-te...

GHEORGHE (transportat)

Mă duc... viu... Mă iubești?

ANCA

Da, da, te iubesc. (îl strânge în brațe cu putere, apoi îi face vânt prin fund și încuie.)

Scena IV

ANCA (singură, privind spre fund)

Gheorghe, Gheorghe, ce păcat te mână pe tine!... (coboară încetinel la masă.) O fi în stare băiatul ăsta ușurel de câte se laudă să vedem... Unde o fi câinele? la cârciuma Popii... joacă cărți și bea... Să vie iar beat, să mă înjure și să mă amenințe!... Aș vrea să știu cât o să mai ție asta!... Mult, nu crez!... (ascultă.) Hahă! vine... el este... (își ia lucrul și stă la masă. – O bătaie în ușe. – Anca se ridică și stă un moment.) Am încuiat... (încă o bătaie. Anca merge la ușe.) Acuș-acuș! (descuie.)

Scena V

ANCA, ION

ION (foarte obosit și cam tremurând)

Bună vremea, nevastă.

ANCA

Mulțumim dumitale, om bun... Ce poftești?

ION

Îmi dai demâncare?

ANCA (aparte)

Ăsta nu-i din sat... e străin. (tare.) N-avem demâncare, omule... pleacă.

ION

Da'... mă lași să dorm?... lasă-mă să dorm...

ANCA (aparte)

E un om rău, e beat, or ce? (tare.) Caută-ți de drum, creștine; (cam aspru) 'aide!

ION (sfios și apărându-se ca de o lovitură la cap)

Mă duc... să nu mă bați... să nu dai!

ANCA

De ce! de ce să te bat?... du-te sănătos.

ION (vrea să plece, își pierde puterile și se reazimă de ușe)

Nu mai poci... (rugându-se frumos.) Dă-mi ceva să mănânc, fă-ți pomană... mi-e foame. (se lasă binișor pe lavița din stânga ușii.)

ANCA

Ăi fi bolnav?

ION

Nu.

ANCA

Da ce ai?

ION

Mi-e foame... sunt ostenit...

ANCA

Da... de unde vii dumneata?

ION

Hehè, de departe... tocma de la munte.

ANCA

Și ce vânt te-a bătut pe la noi?

ION

M-am rătăcit.

ANCA

Da-ncotro mergeai?

ION

Nu știu...

ANCA

Cum să nu știi unde mergeai?

ION (încet și confidențial)

Vezi că eu... sunt nebun...

ANCA

Nebun?!

ION

Hăhă!... Da nu m-apucă totdeauna... Și când mă chinuiește Necuratul, numa vine Maica Domnului de mă scapă... Necuratul mi-a poruncit de două ori să-mi fac seama singur... ca să-mi ia sufletul...

ANCA

Sărmane, cine știe ce păcate!...

ION

Da Maica Domnului nu m-a lăsat. (se închină.)

ANCA

Și din ce ți-a venit?

ION

Din bătaie... Și când mă speriu m-apucă, fie pe pustii locuri! și, când e să m-apuce, îmi vine întâi cu grije și cu scârbă și pe urmă cu spaimă... și mă arde. (arată moalele capului.) Eu am o bubă aici înăuntru... Da-mi dai?

ANCA

Ce?

ION

Demâncare...

ANCA

A! uitasem, uita-te-ar relele! (merge la tarabă, taie un codru de pâne și i-l dă.) Na, omule.

ION

Bodaproste!

ANCA

Vrei ș-un rachiu?

ION

Dacă-mi dai...

ANCA (ți dă un țoi de rachiu)

Da' cum s-a întâmplat să-ți vie?... E de mult?

ION

Vreo zece ani...

ANCA

Zece ani... Și cine te-a bătut?... de ce?

ION

Degeaba... eu eram pădurar la Corbeni...

ANCA (aparte)

Pădurar la Corbeni!... (tare.) Cine te-a bătut?

ION

La judecată... că nu vrem să spui.

ANCA (cu nerăbdare)

Ce?

ION

Că de ce l-am omorât...

ANCA

Omorât (aparte.) Doamne Iisuse Christoase! cine e omul
ăsta? (cu teamă c-a aflat adevărul.) Te cheamă... Ion...

ION (dând din cap)

Ion mă cheamă.

ANCA

Și zice c-ai omorât pe...

ION

...Pe Dumitru Cirezaru!...

ANCA (aparte)

Cum a ajuns omul ăsta aici?... Tu, Maica Domnului! i-ai
fost călăuză; tu l-ai purtat pe căi necunoscute și mi l-ai trimis
aici ca să ridice din calea hotărârii mele îndoiala...

ION (moțâind)

Acu mi-e somn... (ascultă ca de departe.) De ce urlă câinele?

ANCA

Nu urlă nici un câine.

ION

Ascultă...

ANCA (aparte)

Aiurează. (tare.) Ioane, vrei să te culci?

ION

Da.

ANCA

Scoală. (Îl ajută să se ridice.) Vino cu mine... 'Aide p-aici. (Îl duce de mâni încetinel spre stânga, planul întâi.)

ION

Când urlă câinele, moare cineva... (șovăie, ea îl sprijinește.)

ANCA

Încetinel...

ION

Tu știi cine o să moară... O să moară Ion?... Dacă Ion moare, scapă de dracul?... (se oprește, face o grimasă de durere și pune mâna la cap.) Mă doare! (Amândoi ies încet.)

Scena VI

GHEORGHE, ANCA

GHEORGHE (intră repede din fund)

Anco! (venind spre stânga) Anco!

ANCA (venind din stânga)

Gheorghe! (repede.) Ce cauți? ce vrei? Nu ți-am spus să nu vii până nu ți-oi face semn? Ți-am făcut semn? Vrei să dea Dragomir peste tine aici?... Pleacă, du-te și nu mai veni până nu te chem.

GHEORGHE

Stai să-ți spui... Am venit să-ți aduc o veste bună...

ANCA

Ce veste bună?

GHEORGHE

Viu de la cărciuma Popii... Dragomir e tot acolo... E băut... A jucat cărți, a pierdut și-a făcut cinste la toți... E acolo popa, notarul, primarul, sunt toți în odaie...

ANCA

Asta ți-e vestea a bună?

GHEORGHE

Stai... Dragomir pleacă până-n ziuă.

ANCA

Ei! merge la târg.

GHEORGHE

Nu... pleacă, nu se mai întoarce.

ANCA

Ce?

GHEORGHE

Te lasă... se duce în lume!

ANCA

Cum? (aparte.) Nu crez eu asta.

GHEORGHE

Anco...

ANCA

'Aida-de! mai sunt și eu p-aici.

GHEORGHE

Nu-ți pare bine? N-ai zis că mă iubesci?

ANCA

Ei da! ș-apoi... dacă te iubesc?

GHEORGHE

Când bărbatul își părăsește nevasta, ea are drept, după lege, să se despartă de el și să ia pe cine-i place.

ANCA (impacientă)

Ce vorbești prostii... Cum o să plece Dragomir? Unde să plece?

GHEORGHE

N-a spus unde, dar își ia ziua bună de la toți... zău! până în ziua se pornește...

ANCA

Om vedea... (aparte.) Așa? (stă pe gânduri.)

GHEORGHE

La ce te gândești?

ANCA

Gheorghe, uite-te la mine bine! ești tu bărbat în toată firea, ori ești un om ușurel?... Mă poci eu încrede în tine? Faci ce ți-oi zice eu?

GHEORGHE

Fac.

ANCA

Dar dacă nu faci?

GHEORGHE

Spune ce, să fac!

ANCA

Bine... Să vedem ce-ți poate dragostea: du-te și orice s-ar întâmpla, până nu vezi semnul, nu te mișca. (Gheorghe face o mișcare.) Fără vorbă multă, pleacă. (îl împinge spre fund.)

GHEORGHE

Anco!

ANCA

Du-te.

GHEORGHE

Mă iubești?

ANCA (foarte impacientată)

Da, da' du-te. (îl împinge afară.) Să nu te întâlnești cu el... ia seama. (închide.)

—————

Scena VII

ANCA (singură, coboară la ușa din stânga și ascultă; o deschide binișor și se uită înăuntru; trece apoi și șade la masă)

Vrea să plece... Ce să fac?... Să mă duc și să strig în gura mare... să dau pe vinovatul adevărat pe mâna judecătorilor și să scap pe nevinovat... Dar dovada? Bănuiala mea. Dar ce dovadă o să fie asta dacă el o tăgădui?... Ia stai... Care va să

zică el mai are un an să o ducă cu frica în sân... anul ăsta o să umble fugar, și peste un an își poate spune singur fapta, și... s-a isprăvit... Să rămâie nepedepsit... Așa e legea, bine; dar eu poci să-l las așa?... Nu... nu se poate. (pauză.) Nebunul ăsta tot e osândit o dată... Pentru un păcat, două ori zece, un om tot cu o viață plătește... Și fără altă vină nouă, nebunul tot are să fie prins până la urmă și întors acolo de unde a fugit... (pauză.) Și dacă e vorba, ce este mai bine pentru un nebun? să-și târască viața pribeag și chinuit, fără adăpost, fără o zdreanță pe el, fără hrană, ori să trăiască la închisoare îmbrăcat, hrănit și îngrijit la vreme și adăpostit?... Să fie slobod e mai bine? să se bucure de lumina soarelui în bunăvoie?... Dar e nebun... Mai are nebunul bunăvoie?... Lumina soarelui fără lumina minții... O să-i ție lumina soarelui singură iarna de cald, ori de foame vara? O să găsească ori nu un suflet de creștin să-l miluiască cu o fărâmă de pâine... o să degere, or o să se coacă toată ziua, nemâncat, gonit de lipsa lui de voie, și seara o să adoarmă de foame pe pământul gol... Așa-asa... locul lui e la ocnă... Dumnezeu, cine știe pentru ce păcate, l-a aruncat în prăpastie, dar a fost și bun și i-a luat mintea cu care să-și judece ticăloșia: i-a dat greutatea... dar i-a luat cumpăna! (stă pe gânduri.)

Scena VIII

ANCA, DRAGOMIR

DRAGOMIR (intră și se oprește în prag, e palid și cam ametit)

Anco!... Anco!

ANCA (tresărind)

Ai venit? (se scoală.)

DRAGOMIR

Da'... îți pare rău? Dacă îți pare rău... mă duc iar... (șovaie.)

ANCA

Nu-mi pare rău c-ai venit, îmi pare rău c-ai venit iar beat.

DRAGOMIR

Asta așa e... sunt... ce e drept sunt cam beat... Am băut... dar de necaz am băut. (oftează.) Da, să știi tu... numai de necazul tău!

ANCA

De ce ai băut nu știu, știu că ești beat... culcă-te.

DRAGOMIR

Nu voi să mă culc... Am de vorbă cu tine...

ANCA

Las' că mai vorbim mâine dimineață, acuma nu poți vorbi...

DRAGOMIR

Ba poci... Dă-mi să beau.

ANCA

Tot mai vrei?

DRAGOMIR

Tot mai vreau... Adu vin și să stai aici, că am să vorbesc cu tine. (el stă la masă, ea îi aduce o cană cu vin.)

ANCA

Na... să-ți treacă necazul.

DRAGOMIR (ridică cana la gură și se oprește)

Tu! (rânjește la ea) tu, n-auzi?... De ce vrei tu să mă otrăvești pe mine?

ANCA

Ești nebun, vai de capul tău! Da de ce să te otrăvesc?

DRAGOMIR

Ca să scapi de mine, știi eu!... și să trăiești cu altul... Poate că ai pus ochii pe Gheorghe, învățătorul... Am cam mirosit eu ceva... (rânjind.) Vai de voi!... vă pui capul la amândoi! (aduce cana la gură și iar se oprește.)

ANCA

Vorbești aiurea...

DRAGOMIR

Să mă otrăvești, ai? (ți dă cana și aspru.) Na ici! bea tu întâi... să te văz eu că bei.

ANCA (ia cana, bea și i-o dă înapoi)

Na.

DRAGOMIR

Tu, Anco, spune drept, ce gândești tu de mine?

ANCA (luându-și lucrul)

Bine gândesc.

DRAGOMIR

Bine?... Bine să fie... Las-o încurcată... (pauză.)

ANCA

Abà, Dragomire, când pleci tu?

DRAGOMIR

Unde să plec?

ANCA

În lume... știi eu unde? Am auzit că vrei să mă lași și să te duci încotro ai vedea cu ochii...

DRAGOMIR

Cine ți-a spus?

ANCA

Ce-ți pasă... De ce, Dragomire?...

DRAGOMIR

Pentru că nu trăiesc bine cu tine... nu mă iubești... tu nu-mi ești nevastă, îmi ești vrăjmaș... pentru că tu m-ai nenorocit pe mine...

ANCA

Eu? aș vrea să știu eu cum.

DRAGOMIR

Da, tu... Dacă nu te cunoșteam pe tine, eu era să fiu altfel de om... (bea și oftează.) Hehè! ce om era să fiu eu... Dar s-a dus... acu e degeaba... las-o încurcată!

ANCA

Și vrei să mă lași?

DRAGOMIR

Da, numai câtăva vreme... să vezi cum îți este și fără mine... (bea.) Ascultă ici la mine... unde ți-e gândul?... Eu am o daraveră departe... trebuie să plec mâine dimineață... Tu... fii cuminte... stai acasă și m-așteaptă. Să nu dea dracul!... că te tai!...

ANCA

O să zăbovești mult?

DRAGOMIR

O lună, două, trei, mai mult... un an, nu știu...

ANCA

Dar ai să vii înapoi?

DRAGOMIR

Firește că viu... Tu ai să iei cu înscris de la Popa, – să-mi aduci aminte să-ți dau înscrisul – cinci sute de lei... Hanul poți să-l dai cu chirie; tot Popa vrea să-l ia... Șița de sub șură poți s-o vinzi... Scândurile de la deal o să le aducă peste câteva zile... mai ai să mai plătești vreo treizeci și cinci de lei... să le vinzi; poți apuca pe ele până la o sută de lei.

ANCA (după ce l-a ascultat cu răbdare, clătănând mereu din cap)

Aoleu, Dragomire!

DRAGOMIR

Ce?

ANCA

Să mai crez eu că ai să te întorci? Eu nu văz că-ți faci adiata? (se scoală.) Dragomire, tu n-ai să pleci... Cum se poate una ca asta! Să-ți lași tu casa ta și să fugi așa în lume... De ce? Ai scăpătat și mergi să slugărești unde nu te cunoaște nimeni?

DRAGOMIR

Aș!

ANCA

Ori te-a ars focul și mergi să cauți adăpost în altă parte?

DRAGOMIR

Nu!

ANCA

Atunci ai făcut poate vreo faptă rea și ți-e teamă de răspundere, de pleci așa în străinătăți de la tine și de la ai tăi...

DRAGOMIR

Dec!

ANCA

Că cine fuge așa? cine își părăsește așa casa și locul, tam-nisam și-și ia lumea în cap?... Doar oamenii deznădăjduiți, ori făcătorii de rele, or... nebunii.

DRAGOMIR (bea și rânjește)

Nebunii...

ANCA

Deznădăjduit n-ai de ce să fii, că slava Domnului, ai după ce bea apă... Fapte rele zici că n-ai făcut, că tu știi și Dumnezeu ce stă pe cugetul tău... Atunci, Doamne iartă-mă, ai fi nebun!

DRAGOMIR (același joc)

Mai știi? Oi fi...

ANCA

De asta să nu râzi... ești tu nițel cam țicnit... adică, ce nițel! ești bine de tot; de mult ți-ai pierdut sărita... (Dragomir ascultă nervos.) Noaptea visezi urât și sai din somn mereu... Ți-e frică să dormi cu lampa stinsă... Mai-nainte, unde se întâmpla la tine să te îmbeti!... acum a fi bei mințile dintr-un țoi de rachiu... Mai-nainte mă sileai tu să fac pomană și să țin soroacele de sufletul lui Dumitru (Dragomir mișcare) – ba că ți-a fost prieten bun, ba că e păcat că s-a prăpădit așa om de omenie! – Ajunsesem să mă mir eu de tine, cum tu bărbatul meu să nu mă lași o clipă măcar să-mi uit de bărbatu-meu al dintâi... De la o vreme încoace, alta ș-alta: dacă pomenesc cât de rar de el, te-apucă alte alea... Tu n-ai băgat de seamă ce-ai făcut adineaori?

DRAGOMIR

Când adineaori?

ANCA

Adineaori, când citea Gheorghe.

DRAGOMIR

Ei?

ANCA

Vorbești niște vorbe... de nu te-ar cunoaște omul ar crede...

DRAGOMIR

Ce vorbe? Ce-am zis?

ANCA

Ce nu se cade să vorbești... Încai la băutură, calea-valea... e omul cu mintea împăienjenită... Dar erai treaz...

DRAGOMIR

Ei! ce-am vorbit?

ANCA

Mi-ai zis să-ți spui ce crez eu de tine, că tu ai omorât pe Dumitru... și Gheorghe era de față...

DRAGOMIR

Și tu ce-ai răspuns?

ANCA

Ți-am răspuns ca totdeauna... că ești nebun.

DRAGOMIR (încruntat)

Nebun!...

ANCA

Uite, vezi... am luat seama că nu-ți place deloc s-auzi vorba asta. Ce să fie cu tine, Dragomire? Eu gândesc c-o fi vreun păcat... Să te spovedești... să te grijești...

DRAGOMIR

Ce, am să mor?

ANCA

Nu se spovedește omul numai când are să moară...

DRAGOMIR (indispus)

M-oi spovedi altă dată, n-am vreme acum.

ANCA

Când?

DRAGOMIR

Când m-oi întoarce...

ANCA

Dacă t-ei mai întoarce...

DRAGOMIR

Ei, așa! dacă m-oi mai întoarce... (se ridică amețit) m-oi spovedi... Ei, ș-apoi ce? Așa e viața omului! Pe toți dracul îi încalecă... toți o să moară, toți! Și eu o să mor... și tu o să mori, și Gheorghe și toți... pe rând, pe rând, ca la moară. (se uită lung unul la altul.) Tu, femeie, tu ești ispita... Anco! Anco! (îi face șovăind semn să vie după el.) Aide!... Aide, tu, n-auzi?... Mâine dimineață plec... Tu! de ce nu mă iubești tu pe mine? (o apucă.)

ANCA (vrând să-l depărteze)

Lasă-mă...

DRAGOMIR

Nu te las... (o ține cu d-a sila.)

ANCA (fixându-l)

Abà, Dragomire, ții tu minte alaltăieri la pomană – că uitai să te întreb – când a venit rezervistul ăla, de ce ai fugit?

DRAGOMIR (o lasă și o împinge ușor încolo)

Care rezervist?

ANCA

Ăla de semăna grozav cu Dumitru...

DRAGOMIR

Tu știi care e ăla. (se întoarce spre masă.)

ANCA (după o pauză)

Zici că pleci dis-de-diminețâ?

DRAGOMIR (posomorât)

Da... plec...

ANCA

Atunci, culcă-te... ai și băut... e aproape de miezul nopții...

DRAGOMIR (bea ce a mai rămas în cană)

Mă duc! (pleacă spre ușa odăii lui, la stânga, planul al doilea.) Sunt beat...

ANCA

Crez... (urmându-l încet.) Du-te de te odihnește... (subliniind) și...

DRAGOMIR (din pragul ușii)

Și... ce?

ANCA

Închină-te... să nu mai visezi urât.

DRAGOMIR

Bine! (iese în stânga. Anca se uită din ușe în odaie.)

ANCA

Așa... Dormi acuma. (închide ușa și ascultă, trece apoi și ascultă

la ușa cealaltă, apoi coboară.) Închină-te, Dragomire, că se apropie

ceasul!

(Cortina)

ACTUL II

Scena I

ANCA (singură la masă)

Să chem pe Gheorghe și să-l pui să-i sfărâme capul... să stau să mă spovedesc lui Gheorghe cu de-amănuntul... Am eu vreme de asta acum?... Poci să-i arăt lui așa de scurt și în pripă cum s-a strecurat și s-a înșirat îndelung, încet-încet, bănuială cu bănuială în sufletul meu, până să se înrădăcineze credința asta... că Dragomir e vinovat?... Să-mi pierz noaptea cu vorbe... Dar Gheorghe poate să nu vrea, or să nu fie în stare să facă așa faptă... Cum e băiatul ușurel, m-oi căi că i-oi fi spus... (pauză.) Nu... N-am nevoie de ajutor... Să mă gândesc mai bine... Cine n-o să crează că tot nebunul fugit de la ocnă a omorât și pe Dragomir?... (pauză) Da de ce să-mi fac păcat și să mai străgănesc pe nevinovat?... Aseară, la cârciumă, Dragomir le-a spus la toți că pleacă-n lume. Am destul răgaz până la ziuă să-l târăsc și să-l arunc în puț; a plecat, s-a dus... nu mai vine azi, nu mai vine mâine, o lună, un an, nu mai vine deloc... M-a părăsit!... (pauză.) S-a hotărât... (se scoală, merge la tarabă și ia o bardă, apoi coboară încet.) Adică să fie greu lucru?... Doarme beat. Un uriaș doarme... doarme și cugetul lui și puterea lui și voia lui; viața lui arde încet și domol, cum arde lumânarea fără să vrea să arză... O femeie slabă, un copil

fraged, hotărâre numai să aibă, poate să sufle o dată... ș-o stinge... (se joacă cu barda, ciopind binișor pe muchia mesii; în stânga s-aud gemetele nebunului; ea se trezește din gânduri și ascultă.)
 Nebunul... S-a deșteptat... o să-l deștepte și pe el... Ce să fac? să-l trăsesc în somn!... Să moară fără să știe că moare, fără să vadă că eu îl lovesc, fără să-și aducă aminte de Dumitru... Dacă n-o vezi că vine, aia nu mai e moarte! Nu, nu vreau în somn: atunci ar fi parcă ar dormi mereu... Da... să-l deștept întâi: să știe că-i vine moartea, de la cine și de ce... (pune barda pe tarabă și pornește spre ușa lui Dragomir, face câțiva pași și se oprește; ușa de la Dragomir se deschide, el apare foarte turburat.)

Scena II

ANCA, DRAGOMIR

DRAGOMIR (speriat)

Anco!

ANCA (aparte)

El!

DRAGOMIR

Anco, am visat urât... mă doare mâna!

ANCA

Aiurezi... te doare mâna din vis...

DRAGOMIR

Mă înjunghie unde am semnul de mușcătură.

ANCA

Șezi jos... tremuri. (el șade.) De unde ai tu mușcătura aia la mână, Dragomire?

DRAGOMIR

De mult.

ANCA

Bine, de mult; dar de unde?... N-auzi?

DRAGOMIR

M-a bătut când eram copil și m-a mușcat unul pe care îl trântisem...

ANCA

De ce nu vrei tu să-mi spui ce ai pe suflet? Eu văz că tu nu ești în toate ale tale... Tu ai un ghimpe în cugetul tău... Destăinuiește-te mie.

DRAGOMIR

Ție?

ANCA

Da, mie: (Dragomir mișcă din cap negativ) spune și te ușurează; dacă ai duce-o mult așa, o să înnebunești...

DRAGOMIR

Să înnebunesc!

ANCA

Da'... Ce ai visat?

DRAGOMIR

Un cap de mort... cu dinții mari... vrea să mă mușce... mă doare...

ANCA

Te doare că nu vrei să spui, te doare că nu te hotărăști să spargi buba și s-arunci răutatea afară... (pauză – se apropie binișor de el și-l apucă pe după gât.) Ia ascultă, Dragomire... adică

ce ar fi, cum stăm noi aici amândoi, să te pomenești cu Dumitru (el face o mișcare) că intră binișor pe ușe... uite pe colo... (arată în fund) să-l vezi că vine, cum era el înalt și voinic, și se așează frumos colea la masă în fața ta: „Ei, bună seara, frate Dragomire... Ce mai faci? Mai îți aduci tu aminte de mine?...“ (Dragomir se zgârcește pe scaun și s-apucă de masă; ea îi ia repede capul în mâini și cearcă să i-l întoarcă cu d-a sila spre fund.) Ia uite colo... colo... Iacătă-l... Vino, vino, Dumitre!... (vrând să-i întoarcă cu toată puterea.) Ci uite-te!...

DRAGOMIR (smucindu-se)

Lasă-mă! (se scoală; s-aude țipând nebulul; Dragomir se întoarce spre stânga; alt țipet.)

ANCA

Ascultă... (Dragomir își întoarce privirile de la stânga, ea se repede aproape de el și, jucând spaima, șoptit.) Dragomire! (il smucește și-l întoarce în loc cu fața spre stânga; el dă cu ochii de nebun, scoate un strigăt înecat și rămâne încremenit.) Uite-l... Știi cine e? E nebulul care a scăpat de la ocnă...

DRAGOMIR

Ion! (cade zdrobit pe scaun.)

ANCA

E!

Scena III

DRAGOMIR, ANCA, ION

ION (coboară tremurând)

Mi-e foame... Îmi dai să mănânc?

ANCA (lui Dragomir încet)

Trebuie să-l oprim aici până mâine... (merge la tarabă, ia pâine, o cană de rachiu și țoiuri și le aduce pe masă.) Șezi colea, Ioane...

ION

Șez. (șade sfios în fața lui Dragomir, care se dă înapoi cu scaunul.)

ANCA (dându-i să bea)

Cum e la ocnă, Ioane?

ION

Bodaproste... e bine. (la întrebările ei, Ion răspunde lui Dragomir.)

ANCA

Și cum ai fugit de acolo?

ION (ca iluminat)

Vezi că s-a pogorât Maica Domnului la mine și zice: pe cum că, Ioane, când ai ajunge la fântână sub deal, o să-ți iasă înainte cine să te aducă la mine, și să vii negreșit... să vii, că eu te scap de toți dușmanii tăi și o să-ți fie bine, că eu, Maica Domnului, o să pui stavilă între tine și rele: relele să nu mai poată trece la tine, și nici tu să nu mai poți trece la ele... (simplu.) Așa...

ANCA

Ei?...

ION

Pe urmă, vere, m-am dus la fântâna de sub deal și am pus donițele jos... Ei! era frumos și cald... și era pădurea singură... doar într-o tufă fluiera de departe o mierlă... Numa, dinspre partea dealului, iacăță că-mi iese înainte o veveriță, – vezi, o

trimisese Maica Domnului!— sta în fața mea în două labe și se uita la mine drept cu ochii ei mititei și galbeni. Eu am dat s-o prinz, când colo ea... țuș! a sărit p-o cracă subțire de alun: acu se încovoia craca și s-apleca cu ea până la pământ, acu se ridica, acu se ridica, acu se apleca. Eu după ea, ea iar înaintea mea, în două labe, se uita la mine... Îi sclipea ochii, vere, de parcă era două schintei și mă chema iac-așa... (face gestul.) Am umblat o zi întregă: la urmă a pierit și am rămas rătăcit... Da' acum o să mă duc înapoi acasă.

ANCA

Unde acasă?

ION

La ocnă.

DRAGOMIR

Ai scăpat și vrei să te duci singur înapoi?

ANCA

Da' de ce te-a închis pe tine, Ioane?

ION

Pentru că am omorât pe Dumitru.

DRAGOMIR

Da' tu l-ai omorât?

ION

Eu.

ANCA

Ba nu tu.

ION

Ba eu... Luleaua și tututul și amnarul lui era la mine.

DRAGOMIR

Ei, ș-apoi? Dacă s-o găsi luleaua și tutunul și amnarul tău la mine, se cheamă că te-am omorât, ai?

ION (neînțelegând bine)

E!...

ANCA

Ascultă-l pe el, Ioane, tu stai degeaba închis.

ION (dă din cap)

Hăhă!

DRAGOMIR

Și o să scapi curând de acolo... Poate un an... (se oprește privind bănuitor la Anca; ea face o mișcare de inteligență, trece la tarabă, d-acolo în celar și ascultă prin ușe, pe care a lăsat-o crăpată.)

ION

Mai am unsprece ani.

DRAGOMIR

Ba unul.

ION

Ba unsprece...

DRAGOMIR (impacientat s-apropie de Ion și confidențial, după ce a aruncat o căutătură de jur-împrejur)

Dacă mâine, poimâine, o ieși un om ș-o zice: dați-i drumul lui Ion, că nu este el vinovat, e altcineva...

ION

Altcineva... Ei! așa a făcut unul de la noi de la ocnă... om milos, vere, Dumnezeu să-l miluiască...

DRAGOMIR (urmându-și jocul)

Lasă-mă să-ți spui... E altcineva: Ion a fost un prost, i-a luat din buzunar luleaua și tutunul; dar când i le-a luat, Dumitru era mort...

ION

Ba nu...

DRAGOMIR

Ba era mort... cu fața la pământ...

ION

Ba nu, era trântit pe spate (Anca mișcare) și a deschis ochii la mine...

DRAGOMIR

Ce!

ANCA (coboară repede la masă)

Ș-apoi?

ION

Apoi l-a podidit sângele pe nas și pe gură ș-a murit... (mănâncă. Anca își șterge ochii și se uită la Dragomir.)

DRAGOMIR (răstit la ea)

Ce te uiți la mine așa? (ea apleacă privirile; el mai aspru.) Uite-te la mine! (bate cu pumnul în masă; Ion tresare; foarte animat, către Ion.) Când l-ai găsit în pădure?

ION (se scoală speriat și începe să tremure)

Spui, să nu mă lovești, să nu mă bați!...

DRAGOMIR

Cine te bate?... șezi jos... (Ion șade înfricoșat.) Pentru ce să te bat?

ION

Pentru că am omorât pe Dumitru...

ANCA (coborând)

Creștinul lui Dumnezeu, înțelege că nu tu.

ION (cătră Dragomir)

Nu eu... da cine? (Dragomir tăfnește.)

ANCA

Spune cine, Dragomire.

DRAGOMIR

Nu te-amesteca tu în vorbă!... Lasă-ne-n pace!... Nu știu... (bea cu sete.)

ANCA (foarte simplu)

Vrei să-ți spui eu, Ioane?... Uite cine. (arată pe Dragomir; acesta face o mișcare violentă.) Uite, Ioane, vezi tu? ăsta a omorât pe Dumitru (lui Dragomir.) Zi tu că nu-i așa!... (Ion se scoală, începe să răză, pe-nfundate și să ochească pe Dragomir.)

DRAGOMIR (bea până-n fund, trânteste pe masă cana, care se face tândări, și se scoală)

Sunt prost eu că stau la vorbă cu doi nebuni!...

ANCA

Doi nebuni!

DRAGOMIR (amenințător)

Tu, femeie!... (încrunțat, pornește spre ea, care s-a retras la tarabă.)

ION (dă un răcnet și se năpustește asupra lui Dragomir tăindu-i drumul; îl apucă de gât și-l învârtește în loc)

Stai aci!... De ce l-ai ucis, mă, pe creștin? (Anca din fund urmărește cu tot interesul jocul lor.)

DRAGOMIR (luptând, înecat)

Lasă-mă, nebunule!

ION (crescendo)

Atunci, dacă l-ai omorât tu, pe mine de ce m-a închis, mă?... de ce m-a chinuit? de ce m-a lovit în cap? de ce? (îl zguduie și-l împinge departe în față lângă masă; Dragomir palid cade gâfâind pe un scaun...) Dacă tu ești vinovat (obidindu-se treptat și arătându-și moalele capului) de ce mi-a făcut mie bubă aici înăuntru? (se vaită.) Mă doare!... Mă doare!...

DRAGOMIR (se ridică pe furiș de pe scaun și face un pas)

Cum să scap?

ION (oprindu-se din plâns și repezindu-se)

Stai aci! (îl apucă de gât.)

DRAGOMIR

Anco, mi-a stins puterile!

ION (crescendo)

Tu... ești dracul!... Dacă tu ești dracul, de ce nu te duci să stai în balta unde te-a gonit Maica Domnului?... or de ce nu mergi pe pustii locuri? or de ce nu te întorci în fundul iadului?... de ce? (îl pune în genunchi.)

DRAGOMIR

M-a răpus!

ION

De ce să mă chinuiești tu pe mine? (îl lasă un moment și-l privește rânjind sălbatic.) Măi!... este la noi o ocnă părăsită... În fund e o baltă neagră... Dacă arunci o piatră-n fund, numa, de departe, din inima pământului, începe să aue, și aue tot mereu, și tocm-a doua zi tace, când zice Maica Domnului:

destul!... Acolo trebuie să vii tu cu mine... să te iau de gât (îl înhață) să te ridic și să te arunc în fundul bălții... așa!... Haide. (urlând.) Haide!... (îl târăște; Dragomir se zbate.)

ANCA (aparte)

Îl omoară... nu trebuie!... (punând mâna pe bardă.)

DRAGOMIR

Săi, Anco!

ION (îl târăște)

Haide! nu urla, câine!

ANCA (alergând în fața lui Ion, cu barda ridicată)

Nebunule! îți crăp capul!

ION (tresare, lasă pe Dragomir și se dă la o parte sfios)

Nu el?... N-ai zis tu?... Tu ai zis. (se retrage spre fund.)

ANCA (ajutând pe Dragomir să se ridice)

Scoală!...

ION (depărtându-se)

Atunci, mă duc. (iese repede în fund.)

ANCA (după ce a ridicat pe Dragomir, care se așază obosit la masă și uitându-se în toate părțile)

Dragomire, s-a dus!

DRAGOMIR

S-a dus?

ANCA

Se duce-n sat... Trebuie să-l întoarcem înapoi și să-l ținem aci până vedem ce e de făcut... Aide după el!

DRAGOMIR

Nu merg...

ANCA

Fuge! n-o să-l mai ajungem...

DRAGOMIR

Du-te tu.

ANCA (suiie și privind către el, aparte)

Așteaptă tu! d-abia a-nceput!... (iese în fugă prin fund.)

Scena IV

DRAGOMIR singur, apoi ION

DRAGOMIR

N-o să-l mai poată ajunge... și chiar să-l ajungă, ce folos!
Parc-o să aibă ea destulă putere să se lupte cu nebunul... A
putut femeia să mă vânză... acu ar vrea să mă scape, dar n-o
să poată... Ion o să spuie... Încă un an... Pentru un an, să
pierz viața întreagă!... pentru un an! A! când n-are omul noroc!
(își apucă cu mâinile capul. – Ion a apărut la vorbele din urmă, coboară
și pune mâna pe umărul lui Dragomir; acesta se scoală și rămâne ca
trăsnit.) Anco!

ION

A trecut pe lângă mine acuma... eram pe lavită; s-a dus
încolo la vale... Mi-e foame, dă-mi să mănânc. (șade.) Șezi și
tu. (bea.) Bea și tu. (Dragomir se supune; – după o pauză lungă.) E
unul la noi la ocna... Ce om bun, vere! cum mă miluiește el
pe mine: mănâncă numai câte o fărimită și tainul lui mi-l dă
mie! Țăla a fost ucis pe tată-său, și-l băgase pe frate-său la ocna...
Pe urmă, vezi ce l-a învățat pe el Maica Domnului, să vie la

ocnă și să spuie: eu am răpus pe taica, lui neica să-i dați drumul; că nu e vinovat... (simplu.) Iac-așa.

DRAGOMIR (din ce în ce mai mișcat)

Și...

ION

Și i-a dat drumul lui frățini-său și l-a închis pe el.

DRAGOMIR

Pe el...

ION

D-apăi!... Într-un târziu după aia, a aflat el că frățini-său umblă să moară, și s-a rugat să-l lase de la ocnă să meargă acasă cu soldați numai pentru trei zile, că zice că: ce-am avut eu cu taica, aia a fost altă socoteală; dar nu voi să plece alde neica până nu m-o ierta...

DRAGOMIR

Și l-a iertat?

ION

Da de unde!...

DRAGOMIR

Nu l-a iertat?

ION

Nu, n-a vrut să-l lase de la ocnă să meargă...

DRAGOMIR

Și frate-său a murit așa?

ION (dă din cap că da, bea, apoi se uită lung la Dragomir)

Mă Dragomire, tu ești sănătos și cu mintea întregă și o să trăiești bine... și eu... (zâmbind trist) o să mor așa... necăjit, bătut și nebun! (se ridică.)

DRAGOMIR (foarte pătruns)

Ioane!

ION

Vezi... Tu la ce n-ai venit să spui pe cum că Ion nu-i vinovat... Pe Ion l-ați bătut în cap degeaba... Luați-mă pe mine. Ce-am avut eu cu Dumitru e altă socoteală, dar pe Ion lăsați-l săracul! (cu obidă adâncă) și Ion s-ar fi rugat la Maica Domnului Buna pentru păcatele tale... Vezi!... vezi. (plânge liniștit.)

DRAGOMIR (plânge înfundat)

Ioane, eu caut să te scap pe tine... Tu să nu mai mergi, nu mai trebuie să mergi înapoi la ocnă...

ION

Da' unde o să mă duc eu?

DRAGOMIR (iute)

Tu o să stai aci cu noi. (Anca intră prin fund și se oprește în ușe să asculte.) Or nu; mai bine să plecăm... Vino cu mine... scăpăm amândoi. Îți cumpăr haine nouă, pălărie, cizme nouă... De mâncare, de băutură... tot... îți dau eu ce-ți trebuie. (Anca se retrage afară și închide ușa; Dragomir pleacă amețit spre dreapta și se întoarce înapoi.) Or nu... vino și tu cu mine...

ION

Unde?

DRAGOMIR

Colea în beci... să scoatem banii (ia lampa) și să plecăm... 'Aide... (Dragomir pleacă cu lampa înainte spre chepengul beciului; Ion

îl urmează. Dragomir deschide și pornește să scoboare. Ion se retrage.)
'Aide!

ION (retrăgându-se cu frică)

Nu, nu întru...

DRAGOMIR

Da' să nu pleci!

ION

Nu.

DRAGOMIR

Or nu... stăi. (iese din beci, aleargă la ușa din fund, o încuie și ia cheia; o pune în buzunar și coboară iar în beci.) Viu acuș...

ION (trece la masă și bea, fredonează un cântec haiducesc, apoi se oprește ascultând)

A început iar... Când urlă câinele, moare cineva...

DRAGOMIR (iese din beci cu lampa și cu o ulcică în mână; închide chepengul la loc; vine la masă, scoate o basma din sân și toarnă în ea banii din ulcică; înnoadă basmaua și o pune în sân)

Gata, Ioane!

ION (apucat de un fior)

Mi-e frig! (Dragomir, mereu pripit, se repede în stânga și vine îndată cu o zeghe, pe care o aruncă pe umerii lui Ion, și cu două pălării, una i-o pune lui Ion și alta o pune el pe cap.)

DRAGOMIR

Acu plecăm... Tu să nu vorbești nimic pe drum... să mă lași pe mine. Aide...

ION

'Aide! (alt fior. Pornesc amândoi... Ușa e încuiată.)

DRAGOMIR

Ne-a închis pe dinafară! (stă un moment, caută cu gândul și aducându-și aminte.) A! (se caută nervos în buzunare... găsește cheia și deschide. Anca le vine în față; ei se dă înapoi; ea intră și închide ușa.)

Scena V

DRAGOMIR, ION, ANCA

ANCA

Da' încotro, Dragomire?... încotro, neică Ioane?

DRAGOMIR

Ascultă, Anco...

ANCA (coborând cu Dragomir)

Nu mai spune, că știi; eram la ușe. (Ion se-nvește în zeghe, se trânteste pe o laviță și se culcă.) Vezi, Dragomire, când zic eu că tu ești mai nebun decât... (arată cu ochii pe Ion.) Să fugi în lume cu el!... Pe unde o să umbli? pân pustii? O să vă întâlniți cu oameni... O să-l cunoască cineva... E scăpat de la ocnă... Și chiar să nu-l cunoască nimeni, poți tu să-i stăpânești mintea? Da' când l-o apuca iar turba ca adineaori?

DRAGOMIR (demoralizat)

Atunci?...

ANCA

Ce copil o să auză asta și n-o să priceapă ce legătură e între oamenii ăștia doi, de pribegesc în lume, fără să poată spune de unde vin, fără să știe unde se duc?

DRAGOMIR (descurajat de tot)

Dar ce să fac?

ANCA

Să rămâi aici și să-l ținem și pe el până ne-om gândi la altceva mai cuminte.

DRAGOMIR

Dacă n-o vrea... dacă nu-l putem ține... (Ion geme și se zbuuciumă în somn; Dragomir se sperie și se îndeaș spre Anca.)

ANCA

Trebuie să putem... Cât o fi aici, îl iau eu pe seamă. (merge la Ion, care se mucește rău în somn și zguduindu-l foarte brusc.) Ioane! Ioane!

ION (sare din somn; e cu totul apucat)

Da! eu sunt vinovat... Maica Domnului mi-a zis să spui, ca să nu mă loviți... Bateți-l!... Dați-i la cap!... Se preface că e nebun... (înduioșat către Dragomir.) Uite cum îl bate! uite cum îi dă la cap lui Ion! (tipând de groază.) A!... nu!... nu!... nu dați! (în culmea spaimii.) O să-i spargă oasele, îi turtește țeasta capului... O să-l omoare!... (își acopere ochii.)

ANCA

Ioane!

ION (crescendo)

De ce-l mai bate pe Ion dacă a murit? (dă cu piciorul ca cum ar vrea să înlătore ceva.) Să-l ia de aici... e plin de sânge... (mai dă o dată.) Nu mai mișcă... (iar.) A murit... (porneste spre fund.)

DRAGOMIR

Pleacă! (amândoi se reped după el și vor să-l apuce.)

ION (tipând)

Nu puneți mâna!... Să nu dați... Ion a murit! (se smucește și le scapă; se repede la tarabă, ia un cuțit mare și ridicându-l în sus măreț.)

Nu puneți mâna!... Ion merge la Maica Domnului. (se precipită în odaia din stânga.)

ANCA

După el!

DRAGOMIR (oprint-o)

A luat cuțitul!

ANCA

Nu e nimic!... după el, să-l liniștim! Dacă răcnește așa, aude cineva de pe drum. (vrea să meargă spre stânga; Ion, cu figura radioasă, reappare ținând în sus cuțitul plin de sânge; face doi pași și se prăbușește; amândoi se reped la el și-l ridică.)

DRAGOMIR

S-a înjunghiat! (il așează pe o laviță lângă masă.)

ANCA

Înjunghiat aici!... în casa noastră! (stă pe gânduri; pe chipul ei strălucește o inspirație.)

DRAGOMIR (dezolat)

Ce-ai făcut, Ioane?

ION (deschizând ochii)

Dă-mi apă... mi-e sete!

ANCA (cu o bårdacă de apă)

Ține, Ioane.

ION (bea)

Bodaproste... Maica Domnului mi-a zis: scoate-ți mărun -
taiele când intră Necuratul, și aruncă-le câinelui...

ANCA

Ascultă, Dragomire.

ION

...Că eu, Maica Domnului, o să pui stavilă între tine și rele... ș-o să dormi... o să dormi... Dă-mi apă... mă arde...
(Anca îi dă.)

DRAGOMIR

Ioane!

ION (dând cu mâna într-o parte bărdaca)

Scoate-mi măruntaiele și dă-le câinelui să nu mai urle!...
Caută-mă la picior, din jos de genunchi... am un chimir... Să
te duci la ocnă și să-l dai de la mine ăluia de a omorât pe
tată-său...

ANCA (scoate chimirul și-l bagă în buzunarul lui Dragomir)

Ține... (aparte.) Nu moare o dată... o să ne apuce ziua.

ION (iluminat)

Uite vererița!... colo sus... pe cracă!... uite-o! (vrea să se
închine și-i cade mâna; – în extazul suprem.) Maica Domnului!... tu
ești?... tu mă chemi?... stai, că viu... iacătă-mă, viu!...
(expiră.)

ANCA (închinându-se foarte pătrunsă)

S-a isprăvit!... Dumnezeu să te ierte, omule. (Dragomir e
zdrobit; ea, schimbând tonul d-odată.) Acu-i acu, Dragomire... acu
ce ne facem?...

DRAGOMIR

Să dăm de știre...

ANCA

Vrei să intri, or să mă bagi pe mine în fundul ocnii! Să zică că l-am omorât noi!... Nu. Până acuma nu știe nimeni c-a venit aici: să-l aruncăm în puțul ăl părăsit. Mâine om astupa puțul și atât... 'Aide! nu e vreme de pierdut! se luminează de ziuă; rămânem cu mortu-n casă până mâine noaptea... A! să sting lumina... trece cineva pe drum și ne vede ieșind așa... (stinge lampa.) Pune mâna... (Amândoi iau pe Ion și pornesc spre fund; se aud în depărtare clopotele de la biserică... Ei se opresc s-asculte.) Toacă de utrenie... Ai avut încai noroc la moarte, Ioane: îți trage clopotele ca la toți creștinii!... La alții nici măcar atâta!... (Ies prin fund... Pauză – în timp ce clopotele urmează. Amândoi reintră. Anca aprinde lampa și-o aduce pe masă. Dragomir foarte deprimat șade: cămașa îi e mânjită puțin de sânge.)

Scena VI

ANCA, DRAGOMIR

ANCA

Acu, ce stai? trebuie să te gătești de plecare.

DRAGOMIR

De plecare...

ANCA

Firește.

DRAGOMIR

De ce să mai plec?

ANCA

Ca să scapi și tu și să mă scapi și pe mine. Dacă se află, și ești tot aici, și eu am tăcut, se cheamă că amândoi l-am

omorât... Eu... sunt nevinovată și nu vreau să cază vina pe mine. Dacă vrei să stai, eu caut să mă duc în sat și să spui tot, tot, tot... Dacă pleci, mă fac că gălesc pe Ion în puț și dau de știre... N-ai grije; îți las eu vreme destulă s-ajungi departe... Tu ești fugarul, tu vinovatul... ș-am scăpat amândoi...

DRAGOMIR

Vino și tu.

ANCA

Dacă fug și eu, cade vina pe mine; nu poci asta... (suie; după o pauză mare, coborând la el cu brațele încrucișate.) Nu ți-e rușine! nu ți-a fost milă și păcat de Dumnezeu!... Creștin ești tu?... om ești tu? Vine un biet păcătos în casa ta, îți cere o bucățică de pâine la masa ta, e obosit și te roagă de adăpost sub acoperemântul tău, îți spune taina lui, și tu, fiară fără de lege, pui mâna pe cuțit și spinteci omul! (Dragomir face niște ochi foarte mirati.) Cu ce-ți greșise bietul nebun?...ce predică ți-era el în lumea asta largă, unde e loc pentru toți? (cu toată energia.) De ce ai omorât pe Ion?

DRAGOMIR

Eu... pe Ion!...

ANCA

Pe Ion.

DRAGOMIR

Eu... am omorât... pe Ion! (râde febril.)

ANCA

Râzi? Nu tu, da' cine? (el se uită la ea lung; ea îi înfruntă căutătura; merge la el și-l apucă de pieptul cămășii.) Asta ce e? sângele ăsta al cui e? Nu-i sângele lui Ion?...

DRAGOMIR (își încheie repede mintețul la piept)
Fugi d-aici!

ANCA

Nu te-ncheia, Dragomire; pe cămașe e puțin; în odaie dincolo e mult; uite, ici e plin... Du-te în curte, e stropit peste tot; mergi de scoate o găleată din puț, să vezi apa roșie... Tu, ucigașule, tu! O să te gunoiești de viu între pereții de sare umezi până o socoti Dumnezeu c-a venit ceasul să te cheme ca să te judece el mai bine...

DRAGOMIR

Pentru ce?

ANCA

Pentru că ai ridicat viața altuia...

DRAGOMIR

A cui?

ANCA

A lui Ion.

DRAGOMIR (stă un moment și se șterge la ochi)

Femeie! Dacă te-ar întreba cineva pe tine de asta, ce-ai spune?...

ANCA

Ce-am văzut.

DRAGOMIR (ciudit din ce în ce)

Ce?

ANCA (simplu)

Că Dragomir a răpus pe Ion nu știu de cel...

DRAGOMIR

Tu?

ANCA (ia lampa și o pune la oblon; apoi coboară)

Măcar că tu ai fost rău cu mine, mie tot mi-e milă de tine, Dragomire; am să-ți dau o povață... Dacă s-o întâmpla și n-ai avea noroc să scapi până la urmă; dacă or pune mâna pe tine, nu fi prost și te-apuca să tăgăduiești cum faci cu mine, că acolo nu te joci ca aicea: te-or pune la chinuri, vai de viața ta!... o să-ți rupă carnea, să-ți smulgă dinții și unghiile, să-ți descheie țeasta capului... Ascultă-mă pe mine, eu îți vorbesc de binele tău. (se uită cu neastâmpăr în fund.)

DRAGOMIR

Care va să zică...

ANCA

Faci ce-ți spui eu: mărturisești c-ai ucis pe Ion și te alegi numai cu pedeapsa; încai scapi de chinuri.

DRAGOMIR (revoltat, bătând cu pumnul în masă)

Da' dacă nu l-am ucis eu?

ANCA

Asta e! Începem iar; ba nu, ba da, ba da, ba nu.

DRAGOMIR (fierbând)

Lasă-mă! (își vâră capu-n mâini, astupându-și urechile.)

Scena VII
ACEIAȘI, GHEORGHE

GHEORGHE (intră repede, vede pe Dragomir și vrea să se retragă)

Dragomir!

ANCA (suind la Gheorghe; foarte repede și șoptit)
Mergi în sat, ia pe primar și oricâți oameni găsești, spune
că te-am trimis eu pentru un omor... și vino cu ei...

GHEORGHE

Ce e?

ANCA

Mergi, îți spui... o să vezi... Vino iute! (îl mână afară.)

Scena VIII

ANCA, DRAGOMIR

ANCA (vine cu pasul grav la Dragomir, care stă pe un scaun cu capul
în mâini)

Scoală, Dragomire, c-a sosit ceasul!

DRAGOMIR (se scoală)

Ceasul!

ANCA

Ceasul socotelii. Stăi drept... adună-ți mințile câte le mai
ai și răspunde la ce te-oi întreba... Pentru ce l-ai omorât?

DRAGOMIR (înecat de ciudă până la lacrimi)

Nu! nu l-am omorât eu!... N-ai fost tu aicea? N-ai văzut
tu?

ANCA

Nu pe Ion... pe Ion lasă-l... De altcineva îți vorbesc eu
acuma...

DRAGOMIR (pălind, încet)

De cine?...

ANCA

Știi de cine, nu te mai prefăce... Tu vrei să pleci, tu caută să pleci. (el face trist din cap că da; ea, aspru.) Ei!... nu faci un pas de-aici până nu-i zici pe nume... (privindu-l cu toată puterea.) Zi-i o dată pe nume!

DRAGOMIR (încet de tot)

Du...mi...tru!

ANCA (răsufând din adânc)

Ai văzut? Așa! Du-mi-tru! (șade jos; el stă în picioare.) Pentru ce l-ai ucis...

DRAGOMIR

Pentru tine...

ANCA

Pentru mine...

DRAGOMIR

Ca să te iau eu...

ANCA

Cum l-ai ucis? spune. (își pune coatele pe masă și bărbia în palme și ascultă nemișcată; el stă drept, se-ncheie cu îngrijire la mintean și povestește simplu.)

DRAGOMIR

Mă tot goneai... Odată, când ai ieșit de la biserică la Vinerea Mare, seara – ți-aduci aminte – m-am dat pe lângă tine și ți-am zis încet: „Anco! de ce n-ai vrut să mă iei pe mine? Eu tot te iubesc... Lasă-l pe Dumitru și vino!...” Ți-aduci aminte?

ANCA

Da, mi-aduc.

DRAGOMIR

Tu mi-ai răspuns: „Am bărbat, lasă-mă-n pace!...”

ANCA

Și tu?

DRAGOMIR

Eu am plecat acasă, n-am dormit toată noaptea și dimineața... m-am hotărât.

ANCA

Cum ai făcut?

DRAGOMIR

Știam când se-ntoarce de la deal pân pădure... și l-am așteptat... Venea șuierând... Ne-am întâlnit, ne-am dat în vorbă... i-am arătat o plută înaltă; el a ridicat ochii în sus... Am tras cuțitul, și până s-aplece iar ochii... (se oprește, stingându-i-se glasul.)

ANCA (își acopere fața – un moment– apoi și-o descopere și-l privește așteptând)

Ei?... înainte.

DRAGOMIR

Ce să-ți mai spui?

ANCA

El ce-a făcut?

DRAGOMIR

A țipat ș-a căzut în genunchi... a dat să scoată cuțitul... da m-am repezit și l-am lovit peste mână și la beregată... când m-am aplecat la el, m-a mușcat de mână.

ANCA

De la el era mușcătura! (îi face semn să urmeze.)

DRAGOMIR

Pe urmă, l-am întors cu fața în jos, am mers la fântână de m-am spălat și m-am dus acasă să mă culc, că nu mai puteam, cădeam d-a-n picioarele de ostenit... Ion l-a găsit acolo... Pe urmă... știi...

ANCA (sculându-se)

Știu... La un an ai venit și mi-ai zis: „Anco, nu-ți mai trăiește bărbatul, mă iei?“ Vorba ta și glasul cum mi-ai spus-o, mi-au dat un junghi pân în inimă; nici nu te luam altfel, că mi-erai urât; de-aia te-am luat ca să te aduc în sfârșit aici. De la început te-am bănuțit. Tot ce-ai făcut pe urmă, întâi grija de sufletul răposatului, apoi spaima și turba ta când îți pomeneam de el, vorbele tale fără șir tot de omorători și de termenele până când încapă pedeapsa, și visurile tale cu capete de morți, care te mușca, și câte altele, puneau mai mult temei bănuțelii mele. Mai întâi, mă hotărâsem să te curăț – ba era să bag și alt suflet în păcat! – pe urmă am stat să mă gândesc mai bine. Adineaori credeam că o să te sgrume nebunul; era să las să te socotești cu el, dar aveam și eu cu tine o răfuială mai mare: nu te puteam lăsa să treci dincolo așa nejudecat aicea. (pauză.) Te-am judecat, te-ai mărturisit, trebuie să-ți dau acuma pedeapsa ce ți se cade c-ai răpus pe omul ce mi-era drag ca lumina ochilor, tu, care mi-ai fost urât totdeauna... (sue și-l lasă-n urmă.)

DRAGOMIR

Eu te-am iubit... și...

ANCA

Și?...

DRAGOMIR

Și... da' acu e degeaba... Eu trebuie să plec în lume; tu... poate să iei pe Gheorghe... (înecat și foarte încet) dar să știi că tot te iubesc...

ANCA

Da? (râde) Așteaptă să vezi tu acum cum o să-ți plătesc eu ție dragostea. (pauză.)

DRAGOMIR

Anco, eu plec... să mă ierți!

ANCA

Să te iert! D-aia te-am răbdat eu lângă mine, d-aia am umblat eu atâta vreme să te aduc aici, ca să te iert? (râde. Se aud pași și glasuri afară.)

DRAGOMIR

Taci!... Anco, vine cineva...

ANCA

Da, vine Gheorghe, cu oameni... vin să te ridice că ai omorât pe Ion.

DRAGOMIR

Pe Ion! (izbucind.) Tu m-ai vândut... cu Gheorghe...

ANCA

D-apoi cine?

DRAGOMIR (îngrozit, căutând în toate părțile)

Femeie! vreau să scap... Nu vreau să puie mâna pe mine!... Mi-e frică!... vreau să scap!

ANCA

Nu se mai poate! (s-aude glasul lui Gheorghe.)

GHEORGHE (d-afară)

Haide toți!

DRAGOMIR (răcnind)

A! (tîntește pe Anca și se precipită la ea s-o strîngă de gât.)

ANCA (tipînd și fugînd spre ușe)

Săriți, fiara! (ușa se deschide; Gheorghe și alți oameni năvălesc înăuntru) mă omoară și pe mine!

Scena IX

DRAGOMIR, ANCA, GHEORGHE, mai mulți oameni

DRAGOMIR (coboară aiurit și se întepenește în față; Gheorghe și alți doi oameni coboară la el și-l apucă de amîndouă brațele; el se uită la ei pierdut și tremurînd)

Merg... merg eu... să nu mă bateți, merg! (rugător către Gheorghe.) Nu mă strînge așa tare de-acolo... Ți-am spus că mă doare!

ANCA

Oameni buni... a tras așeară la noi în gazdă un biet drumet; nu știu de unde venea, nici unde se ducea... L-a ucis bărbatu-meu! În odaie și colea, uitați-vă, e lac de sânge!... Căutați în puțul ăl părăsit de lângă grădină... Avea nenorocitul de el un chimir la picior... acu e la Dragomir în buzunar. (Dragomir pune machinal mîna, scoate chimirul și-l dă rîzînd prostește unuia din oameni.)

UN OM (cu o frînghie în mînă)

De ce omorâși creștinul, mă? (îl leagă.)

ALT OM

Luați-l!... la primărie...

ANCA

Oameni buni... eu v-am descoperit fapta; dar omul ăsta
e bărbatul meu... O să mi-l luați de tot... rămâi singură.

Trebuie să mă lăsați să-i spui și eu o vorbă... (Oamenii se dau
cu respect în lături; ea s-apropie de Dragomir, care stă nemișcat, și răspicat
îi șoptește.) Dragomire, uite-te la mine: (el o privește) pentru faptă
răsplată și năpastă pentru năpastă!

(Cortina)

O SOACRĂ

FARSĂ FANTAZISTĂ ÎNTR-UN ACT

PERSOANELE

ALEX. PERUZEANU

IULIA, nevastă-sa

FIFINA, soacra lui

ULISE FURTUNESCU, căpitan englez

VICTOR, chelner

LIZA, cameristă

Într-un Grand Hôtel, la București

Teatrul înfățișează o sală de intrare a unui otel, etajul întâi. Mobile elegante; în fund, ușă care dă în coridor; de o parte și de alta a ușii două oglinzi mari; lângă dânsle, în unghiuri, două piedestaluri, d-asupra cărora sunt așezate coșuri cu glastre de flori. La dreapta și la stânga, în planul al doilea, câte o ușă de odaie. În fund la dreapta, lângă coșul cu flori, un dulap mic cu bufet, unde sunt așezate serviciuri de dulceață, ceai, cafea șcl. În mijlocul scenii, o jardiniară încărcată de glastre. Scaune ușoare împrejurul ei. Sala e luminată printr-un geamlâc de d-asupra.

Scena I

VICTOR (singur, în frac, legătură albă, cipici de lac, cu un șervet sub subsuoara stângă, șade pe un scaun în mijlocul scenii cu fața spre stânga și citește o broșură)

„Simptomele unei pasiuni contrariate sunt: mai întâi, pierderea treptată a memoriei, ș-apoi o indiferență din ce în ce mai mare pentru tot ce ne înconjoară...” (se aude în coridorul din fund zbârnâitura unei sonerii electrice. Victor se oprește din citire pentru a reflecta. Zbârnâitura se repetă prelungit, apoi cu pauze scurte și cu un tact muzical și nervos. Victor trezit din reflecțiile lui privește gales spre fund.) Voilă, voilă, on y vole! (înaintează încet în față cugetând adânc) „...mai întâi o pierdere treptată a memoriei...” (punându-și mâna la frunte și mijind ochii ca și cum ar voi să-și încerce memoria, apoi cu amărăciune.) Memoria n-am pierdut-o încă de

tot, dar nu mi-a mai rămas multă: datoriile uit totdeauna să le plătesc, dar tot mai țin minte la cine și cât sunt dator; da, dar dacă va urma nenorocirea mea (trist) cine știe dacă nu voi uita și aceasta! (soneria zbârnâie cu putere.) Voilă, voilă, on y vole! (merge până la ușa din stânga, oftează greu, și pleacă încet spre fund reflectând. Soneria merge mereu înainte.) „...Ș-apoi o indiferență din ce în ce mai mare pentru tot ce ne înconjoară.“ (soneria, cu hotărâre.) Nu! la indiferență încă n-am ajuns. (când voiește să iasă în fund se întâlnește cu Liza și cu Furtunescu, care intră.)

Scena II

VICTOR, LIZA încărcată cu două geamantane, apoi
FURTUNESCU asemenea, în costum englezesc de călătorie

LIZA (trecând lângă Victor)

Surd ești? Dormi? N-auzi telegraful?

VICTOR

Ba da!

LIZA

Apoi atunci, de ce mă lași să ridic eu pe scări geamantanele?
– zăpăcitule.

VICTOR (cu dignitate)

D-șoară Lizo, vorbește frumos!

FURTUNESCU (intrând cu alte două geamantane, coboară, lasă
geamantanele jos; către Victor)

Garçon, ceai!

VICTOR (trecând lângă el)

N-am nimica, domnule. (Liza a lăsat geamantanele.)

FURTUNESCU (contrariat)

Ei nu! ceai!

VICTOR (aparte)

E sărit. (contrariat și el.) Ei nu! n-am nimica, domnule.

FURTUNESCU (plictisit)

Un ceai, un pahar, o ceașcă de ceai, gogomane!

VICTOR (supărat)

Cum, domnule? (Liza plictisită și ea, dă din umeri.)

FURTUNESCU

Aa!

VICTOR

Am înțeles, domnule, am înțeles; dar cum?... cu rom, cu lapte?

FURTUNESCU

Cu rom, gogomane!

VICTOR (privește lung pe Furtunescu)

On y vole! (merge încet la dulap, închide broșura, o pune înăuntru și pregătește serviciul de ceai.)

LIZA (descuind ușa din dreapta)

Iată, domnule, aici.

FURTUNESCU (se privește în oglinda din fund zâmbind)

Ce schimbare în șase ani!

LIZA (mergând în fund să ia geamantanele ca să le ducă în odaie)

Și zi, sunteți român, domnule?

FURTUNESCU

Da, fată, pe cât mi-aduc aminte.

LIZA (urmându-și treaba)

Semănați mult cu un englez din Viena pe care l-am avut noi în otel pe vremea muscalilor: ce bărbat frumos!

FURTUNESCU (râzând)

Știi că ești politicoasă... Merçi!

LIZA

Zău, domnule, semănați cap tăiat cu el... și-avea o groază de căvălării...Sărmanul! l-a luat într-o noapte pe sus de la poliție... ziceau că făcuse ruble de hârtie.

FURTUNESCU (dispus)

Sunt încântat de asemănare... Bravo! (Liza iese în dreapta cu cel din urmă geamantan.)

VICTOR (intrând prin fund cu ceaiul)

Voilà, voilà, on y vole!

LIZA (reintrând din dreapta)

Gata, domnule, poftim!

FURTUNESCU (ieșind din dreapta)

Să-mi aducă ceaiul.

Scena III

VICTOR, LIZA

LIZA (mergând înaintea lui Victor și observând tava)

Zahăr ai uitat să pui... și... i-ai adus cu lapte... ți-a zis cu rom.

VICTOR (stând la îndoială)

Ba nu!

LIZA

Ba da.

VICTOR (suspînând)

„Mai întâi o pierdere treptată a memoriei...“ (merge la dulap, scoate o sticlă și pune rom în pahăruț, pune zahăr în farfuriuță și se duce cu tava în odaia din dreapta) voilă, voilă, on y vole.

LIZA

Ce are? ce-a pățit băiatul ăsta de la o vreme încoace? Nu-i glumă... O fi bolnav! Trebuie să-l întreb, trebuie să-mi spuie numaidecât. Eu nu știu ce să mai crez de el. (Victor reintră din dreapta cu niște haine la subsuoară și cu o pălărie cilindru în mână. Ca să-și descarce mâna își pune pălăria pe cap; pălăria îi merge peste urechi.) Victore! (Victor, distrat, merge spre dulapul lui.) Victore!

VICTOR

St! ce?

LIZA (urcând cătră el și cu tonul scurt)

Victore, ce ai?

VICTOR (distrat)

Cu rom? cu lapte?

LIZA

Nu, zăpăcitule, nu! Ce ai? Ce-ai pățit?

VICTOR

N-am nimica.

LIZA

Cum n-ai nimica? (îi ia pălăria din cap și o pune pe un scaun.) De vreo zece zile-ncoace, pare că ești de pe altă lume, uiți de la mână până la gură. (Victor ridică ochii la cer.) Nu-nțelegi ce-ți vorbește omul, nu știi ce spui. (Victor același joc.) Râde tot otelul

de tine; pentru asta madama te-a dat din birt aicea sus; se plângea toți mușterii de tine; nu mai erai bun de nimic, spârgeai tot, nu înțelegeai ce-ți comandă oamenii. Nu ții minte că alaltăieri ai turnat o supă în pălăria unui mușteriu pusă pe masă? Dacă nu eram eu să mă pui pentru tine te dedea madama afară.

VICTOR (ascultă tirada indiferent; merge la dulap, ia peria și începe să curete hainele)

Da. (Apoi merge să șeză pe scaunul cu pălăria ca să șteargă hainele șezând.)

LIZA (desperată, oprindu-l)

Ce faci? Ce faci? (îl oprește să strivească de tot pălăria, trăgându-l repede de mână.)

VICTOR

Nu vezi ce fac? periez hainele dobitocului de colo! Ce nesuferit pasager! De-ar pleca mai curând!...

LIZA (zguduindu-l)

Ți-ai pierdut mințile, sărace!

VICTOR

Și ce treabă ai d-ta?

LIZA

Cum ce treabă? Nenorocitul, n-o să ne cununăm peste câteva zile?

VICTOR (confuz)

Ba da! (periază cu putere.)

LIZA

Ei! atunci! vreau să știu pentru ce ești zăpăcit... Spune: ce ai? ce-ai pățit?

VICTOR (oprindu-se din periat)

N-am nimic. (se freacă cu peria pe mână.)

LIZA

Ba ai. (căutând cu gândul și înfricoșată.) Ai jucat iar cărți și-ai pierdut.

VICTOR (periând mereu)

Nu.

LIZA (zâmbindu-i și mângâindu-l)

Spune drept: mă temi de cineva.

VICTOR (același joc)

Nu.

LIZA

Atunci, ce? (se aude soneria în fund.)

VICTOR (același joc)

Voilà! Voilà!

LIZA

Răspunde, ce? (il scutură de mână.)

VICTOR (iritat)

Ce! ce! n-am să-ți spun dumitale ce, domnișoară Lizo. Lasă-mă-n pace.

LIZA (îneacă de plâns)

Așa? cine sunt eu să te-ntreb? Să te las în pace? (se aude soneria în stânga de trei ori scurt și glasul Fifinii strigând: Lizo! Victor tresare, se oprește din periat hainele și peria îi scapă din mână și cade pe scaunul cu pălăria. Se ridică degrabă, ia pălăria, o îndreptează cât poate, strânge, cu ajutorul Lizei, hainele, se răpede la ușa din stânga, pe care o găsește încuiată, apoi la ușa din dreapta, o deschide și aruncă, printr-însa, hainele, pălăria și peria.)

FURTUNESCU (de afară)

Ia seama ce faci, gogomane!

VICTOR (ametit)

Da! domnule! (se întoarce spre stânga, Liza îl urmărește dezolată; când au ajuns la mijlocul scenii, se deschide ușa din stânga prin care scoate capul Fifina.)

Scena IV

ACEIAȘI, FIFINA

FIFINA (din ușe, în costum de dimineață)

Ești aici, Lizo? Am sunat de două ori. (Victor rămâne înmărmurit la vederea Fifinii.)

LIZA (stăpânindu-și emoția)

Aici, coconiță, așteptam să deschideți. (intră la stânga, aruncând o căutătură lui Victor, care nu se mișcă din loc.)

FIFINA

Garçon! (Victor tresare și se apropie machinal de Fifina.) Fii bun mă rog, dă-te jos la poartă, vezi că se plimbă d. Peruzeanu, ginere-meu, pe piață. Spune-i că astăzi dejunăm la unsprezece. (Victor nu se mișcă.) A! să nu uite să-mi cumpere chinină.

VICTOR (transportat)

Atâta numai? Numai atât?

FIFINA

Da.

VICTOR

Nu se poate. Mai ziceți, mai comandați ceva.

FIFINA

A! da! Bine zici: uitasem. Astăzi dejunăm sus; eu și Iulia nu prea suntem bine. Când ăi vedea că se suie sus d. Peruzeanu, să ne aduci cartă dejunului. Te rog nu uita. (iese la stânga și închide ușa.)

VICTOR

On y vole, madame, on y... (merge până la ușa prin care a ieșit Fifina, pune mâna la inimă, ridică din umeri, apoi se îndreptează hotărât spre fund și iese apucând prin coridor la dreapta.)

Scena V

PERUZEANU (singur; intră cu pălăria în cap prin fund din partea stângă a coridorului, se oprește puțin în fund, aruncă o privire în toată scena, apoi înaintează grav și meditănd)

Crimele... sunt copiii teribili ai exasperării... Și dacă și gândul ar trebui pedepsit, cine dintre noi n-ar merita măcar o dată în viața lui pedeapsa capitală? (clătînând din cap.) Așa... acestea sunt urmările lipsei tale de prevedere, Alexandre Peruzene. Nu, zic rău. Tu nu mai ești Alexandru Peruzeanu, alegător onorabil din colegiul I de Vaslui, tu ești Alexandru Borgia, ilustrul otrăvitor de neagră memorie. În buzunarul jilecții tale, astăzi nu mai porți ca în zilele cele bune niște inocente pastile de mentă, ci (scoate niște pachetele de spiterie din buzunarul jilecții) filtruri adormitoare... Iată unde ai ajuns. Tu, care nu puteai suferi romanurile și melodramele oribile, tu vei avea onoarea să-ți citești numele trecut în faptele diverse ale gazetelor. Un autor popular te va immortaliza printr-o nuvelă originală în „Calendarul Progresului“ pe anul viitor și chipul tău va trece în galeria criminalilor celebri alături de „Frumoasa Giurgiueanca“ și cu Marchiza de Brinvilliers de Alex. Dumas-tatăl. (își scoate pălăria, o pune pe jardineră și-și șterge sudoarea. O pauză.) ...Omul care mi-a vândut aceste prafuri, mai

întâi mi-a refuzat cererea. Nu știam ce să-i zic ca să-l conving, când mi-adusei aminte de taxa stabilită odată pentru conștiința negustorilor de hapuri... Aur? Na, 40 de galbeni, mizerabile, și dă-mi ceva să pot dormi. Atunci spițerul meu îmi zise tremurând: „Dumneata nu vrei să mă pierzi, monseniore! Ai insomnie, iată leacul; însă ia seama; cu un praf, adormi bine peste un ceas, și apoi te deștepți singur; cu două prafuri adormi și mai bine peste o jumătate de ceas, dar trebuiești deșteptat de altcineva cu fricțiuni și duș de apă rece; cu trei, adormi în zece minute (sinistru) dar nimini, cu nimic nu te mai poate deștepta...” Fii binecuvântat, omule, i-am zis... (cu hotărâre.) Da! Când fatalitatea ne împinge, cată să mergem înainte. Da! Trebuie să fârșesc astăzi cu soacră-mea... O soacră... vitregă... tânără... idealistă... care face teorii... care scrie poezii sentimentale de pe lumea cealaltă, care detestază sexul bărbătesc... și care îmi face din luna de miere cea mai amară tortură... Neprevedere nebună!... Mi-aduc aminte încă convorbirea mea decisivă cu doamna Fifina Fiñescu: „Domnule, iubești pe fata mea vitregă. – O adorez. – Ea te iubește, bine; ea este încă minoră, sub tutela mea. Eu, pentru fericirea ei, nu pot consimți la căsătoria aceasta decât cu condiția ca întâiele trei luni de zile în căsnicia d-tale să am eu, în locul d-tale, autoritatea absolută, dar absolută. Primești? – Primesc doamnă“, răspunsei eu fericit, fără să știu, fără să bănuiesc ce monstruozitate se ascundea în intențiile doamnei Fifina... – „Pe onorarea d-tale de cavalier?... – Pe onorarea mea de miere; (cu amărăciune) lună de miere! De cum s-a săvârșit ceremonia religioasă și până acuma nu am putut avea un singur moment în care să spun nevestii mele trei vorbe între patru ochi. Neconținut între mine și ea stă doamna Fifina: între cele două părți ale căsniciei Peruzeanu stă, ca o greșală de ortografie intenționată pentru un calambur, o trăsură de dezunire; între aceste două părți se interpune o a treia, ascendentă vitregă, spre a face imposibilă o a patra, descendentă legitimă... În zadar

nevastă-mea se roagă, în zadar eu protestez, strig, mă revolt: monstrul meu nu voiește să se dea în lături: stă mereu în calea mea, înțepenit în excentricele sale teorii idealiste, sentimentale, sociale și matrimoniale, aducându-mi aminte pactul ce l-am făcut și jurământul meu de onoare. „Nu uita, domnule, pactul nostru. Am în căsnicia d-tale autoritate absolută, afară numai dacă nu ții la legămintele d-tale de cavaler... și chiar așa nu voi ceda decât brutalității...” (izbucind.) A! nu vrei să cedezi de bunăvoie... (scoțând pachetele din buzunarele jilecii.) M-ai rugat să-ți cumpăr chinină, iată chinina pe care ți-o pregătesc! Nu vrei să-mi îngădui trei cuvinte între patru ochi cu nevastă-mea, bine! (dramatic.) Tu n-ai să te dai în lături din calea mea, dar ai să cazi de-a curmezișul ei și eu voi trece peste tine: pleoapele tale de Argus se vor închide fără să vrei, și pentru a pedepsi cu o amară ironie răutatea ta, tu stând lângă noi, eu voi fi cu Iulia mea între patru ochi... Vine cineva... Cumpăt (deschide o gazetă și șade la dreapta lângă jardiniere prefăcându-se că citește) și răbdare până când doamna Fifina își va isprăvi toaleta.

Scena VI

PERUZEANU, VICTOR apoi LIZA

(Soneria zbârnăie în fund. Peruzeanu citește la dreapta)

VICTOR (intră cu o tavă plină de serviciuri; sonerie până la ieșirea lui)

Voilà, Voilà... (trânțește pe dulap tava, care pierzându-și centrul de gravitate se răstoarnă.) On y vole... on y vole. (iese repede prin fund la stânga.)

LIZA (intrând din fund prin stânga la zgomotul tavei, se lovește piept în piept cu Victor, care-și urmează drumul prin coridor strigând: On y vole)

Iar? Doamne sfinte, ce-i de făcut cu băiatul ăsta?... A nebunit de tot.

PERUZEANU (care a lăsat gazeta când a căzut tava și s-a întors să vază ce e)

Ce e, fată? ce s-a-ntâmpat?

LIZA (plângând)

Ce să fie, domnule, nenorocire!

PERUZEANU

Ce nenorocire?

LIZA (același joc)

Mare, domnule, băiatul cu care sunt logodită, Victor, garçonul de aici, îl știi dumneata...

PERUZEANU (râzând)

A! dobitocul cela tânăr cu colții pe frunte...

LIZA

Da, domnule.

PERUZEANU

Ei, ce?

LIZA

Nu știu ce are, domnule, e așa de zăpăcit de la o vreme încoace, încât mi-e frică să nu fi nebunit. Nu mai are capul la loc, nu mai aude, nu mai știe ce vorbește, nu mai ține minte nimica...

PERUZEANU

Trebuie să fie amorezat.

LIZA (cu sfială)

Da, domnule, este. De trei luni de zile ne-am logodit. Madama, stăpâna otelului, ne-a făgăduit că ne cunună când om strânge o sută de galbeni... Și el acuma s-a smintit... De

câteva zile, în loc să facă economie, a spart serviciuri de peste 300 de franci!... Uite. (strânge cioburile de jos și plânge.) Nu știu ce să mai mă fac cu el.

PERUZEANU (cu chef)

Trebuie numaidecât cununie... ca să-l faci să-și vie în fire. Ascultă-mă pe mine... Pentru că eu îmi explic starea în care se află tânărul tău. Sufletul tânăr este ca aburul: dacă nu-i pui piedici, merge-n sus ușor ca fulgul; dacă însă îl împiedici, îl întemnitezi, îl apeși, ajunge să spargă și pereți de fier.

LIZA

Firește...

PERUZEANU

A! dar am uitat să te întreb un lucru. Ai mamă?

LIZA

Da.

PERUZEANU

Rău. – Tânără ori bătrână?

LIZA

Mai mult bătrână.

PERUZEANU

Bine. Te iubește?

LIZA

Nu prea, pentru că mi-e mamă vitregă.

PERUZEANU

Și mai rău! Nu cumva nu poate suferi pe bărbați?

LIZA

De, domnule, știi și eu! A fost măritată de trei ori până
acuma și acuma ar vrea iar să...

PERUZEANU

Bine! Dar... (scărpinându-se în creștet) nu cumva face teorii?

LIZA

Nu, domnule, face cozonaci.

PERUZEANU

Cozonaci, bine. Atunci trebuie să te cununi numaidecât.

LIZA

Dar n-avem încă o mie de franci, el n-are nimic și eu am
numai opt sute pe care mi-i păstrează madama.

PERUZEANU

Dar îl iubești pe zăpăcitul, 'ai?

LIZA

Cum nu, domnule, mai mult decât el pe mine; dar nu-i
arăt.

PERUZEANU (aparte)

Femeie! (tare.) Ei! atunci, fiindcă ești protejata femeii mele
și pentru că mă interesează romanul tău, îți făgăduiesc să te scap
eu de lipsa care te oprește să fii fericită.

LIZA

A, domnule! Cum să-ți mulțumesc! Să trăiască coconița
Iulia și co...

PERUZEANU (punându-i mâna la gură)

Atât, nenorocito! ajunge!

LIZA

Mă duc să-i spui și lui să-l mai liniștesc, bietul băiet! (iese iute prin fund.)

Scena VII

PERUZEANU, apoi VICTOR

PERUZEANU (privind după Liza)

O fată așa de vioaie și de gingașe, să iubească pe un găgăuță, care poate că nici n-o iubește, nici nu o-nțelege... A! bun! fata ceea cu romanul ei mi-a mai gonit ideile negre... Și de ce aș avea idei negre, aș fi nebun! când am aci în buzunarul jiletcii mele leacul pentru a face să înceteze situația mea nesuferită de până acuma... „Ia seama“, mi-a zis spițerul. Ei da! am să iau seama ș-atât. Totul o să se reducă la o farsă, pe care am să i-o joc doamnei Fifinii, de câte ori voi avea nevoie, până i-o plăcea, mai bine decât să doarmă, să meargă să se plimbe și să mă lase-n pace. (reia gazeta. Victor intră, merge la dulap și scoate broșura.) Aha! iacă animalul în cestiune. (cu gravitate.) Să se asculte și partea cealaltă. (uitându-se la ceasornic.) Până să termine doamnele studiul de dimineață și doamna Fifina să binevoiască a-mi permite să-mi văz nevasta, mai am câteva minute. (strigând.) Ei! Garçon!

VICTOR (citind pe broșură, rezemat de dulap)

„...Și-apoi o indiferență din ce în ce mai mare...“

PERUZEANU

Garçon!

VICTOR

Voilà! voilà!

PERUZEANU

Vin-aici.

VICTOR (coboară cu broșura deschisă urmărind citirea frazii)

„...din ce în ce mai mare pentru tot ce ne-nconjoară...”
(închide broșura și-o vâra în buzunar.) Ce comandă domnul?

PERUZEANU (observându-l)

Îmi pare că te cunosc eu pe tine.

VICTOR

Și eu pare că te-aș cunoaște, domnule.

PERUZEANU

De unde?

VICTOR

A! (zâmbind cu întristare.) Domnule, mie mi-a slăbit foarte mult memoria. (căutând în gând.) A! ba da! de la Cameră, domnule; eu am intrat la Cameră, după căderea conservatorilor, cu naționalii și liberalii...

PERUZEANU (devenind serios, aparte)

Un adversar politic retras în viața privată... Să-i facem onorurile cuvenite. (tare și politicos.) Și... în ce localitate vă alesese națiunea?

VICTOR (atins)

Aș, domnule, nu! știi că o dată cu politica conservatorilor, a căzut și bufetul lor. Am venit noi, eu și răposatul Butoiu. Eu eram ober-țal la bufet.

PERUZEANU

A! bine zici, acu mi-aduc aminte... Mă iartă. (râzând.)

VICTOR

Nu face nimica, domnule.

PERUZEANU

Ascultă... să lăsăm politica. Știu tot despre amorul vostru.

VICTOR (tremurând)

A! domnule, știi?

PERUZEANU

Ea mi-a spus.

VICTOR (îngrozit)

Ea?

PERUZEANU

Mă interesez de soarta voastră, și pentru asta trebuie să-i fii recunoscător numai ei, (Victor ascultă uimit) fiindcă această bună dispoziție n-ai să pretinzi că mi-ai făcut-o tu, turnându-mi supă în pălărie, liberal-naționalule!

VICTOR

Merci, domnule.

PERUZEANU

Ea te iubește.

VICTOR (amețit de bucurie)

Domnule!

PERUZEANU

Deși nu ți-o arată pe față până acuma. Așa sunt femeile, găgăuță; dar mi-a spus mie, acuma aici.

VICTOR

Do...domnule. (șovăie.) Nu glumi cu nenorocirea unui biet june!

PERUZEANU

Tu ești zăpăcit până în starea asta de idioție, pentru că o iubești, nu e așa?

VICTOR (cu transport)

Mai mult decât Edgar pe Fridolina, domnule, zău!

PERUZEANU

Care Edgar?

VICTOR

Nu știi? N-ai citit? Dumneata pesemne nu citești „Romanțierul Ilustrat”; eu sunt abonat... Iacă. (scoate broșura.) „Edgar și Fridolina sau victimele Inimii...” Zău! domnule, mai mult decât Edgar pe Fridolina.

PERUZEANU (aparte râzând)

A! e rău de tot adversarul meu politic. (tare.) În scurt, tinere Edgar...

VICTOR

Pe mine mă cheamă Victor, domnule...

PERUZEANU

Lasă-mă să isprăvesc... în scurt, tinere Edgar, Fridolina dumitale...

VICTOR (înțelegând figura retorică)

A!

PERUZEANU (îngânându-l)

A!... ai înțeles?

VICTOR

Da, domnule!

PERUZEANU

Ei bravo! ești băiat deștept!

VICTOR (modest)

Da, domnule!

PERUZEANU (râzând)

Fridolina d-tale arde de dorința cununei.

VICTOR

Cununie?

PERUZEANU

Puțin vă mai lipsește ca să fiți fericiți, în curând veți și fi.

VICTOR (pierdut de fericire)

A! domnule, domnule! Mi-e frică să nu-mi pierz mintea de fericire.

PERUZEANU

Dragul meu, tu n-ai ce pierde. Caută un moment în care să fii singur cu dânsa, explică-te și hotărăți-vă la un fel, pentru că isprăvind serviciile de spart, o să fii nevoit să-ți spargi capul, idiotule. Haide, acuma, du-te.

VICTOR (transportat)

Mă duc, domnule. (trece pe dinaintea ușii din stânga, oftează vesel.)

PERUZEANU (uitându-se la ceas)

A! să aduci trei dejunuri, sus, astăzi nu ne coborâm în birt.

VICTOR

Știu, domnule.

PERUZEANU

De unde știi fără să-ți fi spus?

VICTOR (vesel)

Mi-a spus, domnule; ea mi-a spus. (sonerie în fund.) Voilà, voilà, on y vole (iese) on y vole... în fund.

Scena VIII

PERUZEANU, IULIA, FIFINA

PERUZEANU (dă din umeri privind pe Victor cum iese și se întoarce spre ușa din stânga, pe unde intră Iulia. Unul se repede la celălalt)

Iulio!

IULIA (același joc)

Alexandre!

FIFINA (care a intrat numaidecât după Iulia, trece degrabă între ei la mijloc, înainte de a ajunge unul la altul; cătră Peruzeanu, făcându-i o reverență gingașe)

Bună dimineța, domnule.

PERUZEANU (contrariat, aparte)

Fifina! Nu mă-ndoiam! (stăpânindu-se, tare.) Bună dimineța, doamnă. (Iulia, contrariată, trece la stânga în fund, ia gazeta și se așază s-o citească, aruncând din când în când câte o privire cătră Alexandru.)

FIFINA

Ești tot supărat pe mine?

PERUZEANU

Eu? Nu.

FIFINA

Nu te mai revolti, prin urmare, în contra autorității mele până la expirarea termenului convenit?

PERUZEANU

Din contra, doamnă, aș dori, te-aș ruga să fii bună a-mi acorda o prelungire de termen.

FIFINA

Dacă e sincer aceea ce-mi spui îți datorez o explicație.

PERUZEANU

Doamnă, despre sinceritate vă asigur; de explicație nu-i nevoie.

FIFINA

Ba da, daca nu pentru d-ta, pentru mine. Vino de șezi lângă mine. (ia un scaun și-l trage mai în față la stânga. Peruzeanu ia alt scaun și se așează lângă dânsa.) Teoriile mele...

PERUZEANU (aparte)

Iar teoriile. (tare.) Mă iartă, doamnă; peste câteva minute o să dejunăm; îmi dai voie să te servesc cu o doză de chinină. (scoate prafurile.)

FIFINA

A! n-ai uitat; îți mulțumesc: dă-mi.

PERUZEANU (emoționat, merge la dulap, ia un pahar cu apă, face pilula cu hârtie de țigară, aparte)

Omul acela mi-a zis: Ia seama! (Fifina în timpul acesta ia o gazetă și ea) numai una adoarme peste un ceas și se deșteaptă singură... Tocmai ce-mi trebuie. (prezintă pilula și paharul de apă Fifinii. Ea

ia pilula și paharul. El se uită la ceas și la Fifina care înghite pilula și are un fior.) Și acum (emoționat) ascult explicația, doamnă... Ziceai că...

FIFINA

Că teoriile mele îți par bizare și purtarea mea stranie.

PERUZEANU

Nu tocmai, de când am început să le înțeleg...

FIFINA

Nu le-ai înțeles și nu le poți înțelege pentru că ești bărbat... Iulia!

IULIA

Auz, mamă.

FIFINA

Du-te în odaia ta, copilă mea. Am să spun ceva bărbatului tău și tu nu trebuie să auzi.

IULIA (se scoală în silă, plictisită, și pleacă spre stânga)
Mă duc, mamă.

FIFINA (cătră Peruzeanu)

Un înger, nu-i așa?

PERUZEANU (aparte)

Ce folos!

FIFINA

Zic că nu-nțelegi teoriile mele pentru că ești bărbat; fondul sufletesc al bărbaților, fie cât de aleși, este, permite-mi cuvântul pentru că facem teorie – este brutalitatea; la femei, fondul acesta este sensibilitatea. Tendența suflării unui bărbat pornește de sus în jos și nu-și completează evoluția decât

atingând un obiect real; din contra, sufletul femeii (Peruzeanu impacientat își mângâie buzunarul jilecii) din orice împrejurare a vieții reale s-avântă în sus, tot în sus, până ajunge la acea treaptă de subtilizare a gândului și a simțirii dincolo de care este non-existența... Nu-așa?

PERUZEANU

Ba așa. Teoriile acestea pe cari le-am citit și în ultimul roman publicat de d-ta în „Cimpoiul“ sunt așa de clare, dar așa de clare...

FIFINA

De aceea nimic nu e mai îngrozitor pentru o femeie decât brutalitatea bărbatului.

PERUZEANU

Așa e...

FIFINA

Când din regiunile ideale în care se ridică sufletul femeii, îl siliți să se coboare degrabă, îl smuciți și-l izbiți de jos... atunci acel suflet de femeie îl rupeți, îl nimiciti, îl pierdeți pentru totdeauna. Trebuie, prin urmare, spre a fi fericirea posibilă pentru amândouă părțile, trebuie ca bărbatul să se suie până la sufletul femeii, să-l îmbrățișeze binișor și să-l atragă în jos cu precauție prin mijlocul stărilor de tranziție. Pentru aceasta însă s-ar cere o știință pe care nici d-ta nici Iulia n-o puteți încă avea, un fel de, dacă pot întrebuința acest cuvânt trivial, un fel de economie a sensibilității. De aceea, eu, care cunosc știința aceasta și care țin a vă face fericiți, mă pun la mijloc pentru a te ajuta pe d-ta să o duci fără pripă și fără șovăire prin stările de tranziție de care am vorbit și a o cruța astfel pe dânsa de trista experiență ce eu am făcut.

PERUZEANU

Mulțumesc prea mult.

FIFINA

Eu am fost o femeie...

PERUZEANU

Mă iartă, doamnă, îmi pare că la vârsta de 27 ani, o femeie n-are încă dreptul să zică am fost.

FIFINA

Am fost o femeie care a avut nenorocirea să facă această experiență. Rămasă de copilă fără mumă, crescută fără nici o afecție, m-am înamorat la vârsta de 18 ani de un tânăr pe care-l întâlnisem în societate. Ne-am iubit fără să ne-o spunem doi ani... când colonelul mă ceru de soție. Tată-meu îmi dete un termen ca să răspunz, lăsându-mi toată libertatea hotărârii. Eram hotărâtă firește să refuz, pentru că iubeam pe... trec sub tăcere numele proprii. A doua zi mă aflam cu acela pe care-l iubeam la un bal. Toată seara am fost împreună: m-a rugat să nu dantez, m-am supus; am stat de vorbă într-un salon mic, la o parte de mulțime. După miezul nopții lumea strecurându-se încetul și tatăl meu fiind la cărți, mă pomenii rămasă singură cu tânărul meu. Mă cuprinse deodată frica. El, ca și cum ar fi pândit de mult momentul, se apropie repede de mine și cu lacrimile-n ochi, cu ochii răcăciți, cu obrajii îngălbeniți, mă apucă tremurând în brațe, strigă înecat: Te iubesc. Voi să mă smucesc din brațele lui; el mă strânse mai tare; voi să țip, însă el îmi înecă glasul strângându-mă în brațe și sărutându-mă cu d-a sila. Atacul unei fiare mi-ar fi făcut mai puțină groază. Am leșinat.

PERUZEANU

Și apoi?

FIFINA

Apoi? Nu am mai avut un moment de pierdut. În seara aceea chiar, am rugat pe tatăl meu să comunice colonelului că consimt. Colonelul a doua zi ne-a făcut vizita formală și, peste zece zile, am făcut cununia.

PERUZEANU

Cu colonelul?

FIFINA

Da, cu colonelul. L-ai cunoscut; era puțin mai bătrân decât tată-meu, era un om mărginit și bolnăvicios... Cum am trăit de atunci o jumătate de an până la moartea colonelului și încă cinci ani după aceea, să nu mă întrebi...

PERUZEANU

Dar el... el ce s-a făcut?

FIFINA

Din noaptea aceea grozavă nu l-am mai văzut. Am auzit în treacăt că făcând o călătorie în jurul lumii s-ar fi însurat în America sau în Africa, nu știu bine.

PERUZEANU

Și n-ai dori să-l mai vezi... cu toată brutalitatea lui vinovată?

FIFINA (mișcată)

Să-l văd? Pentru ce să doresc?

PERUZEANU

Daca tot te-ar iubi? căci te-a iubit, ai spus că te-a iubit.

FIFINA

Daca eu nu l-aș mai putea iubi, ce folos! (se ridică de pe scaun mișcată.)

VICTOR (intră prin fund, purtând o tavă cu tacâmurile pentru dejun)

Voilà! voilà! on y vole! (trece cu tava, privind lung și triumfător pe Fifina, și iese în stânga.)

PERUZEANU (care s-a ridicat și el)

Doamnă... (oferă Fifinii brațul. Victor intră din stânga; a lăsat tava. Fifina ia brațul lui Peruzeanu și ies în stânga.)

Scena IX

VICTOR (privind gingaș pe Fifina care iese la brațul lui Peruzeanu)

Ce mi-a zis pasajerul?... „Caută un moment în care să fi singur cu dânsa, explică-te și hotărăți-vă la un fel, pentru că isprăvind serviciile de spart, o să fii nevoit să-ți spargi capul!...”
Nu! (hotărât.) Nu! nu voi să-mi sparg capul (își drege colții de pe frunte) dacă și ea mă iubește... Voi mai bine să mă explic... Dar cum să-ncep? Ce să-i zic?... (aducându-și aminte și lovindu-se pe frunte.) A! (caută în buzunar și scoate broșura. După ce a găsit anume o pagină, citește atent.) „După câteva momente de tăcere, urmară câteva cuvinte simple, apoi Edgar, aruncându-se la genunchii nobilei sale amante, zise cu glasul tremurător: O! Fridolino! te iubesc, te ador, te idolatrez, sunt nebun! Tu mă iubești; ești, trebuie să fii a mea, te voi disputa cerului și infernului.” (sonerie mereu.) Voilà! voilà! on y vole! (mergând spre ușa din dreapta)... te voi disputa cerului și infernului!... (iese în dreapta.)

Scena X

PERUZEANU (intră din stânga, e cam amețit și ține în mână ceasornicul deschis)

Încă cinci minute, Iulio! (cu chef amestecat cu gravitate.) Da! când fatalitatea ne împinge, trebuie să ne supunem!... Încă

cinci minute și filtrul își va avea efectul... Am observat bine simptomele: Fifina era dusă pe gânduri, ochii-i erau oboșiți, tâmplele i se băteau... (schimbând tonul.) Biata Fifina! cu temperamentul ei delicat, cu idealismul ei bolnăvicios și cu aventura ei nenorocită, merită compătimire; dar asta e un cuvânt ca să mă împiedice pe mine?... Când îmi făcea mai adineaori confidența ei, mărturisesc că eram mișcat... A! dar asta nu m-a făcut să-i admit mofturile ei idealiste și mai cu seamă întrucât ne privesc pe mine și pe Iulia. Auzi d-ta! economia sensibilității... idealizare, subtilizare, non-existență... Auzi fleacuri... (hotărât.) Nu! nu-mi pare rău deloc de ce-am făcut! (privind la ceas.) Încă trei minute și... Cine vine?

Scena XI

PERUZEANU, FURTUNESCU, în haine negre și ras, intră din dreapta, VICTOR după dânsul îl periază

FURTUNESCU

Șterge bine, gogomane! (merge să se uite-n oglindă fără să observe pe Peruzeanu.)

VICTOR (strâmbându-i-se pe la spate)

Bine, domnule.

FURTUNESCU (fără să se întoarcă)

Daca vine cineva să întrebe de d. Ulise Furtunescu, spune că mă găsește acasă în toate diminețile până la amiază.

VICTOR

Bine, domnule.

PERUZEANU (izbit de glasul și apoi de numele Furtunescu)

Furtunescu? Ulise Furtunescu? (Furtunescu vrea să iasă.) Mă iartă, domnule, vă numiți Ulise Furtunescu? (amândoi se găsesc față în față când Furtunescu se întoarce. Amândoi se fixează un moment reciproc.)

FURTUNESCU – PERUZEANU (deodată)

Peruzene! Furtunescule! (se iau în brațe; joc de scenă.)

PERUZEANU

Ești stafie, vedenie, sau ești în adevăr Ulise Furtunescu? De câți ani trăiești sub pământ?

FURTUNESCU

Cam de mult.

PERUZEANU

Când ai sosit?

FURTUNESCU

Azi-dimineață.

PERUZEANU

De unde?

FURTUNESCU

De-a dreptul de la Ismail.

PERUZEANU

Cum? de unde? mai zi o dată.

FURTUNESCU

Lasă-mă să răsuflu și-ți povestesc în câteva vorbe nenorocita mea odisee.

PERUZEANU

Ascult. (șade pe scaun. Furtunescu asemenea.)

FURTUNESCU

Lipsesc de șase ani din țară. În acest timp am fost voluntar în armata Mării Britanii, în Afganistan, în Zululand, în Transvaal și în Egipt.

PERUZEANU

Și acum?

FURTUNESCU

Acuma sunt în retragere, și mă întorc în țară după șase ani de exiliu.

PERUZEANU

Cum de exiliu?

FURTUNESCU

Și mă întorc mai nefericit ca la plecare...

PERUZEANU

Și cauza exilului? vreo cestiune de onoare?

FURTUNESCU

Nu! O nenorocire de amor.

PERUZEANU

Cum?

FURTUNESCU

Lasă-mă, nu-mi mai aduce aminte.

PERUZEANU

Te rog, Furtunescule...

FURTUNESCU

Iubeam o fată, care mă iubea și ea, dar care s-a măritat de bunăvoie cu altul... cu un om mai bătrân ca tatăl ei, numai ca să-mi zdrobească mie inima. (montându-se.) În momentul când s-a măritat trebuia s-oucid sau să mă sinucid, dar ori că n-am avut destul curaj, ori că am avut prea multă mândrie, n-am făcut nici una, nici alta.

PERUZEANU

Nu înțeleg...

FURTUNESCU

Toate împrejurările: sălbaticii, fiarele, șerpii, crocodilii, insectele Asiei și Africii nu m-au putut răpune și iată-mă înapoi cu un singur gând, cu un singur dor: s-o mai văz o dată...

PERUZEANU

Nu știu, îmi spui tu prea pe scurt ori nu pricep eu bine, dar îți mărturisesc că nu înțeleg nimic. Zici că te iubea și apoi zici că în necazul tău s-a măritat cu un bătrân care-i putea fi tată și pe care nu-l iubea de vreme ce te iubea pe tine...

FURTUNESCU

Da.

PERUZEANU

Pentru ce?

FURTUNESCU

Pentru o nebunie femeiască, copilărească, din exces de idealism; pentru că după doi ani de amor, adânc și tăcut, într-o seară, rămânând singur cu ea, – eram și cam amețit de șampanie... poate cam... prea, – nu m-am mai putut stăpâni, i-am spus că o iubesc și am îndrăznit s-o sărut...

PERUZEANU (care a sorbit uimit fiecare vorbă)

Furtunescule, cine este femeia aceea?

FURTUNESCU

Nu pot spune... E astăzi măritată...

PERUZEANU

Daca nu mi-o spui tu, atunci să ți-o spun eu... O cheamă...

FURTUNESCU

O cheamă...

PERUZEANU

Fifina...

FURTUNESCU (repede, întrerupându-l)

De unde știi?

PERUZEANU

De unde știi? Furtunescule! Fericite Furtunescule!

FURTUNESCU

Fericit, eu?

PERUZEANU

Da! pentru că colonelul Sințescu a murit acum 5 ani, o jumătate de an după plecarea ta, (mișcarea lui Furtunescu) pentru că văduva lui, care trăiește sănătoasă și frumoasă și tot idealistă, excentrică, este soacra mea (același joc neconținut crescendo), căci eu am luat de nevastă pe Iulia, fata colonelului... pentru că adineaori chiar am vorbit cu Fifina despre tine... pentru că n-ai nevoie să-i mai cauți urma departe, de vreme ce i-ai și găsit-o: Fifina ta și nevasta mea se află aici la trei pași, în odaia de colo... 'Aide la ele... (Furtunescu amețit voiește să plece, dar se înmoaie de genunchi și își pierde cunoștința. În timpul acesta Victor intră prin fund cu un vraf de farfurii pe care le așează pe dulap.)

PERUZEANU (susținând pe Furtunescu)

Aha! învingător al ilustrului Arabi-pașa. (lui Victor.) Pune mâna, găgăuță! (Peruzeanu și Victor conduc în dreapta pe Furtunescu.)

Scena XII

FIFINA (singură, intră din stânga, dusă pe gânduri)

Pentru ce m-a întreat Alexandru: și n-ai dori să-l mai vezi? Și dacă el tot te-ar mai iubi? Întrebările lui îmi ard sufletul. (pauză.) S-ar putea să-l mai văz?... Mai trăiește?... Unde este?... Și m-ar mai putea el iubi după atâta vreme?... m-ar mai putea iubi după răul ce i-am făcut, după lovitura crudă – căci a fost crudă; prea crudă – pe care i-am dat-o?... A! nu... (pauză; e mișcată.) A! ce rău am făcut că am deșteptat în fundul inimii amintirile acestea cari trebuiau lăsate să doarmă pentru totdeauna... Ce rău am făcut că mi-am întors iar gândul către o fericire care este pierdută pentru totdeauna, pierdută fără nici o speranță de reîntoarcere... (pauză; este foarte mișcată; cade pe un scaun și își șterge repede ochii.) A! ce nenorocită sunt...

Scena XIII

FIFINA, VICTOR

VICTOR (intră din dreapta și dă cu ochii de Fifina, care întoarsă cu spatele nu-l vede)

Ea! (scoate degrab' broșura, și citește la pagina însemnată.) „După câteva momente... tăcere... cuvinte simple apoi.“ (merge la oglindă, în același timp își drege frizura, cravata și vesta, apoi ca inspirat, apropiându-se de dânsa și căutând a-și păstra deocamdată cumpătul.) Ce faci, Fridolino?

FIFINA (care a stat adâncită în gânduri, întorcând capul)

Ce?

VICTOR (tot stăpânindu-se; joc de scenă de galanterie cu șervetul)

Eu... sunt bine... merci!

(Victor joc de scenă.)

FIFINA (neînțelegând)

Ei, și? (aparte.) Ce are? a nebunit? (tare și ridicându-se.) Ai înnebunit?

VICTOR (izbucnind)

Da, am înnebunit! (aleargă să observe ușile, apoi vine să cadă în genunchi înaintea ei; cu putere.) Fridolino! (Fifina se dă înapoi, jumătate speriată și jumătate supărată.) Fridolino! (cu emoție crescendo.) Fridolino! A... O... (scoate repede broșura și citește iute și accentuat.) Te iubesc, te ador, te idolatrez... sunt nebun! Tu mă iubești...

FIFINA

Ce?

VICTOR (lăsând cartea, dar ținând-o cu degetul la pagină)

Ginerele tău mi-a spus-o, mi-a făgăduit să ne cunune.

FIFINA (indignată)

Ce! o farsă?

VICTOR (redeschizând cartea și tot în genunchi, repede)

Tu mă iubești, ești, trebuie să fii a mea, te voi disputa cerului și infernului...

FIFINA (severă și înaintând spre el amenințătoare)

Nebunule, spune cine te-a îndemnat să faci asta?

VICTOR (dându-se înapoi în genunchi)
 Amorul, Fridolino!

Scena XIV

FIFINA, VICTOR, LIZA, apoi FURTUNESCU,
 PERUZEANU și IULIA

LIZA (intră prin fund, vede pe Victor la genunchii Fifinii, dă un țipăt,
 se târăște d-abia până la un scaun și cade leșinată)

Victor! A nebunit!

FURTUNESCU (intră urmat de Peruzeanu din dreapta, vede pe
 Fifina și se repede spre ea)

Fifino! (în calea lui întâlnind pe Victor, care s-a sculat din genunchi,
 îl îmbrânțește în fund; Victor îmbrâncit cade pe un scaun lângă Liza.)

FIFINA (vede pe Furtunescu, stă încremenită un moment, vrea să zică
 ceva și cade leșinată)

El... e... (Furtunescu o prinde în brațe.)

PERUZEANU (care a intrat după Furtunescu)

Efectul narcoticului combinat cu emoție. (triumfător.) Argus
 a adormit!... În sfârșit. (se-ntoarce repede spre ușa din stânga, în care
 apare Iulia.)

IULIA (apărând în ușa din stânga)

Ce este?

PERUZEANU

Iulio!

IULIA

Alexandre! (Peruzeanu se repede la Iulia, o ia în brațe și iese cu dânsa
 în stânga.)

(Toată acțiunea și cuvintele din această scenă merg repede și aproape simultaneu.)

LIZA (deșteptându-se, către Victor)

Ce-ai făcut, prăpăditule?

VICTOR (aiurit)

Ce-am făcut?

FIFINA (căreia Furtunescu i-a sărutat mereu mâinile ca s-o deștepte, venindu-și în simțire)

Iulio!

FURTUNESCU (dulce și încet)

Nu-i aci, doamnă.

FIFINA (recunoaște pe Furtunescu, îl privește lung cu dragoste; amândoi d-odată se iau în brațe și încep să plângă. Joc de scenă. După o pauză, ea tresare ca aducându-și aminte de ceva și se ridică deodată)

Unde-i Iulia?... Alexandru?

(Furtunescu arată cu degetul la stânga. Fifina se repede să iasă pe ușa din stânga, când apare pe pragul acesteia Peruzeanu. Fifina își pune mâinile la ochi.)

Scena XV

ACEIAȘI, PERUZEANU, apoi IULIA

PERUZEANU (cu chef)

Ei! a trecut emoția?... Jos teoriile excentrice! doamnă... (cu intenție) Furtunescu.

FIFINA (după o pauză, cu chef și ciudă)

Cu toate astea, ele rămân adevărate...

FURTUNESCU (sărutându-i mâna cu muștrare amoroasă)
Dar nu mai puțin și primejdioase.

FIFINA (cu blândete)

Crez și eu... (privește înduioșată pe Furtunescu; joc de scenă.)

IULIA (care a intrat prin stânga veselă și a coborât lângă Peruzeanu)
Alexandre, cine este domnul? (arată pe Furtunescu.)

PERUZEANU

A! bine zici, tu nu-l cunoști. Draga mea, dă-mi voie să-ți recomand pe un bun prietin al meu din copilărie și în curând socrul meu (mișcare a Iuliei; Fifina și Furtunescu surâd aprobativ.) d. Ulise Furtunescu, proprietar român și căpitan englez, alegător în colegiul I de Bacău și învingătorul lui Cetiwayo și al lui Arabi-pașa. (salutări; joc de scenă. Iulia trece lângă Fifina și Furtunescu.)

IULIA

Domnule...

FURTUNESCU

Doamnă...

PERUZEANU

A! à propos... (cătră Fifina.) Te doare capul? Ești așa... obosită?

FIFINA (curioasă)

Nu, dar pentru ce?

PERUZEANU

Pentru... pentru nimic... voiam numai așa să știu.

FIFINA

Nu... (se-ntoarce la Furtunescu și la Iulia și urmează jocul de scenă.)

PERUZEANU (coboară în față, se caută în buzunarul jilecii; scoate un praf, pune degetul și se strâmbă)

A! mizerabil spițer... mi-a dat sulfat de chinină... în loc de narcotic. (revenind.) A! nu-i nimic... nici nu-mi mai trebuie. Socru-meu... Furtunescu să trăiască!...

LIZA (care a coborât sfoasă lângă Peruzeanu)

Pe mine nu mă uiți, domnule... (Peruzeanu scoate portofoliul, și-i dă câteva hârtii Lizii.) Să trăiești, domnule! Să trăiască coconița Iulia și... (se oprește.)

PERUZEANU

Dă-i nainte...

LIZA

Și coconița Fifina. (se duce-n fund lângă Victor, care stă abătut lângă dulap.)

PERUZEANU

Și mai ales socru-meu Furtunescu (aparte) care m-a scăpat de infamul de spițer. (tare.) Și acuma, doamnelor, repede pregătiți-vă: peste un ceas plecăm.

IULIA (veselă)

La Paris...

FIFINA

În Italia...

PERUZEANU

Nu. La Furtunești, la socru-meu, în ținutul Vasluiului, (arată pe Furtunescu) care crez că este sătul de călătorie și expediții. Trebuie să petrecem ca toți oamenii cu minte luna noastră de miere în liniște. (Fifina îl mustră cu un zâmbet și clatinând din cap.)

FURTUNESCU

Se adoptă?

IULIA și FIFINA

Adoptat.

PERUZEANU (cătră Victor care stă aiurit în fund)

Garçon, degrab' socoteala noastră și a domnului. (Victor stă pe loc privind pe Peruzeanu.)

LIZA – PERUZEANU (deodată)

N-auzi! (il înghioldește.) Garçon... n-auzi?

VICTOR (împins de Liza pleacă spre fund machinal)

Voilà, voilà, on y vole! (Joc de scenă între Fifina cu Furtunescu, și Iulia cu Peruzeanu.)

(Perdeaua cade)

1 APRILIE

MONOLOG

UN TÂNĂR

(Aer și maniere de mic impieगत, costum cam sărăcuț, dar curățel; jiletca, foarte deschisă, lasă să se vadă pieptul cămășii de culoare; mănuși, țilindru; floare-n piept; baston subțire)

Eu mărturisesc drept, cum am spus și la jurați, eu, domnule președinte, i-am zis lui Mitică: nu-mi plac glume de astea! Adică nu că mi-era frică de ce s-a-ntâmplat... nici nu mă gândeam! dar vorba e, nu-mi plac mie astea; că eu îl știam cine e Mișu, laș! și n-are curaj; mi-era frică să nu pățim cu el cum mai pățisem o dată, când s-a-ntâmplat la Hierestrăul Vechi bătaia cu mizerabilii ăilalți, care ne-a atacat, și Mișu de frică a fugit și s-a ascuns undeva... După ce s-a isprăvit bătaia – că (sever) i-am pus pe goană pe mizerabilii, care se lăuda că o să ne-o facă ei, că sunt de la parchetul general; da'... am lucrat... teribil (învârtește bastonul repede) – l-am căutat pe Mișu pân toată grădina, și după ce l-am găsit, nu vrea să iasă d-acolo cu nici un preț, țipa că vrem să-l omorâm... Am ridicat ușa din țâțâni... Când l-am scos afară, era galben ca lămâia și-i clănțănea dinții... Pe urmă s-a bolnăvit de gălbinare – i-a trecut cu cârmâz și cu acrituri... da' numa' cu acrituri, – dulce n-avea voie! De atunci i-a rămas numele – (cu satisfacție), eu i l-am pus – Mișu Poltronu!

De-aia, eu îi spuseseam lui Mitică să-l lase-n pace, da', fiindcă ăilalți a vrut, zic și eu: Haide! Ce-o să se-ntâmple? Întâi aprilie – o să râdem de Poltronu, și pe urmă, ce?

Da, al dracului Mitică!... Săracul!... Să vezi.

Noi mergeam la berărie pe bulevard devale. În seara aia Mitică venise cu Cleopatra, amanta lui – este la mașinele de cusut... A dracului și ea!... Săraca!... Să vezi.

Tocma' după douășpece târziu, a venit și Mișu, și Mitică l-a recomandat Cleopatrii, că pe noi ne recomandase de mult. Pe urmă, râzi! și conversație, și râzi! (face mare haz.) Am stat noi așa, să fi fost până pe la două și jumătate trecute... Mișu era amorezat de nevasta unui cârciumar din dosul Cișmegiului, de la care cumpăra țigări de damă – umbla gătit, cu guler nou, cu țilindru, cu un baston de păr nodoros și cu mănuși – și dăduse și cu parfum. Mișu zice:

„*Bonsoir*, eu mă duc.

– Mai stăi...

– Nu se poate; mâine am treabă de dimineață la cântierie.“

Și a plecat.

După ce a plecat Mișu, Cleopatra a început să râză: hihihii! (râde ca Cleopatra) zice Mitică:

„Știți voi unde s-a dus Poltronu?”

– Unde?

– În Cișmegiu, pe movilă: să fluiere.

– Ei așa!“

Și pe urmă ne-a spus Mitică toată intriga: Mișu primise de la nevasta mitocanului o scrisoare – imitația Cleopatrei – că mitocanul pleacă la Țurloaia după pește pe la trei despre ziuă, și că el, adică Mișu, s-o aștepte negreșit în Cișmegiu pe movilă, și să fluiere pe „Margareta“ (fluiereă entrată marșului „Margareta“) ca să fie ea la sigur că el este – că ea știe că o curtează de atâta vreme, când cumpără țigări de damă, și are să-i spuie multe, da' să vie negreșit.

Asta era intriga lui domnul Mitică, de râdea mereu și-și făcea semne cu Cleopatra – asta era: ea să meargă pe la trei și jumătate pe movilă, și el, adică Mitică, să se facă mitocanul,

să ceară cont lui Mișu, și noi să ieșim toți să ne batem joc de întâi aprilie de Poltronu!

Am chemat țăl! am plătit... Cleopatra s-a îmbrăcat cu mantaua impermeabilă de mătase crem cu glugă – foarte frumoasă manta! ...și Cleopatra nu-i urâtă... cu gluga... e brunetă – și numai treizeci și cinci de franci – chilipir, da' era de ocazie: i-a făcut hatâr negustorul – o cunoaște – de la mașini.

Când am ieșit de la berărie, bătea patru fără un sfert la Eforie... Am intrat în Cișmegiu. Ploua mărunțel; era pustiu în grădină și întuneric... Am tras cu urechea – n-am auzit nimic. Am mers drept pân aleea mare și ne-am făcut planul: Mitică și Cleopatra să pornească din dosul bufetului, și noi să ne ascundem la pândă sub movilă la grotă.

Tragem iar cu urechea – nimic.

„Să știi, zic eu, că i-a fost frică Poltronului să vie: nu vine el noaptea pân Cișmegiu pustiu.“

Mitică zice: „Atuncea n-am făcut nimic!“ Da' Cleopatra: „Aș! nu se poate!... A venit!“

Și până să n-apuce să zică, auzim: (fluieră partea întâia a marșului „Margareta“, fals și tremurat.)

„Ai auzit? zice Cleopatra. Haide!“

Ne lasă pe noi și pleacă ușor spre movilă, noi în partea ailantă și Mitică după ea la distanță – acum auzeam bine: (continuă fluierul mai hotărât.)

Cleopatra se suie-ncetinel pe potecă și noi ne pitulăm după bolovanii de jos...

... Am auzit fluierul (continuă fluierul și mai hotărât și deodată se oprește brusc) încetând și un „ah! de n-ar veni bărbatu-meu!“ pe urmă niște pupături și șoptituri; da' nu puteam înțelege nimic de văjâiala havuzului din lac... Am stat așa câteva minute și deodată auzim pe Mitică prefăcut:

„Cu nevastă-mea, mizerabile! te-am mâncat!“

Apoi un răcnet, o pocnitură, o bufneală de trup căzând, toate într-o clipă, și țipetele Cleopatrii:

„Săriți! l-a omorât!... Mitică!... Mitică!...“

De-a bușile peste bolovani, ne-am jupuit genunchii, am fost la moment sus... Mitică lungit pe spate horcăia adânc, Cleopatra lupta să-i ridice capul greu, Mișu sta țapăn în picioare.

Ce fusese asta? (scoate o batisă chic și se șterge emoționat.)

Cleopatra îl luase în brațe pe Mișu; îi făcea declarații de amor; Mitică a strigat de la spatele lui Mișu; Mișu s-a desprins de Cleopatra, s-a întors în loc și, când a dat Mitică să pornească spre el, a ridicat bastonul de vârf cu măciulia nodoroasă-n sus, și l-a plesnit pe Mitică drept în frunte cu sete... Auzi putere la Poltronul!... (își face cruce) de frică!...

Am alergat în toate părțile; nici un sergent în grădină... Am dat fuga-n bulevard, am găsit o birje, pe urmă și un sergent – nu vrea la început să vie dobitocul, zicea că e păcăleală de întâi aprilie, parcă nouă de păcăleală ne ardea!

L-am ridicat pe Mitică încetinel... Nu mai horcăia așa tare... Începuse să se lumineze bine și ploua mereu... Mantaua Cleopatrii era plină de sânge... Obrazul lui Mitică negru ca postavul și umflat... I-am lăsat la Colțea pe amândoi și noi am mers la poliție.

El a murit pe seară – așa a spus doctorul; (zâmbind sceptic) eu zic că era mort chiar când am ajuns la spital: când l-am luat să-l coborâm din birje, a mai horcăit o dată tare și pe urmă s-a plecat scurt cu bărbia-n piept, parcă i-a trosnit junghetura... (face mișcarea.) Atuncea, când s-a aplecat, i-am văzut creierii amestecați cu păr și sânge cu spumă. (grimasă.)

Ce-am pățit...

A doua zi ne-a dus de la poliție să ne confrunte cu mortul... Venise și mă-sa lui Mitică – o mahalagioaică... ce gură! făcea un scandal! parcă era nebună, se mușca de mâini,

se trăgea de păr... Ne-a ocărât, ne-a blestemat... ba pe

Cleopatra a și scuipat-o. (bocindu-se ca bătrâna.)

„Mitică! frumosul maichii! Mitică!“ (schimbând tonul și
mutra și dând din umeri.) Ei, asta mi-e necaz mie... Mitică și
frumos! poftim!

După aia, ține-te tãmbãlãu trei luni de zile pe la Vãcãrești,
pe la instrucție, pe la jurați... Pe Mișu l-a achitat... Da' ce ne-a
fãcut la toți procurorul! Pe urmă (foarte mãhnit), ne-a dat afarã
de la minister cu raport motivat – cã suntem scandalagii.

Halal de întâi aprilie!... Eu îi spuseseam lui Mitică...

(pleacă fluierând cu brio „Margareto, îngerăș iubit“.)

MODERN

MONOLOG BURLESC

(Un tânăr elegant și vesel, important și sigur de sine. Pasul bine dezlegat. Maniere de șic. Mare dezinvoltură. Puțin accent moldovenesc. Vorbește cu o remarcabilă volubilitate, dar comod și cu mult natural – versurile, *allegro scherzando*; proza, *quasi presto, ben marcato*).

Când cu muscal la deal iu merg,
 Dejà îmi zice: „Blumenberg!“
 Când merg la vale cu un cal,
 Dejà ma cheamă: „Blumenthal!“
 Când merg pe jos, că niștu gheld,
 Dejà ma strigă: „Blumenfeld!“
 Dar iu nu le răspund deloc,
 ... Parol! așa să am noroc!

Iu sint distrat... sint neurastenic... ca orice intelectual modern!... Și parcă n-am de ce?... Iu sint așa ocăpat și preocupat! Iu lucrez așa mult!... Trebe să mă gândesc, să găsec ideile! În toate zile, trebe să am dejă ideile pântră jurnalul al miu... Amabili lectorii și grațioase lectricele – parcă ele ce așteaptă cu nerabdare?... rubrică cutediană de la mine... Și parcă sint burghez, să am rentele?... Nu trebe să-m fac cu condei un viitor? În toată demăneată nu trebe să dau o cronică ori un fuiliton? ... Așa s-am parte de repătație a mea!

Dejà, ca intelectual,
 Sint primu critic la jurnal,
 Și am așa iu un talent,

Că-m zic deja toți emănent!
 Și sper că încurind dejă,
 Norocul mă va proteja,
 Să am un mare viitor.
 ... Toți ma citesc! așa să mor!

Și pe urmă nu trebe să merg și-n soțietate? am invitațiile tot în lumă bună, tot hailaif... Ele ma invită pântră cozirë... Iu fac cozirë în trei limbi: româna, franceza și germana... iu am multă dispoziție pântră limbile... Acu învăț și englezește: „Vereuel! Ulărait! Aidî iudî!“... La toți faivălcioc trebe să fiu și iu; trebe să citesc ceva – este spețialitatea a mea... Dacă citesc iu Imenescu într-un salon la damele, – „Ce te lejeni, codrăle? ... Și pântră de ce să nu ma legăn?“ – ele toate plinje... Oi mamă!... Așa s-am parte de ochi ai mei!

La prițele-s placut dejă,
 Și ele toate zic așa:
 „Dintre toți pòreții, el e
 Desigur cel mai destenghè!“
 Dejă, fiindcă toate-m plac,
 Cu ochiu iu la toate fac;
 Dar pe niciună nu iubesc.
 ... Parol sacrè!... așa s-tioresc!

Îmi place să fâltrez... O! fâltrajul... este așa ceva!... Oi mamă!... Daca nu m-am dus, trimite să mă caută... Ține fâivălcioc pună noapte târziu pună viu și iu... Știi... iu le vorbesc la ele despre tot, despre literere, științele, artele... și despre filozofie – tot le vorbesc... Iu sint modern, sint contrar la religia... E lucră vechi!... Ce trebe astăzi siperstiție și inchiziție? toate moftete demodate. Trebe tuleranța! asta recliamă spirit al secolului... Trebe o cujetare liberă, și pântră mine și pântră tine, și pântră noi și pântră goi... pântră toți!... Așa să fiu prost dacă nu trebe!

Dejà, ca tinăr publicist,
 Sint filizof și ateist:
 Iu nici cu rabin, nici haham,
 Dejà relații nu mai am;
 Nu țin la cușer, nici la trif,
 Căci sint dejà libră-pansif...
 Și toți spun: „El așa-i – deștept!“
 ... Să fiu magar daca nu-i drept!

Iu am ținut să-m fac așa o educație a spiritului, să capăt așa un grad de mentalitate!... să fiu un om de școală nou, omul al secolului său materialist-evoluționist... Iu am supt laptele din tiță de la știință modernă... Am citit dejà pe doctăr Bihner și pe Darwin, pe Hechel și pe Max Nordau, și pe Ibsen, și pe Tălstoi și pe Gorche, și pe Zola, și pe Lombroză, și pe Oscar Wilde, autorul de la *Salomè*... Știi ceva de el?... el a morit deja... El a fost în viața așa nenorecit pântră o mică placere a lui... Oi tată!... Pe toți îi cunosc: am scris despre ei dejà la fuilton... Parcă n-ai citit?

Iu sint dejà om foarte cult,
 Citesc și scriu așa demult!
 Sint delicat și diplemat,
 Și am un spirit rafinat;
 Dar de polemci nu m-apuc:
 Pântră de ce să am bacluc?
 Și parc-o să câșlig ceva?
 ... Auf mană munăs!... nu-i așa?

Am avut odată un coflict la bal-mascat cu un sub-locotă-
 nent de la intendență... Iu am tacânat o mască, un debardèr
 elegant, care a fost cu el la braț... Am zis, în poezie – aveam o
 inspărație, așa un humor american ala Marc Tuen – zic:
 „Mască, ochi ai tăi îmi plac, te tratez cu un bosmag! Vină,
 mască, la bufet; te tratez cu un pesmet!“ am zis așa în amandou

limbi (n-am știut ori e moldovancă, ori muntiancă), ca la orice caz, să-nțeleje ea... Știi ce-a zis el, locotănantu! zice: „Ești porc!“ Și a vrut să-m mai dea încă o palmă dejă... Așa să fiu sanatos!... Iu m-am suparat foarte tare, încât am plecat din bal... Adozi, am trimes la acel domn căpitan martori ai mei... Iu am fost ofensat; iu am pus condițiile ale mele... Parcă n-aveam drept? Așa este codă de la duel... El a trebuit să accepte: nu putea refăza! era descalfecat... Pântră un militar, daca e descalfecat, oi mamă! imediat e degredat!

Dejă, fiind la bal-mascat,
 Un domn maior m-a insultat...
 El a crezut că iu sint laș...
 La șaptezeci-și-cinci de pași
 L-am provocat și m-am batut.
 A zis toți: „Bravo Blumenblut!
 Lui nu-i e frică de căstol!“
 ... Așa să nebănesc!... Parol!

Cinci glonți am schimbat fara nici un rezultat; pe urmă... pe teren... ne-am impacat. De ce să nu ma-mpac daca am așa o eclietantă satisfacție?... Ne-am dat mâna ca cavaleri și am dejenat cu toți la «Respect» – face el așa fripturile bune la gratar... e o placere! Iu am ridicat un pahar pântră valoroasă și bravă armata română; și adversarul al miu colonelul, a răspuns, printr-un tost bine simțit, pântră bravi intelectualii români și în jenere pântră valoroasă presa română!... Am petrecut așa frumos! auf mană mună! Colonelul este așa un barbat placut, om cu suflet bun și așa un caracter nobl are el!... Și citește mult... el este în corent dejă; el nu e burghez... știe tot ce-am scris iu... tot a citit...

Cu un burghez am discutat:
 „La cine ții?“ el m-a-ntrebat,
 (A vrut parerea mea dejă)

„La Mopasan ori la Zola?“
 Știi ce-am zis iu? zic: „La Tălstoi!“
 Știi ce-a zis el? zice: „Taci, moi!“
 El nu știe... I-un caraghios...
 Așa să fiu iu sanatos!

Știi? iu ma bat și la duel și joc și cărțile. Pântră de ce să nu
 joc, daca văd că am noroc?... Pe toți i bat!... Mi-a făcut un
 adversar politic o epigramă – foarte proastă! Știi ce a zis el? zice:

„Cu spadă, ești un spadasin,
 Cu as dejă ești asasin...
 Dar fara spadă, fara as,
 Tu singur spune ce-ai rămas!“

Înțeleji ceva?... Așa a vrut să facă el un spirit – prost... Iu
 nu-nteleg deloc... Așa să fiu magar daca-nțeleg!... Dejă iu am
 vrut să zic ceva adineaori când am venit... și am uitat dejă...
 Câte odată sint așa de distrat! uit și cum ma cheamă... parol!
 Știi ce mi-a zis doctăr Obreje? – el este puntră boalele de nervi...
 foarte bun! și este un barbat placut și așa un caracter nobl are
 el! – zice: „Tu, Blumeniche“ ... (sintem prietini buni)! zice: „tu
 ești deja neurastenic!“ Zic: „Ce să fac, daca sint?“ Zice: „Nu
 trebe să te ocupi așa mult! să nu faci sârmenaj!“ Zic: „Ce să fac?“
 Zice: „Tu trebe să faci dușele școțiene și gimnastice și șport!
 să maninci numai ierbele, altceva nu trebe să mai maninci după
 obiceiul al tău și să umbli mult, mult, mult! și iute! iute-iute!...“
 A! mi-am adus aminte: iute!

Știi ce? Acuma am luat
 Dejă un loz întreg de Stat.
 Daca câșlig macar ven-mil,
 Îmi cumpăr un otămobil;
 Să zică: „Fain șofer! Șau! șau
 Cum sboară domnu Vlumenau!“

Și iu-n teof-teof, mereu să zbor
În sus și-n jos... așa să mor!

Da daca nu câșlig ven-mil?... Atunci o să câșlig mai puțin... Trebe să câșlig ceva! Ceva trebe să câșlig!! am așa iu o idee! Și doctăr Obreje mi-a spus; zice: „Tu, Floriche!“... (sintem prietini buni!) zice: „... tu ai deja o idee fixă... Parol!“... De ce să n-am? Noroc al miu!

Daca câșlig mai puțin.
Îmi iau un bițiclet model;
Dejà m-apuc de pedalat,
Să-mi zică: „Domnu Blumenblat!“
Dar daca nu câșlig deloc,
Toți o să-m zică: „Blumenștoc!“
Ma mulțumesc cu-orice câșlig;
Parol!... așa să fiu mișig!

... Iar am uitat ceva care trebe să spun... Sint așa distrat astăzi... Am întrerupt dușele școțiene de trei zile... N-a fost apă la baie... Asta e o chestie mare, chestia apei: de câte ori se schimbă guvern, nu mai curje apă... Așa-m fuje gând ca cal de poștă... A! mi-am adus aminte: poștă... sint și filatelist... Parol! Știi? am o colecție de timbrele de marcuțele poștale, foarte importantă. Am un confrate la București; el face așa un calambur franțuzesc, pântră că iu sint amator de marcuțele de poștă, zice el: „Tiu e tembrè!“ Știi ce-i zic iu? zic: „Parcă ție nu-ți trebe Marcuță!“ Atunci el ride! el este așa un om placut și așa un caracter nobl are le! El nu se supără... Știi... la București, Marcuță este așa ceva cum era Golie la Ieși – acuma e la Socolă (o instalație așa modern, ceva fain!) pântră... mișighi... Am toate timbre, tot și de la Japonie, și de la Canadă, și de la Lemberghi, și de la Tarnov, și de la Maroco; și jibiliare de la Honolălu am – am dejă tot..... Știi ce?... Am un cap de bou... De ce să rizi?... Oriijinal, adevarat! nu-i imătație... E

numai puțințel cam șters, nu se vede bine coarne... Așa să am parte!... de ce să rizi?... Dacă- uliacă șters, parcă nu-i adevărat?

Câte ore ai? Al miu l-am dat să-l spală..... Așa tirziu?... Oi mamă! Nu mai pot să stau! Am de scris pânătră mâne un fuiliton critic despre Taci-moi și o cronică lejeră despre S.P.A.... tare umanitară soțietate!... așa s-am parte de sanatate!

Când merg pe jos, că niștu gheld

Dejà ma strigă: „Blumenfeld!“

Când merg la vale cu un cal,

Dejà ma cheamă: „Blumenthal!“

Când cu muscal la deal iu merg,

Dejà îmi zice: „Blumenberg!“

Dar iu nu le răspund deloc...

Parol! așa să am noroc!

ÎNCEPEM!

INSTANTANEU ÎNTR-UN ACT

Jucat pentru prima și ultima oară la 12 sept. 1909

de toată Compania „Davila“

PERSOANELE¹

DIRECTORUL

REGIZORUL

PROFESORUL

D-na ALEXANDRESCU

D. BULFINSKY

D-na GIURGEA

D-ra VOICULESCU

ARTISTUL

ARTISTA

SECRETARUL

TÂNĂRUL

DOAMNA

SUFLORUL

MACHAUER, frizerul

SERVITORUL

Scena I

DIRECTORUL, REGIZORUL, PROFESORUL, COMPANIA ARTIȘTILOR, SUFLORUL apoi FRIZERUL

(La ridicarea cortinei, forfoteala oamenilor de serviciu. Directorul intră pe o parte; regizorul pe alta)

DIRECTORUL (agitat)

Nu și-a terminat conferința d. profesor?

REGIZORUL

Aș!... are încă un teanc de note.

DIRECTORUL

Ne-am găsit beleaua cu d. profesor!

REGIZORUL

D-ta l-ai chemat să facă artiștilor o conferință despre piesa cu care debutăm.

DIRECTORUL

Ce era să fac, dragă... Dacă se vără. (oftând.) Ei! tu ești tânăr... nu cunoști încă speța asta: Epitropii și ctitorii intelectualității române... (se uită la ceas.) Iacă, mai avem o jumătate de ceas, și nu e nimic așezat, nimeni nu-i gata.

UN SECRETAR (intră cu o tavă plină de scrisori)

DIRECTORUL (cătrec secretar)

Bine dragă! am eu acuma vreme de corespondență?
Lasă-mă-n pace...

SECRETARUL

Nu se poate, d-le director, vă rog: măcar câteva...
urgente... așteaptă răspuns la moment, sunt de la persoane
foarte importante.

DIRECTORUL

A?

SECRETARUL (dându-i o scrisoare)

De la un domn senator, (alta) de la un domn deputat, (alta)
de la un domn secretar general, (alta) de la o damă venerabilă...
(alte) vedeți! vedeți!

DIRECTORUL

Fie!... ia să vedem ce dorește d-nu senator... (deschide plicul.)
Să angajăm pe o tânără debutantă... (aruncă scrisoarea, deschide
alta.) D. deputat?... altă debutantă... d. secretar general?... altă
debutantă... Să vedem acuma doamna venerabilă... doi
debutanți. (aruncă pe rând scrisorile, luând repede altele.) Lojă în
stânga... gratis; lojă în dreapta... gratis; două fotoliuri aproape
de scenă... șapte galerii... gratis... Gratis! gratis!! gratis!!!
(aruncând scrisorile.) 'Aide, pleacă.

SECRETARUL

Citiți-o și p-asta.

DIRECTORUL (citind)

„Domnule director, deoarece toate administrațiunile
publice fără excepțiune au locuri gratuite și permanente la
teatru, vă rog să nu ne uitați.“ (vorbind) De la cine mai e și asta?

SECRETARUL

De la Muntele de pietate.

DIRECTORUL

Doamne ferește. E ursuzluc. Haide pleacă.

SECRETARUL

Dar răspunsurile? Așteaptă răspunsurile.

DIRECTORUL

Ieși. (secretarul iese, către regizor.) Sună, d-le! nu mai avem vreme de pierdut cu mofturi! Trebuie să începem. (regizorul sună; apar artiștii; în mijlocul lor, Profesorul cu servieta la subțioară.)

PROFESORUL

Da, doamnelor și domnilor, precum am plăcerea să vă demonstrez de o oră și jumătate, știința frumosului este tot așa de exactă ca și matematica. Precum când zic două plus două egal patru și patru minus una egal trei, fac o afirmare care obligă pe orice subiect să-i dea fără rezervă confirmarea.

D-NA ALEXANDRESCU (cască cu mare zgomot) (Râsete)

PROFESORUL

Să mi se permită o mică digresiune. Nu voi să spun malițiozități asupra acelor persoane care, din nenorocire, orele destinate repauzului nopturn și le consumă în petreceri mai mult sau mai puțin pernicioase pentru sănătatea corpului și a spiritului, fiindcă aici (subliniind ironic, în pofida d-nei Alexandrescu.) după toate aparențele, nu poate fi caz de bănuială... (Alexandreasca, mutră.) Sper însă că doamna care a căscat acum a treia oară...

D-NA ALEXANDRESCU (înteptată)

Ei ce? De trei ori... la fiecare jumătate de ceas o dată (către camarazi) ca doftoriile de insomnie... (râsete.)

PROFESORUL (o privește cu desconsiderare o clipă, apoi urmează)

Doamnelor și domnilor, se înșeală cine crede că Estetica este un cuvânt pe care l-am avea moștenire de la filozofia antică. Nu! el este de dată relativ foarte recentă; e un cuvânt *forché*, un cuvânt creat de celebrul filozof german Baumgarten, discipolul ilustrului Wolf, mort în 1762...

D-NA ALEXANDRESCU (stăpânindu-se să nu caște)

Dumnezeu să-l ierte.

PROFESORUL (fără să-i dea vreo atenție)

E destul să spunem că Estetica este acea ramură a științelor înalte, care are de obiect vastul imperiu al Frumosului.

D-NA ALEXANDRESCU

Nu mai pot! Trebuie să iau o doză. (cască foarte zgomotos, râsete generale.)

PROFESORUL

Ah! c'est trop!

D. BULFINSKY

D-nă Alexandrescu, este un bun și frumos obicei străbun ca înainte de așezarea într-o casă nouă, să chemăm un preot să ne facă o sfeștanie... Noi deschidem aci un templu muzelor profane! și de aceea am chemat și un sacerdot al artei și al științei (arată pe Profesor, care surâde, e măgulit) să ne facă o conferință ca un fel de sfeștanie.

D-NA ALEXANDRESCU

Știu, dar sfeștania ține câteva minute, nu două ceasuri.

PROFESORUL

În fine.

TOȚI

A!

PROFESORUL

Estetica, fiind o știință exactă, arta nu poate fi lăsată pe mâna celor nepreparați științificește... Nu știi dreptul, nu poți fi avocat, ori magistrat; nu știi medicina, nu o poți exercita; nu știi Estetica, nu poți profesa o artă. Artă are nevoie de controlul, de sollicitudinea, de protecția statului...

DIRECTORUL (reintră urmat de un frizer; arătând pe profesor)

Uite d-le! uite cap! uite ce-mi trebuie... (frizerul consideră și studiază de aproape capul Profesorului.)

PROFESORUL (către frizer)

Pardon... (către artiști.) Încă două cuvinte și termin. De aceea eu am fost totdeauna pentru monopolizarea artelor și mai ales a teatrului de către stat... și cum s-a schițat un proiect de lege... Dați-mi voie (scoate din buzunar note) să vă citesc articolele fundamentale. Art. întâi... (toți se uită la ceas.)

DIRECTORUL (foarte plictisit)

Domnule Profesor, mă iertați... e de prisos... Trebuie să-ncepem!

PROFESORUL

Înțeleg, dar în orice caz, ca să facă cineva artă îi trebuie...

DIRECTORUL

Îi trebuie... îi trebuie ceva despre care sunt sigur că ai uitat să pomenești în proiectul d-tale... îi trebuie... talent...

PROFESORUL

Talent, talent... Dar ce e talentul?

DIRECTORUL

Vai! d-le, eu nu știu acuma unde mi-e capul și d-ta îmi ceri să-ți fac definiții filozofice...

PROFESORUL

Ba nu! Sunt curios să știu ce este după d-ta talentul.

DIRECTORUL

Îți spui... Dar pe urmă, îmi dai drumul?... Talentul este un accident din naștere. Din fericire, e un accident rar. Ei! fiecare la locul său... mai avem cincisprezece minute. Începem! Începem!

Scena II

CEI DE SUS, UN SERVITOR, UN TÂNĂR AUTOR

SERVITORUL (vrând să anunțe)

D-le director, este aici un tânăr autor.

TÂNĂRUL (intră îmbrâncind pe servitor, poartă un ghiozdan greu de piele)

De prisos, amice, să mă anunți...

DIRECTORUL

Na! altu' acum!

TÂNĂRUL (cu dezinvoltură către director și ceilalți)

Doamnelor și domnilor, mă iertați că intru așa sans fațon! Într-un templu al Melpomenei și al Taliei române, intru totdeauna ca la mine acasă.

DIRECTORUL

Uf!... Ce dorește domnul?

TÂNĂRUL

Mai întâi, d-le director, o scrisoare de la tanti!

DIRECTORUL (distrat)

Tanti? care tanti?

TÂNĂRUL

Tanti Ema.

UN ARTIST

Tantiema! mă prinz că sunteți autor dramatic!

TÂNĂRUL (naiv)

De unde știi?

ARTISTUL

Melpomena... Talia... Tantiema!

TÂNĂRUL

O cunoști? Nu-i așa că-i drăguță?

ARTISTUL

Delicioasă!

DIRECTORUL

Pe doamna Parigoriu? se poate să nu o cunoaștem? (deschide scrisoarea.)

TÂNĂRUL (zărind pe Profesor face o mișcare de plăcută surpriză, se duce la el și cu multă căldură)

A! ilustrul meu profesor?

PROFESORUL (încântat de revedere)

A! scumpul meu elev!

(Toți se grupează împrejurul profesorului și elevului, vorbind încet, pe când directorul citește scrisoarea.)

DIRECTORUL

„Mon cher directeur, vous savez combien la littérature roumaine m'intéresse... C'est ce qui m'engage à vous recommander chaleureusement notre neveu Virgile, un poète de grand talent que vous devez connaître déjà! Je suis sûre qu'il trouvera auprès de vous un accueil empressé. Comptez, je vous prie, mon cher directeur, sur l'affection de votre excellente amie...“ A! da, mi-aduc aminte (către tânăr). Da! d-ta ești junele poet care ne-a citit astă-primăvară, la doamna Parigoriu, o comedie...

TÂNĂRUL

Da, d-le; dar afară de aceea mai am o piesă nouă.

DIRECTORUL

Încă una?

TÂNĂRUL

Da; o tragedie, și în curând sfârșesc pe a treia.

DIRECTORUL

A treia?

TÂNĂRUL

O dramă socială.

DIRECTORUL

Și în câte acte, mă rog, este fiecare piesă a d-tale?

TÂNĂRUL

Prima în 5, a doua în 6...

SUFLORUL

Mă prind că a treia e în 7.

TÂNĂRUL (curios)

De unde știi?

SUFLORUL

Ghici!

TÂNĂRUL

A! eu scriu foarte ușor. Dați-mi voie să vă citesc.

DIRECTORUL (distrat)

Mă iartă, un moment!... Machauer! (arătând pe tânăr.)
Uite, d-le! uite cap! uite cap... Studiază-l bine!... Uite-te bine!
(Frizerul studiază capul tânărului din față și din spate cu atențiune.)

TÂNĂRUL

Dați-mi voie să vă citesc.

DIRECTORUL

Mă rog, sunt lungi actele?

TÂNĂRUL (scoate din ghiozdan un caiet gros)

Veți vedea.

SUFLORUL

Dă-mi voie! asta e atribuția mea, a sulferului. (ia caietul; îl deschide.) E scris mărunt.

TÂNĂRUL

A! eu scriu foarte mărunt.

SUFLORUL (cântărind în mână caietul)

Trebuie să fie lungi actele. (trece directorului caietul.)

DIRECTORUL (aceiași joc)

Destul de lungi! (trece unui artist caietul.)

ARTISTUL (același joc)

Foarte lungi! (îl trece unei artiste.)

ARTISTA (același joc)

Grozav de lungi!

PROFESORUL (care a observat jocul lor)

Știam că se cântărește hârtia brută; dar că se poate cunoaște după greutatea hârtiei și spiritul unei opere – nu știam... (râde.)
Ei! lungi! dacă sunt frumoase...

D-ȘOARA VOICULESCU

Tocmai dacă sunt frumoase.

TÂNĂRUL

Cum?

D-NA GIURGEA

Mai bine să zică spectatorul: „Păcat că s-a isprăvit“, decât:
„Uf! nu se mai isprăvește odată!“

DIRECTORUL

În sfârșit, să vedem. Vom hotărî un ceas când d. autor să ne citească tragedia d-sale, și, dacă se va potrivi cu mijloacele, cu necesitățile noastre...

TÂNĂRUL (nervos și hotărât)

Trebuie să se potrivească!

DIRECTORUL

De ce numaidecât „trebuie“?

TÂNĂRUL (tonul din ce în ce mai sus)

Fiindcă aveți aci un teatru românesc; am aci două piese românești... trebuie să le primiți!

PROFESORUL

Firește!

DIRECTORUL

Dacă ne convin!

TÂNĂRUL

Trebuie să vă convină. D-v. trebuie să-i încurajați pe tinerii literați români, nu să-i persecutați.

DIRECTORUL

Dar și literații români trebuie să ne încurajeze, nu să ne persecute.

TÂNĂRUL

Cum, d-le?

DIRECTORUL

Să ne dea piese scurte și frumoase...

TÂNĂRUL

Înțeleg pretextele sub cari voiți s-ascundeți pornirea d-v. contr-a tot ce-i românesc.

DIRECTORUL

A! d-le! noi nu putem fi contra a tot ce e românesc, căci suntem aici în teatru românesc; dar nici nu putem admite că absolut tot ce-i românesc trebuie să fie bun. Să poate prea bine ca o piesă cât de românească să nu fie bună. Mi s-a întâmplat să văz vreo două-trei...

D-NA ALEXANDRESCU

Numai atâtea?

TÂNĂRUL (solemn)

D-le director, eu aci nu vorbesc numai în numele meu, vorbesc în numele unui principiu și în numele unei întregi pleiade de talente, gata să pornească o formidabilă campanie dacă nu deschideți largi porțile d-v. noilor producțiuni dramatice naționale...

DIRECTORUL

Domnul meu! acela căruia noi gândim mai întâi de toate să-i deschidem porțile noastre largi, este publicul. Și d-ta nu știi cât de exigent și de dificil e publicul nostru. Ei! d-ta nu-l cunoști ca noi. (toți dau din cap.) Nu e așa de zadarnică vorba că Bucureștii sunt un mic Paris al Orientului. (se uită la ceas.) Pentru Dumnezeu! mai sunt zece minute. Fiecare la locul său, domnilor!... Începem! Începem! (se aude afară zgomot, un râs de femeie. Toți ascultă.)

Scena III

CEI DE SUS, O DOAMNĂ ABRACADABRANTĂ intră
râzând tare

DIRECTORUL

Dar asta! (întâmpinând-o cu toții.) Cu cine avem onoare, doamnă?

DOAMNA

Cine sunt ce vă pasă. Mulțumiți-vă a ști ce sunt. (foarte volubil.) Sunt o ființă foarte complexă! Caprițioasă și statornică; impresionabilă ca un copil incult, blazată ca un filozof istovit, mahalagioaică și aristocrată; aci primitivă, aci ultra-rafinată, iau în glumă împrejurările cele mai grave, și sunt gravă față cu cine știe ce nimicuri. Mă înnebunesc după evenimentele de senzație, vesele sau funebre, parade, accidente, crime, sinucideri,

scandaluri... Ah! (cu voluptate.) Calomniile, cancanurile, scandalurile! Un scandal cât de puțin monstruos face pentru mine mai mult decât un sinistru cât de îngrozitor! Îmi trebuiesc dimineța cum deschid ochii știri palpitate, dacă nu adevărate, măcar... altfel. Dezmințirea lor seara mă mâhnește peste măsură și nu mă pot mângâia decât a doua zi cu o născocire și mai și.

D-NA ALEXANDRESCU

Ciudată persoană! parc-aș cunoaște-o!

DOAMNA

Pedanții mă nesocotesc, fiindcă le par ușuratecă, șarlatanii mă curtează, crezându-mă naivă; oamenii de merit mă respectă, știind că adesea judec foarte just. Modeștii mă lasă indiferentă, îndrăzneții mă fascinează, bravii mă cuceresc. Am uneori momente de adâncă și limpede conștiință, alteori îmi lipsește cel mai elementar bun-simț. Îmi place să protejiez și să persecut, și tiranisesc mai mult pe cei protejați decât pe cei persecutați. Da, îmi place să tiranisesc, căci am putere superlativă. (Se oprește deodată și oftând adânc.)

TOȚI (o admiră)

A!

DOAMNA

A! și cu toate astea, am și eu o stăpână, o tirană, contra căreia peste puțină să mă revolt, ale cărei capriții, cât de absurde, sunt pentru mine sfinte porunci... De mi-ar porunci să umblu iarna în dril și vara în blană; de mi-ar porunci să port un ciorap la gât și cravate la picioare, să umblu acum ca un kanguroc (joc), pe urmă ca o căprioară (iar joc), trebuie să o ascult. Această crudă tirană a mea se cheamă...

TOȚI

Se cheamă?

DOAMNA

Moda!

TOȚI

Moda?

DOAMNA (schimbând deodată tonul, foarte veselă, cu mult humor)

Da! moda!... Uite ce mi-a poruncit să port. (arată pălăria; către o artistă.) Așa-i că-i șic? Superbe, ma chère. (către Profesor.) N'est-ce pas, mon professeur? (făcând o mișcare, îl lovește cu bordul pălăriei; el se retrage și privește pălăria curios.) Ce te uiți? Știu că e prea mică... Nu mi-a gătit-o încă p-a de toamnă. (către autor arătându-și fundele de la pantofi.) Uite! ce zici?... o porumbiță moțată și încălțată, n'est-ce pas, mon cher? (îl ciupește de bărbie.) Așa sunt eu. Astăzi voi sunteți la modă, îmi placeți și vă îmbrățișez cu drag, dar ferțiți-vă de moda de mâine, o voi urma fără judecată și fără regret. Astăzi îmi poruncește să cânt un cântec favorit al ei... Dimineața, când mă deștept, peste zi, seara la culcare, trebuie să-l cânt! (Începe a fredona cântecul en vogue. Toți împreună fac răspunsul, ea încântată către Profesor.) Vezi că-l știi! (devine iar serioasă și schimbând brusc tonul.) Și nu vă puteți închipui câte griji mă zdrobesc și ce plăcere pentru mine să le uit din când în când măcar câteva momente. De aceea îmi place cu deosebire muzica și teatrul. A! teatrul!... Dar un teatru ca să-mi placă mie... (cu mult avânt și elevație crescândă) trebuie să fie viu, cald, fierbinte! Să dogorească viață de aci până colo sus în fundul galeriei; actorii... când ies pe scenă, să fie niște posedați; să aibă un demon în ei; prin ochi, prin sprâncene, prin gură, prin vârful degetelor, prin toți porii, să scoată pe demonul acela și să-l sufle asupra mea. O clipă să nu-l ierte pe spectator a-și veni în fire, a-și da seama de ce vor cu el; să-l ia

repede, să-l zguduie, să-l ametească, să-l farmece, să-l vrăjească¹,
mai știu eu cum să zic? Când or ieși din teatru, nici doi ochi
să nu fie uscați și siguri: toți să fie împăienjeniți de emoție,
umezi de plâns ori de râs. (aplauze unanime.)

DIRECTORUL

Vom face, doamnă, din toată inima tot ce-i cu putință spre
a vă da un teatru cum doriți. Și acum (uitându-se la ceas și hotărât)
să ne iertați d-v., dar trebuie să începem!

DOAMNA (cu entuziasm)

Curaj, doamnelor și domnilor, și noroc! Merg să vă ascult.
(Doamna pornește spre fund.)

DIRECTORUL (oprind-o)

Cu pălăria asta?

DOAMNA (râzând)

De hatârul d-v. am s-o scot. (Toți îi mulțumesc petrecând-o.)

(Cortina)

ROMA ÎNVINSĂ

TRAGEDIE ÎN 5 ACTE

de Alexandru Parodi

Traducere de I. L. Caragiale

PERSOANE

PUBLIUS FURIUS PHILUS, pretor
LUCIUS CORNELIUS, pontifice
FESTUS METELLUS, căpetenia decemvirilor
QUINTUS FABIUS MAXIMUS, senator
CNEIUS LENTULUS, tribun legionar
QUINTUS ENNIUS
CAIUS, tribun al poporului
CAESO, scrib
VESTAEPOR, sclav
POSTHUMIA, o oarbă
OPIMIA
IUNIA
O VESTALĂ
GALLA, sclavă
DOI BĂTRÂNI
DOUĂ FEMEI DIN POPOR

ACTUL I

Înlăuntru Curiei lui Tului Hostiliu. – Jețuri așezate în semicerc; în mijloc pe o estradă, al pretorului. – Dimineața.

Scena I

CAIU – POPOR – BĂRBAȚI și FEMEI

BĂTRÂNUL I (intrând cu gloata)

Ce! pân-acum Senatul nu-i încă adunat?

CAIU (intrând și dânsul)

Ce-i pasă lui de Roma, că s-a cutremurat!
Când Roma stă să piară, și când cu sumeție
Purtat de-o soartă oarbă, vrăjmașul e să vie
Să rupă muri, să intre cu jaf și-omor cumplit –
Poporul stă nemernic, Senatu-i adormit.

FEMEIA I-a (tânără)

D-abia se face ziuă!...

CAIU

Ș-apoi? Vrei să nopteze,
Ca, la scăparea Romei, romanii să vegheze?
Vrăjmașul vine iute și preste noi va da,
Și prea târziu Senatul de se va deștepta,

O să vedem cu jele în zilele aceste,
Că Anibal în Forum stăpân puternic este!

BĂTRÂNUL I

În zilele aceste?

FEMEIA I-a

De barbari stăpâniți?

BĂTRÂNUL I

Cetatea dărâmată!... Da: „Vai de biruiți!“
Acest cuvânt prezice, în vechile anale,
O altă cotropire cu alte saturnale.

FEMEIA I-a

Și crud e Africanul! nimica n-are sfânt:
Altare, feciorie!...

BĂTRÂNUL I

Nici sânge, nici pământ,
Nu va cruța nimica.

CAIU

Prin fier vor trece toate.

FEMEIA I-a

Și nici o mântuire!

BĂTRÂNUL I

Să ne-nchinăm lui poate!...

BĂTRÂNUL II

Adevărat să fie? Vrajmașul...

CAIU

Ne-a strivit!

FEMEIA II-a (bătrână)

Vai nouă!

BĂTRÂNUL II

Cei doi consuli?

CAIU

Și dânșii au pierit!..

BĂTRÂNUL II

Cum! amândoi?

CAIU

Da!

BĂTRÂNUL II

Astfel a Romei măreție

O pângări străinul în oarba lui trufie,
Și pe romani un negru și crud biruitor
Îngenunchiați îi ține sub greul său picior!
Din nimicirea noastră mărirea își clădește,
Și pentru-a treia oară acum ne umilește.
Rușine!

BĂTRÂNUL I

Lumea toată va lauda pe zei,
Că dărâmareă noastră va fi-nălțarea ei.

FEMEIA I-a

Cetatea noastră-n flăcări!

BĂTRÂNUL I

Neveste, fete, mume

Răpitate. Africanul pe prunci o să-i sugrume;
Și pradă Roma mândră străinului va fi!

FEMEIA II-a

De-acuma numai zeii mai pot a ne scuti!

Scena II

ACEIAȘI – POSTHUMIA – GALLA

POSTHUMIA (răzimată de Galla)

În ce loc suntem, Gallo?

GALLA

La Curie.

POSTHUMIA

Se poate?

Îngădue Senatul înjosoritei gloate
 Să rușineze-aicea, prin lacrimi și bociri,
 Statornicia Romei și-a ei nenorociri?

BĂTRÂNUL I

Ce zici? Ce-ai zis, bătrâno?

POSTHUMIA (în mijloc)

Vai mie! Așa dară,

Dup-o viață lungă și neagră și amară,
 Mi-a fost ursit, pe semne, să nu mor până când
 Nu voiu vedea în Roma pe Anibal intrând.
 Decât să plângeți astfel, rugați-vă mai bine:
 Și rugile sunt arme. Bătrâni, aideți cu mine:
 Cu toții-n templul Vestei veniți. La piept aș vrea,
 Ca să-mi reiau puterea, să strâng pe fiica mea.
 De tot mi-e frică astăzi, dar lângă dânsa-mi pare
 Că nu m-aș teme-atâta de-a patriei surpare.
 Hai Gallo!

(Străbate încet scena și iese)

CAIU

Cine-i astă bătrână? nu știi tu?

BĂTRÂNUL II

Posthumia; e rudă, pe cum îmi pare, cu
Saurii.

FEMEIA I-a

Toată ziua petrece la Vestale.

CAIU

Ei! Știți ce se vorbește? Fecioarele fatale
Lăsară să se stingă azi-noapte focul sfânt.

FEMEIA I-a

Vai! ce nelegiuire!

BĂTRÂNUL II

Al lui Camil mormânt
De două zile urlă.

FEMEIA I-a

Azi-noapte, lumea spune,
O sabie de sânge, de către soare-apune
A despicat în două văzduhul!...

BĂTRÂNUL II

Auziți

Minune!

FEMEIA II-a

Semne rele!

BĂTRÂNUL II

Am fi niște smintiți

Să așteptăm vrăjmașul asupra-ne să cază.

De Roma ce ne pasă? De-acuma toți să-și vază

De cap! ... La fugă!...

Scena III

ACEIAȘI – FABIU

(Fabi, care intrase cu puțin mai-nainte, pășeste cu liniște și măreție.)

Sunteți romani! Sunteți bărbați!

Și voi asemeni sfaturi mișele s-ascultați!?

BĂTRÂNUL I

Fabi!

CAIU

E!

FEMEIA I-a

Pe el numai nu l-au învins dușmanii!

BĂTRÂNUL II

Dac-ale lui povețe le-ar fi urmat romanii,

Cetatea noastră astăzi vrăjmașilor n-ar fi

Deschisă.

BĂTRÂNUL I

Numai dânsul zadarnic prevesti

Nenorocirea noastră.

FABIU

Ce groaznică rușine!

N-aș fi crezut aceasta, de mi-ar fi spus oricine.

Romanii să se creadă pierduți? Vă tânguiți!
Nu vi se cade viața când nu știți să muriți.

BĂTRÂNUL I

Feciorii noștri sânge îndeajuns vărsară!

FEMEIA I-a

Și văduve pe toate bărbații ne lăsară!

FABIU

Atunci un singur strigăt puternic vom rosti
Toți: „Răzbunare!“

CAIU

Pentru Senat...

FABIU (cătrec Caiu)

Ce cați aci,
Tribune? Datoria alt-undeva te chiamă.
De nemurirea Romei Senatul n-are teamă;
Și încă nu e-n Roma vrăjmașu 'nvingător!
(Caiu iese)

MAI MULTE GLASURI

Mântuitorul nostru!

FABIU

Ieșiți! Mântuitor!...
O inimă bărbată nu poate-n veci să piară.
Lictorii! d-aci mulțimea să iese-ndat-afară;
Azi liniște ne trebui'.

(Poporul iese. Vin senatorii împreună cu marele pontifice Luciu Corneliu.)

Scena IV

FABIU – LUCIU – SENATORI

FABIU

Avem să căutăm
Prin sfaturi înțelepte tot răul să-ndreptăm.
Când Marte ne-amenință, Minerva ni-e scăpare!

LUCIU

Ce încercare, Fabiu!

FABIU

Da, crudă încercare!
Și-n lume numai Roma o poate îndura.

LUCIU

Cu-a lor dreptate zeii au hotărât așa.
Pe Anibal norocul fățiș îl ocrotește.

FABIU

Când fără de cruțare pe noi ne prigonește!

LUCIU

S-a făptuit în Roma un prea cumplit păcat.

FABIU

Ești Pontifex, spășește-l, căci ție-ți este dat
Să-mpaci pe zei.

LUCIU

Așa e; dar cată să știi bine;
Păcatul – care este, și vinovatul – cine?

FABIU

Cum! nu știi încă?

LUCIU

Taina grozavă, am cerut
Să mi-o dezlege cerul, dar cerul stete mut!

FABIU

Atunci ce dovedește a crimei făptuire?

LUCIU

A ne-mpăcatei soarte, vrăjmașe prigonire.
Chiar pasările sacre: azi toate au cobit
Prin zborul lor.

(În timpul acestei convorbiri, preotul Fabiu a intrat după lictori, și s-a
suit pe jețu-i.)

FABIU

Pretorul pe jețu-i s-a suit;
Ședeți.

LUCIU

Luați aminte!

(Se așează după Fabiu, în față-i.)

Scena V

ACEIAȘI – FURIU – SENATORI, apoi LENTUL

FURIU

Oștirile romane
Au fost din nou zdrobite de gloatele dușmane;
Părinți ai Romei, cerul așa ne-a osândit!
Atotputernicia de-acum ni s-a sfârșit;
Și ne-adunarăm astăzi să punem toți la cale,
Nu soarta vreunui rege și-a staturilor sale,

Nu pentru alte neamuri ca domni să legiuim,
 Ci chiar a noastre vetre și muri să mântuim! –
 Lictorii! să intre Lentul.

(Lictorii se supun. Lentulus intră, plin de sânge și pulbere.)

Aci ne stă de față

Un căpitan de-al celor ce-au dat a lor viață
 Tiranei morți la Canne. El vine la Senat
 Cu de-amănunt a spune cum lupta s-a urmat
 Și cele de pe urmă a lui Emil cuvinte.

LUCIU

Cu zeii, se cuvine, să-ncepem mai nainte:
 Nebiruita Romă e-nvinsă azi de ei;
 Căci Anibal e numai un biciu purtat de zei.
 Așupră-ne apasă o grea fără-de-lege,
 A cărei taină cată curând să se dezlege,
 Ca să putem, spășind-o, pe dușman a sili
 Și el să-și ispășească izbânda de o zi.

FURIU

Ce-i de făcut? vorbește.

LUCIU

Eu zic, că decemvirii,
 Să caute, să afle izvorul mântuirii
 Din cărțile Sibilei luând destăinuri
 Și pentru biruință cerești povățuiri.

FURIU (consultând în tăcere pe toți)

Senatul se-nvoiește.

LUCIU (lui Caeso)

La Capitoliu du-te

A zeilor povețe să ceri și vino iute.

(Caeso pleacă.)

FURIU (căt-re Lentul)

Te-apropie, tribune, și spune ce-ai de spus.

(O tăcere.)

LENTUL (foarte mișcat)

Vin de la satul Canne. Acolo s-au răpus
Oștirile romane. Acolo-n bătălie
S-a stins mărirea noastră cu-atâta grozăvie
Cât Anibal, de sângiuri și de măcel sătul,
Chiar însuși striga, însuși, barbarilor: „Destul!“

(Fabi-u își acoperă chipul cu pulpana.)

Îmi este martor cerul: în luncile cernite
Și prin restriștea noastră de-apururea vestite,
Mi se cădea și mie un loc să pot găsi!
Dar n-am putut să-l capăt; și am venit aci
Ca să vă zic: „Eu singur, când oastea-ntreagă-i moartă,
Eu singur mai am viață!...“ A! blăstămată soartă!

FABIU (descoperindu-se)

La prigonirea sorții, virtute e a ști
Să ținem piept: tribune, dă-ți inimă.

LENTUL (astâmpărându-și treptat mișcarea)

Deși

Silitu-ne-a vrăjmașul să-i dăm atacuri multe,
Nerăbdătorul Varon de-ar fi voit s-asculte
A lui Emil părere, noi nu ne-am fi lăsat
La lupta cea fatală... Dar nu l-a ascultat!
... Mijea de ziuă. După o noapte-n așteptare
Superbi ies cei doi Consuli, gătiți de-ncăerare,
Din cortul lor. În aer ce crunt mai răsunau
Strigările de luptă, și caii nechezau

L-al trâmbiților țipăt. Săgețile porniră
 Ca grindina. Romanii atuncia năvăliră
 Pașind făr-de clintire la moarte și omor:
 Vai! greu plângea pământul gemând sub pașii lor!
 Cu Asdrubal în capu-i, fruntaș voinic, mulțimea
 Numizilor din goană ne-nfrânge călărimea
 Și-o risipește-n lături. Romanii, grămădiți,
 Puternic zid de piepturi, viteji nepilduiți,
 Pe africani sfârâmă și-i calcă sub picioare.
 Dar iată că o ceată de gali îngrozitoare,
 S-arunc-asupra noastră: goi până-n brâu și-armați
 Cu săbii mari și late, cu sulți lungi, urmați
 De nubieni sălbatici, bărbați cu chica creată,
 O gloată fără număr, ce mânuie sumeață
 Trofeele romane. Pe dânșii năvălim
 Strigând toți „Răzbunare!“ cumplit să-ndreptătim,
 Această grea rușine: ei cad, ei cad grămadă
 În pulvere, noi smulgem a barbarilor pradă!
 Măcel nebun! cad sute și mii de luptători
 Și-n sânge-și dau sfârșitul învinși și-nvingători!
 Dușmanul dă de moarte; zadarnic însă moare,
 Căci oștile romane, rămân biruitoare.
 – Și ne gândeam la Roma, și mândri ne simțeam,
 Că prin a noastre brațe mărirea-i măntuiam. –
 Când – Anibal năpraznic apare deodată,
 Răcnind recheamă-n luptă oștirea sfârâmată:
 Se-ntoarce biruitul, și dă-n biruitor,
 Din patru părți, îl prinde și-l strânge-ngrozitor.
 Și vin mereu barbarii, vin gloată preste gloată;
 Ca un potop se varsă sălbăticimea toată.
 Călări pe cai sălbatici, numizii se ivesc
 Cu Asdrubal în frunte; pe noi se năpustesc,
 Turbați în goană mare ca oarba vijelie.

Noi – dăm cu deznădejde și mai culcăm o mie.
 Ah! soarta fără milă deși ne-a sfârâmat,
 Romanul pierde mândru, căci pierde răzbunat!

FURIU

O fii viteji ai Romei! O jertfe-a crudei soarte!
 Măreți ca și în viață fuserăți și în moarte!

LENTUL

Amurgul se lăsase. Călare alergam
 Prin lunca neagră, unde? eu însumi nu știam.
 Din nori apare luna pe-ncet și fără veste;
 Atunci zăresc o umbră; m-apropiu – cine este?
 Emil: ședea pe-o piatră, pierdut în gânduri. Eu
 Descaléc lângă dânsul și-i zic: „Ia calul meu,
 Fugi până-i vreme, scapă!“ Iar el: „Nu, niciodată!
 Voiesc să las – îmi zice – un nume fără pată.
 Că s-au răpus romanii e numai vina mea:
 Mișel d-aș zice altfel; și nici nu voi putea
 S-o șterg decât prin moarte“. Cuvântul nu sfârșește
 Și iute o săgeată în inimă-l izbește.
 Deodată se ridică strigând: „Viteji romani!
 Pe cari v-am dat eu însumi ca jertfă la dușmani!
 Armați-vă! zdrobiți! sau dacă nu, mai bine
 Decât supuși la barbari, muriți și voi cu mine.
 Și cel învins e mare când știe a muri!“.
 Atât putu să zică; simți că moare, și,
 Acoperindu-și fruntea cu manta-i sfâșiată,
 Căzu lungit. Atuncea și Anibal s-arată,
 Și-ntins fără de mișcare pe-acest roman zărind,
 Asupra lui s-apleacă, și chipui-i dezvălind,
 Pe consul recunoaște... Se-ntunecă la față:
 Trufia biruinții se stinge și-i îngheață. –

Părea că-l roade-n suflet un cuget muștrător:
 Învinsului Emiliu să fie-nvingător!
 Vedea că, după însăși cumplita-ne pierzare,
 Cartagena-i tot mică și Roma e tot mare!
 Și Roma săngerândă, ce-n față-i apărea,
 De-ai săi măreți și falnici străbuni îi amintea
 Crezu că-i vede-aieva, se rușină în cuget,
 Și potolind degrabă al barbarilor muget,
 Biruitor nemernic – în cortul său fugi.

FABIU

Așadar de azi noapte, ei n-au putut veni,
 Chiar până lângă Roma!...

LENTUL

Când i-am lăsat la Canne,
 Ei împărțeau averea trofeelor romane.

FABIU

Să ne gătim în grabă!

(Un lictor aduce pretorului o scrisoare.)

FURIU (ținând scrisoarea nedespecetluită)

Dar încă n-ai sfârșit:
 Aveam doi consuli. Varon?

LENTUL

Trăiește.

LUCIU

A primit,
 Când singur e de vină, că oastea ni-e pierdută,
 Să mai trăiască?

FURIU (a citit scrisoarea)

Varon se află cu o sută
De călărei în preajma Venuziei.

LUCIU (ironic)

Frumos!
Măreț! de lauri vrednic! Ce consul inimos!

FABIU

Și ce ne scrie?

FURIU

Cere, viața să-și închine
Ca jertfă pentru Roma.

LUCIU

Fugar făr' de rușine!
Nevrednică-i de Roma acuma jertfa lui,
Și n-o primim!

FABIU

Nevrednic! bătut! fugar! cum spui;
Simțind pieirea Romei, pieirea lui își vede,
Și tot nu piere încă! și-n Roma tot mai crede!
Atâta bărbăție putea-vom osândi?
O nu! să fim toți gata cu pompă a-l primi.
Mândria cu rușinea, el drept și le măsoară:
De-o parte, vrea să-nvingă – de alta, vrea să moară!

LUCIU

Senatul cum gândește?

FURIU

Să vie! Bună, rea,
Să-ndure tot o soartă cu noi toți: Roma vrea
Pe consulul său.

LUCIU

Roma e prea mărinimoasă!

FABIU

Iertăm pe Varon; însă osânda fioroasă
Și groaznică pedeapsă lui Anibal vom da.

FURIU

E-nvingătorul nostru...

FABIU

Învingător e, da!

N-o să mai fie însă.

FURIU

Dar năvălirii sale

Ce altă-mpotrivire vom pune decât jale?
Moșnegi mai sunt în Roma, copii mici și femei:
Ei știu numai să plângă, ce pot să facă ei?
Când tinerimea toată ni s-a răspus la Canne,
Și cutropiți cum suntem de gloatele-africane,
Mai crezi în biruință?

FABIU

Da! suntem strănepoți

Aceluia ce-nvinse pe Brennus. Dacă toți
Romanii-s morți, atuncea să naștem alții iute:
Se află sclavi în Roma, mulțime, mii și sute,
Viteji, voinici și vrednici. Aleagă-și ei ce vor:
Sau drepturile noastre sau lanțurile lor.
Să-i dezlegăm din fiare, și ei ca noi să fie,
Și vor avea la luptă destulă bărbăție.

FURIU

De unde însă arme? În Roma nu găsim
Nici paveze, nici săbii...

FABIU

Putem să făurim!

Din lanțuri, din cătușe, din pluguri și topoare,
Vom face săbii, sulii, săgeți ucigătoare;
Iar paveze... destule chiar zeii ne vor da.
Le-au hărăzit lor multe străbunii noștri. Da!
Când Roma-i părăsită de zeii toți, drept are,
În lipsă d-alte arme, să smulgă din altare,
Trofeele-nchinat în timpii cei trecuți,
Dovezi nepieritoare de vechile-i virtuți.
Acea ce-n altare au hărăzit părinții,
E-n drept la fii s-aducă câștigul biruinții.
Purtând romanii falnic trofeul strămoșesc,
Ce încă stă fierbinte de sânge vrăjmășesc,
Vor fi mai tari ca stânca. Cu-a lor străbune arme,
Ca și odinioară pe dușmani pot să-i sfarme.
La inimi mari și soarta se-nchină-adesiori.
Deprinsă nu e Roma să aibă-nvingători:
I-ntâmpină cu ură, cu clewet îi gonește
Și făr-amenințare cumplit îi pedepsește.
Vrăjmași în Capitoliu, nici s-a mai pomenit
Alt somn decât al morții cândva să fi dormit!

LENTUL

Trăiască Fabiu!

FURIU

Roma prin el se mântuiește,
Căci marele lui suflet pe toți ne-nsufletește.

CAESO (anunțând)

Vin decemvirii!

Scena VI

ACEIAȘI – FESTUS, însoțit de patru DECEMVIRI și CAESO

FURIU

Marte cu noi!

LUCIU (către decemviri)

V-apropiați,

Voi care-n taine-ascunse ursitele păstrați;
Deschis-ați cartea sacră, izvor de mântuire,
Din Delfi sfânt răsunet și datu-i-ați cetire?

FESTUS

Te-am ascultat, cetirăm!

LUCIU

Și cerul s-a rostit?

FESTUR

În cărțile Sibilei aceasta am cetit:
„Atuncea vei smulge a leului ghiară,
Atuncea la rele găsi-vei hotarul,
Atuncea de Marte vei fi ocrotit –
Când flacăra Vestei vei face, ca iară
Curată și lină să arză-n altarul,
De altă văpaie acum prihănit“.

LUCIU

A venerei văpaie, desigur?

(Coboară din jet.)

Iată dar,
E dezvălită taina!

FABIU
Și tocmai în altar
Păcatul cel de moarte găsi adăpostire!

LUCIU
Să îmbunăm pe Vesta prin grabnică spășire.

LENTUL
O, zei!

LUCIU (lui Festus)
Și vinovata ce nume poartă?

LENTUL (în parte)
Vai!
Vai, biata, vai!

LUCIU (luându-i aminte)
Tu tremuri? Te-nfiozezi! Ce ai?
O sor-a ta mai mică îmi pare că-i Vestală...

LENTUL (repede și sigur către Festus)
Se află al ei nume în cartea cea fatală?

FESTUS
În cartea ursitoarei nici unul nu stă scris.

LUCIU
Să-l știm ne trebui'...

FURIU (se ridică)
Sfatul Senatului e-nchis;
Noi nu vom sta de-acuma în Roma pângărită.

Mergi și-i ridic-altarul și flacăra-i mânjită,

Pontifice spășirea pe seama ta să iei:

Răzbună cu asprime pe Roma și pe zeii!

(Pe cât timp marele Pontifice iese cu decemvirii și cu Caeso, sfatul

Senatului se ridică în consternația tuturor.)

ACTUL II

Tinda templului Vestei

—————

Scena I

FABIU – ENIU

ENIU (intrând după Fabiu)

Cum? preste pragul sacru al templului putem
Să trecem? Oare Vesta ne-ngăduie? Mă tem
Că fruntea celor șase fecioare prea curate
Vom face să roșească.

FABIU

Aci putem străbate.

N-ai teamă, Eniu.

ENIU

Templul acesta, mi s-a zis,
Că este totdeauna și tuturor închis.

FABIU

Da; însă nu și tinda. În locurile-aceste
E-n voie fiecare să intre. Tinda este,
Cât ține ziua numai, deschisă tuturor.

ENIU

Dar când apune ziua?

FABIU

De lege călcător

E cea ce pătrunde aicea chiar.

ENIU

Și cine

De lege nu ascultă?

FABIU

Să piară se cuvine.

– De legile lui Numa, cum văd n-ai auzit.

ENIU

Ba da; cu toate astea, deși mi s-a vorbit,
Pe coastele Calabrei, de legile lui Numa,
De datinele Vestei, fiindcă pân-acuma,
Străin mă aflu-n Roma, – doresc a te-ntreba,
Ceva. Am voie, Fabiu?

FABIU (binevoitor)

Fără-ndoială, da!

ENIU

Voi spune, poate, lucruri ce Roma nu le știe.

FABIU

Se zice că poeții, cu mintea lor cea vie,
A veacurilor beznă adesea risipesc
Și limpede cu gândul în viitor cetesc;
Iar visul, călăuză isteată, se mândrește
Că, premergând ideii, istoria vestește.

Vorbește-mi așadară; te-ascult fiindcă sper,
Că noi avem în Eniu un viitor Homer.

ENIU

Adevărat că Roma, credința-n loc de-a-și pune
În arme, năzuiește la cer, le vr-o minune?
Că, spre ocara celor ce sângele și-au dat
La Canne vitejește, bătrânii din Senat,
De-a oștilor pieire găsiră toți cu cale
Năpaste să arunce pe una din Vestale?

FABIU (grav)

Adevărat!

ENIU

Că Luciu îndată va sosi
Dreptate la năpaste să caute-a găsi?

FABIU

Adevărat!

ENIU

Că dacă se prinde vinovata,
Setos de jertfe, aprig, Pontificele-i gata,
Urmând străvechea lege și datinele ei,
De vine s-o îngroape spre a cinsti pe zei?

FABIU

Așa e, vai!

ENIU

Suspinul acesta dovedește,
Că glasul de părinte în inimă-ți vorbește:
Copila ți-e vestală, cum știi.

FABIU

Te-ai înșelat,
Căci tatăl ei, sărmanul, de mult a răposat:
Eram cu dânsul frate. Crescându-o de mică
I-am fost ca și părinte.

ENIU

Și astăzi, nu ți-e frică,
Nu tremuri că se poate?...

FABIU

Să tremur pentru ea!
Ocară i-aș aduce. Cunosoc pe fiica mea
Îndeajuns; de dânsa n-am teamă niciodată,
Căci neamul nostru poartă un nume fără pată

ENIU

Da. Mândră de-al ei nume, pe el s-a sprijinit:
La glasul datoriei ispita a pierit!
Dar alta – fără sprijin, o biată părăsită
Căzu cu trup și suflet, învinsă de ispită.
Și s-o îngroape vie! și nu vei face tot
De cruda ei osândă s-o mântui?

FABIU

Eu nu pot
Decât a mă supune la lege.

ENIU

Roma dară
Îngăduie asupra-i această grea ocară:
Un preot s-o mânjească cu jertfe omenești!

FABIU

Dreptatea cere plata păcatului. Voi ești
 Un neam întreg să piară în loc de-o vinovată?
 Nu! zeii vor spăsi: să moară!

ENIU

Niciodată!

Asemenea prinoase primite nu-s în cer,
 Și nu le vrea dreptatea, și zeii nu le cer!
 Dar cine-i Vesta ceea? ce templu e acesta
 În care chiar copiii vi-i duceți jertfă?

FABIU

Vesta

E patria, e focul din cer. Pe-al ei altar,
 Ascuns în taină, Roma păstrează sfântul dar.
 Locaș de mântuitor și pavăză cerească,
 Aicea ni se ține virtutea strămoșească. –
 În piepturi vestejite de patimi n-a stătut
 O inimă bărbată cândva să fi bătut;
 Căci laurul nu crește în bălțile spurcate,
 Și lumea nu se-nchină la arme necurate.
 Aci e Vesta, Eniu: în față-i să te pleci!
 Aci străluce steaua romanilor de veci,
 Aci se află-nchisă a patriei comoară!
 Acel ce ne mânjește altaru-i sfânt – să moară!

ENIU

Deși mă minunează cuvintele ce-mi spui,
 Ca tine nu pot crede.

FABIU

De mult, din țara lui,
 Troada cea vestită, pribeagul de Enea

Italiei aduse credința și schinteia
 Zeitei Vesta, care se află mai presus
 Ca zeii toți – a lumii văpaie.

ENIU

 Mi s-a spus

Și știi, că Vesta fuse regină muritoare,
 Lui Jupiter străbună. Dar Jupiter ce-i oare?
 Văzduh ce nu s-apucă, e aer, este vânt –
 Sau poate, cine știe! un chiar deșert cuvânt!

FABIU

E vânt, e aer, Eniu, e viață și lumină;
 E binele, tăria; virtutea i se-nchină;
 Domnește preste veacuri și e nemărginit;
 În el e tot, și totul e fără de sfârșit.
 Zadarnic stă-mpotrivă-i furnica omenească,
 El e atotputernic în slava lui cerească.

ENIU

E binele, virtutea – și voi, ca să-l cinstiți,
 Osânda unei biete femei îi pregătiți?
 Ucideți o femeie – de sila lui? Un rege
 De veacuri mort vă cere așa cruzimi? O lege
 Barbară? Obiceiul străbun? Dar – a greși
 Mereu și fără seamă e legea minții? Și
 Mai sunt bărbați să crează, că numai prin minune,
 Prin moarte de-o femeie, pământul vor supune?
 Atuncea – dacă nu e dușmanul ne-mpăcat
 Acela ce vă pierde, ci numai un păcat,
 Și Roma își impută primejdiile sale
 La vina-nchipuită a unei din vestale –
 Emiliu de cât Varron nu fuse mai istet:
 Viteazul și fugarul au tot același preț.

– La ce mai faceți arme? La ce mai strângeți gloate,
 Când moartea păcătoasei vă mântuie de toate?
 O pavază putinte mormântul ei va fi;
 În el vrăjmașul aprig, pieire va găsi.
 – În vremile de astăzi, Camile, dormi în pace!
 Isprăvile mărete un preot le va face.

FABIU

Prin moartea vinovatei, norocul vom schimba:
 Vom prinde răspuțere, credința ne-o va da.
 Știindu-se cu zeii, oștirile romane
 Măcel cumplit vor face în gloatele dușmane:
 În flacăra credinței un suflet oțelit
 Nu este prin nimica de nimeni biruit.

ENIU

Așa; la voi credința în jertfe năzuiește:
 A omului viață nimic se socotește.

FABIU

Vai!

ENIU

Fabiu, crez, așa e și nu mă-mpotrivesc;
 În numele virtuții voi însă să-ți vorbesc
 A ta e datoria, viteaz cu suflet mare,
 Să surpi aceste datini, aceste legi barbare,
 Nevrednice de oameni, nevrednice de zei!

FABIU

Orice popor

S-aducă cinste legii străbune e dator.

ENIU

Gândeam, ca să te-nduplec...

FABIU

Pui multă stăruință

Să mântui pe vestala: îți este cunoștință?

O știi cumva?

ENIU

Nu; însă, ca om, pe cât putui

Pe om am vrut să-l apăr. Zadarnic! Tu îmi spui

De patrie, de Roma...

FABIU

Așa mai sus de toate

E patria.

ENIU (aprinzându-se)

E omul. Dar dacă nu se poate

Să schimbi a ta credință, atuncia voi să fug

Din aste locuri, unde prin jertfe și prin rug,

În templuri, se aduce la zei închinăciune.

– Aceste adevăruri voiam a ți-le spune.

Am spus ce-mi stă pe suflet; acuma, fă ce vrei,

Și cerul să-ți trimită povața de la zei.

(Iese.)

Scena II

FABIU (singur)

Povața mi-e știută: e sfânta datorie!

– E grec, e tânăr Eniu, să judece nu știe,

El vrea să fie mila de legi judecător,

Când tocmai în durere s-a pus tăria lor.

– Și ce sunt eu, și cine, să surp această lege,

Ce Eniu o defaimă fiindcă n-o-nțelege?

Statornic pentru țară și lege am luptat:
 Făcându-mi datoria, mării am căpătat;
 Și însumi eu, când Roma se află în pieire,
 La datina-i străbună s-aduc împotrivire?
 Nu, nu! murind Vestala ne face oameni noi
 De viață; așadară, să moară pentru noi!
 – Pontiful!... singur!... oare – el...

Scena III

FABIU – LUCIU – CAIU – CAESO (doi scribi)

LUCIU (în griji)

Fabiu, au să vie

Vestalele îndată. – Pe cât îmi pare mie,
 Aicea pân-acuma vreo veste n-a ajuns
 De spusa ursitoarei. În templu am pătruns:
 E pretutindenii pace și liniște curată;
 Pe nicăirea urmă de vină nu s-arată,
 Și flacăra pe vatră străluce lină. Dar,
 Sub vălu-i, vinovata s-ascunde în zadar;
 Căci ochiu-mi este ager și trebuie s-o vadă,
 Și Vesta va să aibă a jertfei sale pradă.

FABIU

Dar cine să ți-o spună?

LUCIU

De mult am rânduuit
 Să caute de templu, p-un rob, un gal smintit.
 Va spune tot, n-ai grije, de voie ori de teamă.
 E om vânjos; dar este moșneag, și mai cu seamă
 E rob. De nu va spune de-a una, voi avea
 Un mijloc sigur...

FABIU

Care?

LUCIU

Voi...

(Robul intră și privește cu șiretenie).

Galull...

VESTAEPOR (în parte)

Ce vrea?

Scena IV

ACEIAȘI – VESTAEPOR

LUCIU (robului)

Te-apropie, bătrâne, și-ascultă. Pentru tine,
 Eu am tot o putere: spre rău ca și spre bine.
 Un semn al meu te face, din rob ce ești să pleci,
 Și liber preste țărmii Rodanului să treci,
 Să intri iar în vatra de zece ani dorită,
 S-ajungi la bătrânețã adâncă și tihnită,
 Cu fiii, cu nepoții, cinstit, în țara ta;
 Să mori la tine-acasă. Da –însă nu uita,
 Că poate și mai lesne, un semn al meu te duce
 La moartea cea mai cruntă: pe două bârne cruce
 Țintit cu trei piroane.

VESTAEPOR

Pricep... Cu un cuțit

Asemenea îmi pare și vorba ce-ai vorbit,
 Cu două căpătaie, în tot neasemănat:

Prăselele – de aur lucrat în nestemate,
Tăișul – drept și neted cu gură de oțel.

LUCIU

Întocmai, de minune! Alege-ți la un fel.
În mâna ta ți-e soarta; să te vedem, vorbește:
Trai liber vrei, sau moarte?

VESTAEPOR

Trai liber voi, firește
E limpede: mai bine de mii și mii de ori
Să mori de bătrânețe, tihnit, decât să mori
Pe cruce.

LUCIU

Dacă-i astfel, să lași de-o parte frica,
Să spui tot adevărul, să nu-mi ascunzi nimica;
Să fii mai drept ca dreptul: ia seama ce vorbești,
Știi taina, da! sunt sigur: dovadă-i că pălești.

VESTAEPOR

Ba nu; o rană veche de suliță, pe care
Primitu-o-am la Clusiu mă ustură, mă doare,
Mă-njunghie câteodată.

LUCIU

Aci s-a petrecut
O faptă făr-de lege. Răspunde: ce-ai văzut?

VESTAEPOR

În toată dimineța, văz una din fecioare
La vatră; nemișcată, visează în picioare,
Sau plânge; căci adesea aicea lacrimi curg.
Pe urmă, văz că alta sosește-nspre amurg;
În locul celeilalte rămâne să păzească

Și, până despre ziuă, vâpaia să hrănească
 Și alta iar o schimbă, când ceasul a venit
 La câmp să plece harnic plugarul odihnit.
 De zece ani într-una atâta văz.

LUCIU

Bătrâne,

Uitași amenințarea așa degrab?

VESTAEPOR

Stăpâne!

Mă jur; chiar dacă astfel nu-mi crezi, ce să mai zic!

LUCIU

Alt n-ai văzut nimica?

VESTAEPOR

Nimica, zău, nimic!

LUCIU (Lui Fabiu)

Minciună! (lui Vestaepor) da, minciună!

VESTAEPOR

Auzi acu minune!

De ce să minț? ... Eu...

LUCIU (necăjit)

Cine, și cum o cheamă? spune!

VESTAEPOR

Eu – sunt un rob nemernic, un biet măturător;
 Eu nu sunt paznic peste fecioare. Sunt dator
 De mătură să-mi caut. Atuncea sunt de vină,
 Când e cumva pe vase vr-o pată de rugină,
 Când poate pardoseala nu-i ștearsă cu temei,
 Ori uit să torn la vreme în candelile ulei.

Fac bietilor păianjini cumplită prigonire,
 Ștergând din temelie frumoasa lor clădire;
 Măncare fac; tai lemne; de vatră îngrijesc;
 Nu preget cât e ziua, și seara, când sfârșesc,
 În pătură mă-nfășur: cu pleoapele închise
 Se-nchide și simțirea, și-adânc și fără vise,
 Ca dușii de pe lume, dorm pân-a doua zi.

LUCIU

Ia seama; schimbă-ți graiul, și nu-ți meșteșugi
 Cuvintele zadarnic. Voiești s-ajung la silă?
 Vrei să te dai, pe semne, la chinuri fără milă?
 Ce! nu te temi, bătrâne?

VESTAEPOR

M-aș teme, și nu prea!
 Mi-e inima de piatră, stăpâne: fă ce-i vrea!
 N-am frică de durere...

FABIU

Moșneag voinic! Îmi place:
 Vorbește parcă-i liber.

LUCIU

E mândru! n-ai ce-i face!
 E gal; așa sunt galii: la vorbe sunt măreți,
 Nu știu să fie vrednici, dar știu a fi sumeți.
 La dâșii de virtute le ține loc trufia.
 Mergi! inimă de piatră, să-ți văd statornicia
 La fapte, nu la vorbe.

VESTAEPOR

Sunt gata ori și când,
 Dar voi, voi pân-atuncia, gătiți-vă curând,
 Căci Anibal...

LUCIU

Ieși, du-te!

VESTAEPOR

Mă duc, ies.

(Iese. Vestalele intră și pășesc rar.)

FABIU

Din fecioare

Lipsește una.

LUCIU

Este la vatră păzitoare.

Scena V

FABIU – LUCIU – CINCI VESTALE, între care OPIMIA
și IUNIA CAESO și DOI SCRIBI

LUCIU (cu întru sine adâncire)

Tu, care-nfășuri lumea în valuri de lumină,
Și stelelor dai raze când noaptea e senină,

Ascultă ruga mea!

Să stingi întunecimea, ce-ascunde neagra vină,
Apollon, prea-mărite, tu singur vei putea.

VESTALA

Ți-am ascultat chemarea, și iată-ne, părinte;
Dar graiul tău cel tainic, cu vorbele-i prea sfinte

Ne umple de fior;

Privirea schinteiază din ochiul tău fierbinte

Și amenințător!

LUCIU (cu măreție).

Ascunse-n umbra sfântă a templului, fecioare,
Aici, aflat-ați oare
De cruda-ne restriște? Știți voi că pe romani
Îi calcă sub picioare,
Sumeți de biruință, sălbaticii dușmani?

VESTALA

Cei șapte munți văzură priveliștea de sânge:
Își dă sfârșitul Roma – Cartagena o frânge;
Romanul piere; neamul, pe care l-a hrănit
Lupoaica, se răpune; iar Tibrul geme, plânge
În matcă-nțelenit.

LUCIU (cu strășnicie)

Că Roma stă să piară prin goane ne-mpăcate,
E vina noastră. Cerul, în dreapta lui dreptate
Ne fulgeră de sus;
Și cum că astăzi – numai un greu păcat ne bate
Apollo chiar ne-a spus.

VESTALA

Apollo chiar? și oare ce greu păcat să fie?

LUCIU

O faptă de prihană.

VESTALA

Păcat grozav! urgie!
Și cine-a făptuit-o?

LUCIU

Chiar una dintre voi.

VESTALA

Cum! dintre noi, părinte! poți crede? dintre noi!

LUCIU

Sibila, ursitoarea, prin cărți așa ni-o spune.

VESTALA

De ne-ndoit, părinte, că este-nșelăciune!

LUCIU

Un om, pe-ascuns, în taină, aci la voi a fost
Și-a săvârșit prihana sub sfântul adăpost!

VESTALA

Fecioară-Mumă! Vesta! tu știi că niciodată
În templul tău nu arse văpaie necurată.
Urgia ta să cadă pe cine ți-a mânjit
Altarul. – Însă cine să fi păcătuit?
Opimia, tu rază a dimineții? Oare
Tu Iunia, copilă, crin alb, gingașă floare?

IUNIA

Iertare!... Eu...

FABIU

Ce!

OPIMIA (turburată vrea să oprească pe Iunia)

Soro!

IUNIA

Nu voi, în locul meu

Să suferi tu năpasta păcatului...

(Cade în genunchi înaintea preotului.)

Da, eu!

FABIU

Tu! tu nelegiuită, cu fruntea ta curată!

LUCIU

Și care-ți este vina?

IUNIA

Vă spun, vă spun îndată:

Căci nu mai pot să sufăr – vai! mult am suferit!
 Mă sfâșie muștrarea și somnul mi-a pierit!
 Vedeti-mi chipul veșted: căința mă pătrunde,
 Mă chinuie, mă arde, și n-o mai pot ascunde.
 Așa; de zece zile, am plâns și plâng mereu;
 Cât lacrimi nu mai poate să verse ochiul meu.

VESTALA

Ce spune!... tremur!

IUNIA

Ziua pornea spre asfințire:

Pădurea s-amurgise; bătea un vânt subțire,
 Curgând cu dulce șopot prin ramurile ei.
 Mergeam încet, și dusă pe gânduri, ajunsei
 În crâng; văzui pe zeul cu arcu: în picioare,
 Cu chipul lui cel fraged, cu fața-i zâmbitoare,
 De marmoră, săgeata spre mine-și aținea.
 Simțeam roșindu-mi fruntea, și inima-mi bătea.
 Deodată nu știu cine, luându-mă de mână,
 Mă duce fără voie-mi sub sălcii, la fântână;
 Și-acolo, trist și gingaș, îl auzii zicând:
 „O singură viață e-o lume; până când,
 Jertfindu-te în templu, în umbra lui cea rece,
 Lipsită de iubire, ascunsă vei petrece?
 Și Vesta ce câștigă din lungă jertfa ta?
 Eu – sunt în lume singur, tu – singură: ți-oi da
 Și inimă și suflet! Vin, Iunio, cu mine!“
 Tăcu; muri cuvântu-i în lacrimi și suspine.

Pierdută-l ascultasem, că mult vorbea cu dor
 Și dulci avea cuvinte și grai fermecător:
 Pe valurile mării, o harfă-n depărtare
 Nu dă mai tainic sunet, mai molcomă cântare.
 Adânc, pe nesimțite, în ochi-mi pătrundea
 Din ochii lui văpaia, și-n suflet mă ardea.
 Privirea mi se stinse cu-ncet. Când simț deodată
 Suflarea lui fierbinte pe gura-mi înghețată,
 Mă ia fior de moarte, din brațe-i mă smucesc,
 Mă-ntorc să fug, și-n umbra desişului zăresc
 Pe zeul cu săgeata-i țintindu-mă în față...
 De spaimă dau un țipăt, tot sângele-mi îngheață...
 Atunci...

(Se oprește.)

LUCIU

Atunci? Urmează.

IUNIA

Atunci m-am deșteptat.

LUCIU

Un vis fu tot păcatul?

IUNIA

Da.

VESTALA

Suflet prea curat!

LUCIU

Ridică-te.

IUNIA (mirată se scoală)

Părinte!...

LUCIU

Cum nu se pilduiește
Prin tine vinovata, și nu mărturisește
Îndată de mustrare împinsă, vina-i grea!...
Ești tu? vorbește, spune; sau tu? ori tu? Nu vrea
Nici una să răspună.

VESTALA

Sunt fără vină toate.

FABIU

Să credem în virtute, căci din greșeală poate
Cuvântul lui Apollo l-am înțeles pe dos.

VESTALA

Așa e! curăția, luceafăr luminos,
Lucește-n cer, părinte; nimic, nici o ființă
Nu poate s-o atingă. – Avem de-acum credință
Că nu cu-amenințare vei mai veni la noi!...

(Voiște să plece cu toate.)

LUCIU

Acu, vom ști tot, Fabiu. Vestale! între voi
Tribunul Lentul are o soră. Care este?

IUNIA

Eu...

LUCIU

Iunio, îți vine o dureroasă veste...

IUNIA

Cum! frate-meu e...

OPIMIA (cu un strigăt)

Lentul!

LUCIU (luându-i aminte)

E mort!

OPIMIA (căzând în brațele a două vestale, care o duc)

A!

LUCIU

Este ea!

FABIU

Opimia!

OPIMIA

Mor! (leșină)

LUCIU (către Fabiu)

Fabiu!... Tăcere.

FABIU

Fiica mea!

LUCIU (de aproape)

Putem ascunde totul: nu-ți pierde bărbăția;

N-ai teamă: pentru tine fac tot...

FABIU (rezolut)

Fă-ți datoria!

ACTUL III

Pădurea sacră a Vestei. – În fund la dreapta templul. – În planul întâi o fântână cu ghizdurile late; la dreapta ușa de bronz a unei peștere. – Copaci. –
Către amurg.

Scena I

VESTAEPOR și apoi GALLA

VESTAEPOR (cântă încet frecând un „tripod“)

Roma stă să piară-n sânge:

Robi, din tină vă sculați!

Roma plânge:

Robi, cântați!

GALLA (venind din lăuntru templului)

Vestaepor, cânti?

VESTAEPOR

Da, fată, da; cânt și-mi văd de treabă.

GALLA

Dar ce voios ești astăzi! de ce?

VESTAEPOR

De ce? Întrebă

De ce miroasă teiul: căci are-n miez miros;

Mi-e inima voioasă vezi bine că-s voios.
 Dar tu! să fii romană și n-ai fi mai mâhnită.
 De vreme-ndelungată, cu inima cernită
 Și ochii tăi albaștri în lacrimi înecând,
 De dorul țării noastre tot plângi mereu – și când
 Vezi astăzi, că stejarul roman, de la tulpină
 Clătit de vântul dușman, pornește spre ruină,
 În sufletu-ți se poate nimic să nu simțești,
 Și tu cu lumea-ntreagă să nu te-nvesești?

GALLA

Tu nu pricepi, firește, de ce sunt întristată:
 Stăpână-mea își pierde copila.

VESTAEPOR

Cum?

GALLA

Pe biată

Nepoată-sa.

VESTAEPOR

Dar cine ți-a spus? Adevărat
 Să fie?

GALLA

Cum se vede, tu nu știi, n-ai aflat
 Nimic.

VESTAEPOR

Era în templu Opimia?

GALLA

Da. „Du-te“,
 Îmi zise: „spune-i mării că mor; să vină iute;
 S-o văz 'naintea morții“. Să-i duc bătrânei, da,

Așa de crudă veste! Să-i spun: „Copila ta
E moartă!“. Chiar acuma veneam s-o iau, să vie
Cu mine. Mă așteaptă cu ea. Ce grozăvie!
Să-i smulgă bieteii oarbe copila! vai de ea!

VESTAEPOR

Să n-aveți teamă, Gallo; copila va putea
Să scape.

GALLA

Dar prin cine?

VESTAEPOR

Prin mine!

GALLA

Cum?

VESTAEPOR

Ascultă:

Un rob se dă la moarte ușor și fără multă
Zăbavă; dar cu dânsa nu-i lucru tot așa:
Vestala e romană de neam – o vor cruța.
Un țipăt e o urmă nesigură, ce piere.
Curând se șterge, lesne și iute. Legea cere
Statornică vădire, temeinice dovezi.
Vestala-i bănuită; dar cum și cine crezi,
Că poate împotrivi-i s-aducă vr-o dovadă?
Chiar Lentul? Însă dânsul a fost a morții pradă;
Vrăjmașii nu-l cruțară la Canne nici pe el;
S-a stins cu toți romanii și-acest roman mișel.
Din partea lui n-am frică. Eu singur știu acuma,
Ca martor, toată fapta... Să spun o șoaptă numa...
Așa – să vreau a spune... Dar nu! Îți jur pe zei,
Pe vatra, pe feciorii și pe străbunii mei!

Îți jur, că nu-i pe lume cumva meșteșugire,
 Ori caznă ce-ar întrece și-o cruntă-nchipuire,
 Să-mi poată smulge taina: să știu că m-or zdrobi,
 Măcar să știu, că însumi pe preot voi izbi!
 Rămâne să nu spună chiar dânsa; dar în ziua
 Când nu mai sunt grăunțe la ce ți-e bună piua?
 Am pus la cale, toate, și nu mă tem deloc,
 Primejdia-i mare, însă mă bizui pe noroc.
 La noapte, patru oameni ai mei vor să sosească
 Aici, s-o ia cu dânsii și-n grab' să se pornească
 P-un drum ascuns și sigur.

GALLA

Ce? Cum?

VESTAEPOR

Și până-n zori

De zi vor fi departe d-ai ei prigonitori.

GALLA

Cu niște robi să fugă? nu crez; e mândră; poate
 De s-ar întoarce Lentul...

VESTAEPOR

Așa cum nu se scoate

Văpaie din cenușe, nici morții nu mai pot
 Să-ntoarcă din morminte. Sunt singur, însă tot
 Nădăjduiesc în bună izbândă. Du-te, fată,
 Să mângâi pe bătrâna, s-o minți chiar; e iertată
 Minciuna pentru bine.

GALLA

S-o minț azi, mâine, da;

Dar mai târziu, când poate călăii te vor da
 La cazne; când vei pierde tăria, și vei spune?

VESTAEPOR

Eu nu-mi calc jurământul. Prin caznă se răpune
Nu sufletul, ci trupul. N-ai teamă.

GALLA

Astfel dar

Vei merge pân-la moarte cu jertfa ta?

VESTAEPOR

Ba chiar

Și dincolo de moarte. Tu nu știi, că romanii
Se pierd prin mântuirea vestalei, și dușmanii
Vor năvăli în Roma?

GALLA

Acum te înțeleg:

Scăpând pe o vestală, ucizi un neam întreg.

VESTAEPOR

Am doar feciori ca brazii în oștile-africane;
În urma istovirii vrăjmașilor la Canne,
Aștept pe azi pe mâine să văz pe feții mei.
Romanii n-or să aibă iertare de la zei,
Căci nu-i las eu să-mbune a cerului mânie.
Din templul lor prihana neștearsă va să fie;
De voie ori de silă, vestala va trăi,
Și-n zidurile Romei, potopul va sosi.
Eu însumi ocrotit-am a vetrii prihănire
Și Pontifex în vreme, ce caută spășire,
Setos d-o crudă jertfă – eu, rob nemernic eu,
Ursit să-ndur batjoocuri, aud urlând mereu
O aprigă furtună ce fierbe jos în tină:
Drept pavăză ne-nfrântă, au inima haină,

Și drept unelte-a morții cu lanțuri și obezi.
Ha! Vine ceasul Romei, n-ai grije.

GALLA (cu neîncredere)

Vai!

VESTAEPOR

Nu crezi?

GALLA

E tare Roma!

VESTAEPOR

Roma? Pustie de ruine;
Cuib negru de șopârle; culcușuri, vizuine
De fiare. Cucuveaua, sihastru cuvios,
Și paznic de morminte, se vaită tânguios;
Cloncanul ciugulește din oase învechite;
Iar Tibrul curge jelnic cu undele cernite:
Pe pruntul lui paragin șerpoaica scoate pui
Și noaptea latră vulpea pe malurile lui.
– Atât o să se-aleagă de-aceste locuri. Iată
Icoana Romei peste un an.

GALLA

În lume, tată,

Eu n-am avut pe altul decât pe tine. Tu
Știi dragostea fiiască ce-ți port. De Galla nu
Te teme. Fă-le toate, dar numai fii cu pază,
Ca nu cumva furtuna pe capul tău să cază.

VESTAEPOR

Să cază!

GALLA

Fii cu bine!

VESTAEPOR

Cu bine, fata mea! (Galla iese.)

Să mântui pe vestală, și Roma va vedea
În zidurile-i mândre potopul de la Canne;
Nimic nu stă-mpotriva oștirii africane.
Trei zile să mai sufăr ș-apoi cu fetii mei
În Galia iubită vom merge căteșitrei.

(Rămâne nemișcat, cu „tripodul“ în mâini, schimbat la față de bucurie.
S-a amurgit bine. Intră Lentul urmat de Eniu.)

—————

Scena II

LENTUL – ENIU – VESTAEPOR

LENTUL

Rămâi aicea, Eniu.

ENIU

Deși n-aveam știință,
Că ești și tu la mijloc, ce-mi stete prin putintă
Făcui tot ca s-o mântui.

LENTUL

Stăi locului; aci

E moarte pretutindeni.

ENIU

Vezi colo! Pare-a fi

Un rob.

LENTUL

Da, un prieten al meu. – Vestaepor!

VESTAEPOR (trase din adâncirea-i sufletească)

Cine

Mă cheamă? Lentul, încă trăiești?

LENTUL

Spre-a mea rușine!

Dar ea? trăiește? spune. Azi Luciu negreșit
A prins-o, osândit-o. Așa am auzit
Vorbindu-se prin Forum. Așa să fie oare?
Ș-aici mă prigonește vrăjmașa ursitoare?
Să fiu ș-acî tot cobe, să fiu tot piază rea?
Tot jale și pierzare să las pe urma mea?

VESTAEPOR (în parte)

Să fugă tot cu dânsul, tot una-mi este, numa'
Să scape de osândă.

(Lui Lentul, cu prefăcută bunomie.)

Ian să vedem acuma.
Ce ceri de la moșneagul Vestaepor, ce dorești?

LENTUL

Prieten de credință mi-ai fost și încă-mi ești...

VESTAEPOR

Și azi ca totdeauna.

LENTUL

Mai fă-mi un mare bine.

VESTAEPOR

Sunt rob supus stăpâne.

LENTUL

Atârnă de la tine

Și-a ei și-a mea viață.

VESTAEPOR

Pricep, să amăgim
Cât mai degrab' pe preot și jertfa să-i răpim.

LENTUL

Primești?

VESTAEPOR

Primesc.

LENTUL

Aleargă și adu-mi-o pe dată.

VESTAEPOR

Mă duc, alerg; așteaptă, stăpâne; însă cată
De nu uita, că dacă v-ar prinde cineva,
Ea, fără doar sau poate, e moartă.

LENTUL

Moartă!

VESTAEPOR

Da.

Și trebui' până-n ziuă să fie și pornită
Afară de cetate.

ENIU

O luntre, priponită
La Ostia v-așteaptă.

VESTAEPOR

Ian spune-mi, ai putea
Pe Pontifex ucide, pe tine, chiar pe ea,
De-ar fi cumva nevoie, de-ar vrea să ți-o răpească?
Te bizui?

LENTUL

Lumea toată o pierd, ca să trăiască
Opimia.

VESTAEPOR (ațintindu-l)

Fii gata. Prin peșteră vă scot,
Închid degrabă ușa de fier, și-n urmă pot
Să vină toți lictorii din lume cu topoare
Să-l sfarme, n-aveți teamă; căci, până să-l doboare,
E timp destul s-ajungeți pe dealul Palatin.

ENIU

De-acolo-i lesne... Măine, sub cerul cel senin,
Cu pânzele întinse, zburăm pe valuri iute
Spre coastele Calabrei.

VESTAEPOR

Și zeii s-o ajute!

Mă duc și viu îndată cu ea.

(Aleargă spre templu și se oprește.)

De-acuma, zeii!

De vreme ce prihană vă cere jertfa ei,
E gata Roma: jertfă măreață vei răpune,
Și Anibal, bun preot, va ști să vă răzbune!

(Intră în templu.)

Scena III

ENIU – LENTUL

ENIU

Ce-o fi spunând de Roma?

LENTUL

Ca rob nenorocit,

Firește, rău.

ENIU

Ești sigur de dânsul?

LENTUL

Negreșit.

Ascultă, Eniu, frate, mai fă-mi, te rog, un bine.
E cel din urmă.

ENIU

Spune, făc toate pentru tine.

LENTUL

Gândesc că nu-i nevoie și eu să vă urmez.
Destul e, ca s-o mântui, în tine să mă-ncrez.
Norocul te trimise. Îți dau în seamă ție
Aceasta decât viața mai scumpă avuție:
Opimia. Știi bine cât o iubesc. S-o iei
Să pleci; să nu uiți însă și pe bunica ei,
Posthumia bătrâna: abate-te din cale
Și spune-i două vorbe de soarta fiicei sale.

ENIU

Dar tu nu vii?

LENTUL

Nu, frate; plecați voi singuri, și
Din zidurile Romei, eu nu voi mai ieși.

ENIU

Întâi ziseseși altfel.

LENTUL

Adesea, una zice
 Și alta face omul. Nu, nu! rămân aice;
 Am scopul meu statornic.

ENIU

Mă tem că l-am ghicit.

LENTUL

Pe calea datoriei destul am șovăit;
 Opimia să plece, și ceasul o să vie
 Când, liber, fără teamă să-mi văd de datorie.

ENIU

Vrei...

LENTUL

Să-mi răscumpăr dreptul la moarte.

ENIU

Tu?

LENTUL

Voiesc

Pieirea țării mele să nu pricinuiesc;
 Să mă supun la lege: să mor! ce fericire!

ENIU

Mustrarea te-amețește. Îți trebui' liniștire
 Și pace sufletească.

LENTUL

Și unde să găsești
 Mai liniște ca moartea?

ENIU

Așa. Dar nu gândești,
 Că dacă-o fi să scape vestala vinovată,
 Tu mori zadarnic; legea rămâne tot călcată –
 O lege rătăcită, pe care trebuia
 Romanii să o surpe de mult.

LENTUL

Așa, așa!
 Surparăm obiceiul străvechi al vitejiei,
 Al biruinții, datini și legea datoriei;
 Icoanele străbunei virtuți le-am pălmuț;
 Ocara și prihana pe rând le-am istovit;
 Și-acum ce ne rămase? prin fier și prin văpaie
 Să spulbere vrăjmașul aceste putregaie
 Netrebnice, în care tot miezul e secat
 Și mințile sunt stinse și inimi nu mai bat.

ENIU

Nu-s inimile moarte și mințile-s nestinse,
 Și toate-ntr-o simțire d-un cuget sunt aprinse:
 A Romei răzbunare. – Cu toții să luptăm
 Și-n luptă pentru Roma cu cinste să picăm!
 Deci nu o lege oarbă, ci patria te cheamă
 La moarte!

(Se arată în fund robul aducând de mână pe Opimia; o aduce cu
 binișorul.)

OPIMIA

Spune-mi unde mă duci; mi-e tare teamă...

LENTUL

Opimio!

OPIMIA

Tu!

VESTAEPOR (lui Eniu)

Aide, căci trebui' să fugim.

(Ies amândoi.)

Scena IV

OPIMIA – LENTUL

OPIMIA

Trăiești?

LENTUL

Ce fericire! Puteam să ne gândim
Că zeii ne-ar mai da-o.

OPIMIA

Da, tristă fericire,
Cât zeilor mi-e teamă s-aduc vr-o mulțumire.

LENTUL

Opimia, dă-mi fruntea, dă-mi ochii tăi gingași!

OPIMIA (sieși)

Nimic nu știe.

(Lui Lentul)

Pleacă curând, vreau să mă lași,
Să nu deștepti mânia cerească adormită,
Destul că pân-acuma sunt tot nepedepsită.
Și simț că n-am putere, căința mi-ar pieri,
De nu ți-ai face milă, de nu m-ai părăsi.

Aibi, Lentul, îndurare, fugi, lasă-mă; vezi bine,
Că nu-i iertat în lume iubirea pentru mine.
Prea mult păcătuit-am, prea vinovată sunt.
Destul.

LENTUL

Tu vinovată?

OPIMIA

Vai! da.

LENTUL

Ce jurământ
Din sufletu-ți, vr-odată, rostit cu voie-ntreagă
Spre jertfa tineretii în ăst altar te leagă?
Căci Pontifex, de mică, din leagăn te-a luat;
Părinții tăi cu lacrimi zadarnic l-au rugat:
„Prea-sfinte, fă-ți pomană și lasă-ne copila“,
Căci dânsul, ne-nduratul, smulgându-te cu sila,
Din frageda ta vârstă în templu te robi.
Nefericitu-ți tată de dorul tău muri;
Iar maică-ta sărmana, cu mințile pierdute,
Și-a dat și ea sfârșitul – știi cum...

OPIMIA

Dureri trecute...

De ce mi-aduci aminte?

LENTUL

Acela-i vinovat,
Ce făr' de voie-ți roabă altarului te-a dat;
Acela-i vinovatul ce făr' de-a ta știință
Și sufletul zdrobindu-ți, jură la zei credință
În locul tău, mințindu-i. Tu nu ești și n-ai fost
Decât o jertfă numai.

OPIMIA

Dar sfântul adăpost

Îmi dete adumbrire, și zeii mă primiră
Sub vălul fecioriei; romanii mă cinstiră
Și eu, nelegiuita, pe zei am necinstit
Mânjindu-le prea-sfântul altar.

LENTUL

Nelegiuit

Am fost și sunt eu numai. A ta nelegiuire
O sfântă îndurare a fost.

OPIMIA

A fost iubire.

Mustrarea nu mă-nșală, a fost iubire chiar.

LENTUL

A fost!...

OPIMIA

Și încă este. Cercat-am în zadar
S-ascund durerea crudă, sub care m-abătusem
Pierzând orice nădejde fiindcă te pierdusem.
Mă roade doru-n suflet, mă arde rana lui
Adâncă. Fugi, dă-mi pace! căci nu vreau să-ți răpui
Viața pentru mine. Aicea ne pândește
De-aproape bănuiala. Fugi, Lentul, părăsește
Aceste locuri.

LENTUL

Spune-mi iubito, mă iubești?

OPIMIA

De câte ori ți-am spus-o, ții minte? crud ce ești!

LENTUL

De mă iubești, degrabă, să vii, să fugi cu mine.

OPIMIA

Eu?

LENTUL

Căci, altfel, stând aicea, e moarte pentru tine,
Și nu tu se cuvine să mori, ci altul.

OPIMIA (în parte)

Zei!

Va fi știind. (tare) Sunt oare-amenințată?

LENTUL

Vrei

Să tăinuiești de mine primejdia ta? – și poate,
Gândești că nu știu încă nimic? – Te-nșeli, știu toate.

OPIMIA

Vai!

LENTUL

Să plecăm.

OPIMIA

De lege tu vrei să mă-ndoiesc?
Să fug, să piară Roma, pe zei să-i amăgesc?

LENTUL

Sunt om în toată firea, și-n visuri nu pot crede:
Acestea-s visuri.

OPIMIA

Visuri? Uitatu-ți-ai, se vede,
De ziua-nfricoșată? Uitat-ai ceasul rău,

Când fără cunoștință căzui pe pieptul său?
 Când sufletu-mi, cu sete din gura ta fierbinte,
 Sorbi fărădelegea? Atunci – atunci, ții minte!
 Pământul, de când lumea statornic, se clăți;
 Văzduhul fără margini ca sângele roși;
 Din patru părți a lumii se rupse vijelie,
 Și Roma zguduită trosni din temelie. –
 În templu îngrozite fecioarele plâneau,
 Și flăcările sfinte pe vatră se stingeau,
 Când și Fecioara-Vesta, vedenie încruntată,
 Pe-a vetrui ei cenușe ivindu-se d'odată,
 Striga răzbunătoare cu glas plin de flori:
 „Vai ține blăstămată cetate, ai să mori“.
 Îi cruntă de prihană, de cobe și de jale,
 Când Roma fu să vază pieirea slavei sale!

LENTUL

Norocul! Întâmplarea!

OPIMIA

Nu, nu! Păcatul meu!

Că patria se surpă sunt eu de vină, eu,
 Și voi să-mi spăl păcatul.

LENTUL

Sărmană, nu știi oare

Ce moarte-ți pregătește osânda-ngrozitoare?

OPIMIA (mândră, dar apoi pierzându-și avântul)

Ba – știu că sunt urmașă a unui neam măreț,
 Că mă cobor din Fabii.

LENTUL

Da, moșii tăi, cu preț

De jertfe și de sânge, mărirea-și cumpărară;
 Tu cugeți la osândă, nu cugeți la ocară.

OPIMIA

Ocară!

LENTUL (apăsând pe amănunte)

Dar osânda? osânda? Un mormânt
 Adânc și rece, negru și surd; jos pe pământ,
 Batjocură odihnei, o pătură de paie;
 O candelă ce arde cu sarbădă văpaie;
 O strachină cu lapte, o pâine, un ulcior
 Cu apă – hrană pentru o zi – și-acolo te-or
 Închide...

OPIMIA (îngrozită)

Taci!

LENTUL

Acolo, de vie-nmormântată,
 Zidită pe vecie, ca morții toți uitată,
 În prada deznădejdiei, cu sufletul zdrobit,
 Cu mințile pierdute de chinul tău cumplit,
 Izbindu-te nebună cu fruntea de părete,
 Să mori în bezna gropii de foame și de sete!

OPIMIA (îndesându-se de spaimă lângă el)

Da, să fugim! Ai milă și scapă-mă de-aici!
 Mi-e spaimă!

LENTUL

Vino, vino...

(O târăște.)

OPIMIA (se lasă a fi târâtă câțiva pași)

Așa...

(Se smulge, apoi îl înlătură și se întoarce cu hotărâre.)

Nu, nu!

LENTUL

Ce zici!

OPIMIA (hotărâtă)

Aș vrea să scap, așa e, căci moartea mă-ngrozește,
 Dar glasul datoriei să mor îmi poruncește.
 Vestală și romană – mă simț că n-aș putea
 Să fug cu tine-n lume, să las în urma mea
 Pe neamul meu necinste, și vecinică rușine,
 Să las mânjit altarul și patria-n ruine!

LENTUL

Decât în fugă, altă scăpare nu găsim!

OPIMIA (cu gând)

Așa?

LENTUL (înțelegându-i gândul)

Voiești?

(Hotărându-se într-o clipă.)

Atuncea, primesc. Da, să sfârșim

Viața împreună.

OPIMIA (aruncându-i-se în brațe)

De mă iubești...

LENTUL

... Da, fie!

Osânda-i mântuire, și moartea cununie!
 Mormântul unul singur e gata pentru noi,
 Ca și-n pustiul morții să fim tot amândoi,
 Ca sufletele noastre de veci nedespărțite,
 Prin noaptea vecinicii să zboare fericite!

Scena V

ACEIAȘI – ENIU

ENIU (vine de pe unde a ieșit)

E gata, Lentul.

LENTUL (întâmpinându-l cu pași rari și liniștit)

Frate, te rog primește cea

Din urmă-mbrățișare. Tu pleacă; eu și ea
Vom sta să dăm – căci trebui' prihana ispășită –
Și zeilor și Romii o jertfă îndoită.

ENIU

Sminteală! Ce fel! unul prin altul să pieriți!
Puteti găsi scăpare, și vreți să vă jertfiți
De bună voie.

(Stăruind să-i înduplece.)

Lentul!... Opimio!...

OPIMIA (dând un țipăt de dragoste și groază)

Iubite!

LENTUL

Iubito!

OPIMIA (lui Eniu)

Ce să facem? vai!

ENIU

Toate-s pregătite,

Să nu mai stați.

OPIMIA (cu ațătare sufletească crescândă)

Așa e; zadarnic mai luptăm,
Ne biruie ursita, și trebui' să plecăm.

Să te ucid, pe tine?... Prăpastie adâncă!
 Să mergem înainte, căci nu-s depline încă
 Nici crunta mea ocară, nici groaznicul păcat.
 Azvârle, rupe-ți vâlul pe care l-ai pătat,
 Și nu te mai preface, vestală păcătoasă:
 Pe frunte-ți este scrisă osânda rușinoasă!
 Să mergem! Vino, Lentul; de-acuma sunt a ta.

ENIU (speriat de aprinderea ei)

Opimio!

OPIMIA

Să mergem!

LENTUL (speriat și el ca Eniu)

Zei!

OPIMIA

Taci! nu deștepta

Din somnul îndurării mânia lor cerească,
 De nu voiești ca fulger din cer să ne trăsnească!

Scena VI

ACEIAȘI – VESTAEPOR

VESTAEPOR (se ivește la ușa peșterii)

E sigur drumul...

ENIU (cătreci doi iubiți)

Aideți!

VESTAEPOR (călăuzindu-i)

Pe-aicea...

(Cătreci Lentul oprindu-l.)

Să grăbești,
În zori să fiți departe de Roma, de voiești
Să nu strici toată treaba, de vrei să ieși cu bine
La capăt... Ce s-aude?

(Lentul intră în peșteră după Eniu. Lictorii se arată-n fund.)

Lictori!... Pontifex! Vine
Târziu... E mântuită... nu-mi pasă.

(Pontifex a intrat și înaintează drept la Vestaepor.)

A zărit.

Tot...

—————

Scena VII

VESTAEPOR – LUCIU – CAESO – SCRIBI – LICTORI

LUCIU

Robule, deschide! N-auzi?

VESTAEPOR

Am auzit,

Mă duc să caut cheia.

LUCIU

Nemernice, crezi poate,
Că n-am văzut. Ascultă cu binele și scoate
Pe vinovat.

VESTAEPOR

Stăpâne, nu-i știu, să mă omori...

LUCIU

Dă-mi cheia!

VESTAEPOR

Am pierdut-o...

LUCIU

Destul! Pe el, lictor,

Cu sila să i-o smulgeți.

VESTAEPOR (se aruncă la fântână și aruncă cheia)

Primiți-o în păstrare,

Naiade a fântânii; voi știți păstra cu mare
Sfințenie.

LUCIU (lictorilor)

Luați-l... Zăgazul lui Tarquin

Răspunde-n multe locuri. Porniți la Palatin,
La Quirinal degrabă... Voi stați aci de pază...
Și robul la palatul lui Numa, ca să vadă
Că-n astfel de prilejuri, călăii sunt dibaci.

VESTAEPOR (înlăturându-i)

Așa. S-o vezi cu ochii că-i moartea, și să taci
Stăpâne, auzit-ai ghindar bătrân, vr-odată
Să plângă sub secure? Așa că nu? – O fată
De gal, strivită-n lanțuri, voind a tăinui
P-un rob fugar, călăul „dibaci“ se năpusti
Asupră-i: Ea, de teamă ca nu cumva durerea,
Cu toată hotărârea, să-i biruie tăcerea,
Știi ce-a făcut, stăpâne?

LUCIU (cu ironie)

Ce?

VESTAEPOR

Limba și-a mușcat

Și a scuipat-o-n fața călăului spurcat.

La caznă! Aide!

(Iese drept și hotărât, cu aer de nepăsare, urmat de câțiva lictori. Alți lictori

rămân cu Caeso și ridică topoarele ca să doboare oblonul peșterii.)

LUCIU (ieșind după Vestaepor)

Aide; să vezi ghindarul – este

Și-n faptă tot atâta de trainic ca-n poveste!

ACTUL IV

Cabinetul marelui Pontifex în „Regia“

Scena I

LUCIU – CAESO – VESTAEPOR – DOI TORTIONARI

LUCIU

Îndeplinit-ai toate așa precum ți-am zis?

CAESO

Întocmai. Pretutindeni, Pontifice-am trimis
Lictorii. Toată noaptea gonacii alergară
În sus și-n jos, prin toată cetatea și pe-afară
În preajma ei, departe de ziduri, – în zadar:
Nu fuse cu puțință nici să le dea măcar
De urmă.

LUCIU

Căutat-ați acasă, la bunica
Vestalei?

CAESO

Chiar eu însumi...

LUCIU

Și n-ai aflat?

CAESO

Nimica...

LUCIU

Și când ai fost?

CAESO

Azi-noapte. Când am intrat la ea,
 Bătrâna pe-ntunec în jețul ei veghea.
 Deși simți că intru, rămase nemișcată:
 Cu coatele pe jețu-i, cu barba răzimată
 În mâini, sta liniștită; dar cum îți auzi
 De nume – chipu-i galben pe loc învineți,
 Și deschizându-și ochii secați, strigă la mine:
 „Copila mea! o caută chiar Pontifex? Dar cine?
 Vai mie! cine oare să-i fie apărător,
 Când el, nemilostivul, îi stă prigonitor?“
 Apoi venind și Galla, bătrâna îngrozită
 Strigând! „La templu iute!“ ieși călăuzită
 De roaba ei.

LUCIU

Pesemne că nu știe nimic!

CAESO

Și eu gândesc.

VESTAEPOR

Stăm bine de tot.

LUCIU

Ce zici?

VESTAEPOR

Nu zic

Nimica.

LUCIU

Tot nimica. Vrei dar a te răpune?
 Ți s-a urât cu viața pesemne. 'Aide, spune:
 Tu singur, sau cu alții, de cine v-ajutat,
 Jertfindu-te pe tine să-i scapi ai cutezat?
 Și nu pricep din parte-ți, de unde până unde,
 Atâta jertfă pentru fugari. Degrab' răspunde,
 În ce loc sunt fugarii? răspunde deslușit!...
 Ai dat de știre, Caeso, să vie toți părinții
 Preoți la judecată?

CAESO

Am dat, și toți prea-sfinții
 S-au strâns alături.

LUCIU (Caeso iese)

Bine! – Pe rob luați-!!

VESTAEPOR

Iar!

LUCIU

De-acuma nu la chinuri, te duci la moarte chiar:
 Să-ți ici pentru tăcerea haină, răsplătire.

VESTAEPOR

La moarte?

LUCIU

Da!

VESTAEPOR

La moarte? De-acum?

LUCIU

Îți vină-n fire!

Și cugetă ce scumpă e viața. Nu uita

Că cine-i mort se uită ușor și jertfa ta
E fără preț pe lume; că moartea ta târzie,
Precum îți fuse chinul, așijderi o să-ți fie
Zadarnică. Gândește că vinovații tot
Nu scapă.

VESTAEPOR

Două zile mai dați-mi. Azi nu pot
Să spun. Dar jur, stăpâne, poimâine spun – poimâine!

LUCIU

Acuma!

VESTAEPOR

Nu pot.

LUCIU (torționarilor)

Du-te! Să moară, ca un câine
În chinuri. Hai, luați-l.

VESTAEPOR (adâncit)

Să mor, când să-mi ajung,
Să-mi văz cu ochii visul, și după ce-ndelung
Am suferit atâtea dureri – să mor acuma
Nerăz bunat? – Stăpâne, dă-mi două zile numa,
Mai lasă-mi două zile!...

LUCIU

Sau spui pe loc, sau mori!

(Intră Fabiu în fund.)

VESTAEPOR

Nu, nu spun. Hai la moarte.

Scena II

ACEIAȘI – FABIU

FABIU (lui Luciu)

Rechiamă pe lictori;

Dă-i robului iertare; să-l lase cu viață.

LUCIU (mirat)

Tu Fabiu!

FABIU (cu puțină strășnicie)

Robul ăsta, văzându-și moartea-n față,
O-nfruntă îndărătnic. Dar cine l-a-ntărit
Să-ndure atâtea chinuri? Și oare-ați dovedit,
Că scopuri vinovate prin lupta lui ținteste?
Că răului ajută, nu binelui slujește?
De unde știm noi? Poate virtuții e dator
Cu jertfa chiar a vieții să-i fie apărător!

VESTAEPOR

Ce vină am? Nimica nu v-am făcut, stăpâne;
Nimica nu știu.

LUCIU

Fabiu te iartă; mergi, bătrâne,
La templu. Haide du-te d-aici și fă-te om
De treabă...

VESTAEPOR (aparte)

Da, stăpâne, mă duc. Poimâine vom
Vorbi. Preot nemernic! ai dăruit, sărmane,
O vrednică iscoadă oștirilor dușmane.

(Iese, Luciu face un semn; ies tortionarii.)

Scena III

LUCIU – FABIU

LUCIU

Vorbește; suntem singuri, te-ascult și voi urma
Orice-mi va cere Fabiu: ascult porunca ta.

(FABIU (urmând o gândire începută))

Nu, fiica mea e încă curată: nu mă-nșală:
Credința, ce-am în suflet, ci trista bănuială,
Ce m-a cuprins o clipă, desigur m-a-nșelat:
Da, numele lui Fabiu e încă nepătat.

(Mai de-a-dreptul lui Luciu.)

Mi-aduc aminte, Luciu, că-n casa părintească
Opimia fusese deprinsă să trăiască
Cu Lentul ca o soră. Firește, nu putea
De grabnica lui moarte să afle și să stea
Nepăsătoare.

LUCIU

Însă...

FABIU

Nu, – crede-mă pe mine:
E mândră, – e nepoata lui Fabiu – și știi bine
Că dacă din păcate, prin fărdelegea ei,
Ar fi adus necinste la oameni și la zei,
Și-ar fi cerut osânda chiar ea...

LUCIU

Înșelăciune

Amară, căci...

FABIU

Sfârșește...

LUCIU

Ce-ai zice când ți-aș spune

Și dovedi, că oarba credință te-a mințit?

Opimia azi-noapte cu Lentul a fugit.

FABIU

Opimia! azi noapte! fugit! cum? Ha! Poveste!

LUCIU

Poveste?! Ți-e grozavă durerea, dar!...

Scena IV

ACEIAȘI – CAESO

LUCIU (lui Caeso care vine în fuga mare)

Ce este?

CAESO

Vestala!...

FABIU

Zei!

LUCIU

Ce?

CAESO

Vine...

LUCIU

E singură?

CAESO

Da, ea

Voiește să-ți vorbească.

LUCIU

S-o chemi! Azi vom vedea!

FABIU

Credința nu mă-nșală. Așa-i?

LUCIU

Așa se vede;

Ai dreptă judecată, și-n ea mă pot încrede.

Osânda-i sau iertarea se află-n mâna ta:

S-o judeci tu. – M-oi duce la sfat și-oi aștepta

Acolo hotărârea lui Fabiu. (lui Caeso). Zi să vie

Vestala.

(Iese prin perdelele din fund în Tribunal. Caeso iese.)

FABIU (singur)

Dă-mi putere, tu sfântă datorie!

Scena V

FABIU – OPIMIA

(Adusă de Caeso, care se retrage, intră hotărâtă și văzând pe Fabiu rămâne încurcată.)

FABIU

Apropie-te.

OPIMIA

Moșul?...

FABIU (șezând)

Tu știi cu-adevărat

Iubirea părintească ce-ți port și ți-am purtat.

Azi inima îmi spune că nu ești – vinovată.

Și azi îți sunt părinte ca totdeauna...

OPIMIA

Tată!

FABIU

Da, tată-ți sunt, așa e, dar și judecător,
Și drept a fi se cade azi nepărtinitor.
Să știi dar, că de-aicea atârnă pentru tine
Osânda sau scăparea.

OPIMIA (în parte)

Durere și rușine!

Chiar el judecătorul, chiar el! Cum voi putea
Să-i fac mărturisire?

FABIU (ridicându-se și apropiindu-se de ea)

Vorbește, fiica mea,

Căci Roma te pofteste să spui, și ești datoare
Să-ți mărturisești crima. – Cereasca ursitoare
Ne-a spus, că-n templul Vestei sub sfântul adăpost,
S-a săvârșit prihana. Răspunde: tu ai fost
Prihănitorea? Oare de tine pomenit-a
Cereasca ursitoare? Ești tu nelegiuita?
De nu ești tu, atuncea la gânduri nu mai sta,
Gonește presupuneri ce cad asupra ta.
De ești, adă-ți aminte, că oare-când trei sute
De Fabii pentru Roma s-au dat spre jertfă. Du-te
Cu cinste și-ți urmează strămoșii! mergi să-ți iei
Osândă de la oameni, iertare de la zei.
Tu știi, că vatra Vestei ni-e pavază cerească,
Cu ea păstrăm de veacuri virtutea strămoșească,
Și cine ne mânjește prea sfântul ei locaș,
Ne face cerul dușman, iar patriei vrăjmaș,
Și tuturor pieire, deci trebuie să fie
Jertfit, ca să se-mbune a cerului urgie. –

Voiești să intre-n Roma barbarii-nvingători?
 Nu! chiar nevinovată ar trebui să mori!
 O jertfă ni se cere, jertfește-te: mai bine
 Decât să piară Roma, pieri tu. Și oare... cine
 Nu s-ar jertfi să scape o țară? Poate tu,
 A unui Fabiu fiică? tu, poate, tu?

OPIMIA

Eu?... nu!

De-atâta mișelie – să nu mă crezi în stare;
 Așa de jos căzută nu-s...

FABIU

Jură prin urmare,

Că ești curată: jură!

OPIMIA

Să jur? Ce chin amar!

FABIU

La ce-ai venit aicea?

OPIMIA

La moarte...

FABIU

Astfel dar

Ți se cuvine moartea?

OPIMIA

Da, fac mărturisire,
 Că moartea pentru mine e dreaptă răsplătire.
 Așa-i: aceea care, sub sfântul adăpost
 A săvârșit păcatul de moarte, eu am fost,
 Vestală făr' delege, eu singură-s de vină
 De-a zeilor mânie, de-a patriei ruină.

Dar vreau să-mi spāl păcatul și viu aci să-mi cer
Osândă de la oameni, iertare de la Cer.

FABIU

Ai înfierat ocară pe vița strălucită,
Pe numele lui Fabiu, chiar tu! Nefericită!
Dar cum te-ai dat acelu mișel amăgitor?
Răspunde, cum? Uitat-ai pe zei, urgia lor
Și patria? Uitat-ai altarul, datoria?
Uitatu-ți-ai strămoșii, rușinea și mândria?
Uitatu-le-ai pe toate?

OPIMIA (hotărâtă)

Pe toate le-am uitat:

Mi-a fost de dânsul milă, tot ce-mi ceru i-am dat;
Dar m-am căit: iubire, viață, bucurie,
Jertfindu-le pe toate, mă-ntorc la datorie.

FABIU

Așadar și fugiseși cu el? fugiseși chiar?

OPIMIA

Voia să se ucidă, am vrut să-l mântui; dar
Deși cu el fugisem, pătrunsă de căință,
Gândindu-mă la Roma, îmi fu cu neputință
Să-l mai urmez. De unde puteam acum să fiu
Depart, fericită, mă vezi, la moarte viu
Și nu mă plâng, căci mie mormântu-mi e scăpare,
Dar mă gândesc cu jele l-acel sărman, pe care
Îl voi târî la moarte. Să mor! Să mă-ngropați,
Să mă jertfiți pe mine: pe dânsul să-l scăpați.
El e soldat al țării; azi țara stă să piară,
El trebuie să moară în luptă pentru țară.
Cât pentru mine, teamă să n-ai, căci o să vezi:
Voi ști să merg pe calea strămoșilor.

FABIU

Cutezi

A pomeni de dânșii? de dânșii, când o lume
Se-nchină amintindu-și de falnicul lor nume?
Ei, de-ar trăi să vază cum văz eu făpta ta,
S-ar lepăda de tine, din gropi te-ar blestema.

OPIMIA

Dar tu?...

FABIU

Destul!

OPIMIA (arată ușa Tribunalului)

Pontifex e dincolo?

FABIU

Da, sfatul

Întreg te-așteaptă: du-te să-ți ispășești păcatul.

OPIMIA (după tăcere)

Vai, tată! vai! în ceasul când e să mă cobor
În groapa mea de vie: în ceasu-ngrozitor
Când vina o să-mi fie așa de crunt plătită –
De tine, de bunica, de toți sunt părăsită.
Vai! nu-s de-ajuns pesemne durerea ce simtesc,
Rușinea și căința, – nu! nu pot să gălesc
Nici chiar la tine milă, deși mi-ai fost părinte.
De ce n-ai îndurare și nu-ți aduci aminte
Că tată-meu, cu limbă de moarte, te-a lăsat
Să-mi fii tu tată-n lume, în paza ta m-a dat
Zicându-ți: „Frate, ține-mi copila, e sărmană.
Să-i fii tu tată; cruț-o, să n-afle că-i orfană“.
Și chiar la ceasul ăsta de mine milă n-ai?
Eu cer să-mi...

(În genunchi.)

FABIU (înduioșat și cu ochii în lacrimi)

Ce ceri? spune.

OPIMIA

Iertare cer să-mi dai!

FABIU

Vei ști să mori cu cinste? Vei ști să mori?

OPIMIA

Da, tată.

FABIU

Ridică-te; copilă: de mine ești iertată!

(Se îmbrățișează.)

Acuma, fii romană, și fiică dacă-mi ești,

Vin' fără șovăire osânda să-ți primești!

(Caeso deschide perdelele.)

Scena VI

ACEIAȘI – LUCIU – FESTU – CAESO – COLEGIUL
PONTIFICILOR SCRIBI – LICTORI etc.

FABIU (arătând pe Opimia)

Preoți! în fața voastră se află vinovata:

Vă faceți datoria, căci jertfa este gata!

LICIU (Opimiei, grav)

Răspunde-ne, vestală: cu-adevărat, tu chiar

Ai fost prihănitorea prea sfântului altar?

Da!

Tu?

Tu?

Eu...

Tu?

Eu însămi.

Sărmană tu! Vestală

Necredincioasă Vestei și patriei fatală;
Tarpeia nouă, care de-altar te-ai lepădat
Și care trup și suflet păcatului te-ai dat,
Sărmană tu! Luați-o și puneți-i pe frunte
Năframă neagră, semnul fărădelegii crunte.
Iar voi, preoți! noi nobili răzbunători cerești
Ai datinilor sfinte și legii strămoșești,
Vestalei prihănite să-i dăm osândă dreaptă.
O jertfă cere Vesta, și jertfa ne așteaptă!

Scena VII

ACEIAȘI – POSTHUMIA cu GALLA

POSTHUMIA

Arată-mi Gallo, unde-i Pontiful – să-i vorbesc.

OPIMIA (dă un țipăt)

Bunica!

FABIU

Ea.

POSTHUMIA (lasă pe roabă și caută orbește pe Opimia)

Pe tine voiam să te-ntâlnesc.
Copila mea! Cum însă, de unde până unde
Aicea, tu? la ceasul acesta? cum? răspunde,
Căci mor de spaimă. Spune-mi ce cauți tu aici!
Apropie-te. Vino în brațe-mi... Ce? nu zici
Nimica?

OPIMIA (se repede la ea)

Mamă!

POSTHUMIA

Vino la sânul meu. Ce-nseamnă
Pe chipul tău năframa. Dar ia-o!

OPIMIA

Sunt nedeamnă,

Nu pot s-o iau!

POSTHUMIA

Ce-i oare? Obrajii ți-au răcit;
Ți-aud suspinul. Lacrimi?... Plângi? spune ce-ai pățit?
Ești singură? Îmi pare că cineva șoptește
În jurul nostru. Cine-i? Te rog, te jur, vorbește!

FABIU

Posthumio!

POSTHUMIA

Tu, Fabiu?

FABIU

Suntem datori să fim
Supuși nenorocirii, datori să o primim.

POSTHUMIA

De fiica mea e vorba?

FABIU

De-a neamului mândrie,
De patrie, de lege, de zei, de datorie.

POSTHUMIA

Ce? Cum?

FABIU

Acea, care sub sfântul adăpost
A săvârșit păcatul, Opimia a fost.

POSTHUMIA

Ce? Cine-a spus aceasta? Minciuni! Năpăstuire!

FABIU

E adevăr, bătrâno!

POSTHUMIA

De-asemenea-njosire
Te-aud năpăstuită? Și nu răspunzi, nu faci
Împotrivire?

OPIMIA

Mamă! eu am greșit!

POSTHUMIA

Tu...? Taci!

Să nu te-audă Luciu, călăul mumii tale. –

LUCIU (întrerupând-o)

El merge totdeauna pe-a datoriei cale.

POSTHUMIA (îngrozită)

El! glasul lui! E Luciu. Aici putem să fim
Pierdute. Aide, vino, degrabă să fugim!

LUCIU

Oprește! nu se poate! Vestala-i vinovată,
De dreapta ei osândă nu poate fi scăpată.

POSTHUMIA

Ce! vrei să-mi iei copila? să mi-o jertfești ai vrea?

LUCIU

Ascult porunca legii și nu voința mea.

POSTHUMIA

Să-mi faci dreptate. Fata e vinovată, bine,
Dar eu, eu ce stric oare? Eu?

LUCIU

Tu?

POSTHUMIA

Da, pentru mine

Mă rog, nu pentru dânsa. Bătrână, oarbă sunt,
Ea singură-mi rămâne pe-ntreg acest pământ,
Cu ea-mi alin durerea, cu ea mai aflu pace,
Și dacă mi-ai jertfi-o, vai mie! Ce m-aș face?
Vrei sângele vestalei, când sunt de față eu?
Ia-l din izvor, din matcă, sunt gata: ia-l p-al meu!

LUCIU

Nu tu ești vinovată, ci fiica ta.

POSTHUMIA

Părinte,

Și azi ești tot același, tot crud ca mai-nainte?
 Tu Fabiu, poți s-o mântui; nu sta nepăsător!
 Înduplecă-l tu, roagă-l pe Luciu.

FABIU

Simț durere,

Bătrâno, ca și tine, dar n-am nici o putere
 S-o mântui.

POSTHUMIA

Fabiu, Fabiu! ajută-mă. Îi ești
 Părinte; fie-ți milă.

FABIU

Zadarnic stăruiești:
 Copila e pierdută, pierdută fără doară.
 Decât o țară, lasă mai bine ea să moară.
 Ai vrea să piară Roma?

POSTHUMIA

Să piară lumea! Nu!
 Nu vreau să știu de Roma! Să-mi scap copila!

FABIU

Tu,
 Romană ești, bătrâno?

POSTHUMIA

Sunt mamă!

FABIU

Ești romană,
 Și blestemi Roma?

POSTHUMIA

Fabi! Dă-mi pace!

FABIU

Vai, sărmană!

Durerea te smintește. Bătrâno, geaba vrei
S-o scapi. E osândită de oameni și de zei.

POSTHUMIA

Taci crudule! tu însuți, tu singura-i scăpare,
Tu singurul ei sprijin, nici tu n-ai îndurare!
Voi toți, ce sunteți față, voi toți ce m-ascultați,
Vedeți-mi deznădejdea cumplită. Nu uitați
Că poate fiecare aveți copii ca mine,
Gândiți-vă la dânșii – Tu Luciu! Către tine
Mă-ntorc! Ascultă-mi glasul, atotputernic ești!
Să nu mă lași pierzării, să te milostivești!

(Cade în genunchi și caută mâinile lui Luciu.)

Ți-mbrățișez genunchii, îndură-te, stăpâne,
De lacrimile unei nemernice bătrâne!
Destul am tras neazuri, am pățimit destul!
De chinuri nesfârșite am sufletul sătul!
De-atâția ani sunt oarbă, lipsită de lumină,
Și n-am o zi de pace, o noapte de odihnă!
Gândește-te, prea sfinte, la traiul ce-am trăit,
Din ziua când pe biata copilă ne-ai răpit! –
Durerea-mi este hrană, și-a inimii arsură,
Atâția ani de jele s-o stingă nu putură.
Ani cincisprezece, vremea cu lacrimi o măsur.
Trec zilele, trec anii, dar ceasu-ngrozitor,
În care fără milă m-a fulgerat durerea,
Și mi-am pierdut copiii, și mi-a secat vederea,

Statornic stăpânește adâncu-mi sufletesc,
E vecinic pentru mine, în el mereu trăiesc!

(Se scoală.)

Da, fiica mea; în ziua, în care-ai fost răpită
Din casa părintească, cu inima zdrobită
De focul tău, sfârșitul tătâne-tău și-a dat,
Iar maică-ta la capu-i jelind a leșinat,
Înțepenită, moartă. – A doua zi veniră
Ca să ridice mortul. Pe dânsa se siliră
S-o-ntoarcă la viață, zadarnic. – O lăsai
Acasă-n prada morții și după mort plecai.
Cu mortul isprăvisem, și rugul s-aprinsese,
Când ne trezim deodată cu maică-ta că iese
Din mijlocul mulțimii. Toți au încremenit
De spaimă! Dă năvală cu părul despletit,
Cu haina sfâșiată, cu ochi plini de văpaie
Își face loc, s-aruncă la rug și vrea să saie
În flăcări. Dau un țipăt și mă reped la ea
S-o scap, s-o smulg din flăcări: „Stăi! ce faci? fata mea,
Oprește-te! Ascultă!“ Dar glasul mi se stinge!
Mă lupt cu ea de moarte, se zbugiumă, mă-mpinge,
Apucă un tăciune, și-n rătăcirea ei,
În frunte mi-l izbește. – Sunt oarbă... Ochii mei
Sunt stinși pentru vecie. – Nebuna se pornește
Pe râs, și râde, râde și-n foc se prăvălește!...

(Mișcare de groază de la toți cei de față.)

Cunoașteți toți acuma durerile ce-am tras,
Romani! și știți că-n lume atât mi-a mai rămas –
Nepoată-mea. Nu-mi stingeți și-această bucurie;
Lucrarea, bătrânețea cruțați-mi! Să vă fie
Copiilor pomană! Și voi sunteți părinți:
Vă rog, cad în genunche, vărs lacrimi fierbinți!

De-o inimă pierdută vă faceți îndurare:
Iertare pentru mine și pentru ea – iertare!

(Cade.)

PONTIFEX (rece)

Preoți! bătrâni ai Romei, înalți judecători
Ce patriei și legii sunteți apărători!
Povățâ dreaptă zeii din ce să vă trimită!
Gândiți-vă că Vesta și Roma prihănită
Ne cer o ispășire și trebui' să le-o dăm:
Să mântuim cetatea și cerul să-mbunăm.
Rostiți-vă deci.

(Consultă Tribunalul.)

Numai un glas a zis „Iertare“.

POSTHUMIA

Dar ceilalți?

LUCIU

Osândă...

POSTHUMIA

Osândă? Spune-mi care

Osândă?

LUCIU

Moartea...

POSTHUMIA

Moartea! Călău nelegiuit!

Tu, fiară, tu!

OPIMIA

Osânda ce mi s-a cuvenit!

FABIU

Dreptate!

POSTHUMIA

Dați-mi pace! De vreme-ndelungată,
 De-un veac de om tac mută; lăsați-mă odată
 Să spun ce am pe suflet. (către Luciu) – Călău cumplit ce ești,
 Ce tot nu te mai saturi de jertfe omenesti!
 Mi-ai smuls din ochi lumina și nu-ți ajunge încă?
 În bezna vieții mele, în jelea mea adâncă,
 O singură nădejde mi-a mai rămas, și vii
 Să mi-o târăști la jertfă? Ha, blestemat să fii!
 Hienă!...

(Cade leșinată în brațele Gallei.)

OPIMIA

Eu sunt gata să merg la datorie.

FABIU (în parte)

Sosit-a ceasul, Fabiu! Zei! dați-ne tărie!

LUCIU

Să ascultăm cereasca poruncă pe deplin.
 Luați-o! să pornească lictorii!

(Ies cu toții și cu osândita. Rămân Fabiu, Posthumia și Galla.)

Cel puțin

S-o scap de chinul groapei! Cum însă? cum aş face?

(Vrea să iasă.)

POSTHUMIA (venindu-și în sine)

Ce liniște? Nu-i nimeni. În preajmă-mi este pace.
 N-a fost aievea, poate, – un vis îngrozitor!
 Zei drepti! ce vis!

FABIU (întorcându-se la glasul bătrânei)

Bătrâna! ea poate mai ușor
Ca mine. (tare) Soro, scoală; osânda hotărâtă
I-aproape de-mplinire... Copila ni-e târâtă
La groapă.

POSTHUMIA

Ce!... Atuncea e drept? Nu-i vis?

FABIU

Putem

Să-i micșorăm osânda, durerea să-i scădem.
De moarte nu-i scăpare, dar, dacă e să moară
Să-i fie lesne moartea și jertfa mai ușoară.
Deși noi de osândă n-o mai putem scăpa,
Dar ușurarea vieții se află-n mâna ta.

POSTHUMIA

Cum? Spune, dar!

FABIU

Fiindcă nemilostiva soartă
Ne-o duce la-ngropare – s-o-ngroape! Însă moartă.

POSTHUMIA

Dar cum, prin ce mijloace? (se ridică de jos)

FABIU

Mijlocul l-am găsit.

POSTHUMIA

Să merg degrabă: spune-mi...

FABIU

Na: du acest cuțit.

(Bătrâna iese sprijinită de Galla în grabă.)

ACTUL V

Câmpul scelerat. O oră înainte de revărsatul zorilor.

Scena I

LUCIU – FESTU – COLEGIUL PONTIFICILOR – FABIU
– SENATORI – CAIU – POPOR – OPIMIA – CAESO –
LICTORI – GROPARI.

(Când se ridică perdeaua, Luciu, înconjurat de Colegiul Pontificilor, ocupă mijlocul scenei. Opimia, într-un lung văl negru, e îngenuncheată și nemișcată în fața mormântului. Lictorii o înconjură. Caeso păzește dimpreună cu doi gropari mormântul. Fabiu se află printre senatori și oamenii din popor adunați împrejurul supremului Pontifice.)

LUCIU (ridicând ochii spre cer)

Tu, Vesto, ne faci Roma un sfânt oraș sacrat!
Acest oraș, odată prin tine venerat,
Azi măcar ți-e nevrednic, tot sfânt e, tot cu laur;
Chiar și pătat cu tină, e aurul tot aur.
Noi nu, nu vom atinge cu brațul sacrileg
Culpabila ei frunte, pe care o proteg
A tale sfinte flacări; curată, ca și-n ceasul
Când ea de prima oară l-altar conduse pasul,
Așa o vom depune în sânul tău cel sfânt,
În noaptea cea fecundă a negrului pământ.
Copila-i pedepsită prin propria ei mamă.

(Înaintează spre mormânt și se adresează la Caeso.)

Ai așternut, tu Caeso, un pat? ai pus de seamă
S-așezi o masă? Toate sunt chiar cum am zis eu?
Și pâine-ai pus? Și apă? Și urna cu ulei?
Și cana cea cu lapte, și lampa de argilă?

CASEO

Da! Toate sunt în groapă, afară de copilă.

LUCIU

În criptă este vr'unul rămas dintre gropari?
Căci unul e de lipsă, cu brațe vii și tari,
Să sprijinească pașii fanaticei vestale
Pe scările piezișe a treptelor fatale.

—————

Scena II

ACEIAȘI – LENTUL – ENIU

LENTUL (în dosul culiselor)

Lăsați-mă!

ENIU (tot astfel)

Nebune! Tu mergi la moarte!

LENTUL (intră cu sabia în mână)

Loc...

(Auzind glasul lui Lentul, Opimia tresare și ridică capul.)

LUCIU

Ce zgomot e acesta? Ce paloș văd, ca foc
Lucind prin noapte?

LENTUL (repezindu-se spre Luciu)

Paloș de brav soldat ce vine
Cu dorul să lovească în Pontifex, în tine!

LUCIU

Cum? Tu, nelegiuite, ești tu? Lictori, pe el!
Mișelul!

LENTUL

Pentru Roma acest soldat mișel
Din piept știi să-și verse prin taberi caldul sânge.
Dar voi, voi ce dați Romei? O fată care plânge,
E tot ce-i dați, nemernici, și sânge pe nedrept!
S-o știi, că ori viața ori moartea am s-aștept,
Eu am să scap în aste lungi clipe și fatale
Pe-Opimia, s-o mântui din lanțurile tale!
Dezleagă-i brațul, lasă-i în liber mâna ei
Cea care făcea rugă, la cer. Ucizi femei,
Tu Pontifex? Nevrednic de Roma și de soare!
Acest popor războinic vrea altă sărbătoare,
Preoți! și alte fapte: insulta s-o spălați
Nu-n sânge de vestală, ci-n sânge de bărbați!
Învingerea e prețul vitejilor! și vouă
Romanilor, v-a pus-o în mâinile-amândouă
Superbul Mars deodată cu paloșul de-oțel:
Învingeți dar cu paloș! Să urmărim cu el
Pe Vesta, pe zeița fugară! Cu grămada!
Noi nu vrem alte jertfe, decât numai – cu spada!

LUCIU

Mars nu e numai singur al nostru, la război
Toți zeii deopotrivă ne apără pe noi.
Popor roman, e vremea să răzbunăm azi cerul,
Ca el să ne protegă.

LENTUL

Zdrobiți-mă cu fierul,
 Romanilor! Pe mine, căci eu sunt sacrileg!
 Prin moartea-mi se răzbună toți zeii, ceru-ntreg!
 Eu singur sunt de vină, că flăcările sfinte
 S-au stins p-altarul Vestei, eu singur am cuvinte
 Să cer perirea, singur sunt vrednic de mormânt.

LUCIU

Destul! Ea-i osândită!

LENTUL

Preoți, azi oarbe sunt
 A voastre inimi! Ochii sunt orbi! A voastră-i crima;
 Vestala n-a fost alta nimic decât victima
 Lui Lentul.

FABIU

E degeaba! A ei mărturisiri
 Dezmint aceste vorbe!

LENTUL

Cu șoapte și priviri
 Am amăgit un suflet și-o inimă curată!
 Nu ea, sunt eu de vină! Lucreția-i vinovată
 Și ea pentru abuzul și fapta lui Tarquin?

LUCIU

Tarquin? – Poveste veche! Privește, zorii vin;
 Vestala-i vinovată, ea trebuie să piară!

LENTUL

Mă-ntorc atunci la tine, popor! la voi vreau dară,
 Romani, să-mi plâng păcatul!

(Își dezvăluiește pieptul.)

Dar mai întâi veniți
 Aproape, puneți mâna pe pieptul meu! Priviți
 Pe fruntea mea aceste plăgi largi și vii de spadă:
 Sunt semne de vitejie și luptelor dovadă!
 Și astăzi drept răsplată, că sângele-mi viteaz
 A curs pentru voi și pot în zece lupte, azi
 Vă dau tot ce-mi rămase din lupte: toată fala
 Și viața mea, dar faceți să pot scăpa vestala!
 Popor roman! Ucideți pe Lentul, nu pe ea:
 Căci dânsa e victima, dar nu complicea mea.

LUCIU

Destul! Ea-i vinovată!

CAIU

Ea trebuie să piară!

LENTUL

Așa vreau zeei? Asta-i dreptatea așadară.
 Pe-acest pământ, dreptatea puternicilor zeei?

LUCIU

Porunca lor e aspră! Nu stăm de târg cu ei!

LENTUL

O, false prejudețe, mișele voci! Aceste
 Vă-nchid a voastre inimi!

LUCIU

Tu serva-naltei Veste,

Ridică-te!

(Opimia se supune. El se apropie și-i ia vâlul.)

Aruncă acest vâl prihănit,
 Scoboară-n groapă; ceasul osândeii a sosit

Și Vesta te așteaptă.

(Îi arată mormântul.)

FABIU

Așa curând?

LUCIU

E pripă,

Căci ziua se revarsă, e ultima ei clipă.

LENTUL

Voi oameni buni, la mine! Popor brav, ajutor!
Nu suntem oare-n Roma? Barbari sunteți? Dar jur,
Că nu o las! Îmi apăr azi dreptul meu! Copila
Să moară fără vină și nu vă prinde mila?
Mai mult preț am eu doară decât un om! Sunt eu,
Eu Lentul: am să-o apăr! Aci, cu brațul meu,
Chiar toți voi să-mi stați contra! Ha, milă omenească!
Opimia trăiește, ea trebui' să trăiască!

(Se avântă spre Opimia.)

OPIMIA

Dar e-n zadar!

(Privește cu ochi de lacrimi la Lentul.)

Păcatul azi cere-a fi spăsit!

Eu te-am iubit, știi Lentul! Tu știi, cât te-am iubit,
Dar astăzi – moartea, Lentul! Ea-i azi destinul meu!
Iubite, rezignează, precum rezinez eu,
Nu tulbura a morții pretinderi cu suspine,
Trăiește tu, trăiește și...

(Își ascunde fața și suspină.)

plânge după mine!

LENTUL (în genunchi)

Vai! Soarta ta să fie azi soarta mea!

OPIMIA (respinge pe Lentul și se apropie de mormânt)

E sfânt

Acest mormânt: mă lasă să merg deci în mormânt
 Senină. Respectează, așa cum se cuvine,
 La groapă-i pe vestala romană: ea devine
 Aici augustă. Moșii ce legi ne-au hărăzit!
 Eu port în mine crimă, căci zeii au voit
 Să fiu, trăind, a legii înfrângere, iar moartă,
 Victorie: din suflet primesc această soartă,
 Ca dar divin eu ceasul spășirii îl primesc!
 Vai, moartea pentru mine atât o prețuiesc,
 Ca vis, ca o mustrare ce sufletu-mi dezleagă.
 Întreagă sunt a Vestei, a morții sunt întreagă.

Scena III

ACEIAȘI – POSTHUMIA – GALLA

POSTHUMIA (aleargă disperată)

Am dreptul să m-apropiu... sunt mama ei, dați loc!
 S-o strâng la piept odată, s-o strâng la piept cu foc,
 Și, astăzi înainte de moarte-i, înc-odată
 S-o mai sărut pe frunte, și vocea ei curată
 S-o mai aud... Vai, dați-mi loc, loc să merg la ea!
 Să-i zic măcar adio!

OPIMIA

Vai mamă!

POSTHUMIA

Fata mea!

Tu, tu nenorocită copilă! Așa blândă,

Și totuși el, tiranul, te duce la osândă!
 Să mori? E drept că lictori și popii toți aștept'
 Să mori? E drept, că-i gata mormântul tău? E drept,
 Că tu ești osândită? Ha, toate-așa să fie?
 Vrea Luciu să te-ngroape, Opimio, de vie?
 Vrea iar să te răpească din brațul meu? Dar nu!
 Nu crede, nu! Ești vie, tot vie vei fi tu!

LUCIU

Destul!

(cătrel lictori)

Voi despărțiți-mi bătrâna de copilă.

(Caeso și doi lictori s-apropie.)

POSTHUMIA

Pe mine? de vestală? Vai, Luciu, fie-ți milă,
 Te rog! Trei lacrimi numai! Ha, singur un cuvânt
 Din urmă... apoi...

(O duce pe Opimia la o parte, căutând în sân pumnalul lui Fabiu,
 îi zice încet.)

Dragă! tu mergi dar la mormânt?

Auzi, ia arma asta!

OPIMIA

Nu pot... eu sunt legată,
 N-am mâinile în liber.

POSTHUMIA

Stai dar!

(voind a dezlega mâinile Opimiei)

Vai blestemată
 Și neagră soartă! Doamne, să pot acum vedea!

Nu văd nimic! Nimica! Dar eu...? Vai draga mea!
 Eu însămi, am pumnalul, să cerc... Ha, nu! oroare!
 Să-mi junghiu eu fata!? Ceruri, dar ce să mă fac oare?
 Vai, scumpa mea! Sărută pe mamă-ta! Așa!
 Odată, mai odată!

(În ciuda silințelor ce-și dă nu se poate depărta, nici să-și oprească plânsul.)

OPIMIA

Curaj!

POSTHUMIA

Inima ta

Aici e...? Doamne, Doamne, aici e locul? Pieptul
 Aici e?

OPIMIA

Mamă, mamă! Acolo, da!

POSTHUMIA (înjunghie pe vestală)

Am dreptul

Să curm a ta viață! Decât un trai pătat,
 Mai bine moarte! Dragă, vai dragă!

LUCIU

Ce-ai lucrat?

POSTHUMIA (aruncând pumnalul la picioarele Pontificalui)

Mi-am omorât copila! Ești mulțumit cu mine?

(Cade pe treptele mormântului.)

FABIU

Oh, zei din cer!

LENTUL (voind să se înjunghie cu sabia sa)

Iubito! Eu merg, eu merg cu tine!

FABIU (apucă spada lui Lentul și-l dezarmează)

Nepot ești al lui Paul! Ești fiu nenorocos,
Dar fiu viteaz! N-ai dreptul să mori fără folos.
De vrei să mori, așteaptă pe Anibal!

LUCIU

Să vie

Dușmanii! Căci vestala ne doarme pe vecie,
Azi Vesta-i împăcată, păcatul s-a spăsit!
Groparilor! Dispară cadavrul adormit
De mamă-sa, dispară, căci stă deschis mormântul!
Cu drag o să primească în sânul său pământul
Pe-a Vestei preoteasă, pe fiica lui! Din cer
Azi zeii vin la luptă, și toți dușmanii pier
De spada lor! Sărmanul de Anibal!

(Groparii se supun. Deodată se aud din depărtare sunetele unei muzici
vage și puțin destinse.)

PRIMUL BĂTRÂN

Ascultă!

Vai... Anibal!

LUCIU

Zei nobili! S-aude larmă multă!

FABIU

Ce zgomot greu!...

ENIU (cătore Luciu și Fabiu)

În urmă de ce-ați ucis voi azi

O fată fără vină? Oh! tu popor viteaz,
De ce-ai cătat învingeri în sânge de romană?
Ea n-a putut să-nfrângă mânia africană
Și n-a putut să-ntoarne pe Anibal din drum!

În loc să-i oprîți mersul cu spada, stați acum
Privind un biet cadavru: și până stați, dușmanul
S-apropie de Roma! Ce vreți cu Africanul?
Ha! Oarbă judecată! E șters acest mormânt,
El n-a născut nimica!

VESTAEPOR (năvălind în scenă)

Nu, nu! E cerul sfânt
Și Vesta tot învinge! Acest mormânt rodește,
Dă fruct: de astăzi lumea la jug se umilește,
Sclăvia lumii astăzi se naște, eu o știu,
Din sângele vestalei! Eu chiar acuma viu
Din câmpul de bătaie: Ha, zeii noștri poartă
Pumnal de foc, și zeii decid a Romei soartă
Ca ori-și-când mai bine! Superbu-nvingător
Se tot retrage, tremur' dușmanii; oastea lor
Se-mprăștie pe câmpuri! Azi fuge-n fuga mare
De spaimă comandantul din Africa: el n-are
Nici frați, căci dânșii ambii în luptă au pierit.

FABIU

Ce zice sclavul?

VESTAEPOR

Oastea cu totul a fugit!
E Anibal un monstru mișel, căci el își curmă
Lucrarea mai nainte de ce-a sfârșit-o! Turmă
De oameni lași! Aleargă nemernicii dușmani
Spre Capua, desigur li-e teamă de romani...
Ei fug! Și-aveau în cale o Romă ocupată:
Puteau să vie mâine.

FABIU

Nici mâine, niciodată!
E frântă Cartagena și morți a dânsei fi!
Ne lasă timp? – Ha, timpul e-nvingere!

VESTAEPOR

Să fii

De trei ori, false, Brennus, afurisit! Barbare!
 Tu, care deștepți Roma din visul ei! Tu, care
 Trădezi tot universul și ură-n om atâți!
 Voi zei, cu mâini de sânge, să fiți afurisiți!
 Și tu, pământ războinic al bravilor, tu-ți crește
 Copii viteji! Tu țara străbunilor grijește,
 Tu Gallie vitează, mari spăzi să făurești
 Să ne răzbune cândva: pe mine și pe tine,
 Pe toată lumea, care azi plânge cu suspine
 Sub lanțurile Romei.

LUCIU

Tu sclavule!

VESTAEPOR

Am fost!

Dar iată-mă: sunt liber!

(Sclavul se omoară.)

PRIMUL BĂTRÂN (privind spre poarta Collină)

Oh, nobil adăpost

Al cerului! Văd vulturi... soldați!

AL DOILEA BĂTRÂN

Trăiesc romanii!

O-ntreagă legiune văd eu!

CAIUS

Sunt veteranii

Vitezei Rome! Consul... E Scipio!

LUCIU

E ea:

Salutea.

FABIU (înduioșat)

Viitorul!... Dormi, dormi, copila mea!
Dormi! Moartea ta servit-a azi patriei scăpate!

LENTUL (venindu-și în fire)

Oh, patrie severă, ascultă-mă! Cetate
De mari viteji, tu Roma, ascultă-mă! Ți-o spun,
Ți-o jur, că eu cu spada din mâini am să răzibun
Azi sângele vestalei vărsat, Roma, de tine!
Am să-l răzibun asupra dușmanului ce vine,
Când el va fi de fală și gloriei dezbrăcat.

FABIU

Ei n-au să ne lovească, nici azi și niciodat'!
Cât timp trăiesc străbunii în piepturi oțelite,
Și inimile noastre cât timp au să palpite
Cu foc divin, dușmanii nu schimbă-al nostru mers:
Noi mergem tari și-nvingem întregul univers!
Când sufletul e mare și neînvins, pe lume
Nu-i nimeni să-l învingă! Iar voi, zei mari cu nume
Divin, voi zei, a căror dreptate ne-a gătit
Învingerea: azi Roma și noi ne-am împlinit
A noastră datorie; făceți și voi pe-a voastră!
Să mergem dar! Ne-așteaptă desigur oastea noastră
Și consulul ne-așteaptă!

(Ies cu toții. Posthumia și Galla rămân singure. După ce mulțimea s-a depărtat, bătrâna oarbă se ridică, înalță brațele și înaintează spre mormânt.)

POSTHUMIA

Vai, Doamne, de-șa vedea!
Pe-aici oare-i mormântul? Ah, iată-l... Dormi copilă!

Vai, cum te-au dus călăii la moarte fără milă!
Vai, nu mă lăsa, dragă, aici între călăi,
Eu singură rămasă cu toți tiranii tăi!
Opimio! Deschide-mi! Sunt eu, buna ta! Lasă
Să intru, vai, la tine!... Iar singură rămasă!...

(Perdeaua cade)

ADDENDA

HATMANUL BALTAG
OPERĂ BUFĂ ÎN 3 ACTE ȘI 5 TABLOURI

[În colaborare cu Iacob Negruzzi]
(Muzica de Ed. Caudella)

PERSOANELE

HATMANUL BALTAG

COMISUL STACAN

SOTIR

PLEAȘCĂ

DUȘCĂ

BUDUȘCĂ

} Ciraci

ZULNIA

CUCOANA ARGHIRIȚA

CIRACI, INVITAȚI, SLUJITORI, COPII

Scena se petrece pe malul Troțușului în Evul Mediu

ACTUL I

Tabloul I

Teatrul reprezintă un peisaj muntos. În stânga, din fund, până pe planul întâi, stânci acoperite cu pădure, toate practicabile. În fund, la stânga, deasupra stânței celei mai nalte, turnul unui castel cu poartă de fier și punte. De la poartă pornește o potecă peste punte; poteca serpuiește pîntre practicabile până în avant-scenă. Stâncile se lasă în jos, descrescând până în fața scenei. De la picioarele stâncilor, în mijlocul scenei, începe un parc cu poteci. Este timpul despre ziuă. Steaua dimineții licărește încă pe cer. La ridicarea perdelei s-aud cântând cocoși. Ciracii dorm cu câinii de vînat la picioarele stâncilor, cu armele așezate lângă dînșii; după introducerea orchestrei se lasă puntea castelului, poarta se deschide și apar Baltag și Stacan gătiți de vîntătoare. Baltag suflă din corn. Se face ziuă.

Scena I

BALTAG, STACAN ȘI CIRACII

Nr. 1

BALTAG

Sculați! Sculați!

Ciraci, vă deșteptați!

Colo, în zare, iată,

Lumina se arată,

Ne cheamă sus la munte, în codru-ntunecos,

Mistrețul crunt și cerbul și ursul fioros.

STACAN

Sculați! Sculați!
 Ciraci, vă deșteptați!
 Pe armăsari călare
 Aidem la vânătoare,
 Cu sulița, cu arcul, în codrul cel de fag:
 Sculați! vă cheamă cornul hatmanului Baltag!

CIRACII

Sculați! Sculați!
 Cu toți vă deșteptați!
 Pe armăsari călare,
 'Aidem la vânătoare,
 Cu sulița, cu arcul, în codrul cel de fag:
 Sculați! ne cheamă cornul hatmanului Baltag!

Ensemble

BALTAG – STACAN – CORUL

În munți la vânătoare,
 Ce mândră desfătare!
 Cu toți să-ncălecăm,
 În codru să plecăm!

STACAN (Recitativ)

Să plecăm în codru, da!
 Dar trebui' mai-nainte
 După obiceiul vechi și cuminte
 (arătând către public)
 A ne recomanda.

BALTAG

Eu sunt hatmanul Baltag,
 Din strămoși măreți mă trag:
 Reprerestrăbunul meu

Cu vestit baltagul său,
 Sub Ciubăr-Vodă cel Mare
 Zdrobea hordele tatare.
 Pentru-a sale vitejii,
 Domnu-i hărăzi moșii,
 Așa mari, așa de-ntinse
 Cât cu ochii le cuprinse
 De pe vârful istui munte,
 Și-l făcu boier de frunte
 Asupra boierilor
 Pentru vecii vecilor,
 Dându-i numele „Baltag“
 – Din așa strămoș mă trag!

CORUL și STACAN

Și „Baltag“ l-a poreclit:
 Din așa viță-a ieșit!

BALTAG

Dându-i numele „Baltag“.
 – Din așa strămoș mă trag!

STACAN

Eu sunt comisul Stacan,
 Nici eu nu sunt bătăran:
 Reprerestrăbunul meu
 Avea și el darul său:
 Sub Ciubăr-Vodă cel Mare
 Golea vajnic la pahare.
 Pentru-acest talent vestit,
 Vodă comis l-a numit
 Peste buți și poloboace
 Cu vinațuri busuioace,
 Roșii, albe, dulci ca mierea,
 Dându-i toată privegherea
 Asupra butoaielor
 Pentru vecii vecilor,

Și „Stacan“ l-a poreclit.
Din așa viță-am ieșit.

CORUL și BALTAG

Și „Stacan“ l-a poreclit:
Din așa viță-a ieșit!

STACAN

Și „Stacan“ l-a poreclit.
Din așa viță-am ieșit.

BALTAG

Așa, din vremi bătrâne, trăiesc fără-ncetare
Baltagii și Stacanii în chef și vânătoare.

STACAN

Cine-și petrece-n codri viața lui cu drag?

BALTAG

Tot hatmanul Baltag!

CORUL

Tot hatmanul Baltag!

BALTAG

Și cine este-n pivniți pe vinuri căpitan?

STACAN

Tot comisul Stacan!

CORUL

Tot comisul Stacan!

BALTAG

Dar și ciraci ca dâșii, așa buni vânători, (arată pe ciraci)
Au fost mai rareori!

CORUL

Au fost mai rareori!

STACAN

Dar, nici în vremea veche, la chefuri n-au mai fost
Ciraci cu-atâta rost!

CORUL

Ciraci cu-atâta rost!

BALTAG

Aurora se ridică și cerul e senin!

STACAN

Noroc la vânătoare!

CORUL

Să meargă toate-n plin!

TOȚI (repriză)

În munți la vânătoare
Ce mândră desfătare!
Cu toți să-ncălecăm,
În codru să plecăm!

(Tablou: plecarea la vânătoare; procesie scurtă. Baltag și Stacan pornesc întâi, după dâșii ciracii, ducând câinii, toți suie pe deal pentru a dispărea în stânga. Baltag rămâne la urmă pe vârful unei stânci privind în zare spre dreapta, pe unde are să intre Zulnia. Stacan se întoarce și-l trage afară din scenă. Joc de scenă, în vreme ce orchestra urmează în surdină motivul corului.)

Scena II

SOTIR, apoi CUCOANA ARGHIRIȚA

SOTIR (apare în dreapta, misterios, pe mișcarea motivului corului)

Poșta rurală: serviciul zilnic... Scrisorile *loco* se ridică dimineața până-n ziuă. (merge la copac în dreapta, în fund, și ia dintre

crengi o scrisoare.) „Prea grațioasei și nobilei domnișoare Zulnia, la castelul străbunilor săi, loco!“ (o pune în brâu, de unde scoate o alta.) „Prea strălucitului hatman Baltag, la castelul său, loco.“ (miroasă plicul.) Trandafir! (pune plicul în crengi.) Cine a născocit scrisul și scrisorile, desigur n-a putut fi un părinte de familie, ori și dacă a fost, l-a bucurat Dumnezeu numai de băieți. Una dintre primejdiile familiilor este abecedarul! Ce dar funest invenția scrisului, pentru familiile cu domnișoare! Dar destule reflecții filozofice pentru un factor poștal rural; să ne îndeplinim datoria... Poșta rurală, serviciul zilnic: Scrisorile loco se ridică dimineața până în ziuă. (Cucoana Arghirița intră răpede prin stânga.) A! Cucoana Arghirița! M-a văzut.

ARGHIRIȚA (merge la copac și ia scrisoarea pe care a pus-o Sotir)

De mult te pândeam, jupâne Sotirache. Te-am prins în sfârșit.

SOTIR

Zău, cuconiță...

ARGHIRIȚA

Taci! arată scrisoarea!...

SOTIR

Care?

ARGHIRIȚA

Pe cea cătră duduca Zulnia... Sotirache, nu umbla cu mofturi. Dă-mi-o numaidecât!

SOTIR

Dar jur că...

ARGHIRIȚA

Nici o vorbă... dă-o degrabă, îți știu eu, meștere Sotirache, meșteșugurile d-tale de mult.

SOTIR

Cred și eu, din tinerete.

ARGHIRIȚA

Aud? dă-mi biletul. (Sotir încolțit dă scrisoarea din brâu, Arghirița citește.) „Prea grațioasei și nobilei d-rei Zulnia... loco... Prea grațioasă și nobilă cuconiță! Dacă inima d-tale ar fi așa de simțitoare, pe cât chipul și toată ființa îți sunt de fărmeacătoare, un om care te adoră și ar cuteza să ți-o spună și să te întrebe, ar putea el să spere vreodată a fi fericit?“ (returnela romantei, Zulnia cântă.)

SOTIR

St... Duduca... (ei s-ascund după copac.)

—————

Scena III

ZULNIA, ARGHIRIȚA, SOTIR

Nr. 2

ZULNIA

(Romantă)

I

Auroră mândră, ah! spune-mi mie
 Dacă viteazul ce am zărit
 Cunoaște dorul ce mă sfășie,
 Cunoaște oare cât m-a rănit?
 De când pe dânsul eu l-am văzut,
 Liniștea vieții, ah! am pierdut!

II

Îl văd oriunde, prin flori, prin stele,
 Îl văd în cartea ce o deschid,

Îl văd în visul nopților mele
 Când spre odihnă ochi-mi închid.
 De când pe dânsul eu l-am văzut,
 Liniștea vieții, ah! am pierdut!

III

Dacă Ursita încântătoare
 Ar vrea vreodată să-l dobândesc,
 O fericire alta mai mare
 Nu pot pe lume să mai doresc.
 Ah! lângă dânsul ar fi un trai
 Mai bun, mai dulce decât în rai!

ARGHIRIȚA (apărând)

Sărmănică, sărmănică!...

ZULNIA

Mătușica?

ARGHIRIȚA

N-am bucurie, te-am pierdut. Acum înțeleg eu fantasiile tale, cura d-tale cu apă neînceptă până-n ziuă.

SOTIR (iese pe furiș în dreapta, aparte)

O scenă intimă de familie, nu-i locul nostru aici. Întâia calitate a unui factor poștal rural este discreția serviciului zilnic: scrisorile loco se ridică dimineța până-n ziuă. (iese.)

ZULNIA

Ei da, mătușică. De vreme ce știi, de vreme ce nu-ți mai pot ascunde nimica, trebuie să-ți spun tot, să te fac să-nțelegi.

ARGHIRIȚA

Ce să-nțeleg! ce vrei să-nțeleg, decât că ești o copilă naivă; o neroadă, o nebună!

ZULNIA

Dacă sentimentul...

ARGHIRIȚA

Taci cu sentimentul. Parcă numai d-ta știi ce-i sentimentul,
întrebă-mă pe mine, să-ți spun eu ce-i sentimentul. Nu
înțelegi că ai a face cu un bărbat? Știi tu ce sunt bărbații?

ZULNIA

Mătușică...

ARGHIRIȚA

Să-ți spun eu ce sunt bărbații, să-ți spun eu ce-i sentimentul.

Nr. 3

CUCOANA ARGHIRIȚA

(Rondo)

I

Sentimentul, nepoțică,
Pentru noi e un păcat;
Te pândește la potică,
Ca un hoț, orice bărbat.
Te ocheste,
Te-amețește,
Te uimește,
Te vrăjește,
Până când deodată, haț!
Ți-a prins inimioara-n laț!
Îl iubești
Și te jertfești...
Însă... pace!
N-ai ce-i face:
Bărbatul cel mai de soi
Încă e un marțafoi.

II

Nu m-ai crede când ți-aș spune
 Că odată chiar și eu
 Am avut visuri nebune
 Pentr-un mândru paraleu.
 Mă pândise,
 M-amețise,
 Mă uimise,
 Mă vrăjise,
 Până când deodată, haț!
 Mi-a prins inimioara-n laț!
 L-am iubit
 Și m-am jertfit;
 Însă... pace!
 N-ai ce-i face:
 Bărbatul cel mai de soi
 Încă e un marțafoi!

III

Așadar și prin urmare,
 Sentimentu-i un păcat;
 Fii în veci fără-ndurare!
 Chiar de-ți place vrun bărbat,
 Învârtește-l
 Răsuțește-l
 Amețește-l
 Și vrăjește-l,
 Până când deodată, haț!
 Tu să-i prinzi inima-n laț!
 Nu-l iubi,
 Nu te jertfi,
 Fiin'că pace!
 N-ai ce-i face:
 Bărbatul cel mai de soi
 Încă e un marțafoi!

ZULNIA

Așa o fi fost cu paraleul d-tale, dar cu cavalerul meu nu-i tot așa!

ARGHIRIȚA

Ești o copilă fără minte; toți ca unul!

ZULNIA

El ca toți! Peste putință! Un erou!

ARGHIRIȚA

Ca și paraleul meu!

ZULNIA

Un mare vânător, un Nemrod!

ARGHIRIȚA

Ca și paraleul meu, un nerod!

ZULNIA

Frumos!

ARGHIRIȚA

Ah!

ZULNIA

Mândru!

ARGHIRIȚA

Ah!

ZULNIA

Sentimental!

ARGHIRIȚA

Brutal, senzual, desigur un marțafoi!

ZULNIA

Delicat, duios!... O să mă iubească, o să-mi fie credincios,
supus.

ARGHIRIȚA

Credincios, supus, niciodată nu spera!

ZULNIA

Sunt sigură...

ARGHIRIȚA

Ai să vezi!...

ZULNIA

Poate paralelul d-tale, dar el...

Nr. 4

(Duet)

ARGHIRIȚA

Ia dă-mi pace, nu-mi mai spune!
Toți ca unul, draga mea...

ZULNIA

Nu-i așa! (bis)

ARGHIRIȚA

Toate fetele-s nebune...
Ai să te căiești amar!

ZULNIA

În zadar! (bis)
Nu-i ca dânsul altu-n lume!

ARGHIRIȚA

Mofturi! glume!

ZULNIA

Mă iubește!

ARGHIRIȚA

Viclenie!

ZULNIA

Îl iubesc!

ARGHIRIȚA

E nebunie!

ARGHIRIȚA

(Arie)

Domnișoara pătimește
Pentru-un tânăr cavalier,
Îl admiră, îl iubește
Parc-ar fi căzut din cer!
Ha! ha! ha! ha!
Va veni însă o vreme
Nu te teme,
Când părerea-ți vei schimba,
Ha! ha! ha! ha!

ZULNIA

(Arie)

În zadar, orice vei zice!
Îl iubesc cu mare dor,
Sunt răpită, sunt fericite,
Sper un mândru viitor;
Da! da! da! da!
Va veni odată-o vreme,
Nu te teme,
Când părerea-ți vei schimba,
Da! da! da! da!

Ensemble

ZULNIA

În zadar orice vei zice!
 Îl iubesc cu mare dor,
 Sunt răpită, sunt ferice,
 Sper un mândru viitor.
 Da! da! da! da!

etc.

ARGHIRIȚA

Domnișoara pătimește
 Pentr-un tânăr cavalier,
 Îl admiră, îl iubește
 Parc-ar fi căzut din cer!
 Ha! ha! ha! ha!

etc.

(Sfârșitul tabloului I)

Tabloul II

Scena reprezintă pivnița hatmanului Baltag: două bolți mari, una în planul întâi, alta în planul II. Fundalul și culisele arată rânduri superpuse de butii mari și mici, toate cu inscripții de vinuri și proveniența vinurilor: Cotnar Busuioc, leat 5475; Odobesti alb, [leat] 5603; Uricani roș, leat 5246; Nicorești profir, leat 5325; Drăgășani, cornița-ruginiu, leat 5482. Interiorul pivnitei este luminat de un mare policandru spânzurat de arcul bolței din față, policandrul e făcut dintr-un mănunchi de coarne de cerb, pe muchiile butiilor stau înfipte sfeșnice tot din corn, de arcul bolței din față stau aninate stemele familiilor Baltag și Stacan. Cea dintâi înfățișează un scut împărțit în patru cartiere, care poartă de-a curmezișul un baltag de argint și deasupra un coif cu vizieră și cu un păunaș mare resfirat, în cele trei culori românești. De mânerul baltagului atârnă o panglică cu deviza: „În noaptea timpurilor“. „*Totdeauna-n luptă!*“ A doua stemă reprezintă un scut împărțit cu o diagonală în două jumătăți, una albă, alta roșie. Scutul poartă în mijloc un borcan și de-o parte și de alta, unul sus și altul jos, două pahare; de partea albă, un pahar roș, de partea roșie, un pahar alb, de toartele borcanului atârnă câte-o panglică cu deviza: „*Totdeauna plin, totdeauna gol!*“. În mijlocul teatrului sub policandru o cadă rotundă, răsturnată cu fundul în sus și de jur împrejur mai multe balerce mici, asemenea. La ridicarea perdelei, slujitorii hatmanului gâtesc de masă pe cadă, aprind făcliile și sfeșnicele care se lasă și se ridică cu un lanț pe scripăt și așază balercele de jur-împrejurul căzei cu scaune. Intrarea în pivniță este în planul din urmă la stânga pe-o scară, prin deschizătura căreia bate lumina de afară.

Scena I

Nr. 5

COR DE SLUJITORI

Hai copii curând la treabă,
Cornul sună, ascultați!
Masa s-o gătim degrabă,
Vin flămânzi și însetați!

BUCĂTARUL

Când se-ntoarce de la munte
Vânătorul obosit
Are poftă de mâncare.

CHELARUL

Mai cu samă de chilit.

CORUL

Hai copii curând la treabă,
Cornul sună, ascultați!
Masa s-o gătim degrabă,
Vin flămânzi și însetați.

1 FECIOR

Sunt toate la locul lor?

2 FECIOR

Toate!

3 FECIOR

Mistrețul e fript?

BUCĂTARUL

Încă două învârtituri și-i gata. Iată azimile vin de la cuptor!

1 FECIOR

Halal să le fie. Dacă n-ar avea vânătorii feciori ca noi...

BUCĂȚARUL

Și bucătar ca mine...

1 FECIOR

Nu știu zău, cum le-ar merge.

BUCĂȚARUL

Să te întorci ostenit de la munte și să nu găsești o friptură bună de mistreț ș-o șuncă de urs, o ciosvârte de cerb pe varză, și ca să nu fugă de pe tavă, păzită de jur-împrejur de 12 cocoși sălbateci...

CHELARUL

Toți cerbii și toți cocoșii tăi n-ar plăti mai mult decât o ciorbă de borș cu știr, dacă n-ar fi chelarul cu vinurile lui.

(Cornul sună)

1 FECIOR

Ați auzit?

TOȚI

Cornul? Vin!

(Repriză Nr. 5. Slujitorii ies.)

Scena II

BALTAG și STACAN

STACAN (urmărind pe Baltag, care a intrat întâi cufundat în gânduri)

Să-și bată joc toți vulpoii nevârstnici de mine, să-mi dea cu tifla toți vătuii agiamii, dacă pricep eu ceva.

BALTAG

Ce vrei să pricepi?

STACAN

Vreau să pricep cum se poate rătăci omul într-o pădure pe care o cutreieră cruciș și curmeziș de mic copil, toată ziua, unde cunoaște toate cărările, unde toți copacii îi sunt vechi prieteni.

BALTAG

De ce adică nu s-ar putea?

STACAN

Și fără asta, cum se poate pierde un vânător într-o pădure, când aude mereu cornul tovarășilor? De câte ori nu ți-am chiuit? De câte ori nu ți-am sunat? Pe unde nu te-am căutat?

BALTAG

Dar dacă m-aș fi rătăcit într-adins?

STACAN

Cum să te rătăcești într-adins?

BALTAG

Zic așa într-adins, ca să nu te mai miri de ce nu m-ai putut găsi... (pauză). Mai poftești să zici ceva!

STACAN

Cum nu?

BALTAG

Ce?

STACAN

Vreau să știu cum se poate un vânător, – și ce vânător! – să umble o zi de vară întreagă fără să ucidă măcar o vrabie?

BALTAG

N-am ucis, fiindcă n-am tras.

STACAN

Cum?

BALTAG

M-am rătăcit de voi, am umblat pe gânduri de colo până colo, până ce m-am pomenit la marginea pădurii, devale, de unde plecasem azi-dimineață și unde m-ați găsit culcat adineaori, când v-ați întors. Am șezut toată ziua trântit la umbră: auzeam goarna, auzeam cornul și chiotele, dar nu v-am dat răspuns, fiindcă nu voiam nici eu să vă stric petrecerea voastră, nici voi să mi-o stricați pe a mea... Eu petreceam destul de bine.

STACAN

Să mă sfășie toți mistreții din lume, dacă pricep cât negru sub unghie!

BALTAG

Vrei numaidecât să pricepi?

STACAN

Numaidecât.

BALTAG

Ascultă, comise. Nu mai sunt ce m-ai știut pân-acuma. Nu-mi mai place nimica din câte îmi plăceau odinioară, sunt alt om... nu-mi mai plac petrecerile, mi-e silă de tot... de tot!

STACAN

Ei, dar ce-ți place?

BALTAG (sentimental)

Îmi place să stau singur la umbră, lângă fântâna din vale, să mă gândesc... să mă gândesc... să mă gândesc...

STACAN

Să te gândești, să te gândești... la ce să te gândești?

BALTAG

La ce?

Nr. 6

(Arie)

Prin păduri la vânătoare

Să gonesc sălbatici fiare

Este în zadar.

Nu-i ca-n vremea cea trecută.

A mea liniște pierdută

N-o mai capăt iar.

Să ucid îmi este milă –

Un chip gingaș de copilă

Gândul mi-a vrăjit,

Vin', ah! vino păsărică,

Vin' în colivioara mică

Ce ți-am pregătit!

STACAN

Păsărică, colivioară?

BALTAG

Da!

STACAN

Stigleți?

BALTAG

Tu nu știi!

STACAN

Ce să știu, am înțeles; sti...gheți! Acu pricep eu pentru ce de câteva zile nu-ți mai sunt boii acasă... A! dar bine c-am aflat. Poate să mor și să nu-ți scot stigleții din cap!

BALTAG

Nu te-ncerca!

STACAN

Cum ai zis?

BALTAG (rar)

Nici nu te-ncerca!

STACAN

Ai să vezi d-ta. Auzi, înamorat! auzi, sentimental! D-ta n-ai trecut pe unde am trecut eu, eu am trecut pe unde treci d-ta, eu am fost amoretat, stimabile domn, de-am umblat călare pe trestie trei nopți de-a rândul prin curte, fără să-mi pot găsi casa. Auzi, amoretat? Stigleți... mofturi. Un Baltag, floarea vânătorilor, aș! ar râde și cerbiil!

BALTAG

Poate râde cui îi place.

Nr. 7

STACAN

Cuplete

I

Hatmane, vino-ți în fire,
Văd că rău te-ai încurcat
Cu suspinuri și simțire,
De muieri ești fărmeccat.

Ele-ți fac mii
 De nebunii,
 De jucării,
 De boscării,
 Cochetării
 Și istorii,
 Și de nu zici la vreme: stai!
 Să știi că sigur de dracul dai.
 Căci la urmă, în sfârșit,
 Poezia cum se curmă?
 Ajungi râsul mahalalei,
 Ajungi Vlad îmbrobodit.

II

Nu m-ai crede când ți-aș spune
 Că și eu în viața mea
 Am avut visuri nebune
 Pentru-o mândră turturea.
 Îmi făcea mii
 De nebunii,
 De jucării,
 De boscării,
 Cochetării
 Și istorii,
 Până mi-am zis: Stacane, stai!
 Dacă de dracul nu vrei să dai!
 Căci la urmă, în sfârșit,
 Poezia cum se curmă?
 Ajungi râsul mahalalei,
 Ajungi Vlad îmbrobodit.

BALTAG

Frumos cântec, dar nu se potrivește la toți...

STACAN

Ba la toți, și mai cu samă la cei ce cred ca tine... Ia ascultă, hatmane, suntem prietini vechi, cu una cu două, vezi d-ta că n-am să te las eu să te dai de mal, pentru păsărele!

BALTAG

O să-ți răcești gura degeaba!

STACAN

Am să te fac de râsul ciracilor.

(Returnelă, ciracii intră.)

Scena III

BALTAG – STACAN – CORUL

Nr. 8

Ensemble

(intrare și scenă)

Hai cu toți la masă mare,
Haidem să ne veselim,
Dup-atâta vânătoare
Să bem, să benchetuim!

STACAN

Stați! Stați! Stați!

Ciraci flămânzi și însetați!

Stați și-ascultați

Minune,

Ceea ce vă voi spune

CIRACII

Minune? Ce minune?

Ce zici?

STACAN

Doi voinici

Când unul ar căpia

Și s-ar amoreza,

Și la urma urmelor

S-ar pleca muierilor,

N-ar fi în feliul său

Un mare nătărău?

CIRACII

Ba zău!

Un mare nătărău!

STACAN

Stați, dar stați

Ciraci flămânzi și însetați,

Ca s-ascultați

Cu groază

O veste caraghioază!

CIRACII

O veste caraghioază?

Ce spui!

STACAN

Dumnealui

Amicul nostru drag,

Hatmanul Baltag,

Floarea vânătorilor,

Floarea băutorilor,

Este, pe legea mea!

Amorezat lulea!

CORUL

Ha! Ha!

Amorezat lulea!

BALTAG

Ce nebunie!

Și chiar așa să fie

Vouă ce vă pasă?

CORUL

Cum ce ne pasă!

STACAN

Ba prea ne pasă!

BALTAG

Lăsați-l! Este iar o prostie

De-a lui... haidem la masă!

TOȚI

La masă! la masă! la masă!

(Repriză)

Hai cu toți la masă mare! etc.

(BALTAG, STACAN, CIRACII șed toți la masă pe poloboace, Hatmanul la dreapta, Stacan la stânga, toți râd și fac vuiet, afară de Baltag)

STACAN (dispus)

Acuma cine știe un cântec frumos, să-l zică, cine știe o poveste bună s-o spuie, cine știe mofturi noi de prin călindare vechi să le scoată răpede la maidan, ca icrele proaspete... Haide Pleașcă, tu te cam pricepi.

PLEAȘCĂ

Am auzit că de câtăva vreme la bencheturi se poartă grozav...

DUȘCĂ

Șervete.

PLEAȘCĂ

Nu!... șervete nu se mai poartă...

BUDUȘCĂ

Dar ce?

PLEAȘCĂ

Calambururi, culmi și alte mici jocuri de salon, pe cât de amuzante, pe atât de instructive... Mă rog, dacă doriți ceva cam așa, eu, Dușcă și Budușcă, vă putem servi, – începe, Dușcă.

DUȘCĂ

Un moș al meu s-a însurat, cu o văduvă, dar ce femeie, ce casnică... îngrijea de casă, de bărbat, culmea îngrijirii. Închipuiți-vă, când pleca bărbatul de-acasă, când se întorcea, și chiar așa peste zi, îi ștergea...

PLEAȘCĂ

Ciobotele?

DUȘCĂ

Nu! – Îi ștergea... câte-o palmă! (râsete.)

STACAN

Bravo, Dușcă! bun! Ce stai pe gânduri, hatmane?

BALTAG

Beți înainte voi și spuneți, ascult.

PLEAȘCĂ

Rândul tău, Budușcă!

BUDUȘCĂ

Mă rog, care dintre d-voastră a cunoscut pe Ghimiș Mangafa zaraful?

PLEAȘCĂ

Eu l-am cunoscut, delicată persoană.

BUDUȘCĂ

Delicată? dimpotrivă. Poate că tu ai cunoscut pe altul! Ghimiș avea daraveri multe cu toți bancherii din lume, avea casă mare, slugi vreo douăzeci. Dar mojić, grosolan, brutal, culmea brutalității. În fiecare dimineață bătea... câte-o depeșă. (râsete.)

STACAN

Bravo!

PLEAȘCĂ

Toți câți sunteți aici, ați văzut cai slabi?

TOȚI

Firește!

PLEAȘCĂ

Da! Dar nici unul dintre voi n-a văzut un cal așa de slab cum am văzut eu mai alaltăieri. Era slab... slab, culmea slăbi-ciunii, nu putea să tragă... o țigară! (râsete.)

STACAN

Bravo Pleașcă, dă-i nainte, ai viitor, nu râzi, hatmane?... Hatmanul astăzi n-are chef de nimic băieți, d-nealui se gândește, se gândește... se gândește!

DUȘCĂ

La ce se gândește?

STACAN

La stigleți, nu v-am spus adineaori?

PLEAȘCĂ

Dacă-i așa, să-i spun eu o istorie foarte sentimentală. O să-i placă.

BALTAG

Iar un calambur?

PLEAȘCĂ

Zău nu!

BALTAG

Să vedem!

PLEAȘCĂ

Era odată... (bea) era odată un tânăr și nobil cavaler. Acest tânăr și nobil cavaler se amorzase strașnic de-o primadonă, cea mai vestită primadonă din lume, privighetoare... Mă rog, zi-i privighetoare și-o lasă.

BALTAG

D-ra Patti?

PLEAȘCĂ

Tocmai... o iubea!... (bea) o iubea! (bea) o iub...

STACAN

Bea! destul de trei ori; o iubea, am înțeleș, și pe urmă ce făcea?

PLEAȘCĂ

Vezi c-o iubea foarte mult, așa de mult, încât ea, care știa cât o iubește, i-a pretins să-i dăruiască tânărul cavaler niște juvaericele de 7, 8 ori mai scumpe decât leafa lui pe o lună. Ce-a făcut nenorocitul tânăr?

DUȘCĂ

De desperare și-a băut leafa pe-o lună într-o sară!

STACAN

Și diurna!

PLEAȘCĂ

Nu, s-a dus la juvaerghi!

DUȘCĂ

Pe la ce ceas?

PLEAȘCĂ

Asta nu se spune, a intrat la juvaerghi.

DUȘCĂ

Pe unde a intrat?

PLEAȘCĂ

Asta nu-i treaba d-tale, a luat frumușel ce i-a trebuit și s-a dus, foarte emoționat, tot într-o fugă, la privighitoarea lui și, punându-i la picioare juvaericele dorite, n-a putut să zică decât două vorbe italienești: „Ah! Carapati“. (râsete, Baltag se scoală protestând.)

BALTAG

A! Asta e-o infamie.

STACAN

Se-nțelege că e infamie. N-ai auzit cum a luat juvaerica-calele... (bea.) Ei! m-ați plictisit cu mofturile voastre! Care e culmea cal-amburului? (tăcere.) Să faci un măgar-ambur. (râsete.) Ei! s-a încheiat cu jocurile de cuvinte. Tăceți toți și puneți mâna pe stacane, că am să vă cânt.

Nr. 9

Brindisi

STACAN

I

E soarta blăstemată
A celor bieți sărmani
Ce n-au gustat vrodată
Vin vechi de Drăgășani.

II

Dacă din piept amarul
Voiești să-l îndulcești,
Umple-ți degrab' paharul
Cu vin de Odobești!

III

Și jur că pe-astă lume
Treci viața în zadar,
De nu bei vin cu spume
Din deal de la Cotnar!

IV

Trăiască vinul, vinul!
Umpleți paharul meu,
Să uit necazul, chinul,
Să beau, să beau mereu!

PLEAȘCĂ

E cântec nou, nu-mi place, dacă vreți cântec de masă
poetic, ascultați: l-am învățat de la un moș al meu!

Nr. 9 bis

PLEAȘCĂ

(Arieta)

Ploschița mea, iubit vas,
Pasere cu dulce glas,
Eu în sus când te ridic
Tu îmi cânti cu glic-lic-lic,
Și mă săruți tot în nas,
Pasăre cu dulce glas,
De nu-mi vine să te las,
Ploschița mea, iubit vas!

Nr. 9

(Repriză)

TOȚI

(Andante)

Și nu-l mai săruta-n nas
Pasere cu dulce glas!...

TOȚI

Bravo!

DUȘCĂ

Unde e moșul tău care te-a învățat?... să trăiască!

PLEAȘCĂ

A murit sărmanul, nu-i mai cântă glic! lic! lic!

STACAN (se ridică)

Mă ciraci, ia ascultați, să vă întreb un lucru. La chef suntem noi bre, ori la parastas? Cui facem noi de nouă zile aicea? Soacră-mei? 'Ai? (se clatină.) Apoi până când o să îngăduim noi, ca să stea în capul mesei, barba asta mâhnită și plouată de pare că i s-au-necat corăbiile (arată pe Baltag); astăzi toată ziua a stat departe de noi într-adins, și noi l-am căutat ca niște caraghioși, ca să se gândească la... stigleți, toată seara a tăcut mahmur, nici n-a mâncat, nici n-a băut, nici vreun magar-ambur n-a făcut... Ce însemnează asta? Numaidecât trebuie hatmanul să ne cânte un cântec și pe urmă să tragă danțul cu noi!

TOȚI

Da! trebuie! să cânte! (se scoală toți.)

BALTAG (se scoală liniștit)

Vreți să vă cânt?

TOȚI

Cântă, da, numaidecât.

Nr. 10

(Finale)

BALTAG

Sunt sătul

De bencheturi,

De ziafeturi,

Destul! Destul!

De azi, să știți că părăsesc

Arc și săgeți și vânatoare;

Nu voi să mai rânesc

Nevinovate căprioare;

Mi-e inima rănită tare

Ș-aiurea leac pot să-i gășesc.

Beau dar

Acest pahar
Pentru hătmăneasa mea!

CIRACII

Haha! haha!
Ce-am auzit?
A nebunit!

STACAN

Nu râdeți, nu, n-a nebunit,
Sărmanul! s-a prostit!
Adineaori, sărac de mine,
V-am spus eu bine
Că-i fărmeecat,
Amorezat!

CIRACII (lugubru)

Adevărat
E fărmeecat!

BALTAG

Copilă prea iubită
Ce-n suflet m-ai rănit,
Fii tu a mea ursită
Să fiu iar fericit.

STACAN

E fărmeecat, sărmanul!
De nu-i mai sunt pe plac
Nici arcul, nici stacanul:
E boală fără leac.

BALTAG

Voi, ciraci desfrânați
Ascultați!
Și tu, bătrân stricat, ascultă!

CIRACII

Ne insultă!

STACAN

Mă insultă!

BALTAG

Să știți, v-o spun tuturor
C-am pus de gând să mă-nsor!

STACAN

Te-ai hotărât? (vorbit.) Ei! fugi că mor!

BALTAG

M-am hotărât, c-așa îmi place mie!
Și rup cu voi orice tovărășie:
Așa e, sunt înamorat;
Așa, de voi m-am săturat!
Cu dezmățații nu-mi mai place
Să am a face!

CORUL

Ești un fărmeecat!

STACAN

Ești un renegat!

CORUL

Renegat! (bis)

STACAN

Și ca renegat,
Deși Baltag de viță,
De aici ești alungat.

CORUL

Da, alungat!

BALTAG

Din propria-mi pimniță?

STACAN – CORUL

Din propria-ți pimniță!

BALTAG

Voi deșucheți

Mă alungați,

Mă maltratați! (bis)

Da, voi ieși,

Da mâne-aci

Stăpân voi fi. (bis)

STACAN – CORUL

Te renegăm,

Te alungăm

Și maltratăm:

Te du de-acu,

Nu mai sta, nu!

Mergi! ieși! te du!

(Baltag iese, alungat.)

STACAN (dominând scena)

Ș-acum, copii, ce-o fi să fie:

O strașnică chindie!

(Chindie)

(Stacan, Ciracii se prind la joc. Cortina cade după câteva măsuri ale
danțului.)

(Sfârșitul actului I)

ACTUL II

Tabloul III

Teatrul reprezintă terasa unui parc. În planul II colonadă rustică de plante agățătoare, bănci și scaune de grădină, în fund alee și tufișuri. La ridicarea perdelei se aude corul nupțial, apoi începe să treacă prin alea din fund procesiunea nunții. Muzica cântând marșul, oameni de casă cu odoarele, Baltag și Zulnia ca mire și mireasă, Cucoana Arghirița și mosafiri.

Scena I

Entr'acte și cor nupțial

Nr. 1

BĂRBĂȚI

Iată gîngășa mireasă
Cu-al ei mire s-a unit:
Să le fie casa casă,
Masa masă nesfârșit!

FEMEI

Iată-acum viteazul mire
Cu mireasa-i s-a unit,
Cu noroc și fericire
Fie-i traiul nesfârșit!

Ensemble

BĂRBAȚI

FEMEI

Iată gîngașa mireasă etc.

Iată-acum viteazul mire etc.

(Procesiunea se pierde în stînga)

Scena II

SOTIR – STACAN

SOTIR (intră prin dreapta urmărit de Stacan)

Lasă-mă, creștine, nu înțelegi? Iată s-a întors nunta: cu câte am eu pe cap, nu mai am vreme să stau cu d-ta de vorbă!

STACAN (stăruie)

În sfârșit, nu se poate; ești om, ești vătav de curte, trebuie să ai un vițiu, (îi dă o pungă) o slăbiciune!

SOTIR (ia punga)

N-am nici o slăbiciune.

STACAN (foarte mâhnit)

A! om fără inimă, cum să te înduplec... atunci?...

SOTIR

Ce poftesti?

STACAN

Poftesc, măcar că nu sunt poftit, să mă lași să intru la nuntă, să dau ochi cu el, cu ginerele, ca să-i spun: ești un ingrat! Pentru o nebunie, la un chef, pentru o glumă, să rupă legăturile din copilărie, nu numai să nu mă poftească, dar încă să dea poruncă slujitorilor să mă gonească, dacă m-oi arăta printre musafiri!

SOTIR

Dacă singur spui că a dat astfel de poruncă, cum o să cutez eu să te las să intri? Vrei să mă nenorocești?... S-ajung să cer slujbă prin ministere?

STACAN

Nu, nu voi să te nenorocesc, dar știu că d-ta poți să-mi faci un rost: m-ai văzut când am intrat, fă-te că nu știi nimica. Învață-mă unde să-l pândesc ca să dau ochi cu el, să-l rog, să-i cer iertare și un bilet de invitație... nu, el nu se poate însura fără să fiu și eu la nunta lui, eu care l-am crescut de mic, care l-am luat de copil și am făcut din el floarea vânătorilor și a băutorilor.

SOTIR

Dacă s-o putea...

Nr. 2

STACAN

(Arie)

I

E vorba de-a mea viață,
Jupâne, ajutor!
Trebuie să-l văz în față,
Nu mă lăsa, că mor!

SOTIR

Ce să-ți fac, nene? Dacă s-o putea...

STACAN

II

Fă ce-i putea, jupâne,
Eu trebuie să-i vorbesc

Acum, chiar azi, nu mâne,
Că, zău, mă prăpădesc.

SOTIR

Mai stăi, să vedem. Ce zor!

STACAN

III

Afară ca pe-un câne
Din casa lui m-a dat:
Nu mă lăsa, jupâne,
Că, zău! sunt desperat!

SOTIR

Dă, stimabile, poate să facem ceva, să cercăm...

STACAN

IV

Îți mulțămesc, jupâne,
Și nu te voi uita,
În sufletu-mi rămâne
Neștearsă făpta ta!

SOTIR

Ei! știi ce? Te văd că ești om de omenie, mie îmi plac oame-
nii de inimă!

STACAN

Asta-ți face cinste!

SOTIR

Sunt în stare să mă jertfesc pentru ei. (scutură punga.)

STACAN

Bravo, jertfește-te! (aparte.) Dezinteresată persoană!

SOTIR (se uită-n fund)

Iată rostul e și făcut.

STACAN

Ce spui?

SOTIR

Uite, hatmanul vine-ncoace; dar nu e singur, e cu mireasa, ascunde-te după tufiș și pândește momentul când o rămânea singur: mireasa trebuie să-l părăsească câteva minute, fiindcă o așteaptă fetele s-o gătească pentru masă.

STACAN

Îți mulțămesc, omule. (vra să cânte iar.)

SOTIR (îl întrerupe)

Nu mai trebuie; iată-i vin, ascunde-te degrabă. (Stacan s-ascunde, Sotir iese la dreapta. Baltag și Zulnia intră.)

Scena III

Nr. 3

Duo

BALTAG-ZULNIA

BALTAG

Ești a mea în sfârșit!

ZULNIA

O! moment fericit!

BALTAG

Speranța-mi strălucită
Acum s-a împlinit:

A ta ș-a mea ursită
Cu dulce s-au unit.

ZULNIA

Simțire-ncântătoare,
Frumos și mândru vis!
O! ceas de desfătare,
De ceriuri ești trimis!

BALTAG

Viața mea trecută
De-acum o voi uita!

ZULNIA

În fericiri țesută
Va fi viața ta!

BALTAG

Zulnio prea iubită,
A mea ești în sfârșit!

ZULNIA

O! dulcea mea ursită,
Moment prea fericit!

Ensemble

BALTAG

Speranța-mi strălucită
Acum s-a împlinit:
A ta ș-a mea ursită
Cu dulce s-au unit.

ZULNIA

Simțire-ncântătoare,
Frumos și mândru vis!
O! ceas de desfătare,
De ceriuri ești trimis!

ZULNIA

Nobilul meu cavaler, te las singur câteva momente lungi
și grele, pentru că o să le petrec fără tine. (iese.)

Scena IV

BALTAG și STACAN

STACAN (iese de după tufiș)

Trebuie să mărturisesc că a avut gust berbantul, nostimă de tot: leită ex-turturica mea din tinerețe. (înaintează sfios.)
Hatmane Baltag.

BALTAG

Ai! Ce e?

STACAN

Nimica, ce să fie?

BALTAG

Comisul Stacan!

STACAN

Da! el este!

BALTAG

Ce poftești?

STACAN

Nu poftesc nimica, ce să poftesc?

BALTAG (aspru)

Ce cauți, ce vrei, la ce ai venit aici?

STACAN

Caut, vreau, am venit să... am venit să mă ierți!

BALTAG

Să te iert? Pentru ce să te iert?

STACAN

Pentru gogomănia pe care am făcut-o... Am venit să mă ierți și nu plec de aici până nu mă-i ierți și nu mă vei pofti la masă. Să te cununi tu, fără să mă poftești la masa ta! (induișat.) Să se însoare un Baltag, fără să închine un pahar cu comișul Stacan pentru Baltagii viitori, care vin pe drum de sară, asta nu se poate.

BALTAG

Ba prea bine se poate... de iertat, iertat să fii, cu toate că nici asta n-ar trebui... dar de rămas aici, nu putem, d-ta ești om primejdios.

STACAN

Aud, eu om primejdios?

BALTAG

Firește, d-ta la masă când te de prepui la un pahar-două, mai mult, îți pierzi capul, începi să povestești istorii, să cânti cântece prea-prea și la urmă iei stacanul în brațe și-i trași la chindii de unul singur... De-alde astea mergeau odinioară, când eram flăcău, în pivniță; dar aici la nuntă, între dame, în lume cumsecade, nu merg deloc.

STACAN

Dar...

BALTAG

Dar deloc... (scurt.) Înțelegi prin urmare că în zadar mai stăruie.

STACAN

Hatmane, nu fi așa crud, adu-ți aminte că mi-ai scăpat viața...

BALTAG

Ei, și?

STACAN

Trebuie să-mi fii recunoscător.

BALTAG

Mi-e teamă de tine; cine știe ce gogomănie sptui ori faci la masă.

STACAN

Făgăduiesc să mă port ca o fată mare.

BALTAG

Nu pot.

STACAN

Hatmane!

—————

Scena V

Nr. 4

Trio

BALTAG – STACAN – ARGHIRIȚA

BALTAG

Nu, nu te pot primi,
Nu mai mă-ncred în tine.
Ești un stricat și n-aș voi
Scandal acum la mine.

STACAN

Îți jur! îți jur!

BALTAG

Nu te mai crez!

STACAN

O! inimă de piatră, cum să te-nduioșez?

ARGHIRIȚA (care a apărut în fund)

Acest străin cine să fie?

STACAN (lui Baltag)

A fost o nebunie,
Iertare-ți cer!

BALTAG

În tine nu mai am credință...

ARGHIRIȚA

Cunosc, îmi pare, glasul acestui cavaler
Și talia, și portul... Să fie cu puțință?
Este el!

(Coboară iute și se găsește în fața lui Stacan. Amândoi dau un țipet.)

STACAN

Ea este!

ARGHIRIȚA (cu o reverență)

Domnul meu!

STACAN

Doamna mea!

BALTAG

Cum! ce fel! vă cunoașteți?

ARGHIRIȚA (mișcată)

O veche cunoștință...

Ensemble

ARGHIRIȚA	STACAN	BALTAG
(aparte)	(aparte)	(aparte)
Este, zău!	Este ea,	S-ar putea,
Mândrul paraleu,	Juna turturea,	Mătușica mea
Este Stacan al meu!	Arghirița mea!	De mult îl cunoștea.
Da, zău!	Da, da!	Ha! ha!
Este Stacan al meu!	E Arghirița mea.	De mult îl cunoștea.

BALTAG

Așa? vă cunoșteți
Și mie nu-mi spuneți...

ARGHIRIȚA (mișcată)

I-am fost vecină de moșie.

STACAN (călduros)

Prieten din copilărie!

Ensemble

(Repriză)

ARGHIRIȚA	STACAN	BALTAG
(aparte)	(aparte)	(aparte)
Este, zău! etc.	Este ea! etc.	S-ar putea! etc.

STACAN (foarte dispus)

Ce norocită întâmplare!

ARGHIRIȚA (din ce în ce mai cu căldură)

Prilejul este minunat;
Avem azi nuntă mare;
Domnul meu, ești invitat.

BALTAG (intervenind și răsând)

Cum? Nu crez, zău! să izbutești:
L-am invitat... nu vrea să vie.

STACAN (în pizma lui Baltag)

Primesc! primesc! primesc!
Doamna mea, și-ți mulțămesc...

ARGHIRIȚA (urmându-și jocul)

Ce bine e când se-ntâlnesc
Prietenii din copilărie!
Atunci în pieptul lor simțesc
Plăcere adâncă și vie.

Ensemble

ARGHIRIȚA-STACAN

BALTAG

Ce bine e când se-ntâlnesc	Cum se-nțeleg, când se-ntâlnesc
Prietenii din copilărie!	Prietenii din copilărie!
Atunci în pieptul lor simțesc	Atunci în pieptul lor simțesc
Plăcere adâncă și vie	Plăcere adâncă și vie.

STACAN (oferind brațul Arghiriței)

Dă-mi voie, doamnă, să-ți ofer...

ARGHIRIȚA (luându-i brațul cu fericire)

Domnul meu, îmi faci plăcere.

(Amândoi se dispun a pleca spre fund.)

BALTAG (aparte)

Ce fericită-mperechere!
Ce mândră castelană!
Ce nobil cavaler!

Ensemble

ARGHIRIȚA-STACAN

BALTAG

(ieșind la braț prin fund)

(privindu-i cu zâmbet și urmându-i)

Ce bine e când se-ntâlnesc

Ce minunat se potrivesc...

Prietini din copilărie etc.

Haha! haha! ce istorie!

(Ies toți încet prin fund, Arghirița cu Stacan la braț, Baltag după ei.)

Scena VI

SOTIR singur, apoi PLEAȘCĂ, DUȘCĂ, BUDUȘCĂ

travestiți în lăutari medievali

SOTIR (vine încet, uitându-se spre fund)

A avut noroc negustorul meu! Cucoana Arghirița l-a luat sub aripă. Dacă aș fi știut c-o să ajungă așa de departe, nu l-aș fi lăsat să treacă așa ieftin... Totdeauna am fost dezinteresat... fire nenorocită! (uitându-se în fund.) Aha!... Șed la masă: cucoana Arghirița alături cu omul meu... și-i face ochi galeși, îi șoptește la ureche... nu mă-nnebuni! merg lucrurile departe... și jupânul meu bea... bea... încă un pahar?... încă unul... al cincilea... vrednic bărbat! Bravo! (se aud afară câteva acorduri de coarde. Sotir se întoarce la dreapta.) 'Ai? Ce s-aude?

PLEAȘCĂ (intrând prin stânga)

Pst! Pst! (Sotir pornește spre el.)

DUȘCĂ (intrând prin dreapta)

Pst! Pst! (Sotir se întoarce spre dânsul.)

BUDUȘCĂ (intrând prin fund)

Pst! Pst!

SOTIR (întorcându-se spre Budușcă)

Încă unul... Trei... Avem lăutari... nu mai trebuie.

DUȘCĂ

Da! Bine ai zis: Trei lăutari; dar trebuia să mai adaogi...
(toți îl încunjoară pe Sotir.)

PLEAȘCĂ

Trebuia să mai adaogi: (răpede) trei lăutari, cea mai vestită bandă de lăutari – mare, enorm, imens succes al zilei! – care în trecerea lor din Rusia nu vor da aici decât un singur concert la nunta hatmanului Baltag.

SOTIR (scos din răbdare)

Înțelege, domnule, odată, că nu...

BUDUȘCĂ

Repertoriul cel mai bogat, cel mai variat și cel mai ales, compozițiuni nouă și bucați de ocazie, cele mai naționale și cele mai străine.

SOTIR (același joc)

Nu trebuie lăutari! 'Aide, cărați-vă!

PLEAȘCĂ

Trei lăutari inteligenți, care știu cum se intră în casele cumsecade... (bagă toți mâinile în brâu.)

SOTIR

A! dacă știți cum se intră într-o casă cumsecade... (Se uită în sus și întinde mâna. Dușcă-i dă peste mână, Budușcă asemenea.)

PLEAȘCĂ (dându-i brânci într-o parte)

E! apoi fii om de omenie! Nu cumva crezi că venim aici să licităm pentru vreo întreprindere publică?

SOTIR (revenind)

Care va să zică la urmă... Bine! (aparte.) Totdeauna dezinteresat... Ce fire nenorocită!...

PLEAȘCĂ

Ei, acumă, copii, proba generală.

Nr. 5

(Cântonetă)

PLEAȘCĂ – DUȘCĂ – BUDUȘCĂ

BUDUȘCĂ

I

Un bărbat ce se respectă
E de lupte iubitor:
Viața nu este perfectă,
Dacă nu ești vânător.
Însă numai cu vânat
Ce s-ar face un bărbat?

TOTI

Însă numai cu vânat
Ce s-ar face un bărbat?

DUȘCĂ

II

Un bărbat ce se respectă
Ține mult la un pahar:
Viața nu ar fi perfectă,
Fără dulcele nectar!
Însă bând numai la vin
Ce s-ar face-un biet creștin?

TOȚI

Însă bând numai la vin
Ce s-ar face-un biet creștin?

PLEAȘCĂ

III

Un bărbat ce se respectă
Se închină la Amor,
Viața nu ar fi perfectă
Fără-acest divin odor.
Dar, femeia e sub cer
Cel mai splendid juvaer!

TOȚI

Dar, femeia e sub cer
Cel mai splendid juvaer!

SOTIR

Bravo! Buni i-am găsit!

DUȘCĂ

Ei, ce zici, meștere?

SOTIR

Bun, potrivit cu împrejurarea... stați aici, mă duc să vă
anunț... cum trebuie să spun?

PLEAȘCĂ

O bandă de lăutari, cea mai vestită bandă de lăutari, care...

SOTIR

Lasă că știu... care în trecerea lor prin Rusia vor da aici...

DUȘCĂ

Nu...

SOTIR

Care trecând pe aici vor da în Rusia...

BUDUȘCĂ

Nu...

PLEAȘCĂ

Care în trecerea lor din Rusia vor da aici numai un concert, cel mai prima și cel mai ultim concert.

DUȘCĂ

Repertoriul cel mai bogat, cel mai variat și cel mai ales...

BUDUȘCĂ

Compoziții nouă și bucăți de ocazie...

SOTIR

Cele mai indigene și cele mai străine... Mă duc; așteptați; mă întorc numaidecât. (aparte.) I-am găsit bun! (iese răpede.)

PLEAȘCĂ

Doar ca lăutari să putem intra! Altfel, după nerozia care am făcut-o...

DUȘCĂ

În propria lui pivniță să-l maltratăm!

BUDUȘCĂ

La dreptul vorbind, vina nu a fost a noastră.

DUȘCĂ

Stricatul cela de Stacan... și asta trebuie să i-o spunem hatmanului.

PLEAȘCĂ

Se înțelege că trebuie să i-o spunem. După ce talentele noastre de cântăreți și împrejurarea că el este acum fericit ne vor ajuta să ne căpătăm iertarea, pentru că trebuie să ne ierte și să ne ia în curtea lui... E peste putință să-și fi pierdut până-ntr-atât sentimentele cele bune, încât să ne lase pe noi, ciracii lui, pe dinafară din noua combinație. Dacă a avut el norocul să împuste o căprioară așa de grasă încât să-și îndoiască moșiile, care va să zică să-și lase tovarășii nemâncăți, pe lăutari!... E peste putință!

DUȘCĂ

E peste putință!...

SOTIR (venind din fund în stânga)

'Aide veniți, masa e tocmai în toiul ei, după recomandăția mea, mesenii vă așteaptă cu nerăbdare. (Ies toți pe scară.)

Scena VII

DUO – ARGHIRIȚA – STACAN și MARE ENSEMBLE
FINAL – TOȚI

Nr. 6

(Duo)

(Notă. Toată scena aceasta, până la catastrofă, se face cu brio nervos. Stacan este amețit de la masă și se amețește din ce în ce mai mult cu înaintarea scenei, până ajunge la jocul final.)

ARGHIRIȚA (intră răpede prin fund și coboară agitată în scenă)

Mă urmărește... iată-l vine...

Mi-e teamă, nu știu ce simțesc...

STACAN (apărând în fund și coborând spre ea)

Pentru ce, crudo, fugi de mine?

Nu simți că încă pățimesc

De-amor fierbinte
Ca mai nainte?
Nu simți că încă te iubesc?

ARGHIRIȚA (mișcată)

Taci, lasă-mă, mi-e teamă tare
Să nu ne-auză cineva...
Fugi! Fugi!

STACAN (se apropie de ea)

Nu fi fără-ndurare!

ARGHIRIȚA (depărtându-se de el)

Taci! Fugi!

STACAN

Te rog, nu m-alunga...
Nu-ți mai aduci aminte
De dragostea fierbinte
Ce-odată ne-am jurat?
Cum? Ai uitat?

ARGHIRIȚA

Mă-ntreabă de-am uitat...

Ingrat, ingrat!
Dar tu ți-aduci aminte
De-acele jurăminte
De-amor înflăcărat?
Cum? le-ai uitat?

STACAN

Nu, înger adorat,
Nu, n-am uitat!...

Ensemble

ARGHIRIȚA

STACAN

Da, da, mi-aduc aminte
De dragostea fierbinte
Ce-odată mi-ai purtat!
Nu, n-am uitat!

Da, da, mi-aduc aminte
De-acele jurăminte
De-amor înflăcărat.
Nu le-am uitat!

STACAN (cu chef)

Tot mă iubești? Moment ferice!
Și m-ai iertat
Că te-am pupat?

ARGHIRIȚA

Da...

STACAN

Scumpă Arghiriță,
Dă neichii o gurită!

ARGHIRIȚA (cu spaimă)

Ce zice?
E tot brutal,
Tot sensual!

STACAN (aprinzându-se)

Dacă voiești
Să-mi dovedești (bis)
Că mă iubești.

(se răpede la ea)

ARGHIRIȚA (fugind)

Nu, nu voiesc (bis)
Să-ți dovedesc,
Și te opresc.

Ensemble

STACAN

ARGHIRIȚA

Dacă voiești etc.

Nu, nu voiesc etc.

STACAN (urmărind-o stăruitor)

Degrab-o sărutare,
De asta n-ai scăpare,
Sunt amețit
Și m-am iuțit!

ARGHIRIȚA (apărându-se)

Nu mă brusca!
Nu m-ofusca!

STACAN (același joc)

Te aperi în zadar!

ARGHIRIȚA (același joc)

Vrei să mă supăr iar?

(Jocul fiecăruia urmează crescendo.)

STACAN

Nu face mofturi, nu ți-e silă?
Acu doar nu mai ești copilă.
Alt'dată mai mergea,
Dar azi, pe cinstea mea!
Și pentru mine
Și pentru tine
Vremea de nazuri a trecut.
Hai! lasă-mă să te sărut!

(Se răpede, Arghirița fuge de el, el îi taie calea.)

Scump-Arghiriță,
Dă-mi o guriță,

Un sărutat
 Învăpăiat,
 Dacă voiești
 Să-mi dovedești (bis)
 Că mă iubești!

ARGHIRIȚA

Fugi de la mine
 Că n-ai rușine,
 Ești om brutal
 Și sensual
 Și nu voiesc (bis)
 Să-ți dovedesc
 Că te iubesc!

STACAN (se răpede și o încolțește de aproape)

ARGHIRIȚA (desperată)

Țip, dacă nu șezi bineșor!

STACAN (o apucă și o sărută cu putere)

Un sărutat ș-apoi să mor!

(Arghirița dă un țipet și șovaie.)

Mare ensemble final – toți

TOȚI (venind prin fund)

Ce gălăgie
 Oare să fie?
 Cine-a țipat,
 Ce s-a-ntâmpat?

BALTAG și ZULNIA (coborând să susțină pe Arghirița)

Mătușica? ce mișcată!

TOȚI

Ce e?

ARGHIRIȚA

Sunt ofuscată!

BALTAG

E of...

TOȚI

Uscată!

Ensemble

ARGHIRIȚA

STACAN

BALTAG-ZULNIA

Sunt ofuscată,

Crudo! ingrato!

E ofuscată,

Sunt ofensată,

N-am ofuscat-o,

E ofensată,

Acest berbant

Nu sunt berbant,

Acest berbant

Puțin galant,

Sunt prea galant.

Puțin galant,

Cum e montat

Un sărutat

Cum e aprins,

M-a atacat!

Nu-i vrun păcat!

S-a prea întins!

PLEAȘCĂ-DUȘCĂ-BUDUȘCĂ-SOTIR și CORUL

E ofuscată,

E ofensată,

Acest berbant

Puțin galant

E amețit

Și s-a iuțit!

BALTAG (lui Stacan)

Când ți-o spuneam, știam eu bine

Că îndreptare nu-i pentru tine!

CORUL

Ce rușine!

STACAN (lui Baltag)

Dă-mi ascultare!

CORUL

Ce cutezare!

Ce scandal

Colosal!

PLEAȘCĂ-DUȘCĂ-BUDUȘCĂ-SOTIR

Ce scandal

Colosal!

CORUL-PLEAȘCĂ-DUȘCĂ-BUDUȘCĂ

Scandal! Scandal!

E trivial,

E bătăran

Jupân Stacan!

Bătrân stricat

Și deșuheat,

Trebuie' pe dat'

Afară dat!

ARGHIRIȚA

A, om brutal

Și sensual,

Ai abuzat,

M-ai ofuscat,

Focul aprins

Acum l-ai stins,

Dorul trecut

Tot l-ai pierdut!

STACAN

Nu trivial,

Sentimental

Am fost ș-oi fi

Cât voi trăi.

Un foc trecut

S-aprind am vrut,

Un sărutat

Nu-i vrun păcat!

CORUL

Ce scandal

Colosal!

PLEAȘCĂ–DUȘCĂ–BUDUȘCĂ–SOTIR

Am fost împins de sentiment...

TOȚI

Impertinent!

STACAN

Stați, mă explic numaidecât!

TOȚI

Destul atât!

Ensemble

(amenințând pe Stacan)

Scandal, scandal etc.

ARGHIRIȚA

STACAN

(retrăgându-se rușinat)

A! om brutal etc.

Nu trivial etc.

(Arghirița leșină în brațele lui Baltag și a Zulniei, femeile caută s-o dezmeticească. Stacan se retrage rușinat.)

(Perdeaua cade. – Sfârșitul actului II)

ACTUL III

Tabloul IV

Teatrul reprezintă o încăpere stil medieval cu motivele decorative eraldice ale neamului Baltag. În fund și de amândouă laturile, uși. La ridicarea perdelei, orchestra dă returnela corului copiilor. Stacan iese din stânga: anterior, ochelari mari albaștri, barba prepusă, un condei mare de pană la ureche, călămări la brâu, tichie neagră pe vârful capului, un clopoțel într-o mână și o nuia într-alta. Iese din stânga, merge în fund, trage clopoțelul, șase copii ai lui Baltag intră din fund în dezordine. Stacan scoate din brâu un petec de hârtie și strigă catalogul; cu strigarea catalogului, copiii se așază în ordine.

Scena I

STACAN – COPIII

STACAN

Anibal Baltag!

ANIBAL

Prezent!

STACAN

Amilcar Baltag!

AMILCAR

Prezent!

STACAN

Scipion Baltag!

SCIPION

Prezent! (Scipion e foarte oacheș.)

STACAN (apucă pe Scipion de nas și-i arată mutra către public)

Bine a zis cine a zis Scipion Africanul, nu-i balan deloc
junele. Mergi la loc, Africanule! Traian, Brutus, Catilina.

CEI 3 COPII

Prezent (cel din urmă copil intră prin fund, ștergându-se cu
mâneca la nas.)

STACAN

Mucius, Mucea Baltag!

MUCIUS

Prezent!

STACAN (mângâindu-l)

Ăsta-i Mucea, favoritul meu. Muceo! dacă tu ajungi vreo -
dată Scevola, păzește-te să nu-ți frigi mânilor.

MUCIUS (curios)

Pentru ce?

STACAN

Pentru că pe urmă nu ai cu ce să te ștergi la nas.

MUCIUS

Apoi eu nu mă șterg la nas cu mâna.

STACAN (împingându-l)

Dar cu ce te ștergi? Cu piciorul?

MUCIUS

Nu, cu mânia.

STACAN

Bravo, curat băiat! Sunteți toți?

TOȚI

Da! Da!

STACAN (jucând nuiaua)

În clasă!

(Copiii năvălesc la dreapta și ies încet.)

Încet! frumos!

Scena II

STACAN (singur)

Fac prinsoare pe-o sticlă de Cotnar că nu mă cunoașteți. Desigur vă câștig. Ieri am făcut cu mine însumi prinsoare, pe două sticle, una de Odobești roș și alta de Drăgășani alb, că nu o să mă cunosc, și am pierdut, a trebuit să-mi plătesc prinsoarea... Nu mai mă cunosc. Acestea sunt urmările slăbiciunii. Iată unde m-a adus Cucoana Arghirița! Își mărită nepoțica, îmi răpește pe Baltag, mă face de rușine în sara nunții, pentru că, fiind cam amețit, m-am prea iuțit, ș-apoi tocmai într-un târziu, peste atâta vreme, – în care pribegesc prin lume, singur și nenorocit, îmi scrie: „Stăcănel puică, dacă matale pătimești precum eu încă pătimeșc, vino, vino Stăcănaș!” Eu răspund numaidecât: „Ex-turturica mea! Mai întâi nu lipsesc și celelalte, apoi resping diminutivele mătăluțe. Din Stacan întreg, să mă faci Stăcănel și Stăcănaș. Asta va să zică că mă înșeli la cântar. Măsoară drept – ș-apoi să vorbim...” Mijlocește apoi o aprinsă

corespondență și în sfârșit o deplină înțelegere, de astă dată fără ofuscare, însă, pentru că Cucoana Arghirița are principii, nu vrea încă să ne declarăm, mă ascunde de cunoștința tuturor. Trăiesc aci de atâta vreme, sub barba hatmanului, și e atât de amețit, atât de aiurit de necazurile căsniciei, încât un moment nu-i vine măcar o bănuială. Astfel pentru ochii lumii, pentru hatârul Cucoanei Arghirița și mai ales pentru o carte de liber parcurs, dus și-ntors în pivnița hatmanului Baltag, ajung dascăl de copii... Eu dascăl de copii!...

Nr. 1

STACAN

(Cuplete)

I

Iat-acum la bătrânețe,
Am ajuns învățător,
La copii să dau povete:
Stacan – moralizator!

II

Dac-ar fi învățătură
Care în pivniță s-ar da,
Calea-va... dar secătura
Buche-az-ba; buche-az-ba!

III

Nu-mi vine la socoteală
Cu copii mult să muncesc,
Deci dar pentru rânduială
Câteodată îi croiesc!

În noua mea poziție socială o întrebare mi se impunea, o întrebare arzătoare: mă rog, d-ta ca pedagog, ce metodă profesezi, metoda rațională, sau metoda intuitivă? S-a vorbit

multe și mărunte în cercurile competente, asupra acestor două metode, s-a argumentat prost și contra; eu, după o îndelungată și matură experiență, nu pot să proferez altă metodă, decât metoda intuitivă națională. (Tremură nuiăua.)

IV

Căci azi a ieșit la modă
Sistemul intuitiv,
După ultima metodă,
Instructiv, recreativ.

V

A căzut azi pedantismul
Cu sistemul cel nerod:
Vivat intuitivismul
După ultimul metod!

(El vrea să plece; ceartă între Baltaș și Zulnia – Arghirița intră agitată.)

Scena III

ARGHIRIȚA – STACAN, apoi SOTIR

ARGHIRIȚA

Ai auzit?

STACAN

Ce mai este?

ARGHIRIȚA

Iar!...

STACAN

Sfadă!...

ARGHIRIȚA

Sfadă la toartă! ce trai, ce trai!

STACAN

Și pentru ce?

ARGHIRIȚA

Hatmanul e furios, cere cheile de la pivniță, Zulnia nu vrea să i le dea, el o amenință, ea-i aruncă tava cu dulceață și cafea în cap, țipă, leșină, scandal. – Ce trai, ce trai!

STACAN

Care vrea să zică hatmanul tot se mai ține de jurământul pe care l-a făcut cucoanei, să nu mai bea și să nu mai vâneze?

ARGHIRIȚA

Vezi bine!

STACAN

E! apoi este stricat de tot sărmanul, își merită soarta nenorocitul!

ARGHIRIȚA

Taci, vine cineva!

SOTIR (intră misterios)

Cucoană Arghiriță, hatmanul mi-a dat scrisoarea asta s-o pun la poștă: „D-sale Arhon Comisul Stacan, prost-restant“.

ARGHIRIȚA

Ad-o! și du-te. (Sotir iese.)

STACAN (aparte)

O scrisoare de la el cătră mine! Ce să fie?

ARGHIRIȚA

Știi că de când s-au încurcat ițele căsniciei Baltag, de când am văzut că intră hatmanul d-tale în ape rele, ne-am hotărât, eu și cu nepoata mea, să-i oprim orice corespondență, înainte

de a le duce la poștă. Sotirache le supune controlului meu... E un fel de măsură de siguranță, pe care o să ți-o aplic și d-tale, ștregarule.

STACAN

Zău, și mie? (aparte.) Nu crez. (tare.) Ia mai bine să vedem ce-mi scrie... „Mă-nchin ție cu frățească dragoste, iubite comise! Mai întâi nu lipsesc a cerceta despre scumpa ta sănătate, dacă te afli bine și mulțumit, că eu, de la mila Zidi-torului, mă aflu rău de tot. Așa sunt de apelipsit, încât, deși te știu, cu bun drept, foc și pară asupra-mi, îmi iau inima în dinți și-ți scriu această carte, mai întâi ca să-mi cer iertare că nu ți-am ascultat sfaturile și te-am supărat, ș-apoi ca să te rog de ceva. Stacane, necazurile căsniciei mi-au zbârlit toți nervii, și în curând are să mă chelească, dacă nu mă voi hotărî a-ntrebuința vreo doctorie. Istericalele nevastei, țipetele copiilor, cicăliturile viespei bătrâne... (tușește.)

ARGHIRIȚA

Cine este viespea bătrână?

STACAN

Știu eu, pesemne Sotir!

ARGHIRIȚA

A da, Sotir, bine zici. Sărmanul Sotirache... Citește mai departe!

STACAN

„Și cicăliturile viespei bătrâne... și mai presus de toate un jurământ nenorocit pe care l-am făcut într-un moment de slăbiciune, că adică să nu mai beau și să nu mai vânez, m-au adus într-o stare, ce nu mai poate fi de suferit. Sunt apelipsit, peste orice închipuire. Și m-am hotărât deci să-mi fac sama

singur, după ce voi mai petrece o dată în pivnița mea, îmi calc jurământul și plec pe ceea lume, unde sunt cu totul oprite plăcerile și fericirile căsniciei, și fie ce-o fi! Așadar, în astfel de grav minut, te rog, dacă mai trăiești, vino mâne sară în pivniță să mai petrecem o dată împreună, să ne iertăm și să ne despărțim ca viteji, sau dacă ai murit, încalte răspunde-mi pe dată ca să știu, să nu te mai aștept... Al tău ca în tinerețe, Baltag.“ E desperat rău!...

ARGHIRIȚA

Bine, toate le-nțeleg, dar ce are cu Sotirache, cu bietul Sotirache?

STACAN

Așa e-n lume, simpatie și antipatie... Unde le mai poți explica pe toate!... E desperat rău de tot... A venit momentul să-mi jertfesc barba și să mă retrag din profesorat... regret că părăsesc această nobilă și sfântă misiune, acest sublim apostolat, tocmai în ajun de-a căpăta și eu gradație, dar nu mai e chip cu caracterul lui violent, atâta vreme năbușit, după ce a fost opărit cu cafea fierbinte, omul acesta poate face explozie, să ne grăbim a-nlătura o nenorocire!

ARGHIRIȚA

Șt... taci!

BALTAG (de-afară)

Unde e Sotirache, unde e dascălul, unde e oricine o fi, să-i rup urechile, să-i rup urechile!

STACAN

A-nceput explozia, să ne dăm la o parte până e vreme. (ies toți.)

Scena IV

BALTAG (singur)

(intră în halat, cu scufie și cu papuci, agitat)

E de neiertat, e de nesuferit, ori chelesc prin instinct, ori îmi smulg părul prin intenție, astăzi, trebuie să sfârșesc, m-am hotărât! (se primblă.)

Nr. 2

(cor de copii)

TOȚI

Be-a-ba, be-e-be, ba, be, bi, bo, bu! (bis)

UNII (râzând)

Haha! haha!

ALȚII (plângând)

Hihi! hihi!

UNUL

Aleu! m-a tras

De păr, de nas!

ALTUL

Nu, nu te las!

UNUL

E cartea mea!

ALTUL

Ba nu-i a ta!

UNUL

Spun lui papa!

UNII (râzând)

Haha! haha!

ALȚII (plângând)

Hihi! hihi!

DASCĂLUL

Ce nebunii!

Dracii de copii!

COPIII

Haha! haha! hihi! hi!

DASCĂLUL (vorbit)

Tăcere!

COPIII

Be-a-ba, be-e-be, ba, be, bi, bo, bu! (bis)

BALTAG

A! acuma înțeleg, în sfârșit, pe nenorocitul conte Ugolin. Am ajuns să deschiz la mine acasă Kindergarten, stabiliment de școală froebeliană. Eu, floarea vânătorilor, floarea băuto-riilor!... Stacane!... Unde ești, să mă vezi și să fii răzbunat! Iată în ce hal, în ce halat am ajuns! Halatul ăsta mă strânge de gât; scufia asta mă strivește. Mă duc să-mi schimb îmbrăcămîntea asta, care mă degradează, care mă înădușă, mă duc să-mi pun vestmântul de viteaz, să mă cobor în pivniță, și acolo! (s-aude corul de copii.) Iar!...

Repriză nr. 2

(Copiii ies răpede din stânga în fuga mare și dă [sic] peste BALTAG)

BALTAG

S-a sfârșit! E peste putință să mai merg înainte...O!
jurământul meu!... Numai de mi-ar răspunde Stacan. (iese
răpede prin fund.) Uf, mă duc să-mi schimb halatul!

Scena V

ARGHIRIȚA (intră prin stânga), STACAN (asemenea),
ZULNIA (prin fund)

ARGHIRIȚA

S-a dus?

STACAN

S-a dus.

ARGHIRIȚA

Omul ăsta e în adevăr desperat.

STACAN

Ei, pare că n-ar avea de ce?

ARGHIRIȚA

Mi-e frică să nu se întâmple ceva rău!

STACAN

N-ai teamă, cheamă pe Sotir, strânge toți oamenii din
curte, pe Pleașcă, Dușcă, Budușcă, fără zgomot. Astă-sară
trebuie să-i lămurim situația. Nu spune nimica Zulniei, arată-i
numai că e vorba de o mare primejdie pentru Baltag, să ne
urmeze și să tacă. Mă însărcinez eu să le pun la cale toate, ca
să încheiem comedia asta într-un chip așa, încât să mulțămim
pe toată lumea... St...

ZULNIA (de-afară)

Unde e Sotirache? Unde e Dascălul, unde e oricine o fi?
să-i rup urechile!

STACAN

Ce, noi avem urechi de beilic?

ZULNIA (intră, la cantonadă)

Na, na, na, na, învață-te să-mi stai altă dată în drum, când
sunt necăjită. (Sotir fuge.) A! m-am mai răcorit.

ARGHIRIȚA

Zulnio!

ZULNIA

A! d-ta ești, mătușică, nu te vedeam. A! mi-am uitat cheile.
(vrea să plece.)

ARGHIRIȚA

Zulnio, stăi!

ZULNIA

Pentru ce?

ARGHIRIȚA

Momentele sunt grave, Zulnio!

STACAN (o-nlătură)

Ei! nu așa soro!

ZULNIA

Cum dascăle, soro?

STACAN

Adică, voiam să zic... Cucoană Arghiriță... Este vorba
de-o... de-o surpriză.

ZULNIA

Ce surpriză?

STACAN și ARGHIRIȚA

E vorba de...

Nr. 3

Quator

BALTAG – ZULNIA – ARGHIRIȚA – STACAN

ZULNIA – ARGHIRIȚA – STACAN

Halatul și-a schimbat!

BALTAG

Halatul mi-am schimbat!

ZULNIA

Ce oare s-a-ntâmpilat?

BALTAG

Nu mai sunt în halat!

ARGHIRIȚA

Ce văz?

ZULNIA

Ce să cred, nu știu, zău!

Ce ți-a venit în gând a-ți pune

Costumul ăsta de muzeu?

Unde te duci? ia spune!

BALTAG

Mă duc, mă duc...

TOȚI

Secret! Mister!

Acest costum de cavalier!

ZULNIA

Ce e?

BALTAG

Nu spun.

TOȚI

Secret! Mister!

BALTAG (aparte)

Am cheile de la pivniță
Și alt nimica nu mai cer.
M-am furișat în odăiță
Și le-am luat...

TOȚI

Secret! Mister!

Spune!

BALTAG

Nu spun.

ZULNIA

Spune!

BALTAG

Nu spun!

ZULNIA

Ești nebun,
Ăi fi vrând
Ceartă iar! Spune curând.

BALTAG

Ei da! de vreți a ști secretul,
M-am dichisit, mi-am dat perdaf,

Căci voi să merg la fotograf,
Să-mi scot și eu portretul!

Ensemble

BALTAG ZULNIA-ARGHIRIȚA-STACAN

M-am dichisit, mi-am dat perdaf, S-a dichisit, și-a dat perdaf,
Căci voi să merg la fotograf! Și merge drept la fotograf.

BALTAG

În halat și în papuci,
La fotograf să te duci
Interzis e absolut,
Ș-astfel dar cum ați văzut.

Ensemble

TOȚI

În halat și în papuci,
La fotograf să te duci
Interzis e absolut,
Ș-astfel dar cum ați văzut.

BALTAG

Halatul mi-am schimbat!

TOȚI

Halatul și-a schimbat!

BALTAG

Nu mai sunt în halat!

TOȚI

Nu mai e în halat!

Ensemble

BALTAG

ZULNIA-ARGHIRIȚA-STACAN

M-am dichisit, mi-am dat perdaf, Te-ai dichisit, ți-ai dat perdaf,
 Adio, merg la fotograf! Te du de-acu la fotograf!

Tabloul V

(Același decor ca la Tabloul II, numai interiorul pivniței are înfățișarea
 foarte părăsită.)

Nr. 4

Ensemble

ZULNIA-ARGHIRIȚA-STACAN-PLEAȘCĂ-
 DUȘCĂ-BUDUȘCĂ-SOTIR-CORUL

TOȚI (misterios)

Aci, aci v-apropiați
 Cu pas ușor, discret,
 Tot pe șoptite-naintați,
 Încet, încet, încet!

ARGHIRIȚA

V-ascundeți toți și așteptați
 Să nu crâcniți! să nu mișcați!

STACAN

Veniți degrabă-ncoace
 Pe după poloboace.

TOȚI

Aidem degrabă-ncoace
 Pe după poloboace.
 Pst! pst! pst! pst!

ARGHIRIȚA–ZULNIA–STACAN

Și nu uitați
Că intrigați.

TOTI

Să nu uităm
Că intrigăm!

TOTI (foarte misterios)

Tot pe tăcute-ncetișor
Cu pas domol călcați:
Mai ușurel, mai bineșor,
Cu toți v-apropiați!

STACAN

V-ascundeți toți pe după buți
Și stați ca niște muți.

ARGHIRIȚA

Veniți degrabă-ncoace
Pe după poloboace!

TOTI

Aidem degrabă-ncoace
Pe după poloboace!
Pst! pst! pst! pst!

ARGHIRIȚA – ZULNIA – STACAN

Și nu uitați
Că intrigați!

TOTI

Să nu uităm
Că intrigăm!

TOȚI (foarte misterios)

Repriză

Aci, aci v-apropiați
Cu paș ușor, discret,
Toți pe șoptite-naintați
Încet, încet, încet!

(Se ascund toți, Baltag intră.)

Nr. 5

Mare scenă și arie – BALTAG – Duo – BALTAG –STACAN –
Mare ensemble final – TOȚI

BALTAG

O! ce plăcere mare
În propria-mi pivniță din nou să mă gădesc!
Capu-mi se luminează, ochii-mi se limpezesc...
Necazurile-amare
A căsniciei viețe din mintea mea dispar...
O! dulce tinerețe! O! zile-ncântătoare
De veselii, petreceri, beție, vânătoare,
În voi mă simțesc iar!...
Iată colo zăresc
Un poloboc, prietin în ceasuri de amar,
Cu zamă de Cotnar.

(Întoarce caneaua)

Dar ce? Unde e vinul? Nici ici? Nici sus? Nici jos?
Cine-a trecut pe-aicea, ce duh răutăcios?...
A! iată-n samă bag
Și steama cea trufașă a neamului Baltag!

Arie

Te salut steamă vestită!
Moși viteji, eu vă salut!

Inima v-a fost măhnită
De urmașul cel pierdut!

Dar de vechea vitejie
Se aprinde al meu piept,
Din a mea netrebnicie
Astăzi iarăși mă deștept!

(ia baltagul)

Te salut, baltag viteze,
Ce-ai dat moartea în păgâni.
Astăzi vârful-ți se-ndrepteze
Înspre propriii-mi plămâni!

În clipele acestea, pieriți din gândul meu
Orice-mi aduce-aminte de visul meu cel rău!
Pieriți, năluci urâte, aice în pivniță:
Halat, gospodărie, cucoană Arghiriță!
– Străbuni viteji, voi astăzi curaj îmi însuflați!
Ciraci, ce la petreceri cu drag mă-ncunjuțați...
La *tine*-mi zboară gândul, *Stacan!* O! de-aș vedea
Figura ta voioasă în clip-aceasta grea...
Sau macar umbra-ți, dacă tu azi n-ai mai trăi,
M-ar sprijini, Stacane... A!...

(voiește să s-arunce în baltag)

STACAN (aparând învălit într-o haină albă)

Iată sunt aici!

(Baltag se retrage înspăimântat.)

Sunt umbra străvezie
A marelui bărbat,
Pe care, fiind vie,
De moarte ai scăpat.

Și-n loc pentru aceasta
Să-mi fii mulțămitor
În ziua cea nefastă,
Când ți-ai luat nevestă,
Afară mi-ai dat zor.
Atunci murii degrabă,
De scârbă și necaz,
Și neavând vreo treabă,
Ca umbră m-arăt az.
Dar vai! e trist, e jalnic,
Eu nu mai beau deloc.

BALTAG

Cum?

STACAN

Și în ceriul falnic
Și-n iadul cel de foc,
Petrecerea-i pocită,
Nu ai deloc Cotnar:
Jos, smoală clocotită,
Sus, sarbădul nectar.

BALTAG

Nu-i bine-n ceea lume?

STACAN

E prost, de tot e prost:
Nici vin, nici răs, nici glume,
Nu are nici un rost.
E mult mai mare hazul
Să stai în lumea ta.

BALTAG

Dar viața cu necazul...

STACAN

O poți împreună
Cu cheful cel mai vajnic,
Petreceri și vânat...

BALTAG

Dar jurământu-mi strașnic,
Cu care m-am legat?

STACAN

Etern nimic nu ține,
Ia-ți vorba înapoi:
Fii soț cum se cuvine
Și vânător de soi!

BALTAG

O! umbră străvezie,
Din nou curaj mi-ai dat!

STACAN

Și tu odată mie
Viața mi-ai scăpat.

BALTAG

Îți am recunoștință,
Cât sunt de fericit!

STACAN

Să-ți fie cu priință,
Acuma suntem chit.

Ensemble

BALTAG

Pe-al vieții drum
Mă-ntorc acum.
Sunt fericit,
Întinerit!

STACAN

Pe-al vieții drum
Se-ntoarce-acum,
E fericit,
Și suntem chit!

STACAN

Veniți degrabă-ncoace
De după poloboace.

TOȚI (venind răpede din fund)

Pst! Pst!
Venim degrabă-ncoace
De după poloboace!

ZULNIA

Bărbatul meu iubit!

BALTAG

Iubita mea soție!

STACAN

Leșinul e oprit.

ARGHIRIȚA (vorbit)

Are cine s-o ție.

TOȚI (Ensemble)

Ce fericire! Ce noroc!
Suntem cu toții la un loc,
Ce minunată ocaziune
De-o generală împăcăciune.
Și fiindcă suntem veseli toți,
Stacan, mătușe și nepoți,
De-ocaziune profităm
Și *stante-pede* ne-mpăcăm!

BALTAG

E un vis! Zulnia! copiii mei! Arghirița! umbra străvezie!...
Nu ești mort.

STACAN

În toată viața mea n-am fost mort.

BALTAG

Ce-nsemnează?

ARGHIRIȚA

Însemnează că dascălul nostru...

BALTAG

Care dascăl?

STACAN (își rupe barba)

Cum, care dascăl? Eu dascălul Sugatius-Venator, a d-tale slugă, pe care l-ai necunoscut atâta vreme. (Trece la Arghirița.)

ZULNIA

Și voi ai, răutăciosule, să mă lași văduvă?

BALTAG

Fugi de-acolo, era o glumă.

ZULNIA (râzând)

Dacă-i așa, dă-mi înapoi cheile de la pivniță.

BALTAG

Asta nu se mai poate, de azi încolo, le păstrez numai eu... adică nu eu... Comise Stacan, ține-ți cheile: vrei să fii ca și mai nainte, pe vinuri căpitan?

STACAN

Cu bucurie. (solemn Arghiriței.) Cucoană Arghiriță, a venit în sfârșit ceasul, să ne legalizăm și noi slăbiciunile.

ARGHIRIȚA

Arhon Comise, eu nu sunt de capul meu, cere-mi mâna de la nepotul meu!

STACAN

Hatmane, îți cer mâna. (arată pe Arghirița... încet lui Baltag.)
Viespii bătrâne!

BALTAG

St... dacă mătușica vrea... cu plăcere.

ARGHIRIȚA (rușinoasă)

Eu nu am altă voință, decât voința familiei!

BALTAG

Zulnio, dă-i binecuvântarea ta mătușichii.

Ensemble

Repriză

Ce fericire! Ce noroc! etc.

STACAN

Dați stacanele! (se aduc, toți bea.)

E soarta blăstemată

A celor bieți sărmani,

Ce n-au gustat vrodată

Vin vechi de Drăgășani.

Trăiască vinul, vinul,

Umpleți stacanul meu,

Să uit necazul, chinul,

Să beau, să beau mereu.

TOȚI (bând)

Trăiască vinul, vinul etc.

Să bem! Să bem!

(Cortina cade. – Sfârșitul piesei)

100 DE ANI

Revistă istorică națională a secolului XIX, în 10 ilustrațiuni

Mare spectacol. – Tablouri vii, evoluțiuni, dansuri și cântece.

– Proză și versuri din literatura diverselor epoce.

Aranjată de I.L. Caragiale

PROGRAMUL ILUSTRĂȚIUNILOR

1. Somnul robiei. – Geniul beznei. – Două captive deznădăjduite. – Lanțuri seculare. – „Ah! de-am putea!...” – O rază de speranță. – Geniul luminii. – Semnalul deșteptării!

2. Lelea vitează. – Jugul și biciul. – Iobăgie și mizerie. – Români și venetici. – Cuțitul la os. – Ultima îngenunchiare. – „Cine trece Oltul mare?” – Domnul Tudor. – „Răscoală-te, inima mea!” – „Să cază tirania!” – Arnăuți și Panduri. – „Hai voinice, biruiește!”

3. Școala tâmpirii. – Baba-oarba. – Dascălul negru. – Nuiaua și Falanga. – „Deșteaptă-te, române!” – Un trimis. – Gheorghe Lazăr. – Un vis: o datorie. – Școala națională Sf. Sava. – Prima lecție. – Suntem români! Să fim români! – „Cântarea dimineții”.

4. Întâii pași ai Thaliei române. – O reprezentație națională de gală dinaintea unei săli de protipendadă. – *Frantuzitele*, comedie într-un act în versuri de C. Faca. – Între acte taraful lui Barbu Lăutarul, cu micul nepoțel cobzar.

5. I. 1848: Exilul, plata patriotismului. – Doi tineri exilați: N. Bălcescu și V. Alecsandri. – Lira și pana. – „Cântarea României”. – „Adio Moldovei”. – II. 1859: La Milcov. În sfârșit! – Un ideal îndeplinit. – Frate și frate. – Unirea– „Hai să dăm mână cu mână”.

6. 10 Mai 1866. – Desăvârșirea mării dorințe. Alesul neamului. – Glasul lui vorbește românilor. – Urarea poporului. – Sentinela română. – Lozinca: Neatârnaarea!

7. În vremea războiului Independenței. – *La Turnu-Măgurele*, scenă patriotică în versuri de V. Alecsandri.

8. Înturnarea vitejilor. – Steagul și mai frumos. – Dorobanțul. – Către mama răniților. – Tuci și fanfare. – O serbare sfântă. – În inima munților. – Ca în vremea basmelor. – Făurăria regală. – Făurarii veseli la lucru. – Din gura unui tun. – Lucrul e gata! – Coroana de oțel.

9. Lume din toată lumea. – Zborul pe d-asupra Dunării – „Express-Orient”. – Mare chindie accelerată.

10. Apoteoza: 1900 – Nihil sine Deo.

DISTRIBUȚIA

TABLOUL I

Moldova	D-na <i>Anna Ciupagea</i>
Muntenia	D-na <i>C. Gănescu</i>
Un demon	D. <i>V. Cernat</i>
Un înger	D-na <i>Ar. Romanescu</i>

TABLOUL II

Tudor Vladimirescu	D. <i>Demetriade</i>
Un haiduc cântăreț	D. <i>P. Ghimpeteanu</i>
Lelea vitează	D-na <i>L. Brezeanu</i>
Un țăran fugar	D. <i>Th. Petrescu</i>
O țărancă } fugari	D. <i>Dora Soreanu</i>
Un copil }	Mica <i>Lucica</i>
Un arnăut	D. <i>Șt. Deculescu</i>
Alt arnăut	D. <i>C. Niculescu</i>

Țărani, Țărance, Copii, Arnăuți, Panduri, Olteni

TABLOUL III

Un călugăr grec, dascăl	D. <i>I. Jianu</i>
Un paracliser	D. <i>G. Carussy</i>
Alt paracliser	D. <i>F. Simionescu</i>
Gheorghe Lazăr	D. <i>C. I. Nottara</i>
Un copil	D-ra <i>Peppi Moor</i>
Alt copil	D-na <i>G. Georgescu</i>

Copii, dansând și cântând

TABLOUL IV

FRANȚUZITELE

Comedie într-un act și în versuri de C. Faca

Enache, boier bătrân	D. <i>I. Brezeanu</i>
Pavel, prietenul său	D. <i>I. Jianu</i>

Elena	} fetele lui Enache	}	D-na	<i>M. Ciucurescu</i>
Luxandra			D-na	<i>M. Ionașcu</i>
Dumitrache, fiu de boier			D.	<i>V. Toneanu</i>
Simeon, căpitan			D.	<i>V. Cernat</i>
Panaiotache, sub-locot.			D.	<i>I. Cutarida</i>
Stan, sluga lui Enache			D.	<i>Al. Catopol</i>
Boieri și cucoane, spectatori. Taraful lui Barbu lăutaru.				
Nepoțelul cobzar			D-na	<i>L. Brezeanu</i>

TABLOUL V

Vasile Alecsandri	} proscriși	}	D.	<i>C. Mărculescu</i>
N. Bălcescu			D.	<i>C. Costescu</i>
Un țăran			D.	<i>I. Petrescu</i>
O țărancă			D-na	<i>Z. Jianu</i>
Alt țăran			D.	<i>V. Paciurea</i>
Altă țărancă			D-na	<i>M. Singurof</i>

Popor

TABLOUL VI

Un fruntaș	D.	<i>P. Vellescu</i>
Sentinela română	D.	<i>V. Leonescu</i>
România	D-ra	<i>E. Ciucurescu</i>

Țărani, Țărance

TABLOUL VII

LA TURNU-MĂGURELE

Scenă în versuri de Vasile Alecsandri

Adela, tânără văduvă	D-ra	<i>Titi Gheorghiu</i>
Horcea, sergent de dorobanți	D.	<i>N. Soreanu</i>
Doctorul	D.	<i>C. Niculescu</i>

TABLOUL VIII

Un dorobanț	D.	<i>C. Murgeanu</i>
Un țăran bătrân	D.	<i>I. Petrescu</i>
O țărancă bătrână	D-na	<i>Z. Jianu</i>

Un țăran tânăr	D.	<i>A. Barbelian</i>
O țărancă tânără	D-na	<i>Ec. Dimancea</i>
România	D-ra	<i>E. Ciucurescu</i>
Un gnom	D-na	<i>P. Georgescu</i>
Alt gnom	D-ra	<i>Peppi Moor</i>

Gnomi dansând, Popor

TABLOUL IX

Toate personajele

TABLOUL X

APOTEOZA

România	D-ra	<i>Eng. Ciucurescu</i>
Micul dorobanț	Mica	<i>Ionescu</i>
Mica zână	Mica	<i>Lucica</i>

Toate personajele

Tabloul I

Peisaj sălbatic, un fel de produs de cutremure. – În mijloc o stâncă neagră. – În fund nori negri acopăr niște piscuri prăpăstioase. – Mai în față, pe planul al doilea la dreapta și la stânga, două stânci ca sparte de trăsnete. – De fiecare stâncă stă legată cu lanțuri câte o femeie: Moldova și Muntenia. – Femeile sunt îmbrăcate în cenușiu cu eșarfele lor naționale; ele au la picioare stindardele și emblemele respective. Femeile sunt acoperite cu zăbranic negru.

La ridicarea cortinei, orchestra cântă o doină de jale în surdină.

Scena e întunecată. În mijlocul scenei, un demon înalt și mândru cu aripe enorme negre, vrăjește întinzând ghiarele și aripele în dreapta și-n stânga.

Lumină vânăta. Din când în când fulgerul alb luminează tabloul.

DEMONUL – MUNTENIA – MOLDOVA

(Cele două femei alegorice încearcă să se ridice, dar la un semn impunător al Demonului recad iar sub greutatea lanțurilor. Jocul se repetă ad-libitum.)

MOLDOVA (cu o sfortare supremă se ridică puțin)

Ah! d-am putea-a-ne dobândi

Și câte-avem pierdute!

Atunci ce Duhuri n-ar găndi!

Ce guri ar mai fi mute!

DEMONUL (ți impune tăcere)

MUNTENIA (același joc)

Atunci și acest Corb sărman

Iar acvilă s-ar face

Ș-ori ce rumân ar fi roman
Mare-n război și-în pace!¹

DEMONUL (același joc)

MOLDOVA

Răsari o! rază de speranță!

MUNTENIA

Răsari o! rază de noroc!

DEMONUL

Nu! Cât vă țiu încătușate
Speranță pentru voi – deloc!

(Femeile recad zdrobite. Deodată se aude un sunet de bucium depărtat. Femeile ridică fruntea. Demonul tresare. Al doilea sunet mai apropiat. Același joc de scenă crescând. Al treilea sunet foarte aproape...)

Pe stânca din mijloc apare în lumină albă un înger strălucitor. La această apariție demonul negru își strânge îngrozit aripele. Captivele se ridică încet-încet.)

ÎNGERUL

Voi ce stați în adormire, voi ce stați în nemișcare,
N-auziți prin somnul vostru acel glas triumfător,
Ce se-nalță pân-la ceruri din a lumii deșteptare

Ca o lungă salutare

Către-un falnic viitor?...

Iată! lumea se deșteaptă din adânca-i letargie!

Ea pășește cu pas mare către-un țel de mult dorit.

Ah! treziți-vă ca dânsa, voi copii de Românie!

Sculați toți cu bărbăție,

Ziua vieții a sosit!...

¹ Ienache Văcărescu (n.a.). [Autorul se referă la Iancu sau Enache Văcărescu, poetul pașoptist, nu la Ienăchiță, bunicul acestuia; în notele de subsol următoare: I. Văcărescu – n.ed.]

Până când să crează lumea, o! copii de Românie,
 C-orice dor de libertate a pierit, s-a stins din voi?
 Până când să vă tot plece, cruda, oarba tiranie
 Și la caru-i de trufie
 Să vă-njuge ca pe boi!
 Până când în țara voastră tot străinul să domnească?
 Nu sunteți sătui de rele, n-ați avut destui stăpâni?
 La arme, viteji, la arme! faceți lumea să privească
 Pe câmpia românească
 Cete mândre de români!
 Sculați frați de-aceiași nume, iată timpul de frăție!...
 Hai, copii de-aceiași sânge! hai cu toți într-o unire
 Libertatea-acum sau moarte, să cătați să dobândiți!
 Pas, români! Lumea vă vede... Pentru-a patriei iubire,
 Pentru-a mumii desrobire
 Viața voastră să jertfiți!¹

(Fundalul s-a luminat treptat. Lumină puternică. Demonul negru dispare în pământ. Captivele, care au căzut în genunchi cu mâinile întinse spre înger, se ridică; scutură lanțurile. Afară zgomote de buciurmuri și zgomot surd de răscoală.)

O ȚĂRANCĂ TÂNĂRĂ (intră cântând)

Frunză verde pălămidă
 Plină-i țara de omidă,
 De omidă ciocoiască,
 Ciocoiască și grecească!
 Măi copii, copii români,
 De-aveți suflet, de-aveți mâni,
 Hai cu lelea la plivit,
 La plivit, la curățit.
 Cine are flintă grea

¹ V. Alecsandri (n.a.)

Puie șapte glonți în ea;
 Cine are topor mare
 Scoată-mi-o la foc de soare;
 Cine are bardă mică
 Facă-i buza subțirică.
 Când s-a repezi pin gloate
 Să deie sărut de moarte.
 Eu n-am flintă, n-am secure,
 Nici am ghioagă din pădure;
 Dar câți dinți eu am în gură
 Îs făcuți pe mușcătură;
 Câte degete-am la mâni
 Îs tot leaturi de păgâni¹.

Țăranca iese cântând

Tabloul II

O țarină sub dealuri. La dreapta, un deal practicabil; la stânga, pădure.
 La ridicarea cortinei scena e goală un moment.

Scena I

UN ȚĂRAN, O ȚĂRANCĂ și UN COPIL, toți trei zdrențuroși
 și istoviți de puteri vin grăbiți gâfâind și uitându-se-napoi cu groază.

(Femeia și copilașul cad de oboseală.

Bărbatul vrea să ridice pe femeie și pe copil. Nu poate.

Femeia face o sfortare și se ridică.

Bărbatul vrea să ia copilul în cârcă.

Se aud bice între culise; apoi vaiete. – Fugarii vor să apuce spre pădure.)

¹ V. Alecsandri, *Poezii populare* (n.a.).

Scena II

(Din toate părțile apar arnăuți și slujitori înarmați cu vergi și bice, conduși de un boier grec, și împresoară pe fugari. Îi despart, îi lovesc și-i leagă cot la cot.)

Acum încep să vie pluguri conduse de slujitori și la cari sunt înjugăți câte patru inși, bătrâni, femei, copii.

Cei prinși tremură pierduți de groază.

Un plug e tras din greu numai de doi inși. Arnăuții fac semn slujitorului care mână plugul, să oprească. Înjugă pe noii prinși și le dă bice. Aceștia fac o sfortare și cad în genunchi. Jocul se repetă ad-libitum.

Acum se aude un glas de pandur cântând din ce în ce mai aproape balada lui Tudor.)

PANDURUL (cântând)

Cine trece Oltul mare?

Ce viteaz răzbunător

Umple astăzi de teroare

Zbirul bietului popor?

Este Tudor, e oșteanul

Ce-nspăimântă pe păgân;

E voinicul, e oșteanul,

Este Tudor, Domn român.

Să-l urmăm, români, cu toți,

Să scăpăm țara de hoți.

Cine vrea pentru dreptate

A trăi sau a muri?

Pentru sfânta libertate

Viața-i vesel a jertfi?

Este Tudor, e oșteanul etc.

(Plugurile și Arnăuții s-au oprit. Toată lumea ascultă, având fiecare o deosebită expresie: rumâni, de speranță, străinii, de-ngrijare.)

Scena III

(Cu strofa din urmă apare pe dealul practicabil pandurul cântăret urmându-și cântarea cu putere.

După el apare Tudor urmat de panduri.

Un moment se opresc pe loc.

Tudor arată tutulor scena de mizerie de jos.

În orchestră, balada-n surdină continuă.)

(Tudor, urmat de panduri, coboară. La fiecare pas al lor, arnăuții se retrag spre pădure părăsind pe înjuțați și dispar în stânga.)

TUDOR (măret)

Răscoală-te inima mea din a răbdării boală!

Grozav! grozav ai suferit! grozavă te răscoală!

Să tremure! să tremure cumplita tiranie!

Zdrobită azi în pulbere pe loc să nu mai fie!

Ființa ei și numele în iad să se coboare,

Ș-ai ei prieteni mult huliți ca ea să se doboare!

Drept, îndreptând oricare drept, poporul n-are pată;

Minte-nțeleaptă mintea lui prin fapte se arată.

Ai libertății fii sunt toți sub steagu-i câți se-adună,

Toți robii își rup fiarele! Toți bunii s-împrenună.

Poporu-ncrede cârmele-i la fiii ce-și alege

Când dă pedeapsă groznică la fiii făr-de lege.

Să tremure! să tremure cumplita tiranie!

Zdrobit va fi cine-o-ndrăzni gând de tiran să-i vie!¹

(Pandurii dezleagă pe înjuțați. Aceștia cad în genunchi la picioarele lui Tudor.)

TOȚI

Să trăiască Mântuitorul nostru.

¹ I. Văcărescu (n.a.).

PANDURII și RUMÂNII

Să trăiască Domnul Tudor!

TUDOR

Aid', Române, aid' voinice,
Lasă râpe, văi, colnice!
Aid', moșnean de vitejie!
Lenea nu e dată ție.
Pe uscat ca și pe mare,
Și pe jos, tu ești călare.
Șir de veacuri ție-ți spune
Că născut ești a supune,
Și cu fapte tot mărete
Lumii-ntregi a da povețe¹.

CORUL

Cine trece Oltul mare etc.

(Se aude de departe zgomot de arme.)

TUDOR

Aid'! Române, căci e vreme
De când țara ta tot geme,
Suferind rușini și groaze
Supt cumplirea multor loaze.
Aid', voinice! te arată
Că tot ești ce-ai fost odată!
Cu unire și cu minte,
Cu de arme drepturi sfinte
Cerul slava ta voieste.
Aid'! voinice, biruieste!²

¹ I. Văcărescu (n.a.).

² I. Văcărescu (n.a.).

(Se aude afară zgomot de arme aproape. Grupare eroică de plecare.)

Tabloul III

O sală cu tavanul jos pentru școală. O ușă scurtă și o fereastră mică; o tablă neagră-n părete, pe care e scris grecește. Pe jos rogojini.

Scena I

(La ridicarea perdelei, copiii fac fel de fel de nebunii: joacă o horă, apoi se bat și aleargă; râsete și zgomot.

Pe urmă se opresc gâfâind. Se așază în rond. Unul începe să aleagă pe orb pentru baba-oarba.)

COPILUL

Ieși fetiță
 La portiță,
 Că te-asteaptă Talion,
 Talion fecior de Domn,
 Cu tichie
 De frânghie,
 Cu pană de ciocârlie,
 Cu căruța Radului,
 Cu caii-mpăratului,
 Cu biciul cumnatului,
 În mijlocul satului,
 Dorobanț, banț,
 Clanț!¹

(Unul, asupra căruia a căzut clanț, e legat cu o basma bătrânească la ochi și începe jocul babei-oarbe. După câteva-nvârtituri, apare în prag, cu o nuia în mână, dascălul, un călugăr grec nespălat, care face încruntat un pas.

¹ G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare* (n.a.).

Copilul legat la ochi prinde pe dascăl, iar copiii ceilalți, dând un țipăt grozav, se opresc opăriți și se aștern grecește pe rogojini, luându-și la mână stângă bucoavnele și făcându-și cu dreapta cruci peste cruci.)

Scena II

DASCĂLUL

Ptfu! Kakohronahis Anathematismene, ghiavole! (apucă de urechi pe băiat, care se dezleagă repede la ochi și rămâne trăsnit de așa surpriză. Copilul cade-n genunchi.

Dascălul crunt dă o roată cu ochii. Copiii tremură. Alege o parte și-i pune-n genunchi într-un colț. Bate-n palme de trei ori.)

Scena III

(Doi paracliseri apar cu falanga.

Dascălul le arată pe vinovatul care-i cere iertare în genunchi.

Paracliserii îl înșfacă. Copilul se zbate țipând. Îl pun jos, îl descultă, îi aplică falanga; apoi încep să-l arză la tălpi. Dascălul s-a așezat și el grecește și comandă cu nuiua execuția. După primele lovituri se aude un zgomot de voci afară și orchestra începe în surdină *Deșteaptă-te române!* Paracliserii lasă pe copil și merg la ușă să vadă ce e. Înainte însă d-a ajunge acolo, apare în ușă Lazăr. Orchestra continuă în surdină până la corul *Cântarea Diminetii.*)

Scena IV

LAZĂR și cei de sus

LAZĂR (s-a oprit în ușă. El înaintează grav până în față.)

CĂLUGĂRUL GREC (se scoală de jos. Copiii toți asemenea.)

LAZĂR (face un semn impunător grecilor să iasă.)

CĂLUGĂRUL (vrea să se burzuluiască, înțepenindu-se ca o capră în călcăie.)

LAZĂR

Afară veneticilor! (ridică amenințător cartea. Paracliserii ies plouați.)

CĂLUGĂRUL (își face cruce și iese tipa-tipa, strângându-și la piept antereul.)

Scena V

LAZĂR, COPIII

LAZĂR (face semn binevoitor copiilor să dezlege pe osândit și să se apropie.)

Bine v-am găsit, copiii mei!

COPIII

Bine ai venit, domnule!

LAZĂR (mângâindu-i.)

Ce sunteți voi?

UN COPIL (ceilalți ezită, căci nu pricep întrebarea.)

Copii!

LAZĂR

Ce fel de copii?

COPIIUL

Copii de oameni.

LAZĂR

Oameni?... de ce neam?

COPILUL

Și mai de sus, și mai de jos...

LAZĂR

Și mai de jos și mai de sus, bine; dar neamul? fie de sus, fie de jos, care neam?

COPIII (tac nedomiriți)

LAZĂR

Firește. Fiecare om trebuie să fie de un neam... turc, muscal, sârb, grec... Voi... voi... voi de ce neam sunteți?

COPIII (aplecă frunțile)

LAZĂR

Nu știți? ori... Doamne iartă-mă, vă e rușine să spuneți? (cu ton de îmbărbătare) Ridicați frunțile și răspundeți toți cu toată inima, tare: ce sunteți voi?

UN COPIL (ezitând)

Rumâni!

LAZĂR

Așa!... acu mai tare și toți odată: ce sunteți voi?

COPIII (toți cu tărie)

Rumâni!

LAZĂR

Așa! (cu putere) Români! Să trăiți!

UN COPIL (cu multă simpatie)

Dar... dumneata, domnule, cine ești? Cum te cheamă?

LAZĂR

Eu? sunt și eu român... Mă cheamă Lazăr (ca inspirat și mângâind capul unui copil). Într-o seară, prin câmpie, ostenit de preumblare, m-am așezat să mă odihnesc pe o căpiță de fân cosit proaspăt. Prin aerul răcoros, plin de mirosuri de flori și de sclipiri de lună, am auzit din depărtare limpede fluier ciobănesc. Mi-am aplecat pe mână capul și bucuros am lăsat să mă pătrună până-n fundul sufletului atâtea sfinte bunătăți ale Ziditorului: mirosul bun și lumina blândă și cântecul duios. (Copiii ascultă transportați)... Am adormit pe căpița de fân cosit proaspăt (ridică ochii). Mulțumesc lui Dumnezeu! n-am dormit degeaba. V-am visat pe voi! v-am visat că mă chemați de departe cu mâinile. Când m-am deșteptat, luna apunea și răsărea soarele. Mă odihnisem bine. M-am ridicat în picioare, mi-am făcut cruce, am zis Doamne-ajută și am plecat încoa. Din valea de sus a Oltului am trecut Bucegii peste Orății, și am coborât în valea de jos a Dunării, ca să răspunz la chemarea voastră. (Copiii sunt foarte emoționați) Viu la voi cu dragoste de tată bun, ca la bunii mei copii; viu să vă învăț a ști ce sunteți, a fi mândri de ce sunteți, a spune cu fruntea sus oricui vă va întreba, lumii întregi, ce sunteți. (Merge la tablă, șterge scrisul grecesc) Iată întâia lecție ce vă dau. Țineți-o minte bine: ea va fi fost temeiul unui întreg viitor. Priviți aci și ziceți ca mine. (scrie latinește și citește cu energie) Suntem români!

COPIII (asemenea)

Suntem români!

LAZĂR (același joc)

Să fim români!

COPIII (asemenea)

Să fim români!

CORUL COPIILOR (*Cântarea Dimineții*)

Cântarea dimineții

Din buzi nevinovate,
Cui altui se cuvine,
Puternice părinte,
Decât Ție a da?

Tu ești stăpân a toate,
Tu ești prea bunul Tată;
A ta putere sfântă
Făptura ține-ntreagă,
Ne ține și pre noi.

În inimă-n tot omul,
Tu ai sădit Dreptatea,
Unirea și frăția,
Tu, conștiința scumpă,
Tu bun ce-avem ne-ai dat.

P-aceste saduri sfinte
Răcoritoare ploaie
De adevăr să pice,
Să crească, să dea rodul,
Să fim prea fericiți.

Îndreptătorul lumii,
Tu ai slăvit noroade,
Le-ai dat Tu legi prea sfinte
Ce țin aceste saduri;
Slăvește și pre noi!

Ș-aceste legi prea drepte
Orice norod le calcă,
Sau care nu le știe,
Cade, ruin' rămâne
Se face neștiut.

Din slava strămoșească
De am căzut, ne-nalță –

De am uitat unirea
 Ce-i întârea-ntru toate,
 Acum ne fă uniți.

Să știm c-avem dreptate,
 Să știm ce, cine suntem,
 Și-așa să nu se uite
 O nație slăvită
 Ce-am fost, și ce-am fi noi.

Cu toții dară, Ție
 Cântăm cântare nouă;
 În flacăra unirii
 Întindem mâini la Tine,
 Rugăm să ne-nsoțești.

Ne luminează mintea,
 Să Te cunoaștem, Bune,
 Să știm că ne ești tată,
 Să te cântăm mai bine,
 Și-așa să ne-mpăcăm¹.

(Danț de veselie. Profesorul privește cu drag pe copii.)

Tabloul IV

O sală primitivă de teatru într-un mare salon boieresc, ca la 1837. Sala e plină de boieri și cocoane din protipendadă. În fundul sălii, slugile boierești în picioare.

Pe scena mică a teatrului boieresc se joacă *Frantuzitele* lui C. Faca².

Publicul micului teatru se arată foarte mulțumit de jocul actorilor.

¹ I. Eliade-Rădulescu (n.a.)

² Textul frumoasei comedii a lui Faca se va da întreg în ediția separată a acestei piese (n.a.).

După lăsarea perdelei, cu tariful lui Barbu lăutarul, cântă un cântec de lume un mic cobzar, ciracul bătrânului Barbu; cântecul sentimental cu multe ahturi face mare impresie cocoanelor și mai ales boierilor. –

Asupra emoției publicului din micul teatru, se lasă cortina cea mare.

Tabloul V a)

1848. La hotar de țară. Lumină de noapte. Apar Vasile Alecsandri și Nicolae Bălcescu. Amândoi tinerii patrioți, în mantie neagră, își poartă atributele: poetul, lira; istoricul, pana. Ei înaintează încet și se opresc triști în mijlocul scenei.

BĂLCESCU – ALECSANDRI

BĂLCESCU

Pe aici este drumul exilului nostru, frate?

ALECSANDRI

Pe aici, da. Iată hotarul țării noastre.

BĂLCESCU

Aide, curaj! Trebuie să-l trecem! Trebuie să ne luăm plata dragostei noastre pentru libertatea patriei. (Pornesc să treacă hotarul și se opresc)

Care e mai mândră decât tine între toate țările semănate de Domnul pe pământ? Care alta se-mpodobește în zile de sărbătoare cu flori mai frumoase, cu grâne mai bogate? Pentru ce zâmbetul tău e așa de trist, mândra mea țară? O, bogata mea țară, pentru ce gemi? O, țară jalnică, pentru ce fața ți-e îmbrobodită? Nu ești frumoasă? Nu ești bogată? N-ai copii mulți la număr, cari te iubesc? N-ai cartea de vitejie a trecutului și viitorul înaintea ta? Pentru ce curg lacrimile tale? Lumea veche se prăvălește și p-ale ei dărâmături, libertatea se-nalță! Deșteaptă-te, deșteaptă-te patria mea! Biruie-ți durerea. Cinge-ți coapsa, o țara mea, și-ți întărește inima!

Miazănoapte și miazăzi, apusul și răsăritul s-au luat la luptă!
Urlă vijelia. Duhul Domnului trece pe pământ.

ALECSANDRI (atingând lira și inspirându-se treptat:

Adio Moldovei)

Scumpă țară și frumoasă,
O! Moldovă, țara mea!
Cine pleacă și te lasă
E pătruns de jale grea,
Căci, plutind în visuri line,
Pe-al tău sân ca într-un rai,
Dulce-i vieța de la tine
Ca o dulce zi de Mai!

Eu te las, țară iubită,
De-al tău cer mă depărtez,
Dar cu inima cernită
Plâng amar, amar oftez!
Trist acum la despărțire
De fiori mă simt cuprins,
Ș-orice dragă nălucire
Pentru mine-acum s-a stins!

Cine știe, cine știe
Dacă-mpins de-al soartei vânt,
M-oi întoarce-n veselie
Să sărut al tău pământ!
De-oi vedea încă vreodată
Munții tăi răsunători
Ce cu-o frunte înălțată
Se pierd falnic printre nori;

Ș-ai tăi codri de verdeață
Unde curg, șoptesc ușor
Reci izvoare ce dau vieță,

Doine care zic de dor;
 Și-al tău cer care zâmbește
 Sufletului românesc,
 Și ori-care mă iubește
 Și-ori pe care eu iubesc!

Iată ceasul de pornire!
 Iată ceasul mult amar!
 Veselie, fericire,
 Eu le las pe-al tău hotar,
 Și-a mea inimă îți zice:
 O! Moldovo ce jelesc,
 Adio! rămâi ferice,
 Ferice să te găsească!

(Ies aruncând sărutări patriei. În timpul celor două bucăți, muzica în surdină sună vechile cântece populare: *Pe o stâncă neagră și Adio Moldovei*)

Tabloul V b)

Un sat pe două maluri ale unei gârle. O ridicătură în mijloc. Clopote la biserică. Se adună în grupuri-grupuri obștea satului.

MUNTENI – MOLDOVENI

UN MOLDOVEAN

De unde-ți vine numele, pârâu fără putere
 Ce despărțirea neamului tu îndrăznești a cere?
 Milă-nceputu-ți, Milcov sec, de va să-ți dobândească!
 Sfârșitu-ți-va, lumea oftând în veci să te urască.
 Desprețuire frații dau puterii-ți ne-nsemnate!

¹ I. Văcărescu (n.a.).

Căci, despărțit ori depărtat, fratele e tot frate!¹

(Toată lumea în două grupuri mari.)

CORUL

Hai să dăm mână cu mână
Cei cu inimă română,
Să-nvârtim hora frăției
Pe pământul României.

Iarba rea din holde piară
Piară dușmănia-n țară!
Între noi să nu mai fie
Decât flori și omenie!

UN ȚĂRAN FRUNTAȘ MOLDOVEAN

Măi Muntene, măi vecine
Vino să te prinzi cu mine!
Și la viață cu unire
Și la moarte cu-nfrățire!
Unde-i unul, nu-i putere
La nevoi și la durere!

UN ȚĂRAN FRUNTAȘ MUNTEAN

Unde-s doi, puterea crește
Și dușmanul nu sporește!
Amândoi suntem de-o seamă
De-o făptură și de-o mamă.

MOLDOVEANUL

Ca doi brazi într-o tulpină.

MUNTEANUL

Ca doi ochi într-o lumină.
Amândoi avem un nume.

MOLDOVEANUL

Amândoi o soartă-n lume.
Eu ți-s frate.

MUNTEANUL

Tu-mi ești frate.

MOLDOVEANUL

În noi doi un suflet bate.
Vin' la Milcov cu grăbire
Să-l secăm dintr-o sorbire,
Ca să treacă drumul mare
Peste-a noastre vechi hotare.

MUNTEANUL

Și să vadă sfântul soare
Într-o zi de sărbătoare,
Hora noastră cea frățească
Pe câmpia românească¹.

(Grupurile cresc. Hora Unirii. Cor, voci deosebite, danț. La finele horei, Moldova și Muntenia apar pe ridicătura din mijloc grupate ca în tabloul lui Tătărașcu. – Marș triumfal.)

Tabloul VI

La poalele Carpaților. Un sat. Către seară. E o adunare a obștii întregi a satului. Cortina se ridică asupra unei convorbiri.

¹ V. Alecsandri (n.a.).

FRUNTAȘUL

Așa, oameni buni! A dat în sfârșit Dumnezeu de s-a isprăvit cu poftele de Domnie! Multe nenorociri a suferit neamul nostru din pricina acelor poftes, cari întunecau multe cugete, sminteau multe minți și împietreau multe simțiri. Duhul rău le era povățuitor, spre rușinea și robirea țării, spre ticăloșirea și pieirea neamului.

UN ȚĂRAN

Adevărat.

FRUNTAȘUL

De acu, s-a isprăvit! De acu până-n zece, douăzeci de ani, o vorbă a noastră românească veche, pe care o spuneam până ieri aproape în toate zilele, n-are să mai aibă nici o noimă pentru urmașii noștri. Care dintre ei are să mai înțeleagă mâine vorba noastră plină de înțeles pentru noi până ieri: „Schimbarea Domnilor, bucuria nebunilor!“.

ȚĂRANUL (zâmbind)

Firește... Dar dacă n-or mai înțelege vorba asta veche din vremuri de restriște, și-or face și ei o vorbă potrivită cu vremea lor mai norocoasă; cam așa: „Statornicia Domniei, chezașia Dreptății“.

FRUNTAȘUL

Că mare nevoie de dreptate mai are și țara asta!... Știți voi de unde ne vine alesul neamului nostru aicea jos la Dunăre?... Tocmai de-acolo de unde Dunărea izvorește... Ei! soarta e și ea roaba lui Dumnezeu, și poruncile la cari ascultă ea au socoteală înaltă. Așa a fost scrisul acestui copil de neam împărătesc să urmeze în viața lui calea și mersul Dunării. Un pârlâiaș de stâncă pornește iute la vale; pe urmă, încet-încet cu răbdare, străbate câmpii după câmpii; crește, crește mereu;

se-ntărește; sparge stânci; rupe-n două o trâmbă uriașă de munți și ajunge, măreț și nebiruit la Marea Neagră. Așa e mersul Dunării, așa va fi și soarta lui! Tânărul nostru ales, cu minte și cu răbdare, încet-încet, va crește, va crește mereu, se va-ntări, va sparge în cale-i piedici de împrejurări și năravuri mai tari ca stânca și, nebiruit și măreț, va trebui să stăpânească la Marea Neagră.

UN ȚĂRAN

...Și când a pus copilul de viță-mpărătească piciorul pe pământul țării noastre?

FRUNTAȘUL

...Alaltăieri, la 10 Mai.

ȚĂRANUL

Să fie-ntr-un ceas bun! Să trăiască alesul neamului nostru, să trăiască întru mulți ani Carol I.

TOȚI

Să trăiască! (urale)

FRUNTAȘUL

Iată cuvintele pe care tânărul Domnitor le spune neamului întreg:

„Români,

Punând piciorul pe pământul României, noua Mea Patrie, Mă grăbesc a exprima membrilor Locotenenții Domnești simțimântele Mele cele mai sincere. Fericit că Mă aflu în mijlocul națiunii care M-a onorat cu încrederea sa, adresez, înainte de toate, rugăciunile Mele cerului pentru ca să-Mi ajute a împlini cu demnitate marea și frumoasa misiune ce Provedința Mi-a impus.

Români,

În destiniurile omenești nu este o datorie mai nobilă decât aceea de a fi chemat a menține drepturile unei națiuni și a consolida libertățile ei. O misiune așa de însemnată M-a decis să părăsesc fără preget o poziție independentă, familia și țara de cari am fost legat prin legămintele și suvenirile cele mai sacre, pentru a urma apelului vostru. (se întunecă încet.) Primirea plebiscitului care a pus pe capul Meu coroana lui Ștefan cel Mare și a lui Mihai Viteazul Îmi impune o mare răspundere. Sper însă că-Mi va fi dat cu ajutorul lui Dumnezeu și cu un întreg devotament, de a asigura noii Mele patrii o existență fericită și demnă de trecutul ei.

Români,

Sunt al vostru din toată inima și tot sufletul. Puteți să vă întemeiați pe Mine în orice timp, precum Eu Mă întemeiez pe voi“.

MOLDOVEANUL

Să trăiască Măria Sa Carol I. (urale)

FRUNTAȘUL

Măine dimineață, slujbă mare la biserică. Să aducem mulțumiri și laude Domnului pentru norocul ce ne-a trimis.

TOȚI

Da! da! (urale prelungite)

(În zgomotul uralelor mulțimea goleşte scena. Se-ntunecă. Lumină de lună puternică. Apare pe înălțime:

SENTINELA ROMÂNĂ¹

Din vârful Carpaților,
Din desimea brazilor,
Răpezit-am ochii mei,

¹ V. Alecsandri (n.a.).

Ca doi vulturi sprintinei,
Pe cea vale adâncită
Și cu flori acoperită,
Ce se-ntinde ca o ceață
Pân-în Dunărea măreață
Și de-acolo-n depărtare
Pân-în Nistru, pân-în Mare.
Iar pe cel amar pustiu
Cu văzutul ce-ntâlnii?
Întâlnii viteaz oștean,
Purtând semne de roman,
Falnic, tare ca un leu
Și cu chip frumos de zeu.
Brațu-i stâng era-ncordat
Sub un scut de fer săpat,
Ce ca soarele soarea,
Și pe care se zărea
O lupoaică argintie
Ce părea a fi chiar vie,
Și sub fiară doi copii
Ce păreau a fi chiar vii.
Mâna-i dreaptă ținea pală,
Iar pe cap purta cu fală
Coif de aur lucitor,
Ca un zeu nemuritor.

Cel viteaz era călare
Pe-un cal alb în nemișcare,
Și, ca dânsul, neclintit
Sta privind spre răsărit.
Numai ochii săi mișca,
Vulturește-i alerga
Pe cea zare cenușie,
Lungă, tainică, pustie,

Unde, ca prin vis trecând,
S-auzea din când în când
Vuet surd, grozave șoapte,
Ce veneau din miazănoapte,
Zgomot lung, înădușit,
Ce venea din răsărit.

Iarba nu se clătina,
Frunza nu se legăna,
Paserea la munți zbură,
Fiara-n codri tremură,
Căci prin lumea spăimântată,
În uimire cufundată,
Treceau reci fiori de moarte,
Presimțiri de rele soarte!
Iar pe cer un vultur mare,
Făcând cercuri de zburare,
Se vedea plutind cu fală,
Și-n rotirea-i triumfală,
Țintea ochiul său măreț
Pe viteazul călăreț.

„Cine ești? de unde ești?
Pe la noi ce rătăcești?“
– „Sunt roman și sunt oștean
De-a-mpăratului Traian!
Maica Roma cea bătrână
Mi-a pus arma asta-n mână
Și mi-a zis cu glasul său:
«Fiul meu, alesul meu!
Tu, din toți ai mei copii
Cel mai tare-n vitejii!
Mergi în Dacia, grăbește
Pe barbari de-i risipește,
Și-apoi vecinic priveghiază,

Sentinelă mult vitează,
Și te-aține la hotare
Că s-aud în depărtare
Răsunând dușmane pasuri,
Menințând barbare glasuri...»

Venit-am și am învins!
Pe barbari pe toți i-am stins,
Și pe țărmurile lor
Acum, Domn stăpânitor,
Aștept hoardele avane,
Aștept limbile dușmane
Care vin din răsărit
Ca potop nemărginit
Să cuprindă, să înece
Tot pământul unde-or trece!“
„O viteze neferice,
Ai să pieri în câmp aice!“

„Eu să pier, eu?... niciodată!
Vie-o lume încrunțată,
Vie valuri mari de foc...
Nici că m-or clinti din loc.
Tot ce-i verde s-a usca,
Râurile vor seca,
Și pustiul tot mereu
S-a lăți-mpregiurul meu,
Dar eu vecinic în picioare
Printre valuri arzătoare,
Voi lupta, lupta-voi foarte
Fără a fi atins de moarte,
Căci român sunt în putere
Și românu-n veci nu piere!“

Abia zice, și de-odată

Fulgeră-n cer o săgeată,
Văjâie, vine, lovește
Scutul care zănghenește
Și-o respinge – o zvârle jos
Ca pe-un șerpe veninos.
După dânsa-n depărtare,
Colo-n fund, în fund la zare,
Se ivește-un negru nor
Plin de zgomot sunător,
Ce tot vine, ce tot crește
Și pe câmpuri se lățește
Cât e zare de zărit
Între Nord și Răsărit:
– Sentinelă, priveghează,
Norul crunt înaintează.
Sentinelă! te arată,
Norul crunt se sparge!... Iată,
Iată hoardele avane,
Iată limbile dușmane
De gepizi și de bulgari,
De lombarzi și de avari!
Vin și hunii, vin și goții,
Vin potop, potop cu toții
Pe cai iuți ca rândunele,
Fără frâie, fără șele.
Cai sirepi ce fug ca vântul
De cutremură pământul!
Mulți sunt ca nisipul mării,
Mulți ca ghiarele muștrării
Într-un suflet păcătos!...
Sai, române, pe omor,
Fă-te fulger răzbitor,
Fă-te Dunăre turbată,

Fă-te soartă ne-mpăcată,
Căci potopul, iată-l vine
Și-i amar, amar de tine!

– Vie!...

Ca o stâncă naltă
Ce din vârful de munte saltă,
Tună, se rostogolește,
Cade, rumpe și zdrobește
Codrii vechi din a sa cale
Până-n fund, în fund de vale;
Astfel crunt ostașul meu
Își izbește calul său
Peste codrii mișcători
De barbari năvălitori.
El îi sparge și-i răzbește,
Snopuri, snopuri îi cosește
Și-i înfrânge, și-i respinge,
Și-i alungă, și-i învinge!
Calu-i turbă, mușcă, sare,
Nechezând cu înfocare,
Calcă trupuri sub picioare,
Sfarmă arme sunătoare,
Și cu greu în sânge-noată,
Și mereu se-ndeașă-n gloată.

Crunt război, privire cruntă!
Fiul Romei se încruntă...
Fulgeri ies din ochii săi!
Fulgeră mii de scânteii
Dintr-a armelor ciocniri
Și lucioase zingheniri.
Zbor topoarele-aruncate,
Zbârnîe-arcele-ncordate

Și săgețile ușoare
Noureză mândrul soare.
Caii saltă și nechează,
Lupta urlă, se-nceștează,
Și barbarii toți grămadă
Morții crude se dau pradă!
Zece cad, o sută mor,
Sute vin în locul lor!
Mii întregi se risipesc,
Alte mii în loc sosesc!
Dar viteazul cu-a sa pală
Face drum printre năvală
Și pătrunde prin săgeți,
Că-i român, cu șapte vietii!
În zadar hidra turbează,
Trupu-i groaznic încordează,
Geme, urlă și crâșnește,
Și-mpregiur se-ncolăcește.
Fiul Romei se aprinde,
Hidra-n mâne-i o cuprinde
Ș-o sugrumă, și o sfarmă,
Ș-o învinge, și o darmă!...
Fug gepizii, fug bulgarii,
Și lombarzii și avarii!
Fug și hunii, fug și goții,
Fug potop, potop cu toții
Și se duc, se duc ca vântul,
Asurzind întreg pământul
De-a lor urlate barbare,
De-a lor vaiete amare!

Unde-s hoardele avane?
Unde-s limbile dușmane?
Au perit, s-au stins din față

Precum toamna-n dimineață
Se topesc, se sting la soare
Negurile-otrăvitoare!
Cu ce vifor de urgie
Năvăliră-n Românie!
Cum veniră de turbați,
Ca balaurii-ncrunțați,
Cu o falcă-n cerul sfânt
Și cu alta pe pământ!
Dar s-au dus cum n-au venit
În pustiiul lor cumplit,
Părăsind în urma lor
Câmpul luptei de omor!
Lat e câmpul celei lupte,
Plin de trupuri fărâmate
Care zac grămezi culcate,
Plin de sânge ce-l pătează
Și văzduhul aburează!

Unde sunt atâtea vieți,
Unde-s ochii îndrăzneți?
Moartea rece le-a cuprins,
Într-o clipă ea le-a stins,
Și pe câmpul cel de moarte,
Crunt locaș de rele soarte,
S-a lăsat acum deodată
O tăcere-nfricoșată!
Numai când, din vreme-n vreme,
Se aude-un glas ce geme,
O jelire-ntristătoare,
Un suspin de om ce moare,
Sau nechezul dureros
Unui cal răsturnat jos,
Care chiamă ne-ncetat

Pe stăpănu-i jos culcat.

Soarele își schimbă locul
Și apune roș ca focul,
Întinzând pe cea câmpie
O văpseală purpurie
Ca un sângeros veșmânt
Peste-un lung și trist mormânt!
Iar în naltul cerului,
De-asupra mormântului,
Țipă vulturul cu fală
Și-n rotirea-i triumfală
Încunună cu-al său zbor
Pe viteazu-nvingător.

Să trăiești, ostaș romane,
Stâlp al lumii apusane!
Tu cu peptu-ți ai oprit
Valul crunt din răsărit.
Și cu brațul tău armat
Pasul soartei l-ai schimbat!
Dar ce zic!... un fior rece
Printre-a lumii vine trece,
Căci deodată-un glas prin lume,
Fără seamăn, fără nume,
Sună, duce-o neagră veste:
Roma, Roma nu mai este!...

Zis-a glasul, un răsunset
Lung răspunde ca un tunet,
Și al Romei vultur falnic
Cade, dând un țipet jalnic!
Zis-a glasul, și cu jale,
Plângând soarta mumei sale,
Fiiul Romei cei bătrâne
Scapă armele din mâne,

Pleacă fruntea și-n durere
Moartea cheamă, moarte cere!

Iară calu-i frățior,
Nechezând încetișor,
Câmpul luptei părăsește
Și spre munți încet pornește,
Ducând lin și nesimțit
Pe stăpânul lui iubit...
Ei se duc în tristă cale
Și pe urma lor devale
Cade-o noapte-ntunecoasă,
Noapte oarbă, fioroasă
Ca fundul pământului,
Ca taina mormântului!
Și sub neagra sa aripă
Se șterg toate într-o clipă
Cum se șterge de ușor
Visul cel amăgitor,
Și ca suvenirul sfânt
Celor care nu mai sunt!...

SENTINELA (se plimbă de colo până colo)

Bate vânt de zori senine... bate vânt dinspre apus!

(Ajungând în mijloc și uitându-se spre dreapta, se oprește parcă ar vedea pe cineva că se apropie. – Orchestra în surdină. – România apare în dreapta și se oprește un moment gânditoare. Sentinela o vede; ia arma la mână și strigă puternic.)

Cine-i?

ROMÂNIA (pe gânduri, către sineși, fără a lua seama la sentinela)

„Nihil sine Deo!”

SENTINELA (urmându-și jocul, mai puternic)

Cine-i?

ROMÂNIA (urmându-și jocul)

Inimile sus!

Voi, copiii mei cu toții din hotare la hotare! (face un pas).

SENTINELA (culminându-și jocul)

Cine-i?

ROMÂNIA (ridicându-și fruntea)

Mama ta, voinice.

SENTINELA

Stăi... Lozinca!

ROMÂNIA

Neatârnare!

(Sentinela prezintă arma. România înaintează pe înălțime; apoi,
ca inspirată.)

Dup-atâta chin, în fine soart-a vrut să fie dreaptă!

De-astăzi m-a legat cu fiul unui neam împărătesc.

Pentru numele lui mândru, pentru fruntea-i înțeleaptă,

Trebuie' altfel de coroană... Sentinelă, fii deșteaptă:

Fapte mari se pregătesc...

Sentinelă, fii cuminte!

Sentinelă, nu uita!

SENTINELA (discret)

Neatârnare!

ROMÂNIA (tare)

Neatârnare!

SENTINELA (cu avânt)

Neatârnare!

ROMÂNIA

De-azi nainte,

Asta e lozinca ta!

Tabloul VII

La Turnu-Măgurele – Scenă patriotică din vremea războiului de
V. Alecsandri.

Tabloul VIII

Satul de la tabloul VI. Marș militar. Țăranii grupați primesc pe soldații
cari se-ntorc cu steagul sfâșiat. Toată lumea satului întâmpină pe viteji
dându-le de băut, vin în oale și cofe de apă.

UN DOROBANȚ

Nu e nici mândria – nu e nici muțimea, –
Care-n bătălie încunun-oștimea,
Nu e nici noroc;
Cela ce se bate pentru neatârnare,
Are zece brațe, zece inimi are,
Inime de foc!
Roșiorul mândru și frumos ca crinul,
Când pe mal s-arată, tremură Vidinul
La vederea sa.
Face de se miră toată arăpimea,
Eniceri, spahiii și arnăuțimea,
Și-i strigă: ura!
Dorobanțul ager e român de seamă.
Intră în redută fără nici o teamă,
Tare ca un leu;

¹ După *Ferentarul* de D. Bolintineanu (n.a.).

Iute ca săgeata tabăra străbate,
 Bate zece singur, cinsprezece bate;
 Dorobanț sunt eu!¹

UN ȚĂRAN BĂTRÂN

Bravi copii ai României, veseli ați plecat,
 Ați plecat cu steagul țării mândru și curat;
 Și v-ați dus peste hotare, pentru-un scump odor,
 Pentru-a țării neatârnare, pentru-al ei onor.

O ȚĂRANCĂ BĂTRÂNĂ

Și tovarăș bun avut-ați dorul viu din sân:
 Ca să duceți lumii fala neamului român.
 Iar al țării glas vă zise: „Mergeți, dragi copii,
 Și vă-ntoarceți cum vă duceți mândri, mulți și vii!“

O BĂTRÂNĂ

Dragii mei copii!... Și cine v-a-ngrijit pe voi acolo, obosiți,
 răniți și zdrobiți de cruzimile războiului, departe de mamele
 voastre?

DOROBANȚUL

Cine?... cine?... Cea mai bună mamă... A avut Dum -
 nezeu grije de noi și ne-a trimis-o: mama răniților – strălucita
 soție a marelui nostru căpitan.

BĂTRÂNA

Da-i-ar Dumnezeu toate bunătățile cu cari o binecuvintează
 mamele voastre ale tuturilor.

DOROBANȚUL

Da, maică, și pentru asta noi toți câți ne-ntoarcem de-acolo
 purtăm aci la sânul nostru chipul ei strălucit alături de al
 marelui nostru căpitan.

(Scoate din sân portretul, îl arată tuturilor și-l privește cu dragoste.)

Iată-o cât e de bună și de cuminte.

(Privind din nou portretul și cu avânt)

Lipsea coroanei țării podoaba nestimată,
Lipsea al majestății mărgean strălucitor.
Atunci regalul mire, privirea-i însetată
Spre tine înălțând-o, Tu-L însotși cu dor.

Lipsea pe cerul țării o stea, și-n rătăcire
Corabia-i prin valuri spre stânci se repezea,
Atunci zâmbiși... și-n clipă, din dulcea Ta zâmbire,
D-asupra-i răsărit-a a României stea.

Lipsea un înger țării... și-n inima-i rănită,
Scurgând viteazu-i sânge, vederile-și pierdu...
Atunci, cu sfinte leacuri, la rana-i îndulcită
Un înger ea zărit-a – ș-acela erai Tu.

O, falnică poetă și falnică Regină
Trimisă României de bunii sorți ai săi,
Rămâi podoaba țării și steaua sa senină,
Și fii în veci aceea ce ești: îngerul ei!¹

TĂRANCA

Bravi copiii ai României, mândri v-ați întors
V-ați întors cu steagul țării, rupt dar tot frumos,
Mai frumos de cum fusese, căci, de vulturi dus,
Steaua mândră-a dușmăniei sub el a apus.

BĂTRÂNUL

Ș-ați adus neatârnarea țării, dragi copiii!
Și virtutea ostășească și trofee mii.
Țara mândră vă salută... Doru-i s-a-implinit:

¹ Scipione I. Bădescu (n.a.).

„Bravi copii ai României, bine ați venit!”

(Muzică. Se aud clopote multe și fanfare.)

O TÂNĂRĂ

De ce răsună tuciul în freamăt de fanfare?
 Au praznicul e doară al vreunui sfânt străbun?

BĂTRÂNUL

O nu! Serbarea țării e întreit mai mare:
 Coroana ea și-a smuls-o din gura unui tun.
 O falnică izbândă e azi ce se serbează,
 E ziua cea mai mare în vieța astei țări,
 E zi de trei ori sfântă, căci ea încoronează
 A nației române de veacuri zbuciumări...
 O, zi de mari voințe și făptuiri mărețe,
 Ia-ți primul loc în cartea menirii românești,
 Ca, deschizând urmașii, să vază și să-nvețe
 Cum se iubea moșia în vremuri bătrânești.
 De bun augur tu fost-ai la cei ce te salută:
 Să-ți fie cerul vecinic de soare luminat!
 Căci porți în tine taina în veci nestrăbătută:
 Cum mort a fost românul, și azi... a re-nviat!¹

(S-a întunecat aproape de tot... Se aud lovituri de ciocane pe nicovală ca la o făurărie în plină activitate. – Muzica în surdină. Toată lumea ascultă. Apare sub lumină albă România înarmată. Toată lumea stă cuprinsă de emoție. România se apropie de stâncă din mijloc. Scoate spada și cu mânerul bate rar de trei ori. – Stâncă se deschide, se vede făurăria gnomilor, luminată roșu. Tunuri, arme, lanțuri rupte. Gnomii suflă în foale, alții taie dintr-un tun, alții lucrează la nicovală. – Gnomii primesc cu politeță pe musafira înarmată. Ea asistă mândră în picioare la activitatea faurilor. – Danț și evoluții de gnomi lucrând.)

¹ Scipione I. Bădescu (n.a.).

UN GNOM (oprindu-se din lucru și ștergându-se de sudoare)

Coroana țării e de oțel

Căci tot așa românul de-oțel voință are,

El nu se încovoiaie la nici o încercare

Ce tinde a-l abate din calea lui cea mare,

Din calea-naintării spre falnicul său țel!

(Lucrează iarăși.)

ALT GNOM

Și de oțel românul își are-a sa iubire,

Cu care și din inimi căzute-n împietrire

La timpuri date, știe să scape scânteii.

ROMÂNIA

Și de oțel românul își are-a sale brațe

Când dușmanii pândareți, în râvna lor semeată

Îl cheamă să-și măsoare puterile cu ei.

PRIMUL GNOM

Cu-aceste daruri sfinte, de vremi sădite-n el,

Românul străbătut-a prin lupte seculare,

Făcând din țărișoara-i o-mpărăție tare.

(Coroana e gata. Primul gnom o ia și o arată strălucitoare. Toată lumea îngenunche.)

ROMÂNIA (ia coroana, o sărută. Apoi cu mândrie suverană.)

Așa se talmăcește cuvântul pentru care

Coroana noastră e de-oțel!...¹

(Marș triumfal.)

¹ Scipione I. Bădescu (n.a.).

Tabloul IX

Podul peste Dunăre, sub lumină foarte puternică de lună.

Din când în când tunuri.

Pe un marș de paradă, încep să vie și să se grupeze pe scenă:

Întâiul grup. Popor românesc, copiii de talii deosebite, apoi perechi tinere, perechi bătrâne etc.;

Al doilea grup. Toate figurile istorice și alegorice ale revistei în ordinea tablourilor;

Al treilea grup. Public internațional în costume caracteristice și cu steagurile lor naționale;

Al patrulea grup. Statul-major român, soldați din toate armele și public în toalete de gală.

Muzică, tunuri. Apoi un șuer ascuțit. Toată lumea privește la pod. Un tren trece în urale și aplauze...

Peste o clipă un alt tren cu vagoane luminate trece în sens invers. Între un tren și altul – se încinge între popor și soldați o chindie frenetică. În timpul danțului trece trenul al doilea.

Lumina lunii se stinge. Întuneric complet.

Melodramă în orchestră.

Valurile se înroșesc ca de auroră și apare

Tabloul X**APOTEOZA:**

Tronul regal. De o parte un mic vânător prezentând arma; de altă parte o mică zână rugându-se în genunchi cu ochii la cer. La stânga tronului România armată, în picioare, încunună tronul cu o ramură de dafin. D-asupra tabloului întreg fâlfâie tricolorul și în nouri strălucește cu lumini deviza:

NIHIL SINE DEO.

Innul regal cu cor, orchestră și fanfară.

(Cortina încet)

SCRIERI DESPRE TEATRU

ÎN VOLUME

NOTE ȘI SCHIȚE (1892)

DIN CARNETUL UNUI VECHI SUFLEOR

NENOROCIREA UNEI REGINE

Seara când are să joace, își aduce fiecare actriță slujnica, s-o aibă de ajutor la costumat – mai coase ici, mai prinde-mă dincoace, ori du-te de-mi adu un ceai, sau cere de la cineva o țigară șcl.

Raluca Stavreasca luase de câteva zile o slujnicuță așa de nostimă încât ardeau în foc toți actorii, toți mașiniștii, lampiștii, dulgherii și pompierii; căci este pesemne și aici ca-n toate ale lumii un fel de ironie a soartii: nimini nu s-aprinde mai grozav ca un pompier. Când îi trebuia Stavreaschii „madmazela“, madmazela ședea la taifas ori se zbenguia pîntre culise. Într-o seară multregretata artistă juca pe regina într-o melodramă înfricoșată. În actul al patrulea se făcea o revoluție la poarta palatului. Regina, blocată în palat de valurile populare, intra în scenă, care reprezinta o măreață sală de recepție, zicea câteva cuvinte pripite, ieșea apoi în balcon ca să vază ce e jos, unde urla mulțimea turbată, și trebuia să se întoarcă în scenă repede, palidă și desfigurată de groază: văzuse cum pe fiul ei iubit îl sfâșiau fiarele scăpate din lanțurile robiei. Pentru ca efectul să fie mai puternic, talentata tragediană își pregătise pudră fără roșu ca să-și dea pe obraz când o ieși în balcon. Vine actul al patrulea; replica se apropie. Raluca dă

cutia cu pudră și oglinjoara în mâna madmazelei și-i zice foarte severă:

– Madmazelo, să faci bunătatea să vii după mine: să nu te dezlipești de-aici, ai înțeles? dacă nu vrei să te scarmăn!

Replica a sosit. Strigăte fieroase se aud sub balconul palatului regal. Regina se arată încruntată de spaimă în scenă. Cum intră ea, pocnește în tot teatrul un râs ca de cine știe ce comédie. Ea pune mâinile la piept, ridică ochii la cer, pășește spre rampă și declamă cu toată căldura:

„Fiul meu! prințul!... unde e prințul? Dumnezeu meu! presimt o mare nenorocire!“

Aș! publicul râde înainte cu un hohot colosal și se pornește s-aplaude cu mâinile, cu picioarele, cu bastoanele – se zguduia policandrul. Regina își pierde cumpătul. Întâi nu știe ce să creadă, ea, atât de obijnuită să captiveze și să stăpânească publicul cu glasul ei frumos, cu ținuta și gesturile ei nobile. Apoi îi trece prin gând că este o cabală, pentru care trebuie să fie recunoscătoare Mariții „Blondii“ (Costandineasca) cu care era certată la cuțite... Dar cheful publicului merge înainte crescând: nu e chip să mai stea în scenă. Tremurând din toate fibrele, cu sufletul în prada unei senzații mortale, face la dreapta-mprejur ca să fugă... Când se întoarce să scape de privirile amețitoare a sutelor de chipuri strâmbе de râs, de cine dă cu ochii?... De madmazela... Madmazela era la spate, cu oglinjoara la subțioară, cu cutia cu pudră într-o mână și cu puful încărcat în alta, gata să i-l aplice: intrase de la-nceput după urma nefericitei suverane. Închipuie-și oricine ce furtună de râsete a fost în teatru când a văzut lumea că și regina a descoperit cauza misterioasă a nenorocirii ei.

– Ce cauți aici, mizerabilo? răcnește regina în culmea încordării tragice, și cu pumnii-nceștați vrea să se repeză asupra sclavei importune.

Publicul simte că-i explicație la mijloc și se oprește ca prin farmec din răs, ca și cum o singură palmă năbușise toate gurile-ntr-o clipă.

– Nu mi-ai porunci să viu după dumneata că mă scarmeni?

Alt potop de râsete și de aplauze. În sfârșit, Gatineau, regizorul, prinde de veste într-un târziu, ca totdeauna, și strigă lui Petrache mașinistul să lase cortina. Peste zece minute când s-a potolit zgomotul vesel, s-a început iar actul – dar dramă mai era aceea? Trecea cât trecea, se stăpânea lumea câteva secunde și iar pufnea ori cineva din public, ori chiar un actor, și să te ții apoi! toată lumea – adică toată lumea afară de Raluca, firește, care era în adevăr cea mai dezolată regină.

După ce a scărmanat-o pe madmazela, i-a dat a doua zi drumul, și s-a împăcat și cu Blonda; căci la repetiția de dimineață neapărat s-a vorbit tot de comedia de cu seara, și din vorbă-n vorbă, Blonda – ea nu fusese seara la teatru – a zis către Dragulici:

– Biata Raluca! auzi, biata fată! să-i strice proasta tocmai monologul, calul ei de bătaie!

Raluca a auzit-o, a uitat că sunt certate și a luat-o gura pe dinainte:

– Închipuieste-ți, dragă, tocmai scena pe care contam!

Astfel s-a rupt gheța și cele două prime subiecte s-au făcut iar prietene bune. Asta era într-o luni dimineața: vineri sau sâmbătă s-au certat iar, fiindcă Stavreasca a pretins de la direcție să-i dea ei într-o *repriză* un rol pe care-l „crease“ Blonda... Asta nu se face: fiecare cu creațiile lui!

QUIPROQUO

Într-un an cădea Crăciunul sâmbătă – sâmbăta era ziua operii italiene. Se dedia *Il Trovatore*. De pe la cinci ceasuri galeria gema de mitocănime foarte veselă. Cântau tenorul

Patierno, primadona Bianchi și baritonul, nu mai țin minte cum îl chema – un nume italianesc strajnic – Crampampolini, cam așa ceva – însă un excelent bariton.

Teatrul plin și artiștii foarte bine dispuși. Signora Bianchi era cam după masă, foarte aprinsă la față și apilpisită; tenorul era în voce, iar signor Crampampolini prânzise *în compania della Bianchi, corpo di Dio!*

Terțetul final din actul întâi a mers admirabil, un *brio* rar. Aplauze nebuine, galeria fanatizată. „Bis! bis!“ A doua oară bucata merge și mai cald. Cântăreții sunt chemați la rampă de două, de trei, de patru ori. Câțiva amatori furioși încearcă să cheme pe artiști a cincea oară; de astă dată nu mai se prinde: se mai aud fără răsunet ici și colo câteva bătăi în palme umflăte și ostenite, și-n sfârșit un glas mitocănesc din galerie pornește *risoluto fortissimo*:

– Bravo!... Pascali! Matilda! Dimitriade!

EXCES DE ZEL

La Brăila a deschis întâi *café-chantant* un grec, într-o grădină unde ținea și cafenea și birt. Grecul adusese, după recomandăția unui samsar, o cântăreață excentrică de renume. La reprezentația de deschidere, grădina era plină de lume – tot negustori chiaburi cu nevestele, cu fete mari, cu copii...

Impresariul era în culmea fericirii, se plimba de la masă la masă, zâmbea și saluta cu respect în dreapta și-n stânga. „Diva“, care nu cunoștea moravurile caste ale publicului brăilean, apare pe scenă într-un costum abracadabrant; pornește să cânte, s-aprinde, face gesturi prea-prea și la refren, *Eh! allez-y, mon petit chien...* etc., îi trage un chiot apilpisit și niște tifle... cu piciorul. Toată lumea scandalizată; grecul se reazimă de un felinar să nu cază. Refrenul se repetă cu mai mult *brio*: lumea începe să murmure și să se ridice. Grecul, îngrozit, dă să se

repează pe scenă, dar nu-l ajută balamalele. Al treilea cuplet cu vârf și-ndesat! Lumea se scoală, și-n mijlocul protestărilor de indignare s-aude un țipăt sfâșietor – leșinase impresariul...

Fiindcă pusese capital în întreprindere și avea contract cu „diva“ s-o ție măcar două luni cu câte douăzeci și cinci de lei pe seară, a trebuit s-o păstreze. În toate serile însă ședea între culise: când venea refrenul, punea mâna în buzunarul jilecii și striga:

– Madama! dau ținți franți șuplimentu: mai cu modeștia!

REVANȘĂ

Direcția teatrului o ținea Costache Caragiale în tovărășie cu Costache Mihaileanu. Iorgu Caragiale ieșise din școala de muzică a cadeților – adică jumătate ieșise și trei sferturi fusese dat afară, pentru că nu-nvăța nimica și se ținea de farse toată vremea. La școala de muzică era profesor un popă de regiment muscal, fugit, se zicea, din țara lui, unde fusese osândit la pierderea darului. Era un popă rău și ursuz. Odată scoate pe Iorgu la teorie și-l întreabă în câte feluri se duce o notă ținută; Iorgu se gândeste, se scarpină-n cap și răspunde:

– *Crescendo, descrescendo și ris... și răs... și ris...*, și nu mai știe.

– Și *răs* și *ris* ce? întrebă popa răstit și dă să-l apuce de ureche.

Iorgu se ferește-n lături și răspunde:

– Și *răs*-popă!

Apoi i-a tras popa și *crescendo* și *descrescendo* și *rinforzando*, și l-a dat afară; și astfel se găsea acuma luat pe procopseală de frate-său și de tovarășul acestuia, Costache Mihaileanu. În teatru avea câmp deschis pentru instinctele sale de farsă, la cari n-a așteptat mult ca să le dea de lucru.

Într-o seară juca directorul Mihaileanu pe un nobil cavaler răătăcitor. După ce-l omoară vrăjmașii într-o întâlnire, frații de arme îl aduc pe năsălii, îl întind pe catafalc, și amanta vine să-l plângă. Catafalcul era așezat lângă fundal tocmai unde venea gaura tabloului – toate tablourile au câte o mică spărtură pe unde se vede de-napoi în scenă și-n public. Ce-l împinge demonul pe Iorgu? Pune un ac în vârful unei nuiiele, vără nuiaua pân spărtura perdelei și-ncepe să-mboldească pe răposatul cavaler, pe când îl jelea atâta lume adunată cu venerație împrejurul catafalcului.

„S-a stins sufletul cel mai generos, s-a oprit din bătăile ei inima cea mai fidelă!“ se vaită amanta dezolată.

Iorgu îi trage câteva bolduri; răposatul șoptește:

– Ce-i asta, bre? Cine-i acolo?

„S-a pierdut floarea cavalerismului! s-a frânt spada cea mai nobilă a mândrei Burgundii!“ adaogă un frate de arme.

Iorgu repetă cruda jucărie; Mihăileanu, fierbând:

– Ești nebun?... Cine-i ala?... Vrei să mă scol acuma de-aici?

„Mort! mort el! Dumnezeuul meu! mort!“

Iorgu cu nuielușa iar; Mihaileanu, în culmea scrâșnirii:

– Cine e? să-lucid când m-oi scula! Ah! m-a omorât mișelul... ticălosul!

Aș! l-a chinuit pe răposatul până s-a lăsat perdeaua... Se scoală-n sfârșit Mihaileanu turbat, aleargă pe scenă, află cine fusese „mișelul“ și-i arde lui Iorgu cu sete câteva perechi de palme de-i strămută căpriorii. După aceea mai vine și celălalt director, Costache Caragiale, și-i trage altele, ca să-i puie la loc ce-i scrântise tovarășul. Iorgu le mănâncă și tace.

Vine mai târziu vremea să se joace *Don Ranudo de Colibrados*, o farsă de Kotzebue, foarte comică, deși prea copilărească. Don Ranudo e un „grande d’Espana“ ruinat, lipit pământului, însă tot fudul, tot țațoș și plin de „morgă“. Odată

se plimbă cu nobila „dona“ de Colibrados, ligniți amândoi de foame, pân satul vasalilor lui, și-ntâlnește pe unul stând pe câmp la gustare. Îl întreabă:

„Mă, țăranoiule, ce faci tu acolo?“

Țăranul se-nchină până la pământ:

„Gustam și eu ceva, stăpâne.“

„Ce gustai, mă?“

„Niște brânză, Măria-Ta.“

„Ce fel de brânză? ia să văz și eu ce fel de brânză... Știi, nobila mea consoartă, că mâncările bădăranilor ăstora au câteodată gust bun, mai ales după plimbare... Ia să-ți văz brânza, mocofane!...“

Țăranul le dă atunci o bucată din desaga lui, iar nobilii trebuiesc să i-o smucească repede și s-o mănânce cu mare lăcomie. – Costache Mihaileanu (don Ranudo) era foarte grețos: te miri din ce i se apleca; de aceea, când avea să mănânce ceva în scenă, își aducea bucățița lui de-acasă. Iorgu îi zice directorului, care uitase demult istoria cu acul:

– Nene Costache, dă-mi mie să joc pe țăranul.

– Bine; ia-l.

La reprezentație, Mihaileanu îi dă o bucată frumoasă de caș să-l aibă în desagă: Iorgu însă în scenă mănâncă el cașul și-i dă în loc un cocoloș de lumânare de seu cu fitil cu tot tăvălit în răzătură de săpun și acoperit cu praf de tibișir.

Cât era de flămând nobilul hidalgo, de mușcat a mușcat-o, dar n-a putut-o-nghiți brânza bădăranului.

DIN CARE SE VEDE CĂ METODA CHINOROZULUI NU-I ATÂT DE RECENTĂ PE CÂT S-AR CREDE

Iorgu se emancipase de frate-său Costache și locuia singur în casa unde se făceau probele, în dosul teatrului; avea un salonaș și o odaie de culcare. În casa aceea se aduna regulat un

cerc de ștregari veseli tot unu și unu, fel de fel de tipuri. Din cercul acela au făcut parte în tinerețea lor o mulțime de oameni, cari mai târziu au jucat un rol însemnat în țară: este destul să citez pe cel mai mare democrat al istoriei noastre – C. A. Rosetti. În această amestecătură de viitori oameni iluștri și de nulități, de oameni de spirit și de nerozi, pe cari-i aduna și-i ținea la un loc numai dragostea de păcăleli, de răs și de veselie, se afla și un oarecare Matache Pițirigă – cântăreț în dreapta la biserica Slobozia, corist la operă și actor la teatrul român.

Tot într-o vreme răsărea pe orizontul artei naționale o nouă stea ursită să eclipseze toată pleiada... Peste scurt timp de la apariția ei, ajunsese obiectul unui cult public. Tânăra stea monopolizase adorația eleganților timpului, iar pe de altă parte Iorgu monopolizase atribuțiile de preot al sectei. Unul dintre sectarii noului cult, un tânăr boier pe atât de urât și de zevzec, pe cât era de fervent, fiind și el membru în cercul ștregarilor, vine odată la Iorgu și i se mărturisește:

– Aman, Iorgule dragă! sunt prăpădit, nenorocit, nu mai pot trăi de atâta chin: să nu mă lași!

Și-i spune că i-a scris „persoanii“ multe răvășele cu miros de odagaci, dar că n-a avut parte de răspuns; că este disperat și s-a hotărât s-o isprăvească la un fel: ori să capete o întâlnire ca să-și declare focul, ori să-și ia adio de la lume; și-așa îl roagă pe Iorgu, ca prieten și băiat de inimă, să nu-l lase și să-i facă rost de o ocazie, pentru care tânărul va ști să fie cu prisos recunoscător. La această propunere destul de boierească, Iorgu, care știa toate biletele și toate stăruințele urâtului, îi răspunde:

– Îți fac rost, dar mai întâi să dai un chef ștregarilor.

Se-nțelege că a doua seară se și înființase cheful în salonașul lui Iorgu. Șampanie din destul, și toți ștregarii în păr.

Ghebosul, căci era și ghebos înamoratul, gătit, pomăduit și parfumat, până să nu se puie la masă era și amețit de

perspectiva fericirii, și acum trăgea cu coada ochiului la Iorgu, așteptând semnalul – căci fericirea îi era promisă chiar pentru seara aceea... Ștregarii erau mai nebuni ca totdeauna, iar Matache, în capul mesii, cânta pe nas popește:

„Adevăr, adevăr grăiesc vouă: puțin și nu mă veți vedea și iarăși puțin și mă veți vedea!“

Și râsete... și chef!... – Tocmai când se-ncinsese bine toiul petrecerii, lui Matache îi vine rău, se scoală de la masă și iese afară să ia aer... Era pân ianuarie. Mai trece puțin și Iorgu ridică un toast „pentru realizarea visurilor tuturilor amorezaților“... era semnalul. Deodată se și aude în odăița de alături o tuse gingașe năbușită:

„Ține-mă, Născătoare! Să nu mă lași, sfinte Pantazi!“

Iorgu deschide ușa de la mijloc, pune mâna în cocoșașă ipochimenului, îi face vânt în odăiță și-nchide la loc. Peste câteva minute se aud țipetele înamoratului înăuntru și ușa din fund bufnind; apoi se deschide ușa de la mijloc și s-arată Matache în *négligé* de jună cântând în falset ca o maică stăriță:

„... Și iarăși puțin și mă veți vedea!“

Înamoratul intrase în odăiță, unde bătea pe fereastră lumina îndoișoasă a zăpezii de-afară și numaidecât începuse să-și toarne declarația. Matache îl mângâiase pe obraz, pe gât, apoi, simțind că urâtul s-apropie să-l pupe, îl umflase de păr și de urechi și-i demonstrase că nu era ce-și închipuia. Nenorocitul a dat năvală la ușa din fund, care răspundea în curte, a luat-o la fugă pân zăpadă, pe din dosul teatrului, și s-a oprit tocmai la cafeneaua Fialcowsky numa-n gheroc și cu capul gol.

P-atunci junimea aleasă se strângea la Fialcowsky. În cafenea era lume multă împrejurul biliardului: se juca o partidă interesantă. Cum a intrat tânărul nostru, toată lumea a părăsit jocul și a-nceput să bată din palme și să se strâmbe de râs. Tânărul a rămas încremenit câțva timp – nu-și putea

închipui să fi transpirat așa de repede știrea despre trista-i aventură – până i-a spus unul să se uite-n oglindă...

Era peste tot obrazul negru strălucios ca o cizmă de paradă: Matache fusese uns pe mâini cu chinoroz.

Înamoratul nenorocit nu și-a făcut seama singur de desperare – chinorozul pesemne are efect răcoritor – dimpotrivă a trăit și încă bine, așa că mai târziu a ocupat multe funcțiuni și dignități înalte, a trecut de mare om politic, de mare orator și mare literat... bineînțeles că mai mare decât orice a fost și a rămas până la moarte aceea ce fusese când cu chinorozul lui Matache.

... Când acu câțiva ani adăogam la carnetul meu șirurile de mai sus, tânărul păcălit trăia încă; astăzi el e mort – Dumnezeu să-l ierte de toate versurile și de toată proza cu care a înavuțit tânăra noastră literatură, de toate discursurile pe cari le-a pronunțat pe rând în cele două Camere și-n întruniri publice! – și fiindcă „despre morți numai bine“, iată-i numele pur și simplu: Pantazi Ghica.

LOGICĂ STRÂNSĂ

În vremea războiului din urmă, pe vară, lui Iorgu Caragiale îi venise iar furia să joace – căci era retras din teatru de vreo câțiva ani și avea funcția de comisar comunal la hala din Piața Amzii. Despre „această ocupație burgheză și prozaică, și despre căderea lui din gloria artistică trecută“ – așa zicea el – făcuse, într-un moment de inspirație, câteva versuri lirice cam așa:

Dup-atâția ani de fală,
De artă, poezie,
Mă văz vâtaf la hală
Peste măcelărie;

Și bieteles bucheturii,
Ce-adese-am secerat,

În niște zarzavaturi
Acum s-au preschimbat!“

Acuma, apucat de nostalgia culiselor, întocmise o trupă de nespălați și luase cu chirie locul viran de pe Podul Mogoșoaii în fața străzii Umbrii, unde s-a clădit mai târziu casele lui Ienciulescu. Pune dulgherii să-i facă o scenă, botează localul „Grădina Basarabiei“ – era tocma-n toiul retrocedării – și-ncepe reprezentațiile.

Într-o sâmbătă seara, era și sârbătoare, juca *Adam și Eva*. Grădina era plină, mai ales de ovrei. Iorgu, directorul, n-avea rol; se plimba de colo până colo pântre public ca să se bucure de succes. Localul, cum era așezat, nu era prea potrivit pentru teatru: cu zgomotul trăsurilor de pe Podul Mogoșoaii, nu putea auzi publicul nimica de pe scenă.

Era tocmai monologul Sataniei. Satana se vedea dând din mâini și din picioare, se vedea mișcând buzele, dar grai deloc. Un ovrei de la locul din urmă, lângă zidul care da în pod, îl vede trecând pe directorul și-n cheamă:

– Domnule director! Domnule Iorgu! iu n-avuz nimica; dracul ala vorbește prea încet.

– Strigă-i să vorbească mai tare, zice directorul și pleacă.

– Mai tare! mai tare! strigă ovreiul.

Degeaba... Iar:

– Domnule director!

– Ce poștești iar, nene?

– Nu m-avude.

– Apoi dacă nu te-*avude* dracul pe dumneata, cum vrei să-l *avuzi* dumneata pe el?

A rămas ovreiul deocamdată amețit de logica zdrobitoare a directorului, dar pe urmă s-a dezmeticit și nu s-a lăsat:

– Domnule Iorgu!...

– Iar?

– Apoi nu mi-a plitit el să m-avuză: iu am plitit să-l avuz pe el!

Văzând Iorgu că n-o scoate la căpătâi cu ovreiu, îi zice:
 – Lasă, nene; nu vezi ce zgomot e afară? mai aibi și dum-
 neata răbdare până la Sfântul Dumitru, pân' ne-om muta de
 aici!

Era pe la Sântămărie.

MOMENT DE DISTRACTIE

Serghe răposatul era de specialitatea lui dramatică *intrigant* în melodramă și în comedie *moralist mușcător*. – Odată juca cu trupa lui proprie în provincie o melodramă, în care fabula este cam așa: un mizerabil persecută de moarte pe o pereche de tineri foarte cumsecade, buni nevinovați. Îl juca Serghe pe mizerabilul. Acest intrigant face fel de fel de mișelii și crime, și ce e mai scandalos decât orice e că omul acesta pervers are o virtute – conștiința ticăloșiei lui, și spune curat, cu un cinism revoltător, că el e bun de spânzurat. Victimele, pe cari era cât pe-acți să le răpună, scapă la un moment dat din mrejele lui. El spumează și toarnă de ciudă un monolog enorm; după ce se mărturisește publicului de toate câte le-a făcut, încheie cu o frază de mare efect:

„A! iubiții mei! A! naivă pereche de turturele! mă credeți învins?... N-aveți grijel! nu-mi veți scăpa! Am să vă înfășur în urzeala mea ca și un păianjen infam pe două musculițe amorezate!... Da, da! sunt infam! sunt un păianjen infam!“

Apoi râde sardonice, și-aruncă mantaua peste umăr și pleacă cu pași largi și apăsați.

Serghe ținea la monologul lui, decât nu știa boabă din rol, ca de obicei:

– La tine mi-e nădejdea, Caimac băiete! făgăduiesc să fac cinste!

Caimac era diminutivul de mângâiere al lui Maican sufleurul.

... Iaca a sosit în fine și marele monolog... Păianjenul infam o ia la început cu binișorul, rar și-ndesat. Șirurile dintâi merg bine... Pe urmă se pornește mai iute; Maican îl ține de scurt; Serghe îi dă zor înainte, se-nfierbântă, iar Maican suflă din fundul inimii. La o frază pe care o apucă bine, Serghe se repede-n goana mare, strigă, sforăie și nu mai aude pe suflor. Acesta, cum era foarte nervos și pripit, pierde și el șirul, și se-neacă amândoi de tot. Păianjenul desperat își frânge mâinile, bate din picior și mârâie pântre dinți:

– M-ai omorât, frate Caimac... mersi!

Dar acum, Maican, tot pierduse șirul, se uita din cușca lui la Serghe și-l aștepta să se mai potolească pentru ca să-i poată arunca un început de frază. Cum se uita el așa, bagă de seamă că i-a plesnit tricoul lui Serghe, și cu cât se zbuțumă intrigantul mai tare cu atâta se rânjește și plesnitura... În vremea asta Serghe aiurit o ținea-ntr-una.

„Dar ce e de făcut? Dumnezeuul meu! ce e de făcut?”

Deodată se oprește să facă joc de scenă mut și să-și mai tragă răsuflarea. Maican profită de ocazie și-i șoptește repede:

– S-a rupt tricoul, nene Serghe, ieși!

Cum aude Serghe șoapta – o aștepta de mult – o prinde-n zbor și strigă cu putere:

„Dar ce-i de făcut, Dumnezeuul meu? S-a rupt tricoul, nene Serghe, ieși!”

Maican a căzut de pe scaunul lui din cușcă sub scenă și din căzătură a dat în friguri.

LUPTĂ DREAPTĂ

Maican suflorul era slab și nervos peste măsură. Pasiunea lui, care lua proporțiile vițiului, era tutunul și cafelele turcești potrivite din zahar – de unde i se și trăgea numele de Caimac, nume pe care un filolog neprevenit l-ar putea lesne bănuși că

provine dintr-o simplă metateză: Maican... Caimac. – Odată pune prinsoare cu Dragulici să bea cinsprezece cafele una după alta: a câștigat. Dragulici le-a plătit; dar ca să nu rămâie în pagubă s-a prins și el că bea tot atâtea romuri. După ce le-a băut, zice:

– Mai plătești un *pour la dame*, Caimac?

– Nu se poate, răspunde Maican; acuma e rândul cafelelor.

RUȘINE

Într-o duminică, în ziua de Crăciun, mitocănimea era ca de regulă în păr la galerie. Se juca *Amicii falși – Nos Intimes* a lui Sardou. Se făcuse pesemne abuz la casă; se vânduseră probabil mai multe bilete decât prescrie regulamentul: erau peste cinci sute de mitocani sus, înfierbântați ca la orice praznic: vorbeau, râdeau, se certau; ședea unul peste altul; țipa unul strivit, ceilalți făceau chef – ceva nespus. Când să se ridice perdeaua, unul din loja din dreapta a galeriei începe să strige vesel pe altul din loja opusă:

– Niță al Zamfirii! Niță al Zamfirii văduvii!

– Uite, mă! zice Niță către altul de lângă el; vezi, nene, mitocanii din Tîrchilești și de pă la Bonaparte a-nceput și ei să vie la teatru... Oleu!

Apoi se-ntoarce spre cel din față care-l chemase:

– Mă, pârilitule, ai luat piatră-n gură când ai intrat înăuntru?

Niță era umblat pe la teatru; probabil cel din Tîrchilești intra pentru întâia oară în templul Taliei române. Lumea a-nceput să râză; dar a trecut asta și s-a ridicat perdeaua. Zgomotul din galerie nu înceta însă, așa că nu s-auzea mai nimic de pe scenă.

Tudorița Pătrașcu juca în *Amicii falși* pe băiatul lui Marécac – un debutant pe calea vițiilor cu frumoase promisiuni; un ștrengar de vreo șaisprezece ani, care sărută slujnicele

și cade leșinat țeapăn din cauza remușcărilor ce i le dă consumarea pripită a unui trabuco furat din tabacherea lui papă. – Cu toată lipsa vreunui talent mai deosebit, Tudorița, tânără p-atunci, frumoșică și zveltă, făcea un efect minunat: ștregarul era foarte nostim în pantalonii lui de dril alb, într-un *pet-en-l'air* de catifea și cu o pălărie de paie pusă cochet la o parte *à la diable m'emporte*.

Când să se isprăvească actul întâi, Nița al Zamfirii, aplicat cu jumătate trupul peste galerie afară, arată pe Tudorița și zice tovarășului de lângă el:

– Vezi tu, vere? băiatul ăla e fată mare... zău!

Astfel actul întâi s-a sfârșit, în râs și aplauze, cu mult succes. Am mers să fumez cu actorii între acte.

– Ce zicea mitocanul de Tudorița? mă-ntrebă Dragulici.

– Explica altuia că e fată mare.

– Auzi dumneata ce rușine pe biata Tudorița după atâția ani de carieră!

Adevărul e că biata fată plângea de rușine.

FERICITĂ IMPROVIZAȚIE

Solomonescu era și cântăreț la Biserica „Dintr-o zi“ și artist dramatic. Dimineța, după liturghie, se punea la zacuscă, se stropea bine și se scula de la masă tocmai seara ca să meargă la teatru; după reprezentație mergea la Vasile Băcanul, la „Garibaldi“, unde cina cu Dragulici până să toace de liturghie. Cu programa aceasta de viață, își confunda adesea dimineațile cu serile și viceversa: la biserică își dedea în petecul declamației și la teatru în al isonului. Avea pe lângă asta păcatul că nu putea pronunța niciodată curat numele proprii și neologismele.

Odată juca Ștefan Mihăileanu pe Olliwer Cromwell în *Mușchetarii* lui Dumas, și Solomonescu pe un ofițer de gardă în tabără. Ofițerul intră grăbit în cortul Protectorului și strigă:

„Gen'rale! gen'rale! a sosit *bastamentul*!“

Publicul pufnește. Generalul se ridică de pe scaun indignat ca să dea o lecție incultului:

„Mizerabile! vorbește frumos! uiți că te afli în fața generalului *Croncovel*!“

Aplauze frenetice. Până târziu acu câțiva ani, nenea Ștefan, de câte ori îmi povestea întâmplarea, pe care o știam destul de bine, fiindcă fusesem de față, îmi zicea:

– Daca nu-mi venea mie inspirația să improvizez vorbele alea, îmi strica dobitocul toată scena!

EXTEMPORARE

În *Roza magică (Pied de Mouton)*, Solomonescu juca pe Alguazilul. Într-o scenă Alguazilul vine, la ordinele lui don Nigaudinos, să aresteze pe logodnica acestuia fugară cu altul. În scenă se află Don Nigaudinos (neuitatul Dragulici), Lăzărilă (Caragiale Iorgu), Alguazilul (Solomonescu) și perechea înamoraților.

Dragulici zice lui Solomonescu:

„Hahă! iată și porumbița! Fă-ți datoria, om al legii!“

Solomonescu începe ca la ohoic:

„Seniorina, te somez să te întorci la casa părintească!“

„Din inimă vorbește polițaiul ăsta, seniore“, zice Caragiale.

– Da, răspunde afară din text Dragulici foarte serios, din inimă, din inimă numai cam pe nas ca la Biserica „Dintr-o zi“!

UN „LA“ NATURAL

Se pregătise *Jianul* pe vremea direcției lui Millo. A doua zi era reprezentația, dar încă nu se hotărâse cine să cânte doina haiducească între culise. Ghiță Alexandrescu cânta minunat,

dar nu se putea să se-auză glasul lui, fiindcă el juca pe eroul piesei și cântecul trebuia să fie al altui haiduc... Cine să cânte?...

Mincu, care pretindea că-și *mancase* vocația de tenor, se oferă el. Oferta e primită. Face repetiție, pune pe Flechtenmacher să-i transpuie muzica pentru tenor, nu bea toată ziua nimica, a doua zi înghite la ouă proaspete și cafele reci, și seara vine la teatru legat la gât cu o basma mare.

În sfârșit iese între culise la vreme să-și aștepte replica și acordul orchestrii. Emoție n-avea deloc; de ce ar fi avut? el conta sigur pe *si bemol* și aria suia numai până-n *la natural*. Replica a sosit. Orchestra dă acordul și tenorul pornește. Rulada introductivă merge bine, intră în măsură, o bătaie, două, trei – la a patra, Dragulici, care-l pândea la spate, îl gădilă fără veste cu degetul – Țata Mița, așa îi ziceam toți, se-neacă: cuac!

GLUMĂ PROASTĂ

Șamil sau Vulturul Caucazului e o melodramă plină de sentimente patriotice și de scene grandioase. La un moment, după o încăierare sângeroasă, cerchejii ia la goană pe muscali; scena rămâne goală și pe un vârful de stâncă se luptă în duel un georgian cu un rus: georgianul biruie, ia steagul, și rusul, străpuns, cade în prăpastie. – Mincu se propune să facă el pe rusul cu steagul:

– Fac eu pe muscalul, să v-arăt eu o căzătură de tragedie cum nu s-a mai văzut în București!

Seara și-aduce o saltea d-acasă, și o pune între culise la picioarele practicabilului de la poalele muntelui. – Vine scena. Mincu, rănit, scapă din mâini stindardul, se lovește la piept, se-nvârtește într-un picior și șovăie. Dragulici ședea pe vine jos între culise cu mâinile gata pe căpătâiele saltelii: când vede că pornește muscalul de sus, îi trage saltea!

Erau vreo doi stânjeni de unde pornise Țața Mița: din norocire, însă, n-a suferit tare decât la părțile moi.

OFERTĂ GRATIOSĂ

În *Millo director*, Țața Mița juca pe Nastasache; Țața era afumat rău de tot în seara aceea. Când vine cu fișicul de cofeturi ca să-i ofere directorului, pe care toți în piesă îl cred director de minister, zice:

„Domnule Director, mă rog, nu pofțiți un *bubon*?”

– Mulțumesc, amicul meu, răspunde Millo; mănâncă-l dumneata mai bine.

UN CREDITOR TURBAT

Millo rămăsese la Brăila dator unui hangiu grec 150 de galbeni, chiria și întreținerea trupei două săptămâni și bani împrumutați din mână la plecare. Fusese vorba că imediat ce s-o întoarce în București și va începe teatrul să-i trimită înapoi banii. Așteaptă grecul un an, doi, trei... scrie zece, cinsprezece, o sută de scrisori – nimic. În vremea asta, se ruinează negustorul, ajunge mufluz și vine din Brăila cu vreo douăzeci de galbeni, cât îi mai rămăsese totul cu totul din naufragiul lui. Îl întâlnesc într-o dimineață; mă ia la o parte încruntat și mă-ntreabă unde șade Millo:

– Sinti ruinato, domnule; am venit se me da banii domno Millo, or lu-mpusco!

Și-mi arată un pistol turcesc încărcat... I-am spus, firește, că nu știu unde șade debitorul și l-am lăsat. Seara, mergând spre Fialcowsky, mă gândeam de ce n-am mers să previu pe Millo să se păzească, ori să dea de veste la poliție, când, mă-ntâlnesc iar cu grecul. Era liniștit de tot; zice:

- Stii, am gasito pe domno Millo!
- Ei, zic, ți-a dat?
- As! frate, saracul, țe se me da? daca nu împrumutam eu cu țiști galbeni, n-avè țe muncà astazi!

ÎNDOIT LAPSUS

Millo juca la Bârlad în *tournee* de vară, având în trupă și pe răposatul Mincu – nici nu pleca Millo fără Țața Mița, – era în repertoriu. La Bârlad le mergeau afacerile rău de tot: datorii la han, la birt, cafenea, chelneri, la toată lumea. Desperați, afișează pe *Jianul, căpitan de haiduci* pentru reprezentația „de adio“, cu speranța să umple sala, să plătească ceva din datorii și să plece după noroc în altă parte... Seara, teatrul aproape gol...

Millo juca pe Cârc-Serdar și Mincu pe Ghincu – ca de obicei. E o scenă unde Jianul, prins odată, scapă, și Cârc-Serdar întreabă pe Ghincu: „Ce ne facem, măi Ghincule?“ și Ghincu răspunde: „De! știi și eu, Cârc-Serdare!“ ... Millo se uita la lojile și scaunele goale trist. Vine scena:

„Ce ne facem, măi, *Mincule?*“ întreabă Cârc-Serdar distras.

„Dè! știi și eu, *Musiu Millo!*“ răspunde Ghincu.

CHESTIE PERSONALĂ

A fost un scandal nepomenit când trupa franceză de operete mici, de la noua grădină Stavri, a cutezat să facă pe scenă un joc de cuvinte, inocent s-ar părea, dar care era să aibă urmări regretabile.

Era într-o piesă o scenă de improvizație, în care actorii – neuitații Debeer, Roux și M-lle Gandon, o femeie aproape genială – făceau pe întrecute jocuri de cuvinte în acțiune. Debeer zice lui Roux:

„*J'ai un grand oiseau dans ma main!*“

„*Cela n'est pas possible*“, răspunde Roux.

„*Je t'assure.*“

„*???*“

Debeer deschide mâna și arată o nucă:

„*C'est une noix (une oie), tu vois?*“

„*Ah, oui*, răspunde Roux pipăind pe Debeer și considerându-l lung din cap până-n picioare; *je conviens que c'en est une.*“

După multe alte grozăvii de aceeași speță, Gandon întrebă pe Debeer:

„*Vois-tu là tout près de la coulisse des navires?*“

„*Non pas.*“

„*Mais il doit y en avoir.*“

„*Comment?*“

„*Puisqu'il y a là un port, un grand port de Roumanie.*“

Și Gandon aduce un porc pe scenă... Atunci începe un scandal înfiorător... Toată lumea în picioare: „Francezii vor să-și răzâ de români și de România!... Nu ne putem lăsa insultați de străini în țara noastră!... Afară străinii!... Scuze numai decît ori o lecție exemplară șcl.“ Și huiduieli, înjurături, fluierături și bastoane ridicate în sus...

Bietii artiști vor să se explice... Nu se aude nimic... Scandalul crește. În sfârșit, Debeer reușește să se facă un moment ascultat, în care timp „își cere iertare dacă a supărat cumva pe onorabilul public, că gluma era inocentă, fără cea mai mică intenție ofensătoare – un nenorocit joc de cuvinte, pe care artiștii îl regretă din tot sufletul etc.“

Zgomotul începe să se potolească puțin; când deodată un telegrafist înalt și chipos, cu niște barbete colosale, se repede turbat până lângă scenă și făcând niște gesturi mărete strigă pe d-asupra întregului zgomot:

– Cer cuvântul! Nu se poate! Eu vreau imediat satisfacție personală pentru *cochon de la Roumanie!*

A izbucnit un râs general... Dacă râzi nu mai ești necăjit: reacția s-a făcut ca prin farmec, și eminentii artiști au putut urma în liniște spectacolul.

BONBON

Într-o vară juca pe piața Constantin-Vodă cirul lui Hüttemann. Pe-atunci nu se pomenea încă în capitala Belgiei Orientului de *café-chantant*: altă petrecere de vară nu era decât cirul, grădina Rașca și panoramele.

Lucefărul cirului era domnișoara Henriette, fiica directorului: frumoasă de basm. Înaltă, subțire și mlădioasă ca o nuia de richită; talia nu-i trecea printr-un inel, ce-i drept, dar o puteai cuprinde desigur într-un covrig cu susam; trăsuri fine; pielița trandafirie; părul negru și creț; ochii verzi deschiși – ce raze umede aruncau acei ochi! – gura ca o cireasă coaptă; dinții mărunți, cei de sus cu strungăreață la mijloc... Alte signalmente n-are... ba da: în bărbie o gropiță și când râdea alte două în obraji.

Își închipuie oricine ce de cofeturi, ce de buchete, și câte bătăi în fiecă seară între adoratori! Dar ceva mai mult... Fata avea un armăsar adevărat arăbesc, favorit al ei, tânăr de trei-patru ani, alb tot ca laptele, părul lucios ca sideful, coama și coada ca niște fuioare de borangic în unde, urechile străvezii și rumene, nările roșii și ochii aprinși ca doi cărbuni... Alte signalmente n-are... ba da: era pintenog la trei picioare cu câte o pată neagră. – Cum era fata era și Bonbon – așa-l chema.

După toate jocurile, gimnastică, sărituri prin cercuri de hârtie și focuri de artificii, piaiăării, ieșea și domnișoara Henriette călare pe Bonbon – o apariție feerică. Era îmbrăcată ca amazonă, un costum de catifea verde ca smarandul,

încheiat, dinainte de sus până jos și la mâneci, cu bumbi aurii mat; în cap o tocă de aceeași stofă cu rochia cu o pană albă mare, cu mănuși și biciușcă tot albe. Bonbon avea coama împletită în codițe prinse de panglici; căpăstrul și frâul de șnur de mătase cu un ciucure mare de ibrișim pe frunte; toate astea verzi, cu câte o mărgea de aur mat la fiecare înnodătură.

Mișcări de școală înaltă, pasuri în ritmul muzicii, salturi și complimente... și grindină de bucheturii... În sfârșit, domnișoara descăleca în mijlocul arenii, atârna frâul de oblânc, scotea din *aumônrière* cofeturi și le dedea lui Bonbon; apoi făcea gropițele-n obraji și striga cu glasul ei de șaisprezece ani:

„Bonbon, embrasse-moi!“

Ștregarul sforăia și fugea făcând o sumă de cochetării. Domnișoara se supăra:

„*Qu'est-ce que c'est que cette manière?... embrasse-moi tout-de-suite!*“

El iar făcea nebunii și nu vrea... Domnișoara scotea batista, o punea la ochi, începea să ofteze și să plângă... Atunci Bonbon se oprea din sărituri, se uita lung la ea, se apropia încet-încet și-ncepea s-o mângâie cu fruntea pe umăr. Ea se-ntorcea binișor zâmbind și el îi dedea numaidecât o guriță:

„*Ab! merci!*“

Și Bonbon pierea din arenă ca praștia.

De prisos, crez, să mai spun câte inimi nenorocise domnișoara Henriette. Cum se arăta în arenă, intrau florii morții în sute de suflete, parcă le-ar fi lucrat o baterie electrică – și se-nțelege că, dacă era vorba de baterie electrică, cei mai susceptibili, cei mai buni conductori erau telegrafistii: strajnic pătimeau toți, dar dintre toți cel mai prăpădit era T..., aprins la culme. De aceea ne și zicea, cum era glumeț de fel:

– Nu vă dați cu chibrituri pe lângă mine, că ia foc!

Telegrafistul se afla foarte încărcat de electricitate... se cam trecuse și din băut de focul pasiunii – nu-i vorbă, și până nu

se pomenea de domnișoara Henriette se cam trecea el, dar acum era cu câteva grade mai sus. Avea un sfaț: îl pătrase ca să-și cumpere un bilet de amfiteatru. Ce și-a făcut el socoteala? să intre în circ pe mofturi și să rămâie cu sfațul să ia tutun și alune prăjite pentru paiate – erau două paiate mici foarte comice și drăguțe. Așa, pleacă de lângă noi fără veste, dă vreo două târcoale baracii și vede în partea grajdului o spărtură în uluci, de vreu stânjin de la pământ, pe unde aruncau rânđașii gunoiul. Se suie pe grămada de gunoi, se vără pân spărtură și sare înăuntru: caii se sperie, aleargă rânđașii, pun mâna pe el și trage-i, de-i scăpăra electricitatea. Îi trag cât îi trag și-l aruncă pân spărtură afară.

Tot într-un timp, noi îl căutam pe după circ, – când ce să-l vedem pe telegrafistul nostru? Stetea pe gunoi și reflecta adânc. Până să-l întrebăm ce este, se scoală în picioare și dispare iar înăuntru. Am auzit tăvăleală strajnică în grajd și apoi ne-am pomenit cu el mototol înapoi... Îl ridicăm numaidecât; el începe să-și scuture hainele și zice:

– Ce se socotesc adică nemții? c-o să mă prinză ș-a treia oară? Parcă eu sunt prost!

Și ne-a povestit toată istoria... Am mers de și-a cumpărat și el bilet și am intrat cu toții... Om fără parte! Domnișoara Henriette nu juca: Bonbon era indispus – îi dedeseră să bea obosit apă rece – pneumonie dublă. A trecut o săptămână și Bonbon a murit... Peste vreo câteva zile apoi a plecat și circul.

Aveam într-o fotografie mare pe domnișoara Henriette și pe Bonbon sărutându-se: se tot ținea telegrafistul de mine să i-o dau și nu vream. Într-o seară, după multă vreme, venind vorba despre circul Hüttemann a început T... să plângă – era iar cam trecut – și să mă roage să-i dau lui fotografia neuitatei Henriette. N-am avut ce-i face – i-am dat-o...

Când scriu aceste depărtate amintiri, sunt gata să mă culc. Nu mi-ar părea rău să visez pe Bonbon și pe domnișoara

Henriette; asta m-ar întineri cu douăzeci și cinci de ani... Dar cine poate visa și când vrea și ce-i place?... De una, mai bine – e rău să visezi cal alb.

ÎN PERIODICE

TEATRUL CEL MARE – „URÂTA SATULUI“
vodevil în 2 acte, prelucrat de d. E. Carada,
muzica de d. A. Flechtenmacher

Joia trecută, 22 decembrie, pe scena Societății dramatice naționale s-a jucat cu succes *Urâta satului*, piesă cu muzică în două acte.

Subiectul acestei piese este tras din un roman de George Sand, *Petite Fadette*, dramatizat în franțuzește de un fabricant vodevilist cu un nume puțin cunoscut și localizat pe românește, încă de mult, de d. Carada, același d. Carada (fost redactor al „Românului“, fost deputat, fost consilier municipal al capitalii, fost general de brigadă în garda națională, fost poet dramatic și liric național român) care acum, dupe retragerea din viața politică și literară, ține negustorie de spirtoase și face pe samsarul la Paris. Nu-i vorba, omul de treabă, fie ce-o fi, tot om de treabă rămâne.

Astfel, prin urmare, *George Sand – Mr. Chose – D. Carada*: se deslușește prea ușor cum subiectul acestei piese este foarte frumos, planul sec și ordinar, iar stilul, sau, cum am zice, redacția... este – este d. Carada.

Urâta satului s-a mai jucat de multe ori la București. Nu meritul literar sau noutatea piesei, ci genul ei, foarte rar de la o vreme încoace pe scena Teatrului mare, și noutatea chipului cum a fost jucată au făcut mulțumire publicului.

În adevăr, pentru nenorocirea ei, Societatea dramatică națională, încă de la constituire-i, a ales ca director de scenă pe d. M. Pascali, în condiții foarte avantajoase pentru d-lui. D. Pascali se bucură de foloasele de societar clasa I-a, foloase în tot cazul pozitive, căci dupe lege, chiar dacă negustoria Societății iese rău la primăvară, societarii nu pot pierde nimica; apoi ia deosebit 400 franci pe lună ca director de scenă, plus procente la fiecă reprezentare a traducțiilor sau operelor (?) dumisale. Astfel dar, pentru întreitul scop: de a avea dumnealui singur role de căpetenie, de a nu-și da osteneala cu punere de piese noi în scenă și de a lua cât se poate mai des procente pentru lucrările dumisale (??) literare – d. Pascali, ca și mai-nainte, îndoapă pe bietul public cu tot soiul de producții păcătoase, ieșite din fabricele melodramatice ale Parisului. Schilozii, bețivii, pungașii, desfrânații, spânzurații, nemernicii, prostituitele, tuberculoșii și toate spurcăciunile și lăturile *parisiane*, înscenate de industria teatrală franceză, apoi traduse ori localizate în românește de oameni ce nu se pricep nici la românească, nici la franțuzească, ce nu știu nici ce e românul, nici ce e franțuzul – ni se dă ca producții literare și artistice pe scena întâiului teatru din țară, menit, cum se zice, a fi „Înaltă școală națională de estetică și morală“ pentru publicul român.

Afară de asta, răul tot n-ar fi așa de grozav dacă chiar aceste ticăloșenii *exotice* s-ar juca cumsecade. Dar...

Un *Don Juan*, despre care basmul povestește că era un ștrengar atât de nostim și de gingaș încât se prăpădeau fetele și nevestele dupe el, iese pe scena noastră ca un destrăbălat pletos, se bocește, zbiară ca un capiu la urechea drăguței sale, pretinzând că-i vorbește de dragoste, o smuncește și o zgâlțâie, pretinzând că o mângâie și o dezmiardă, și, după atâta zel dramatic, sfârșește prin a se duce în iad așa de răgușit, că nu-și mai poate da seama prin grai de ștrengăriile lui de pe pământ.

Un rege, pe care istoria îl dă ca ghebos, urât, bătrân, șiret, buhav, roșu și creț la păr, spân la mustăți și barbă – iese pe scenă ca un băiețandru înalt, frumușel, spițelat, cam prostănac și peltic, cu barba mică și neagră și cu chica soioasă atârându-i pe ceafă; – și altele, și altele: exemplele se pot înmulți la nesfârșit.

Încalte, artistele n-au decât trei rochii, toate de lux, de la d-na Briol spre a se costuma în orișice rol din fie orice piesă; iar chipul – tot neschimbatul și drăgălașul dumnealor chip, gingaș, vesel, bine *afistolé* și plin de inteligență artistică.

Nici nu se mai pomenește de manierele, obiceiurile, tradițiile locale: toți, de orice vârstă, de orice neam, din orice vreme, din orice loc, eroii de pe scena noastră se îmbracă, mănâncă, umblă, se mișcă, trăiesc și mor după un singur tipar.

Părinții sunt mai tineri ca copiii și copiii mai bătrâni ca părinții; stăpânii sunt îmbrăcați prost și slugile poartă haine strălucite; oamenii din veacul de mijloc se poartă și se îmbracă ca cei din ziua de azi, iar anticii poartă mănuși, umbrelă și galoși.

Apoi scena înfățișează un palat bizantin din veacul XV, iar acțiunea piesei se petrece, dupe închipuirea autorului, într-un sat din Elveția în zilele noastre; – o dramă orientală se joacă într-un vestibul de catedrală gotică, – și altele și altele: exemplele se pot înmulți la nesfârșit.

Mai pune apoi că nici un „artist“ nu-și știe – nu rolul, dar nici măcar intrările și ieșirile.

Și toate astea din lipsă atât de știință, cât și de bunăvoință din partea direcției de scenă, care peste măsură abuzează de indulgența publicului.

Se înțelege dar ușor întipărirea plăcută ce a pricinuit asupra spectatorilor reprezentarea *Urâta satului*, în care subiectul este de o închipuire mai senină și mai sănătoasă (cel puțin nu avem nici un bolnav pe scenă), în care jocul actorilor a fost mai

aproape de natură și punerea în scenă a fost mai îngrijită oarecum.

Rolele de căpetenie, *Ileana* (urâta satului), *Florea* și *Moș Nicolae*, au fost jucate de trei tineri artiști, elevi ai Conservatorului din București, d-ra Dănescu, dd. Mateescu și Hagiescu.

D-ra Dănescu, societară în Teatrul cel mare, d-abia acum iese pentru întâia oară în această stagiune pe scenă. Are un organ plăcut și cântă cu multă gingășie și gust, așa că, de la întâiele măsuri, s-a arătat a fi vrednică elevă a dlui Ștefănescu, profesor de *canto* la Conservatorul de muzică, și a fost răsplătită de public prin călduroase aplauze.

Mateescu cântă bine și joacă și mai bine.

Hagiescu nu cântă, dar joacă.

Toți trei sunt elevii dlui Velescu, profesor de declamație la Conservator, și cum că nu sunt luați de nu se știe unde și aduși fără voia lui Dumnezeu pe scenă, cum că jocul lor este hotărât și stăpânit de gândire și gândirea statornică de studiu conștiințios, – aceasta se vede de la întâii pași ce-i fac în scenă. D. Velescu are, prin urmare, dreptul la jumătatea laudelor ce capătă pe adevărat merit acești trei elevi talentuoși ai d-sale. Portul, vorba, mișcările, chipul li sunt pline de adevăr, și în orice zic, în orice fac se vede o intenție artistică.

Publicul are așadar dreptul, în urma primirii călduroase ce le-a făcut joia trecută, să ceară a i se da cât se poate mai des prilejul să aplaude pe acești trei tineri, cărora noi, din parte-ne, nu uităm a le da chiar aci folositoarea povată că, cu tot talentul și succesul lor, nefiind încă desăvârșiți, să nu înceteze a lucra și a se instrui neconținut pentru a face din ce în ce mai bine.

D-lui Panu, care a jucat rolul lui Dumitru, recunoscându-i talentul, îi amintim că ceea ce se cheamă în franțuzește *drôle* nu va să zică *comic*, și nici *caricatura* nu însemnează *tip*.

Coristele, ca țărance de la munte, după calapodul dramatic al direcției de scenă, au ieșit, și joia trecută ca întotdeauna, împanglicate, înmalacovate, înfoiate cu fuste scrobite ca hârtia, și încălțate cu *poloneze*, spre a face publicului iluzia desăvârșită a unui bal la „Pomul Verde“ sau „Tomis“. Ar fi bine ca Direcția generală a teatrelor să nu mai îngăduie *barem* coristelor de a-și bate joc de un public ce se zice a fi cel mai inteligent din țară.

Muzica *Urâtei satului* este de d. A. Flechtenmacher; aceasta ne scutește de orice laudă: toată lumea cunoaște îndeajuns arta și talentul acestui maestru.

CERCETARE CRITICĂ ASUPRA TEATRULUI ROMÂNESC

CRITICA TEATRALĂ ȘI PRESA NOASTRĂ

De zece ani și mai bine, presa românească se bucură de o libertate aproape, ca să zicem cu totul nemărginită – stare binecuvântată, ce poate încă n-o visează cel mai democrat dintre democrații Apusului. Nu aci este locul să judecăm dacă aceasta spre folosul sau paguba publicului românesc a fost, ori să cercetăm dacă presa românească, bucurându-se de o așa desăvârșită libertate, a binemeritat-o prin înțelegerea misiunii culturale ce are presa în societățile moderne.

Negreșit că aceste întrebări sunt, din punctul lor de vedere general, de un interes politicesc prea înalt, așa că nu se poate trece repede și cu ușurătate asupra-le în o introducere la o cercetare critică asupra teatrului. Cu toate acestea, dintr-un punct de vedere parțial și de un interes destul de însemnat, obiectul acestei introduceri trebuie să fie o cercetare în treacăt asupra răspunderii ce are presa de la noi de starea actuală a teatrului românesc, ce, împotriva firii lucrului, mai nainte de a-și atinge culmea, – către care, prin niște bune începuturi, pornise de la întemeierea lui, – de vro câțiva ani încoace, dând mereu înapoi, a ajuns astăzi în desăvârșită decădere.

Înrăurirea puternică ce o are critica adevărată asupra mersului lucrurilor publice, în o societate deprinsă oarecum cu

citirea ziarelor, este netăgăduită; de aceea ne-am gândit că bine ar fi să dăm cititorilor o critică în cunoștință de cauză, cum am zice, o critică „cinstită“, asupra teatrului nostru, – și credem că n-am putea începe mai nemerit decât căutând a ne da seama de cum s-a făcut până astăzi îndeobște la noi critica teatrală prin presă.

Să nu ne mai întrebăm câți din gazetarii noștri sunt prin firea lor „chemați“ și „aleși“, și prin știința lor vrednici a face meseria de care s-au apucat; – să nu mai cercetăm câți dintre dâștii au obiceiul cinstit și omenia de a nu scrie nimica, decât numai și numai în deplină conștiință și în cunoștință de cauză; – mai bine să ne punem streaje condeiului, deoarece scopul nostru nu e, Doamne ferește, să rărîm cumva sin-iubirea *imen - sei majorității* – cum se zice parlamentaricește – a confrăților publiciști, ci să căutăm a ne desluși cât se poate asupra întrebării: cum se face critica teatrală la noi?

Pentru ca să ne ajungem acest scop cu mai puțină bătaie de cap, mijlocul cel mai practic este să purcedem pe calea constatării faptelor simple.

Așa și facem...

Orice gazetar, de obicei, se bucură vecinic de o intrare liberă și mai totdeauna de un scaun *gratis* în teatru, ba pe la soroace – după cum și gazeta respectivă este mai mult ori mai puțin însemnată prin popularitatea ei – se bucură și de câte o loje, tot fără bani.

Apoi, gazetarul mai are ușa deschisă la toate repetițiile teatrului, precum și liberă trecere printre culise și pe scenă, unde se poate găsi foarte aproape cu multe ademeniri.

Mai pune la urmă că, îndeobște, gazetarul se află în strânsă legătură de prieteșug cu actorii, cu actrițele și mai ales cu întreprinzătorii și speculatorii de teatre, cu cari adesea, dupe sfârșirea spectacolului, merge la *souper*; acolo, ca și în teatru, gazetarul are scaunul său *gratis*; iar în urma petrecerii, lui i se

încredințează gingașa sarcină de a ocroti onoarea și reputația cutărei artiste, conducând-o până acasă...

O corupție sistematică a oamenilor presei de către oamenii teatrului.

Astfel, prin urmare, lesne se poate desluși cum, afară de foarte rare deosebiri, critica teatrală, în gazetele de la noi, scrisă de așa condeie, trebuie neapărat să fie așa cum este.

Ba încă să nu uităm a spune ceea ce este și mai caracteristic: cele mai multe din acele rânduri de pretinsă critică sunt scrise de chiar autorii dramatici, actorii sau speculatorii de teatru, despre tocmai ale căror producții se dă seama prin ele.

Teatrul Național este adus de speculatorii din urmă, mulțumită lipsei de orice control din partea locurilor competente, în stare de tot păcătoasă, precum oricine are ochi îl vede; cu toate astea, o critică împotriva mersului stricat al acestei instituții, cu cât va fi mai obiectivă și mai insuflată de adevărat gust, cu atât va avea mai multă greutate să-și găsească o coloană de ziar, în care să poată vedea lumina tiparului.

Ba dimpotrivă...

O piesă stupidă a unui scriitor bătut de toți sfinții, plăsmuită fără cap și coadă după un tipic franțuzesc, scrisă într-o limbă nemaipomenită, și care ne falsifică istoria națională, ne molipsește simțirea și spiritul public, din tinerețea lor, de boalele bătrânei vieți apusenești, – în presa noastră se cheamă „un adevărat monument literar, merit a arăta străinilor că și românii noștri știu a lucra pe tărâmul dramatic și că sunt alături și în talente mari, ca în tot progresul, cu frații de ginte de la Sena“.

Un actor, mai puțin decât o mediocritate, lipsit de către vitrega fire de orice daruri, un om ce de-abia poate să citească, și care s-a apucat de meseria aceasta pentru că în nici un chip nu era vrednic de alta, – este: „iubitul nostru artist, al cărui

talent admirabil în atâtea ocazii ne-a încântat prin vestitele lui creațiuni de gener“.

O actriță, ridiculă, necioplită, care nu poate vorbi pe scenă două vorbe de înțeles, care nu știe carte deloc, a cărei chemare în lumea aceasta era poate să fie o harnică cusătoreasă, sau și mai prost decât atâta, – se numește: „gingașa și eleganta *Cutare*, ce prin grațiile, talentul și arta sa *precoce*, a știut a ne smulge lacrimi în rolul cutare, care este cea mai prețioasă piatră din diadema talentului ei“.

Iar un speculator necinstit, care este în stare, spre a-și umple punga, să jure publicului, prin un afiș-monstru, că în cutare seară are să aducă în scenă pe Ucigă-l-toaca de coadă, și care are obiceiul de a mânca lefurile actorilor, – este proclamat ca: „inteligentul și neobositul nostru director, care a știut atât ca artist, cât și ca diriginte al companiei, să ridice arta română la prestigiul la care numai el, cu onestitatea lui proverbială, o putea ridica...“

Și câte și mai câte, care mai de care...

Oricine, prin urmare, poate pricepe cât este de vinovată această purtare a presei în privința teatrului, care este un factor foarte însemnat al culturii publice, – purtare cu atât mai vinovată astăzi, după ce din averea publică s-a cheltuit aproape o jumătate de milion pentru restaurarea clădirii, deasupra căreia stă scris în litere de aur: *Teatru Național*.

Credem că nu e de prisos să aducem vorba aci că sistema de corupție de către oamenii teatrului s-a întins nu numai asupra presei, ci și asupra autorităților întemeiate prin legi tocmai spre priveghiarea și cenzurarea mersului Teatrului Național. De prisos e, însă, a mai spune că izbânda sistemului a fost aci și mai ușoară ca cu gazetarii: firește că nici aci nu se putea face abatere de la principiul nostru statornic că noi facem în țara aceasta legi numai spre a avea ce să călcăm și că

autoritățile noastre sunt întemeiate nu spre paza și aducerea la îndeplinire, ci tocmai spre nesocotirea și batjocura legilor.

Încheiem această introducere, ce ne era neapărată, arătând cum că, din parte-ne, am pus de gând a da aci asupra teatrului românesc un șir de articole critice, pe cari ne vom sili a le face cât se va putea mai obiective, întru speranța că nu puțin bine vom aduce prin ele acestei instituțiuni.

LITERATURA ÎN TEATRUL NOSTRU

Ne-am făgăduit către publicul cititor să-i dăm aci un șir de articole critice asupra teatrului românesc și ne grăbim a ne ține de făgăduială.

După cum am pus de gând, vom cerceta de-a rândul, întocmai cum urmează, punctele: literatura, arta, scena și administrația – în teatrul național. Să lămurim, însă, că zicând teatrul național, vrem să zicem teatrul de astăzi, iar nu teatrul de altădată; că zicând literatura în teatru, înțelegem repertoriul teatrului nostru de la o vreme încoace, – și astfel, firește, critica de față nu se poate întinde la o dezbatere asupra literaturii dramatice românești – care a cam existat odinioară – nici are de obiect a intra în istoria teatrului la noi.

Și ca să nu acoperim zadarnic spațiul foarte prețios al gazetei, să și începem prin „literatura în teatrul nostru“, făcând o dare de seamă categorică asupra repertoriului acestui teatru.

În acest repertoriu, piesele se împart în trei mari categorii: localizări, plagiate și tradiții. Afară de acestea, mai este încă o categorie foarte mică, pierdută în grămada celorlalte trei, dar pe care, pentru interesul obiectivității cercetării de față, nu trebuie s-o dăm uitării – categoria pieselor originale, cari sunt așa de puține că le-am putea număra pe degete.

E de neapărată nevoie, pentru a fi deslușiți, să privim în parte fiecare din aceste categorii; așadar, să urmăm astfel, luând mai întâi categoria cea mică.

Un străin cu minte și cu cunoștință de ce va să zică cultură omenească, picat de curând în București, și care ar fi văzut clădirea, frumoasă pe dinăuntru, ca și pe dinafară, a teatrului nostru, ar crede că glumim sau ne batem joc de dânsul dacă i-am spune că în limba românească, afară de o singură deosebire, și aceea nu tocmai-tocmai, n-avem nici o piesă originală cumsecade – adică *nici una*.

Aceleși singure deosebiri – fiindcă e singură – i se cuvine o luare-aminte în parte, și de aceea ne oprim asupra piesei *Răzvan-Vodă*, 5 acte în versuri, de d. Hăsdeu, împotriva căreia sunt destule de zis.

Mai întâi, această „poemă dramatică“, cum o numește autorul, nu este clădită pe un plan de dramă, ci pe un plan de poveste, și cum că între aceste două feluri de plan deosebirea este însemnată, nici mai încapă vorbă. În o poveste, catastrofele se petrec și se înșiră neatârdate unele de altele, neavând altă rudenie între ele decât că sunt mai mult ori mai puțin atingătoare de ființa aceluiași subiect – întocmai ca niște mătânii: boabele între ele înseși fiind neatârdate, sunt numai petrecute și înșiruite pe același fir; putem tăia firul ori în care parte și lăsa să cază oricâte boabe: dacă înnodăm firul la loc, mătâniile, deși cu mai puține boabe, sunt tot mătânii. Altfel, însă, trebuie să fie planul unei drame; aci, catastrofele atârnă una de alta, curg una din alta, se țeș una cu alta pentru același sfârșit, adică pentru pregătirea catastrofei celei mari, a încheierii sau a *deznodământului* – întocmai cum celulele organice atârnă una de alta și se țeș între ele înseși pentru a forma organele, cari lucrează toate spre același sfârșit, adică spre constituirea și economia ființei; aci nu mai putem, ca la mătânii, să smulgem sau să ciuntim organele ori de unde și

oricum, fără ca să nimicim ființa sau cel puțin să-i zdruncinăm toată iconomia.

În poema dramatică a lui d. Hășdeu, scene întregi, un act sau mai multe chiar se pot scoate fără a jicni iconomia întregă a clădirii; scenele și actele rămase vor fi de sine stătătoare și ne vor da o înfățișare, deși mai restrânsă, totuși, însă, deplină, a unei cutare părți din viața eroului.

Un alt cusur oarecum însemnat în *Răzvan* este și felul versificației. În mai nici unul din versurile acestei poeme nu s-a ținut seamă de cerințele accentelor: pretutindeni accentul firesc al vorbirii este răsturnat, astfel că rare sunt cuvintele cari, în citirea ritmică a versului unde se găesc, să sune așa cum se aude sunând în vorbirea obicinuită.

Cu toate astea, însă, *Răzvan* este și va rămâne o bucată „cinstită“ în literatura noastră, pentru că în această scriere închipuirea este sănătoasă, caracterele sunt originale și în mare parte bine păstrate, și multe scene sunt cu adevărat dramatice și vrednice a mișca sufletul privitorilor; iar mai presus de toate, pentru că în *Răzvan* sunt gândiri curate, spuse limpede cu vorbe frumoase românești, de ți-e dragă lumea să le auzi.

Afară de *Răzvan* – nimic.

La tot ce s-a produs ca literatură originală în teatru, câtuși de puțin nu i se cade acest nume.

...Încercări mai puțin decât copilărești, lucruri ciudate și vrednice de râs, minunății de absurditate – adevărate bazaconii literare... Și nenorocirea fu pentru noi cu atât mai mare, deoarece subiectele mai tutulor acestor producții au fost trase din istoria națională.

Istoria națională, – care pentru noi trebuia să fie un izvor nesecat de poezie sănătoasă, un șir de icoane sfinte de unde să căpătăm totdeauna învățătură de adevăr și insuflare de virtute, și căreia, spre cinstea noastră chiar, trebuia să-i dăm cinstire adâncă – a fost, tocmai la filele ei cele mai strălucite, falsificată

și mândrită în așa-zisele „drame naționale cu mare spectacol“, produse de niște închipuiri sterpe sau bolnave, de minți strâmbe ori șubrede, de capete goale de dar și sărace de lumină.

Astfel, în o piesă ce purta măretul titlu *Mircea cel Bătrân*, s-a văzut pe scena noastră eroul mare dar nenorocit al creștinătății, vrednicul cavaler și Domn al românilor, „încărcat de ani“, chiar în ajunul unei bătălii hotărâtoare cu păgânii, umbland noaptea prin mahalale și fundături după... dragoste nelegiuită cu fete mari, însoțit, spre mai bună ispravă, de un mare și mai bătrân ca el boier, stâlp al țării, care cunoștea mai bine cotiturile și răspântiile pe unde se găseau frumuselele.

În *Moartea lui Brâncoveanu*, apoi, s-a văzut de atâtea ori părintele și martirul redeșteptării naționale, căpitanul viteaz al pandurilor de peste Olt, Tudor Vladimirescu, zugrăvit în caricatură pe un petec de mucava, străbătând scena ca un tablou alegoric, tras cu sfori pe rotile, în o aureolă de focuri de Bengal.

Nu ne trebuie deocamdată să căutăm a ști care a fost scopul acestor lucrări, și nu avem aci nevoie să ne întrebăm dacă, pe de o parte, autorii, iar pe de alta, speculatorii de teatru, de bună sau de rea-credință, au batjocorit ochii și urechile „inteligentului public“ – cum zic ei – cu asemenea producții; – este destul pentru acuma să constatăm că ele, în capitală, în miezul unei nații, ce se zice a fi oarecum înaintată pe calea culturii, au trecut ca literatură dramatică.

Care a fost cea dintâi producție de acest soi dramatic nu se poate spune sigur, însă cea din urmă o văzurăm zilele trecute. Cel din urmă nume de înregistrat la pomelnicul trist al monștrilor „născuți morți“ în această așa-zisă literatură este piesa *Oștenii noștri*, prin care s-a înfățișat înaltei nobilimi și onorabilului public bucureștean panorama strategică a Plevnei în „mărimă naturală“, cu epizode din isprăvile oștenilor români în tablouri comice.

...Plevna nu se luase încă; pe pământul Bulgariei, mlaștine calde de sânge românesc fumegau; picioarele și mâinile, cari ne muncesc țarinile în vreme de pace, degerau în șanțurile redutelor; oștenii români n-aveau drept hrană decât o fărâmatură de pesmete negru muiat în văgașul săpat de roata tunului; Curcanii, – poate singurul „ceva“ ce încă nu-i „putred“ în țara aceasta, – secerati de focurile vrăjmașe, de ger și de foame, din atâtea mii rămăseseră atâtea sute, – și noi, autori de spirit, știind că în capitală sunt mulți iubitori de priveliști plastice și de senzații, le dam „*Oștenii noștri*, dramă națională de ocazie cu mare spectacol“.

Ce mai trebuie zis, prin urmare, împotriva acestui din urmă păcat dramatic „de ocazie“?

Astfel, categoria pieselor originale la noi este cu totul nimica; de aceea și repertoriul teatrului românesc se compune îndeobște numai și numai din celelalte trei categorii mari.

Nu trebuie, cu toate astea, să uităm că mai este și a cincea categorie, foarte minunată prin aceea că se poate amesteca și contopi deopotrivă de nemerit cu fiecare din celelalte patru. Aceasta e categoria lucrărilor ieșite din îmbelșugatul condei al d-lui V. Alexandrescu-Ureche; însă despre aceste lucrări, fiindcă nu ne putem dumiri și statornici în ce anume categorie din cele patru să le așezăm, lăsăm a vorbi mai bine, pe de o parte, istoria literaturii spaniolești, iar pe de alta, un oarecare spiritual biograf al multiscusitului Cosmuță Popovici.

Avem deci: localizări, plagiate și traducții. Cum și ce fel sunt și aceste producții îndeosebi, vom cerceta și vom vedea în articolul următor.

*

* * *

O jumătate aproape din repertoriul teatrului românesc se compune din cele două mari categorii, a localizărilor și a plagiatelor, și toate producțiile de aceste soiuri sunt plătuite

după piese franțuzești de școalele moderne: melodrame *de boulevard* și comedii de moravuri.

De la o vreme încoace, localizarea și plagiatul au ajuns a fi niște adevărate boale cronice în teatrul nostru. Câțiva oameni, cărora, Dumnezeu știe cum, le-a trăsnet prin cap că sunt „chemați“ a scrie pentru teatru, și cari nici nu cunosc istoria țării, nici nu și-au dat seama vreodată de moravurile noastre sociale, lucrează pe întrecute a dărui scena românească, cu fel de fel de producții de aceste două soiuri dramatice, una mai ciudată ca alta.

Fiecare dintre acești scriitori minunați ia o piesă franțuzească, o traduce ciat-pat, îi preschimbă numele propriii originale în nume proprii românești, și apoi, vorba ceea, potrivească-se, nu s-o potrivești, în trei zile localizarea e gata. Adevărul este că mai totdeauna localizarea se potrivește ca nuca în perete; dar nu face nimic – repertoriul teatrului național s-a mai învâțit cu încă o „dramă istorică cu mare spectacol“ sau încă o „comedie de moravuri locale“.

Astfel, – pentru ca să luăm un exemplu, – în o asemenea dramă istorică, anume *Patrie și Domnitor*, localizată după o melodramă franțuzească, *Le Tisserand de Ségovie*, un Vodă român, de pe la leat 1500 sau și mai nainte, osândește la moarte pe cel mai viteaz și mai credincios al său căpitan, care tocmai se întoarce biruitor de la bătaie. La această faptă de nerecunoscător, bietul Vodă este împins de zâzaniile și uneltirile unor curteni mișei și pizmași, cari l-au făcut să creadă că vrednicul oștean are de gând, la intrarea lui în capitală ca biruitor, să facă o răscoală militărească și, răsturnând pe M.-Sa, să-i ia tronul... Deși acel Vodă s-ar părea peste măsură lesne crezător la vorbele curtenilor, – calea-valea, să zicem că până aci lucrul se cam potrivește; însă ceea ce nu se mai potrivește deloc este urmarea istoriei, adică: oșteanul credincios, văzându-se osândit pe nedrept, fuge în fundul munților – ghiciți, pentru ce? –

pentru ca să clădească acolo (cu ce capital nu se spune în piesă) un așezământ industrial, o fabrică de pânzărie, în care lucrează zi și noapte, ca un cinstit fabricant, cu atâta sârguință, încât ajunge vestea până la curtea domnească despre *calitatea* produselor lui industriale, și Vodă, pentru *încurajarea* industriei naționale, îi trimite – ghiciți, ce? – un „*brevet s.g.d.g.*“, făcându-l „furnizor al curții domnești“.

Judece fiecare: așezăminte industriale, fabrici, încurajarea industriei naționale cu brevete *s.g.d.g.* și furnizori ai curții în regulă – în țara românească la leat 1500 fără ceva!

În așa chip se fac mai toate localizările numite „drame istorice“. Și e lucru foarte firesc, nici nu se poate altfel¹; căci, deși între două întâmplări ce ar fi avut loc în deosebite locuri și vremuri se pot găsi mai multe ori mai puține trăsuri de asemănare; deși oricând și oriunde, omul este om și lumea, lume; însă, precum alte țări, alte zile, alți oameni – asemenea și alte datine, alte gândiri, alte simțiri.

Poezia este, precum cu drept cuvânt s-a zis, ca și pictura, și mai cu seamă poezia dramatică.

Bine, – omu-i om oricând și oriunde; dar și Stan, ca și Bran, e om; cu toate astea, și la chip, și la stat, și la port, altu-i Bran și altu-i Stan. Dacă spun unui zugrav să-mi zugrăvească pe Stan, nu-mi zugrăvește pe un om oricare o fi, nu-mi zugrăvește pe Bran, ci anume pe Stan, leit el, cu chipul lui, cu statul lui, cu portul lui.

Apoi – Louis XI al francezilor și Vlad-Vodă Țepeș al nostru au fost stăpânitori fiecare pe vremea și în țara lui; unul prin ștreang, altul prin țeapă aveau obiceiul să amuțească pe nemulțumiții supuși și pe protivnicii lor politici; – însă pentru aste singure cuvinte, în o scriere teatrală aceste două icoane istorice se pot oare confunda, contopi sau lua una drept alta

¹ În original greșit: „astfel“.

și numai prin preschimbarea numelor? Nu, – fiindcă poetul dramatic e ca și zugravul: icoanele pe cari ni le arată, nu după cum dânsul le botează, ci dupe asemănarea lor cunoaștem anume ale cui sunt.

Prin urmare, a lua cineva, mai ales când e lipsit de darul poeziei dramatice, a lua o piesă istorică străină, a cărei acțiune se petrece în Spania la începutul sutei XVII, și a face, fără altă schimbare decât a numelor proprii, să se petreacă aceeași acțiune în țara noastră, pe la leat 1500 – este tocmai ca și cum un zugrav, d. C.I. Stăncescu, *spre pildă*, ar lua o icoană veche a lui papa Clement VII și, atârând-o pe un perete al muzeului nostru, ar scrie dedesubtul ei: „*Aceasta este icoana preasfințitului Mitropolit al Moldovei, Dosoftei – localizată de d. C.I. Stăncescu*“.

De prisos a mai spune că și în al doilea soi de localizări, cari ni se dă cu titlul de „comedii de moravuri locale“, deși acțiunea se închipuie că ar avea loc la noi, deși numele proprii le auzim a fi românești, ni se înfățișează niște personaje cu moravuri ce, la dreptul vorbind, chiar în Franța, afară de raza Parisului încetează de a mai fi locale.

Închipuiesc-și cineva, români, localnici din București, Buzău ori Târgoviște, cu moravuri și apucături de – de *Sport*, de *High-life*, de *Scating-Rink*, de *Bursă*, de *Quartier Latin* ori de *Café Tortoni* și altele.

Multe din piesele localizate, drame ori comedii, nu tocmai rele în original, cu mult mai nemerit ar fi fost, lipsind altele mai bune, să ni se dea curate, ca simple traducții, în loc să ni se dea scâlciate și pocite de boala cronică a localizării cu orice preț, – și mai ales după ce s-a văzut că o bună localizare e aproape tot așa de grea ca și o lucrare originală.

În adevăr, între toate localizările din repertoriul teatrului românesc, una singură se poate numi o lucrare cum se cade: *Amorul doctor* de d. Obedenaru, după piesa cu același nume a vestitului Molière. Această localizare produce asupra

cititorului sau privitorului același efect ca și lucrarea clasicului franțez, prin meșteșugirea cu care pe izvodul franțuzesc s-a aplicat caractere de la noi curat locale, și prin limba românească în care s-a făcut traducția.

Sfârșirăm cu despre localizări; să trecem, așadar, la a treia categorie.

Plagiatele, cu toate că dintru început le-am pus într-o categorie deosebită, sunt îndeobște tot localizări. Deosebirea între un plagiat și o localizare este numai formală, și adică: la plagiat, meșterul localizator uită să spuie pe afiș cum că piesa, cu tot planul și amănuntele lui, cu toate ideile și stilul ei, este ieșită din închipuirea și condeiuul autorului adevărat; uită meșterul localizator să mărturisească cum că dânsul alt n-a făcut decât a luat piesa franțuzească, a tradus-o cum a putut și, potrivit-nepotrivit, a preschimbat numele proprii – și, nemulțumindu-se a trece în ochii publicului ca *croitor* bun-rău al piesei, ar vrea să treacă, dacă se poate, ca *născător* al ei.

În țările culte, – dintre cari ne tot fălim că facem parte, – când vreun asemenea meșter încearcă să dea ca producție a lui aceea ce este lucrarea altuia, își săvârșește meseria aceasta, deși cu multă meșteșugire, totuși cu frică grozavă; rar, foarte rar, se găsește câte un cutezător care să răpească cuiva proprietatea literară; căci în partea locului plagiatorul este nu numai înfierat amar de opinia publică, dar încă e și tras la grea răspundere de către legile de drept comun respective. La noi, însă, plagiatul se săvârșește des, foarte des, de-a dreptul, fătîș și cu o liniște sufletească vrednică de o mult mai cinstită faptă; căci adăpostul cel mai bun pentru plagiatori, adevăratul „pământ făgădui” al acestui soi de industriali este țara noastră, – pe de o parte, fiindcă n-avem cu țările străine, pe ai căror supuși îi plagiăm, nici o convenție privitoare la respectul reciproc al proprietății literare; iar pe de alta, fiindcă în publicitatea de la noi, ca în toate ramurile vieții publice, cu cât

cineva are mai mult *toupet*, vorba francezului, cu atât e mai sigur de izbândă și de popularitate.

E trist, dar e neapărat, cu prilejul acestor rânduri, să aducem, spre susținerea ziselor noastre, câteva exemple de plagiaturi. Așa, pe afișele Teatrului Național, din cari se pot găsi încă mustre la caz de vreo tăgăduință, s-a citit: „*Păcatele bărbaților*, comedie locală de d. M. Pascali“, pe câtă vreme această „comedie locală“ este o simplă localizare (ca toate, nu tocmai potrivită) după piesa franceză, anume *Les amendes de Timothée*. Apoi „*Răposatul dumnealui*, comedie locală de d. M. Pascali“ era numai o localizare tot din franțuzește, după *Mon premier!*; iar „*Căzăturile*, tot comedie locală, tot de d. M. Pascali“, nu era decât *Les Invalides du mariage*. Pe urmă, „*Gheșefariii*, comedie locală de d. Fr. Damé“ și „*Tara și Mihnea*, dramă istorică tot de d. Fr. Damé“, nu erau decât, întâia – *Mercadet, le faiseur* de Balzac, iar a doua – *Patrie!* de Victorien Sardou.

Plagiatul, prin urmare, se practică în literatura dramatică, la noi, ziua namiaza mare, fără nici o teamă; ba încă, dacă făptuitorul e prins cu ocaua mică și apucat să dea socoteală de păcatul său literar – deocamdată îl tăgăduiește fără... clintire, ca să nu zicem altfel; însă, văzându-se până în sfârșit înfundat, răspunde, fără a-și vedea halul, că „toate geniile mari așa au urmat, ca dânsul: Molière a plagiat pe Aristofan și pe Plaut, Goethe pe Shakespeare, și nu mai știu cine, pe cutare...“ Apoi, ca să se apere și mai bine, după părerea lui, meșterul sfârșește prin a declara că dânsul a făcut aceea ce Heine zicea despre Dumas, adică „a luat monede vechi și, topindu-le, le-a prefăcut, ca să le puie din nou în circulație, – fiindcă în literatură și în artă proprietatea nu trebuie respectată“.

Cu toată cinstirea ce, ca niște oameni de rând, datorim ideilor unui om ales ca răposatul poet citat, nu ne putem opri a răspunde chiar aci împotriva acestor foarte greșite păreri ale

lui. – De către oricine orice s-ar zice, – în toată lumea proprietatea artistică și literară, ca toate proprietățile, este și trebuie respectată; – cu cât cineva scoate la iveală sau apără mai mult părerea primejdioasă că plagiatul ar fi legitim, desigur cu atât trebuie să fie mai sărac de proprietate literară, – iar oamenii care se îndeletnicesc a topi monedele vechi ale altora și a le preface în monede noi spre a le cheltui dându-le se numesc în piață *calpuzani* și în literatură *plagiatori*.

Încheind aici cu despre categoria a treia, ne rămâne a vorbi despre a patra și cea din urmă în articolul viitor¹.

¹ Sfârșitul studiului n-a mai apărut.

TEATRUL ITALIAN

Doi sergenți este, credem, piesa în care talentele comandorului Ernesto Rossi găsesc cea mai bună ocazie spre a se dezvolta și a ni se pune în vedere. Pentru aceea maestrul a ales această piesă la reprezentația dată în beneficiul său.

Cele dintâi două acte sunt o admirabilă gradațiune de efecte; sublim de la început până în sfârșit, jocul maestrului, la încheiere, ajunge la culme și ne răpește mințile. Mai presus decât momentul în care Luigi se repede în mare, ca trecând înot să-și facă datoria și să moară, mai presus decât acest moment nu e decât entuziasmul publicului. Cununile cad la picioarele marelui actor, întregul public se rădică, teatrul se cutremură sub bravele pline de căldură; deodată, însă, de sus, din galerie, începe a cădea un puhoi de bucăți de hârtie asupra oamenilor de la parter.

Ce-o mai fi și asta?

Sunt versuri franțuzești, un sonet al dlui Fr. Damé, tipărite, credem, cu cheltuiala autorului-poet.

Nu ar fi fost, oare, mai bine ca, în loc de a fi scris acest stih, d. Fr. Damé să fi făcut scamă pentru răniți? iar în loc de a fi cheltuit pentru tipărirea lor, să fi cumpărat câteva sacale de apă rece și să le fi vărsat de sus asupra publicului entuziasmat?

TEATRUL ROMÂNESC

DESCHIDERA STAGIUNII 1878–79

Dumineca trecută, 1 octombrie, Asociația dramatică și-a deschis stagiunea cu reprezentația *Fiica lui Tintoretto*, melodramă în 5 acte.

Ca toate melodramele „de boulevard“, după cum se zice în termeni de teatru, și *Fiica lui Tintoretto* este un spectacol interesant, în care o intrigă încâlcită și presărată cu situații enigmatice ține loc de tot: patimi umflate câte vrei, dar la caractere să nu te aștepti, minuni închipuite destule, dar adevăr lumesc deloc. Eroii se nasc, trăiesc și mor, umblă, se mișcă, intră și ies, totdeauna *ex machina*, fără altă noimă decât spre a sluji încâlcirii melodramatice. Un intrigant, cel puțin un om mârșav și spurcat (după fapte numai, că aminteri, după vorbele lui naive, se vede a fi băiat bun), încurcă și turbură fericirea și liniștea a o sumă de alte persoane cinstite, ori din ambiție, ori din dragoste, ori din „sfânta foame“ a banilor, ori din cine știe ce altă netrebnică pornire, sau, și mai bine, din toate deodată, ca să fie melodrama și mai grozavă. – Ba încă, mulți intriganți de melodramă, dacă i-ai întreba la o adică, nici ei n-ar ști să spuie pentru ce fac atâtea mișelii și supără pe oamenii de treabă, buni-nevinovați; dar îi supără pentru că-i supără; aminteri, ce fel de melodramă ar fi aceea fără un „infam intrigant“? – Intrigantul umblă ce umblă, patru acte d-a

rândul, dar în sfârșit, în actul al cincilea, i se înfundă și lui; ori că-l ia și-l duc la poliție; ori că victimele lui chiar îl răpun; ori că se ucide el însuși de muștrarea cugetului; ori, dacă nu i se întâmplă una din astea, apoi trebuie neapărat să-i cază apoplexie sau tavanul în cap, pentru satisfacția înaltei nobilimi și onor. public.

Acesta e calapodul literar, pe care e turnată și *Fiica lui Tintoretto*, și în adevăr, în această melodramă, mișelul Arezzo, după ce a făcut atâtea ticăloșii, moare la sfârșit trăsnit de o încurcătură galopantă de intestine, și astfel se descurcă toată comedia.

Astfel dar, pentru deschiderea stagiunii unui mare teatru național, nouă ni se pare că alegerea unei bucăți de soiul cam *rocòd* al melodramelor „de boulevard“ nu este tocmai nemerită.

Traducția melodramei *Fiica lui Tintoretto* se datorește unei pene strălucite, ce nu pentru întâia oară păcătuiește numai de hatârul muzelor românești. (Vorba ceea: – El iubește muzele românești. – Dar muzele pe el? – Și el pe ele.) Și se poate zice într-adevăr că e o traducție minunată, de vreme ce traducătorul, anume d. *Frideric Damé*, nu știe, nu poate să știe românește.

Onor. Comitet teatral are în frunte-i, ca Director general, pe d. Ion Ghica, președintele Academiei Române, și în sânu-i, pe d. G. Sion, membru în aceeași Academie; – nu mai pomenim și de multiscusitul d. Pseudo-Ureche, membru și în comitetul teatral, care se zice c-a părăsit jețul academic fiindcă, din nenorocire și din potrivă cu speranțele-i legitime, nu s-a dat premiul „Năsturel“ operelor d-sale *spurii*, tipărite *ad-hoc*. Prin urmare, de la acest onor. Comitet teatral, bucățică ruptă din Academie, suntem în drept a cere puțin respect pentru limba românească. Întâiul teatru românesc din țară, cârmuit de membri din Academia românească, pe a cărui scenă se vorbește o limbă ce numai românească nu-i, e cam ciudat lucru, ce-i drept. Și de aceea nici nu putem crede că onor. Direcție

generală a avut ceva în știre despre traducția minunată a dlui Fr. Damé, cu care s-a deschis alaltăieri seara stagiunea teatrală.

Deschiderea unei stagiuni nu e tocmai un prilej pentru a se critica fiecare actor în parte, mai ales când toți sunt cunoscuți din trecut publicului. Însă o observație sau două, chiar de pe acum, întrucât privește aceea ce în franțuzește se zice *l'ensemble*, credem că și-ar găsi loc în această dare de seamă.

Este elementar într-un teatru că toți actorii trebuie să vorbească tot într-un glas, adică să aibă cu toții un diapazon statornic. Duminecă seara multe scene s-au jucat așa încât părea că un actor vorbește din pimniță și altul din podul casei; iar când vorbeau mai mulți era și mai ciudat. La o întrebare șoptită, un actor poate răspunde într-un glas cât vrea de tare, însă nu într-un glas mai înalt sau mai adânc decât glasul căruia-i răspunde.

Apoi ar mai fi de dorit ca figuranții, coriștii și rolele de a doua și a treia mână să se arate ca făcând parte vie din comedia ce se înfățișează pe scenă; adică, la moartea vreunui erou, jalnici să fie, iar la nuntă, cheflii; și dacă s-ar putea să nu mai stea drepti și la rând, soldățește, că doar disciplina dramatică se deosebește de cea de la cazarmă. – Un erou zeLOS asudă în fața scenei în agonia ceasurilor din urmă; iar tovarășii lui de luptă, chip și seamă, pe cari el îi conjură cu limbă de moarte să-l răzbune și să scape patria de vrăjmași, voinicii lui, stă drepti la linie, fără să-l asculte, și se gândesc: unul, că s-apropie Sfântul Dumitru, altul, că n-are palton ori că s-a rupt ghețele, altul, că n-a plătit abonamentul la birt, – fel de fel de nevoi, mă rog, cum are tot omul, măcar corist să fie. Toate aceste nevoi, însă, fiecare și le știe, și nu privesc deloc pe public, care ar dori să vază pe „tovarășii de luptă“ ai eroului ce moare puțin mai mișcați de pierderea căpitanului lor.

Directia de scenă ar trebui să se cam gândească la îndreptarea acestor cusururi înveterate în teatrul românesc.

Sfârșim, sperând că la locurile competente din teatrul românesc, părerile criticei cinstite vor fi citite măcar cu aceeași luare-aminte cu care se citesc măgulirile și laudele banale, gratuite sau nu.

RUY BLAS

REPREZENTAȚIA MARȚI 17 OCTOMBRIE

Pe cine să lăudăm? cui să-i mulțumim pentru plăcerea la care am fost părtași în seara aceasta?

Locul întâi s-ar cuveni aceluia care a urzit ideea acestei reprezentațiuni și după îndelungată lucrare a ajuns să vadă opera genialului poet francez vărsată în cea mai amăgitoare limbă românească. Măiestrul traducător nu și-a pus însă numele pe afiș; se vede că nu râvnește la cuvintele noastre de laudă; se vede că e mulțumit de mulțumirea publicului; se vede că mai mult dorește să facă înaintea de a zice: „Am făcut eu însumi!“. Ne mărginim deci a-i dori noroc la alegere și spor la lucru.

Punem în locul întâi direcția teatrului, care a știut să puie scena română pe calea artei adevărate și să dovedească tuturilor că, la urma urmelor, este cu putință ca și teatrul român să-și găsească public în capitala României. Nu vom uita pe aceia cari au stat de pază la altarul Thaliei române în timpul când toată lumea îl părăsise; nu vom trece cu vederea dreptul de vechime al acelor actori, ocărăți poate, care au stat la locul lor și atunci când aproape nimeni nu mai venea să-i asculte; nu vom micșora meritul acelora care, lipsiți de povață binevoitoare și de sprijinul publicului, s-au jertfit pe sine din iubire pentru arta dramatică; nu vom uita, în sfârșit, nici pe aceia care au voit să facă mult bine, dar n-au izbutit decât a pregăti izbutirea

urmașilor lor în lucrare: nu vorbim însă de cele petrecute, ci de cele ce se petrec; nu voim să dăm răsplată, ci ne bucurăm de succesul zilei de astăzi, și pentru aceea ne mărginim a lăuda punerea în scenă a tragediei *Ruy Blas*.

Ruy Blas însemnează o nouă epocă în viața teatrului român. Lucrarea începută acum câțiva ani pentru regenerarea teatrului român, sprijinită de școala dramatică a d-lui Velescu, ajunge în *Ruy Blas* la cel dintâi succes deplin. Întorcându-se după reprezentație acasă, chiar și pizmașul a trebuit să-și zică: „În sfârșit, bine“.

Tocmai „bine“ nu a fost reprezentația tragediei *Ruy Blas*; a fost, însă, mai presus de așteptarea celor ce cunosc teatrul nostru.

Vedem, în sfârșit, o împărțire de roluri potrivită cu aplecările firești ale deosebiților actori; vedem actori cari și-au învățat și studiat rolurile; vedem oameni, cari grăiesc în o limbă frumoasă și rostesc cuvintele limpede și răspicat, încât auzul nu pierde un singur sunet; vedem, mai presus de toate, actori tineri, vestea unui viitor mângâcios.

Despre Iulian și Mateescu nu vom vorbi. Oricine îi știa mai presus de rolurile pe care le aveau în *Ruy Blas*, și nimeni nu se îndoia că vor da strălucire hainelor în care se îmbracă. Nu putem, însă, trece cu vederea că este un actor român făcut oarecum anume pentru rolul lui Don Guritano, atât de binecunoscutul Chicicovici, Hagiescu. Nu voim să zicem că Hagiescu juca mai bine ori mai rău decât Iulian; constatăm numai cu viuă părere de rău că el lipsește din pleiada tinerilor actori ai capitalei. Pentru ce lipsește, nu știm. Destul că această lipsă este o pierdere pentru public, pentru teatru și chiar pentru d. Hagiescu însuși: publicul capitalei a pierdut un actor pe care-l privea cu plăcere; teatrul a pierdut o putere prețioasă și partea de public ce-și avea pe Hagiescu de actor predilect;

iară pentru d. Hagiescu nu este și nu poate fi indiferent dacă joacă alături cu semenii săi ori cu alții.

Patru sunt care au fost în *Ruy Blas* mai presus de așteptarea publicului: d-șoara Vasilescu, d. Velescu și d. Petrescu, apoi d. Manolescu.

Un dar se părea că-i lipsește d-șoarei Vasilescu, întocmai ca d-lor Velescu și Petrescu: mlădioșia. Și în adevăr, în actul II d-șoara Vasilescu abia putea să poarte rolul reginei, care, îndeosebi în acest act, e foarte greu, fiindcă nu e tocmai bine scris. În actul V ne-am încredințat, însă, că d-șoara Vasilescu este o actriță care știe să fie purtată de rolul ei fără să-și piarză stăpânirea de sine.

Tot astfel, d. Petrescu la început nu se mișca decât anevoie, dar în actul al treilea și de aici înainte ne-a încredințat că sunt roluri pe care poate să le joace spre deplina mulțumire a privitorilor, și nu putem decât să ne bucurăm de progresul despre care a dat dovadă în rolul lui Salust.

Despre d. Velescu ce să mai zicem!? Toate sunt în lumea aceasta cu puțință. Erau odată oameni care îl luau drept un actor imposibil: acum însă trebuie să ne închinăm cu toții înaintea unui succes adevărat. Don Cesar de la început până la sfârșit a ieșit de minune.

Dar greutatea întregii reprezentațiuni era așezată pe umerii unui tânăr cu o voce moale, simpatică și aproape copilărească. Ruy Blas! Ce are a face Ruy Blas cu această făptură atât de mlădioasă și oarecum fragedă? Când intră în scenă, Manolescu ne face impresia unui băiat care voiește să poarte sarcina titanilor, și îl vedem parcă strivindu-se sub greutatea pe care o poartă.

E prea tânăr Manolescu pentru rolul unui om care, după ce a vânturat țara, se pune să reîntemeieze o împărăție surpată. S-ar putea face mai bătrân, dar vocea îl vinde; în zadar pune mustață groasă, căci tot flăcăiandru rămâne. Aceasta nu e vina actorului, e însă un lucru pe care nu trebuie să-l trecem cu

vederea când judecăm despre efectul și valoarea jocului. Jocul, fie cât de frumos, dacă nu e tocmai potrivit, multora le pare greșit.

Niciodată nu s-a pomenit un actor român care să zică versurile atât de bine ca Manolescu și, dacă e vorba, pizmuim pe d. Olănescu de mulțumirea pe care trebuie s-o fi avut auzindu-și versurile zise de Manolescu. Când Manolescu le zice, ele curg ca izvorul limpede, încât nu o silabă, nu un sunet, dar un hiat nu se pierde, și urechea rămâne amăgită de plăcuta înșirare a sunetelor. Astfel, când tirada lungă din actul al treilea se sfârșește, auzitorii constată cu părere de rău că a fost prea scurtă.

Gesturile și mimica dlui Manolescu nu-i sunt mai prejos de avântul și claritatea dicțiunii. Fieștecare moment în parte e desăvârșit, ori cel puțin destul de aproape de desăvârșire.

Dar este un lucru pe care junele nostru trebuie să-l învețe: stăpânirea de sine. Nu știe să menajeze efectele; o ia prea repede și cu prea mult zel de la început; își cheltuiește toate puterile înainte de vreme, și pentru aceea întregul joc face impresia unui lucru răsfirat și lipsit de unitate.

Ce frumos e începutul actului întâi! Pe la sfârșit, însă, el cade, și nu cade fiindcă actorul joacă în urmă cu mai puțin avânt, ci fiindcă își dăduse prea mult avânt la început. – Începând de la actul al treilea, d. Manolescu își poartă apoi rolul cu măiestrie și îl duce, rădicându-se mereu, până la actul V, când pare obosit, și tocmai prin aceasta produce un efect puternic. Scena între regina, Salust și Ruy Blas este cea mai bine jucată dintre toate, și îndeosebi d. Manolescu în această scenă ni se dovedește de [*sic*] un actor cu talente extraordinare. Tocmai, însă, bunul cumpăt, cu care îl vedem jucând în acest act, dă întregii scene o deosebită înălțime estetică.

Legea artistului trebuie să fie stăpânirea asupra pasiunilor pe care le înfățișează.

TEATRUL ROMÂNESC

Societatea dramatică națională în anul acesta a mai căpătat în sânu-i o nouă societară de mâna întâia, al cărui [*sic*] nume este destul de cunoscut publicului românesc, și care cu drept cuvânt, între toate femeile din Teatrul Național, se poate numi o artistă eminentă: voim a vorbi despre d-na R. Stavrescu, pe care în zilele astea publicul o va vedea pentru întâia oară în această stagiune. D-na R. Stavrescu se va arăta în *Comediana*, unul din rolele sale de predilectie. Celor ce au mai văzut pe artista română în acest rol este de prisos să le mai atragem atenția asupra afișului, ce va anunța, precum aflăm, în curând întâia reprezentație a *Comedianei*. Celor ce n-au mai văzut-o, ne credem datori a le atrage serioasă atenția, ca să nu scape acest spectacol din toate punctele de privire interesant. – *Comediana* este o piesă în care cele mai frumoase sentimente, caracterele cele mai interesante, unele înalte, altele triviale, sunt cu mult meșteșug tesute ca să dea naștere la o acțiune foarte dramatică, plină de situații teatrale. – D-na R. Stavrescu joacă rolul artistei. O altă societară, nu mai puțin simpatică publicului, d-na Sarandi, joacă rolul falsei artiste. E foarte interesantă împletirea acestor două existențe, – una, reflexivă, plină de sentimente mari, și a cărei viață stă în domeniul idealului; alta, ușoară, neroadă, plină de patimi comune, și pentru care tot ce nu e realitate, tot ce nu-i pipăit nu are ființă. Opoziția acestor două caractere și

situațiile dramatice ce se nasc din ciocnirea lor este resortul de căpetenie al acestei drame.

Marti, 21 n., va fi întâia reprezentație a *Comedianei*. Lângă numele unei artiste de atâta merit, cum este d-na R. Stavrescu, nu pot să treacă laudele banale cu cari cronicarii teatrali încarcă, prin anticipare, unele nume ce nu strălucesc decât numai prin lipsa de merit a celor ce le poartă. Meritul și adevăratul talent sunt mult mai presus de nevoia reclamei, și de aceea ne mărginim numai a anunța reprezentația de reintrare a artistei R. Stavrescu.

CRONICA TEATRALĂ

Teatrul Național a intrat cu stagiunea aceasta într-o eră de adevărat progres. Din toate punctele de vedere, această instituție a luat acum un avânt îmbucurător, care ar fi de dorit să meargă tot înainte. Producțiile nouă ale stagiunii (*Copila din flori*, *Hamlet*, *Scrisoarea pierdută*, *Boccaccio* și, în sfârșit, cea mai importantă dintre toate, *Ovidiu* al eminentului nostru poet d. V. Alecsandri) au fost în genere bine interpretate, și, potrivit mijloacelor încă neîndestulătoare ale teatrului nostru, bine puse în scenă. Precum se vede, lipsa relativă de mijloace provine în parte și din mărginirea activității Societății dramatice la numai trei reprezentațiuni pe săptămână, și acesta tocmai în lunile de iarnă. Un teatru așa de mare, cu atâta personal artistic, cu un aparat de scenă și de administrație atât de numeros, nu poate face bune afaceri și prin urmare nu poate nici artisticeste progresa într-un chip normal – fiindcă mai ales în teatru cestiunea artistică este strâns legată de cea financiară – pe câtă vreme produce sistematic numai trei din șapte părți ale timpului. Pentru a produce bine, trebuie să câștige mult, și pentru a câștiga mult, trebuie să producă mereu. Trebuie dar neapărat adoptată sistema reprezentațiunilor fără întrerupere în toate serile; asemenea, trebuie adoptată și sistema *seriilor*: o piesă pusă pe afiș trebuie jucată neconținut, și șirul ei nu trebuie întrerupt decât atunci când ar da un deficit. Spre a pune o piesă în scenă,

mai ales una originală, se cere munca autorului pentru a o scrie, munca actorilor pentru a o studia și munca întregului aparat al regiei de scenă pentru a o *monta*. Această muncă multiplă trebuie plătită din produsul piesei. Cu cât piesa rezistă mai mult, cu atât aduce mai multe foloase: economicește poate plăti mai îndestulător cheltuiala de puteri ce ea a necesitat; artisticește, dă pas actorilor să prepare mai în tihnă alte producțiuni, îi deprinde a studia mai bine rolurile, iar pe public a nu cere de la reprezentațiile pieselor alt decât o exhibițiune cât se poate mai îngrijită și mai proprie de artă teatrală, iar nu o serie variată de romanuri ori de povești în acțiune, dintre cari una ar înceta să mai fie interesantă o dată ce el ar cunoaște-o, trebuind numai-decât altă nouă spre a-i mai deștepta interesul pentru teatru.

În teatru este, sau trebuie să fie, mai puțin importantă întrebarea *ce* se joacă, decât *cum* se joacă. Că trebuiesc amândouă elementele, literatură și interpretatie, să fie bune pentru a produce ceva perfect mulțumitor pentru public nu încapе vorbă; dar tot asemenea nu încapе vorbă că între două teatre dintre cari unul ar juca foarte bine o piesă destul de mediocră, iar altul ar juca foarte rău un cap-de-operă, cel dintâi este *un teatru* mai bun. Era un timp, nu demult, când întreprinderile teatrale, curat private, având o existență nehotărâtă și provizorie, nu puteau subzista decât apelând numai la o infinită varietate de spectacole, mai toate melodrame franțuzești de senzație; toate romanurile de boulevard, toată literatura de industrie, dramatizate, treceau una câte una într-o stagiune de patru luni. Publicul îndărătnic la citire găsea la teatru romanul gata în acțiune; într-o seară vedea desfășurându-se înainte-i, cu toate fabuloasele ei peripeții, o poveste viu ilustrată, care ar fi costat cu mult mai mult timp și atențiune pentru a fi citită. Piesele montate într-un mod absurd se jucau într-un mod ridicul, pentru că într-o săptămână trebuiau cel puțin două cu totul nouă: era un fel de muncă silnică artistică, făcută cu oameni de strânsură, și care trebuiau să ucidă și rarele talente

ce din întâmplare se iveau între aceia. Din norocire, timpurile acelea au trecut; Teatrul Național este astăzi o instituție de stat, cultura se lățește tot mai mult, publicul încetul cu încetul se deprinde a privi teatrul ca teatru, și astfel, câtuși de puțin interesantă să fie piesa, numai bine să fie jucată, totdeauna munca artiștilor va fi potrivit răsplătită. Cu bucurie constatăm că se face de amândouă părțile un progres paralel: de o parte teatrul a început a lucra în sensul cel adevărat, de altă parte publicul, fără deosebire de clase, a dovedit, mai ales în stagiunea aceasta, că susține Teatrul Național cu toată bunăvoința.

Este de dorit și sperăm că atât Societatea dramatică, cât și publicul să continue pe calea cea bună pe care în fine au apucat. Fără îndoială că o instituție tânără cum e Societatea noastră dramatică, deși compusă în mare parte de artiști plini de talent, nu poate da producțiuni necriticabile; de altă parte, administrația Teatrului Național, neavând încă o tradiție stabilită, nu și-a putut până acum fixa bine o sistemă de vederi, cum au toate instituțiile de același fel mai vechi din străinătate; însă prin mai multă disciplină, trageră de inimă și cunoștință de cauză din toate părțile, Teatrul Național, cu elementele de care dispune și cu situația de stat ce i s-a creat, va putea ajunge la o stare mai înaltă de dezvoltare. Se înțelege că pentru această înaintare, mai mult decât pentru orice, competența este neapărată, și fără a contesta deocamdată niminui această competență, vom face din vreme în vreme sub această rubrică, asupra mersului Teatrului Național, observațiile noastre, cu încrederea că o părere bună niciodată nu strică și este oricând bine primită de către aceia cari, dacă nu le ajunge totdeauna competența, îndeplinesc lipsa prin o mai mare bunăvoință. La Teatrul Liric Regal din Stockholm s-a cântat în stagiunea aceasta *Neaga*, operă romantică, al cărei subiect este tras din viața poporului român, de *Carmen Sylva*. Opera s-a jucat cu costume românești originale și a avut un succes strălucit.

CRONICA TEATRALĂ [I]

Direcția generală a teatrelor a voit să dovedească în stagiunea aceasta că și cu băieți și tinere de la noi se poate face ceea ce odinioară făcea *papa* Franchetti cu *ragazzi* italieni – și a dovedit-o cu prisos: *ragazzi* bătrânul impresariu au rămas cu mult pe jos.

Sâmbătă, 28 septembrie, s-a deschis stagiunea Teatrului Național cu *Lucia de Lamermoor*, precunoscuta operă lirică a lui Donizetti.

Rugăm pe cititori să nu ne ia în nume de rău că-i scutim de notița de rigoare despre viața melancolicului compozitor și despre circumstanțele în cari s-a produs și executat întâia oară această operă. S-au făcut de atâtea ori acele notițe de câte ori s-a dat la București *Lucia*, și de câte ori s-a dat *Lucia* la noi nu se mai poate număra: nu e cucoană de mahala, nu e ștrengar de uliță care să nu cunoască întreaga partiție pe de rost.

Și apoi, unde mai pui flașnetele! flașnetele, flagelul capitalei tânărului nostru regat. Sâmbătă seara, când mergeam la teatru, o flașnetă cânta deval, la „Gambrinus“, aria finală, „*Tu, che al ciel spiegasti...*“, foarte încet și tânguios. Uite, acum, când scriu aceste rânduri, în biroul redacției noastre, casele Lempart pe bulevard – de aceea și zic unii confrăți „foaia de bulevard“ – pe onoarea mea! a început să cânte o flașnetă în curte – e tot cea de la berărie: „*Tu, che al ciel...*“

Dacă Nazarineanul ar propovedui cuvântul astăzi la București literatura biblică s-ar înavuți cu încă o fericire, a opta: „Feriți cei fuduli de urechi, că aceia n-aud flașnetele!”

Asta e partea grozavă a capodoperelor populare și ieftine! Mi-e rușine, dar trebuie să mărturisesc că pe mine multe capodopere de soiul *Luciei*, de care sunt infectate toate răspântiile și toate clavirele din mahalale, mă vâără într-un fel de furnicătură de nervi foarte neplăcută – o senzație analoagă cu efectul ce ți-l produce dulceața de vișine după ce ai luat cu ea multă vreme hapurile lui Morizon.

Am dreptul, prin urmare, să crez că unul dintre cei mai mari șoviniști sâmbătă seara la Teatrul Național am fost eu. Dacă *Lucia* era cântată de nu știu care Biscottina sau Biscottini din lume, nu mergeam. M-a apucat însă șovinismul pe dinainte și am înghițit-o românește de la început până la partea flașnetii; și mergea încet, domol de tot, așa că șovinismul meu a fost pus, probabil, la vreo zece minute de încercare în plus peste vremea cerută de *tempo obligato* al partiturii.

Dar nu face nimica, nu-mi pare rău: când e vorba de așa încercări naționale, fiecare e dator să se sacrifice – chiar și Donizetti.

*

În condițiile în care s-a deschis stagiunea aceasta, este aproape peste putință cuiva, după părerea mea, să facă o critică teatrală amănunțită. În cinci seri am avut: o operă italiană, o tragedie englezească tradusă în franțuzește, după mai multe texte, cam în românește, o piesă-antichitate – cum ar zice elegantul Gion în stilul lui tigheluit – și o operă bufă franțuzească...

E cea mai prodigioasă productivitate ce o poate da un teatru, cu atât mai prodigioasă cu cât toate patru producțiile acestea s-au bucurat de un succes nemaipomenit.

Patru succese nemaipomenite în București însemnează ceva! Publicul nostru este, poate, cel mai cunoscător de pe continent.

Nu știu cum se face, dar în orice seară mă pot prinde că de la galerie până la orchestră nu găsești un găgăuță măcar, unul singur, care să aplaude fără să priceapă, sau care să ia de bani buni cine știe ce speculă șarlatanească și grosolană a sentimentelor de patriotism și naționalism în artă. Nu, nici un găgăuță: toți, de orice sex și de orice vârstă, au o educație artistică hiperrafinată, și nu pot plăti nerozește, oricât ar fi eticheta de națională, o marfă de contrabandă artistică.

Patru succese așa de miraculoase în patru genuri așa de deosebite! pas de te ține cu condeii după ele! O cronică ușoară, mai mult niște notițe generale asupra vertiginosului avânt al teatrului nostru național – iată ce pot face eu deocamdată.

*

Înainte de deschiderea stagiunii, s-a făcut multă discuție despre opera și opereta română. Erau și aci, ca în orice discuție despre ceva ce *are să fie*, pesimiști și optimiști. Ba are să iasă rău, ba are să iasă bine, ba nu, ba da, și, discuția încălzindu-se, pe lângă celelate și cele late, s-au zis și vorbe groase. De aci apoi s-au ivit supărări, cari s-au tradus mai la urmă prin faptul regretabil că Direcția teatrelor a refuzat gazetelor pesimiste locul la care aveau dreptul în Teatrul Național după datină și bună-cuviință.

Ce bine că noi am rămas în acea discuție neutr! noi avem bilet, și, fiindcă ținem mult la el și voim să-l păstrăm, promitem onor. direcțiunii cea mai desăvârșită amabilitate.

*

S-a deschis, în sfârșit, stagiunea în necazul pesimiștilor, și încă d-a dreptul, fără încunjur, cu operă.

D-șoara Leria, deprinsă cu focul rampei, a început bătălia, și era peste putință, cu bravura d-sale artistică, să nu o câștige; cu atât mai bravă însă a fost d-șoara Leria cu cât comparații cari

o secundau erau cu toții recruți nedeprinși, cari intrau pentru întâia oară în foc.

Să facem vorbă puțină despre *Lucia*. Chestiunea întreprinderilor artistice de acest fel internațional este o chestiune curat economică: cât dai, atâta iei – scurtă socoteală. Adevărul acesta îl ilustrează foarte bine împrejurarea că baritonul Popovici este în ajun de a intra la Opera imperială din Viena, Teodorini este la Barcelona sau mai știu eu unde, și Bârseasca este pensionară la Burgtheater.

O ilustrare mai picantă a celor ce zicem se va vedea în anecdota pe care o dăm aci la sfârșit.

*

În toată Europa este astăzi, în legătură cu criza economică, o mare criză de cântăreți de operă – amândouă din cauza Americii. Un confrate al meu, care se pricepe la economia politică, mă asigură că criza economică a Europei se datorește în mare parte cerealelor americane, care inundă piețele vechiului continent.

Eu nu mă pricep la economia politică, dar cum îmi explică de bine confratele meu relația între *cerere* și *ofertă* și între valoarea convențională și cea reală, înțeleg lucrul foarte bine. Atunci stabilesc eu teoria: America ne dă grâne și ne ia cântăreții.

Târgurile bogate, răsărite ca prin minune în câțiva ani pe nomolurile aurifere ale Lumii Nouă, au nevoie de petreceri de lux, și și le pot plăti mai bine decât noi.

Unde mai pui apoi efectele dezastroase ale umidității coastelor americane, care ruinează în scurt timp vocile italienilor, și frigurile galbene, care dau o mortalitate foarte însemnată printre cântăreții de importăție europeană.

Pe un vapor cu destinație pentru Antile se îmbarcase odată un *impressario* cu o trupă de operă. În trupă era și un

tenor care avea în contractul său anume stipulația că numai dânsul va cânta în operele de forță.

Vaporul pornește. Era o seară de basmu: luna plină și marea liniștită. Toată lumea se tolănea pe covertă.

Tenorul începe să cânte o cavatină. Numai decît alt tenor îi răspunde; apoi altul, apoi al treilea și încă unul: erau cinci tenori de forță. Imediat tenorul nostru exclusivist protestează:

– *Signor impresario*, d-ta ai convenit cu mine să fiu numai eu tenor în trupa d-tale, și d-ta mai ai încă patru!

– *Caro signor mio*, răspunde impresariul, d-ta nu știi ce sunt frigurile galbene; întrebă-mă pe mine, să-ți spun. Anul trecut am avut pentru Havana patru tenori și am rămas fără nici unul; anul ăsta am luat cinci, ca să-mi rămâie unul și mie.

Închipuiescă-și oricine puterea de concurență a Americii: pentru ca să capete unul, plătește cinci.

Astfel am ajuns noi, europenii, bătrâni iubitori de teatru liric, în așa hal încât nu ne-a rămas decît să înființăm pretutindeni opere italiene... naționale. Desigur că pe d. Rașianu n-are să ni-l dispute America. Cât e de mititel și de slăbuț delicatul nostru tenoraș, impresariul, care știe ce sunt frigurile galbene, nu l-ar lua în corabie.

*

Dar câte suveniri vesele din copilărie – răposatul Pio Motta, și el se lua la serios! – îmi deșteaptă mie arătarea nobilului lord Arthur Buclaw, ginere nenorocit, care cade în patul nupțial victima pumnalului Luciei, prea credincioasă amantului ei pentru a putea suferi pe un altul!

Nu e vorba, o domnișoară nu ar trebui să fie prea credincioasă unui altuia pentru a nu putea suferi o așa miniatură de ginere. Aceasta a fost chiar un *truc* admirabil al direcției teatrului de a întări efectul tragic al scenei de nebunie și a scuza mai bine crima nefericitei mirese.

Bietul nobilul lord Buclaw! el e ursit pesemne a nu ni se înfățișa nouă la București decât cu niște foarte economice dimensiuni: voce subțirică, talie și mai subțirică, o spadă foarte subțirică și niște pulpe și mai subțirele – prea foarte slăbuț: un fel de lord de post.

Ravenswood are și el cusururile lui: niște maniere prea de ampoi de la primărie; se cam lasă a fi smucit de Lucia pentru a înainta la rampă în momentele acute ale duetului; dar cel puțin e un băiat curățel, bine făcut, și picioarele i sunt mai groase decât spada. Cântă și el cam fals, cam prea sus, dar asta s-ar putea scuza cu aceea că atunci orchestra cântă cam prea jos – și cel puțin cântă, nu fluieră ca nenorocitul său rival.

*

Cine s-ar duce în America dintre toți, știu eu – d-ra Leria. Cu minunatul său talent, cu maniera fină cu care interpretează până și cele mai mici fraze, și cât o prinde de bine a fi pe scenă, de mult s-ar fi și dus, dacă n-ar fi avut o sănătate cu deosebire debilă, care o osândește chiar la o inactivitate artistică, când nu poate cânta aici la noi, unde are îngrijirile și liniștea familiei. În această slăbiciune fizică a simpaticei cantatrice găsim explicarea avantajului că posedăm pe scena noastră o așa de superioară artistă, avantaj de care ne felicităm cu caracteristica cruzime a egoismului omenesc.

*

Despre *Hamlet* și *Fântâna Blanduziei* s-au zis destule. Zilele trecute s-a dat chiar aci o critică amănunțită asupra executării tragediei lui Shakespeare.

Giroflé-Girofla – încă un succes.

Iulian este un om, un adevărat artist: el e comic nu numai pentru el, e comic pentru toți.

Murzuc pare că abuzează de cafea nu numai pentru a-și zugrăvi chipul de maur: glasul îi e foarte înecat și intonează grozav de alături.

Marasquin joacă pe găgăuță cu destulă sinceritate, și la falsete poate da mult înainte nobilului lord Buclaw – în orice caz, e departe de a face o figură așa de tristă ca mititelul scoțian.

Doamna Dănescu, deși bucurându-se de niște proporții foarte respectabile, cancează cu destulă furie.

Cancanul a avut un succes monstru și e totdeauna bisat.

Giroflé, Pedro și Paquitta... nici pe aceste tinere debutante nu e, din nenorocire, primejdie să ni le răpească Lumea Nouă.

*

Dar ce e lumea asta fără cuvânt și, prin urmare, fără scuză?

Într-un oraș mic de provincie a venit un fel de *papa* Franchetti cu câțiva *ragazzi, tutti assoluti*, să dea un șir de reprezentații. Prima reprezentație: *Il Trovatore*, alt capodoperă care-mi face mie efectul dulceții de vișine.

La actul întâi, după canzona Trovatorului la cantonadă, publicul cheamă pe absolutul pe scenă și trage-i:

„*Abbasso, fuori, buffone! Alla porta, canaglia!*“

Și fluierături, și huiduieli zguduitoare, o tempestă turbată.

Bietul Trovator se închină, mulțumește și iese. A doua seară iar așa, a treia seară iar. În sfârșit, a patra seară, în mijlocul unui zgomot infernal, Trovator își scoate casca, înaintează la rampă și face semn că vrea să vorbească. Tot publicul tace și ascultă, și el:

– *Signore e signori*, le zice, știți dumneavoastră câtă leafă am eu ca să vă cânt aici?

– Nu, nu! Cât? din toate părțile sălii.

– Am cinci sute de lei pe lună. Ei! nu cumva poftiți dumneavoastră să vă cânt pe cinci sute ca pentru zece mii? Îmi

pare rău! Apoi dacă eram tenor bun, nu mai găseam eu să cânt în altă parte? Tocmai aici la dumneavoastră era să ajung?

Publicul a fost pe deplin pătruns de logica Tovatorului: din seara aceea s-a făcut pace, și tenorul a mers din reușită în reușită, ba încă la plecare i s-au făcut și ovațiuni.

*

În așteptarea unui al cincilea mare succes, Teatrul Național reia pe rând *Lucia* și *Giroflé*. Se anunță pentru curând sosirea trupei de balet, care să ne dea pantomime. Cel puțin aceia n-au să cânte.

CRONICA TEATRALĂ [II]

Un copil răsfățat, un *Pepi* sau un *Toto*, a trăit în sânul familiei până la o vârstă cam înaintată. *Papa* și *maman* i-au permis să bage mâna în bucate, să se strâmbे la lume, să se vâre în conversația oamenilor bătrâni, să ocărăscă și să înjure pe trecători; i-au zis că e admirabil, extraordinar, fenomenal de frumusețe și de spirit; l-au lăsat să fie leneș și să arunce cartea în capul pedagogului; într-un cuvânt, *papa* și *maman*, dintr-o dragoste rău inspirată, i-au încurajat copilului toate neroziile.

Domnul *Pepi* al nostru a ajuns acum băiețel așa de mare, încât *papa* și *maman* trebuie să se despartă cu lacrimi de dânsul și să-l înfunde într-un pensionat. Junele nostru merge în institut cu acea zestre de rele năravuri, care a progresat, grație complezenței părinților lui simpli, până într-atât, încât a ajuns nesuferită pentru lumea străină.

La pensionat, numaidecât, domnul *Pepi* începe să capete observații, admoniții și în sfârșit pedepse, una mai aspră decât alta. Închipuiască-și oricine figura lunguiață și ochii rotunzi ce-i face băiatul când aude observația aceasta:

„Domnule *Pepi*, ceea ce faci d-ta nu se face: mergi la arest!”
Scurt.

D. *Pepi* se revoltă, țipă, plânge, se zvârcolește; dă din mâini și din picioare: un adevărat scandal!

Cum se poate, el, admirabilul, extraordinarul, fenomenalul, să capete observații! să fie pus la arest! Și seara, când merge acasă, face o reclamație plină de obidă lui *papa* și lui *maman*, că l-au certat la școală și că el nu vrea să mai meargă să învețe.

Dar o să-mi zică cineva: ce are a face istoria lui *Pepi* cu teatrul?

Iată ce are a face.

Istoria băiatului corupt de laude și aplaude este numai o parimie: junele cel imposibil, care se minunează și se revoltă grozav când i se face cumva o observare critică, este Teatrul Național. Ca și *Pepi*, teatrul nostru s-a deprins a nu citi despre dânsul la gazetă decât: „Domnul X... admirabil! doamna Y... fenomenală! domnișoara Z... sublimă!”

Și astfel, când un om care pricepe lucrul cutează să rupă armonia acestor platitudini și să zică de bună-credință: „Domnul X... fals; doamna Y... lipsită de talent; domnișoara Z... imposibilă“, ține-te: obidă, nervi și istericale!

Întrebăm: până când copilăriile astea *à la Pepi* cel fără viitor?

Noi, artiștii, scriitorii, cronicarii, publiciștii, suntem oare o familie în sânul căreia trebuie să ne tămâiem reciproc și mutual spre a face admirația unui public de gură-cască? Ar fi trist să fie așa.

Nu. Noi suntem o seamă de oameni pe cari dispozițiile noastre intelectuale și morale ne-au abătut de la o cale mai utilitară în viață și ne-au împins la niște cariere a căror răsplată completă nu poate sta decât în înalta satisfacție morală că, supunându-ne unei irezistibile vocațiuni, am muncit pentru cultura poporului nostru cu sinceră iubire de adevăr.

Și afară de aceste considerațiuni mai înalte – prea înalte poate pentru unele naturi deplasate în mișcarea artistică – să ne coborâm chiar pe terenul mai strâmt al personalității unui artist: nu au obosit încă domnii și doamnele de la teatru de eternele laude banale cu care îi încarcă zilnic gazetele noastre?

Cum adică? Noi, care ne pretindem că facem artă, literatură și știință, suntem, în mijlocul societății noastre, o conjurație, o conspirație, al cărei cuvânt de ordine ar fi nesinceritatea, neadevărul și tragerea pe sfoară a publicului profan, mai puțin deprins decât noi la judecata lucrurilor de artă?

Nu, nu poate fi astfel, și – oricât ne-ar părea de rău dacă aceasta ar produce oarecare nervozitate în anumite locuri – ne simțim datori a-i spune teatrului nostru adevărul și a-i arăta cusururile ce trebuie să și le îndrepte. Făcând aceasta, credem sincer că facem mai mult bine copilului nărvit de răsfățuri decât i-au făcut aceia cari l-au încurajat în relele sale deprinderi. Și astfel, cât timp împrejurări materiale nu ne vor împiedeca de la îndeplinirea acestei datorii, o vom îndeplini-o după puterea noastră.

Știe cineva ce e teatrul, atunci trebuie să știe asemenea că: un artist necriticabil nu poate exista, o piesă fără cusururi nu se găsește până acuma, și o reprezentație teatrală absolut perfectă nici nu s-a văzut, nici nu se va vedea vreodată. Ei! nu e o copilărie să pretindem că aceste minunății nevăzute în toată lumea s-ar putea vedea la noi, în București?

Chestia în artă nu stă în atingerea absolutei perfecții, ci în o relativă lipsă de imperfecțiuni. Și tocmai aci stă rolul criticei: să semnaleze imperfecțiile și să recomande eliminarea lor, dacă lucrul e cu putință.

Astfel, de ce e Manolescu mult mai bine în *Hamlet* decât în *Ruy Blas*? Pentru că în cel dintâi e mult mai puțin imperfect decât în cel de-al doilea. Și e mai ușor unui talent tânăr și sănătos să se apropie mai mult de perfecție într-un rol așa de bine făcut, cum este melancolicul și simpaticul prinț al Danemarcei – cu nehotărârea lui, cu desprețul lui pentru deșertăciunile omenești, cu filozofia lui și cu dorul acela, pe atât de neseecat pe cât e de neajutat de energie, de a răzbuna pe nobilul și nefericitul său tată – decât rolul lacheului blagoman

și impertinent, debitând toată seara tirade piramidale, în care-și face reclama mărețelor sale calități de inimă.

Firește, pentru o natură înzestrată și încă nedepinsă îndeajuns ca a lui Manolescu, e mai ușor a compune o figură shakespeareiană plină de adevăr decât un rol sec și imposibil de fals, product tipic al unei școale literare pe care pentru teatru n-o mai poate scăpa de părăsire și uitare nici chiar teatrul retoric și frumusețile stilistice ale unui Victor Hugo sau Schiller.

Ceea ce zicem de Manolescu în *Hamlet* și *Ruy Blas* vom zice și de d-na Ar. Romanescu-Manolescu în *Ofelia* și *Jeanne d'Arc*.

Dar cum? cutezi să critici pe Victor Hugo și pe Schiller? Da. În țara noastră, care e reputată ca foarte liberală și progresistă, poate că ne-a mai rămas să mai scuturăm jugul unui rest de fetișism și să cucerim încă o libertate foarte necesară culturii publice: libertatea judecării în materie intelectuală. S-a apucat odată să se știe că Victor Hugo și Schiller au fost mari poeți, s-a mântuit: dacă vrei să-ți găsești beleaua, poftim de spune cuiva, și mai ales acelora ce n-au habar de scrierile acestor doi poeți, că *Ruy Blas* și *Fecioara de la Orléans*, cu toate admirabilele lor calități lirice, au ca bucăți dramatice o foarte contestată și slabă valoare.

Și cu toate acestea, dacă ar fi să-mi stârnesc o revoltă tot așa de mare în cercurile noastre artistice ca și cu cronica mea trecută, cutez a-mi spune părerea.

Faptul cum că Victor Hugo și Schiller au fost mari gânditori, niște înalte talente artistice ca poeți lirici, nu împiedică deloc ca piesele lor teatrale să aibă, în loc de scene, niște conferențe, și, în loc de acțiune, numai o sarbădă concurență de tirade retorice. Aceste piese nu au în ele nici un tip, nici un caracter posibil și susținut; ele, de pe teatru, ca de pe o tribună, îndoapă publicul cu un optimism tendențios revoltător, arătându-i o galerie de păpuși – lipsite de atributele fatale ale vieții reale – toate bune, toate generoase și poetice, care toate

vorbesc într-un lirism trandafiriu, insuportabil până la urma urmelor pentru publicul modern. Din piesele acestea se pot scoate acte întregi, și piesa rămâne tot piesă, și fiecă act e de sine stătător, ca și un organism de pe treapta zoologică din urmă, care, fragmentat în câte părți voiești, îți dă tot atâtea vietăți de același fel.

Și cât sunt de grele de jucat, tocmai pentru că sunt false și indigeste!

Dar să mă opresc aci. Să critic eu pe Victor Hugo și pe Schiller! Cum se poate?

Să trec dar la lucruri mai vesele și mai puțin compromițătoare.

La *Ruy Blas* aveam în bancă lângă mine un vecin glumeț. Ruy Blas, ajuns prim-ministru, maltratează în o tiradă gigantică de 104 versuri pe miniștri, pe care-i surprinde certându-se ca bandiții, în gura mare, la consiliu în palat, în picioare, în lipsă de scaune, certându-se asupra împărțirii bunurilor Spaniei. Miniștrii – vreo cinsprezece, toți coriștii (pe atunci Spania avea cinsprezece departamente, se vede) – sunt foarte nespălați și rău îmbrăcați.

Vecinul meu din bancă îmi șoptește observația:

– Eu în locul lui Ruy Blas nu m-aș mira deloc că jefuiesc Spania; niște bieți zdrenturoși și nepieptânați ca ăștia cu greu pot rămâne oameni de treabă!

Adevărul e că tot firul, poleielile și mătasea le luase onestul Ruy Blas, ca tot lacheul ajuns, și colegii din minister aveau aerul nici chiar de bandiți, ci de-a dreptul de cerșetori.

Regina din *Ruy Blas* are un vecinic surâs, grozav de dulce și de familiar, care contrastează într-un chip picant cu dignitatea cerută la curtea ei așa de rigidă. Tocmai această rigiditate ultracatolică o face pe rotunjoara Maria de Neubourg să exclame:

„De când sunt, de-un an, regină, mă sting...”

La acest strigăt de mâhnire al blondei și durduliei germane, vecinul meu din bancă îmi observă:

– De un an se stinge! Închipuiește-ți ce proporții trebuie să fi avut acum un an!

Observarea trecătoare a vecinului meu are un important fond de adevăr, și anume acesta: artistul dramatic este un executant instrumental, al cărui instrument este însăși ființa lui materială.

Un instrument poate fi minunat pentru o anumită bucată, foarte nepotrivit pentru alta, absolut imposibil pentru o a treia.

Țipătul feroce de alarmă nu ni-l poate da clarineta guturăiată: ni-l dă trâmbița metalică cu glasul ei strălucitor și eroic. Dar pentru aceasta, cu accentele-i mai slabe, și melancolice și vesele, clarineta nu rămâne un instrument mai puțin pretios: când e vorba a ne da fraza idilică, pastorală, o trâmbiță ce se respectă trebuie să lase clarineta să-i treacă înaintea.

Astfel, o artistă care se bucură de niște proporții relativ fericite este, prin chiar aceste avantaje demne de invidiat în viața privată, împiedicată de a ne reprezenta pe scenă personaje suferinde sau prea eterice. Tot asemenea, pe o damă cu proporții și linii mai delicate, micuță și agilă, nu o prinde deloc – cu atât mai puțin cu cât și-ar da mai multe eforturi – să joace pe o viteză amazonă.

Nepotriviri de acestea ne amintesc totdeauna concertele populare ale muzicelor militare dirijate de sergenți-majori, care fac furori la grădinile publice din provincie cu variațiile *Carnavalului de Venetia* executate pe trâmbiță. Pentru gură-cască din provincie lucrul face un efect amețitor; pentru cine are, însă, gustul cătuși de puțin dezvoltat, e o anomalie artistică intolerabilă.

Nu e foarte greu a arăta că e adevărat ceea ce spunem. E așa de plăcută apariția doamnei Ana Manolescu în Casilda din

Ruy Blas; e așa de gentilă și de convenabilă malițioasa spaniolă, încât ne rămâne dintr-o bucățică de rol o impresie mult mai vie decât din tot bagajul liric al eroinei din piesă. Asemenea și contele d'Onate, care n-are decât câteva replici, în raport cu colosalul *hors-d'oeuvre* Don Cesar de Bazan, căruia i se consacră un act întreg, al patrulea, tocmai când acțiunea ar trebui să se precipite.

Pentru ce? Pentru că instrumentele sunt potrivite, în acord, și se cântă bine pe ele.

Un alt exemplu, prin contrariu: Panu, în *Jeanna d'Arc*, apare în sfite grele, cu cârja arhiepiscopală, ca monseniorul de Reims. Deocamdată, publicul nu recunoaște sub venerabila barbă pe simpaticul comic: cum deschide însă eminentia-sa gura, deși spune lucruri foarte catolice, toată sala izbucnește într-un acces de veselie nebiruită. Nu e vorba, între noi fie zis, și eminentia-sa monseniorul de Reims prea seamănă cu popa Zăbavă. Și, în fine, Manolescu, un începător, cu toate imperfecțiunile lui, este preferabil în *Hamlet* lui Rossi, cu toată virtuozitatea acestuia. Rossi este un virtuoz; el joacă pe Hamlet și pe Romeo cu o interpretare miraculoasă. Ce folos însă? E o cavatină de Rossini, cu ruladele, pichetatele și fioriturile ei, executată exact și bine, dar... de un trombon.

Nu! asta nu ne poate da o mulțumire artistică deplină; și de aceea preferim pe Manolescu.

Așa e, actorul este un instrument, al cărui instrumentist este înăuntru: spiritul, sufletul lui. Interiorul artistului – acolo stă cheștiunea cea mare; pentru că, mai la urmă, orice corp sănătos și întreg ar fi un bun instrument pentru teatru; dar câte instrumente admirabile, în interiorul cărora doarme o brută, incapabilă de a înțelege oricât de pe departe ce minuni ar putea face cu el; – interiorul, cu înțelegerea și simțirea lui!

Despre Préville, vestitul comic și profesor francez, se povestește următoarele:

O elevă care voia să debuteze repeta dinaintea lui scena de jale a unei amante delăsate pentru o alta de amant-u-i necredincios.

– Mai cald, domnișoară, mai cald! îi zicea mereu profesorul.

Fata, însă, nu ieșea din al ei. În sfârșit, Préville, plictisit, strigă:

– Pentru numele lui Dumnezeu, domnișoară! d-ta ești aici o amantă trădată și părăsită, fii mai caldă!... Ai dumneata amant?

– Da, domnule.

– Cum îl cheamă?

– Ernest.

– Îl iubești?

– O, da!

– Mult?

– O, da, foarte mult.

– Ei! ia presupune că te pomenești odată cu o nenorocire: Ernest, pe care-l iubești așa de mult, te lasă și fuge cu o prietină a d-tale; îți pierzi amantul pentru totdeauna: ce faci?

– Iau altul.

– Altul! strigă Préville deznădăjduit. Altul! Domnișoară, lasă-te de teatru și apucă-te de cusătorie!

Bună vorbă, dar să poftească s-o zică la teatrul nostru daca vrea să treacă numaidecât de dușman al instituțiilor noastre naționale.

Cum se poate să nu încurajezi începuturile noastre de cultură?! Dar, slavă Domnului! de la 1835 în fiecare an – și e jumătate de veac la mijloc! – ce facem alta decât să încurajăm mereu la începuturi? N-ar fi odată vremea să isprăvim cu începuturile astea interminabile?

Însă mă pun contra unui curent aproape general. Tocmai; recunosc. Dar de când n-are cineva voie să gândească și să-și spună părerea daca n-o mai împărtășește și un altul? Se critică

la noi tot, și profan și sacru, se critică aspru cei mai însemnați bărbați politici; din nenorocire, critica merge și mai departe; și teatrul să rămână sacrosanct, să n-aibă nimeni dreptul să vorbească de el fără să se închine? Ce absurdități sunt astea?

Și-apoi, dacă n-am dreptate, ce-i pasă teatrului de ce zic eu?

E o întreagă lume care, neavând pretenții de artă, n-are unde să se arate iarna ca *saïson* decât la teatru. Părerile unei critice izolate n-are decât să le nesocotească acest teatru, care se găsește într-un caz analog cu al birtașului din următoarea anecdotă:

Un prieten al meu, după o călătorie de o zi în căruță de poștă, ajunge seara zdruncinat și flămând într-un orașel de provincie. În orașel, un singur birt; intră și zice birtașului:

– Domnule, mi-e foame grozav; dă-mi ceva; ce ai?

– Stufat.

– Stufat! nu pot să sufăr; nu mănânc stufat!

– Ba ai să mănânci, zise birtașul imperturbabil.

– Cum asta, să mănânc? Nu mănânc deloc, mă iartă!

Și iese trântind ușa. Caută alt birt, nu e; vreo cafenea, nu găsește. Se plimbă un sfert de ceas, două, trei; în sfârșit, biruit de oboseală și de foame, intră iar:

– Ei, dacă n-ai altceva, dă-mi și stufat.

– Nu ți-am spus eu că o să mănânci? zise birtașul triumfător.

O ÎNTÂMPINARE PERSONALĂ ÎN CESTIUNEA TEATRULUI NAȚIONAL

Domniilor-lor

Domnilor redactori ai ziarelor din București

Iubite confrate,

De două luni de zile am înalta onoare de a fi numit director general al teatrelor în locul onor. dlui C.I. Stăncescu, demisionat în urma unei inspecțiuni financiare, care a găsit casa teatrului într-o stare foarte neregulată.

Numirea mea a făcut obiectul multor comentarii, unele simpatice, altele ostile, în deosebite cercuri. Nu ar fi nimic de zis în această privință; fiecare e liber să judece un lucru așa cum îl taie capul și cum îl îndeamnă inima. Dar se întrebau unii: care sunt titlurile acestui *om tânăr* și de naștere *obscură* pentru a ocupa un loc pe care îl ocupaseră niște bărbați așa de *venerabili* și de nume *ilustru*, ca domnii Ion Ghica, Gr. C. Cantacuzino și C.I. Stăncescu? La această întrebare, care încă din când în când se mai face prin unele locuri, răspund:

Întâi: Având de mult – pe când a fi *junimist* nu era așa de neprimejdios lucru ca acum – fericirea să fiu admis în societatea literară „Junimea“, m-am făcut cunoscut în acest cerc ca un scriitor conștiincios și ca un foarte călduros amator de teatru și de muzică. Dacă mi-e permis a fi indiscret, în acest

cerc, de aminteri cam dificil la gusturi, m-am bucurat totdeauna, și ca amator și ca cunoscător, de o oarecare deosebită stimă. În sânul acestei colonii literare, pierdută într-o vreme de nebulozitate politică din atenția publicului, am avut câteodată și cu producerile mele, și în schimbul de idei mici succese, a căror scumpă amintire nu se va șterge niciodată din inima mea; căci acele succese, datorite, firește, mai mult bunei voințe a frunțașilor cercului decât talentului meu – care nu mă îndur a zice că nu era pentru ceva și el în aceasta – m-au încurajat a lupta multă vreme cu asprimea soartei și cu prigonirea oamenilor.

Al doilea: Eram un om care mai mult sau mai puțin treceam în fața publicului de autor dramatic – știți, iubite confrate, că eu, actualul director al teatrului, sunt autorul pieselor *O noapte furtunoasă*, *Leonida față cu Reacțiunea*, *O scrisoare pierdută* și *D-ale Carnavalului* – și încă un autor dramatic *unic* în țară... Nu vă speriați, iubite confrate, *unic* nu prin talent, ci prin altceva: eram și sunt unicul autor dramatic fluierat... Și ce fluierare!... Le auz încă... De atunci ocolesc stradele cu linii de tramways, de atunci am rămas cu un fel de antipatie de anarhist contra sergenților de oraș; semnalele lor mă aruncă într-o melancolie foarte neplăcută.

Suficiente sau nu aceste titluri ale mele, față cu titlurile literare și special teatrale ale onor. mei predecesori – am fost numit.

Îndată ce am venit la teatru director, am descoperit, afară de cele găsite de d. inspector financiar Constantinescu, niște greșeli de administrare, din care cea mai slabă s-ar numi *patentă incapacitate*, iar cele mai grave se numesc *delapidare*, *abuz de încredere* și *furt*.

Când un om însărcinat să mânuiască bani publici ia din acei bani și-i întrebuițează pentru nevoile sale particulare, se numește *delapidator*; când un om subtilizează o valoare ce i s-a

încredințat și caută să nu dea seama de ea, se numește *abuzator de încredere*, și acela care își însușește dintr-o casă de fier o sumă a altcuiva anume se numește *hoț*. Nu e așa?

Cum se numește acum acela ce, fiind mai mare peste necredinciosul depozitar, îl îngăduie îndelungă vreme, ani întregi, să exercite aceste industrii? Acela, mai-marele, se numește în mai multe feluri, după motivele diverse ale îngăduielii sale: dacă cu știință, *complice*; dacă din nebăgare de seamă, *negligent*; dacă din încredere oarbă, prea din cale-afară *naiv*; dacă din nepricepere, *incapabil* – în toate cazurile și dânsul e foarte vinovat.

Dar numai atâta am găsit eu la teatru?

Dar risipele? dar favorurile? dar incapacitatea profesională? dar trândăvia, desprețul datoriei, lipsa de disciplină, de ordine și de autoritate, duse până la cea mai complectă anarhie?... Aș putea da interesante amănunte publicului *friand* de de-alde astea, dar i le rezerv pentru la vreme.

O să-mi ziceți însă că nu e frumos ce fac eu acuma, că nu e bine să mai acuz pe niște oameni deja osândiți și executați, că e de prisos să mai denunț și combat o sistemă deja răsturnată. Așa ar fi, dacă acea sistemă n-ar găsi încă interesați care să o regrete și dacă acei executați s-ar astâmpăra și m-ar îngădui pe mine, care până acuma n-am făcut nici bine, nici rău, să încep măcar a face ceva. Să încep a lucra și apoi să mă critice, fie chiar nevolnicii și răufăcătorii; dar să-mi dea pace să încep. A critica și învinovați chiar pe nedrept lucrarea cuiva, mai merge; dar a-l sfâșia când d-abia se pregătește a lucra, asta este culmea lipsei de spirit. Nedrept, bine! dar stupid... asta e răul!

Căci ia să vedem ce este această furtună contra mea, această goană al cărei scop se vede cât de colo a fi să nu pot eu nici începe lucrul.

De la oameni din rândul publicului imparțial să vie aceasta? Nu e de crezut. Eu publicului nu pot îndeajuns să-i mulțumesc de cât m-a încurajat și de câte simpatii, poate prea calde în raport cu meritele mele reale, mi-a acordat ca autor dramatic, ca om de teatru adică.

Goana aceasta aci ia forma machinațiilor și zgomotelor surde, a bârfelilor triviale, a denunțurilor maloneste, a scrisorilor anonime pline de înjurături și de amenințări de atacuri cu mâna armată; aci se traduce apoi în notițe de gazetă brodate cu împunsături nervoase, adesea puerile, în informații născocite și absurde, în injurii brutale chiar. De unde să fi pornind toată această campanie?

Eu am cuvinte să bănuiesc că ea vine de la aceia cari *s-au dus*, aliați, poate, cu aceia cari ar fi vrut *să vie*. La aceștia apoi se mai aliază poate și câteva persoane (din fericire puține la număr) cari, prin căderea sistemii vechi de dezordine și gheșeftărie – scuzați-mi acest termen, nu găsesc altul mai propriu – sunt puse în neputința de a-și mai realiza în teatru câștiguri nedrepte și arbitrare, sau a-și mai face micile capriții personale. Aceste persoane mă acuză cel puțin mai precis decât cei dintâi: bărbații spun că merg cu spiritul de stricteță la datorie și de ordine până la asprime; femeile – că nu sunt destul de politicoși și de galant. E natural să li se pară astfel unor deprinși prea mult cu vechea sistemă. După dezordine – intrarea prea bruscă pe calea ordinii, după îndelungă anarhie – restabilirea autorității normale fac efect aspru, efect ce de aminteri îl face orice reacțiune în sensul bun al cuvântului; deocamdată cam doare, ce e drept, dar face pe urmă bine. Așa se întâmplă și cu copiii prea mult răsfățați acasă când dau de ordinea severă a școlii regulate.

Dar această stricteță mi-o impun și mie însumi, tocmai pentru ca să n-aibă nimeni încotro. Intru dimineața la opt ceasuri în teatru, lucrez în biurou până la 11; la 11 precise trec

în sala probelor, unde dirijez cu regizorul, d. Gusty, repetiția până la 3 d.a. De la 3 până la 6 teatrul e închis, avem pauză. La 6 precise, nici un minut mai târziu, sunt în sala probelor, unde lucrez cu cea mai amănunțită luare-aminte la pregătirea spectacolelor. Viu cel dintâi la teatru și ies cel din urmă, când s-a sfârșit repetiția de seară, la 10 ceasuri.

Oamenii de serviciu și artiștii pot să atesteze despre aceasta.

Iată ca muncă materială.

Acuma, de priceput, ce să zic? Omul e om, și nu-mi vine a zice tocmai că nu mă pricep la a alege, ba la nevoie chiar a face o piesă de teatru, a o pune în scenă, a conduce personalul artistic...

Dar, în sfârșit, astea le va vedea publicul imparțial, se înțelege că vorbesc aci de publicul care plătește, nu de publicul care vine gratis la teatru. Acela va judeca la iarnă dacă am știut a organiza aparatul, după cum acesta va funcționa.

Cu multă emoțiune, se înțelege, aștept judecata publică, dar nu tocmai lipsit de încredere.

Teatrul – oricât le-ar părea rău unora de aceasta – se va deschide dar ca de obicei la 1 octombrie. Nu suntem încă fixați cu care piesă vom începe; e probabil, însă, că vom începe ori cu *Agaki Flutur*, comedie în 3 acte de d. Alecsandri, rolul principal ținut de d. Anestin, sau cu *Regele Lear*, tragedie în 5 acte de Shakespeare, rolul principal d. I. Petrescu.

După acestea vor urma, pe rând: *Manevrele de toamnă*, *Toți pentru unul și unul pentru toți*, *Politicele*, *Adevăr*, dar cu măsură, *Trei pălării*, *Oaia rătăcită*, *Femeile noastre*, comedii; *Macbeth*, *Pascal Fargeau*, *Bastardul*, *Fiica d-lui Fabrițiu*, tragedii și drame; poate și *Visul unei nopți de vară*, cu muzica lui Mendelssohn, redusă, se înțelege, într-un mod rațional la proporțiile mijloacelor noastre; iar mai târziu, pe lângă altele, și o comedie nouă de scrisul, la care acuma chiar lucrez. Stagiunea se va deschide ca de regulă între 1 aprilie și 1 mai.

Să nu uit a spune un lucru. E adevărat că – din cauze neatârtnate de voința direcțiunii, și chiar nici de voința d-lor proprie – vreo doi-trei artiști buni ne lipsesc în anul acesta. La această regretabilă împrejurare, direcția a căutat să remedieze luând alți artiști de deosebite genuri, dar tot așa de cunoscuți ca buni, pe cari publicul dorea de mult să-i vadă pe scena Teatrului Național; e destul să pomenim de dd. Anestin și Hagiescu. Afară de asta, direcția a căutat să întrebuinteze mai bine ca în trecut niște talente marcante, ce până acuma stăteau cam prea ascunse în umbra rolurilor de a doua mână. Astfel, în stagiunea aceasta, d. Petrescu – care a jucat anii trecuți așa de bine Macduff în *Macbeth*, pe Actorul în *Hamlet*, pe bătrânul Moor în *Briganzii* – va juca pe regele Lear, pe Fabriciu și pe Pascal Fargeau și alte prime roluri forți.

Cunoscătorii de teatru și în general publicul amator vor înțelege cât e de avantajoasă această sistemă de a da drumul tuturilor talentelor să-și facă evoluția complectă.

Așadar, ne-am înțeles? N-aibă nimeni grije, și mai cu seamă cei ce nu o au o sinceră, că teatrul nu va merge.

Un confrate al dv. mă înghimpa mai deunăzi cu o informație, în care spunea cum că s-ar putea prea bine ca teatrul nici să nu mai înceapă. Aceasta nu o știa d-sa din proprie cercetare, nu; i-o spusese un amic al d-sale, care, zice d-sa, este „un bărbat competent”; cine o fi acel bărbat competent nu putem nici măcar bănuși, de vreme ce, slavă Domnului! care dintre noi toți, cetățenii regatului, nu are „un amic” și nu este un „bărbat competent”?

Această informație este – cum să zic mai bine? – o nerozie răutăcioasă sau o răutate neroadă? fiindcă cine inventează tendențios așa absurdități nu poți ști ce e mai mult – rău ori nerod. Oricum ar fi, însă, nerod ori rău, puțin importă, dacă o dată amicul d-tale afirmă că d-sa este un bărbat competent. Pe acesta îndeosebi îl invităm, cu tot respectul ce se datorește

unui „bărbat competente“ ca d-sa, a veni măcar la deschiderea și închiderea stagiunii noastre.

Sfârșesc.

M-am crezut dator să fac această întâmpinare dintr-o singură dată la tot ce s-a spus și șoptit pe socoteala teatrului și a mea. Nu am scăpat din gând pe nici unul dintre răuvoitorii mei; fiecare, sper, își va găsi aci șirul care-l privește; nu crez ca vreunul să se poată îndoi că am făcut nepolitetea de a-l uita.

La orișice s-ar mai spune sau șopti de aci încolo, voi răspunde tocmai la primăvară, după închiderea stagiunii, căci acum sunt prea ocupat cu afacerile teatrului, nu am vreme de pierdut cu polemice și cancanuri.

Dați-mi voie să vă mulțumesc, iubite confrate, de ospitalitatea grațioasă cu care mi-ați acordat acest loc în coloanele dv. și să vă strâng mâna cu toată stima.

I. L. C a r a g i a l e
Directorul general al Teatrului Național

București, 1888, august 22

TEATRUL NAȚIONAL

De vro câteva zile apar, în unele gazete din capitală, mici notițe despre cele ce se petrec la Teatrul Național; nu tocmai pe scenă, căci stagiunea e închisă, ci prin comitetul teatral și prin gândul direcțiunii. Altfel, dacă ne-am găsi în plină activitate teatrală, poate că ziarele nu s-ar ocupa de lucru în sine, afacerea aceasta fiind mai serioasă, cerând mai multă bătaie de cap decât aruncarea pe hârtie a patru rânduri – iasă ce-o ieși.

Sunt, fără îndoială, doi-trei *maniaci* care urmăresc mersul teatrului nostru, atunci când *se joacă* pe scenă, cu multă dragoste și c-o deosebită luare-aminte; zelul lor este însă fals înțeleș, sau înadins luat în nume de rău; adesea, stăruința și patima ce depun în această urmărire sunt explicate și arătate, atât publicului, cât mai ales autorităților de la Teatrul Național, ca o pornire răuvoitoare, ca o hotărâre d-a „mâhni degeaba pe bieții actori ș-a descuraja orice entuziasm (!) la cârma Teatrului nostru Național“. Dar se uită un lucru: maniacii ăștia, o dată stagiunea închisă, nemaiaivând nimic în fața lor de judecat, depun condeiu și așteaptă redeschiderea teatrului; iar în tot timpul „stagiunei moarte“ au bunul-simț să lase lumea în pace, ca să-și pregătească aparatul în liniște și în toată libertatea; purtarea lor, desigur, este și dreaptă, și cuminte. Dimpotrivă, toți *marii judecători* din presa noastră, în materie de teatru, tac ca peștii opt luni, cât lustrul e aprins, vin regulat la teatru, se

folosesc de un plus de bilete, staluri și chiar loji, peste „obișnuita și convenită intrare personală“, își fac micile treburi, își satisfac sentimentalismul lor pentru preotesele artei; la gazetă însă nimic, nici o vorbă, fie de laudă, fie de ocară, necum de judecată cinstită.

O dată stagiunea închisă, e altceva; marii judecători n-au nevoie să asculte cu luare-aminte ca să priceapă; scapă de obligațiunea d-a munci acasă, cu o carte în mână, ca să poată judeca mai luminat la rândul lor; și, dar, lucrul fiind foarte ușor, s-apucă de se ocupă de teatru, atunci când teatru în activitate nu mai este. Și despre ce vorbesc? cu ce se ocupă?

Răsfoiți gazetele de vro două săptămâni încoace:

„Aflăm că Direcțiunea teatrelor n-a angajat, pentru viitoarea stagiune, pe d. *A.*, comic *eminent* și *destul* de cunoscut publicului. Foarte rău; pe această cale rău apucă actuala direcțiune“.

În altă gazetă:

„Se vorbește că d-șoara *V.* este în sfârșit intrată în bugetul stagiunii ce se apropie. Felicităm direcțiunea și pe membrii comitetului pentru această însemnată achizițiune. Hotărât, casa teatrului și amicii artei dramatice vor constata la anul înălțarea colosală a scenei noastre; iată o alegere nemerită, pe care ne face plăcere a o comunica cititorilor“.

Încă una:

„S-a sfârșit! Ce credeau, oare, d-na *R.* și d-nul *M.*? Trebuia să li se taie odată tendințele de preponderanță și pretențiunile bănești! Putem asigura că nu vor mai fi angajați estimp. Atât mai bine; teatrul nu numai că nu câștigă cu domniele-lor, dar *chiar* pierde... sunt și alții, tot de aceeași valoare, dacă nu mai

mare, și se mulțumesc cu situațiunea legală și cu partea regulată de societari. Așa, d-nul *I.*, d-nul *N.* etc. “.

Și de acest fel, zecimi de notițe intermitente, din care răsuflă orice-ați pofti, afară de iubirea de teatru și de interesul neinteresat pentru arta dramatică.

În alte părți, ziarele, în lipsă de piese noi, se ocupă, peste vară, de chestiunea teatrului dintr-un punct de vedere mai înalt, cuprind lucrul mai de departe, merg până a-și răcori dorul de *mai bine* discutând teoriile, precizând dorințe, întrevăzând mijloace de urcare pentru scena țării lor. La noi, marii judecători laudă pe d-ra *V.*, ca să facă plăcere d-lui *X.*; ocărăsc pe d. *M.* și pe d-na *R.*, ca să facă pe gustul cutărui membru din comitet, ori d-lui director, supărați câteva minute; înalță la ceruri pe comicul *A.*, deși toată iarna nu i-au dăruit două rânduri de meritată laudă, numai așa, ca să mai bată în cei de la teatru; s-amestecă în amănuntele bugetare, care privesc pe direcțiune, căci ea are răspunderea, ea va avea meritul, ea va căpăta biciuia; se fac ecoul tuturor rivalităților, discuțiunilor și paraponelor actoricești; tipăresc orice cancan, orice dezbinare momentană între actor și autoritatea teatrală, merg până la a destăinui cazuri regretabile, e drept, dar care privesc numai și numai disciplina și poliția internă a teatrului.

N-am nici o teamă să-mi aprind paie în cap cu marii noștri judecători de peste vară, și mai puțin încă mă tem că voi fi bănuț de *gentilețe* către actuala direcțiune; am dovezi la îndemână, cu care să arăt că toți la un loc nu iubesc teatrul cât îl iubesc eu, și singur, pe când toți tăceau, am lovit în orice vedeam rău, anume în timpul când actualul director era la „întâia domniei-sale domnie.“

Ș-apoi vom vedea...

Decât îmi place să fiu cinstit când scriu; înțeleg severitatea, patima chiar; urăsc însă pe cel care face o *nedreptate* ori

publică un *neadevăr*. Și *nedrept* este să ataci până nu vezi pe om la lucru, ca să-l judeci după rezultat. Și *neadevăr* este să pretinzi că un actor de frunte, oricât ți-ar fi de antipatic personal, nu e trebuincios teatrului, și că altul, de mai mică valoare, dar simpatic, e în stare să omoare scena prin lipsa lui.

TEATRUL NOSTRU

Multe lucruri absurde se văd în lumea noastră românească, așa de multe, că ne-am deprins cu ele și ni se par foarte raționale, ba adesea am crede absurd pe acela ce ar îndrăzni să le critice sau măcar să le denunțe ca atari.

Se poate o absurditate mai mare decât exagerata extensiune a învățământului secundar clasic la noi? Se poate o mai mare absurditate decât năvala sexului frumos la învățământul universitar? Dar despre astea altă dată. Deocamdată să răspundem la aceasta: se poate o mai mare absurditate decât organizația oficială a Teatrului nostru Național? Nu, desigur.

Și, cu toate astea, teatrul merge. Cum merge, e altă chestie. Să vedem.

Teatrul Național este pus sub tutela și protecția statului și comunei. Aceștia îi dau gratis un local, luminatul și încălzitul, dreptul de a închiria localul, apoi o bună subvenție în bani, în plus, îi plătesc administrația oficială. S-ar crede că asta e o fericire pentru teatru, și-ar putea închipui cineva că cu așa ajutoare mersul teatrului trebuie să fie perfect asigurat și traiul artiștilor la adăpost de orice necazuri materiale. Ei, nu!

Artiștii sunt foarte nemulțumiți, și mersul teatrului foarte puțin sigur și deloc convenabil.

De ce? Din cauza organizației sale administrative și artistice.

Artiștii, după legea absurdă a teatrelor, sunt de două categorii – întâi societari privilegiați, cari au permanentă parte din câștig, cari sunt proprietari ai Teatrului Național, însă proprietari minori, puși sub tutela administrației oficiale; și al doilea gajiști, cari sunt plătiți numai pe timpul stagiunii, căpătând în vacanțe numai o mică sumă, ca un fel de bacșiș; aceștia sunt ca niște uvrieri artistici pe cari epitropia societarilor îi ia, îi lasă, îi ține ori îi gonește, după împrejurări, după nevoie și – chiar după bună sau rea dispoziție.

Care e rațiunea acestei deosebiri de clasă între artiștii noștri? Talentul, nu, căci sunt și au fost între gajiști oameni de talent, și s-a întâmplat între societari să fie mulți fără talent. Atunci ce? Iată. Legea copilărească a teatrelor prevede un număr limitat de societari: acei ce la punerea legii în aplicare au apucat să se afle în teatru, sau au fost văzuți cu simpatie de direcțiunea de atunci, au constituit societatea de proprietari minori, puși sub epitropia oficială, și au rămas de atunci buni stăpâni pe teatru, dar, din nenorocire pentru ei, niște stăpâni condamnați a rămâne vecinic minori, vecinic sub epitropie.

E lesne de înțeles că pentru cei lipsiți de talent, pentru nevoiași, aceasta a trebuit să fie o mare norocire; fără talent, nefiind bun de nimic, se-nțelege că trebuie să-ți convingă a avea un câștig cât de modest asigurat. Dar pentru cei cu talent, siliți a munci singuri – ceilalți nefiind utilizabili – spre a duce întreprinderea la capăt, a fost o mare nenorocire epitropia oficială.

Și astfel, s-a recurs la înmulțirea covârșitoare a gajiștilor. Societatea neavând destule forțe să ducă Teatrul Național, a trebuit să ia cu leafă mulți artiști de afară. Atunci s-a văzut ciudatul fenomen că epitropiștii privilegiați, în majoritatea lor, steteau deoparte și priveau, iar repertoriul teatrului era dus aproape exclusiv de gajiști, dintre cari cei mai mulți aveau talente remarcabile.

Pentru a mai tempera această absurditate, s-a imaginat atunci niște mijloace de compensare a gajiștilor talentați, pe de o parte gratificațiuni speciale și personale, pe de alta perspectiva de a fi proclamați ca societari, începând cu gradul inferior și clasându-se treptat.

Cum am zice, o mică republică impotentă, care-și ia cu plată o armată de bravi mercenari. Ce este acest stat în stat? Ce este această absurditate?

Statul vrea să încurajeze și să ajute dezvoltarea teatrului, pentru aceea îl ia sub ocrotirea sa, îl ajută material într-un mod relativ destul de generos; dar cu modul acesta, oare, statul își ajunge scopul? Nu. Ajunge să pensioneze persoane, și încă persoane inutile, chiar răufăcătoare instituției.

Pentru ce statul, care e reprezentat printr-o direcție competentă, nu desființează societatea și nu-și organizează, cu toate forțele teatrale de cari dispune țara, o companie în adevăr bună și completă? Pentru că nu vrea, pentru că statul se crede, cu aceea ce dă, achitat de datoria morală ce o are de a face să prospereze instituțiile de cultură.

Statul nostru dă subvenții peste subvenții la sute și mii de instituțiuni de cultură. Cum merg ele? Puțin îi pasă lui. Te-am trecut în budget, ți-am dat tot ce am putut. De control inteligent, ori de vreo solitudine morală să-ți iei nădejdea. Și astfel, în generalitatea cazurilor, toate subvențiile acordate de stat sunt mai mult gratificări date la oarecari persoane decât ajutoare date la niște instituțiuni.

Iată absurditatea.

Dar în privința teatrului absurditatea este, trebuie să mărturisim, alimentată de o cauză cu desăvârșire străină de reaua direcție a afacerilor noastre publice.

Cauza pentru care nu merge teatrul destul de bine nu e atât nici reaua lui organizare, nici lipsa de talente literare și

artistice, nici incapacitatea direcțiunii, ci lipsa de alte localuri de teatru.

Sunt sigur că dacă s-ar mai clădi măcar încă două localuri în capitală, teatrul românesc – și ca artă, și ca literatură – ar prospera în zece ani într-un chip uimitor.

Publicul românesc, cu siguranță, se europenizează pe zi ce merge; el are astăzi nevoie din ce în ce mai simțitor de instituțiile de cultură europene. Succesul mereu crescând al publicității în genere, atât material, cât și moral, este în această privință un semn caracteristic.

Dacă față-n față ar sta două teatre, dintre cari unul să doarmă dus pe subvenția statului și altul să stea și să fie deștept, desigur acesta, cel chemat să trăiască, ar crește și ar prospera în paguba celuilalt – nevolnicul ar trebui să-și închiză baraca, oricât ar vrea să-și legitimeze existența și dreptul la pomană oficială, împărțind biletele gratis cu pachete întregi. Unul ar rămânea cu cerșetorii și chilipirgiii de loji și de staluri gratuite, și celălalt cu bunul public, care vrea să vadă un teatru bun și plătește bucuros pentru asta.

Un director particular de teatru, care și-ar pune nu numai obrazul, ci și capitalul în joc, care ar avea sorti să-și vadă inteligența și munca lui proprie răsplătite și capitalul rentând mai bine ca în altă întreprindere, nu și-ar permite să țină porțile teatrului închise șase luni de zile, iar în celelalte șase luni să joace de trei, ba câteodată chiar numai de două ori pe săptămână.

Un director nu și-ar permite să plătească un regiment de inutili, nu și-ar permite să dea la o parte talentele și să scoată înaintea publicului nulitățile.

Un așa director în fine nu și-ar permite să joace piese absurde pentru amicitia autorului, partidului sau familiei acestuia; n-ar putea să joace decât piese de succes mai mult sau mai puțin sigur, pentru că *el* ar trebui, din produsul întreprinderii și, dacă nu, din pungă, să plătească chiria localului,

lefurile artiștilor și oamenilor de serviciu și onorarele autorilor, Și pentru că ar ști că la semestru nu are să încaseze de la visterie și din alte părți nici o pomană oficială.

Teatrul românesc numai prin inițiativa privată se mai poate pune pe calea adevăratului progres literar și artistic. Când zic inițiativa privată, nu mă gândesc, Doamne ferește! la asociațiuni generoase de frecventare obligatorie a teatrului puse sub înalte patronaje; arta, dacă nu se poate ține prin propria ei vitalitate, n-are să scape de decădere și de pierzare prin accese de patriotism și naționalism.

Când zic inițiativă privată, înțeleg o asociație de capitaluri care să construiască în București două localuri moderne de teatru.

Sunt sigur că acele capitaluri nu ar fi rău plasate. Și pe lângă câștigul material, asociația ar putea avea și mulțumirea că a contribuit, mai mult decât toate guvernele trecute, prezente și viitoare, la propășirea teatrului în țara românească.

Ar fi o afacere bănească minunată și-n același timp o adevărată binefacere pentru publicul nostru.

FRAȚII ASSAN, DRAMĂ

Direcția Teatrului Național a făcut zilele acestea, pe cât aflăm, o foarte fericită achizițiune – achizițiune dintre acele care pot marca o epocă în dezvoltarea unei instituțiuni.

Când era în culmea foametei de lucrări originale, iată că direcția avu norocul neașteptat să vadă prezentându-i-se, ca o mană în pustie, o piesă nouă, o dramă națională, datorită penei amicului meu I. Bacalbașa.

Tânărul autor nu este un debutant.

El și-a făcut primele arme – *Fără lumânare*. A debuta astfel prin întunec, dar totuși într-un chip atât de strălucit, înseamnă, fără îndoială, a fi clasat, hotărât, dintru început.

Titlul noiei piese a d-lui I. Bacalbașa este mult mai luminos decât al piesei d-sale de debut.

Frații Assan, dramă națională!

E un titlu plin de interes palpitan de actualitate.

Cine sunt frații Assan?

Iată o gravă întrebare, la care poate răspunde comod orice bucureștean.

Frații Assan?

Dacă, ieșind prin bariera Moșilor, în loc s-apuci pe la Busuioc și pe la via lui Gherasie drept înainte spre Zaanà, o iei la stânga spre Colintina, prin Basarabi, numaidecât la mâna

dreaptă dai de „Frații Assan“, moară sistematică cu aburi, făină, cleiuri, lacuri și uleiuri animale, vegetale și minerale!

Frații Assan sunt două figuri simpatice, foarte cunoscute în societatea bucureșteană.

Frații Assan sunt doi tehnici, ingineri inteligenți, a căror educație europeană i-a făcut să se devoteze muncii.

Posedând o avere respectabilă, acești tineri, deși oameni de lume în toată accepția cuvântului, în loc să risipească avutul părintesc în jocuri nebune de noroc, în aventuri puerile sau galante, în furtuni politice, au preferit să ridice un stabiliment model, care face onoare istoriei progresului nostru industrial.

Iată un exemplu frumos, pe care ar trebui să-l imiteze mulți tineri de la noi!

Gentlemen, dar muncitori! Avere frumoasă, educație distinsă, o înaltă situație în societate, secundate de o neobosită și onestă activitate: o viață plină de bucurie, de liniște și de prosperitate!

Aceștia sunt frații Assan.

Ei vor fi dovedit că terenul muncii industriale nu trebuie părăsit exclusiv exploatatorului străin sau burghezului român incult, fără orizont larg de vederi economice și fără știință.

În starea în care se află astăzi țara noastră, este o operă tot așa de utilă patriei și societății pe cât e de utilă individului întemeierea de stabilimente industriale solide; căci cu agricultura numai, vedem că nu mai merge.

Până când să ne tot uităm, cu brațele încrucișate, pe cer și la barometru, și cu frica în sân să așteptăm ba ploaie pe secetă, ba uscăciune pe potop, ba căldură pe ger și așa mai departe?

Până când dorințe absurde față de mersul fatal al oarbilor elemente?

Și unde mai pui concurența grozavă pe care ne-o fac produsele Ungariei, ale celor două Americi și ale tuturilor Rusiilor?

Da, concurența străină ne omoară economicește.

Să nu uităm criza agricolă de acum un an, și singurul nostru strigăt să fie:

Industrie națională!

Nu mai merge fără industrie!!

Suntem pierduți fără industrie!!!

Onoare acelora care au înțeles acest mare adevăr economic cu mult înaintea crizei agricole din 95! Și între aceștia onoare fraților Assan, proprietari și directori ai morii sistematice cu aburi de la Colintina!

Opera lor salutară a reușit grație spiritului lor practic, grație priceperii lor tehnice, grație activității lor pline de bravură; dar nu mai puțin grație concordiei și armoniei neclintite ce au domnit între acești frați.

Niciodată norul vreunei cât de mici neînțelegeri nu a pătat orizontul totdeauna curat al acestei tovarășii frățești, pe atât de liniștite pe cât de prospere.

Prin urmare, mă întreb cu o legitimă curiozitate: cum a reușit tânărul autor dramatic să găsească în viața așa de ticinată a celor doi frați și tovarăși, de o așa inalterabilă armonie, subiectul unei drame de senzație?

Cum, din viața pacinică și lămurită a fraților Assan, o fi tras d. I. Bacalbașa cu succes – succes de care nu ne e permis a ne mai îndoi – o piesă plină de zbucium și de catastrofe?

Cu ce ingenios și îndrăzneț procedeu va fi scos atâta sânge, cât trebuie la o tragedie, din uleiurile minerale ale fraților Assan?

Asta este secretul artei.

Ar fi imprudent din parte-ne să anticipăm ceva, și, astfel, ne-am mărginit a da cititorilor o idee sumară despre subiectul și moara fraților Assan.

Așteptăm cu încredere prima reprezentație, căreia nu ne îndoim că publicul îi va face încurajarea de rigoare – e o datorie patriotică – ceva mai mult, națională.

Până atunci, să nu uităm a constata că tânărul autor, părăsind puerilitățile atât de banale ale atâtor alții, a preferit să trateze un subiect modern de actualitate palpitantă, tras din viața de toate zilele, care trebuie să ne intereseze, firește, mai mult decât niște subiecte, stranie pentru înțelesul nostru, trase din cine știe ce cronici obscure – cum ar fi fost, de exemplu, vreun epizod anost al fraților Assan din întunecoasa istorie medievală a imperiului româno-bulgar.

Nu! să fim moderni!

EPILOG LA *FRAȚII ASSAN*, DRAMĂ

Mi-am găsit beleaua, din pricina *Fraților Assan*, cu frații (Iancu și Costică) de la „Adevérul“.

La o glumă nevinovată, pe care am făcut-o alaltăieri asupra noii drame a primului, îmi răspund amândoi cu prea multă răutate.

Primul mă ocărăște pe nume că nu mă hotăresc să mai scriu și eu o piesă – măcar cât de proastă, dar s-o scriu. *Matador* (d. C. Bacalbașa) e mai aspru: mă-njură d-a dreptul *de mamă și de moașă*.

Mai întâi, crez că o glumă n-are de ce să provoace polemice rurale între oameni culți și de spirit; la o glumă se răspunde cu alta mai bună; pentru că cine nu știe de glumă... Dar, în fine, polemică să fie. Însă ce caută aci mama și moașa? Ce sunt ele vinovate de ideile noastre? Doar, poate, să le facem răspunzătoare: pe mama, că nu ne-a dat mai mult spirit, și pe moașa, că nu i-a spus mamei la vreme: „Pe băiatul ăsta ar fi bine să nu-l faci publicist“.

Mai la urmă, toată afacerea asta n-are nici un sens. Închipuiți-vă: îmi găsesc beleaua cu frații Bacalbașa pentru că am lăudat pe frații Assan; m-oi pomeni mâine că frații Assan mă provoacă pentru că am admirat pe frații Bacalbașa.

Dar, domnilor, asta ar fi absurd!

Fie! Eu tot o să am curajul să admir pe frații Bacalbașa când oi avea pentru ce; de frații Assan, deși au reputația de excelenți trăgători, nu mi-e teamă – îi știu oameni de spirit și politicoși.

O RECTIFICARE

Afacerea dramei dlui I. Bacalbașa intră în o nouă fază.

În ultimul moment, aflu din sorginte pozitivă că am fost indus în eroare. Piesa nu poartă titlul: *Frații Assan* (moară sistematică cu aburi, Colintina), ci *Frații Hasan* (cunoscuta firmă, *Nuvoteuri, Stofe, Broderii, Țesături, Fantezii, Panglici, Perdele, Stămburi, Batiste* etc., strada Lipscani 20 – a se vedea anunțul amănunțit în „Adevérul“).

Dacă e așa, atât mai bine, și mă grăbesc a face cuvenita rectificare. Care va să zică, ne-am lămurit: *Frații Hasan!*

Atunci, noua dramă este chemată la un mare succes de *saison*, deoarece autorul are *stofă* destulă.

Să sperăm că deși *canavaua Fraților Hassan* va fi *brodată* luxos, după *moda modernă*, cu *țesătură* de multă *fantezie*, tiradele și *panglicele* declamatorie, *exact măsurate*, nu vor mai fi debitate *cu cotul*, după *vechea modă*.

Nu se știe până acuma câte *perdele* au *Frații Hassan*, dar desigur, fiind o dramă de mare senzație, *batistele* or să se caute mult.

Critica nu va putea să trateze *nuvoteul* dramatic ca pe o *mardă* literară, dând pe autor în *stambă*.

Atât mai bine.

[LA MORMÂNTUL UNEI ARTISTE]

Zilele trecute s-a stins în București, la o vârstă nu tocmai înaintată, o veche cunoștință a mea – Teodora Pătrașcu, pensionară a Societății dramatice. Noi o numeam, acum aproape treizeci de ani, scurt – Tudorița.

Să lingușesc pe morți? Pentru ce? Pe vii, înțeleg. Lingușirea este o energie care nu trebuie risipită zadarnic. Mai poate un mort să-mi facă vreun rău sau bine? Îmi poate întoarce măcar lingușirea?

Atunci, să spun drept.

Era o creatură foarte puțin ciudată. Inteligență opacă; aproape analfabetă, și talent destul de puțin. În schimb, culmea bunătății; foarte simplă și blândă – talente foarte rari la teatru.

O nebiruită patimă pentru artă răpise pe această bună creatură de la alte cariere, unde-ar fi fost desigur mai fericită, și o aruncase pe scenă. Începutul merse greu, până când, din norocire, ochiul deprins al neuitatului Pascaly descoperi în debutanta noastră stofa unor succese nu tocmai imposibile, cum credeau alții, mai puțin pătrunzători. Asta, prin 65.

Tânăra elevă era de o frumuseță remarcabilă. Ovalul figurii, de-o tăietură antică, puțin cam prea dezvoltat; corpul înalt și mlădios, cu talia foarte sus, și voinic, fără bogăție de carne; mersul mândru și hotărât îi dedeau un aer de băiat – un

tip clasic de june lazaron napolitan de o seninătate și o dulceață extraordinară. Afară de astea, un contralto grav, bine timbrat și foarte simpatic.

Toate însușirile ei făcură pe Pascaly să destineze pe Tudorița pentru *travesti*. Omul, cu pătrunderea lui sigură, nu se înșelă.

Cu multă răbdare, cu neobosită stăruință, cu minunata lui metodă de *serinare*, ajutate de râvna și devotamentul fără margini ale elevei, el făcu din acea mare naivă incultă o prețioasă utilitate.

Eminescu visa foarte tânăr pentru Tudorița un Endymion într-un act. Pentru nenorocirea debutantei, poetul tocmai atunci a fost ridicat din teatru de părinți și trimis *transito* la Viena: Endymion a rămas astfel un vis pierdut de poet.

Dar nu e nimic. În același an, Tudorița a jucat cu un succes enorm pe micul Raphael Marécat din *Intimii* lui Sardou. Ștregarul acela care sărută cu furie orice cameristă îi iese înaintea – el, pe care d. Marécat-tatăl îl recomandă că e o „fată mare“! și care se-mbată până la leșin cu un *trabuco* furat din tabachera lui papa – era încântător.

Parcă-l văd, cu costumul dichisit, cu capul frizat, cu zâmbetul prefăcut, cu naivitatea-i și apucăturile-i de copil, aci prea răzgâiat, aci ținut prea de aproape.

Poate nimbul particular, care-mpainjenește amintirile fugitei copilării, mă înșelă; dar nu cred să mai zăresc vreodată un așa de grațios Raphael.

Dar tânărul și elegantul Aramis din *Mușchetarii*? Ce frumos și dulce cavaler!

De mult nu mai văzusem pe acești juni, foarte de mult; îi și uitasem; când, acum un an, am avut o halucinație; veneau înaintea mea, pe piața Teatrului, braț la braț, un colegian ștregar din zilele noastre cu un nobil cavaler încă imberb din vremea Anei de Austria. Un moment – și se desfăcură de braț, topindu-se în aer.

În locul unde ei dispărură văzui pe vechea mea prietină – Tudorița. Dumnezeuule, ce schimbare! ce grosime! ce matofeală!

Mă-nșelasem: era mătușa tinerilor Raphael și Aramis. În voluminoasa ei siluetă, mi se păruse că-i văd pe drăguții băieți.

Mătușica era bolnavă și grozav de mânănită. Cu aceeași naivitate de odinioară, mi s-a plâns de nedreptatea ce i-o făcuse teatrul, sub acoperimântul căruia și-a fost petrecut toată viața.

Fusese pusă fără voie la pensie. Tinerii din teatru, cruzi ca toți tinerii, socotiseră pe vechea lor camaradă incapabilă să mai dea vreun concurs instituției, deși ea pretindea că este încă destul de validă și nu se învoia în ruptul capului să cedeze.

Vechea noastră prietină, amărâtă până în fundul sufletului, fu silită să părăsească scena și să primească „o mizerabilă pensie, după atâția ani de suferințe, de sacrificii și de creațiuni!“

A! creațiunile!

Iată ce face atât de groznică părăsirea scenei!

Când actorul se retrage, și mai ales de silă, simte catastrofa unor nenumărate morți. Când el își ia adio de la garderoba lui, lasă acolo trupurile atâtor ființe, cari au fost carne din carnea lui. Acolo rămân țepene atributele materiale ale atâtor alte viețe cari fuseseră scoase din viața lui însuși. Multiplul el rămâne pentru el însuși numai ca niște amintiri duioase a unor strălucite ființe, pe cari le-a iubit cu toată patima. Împărați măreți au fost aceia, cerșetori leproși, briganzi îngrozitori, martiri sublimi, părinți nenorociți, fii denaturați, îndamorați eterici, bătrâni egoiști, oameni toți – nebuni și cuminti, proști și drăcoși, buni, răi, geloși, încornorați, naivi, infami, glorioși, târători, deplorabili, ridiculi – dar toți eroi, și toți, acum, morți.

Ușile garderobei se-nchid peste ei ca niște lespezi grele: vecinica lor pomenire! iar el, care a fost ei, iese încet pe poarta teatrului ca pe poarta unui cimitir, unde a părăsit surdele uitări atâți iubiți și zgomotoși copii: se-ntoarce singur acasă, să-și

aștepte și el moartea, uitat și părăsit, în tăcerea unei depărtate mahalale.

Raphael!... Aramis!...

A! creațiunile mele!

RUY BLAS – UN DEBUT – RĂSĂRITUL UNEI STELE

Sâmbătă s-a jucat la Teatrul Național superba copilărie dramatică *Ruy Blas*.

Câte mii de versuri are această dramă romantică în original n-aș putea spune sigur, fiindcă n-am avut niciodată curiozitatea academică a le număra; ceea ce pot spune însă cu siguranță – presupunând că traducătorul a fost fidel ca Ruy Blas, nu trădător ca Don Salluste, nici ușurel ca Don Cesar – este că textul versiunii românești trebuie să fie bogat cu de atâtea ori trei silabe câte mii de versuri are originalul. În adevăr, originalul este scris în alexandrine, alternând două rime feminine cu două masculine, după maniera consacrată franceză, adică 50 de silabe la patru versuri; iar versiunea românească e în versuri troheice de 16 și 15 silabe, alternând asemenea două rime paroxitone și două oxitone.

Și sunt peste trei mii de versuri; asta ne dă un spor de vreo 10.000 de silabe. Dar e bine. Desigur, traducătorul a voit să prelungească spectacolul ca să obosească mai puțin pe spectatori. Cuminte lucru: arta trebuie să fie o favoare, iar nu un chin – publicul nu trebuie obosit niciodată.

Dar, mai la urmă, nu de așa cunoscutul Ruy Blas, de *ce pauvre ver de terre amoureux d'une étoile* (nenorocită rămă

înamorată de o stea), voi să vorbesc, ci chiar de o stea, de d-ra Ecaterina Mihăilescu, noua debutantă.

Debutul acesta, după mine, înseamnă răsăritul unei stele. Eu, ce e drept, n-am fost la teatru, dar iată ce-mi scrie un amic:

„... nu numai aplauzele cu cari o parte din public încuraja de d-ra Ecaterina Mihăilescu erau într-una întrerupte de sâsăituri, dar la urmă s-a auzit și fluieră...”

Fluieră? În Teatrul nostru Național fluieră? Dar e ceva nepomenit!

Fluierată? Ai fost fluierată, domnișoară?

Brava! Bravissima!

Stăpânește orice falsă emoțiune de mâhnire, tânără debutantă, și ține minte de la mine următoarele, cari-ți vor fi de mare folos în cariera d-tale.

În artă, în această arenă în care, grație sfințelor principii egalitare ale democrației, toate gloabele au dreptul să alerge alături cu produsele de rasă, e mare lucru să te mai poți distinge, astăzi, în fața marelui juriu popular.

Distincțiunea, cu toate astea, iată marele cuvânt în artă... distincțiunea, și mai ales pe teatru.

Ei! cum te puteai distinge pe teatrul nostru? Prin aplauze? Dar cine nu capătă aplauze într-o sală garnisită cu elemente egalitare? Egalitarismul, de care trebuie să fie insuflat publicul nostru modern, împinge la o dreaptă și echitabilă împărțire a aplauzelor. A aplauda pe unul dintre artiști ar fi a-l distinge, și nimini astăzi nu trebuie distins. Jos distincțiunile! Ele sunt urmele odioșilor timpi când arta era bucuria câtorva distinși. Jos cine-și permite să se distingă! e o creatură primejdioasă liniștii publice! Să nu ne distingem!

Ei! când în o așa stare de lucruri d-ta ai norocul ca publicul să-ți sacrifice sfințele-i principii egalitare, crezul politic al națiunii; când ai norocul să fii, ce nu s-a mai pomenit în teatrul nostru, fluierată, eu, deși nu te-am văzut

jucând, îmi pun mâna în foc, și sunt sigur că nu mă frig, că d-ta ai mare, foarte mare talent.

Debutul d-tale, sunt sigur, este răsăritul unei stele strălucitoare... Dă-mi voie mie, care am debutat tot așa, să te felicit.

La o parte, domnișoară, orice modestie, și curaj!

Ai fost fluierată: asta nu e glumă la București. Din ziua întâia ai biruit egalitarismul – desigur ai un mare viitor.

CEVA DESPRE TEATRU

Dacă mi-ar fi vreodată permis să dau povețe unor artiști dramatici, le-aș spune, fără să stau la gânduri: alegerea repertoriului este o chestie importantă pentru voi dintr-un singur punct de vedere – al potrivirii pieselor cu forțele de care dispuneți. În afară de acest punct de vedere, o piesă n-are nici o importanță pentru voi, ca artiști.

Arta dramatică este o artă de perfecție: astfel ea are un scop special – reprezentarea, reprezentarea frumoasă. Voi trebuie să conciliați acest scop cu al dramaturgului; nu trebuie niciodată să i-l subordonați. Numai cu această condiție puteți să vă împliniți misiunea voastră artistică și să desăvârșiți intenția artei. Alegeți piesele cu care puteți să vă produceți voi mai bine, și nu stați un moment la îndoială: aruncați departe o minunată dramă pe care n-o puteți executa convenabil măcar, și preferiți-i o farsă slabă de tot pe care o puteți executa admirabil.

Teatrul în care actorii joacă bine, – acela este adevărat teatru, iar nu acela în care se joacă piese bune. Frédéric Lemaître și Millo au făcut minuni, unul cu o piesă stupidă, ca *Robert Macaire* și cestălalt cu o puerilitate ca *Lipitorile satelor...* Și vai de Shakespeare și de Molière căzuți pe mâni cum știu eu!

Dar iată ce citesc într-o dare de seamă asupra inaugurării noului teatru din Iași: Piese ca *Muza de la Burdujeni*, *Poetul*

romantic, Cinel-Cinel, ne amintesc timpurile copilăriei teatrului nostru. *Oricum ar fi jucate, nu ne interesează.*

Dacă aş fi cetit această violentă afirmare în vreo revistă de pretenție, nu mi s-ar fi părut deloc ciudată, fiindcă sunt deprins cu epidemiile estetice care bântuie școlile noastre literare. Însă am citit-o într-o foiță foarte inteligentă, care se distinge tocmai prin moderațiune – în „Era nouă“ din Iași. Am zis „violentă“, fiindcă nu găsesc un epitet mai potrivit pentru o afirmare calmă pe care n-o înțeleg deloc.

Adică, pentru ce o piesă care ne aduce aminte de copilăria unui teatru, ce nu prea e nici tânăr încă, nu ne-ar mai interesa, „fie cât de bine jucată“? Pentru ce? Pentru că piesa ar fi prea primitivă ca factură, prea simplă ca tehnică, prea naivă ca pătrundere sufletească? Dar eu știam că piesele nu se-mpart în primitive și moderne, simple și complexe, naive și rafinate: știam că se-mpart pur și simplu în piese bune și rele, frumoase și urâte, inteligente și neroade.

O piesă cât de primitivă poate fi foarte frumoasă, precum o piesă cât de modernă poate să fie din contra foarte proastă. Autori, care au rămas clasici, și vor încânta lumea totdeauna, sunt din punctul de vedere al tehnicei și al facturii, foarte primitivi, și autori moderni, a căror factură a atins culmea rafinării, trec unul după altul, având fiecare o clipă de succes, și după aceea se duc să se-nece în adâncul uitării.

Știam mai cu seamă că o piesă de teatru, întrucât nu e urâtă nici neroadă, n-are alți sorti mai puternici de a ne interesa desăvârșit decât felul cum o fi jucată.

Teatrul are, ca și muzica, mare asemănare cu arhitectura. Piesa dramaturgului și a muzicantului sunt ca planul destinat al arhitectului; ele notează până în cele mai mici amănunte o construcție – o grămădire rațională de materialuri. Dar pe câtă vreme construcția celui din urmă rămâne una, fixă și durabilă, și voind să se repete, va fi tot aceeași, fiindcă materialurile sunt

inerente, – construcțiile dramaturgului și a muzicantului se fac în mișcare; încep, se petrec, și se sting în câteva momente sub atenția noastră, și voind să se repete sunt totdeauna altfel, fiindcă materialurile lor sunt însuflețite.

Toate, însă, și planul și piesa și compoziția, fără execuție materială, rămân simple deziderate. Fără-ndoială o comedie, o sonată sunt frumoase (dacă sunt) și la cetire; și planul unui palat poate fi frumos și la vedere; și cu atât sunt mai frumoase, cu cât ne putem ridica la închipuirea executării lor. Dar, desigur, ele nu ne pot da niciodată, prin închipuirea aceasta aceea ce ne-ar da prin înfățișarea lor reală, îmbrăcate în formele materiale cerute.

Prin urmare la teatru, arta execuției are o importanță cu atât mai mare, cu cât materialurile lor de construcție sunt deosebite suflute omenești, iar nu pietre și lemne. În arhitectură bolovani peste bolovani au să stea pe un anumit reazim, și sub o anumită greutate, ce nu trebuie să le depășească rezistența – echilibrul stabil. În teatru suflele omenești trebuie să se miște; puterea construcției rezidă într-un echilibru nestabil. Din aceasta rezultă că executarea bună a unei comedii slabe poate s-o scape de cădere, iar o executare prea slabă poate face să se surpe cea mai frumoasă piesă. Și pentru aceea virtuozitatea artistului dramatic a avut și va avea totdeauna, în afară de independent de literatura respectivă, o atât de mare importanță.

Toate astea le știam și eram sigur că le știe și autorul sirurilor din inteligenta foaie ieșeană; mai știam asemenea că cele trei bătrâne piese, de care e vorba, deși primitive, sunt foarte bune, în orice caz mult mai bune decât multe altele tinere.

Pentru aceea afirmarea calmă din „Era nouă“ mi s-a părut atât de violentă.

OARE TEATRUL ESTE LITERATURĂ?

Principiul fundamental al artei în genere este intenția de a transmite o concepțiune prin mijloace convenționale de la om la om; încercarea de a realiza acea intenție constituie opera de artă: ori de ce fel ar fi concepțiunea, – înaltă sau joasă, rafinată sau primitivă, sacră ori profană, – numai câtuși de puțin să fie o izvorâre nu voită, ci pornită firește din adâncimea, infinită ca și natura ce se oglindește în ea, a creierului omenesc, ea merită să se arate lumii, numai să poată *cum*; și dacă poate *cum* trebuie, atunci se va impune înțelesului altor minți omenești, numai capabile să fie a înțelege. Aci stă rațiunea finală a artei umane: înțelesul omenesc.

Dar câte sunt mijloacele convenționale pentru transmiterea unei intenții artistice? Sunt desigur multe, și mulți critici au căutat să le clasifice. Din câți am cetit până acuma, nu am găsit în nici unul o părere deosebită în privința teatrului; pentru toți dramaturgul e considerat ca *un fel* de literat sau poet, iar piesele de teatru ca un fel de producții literare sau poetice.

Cursurile de poetică ne prezintă chiar capitole întregi despre *poezia dramatică*. Să mă ierte domnii autori de poetice mai mult sau mai puțin elementare să cred despre dramaturgie altfel decât vor d-lor a mă face să cred.

Teatrul, după părerea mea, nu e un gen de artă, ci o artă de sine stătătoare, tot așa de deosebită de literatură, în genere,

și, în special, de poezie ca orișicare altă artă – de exemplu arhitectura.

Literatura este o artă reflexivă. Orice gen literar are de obiect deșteptarea de imagini numai și numai prin cuvinte exprimând gândiri: epică, lirică, narativă, oricum ar fi, literatura se măginește la a închipui imagini, a gândi asupra-le și a transmite cititorului prin cuvinte acele imagini și gândiri: aci stau tot obiectul și toată intenția literaturii. Teatrul este o artă *constructivă*, al cărei material sunt conflictele ivite între oameni din cauza caracterelor și patimilor lor. Elementele cu care lucrează sunt chiar arătările vii și imediate ale acestor conflicte.

Convenționalitatea acestei arte este cea mai grosolană posibilă; căci intențiunea de a arăta obiectul, – care aicea sunt conflictele morale ivite între oameni, – se realizează prin arătarea obiectului chiar întocmai. Aici intenția artistului îmbracă, în carne și oase adevărate, figurele ce ne arată: toate sunt nu spuse, ci aieva înfățișate; bucuria râde din ochi vii, durerea plânge cu lacrimi adevărate, faptele cer timp; și, precum în natură trebuiesc să treacă vreme și împrejurări peste obiectul real pentru ca el să se modifice în o stare dată a lui, asemenea aici trebuiesc să treacă împrejurări și, prin urmare, vreme reală pentru ca să se desăvârșească arătarea intenționată.

Faptul că unul din mijloacele sale de reprezentare este și vorbirea omenească nu trebuie să facă a se lua teatrul ca un gen de literatură; din acest punct de vedere, teatrul ar avea mai multă rudenie cu arta oratoriei.

Se înțelege că, la urma urmelor, izvorul comun al tuturilor artelor este concepțiunea omenească; dar formulările interne, manifestațiunile și modurile de transmitere intenționată a concepțiunii sunt deosebite pentru fiecare artă.

După aceste deosebiri specifice, vedem că teatrul este tot atât de puțin înrudit cu literatura pe cât ar fi sculptura și pictura cu arhitectura și muzica. Pe când concepțiunea poetului se

formulează în gândirile lui proprii, cari sunt chiar materialul intern al artei sale, și cari, transmise prin cuvinte, constituiesc de-a dreptul obiectul de artă desăvârșit, concepțiunea dramaturgului se formulează cu înfățișări vii de împrejurări și fapte omenești, iar gândirea lui nu are nimic a face cu producția teatrală în sine; și dacă el gândește, aceasta o face numai spre a găsi întocmirea, economia mecanică pe care să poată sta clădirea ce a conceput și voiește să înfățișeze.

Cu mult mai mult se asemănă deci dramaturgul cu arhitectul, care conține clădirea, o plănuiește pe hârtie și tocmai apoi o arată făcută gata din grămădirea întocmită a materialului voit. În acest sens gândește și dramaturgul – nu la a gândi ceva, ci la a arăta ceva. Astfel, asemănare mai nemerită nu poate avea o piesă de teatru, de teatru propriu-zisă, decât cu planul unui monument. În adevăr, precum planul arhitectului nu este chiar realizarea finală a intențiunii sale, – adică monumentul, – ci numai notarea convențională, după care trebuie să se strângă și să se alipească materiale cerute, într-un tot ordonat, asemenea și scrierea dramaturgului nu este chiar desăvârșirea intențiunii lui, – adică comedia, – ci notarea convențională, după care se vor alipi elementele proprii, spre a arăta o trecere de împrejurări și fapte umane. Mai scurt: pe cât de puțin planul arhitectului este pictură, tot atât de puțin e scrierea de teatru poezie.

Fiind însă că teatrul ne arată oameni, și fiindcă, în împrejurări omenești, acțiunile care sunt chiar viața sunt însoțite de vorbire, oamenii dramaturgului trebuie firește să vorbească și ei. Din împrejurarea, însă, că păpușile lui, pe lângă că trebuie să umble, să plângă, să se mângâie, să răză, să se bată, sau să se ucigă chiar (fapte ce nu se pot întâmpla în lume tot pe tăcute), mai trebuie să și vorbească, și că poetul nu are alt material extern de comunicare a gândirii sale decât cuvântul, din această împrejurare, că un element material este comun, și aceasta în proporții de întrebuintare și ordine foarte neegale,

între două arte, atât de fundamental deosebite prin modul de transmitere al concepțiunii, se poate oare deduce că teatrul este poezie și că o piesă de teatru este o producție de gen literar? Dar o împrejurare asemenea cu aceasta ne-o prezintă și comunitatea altor materiale și mijloace de manifestare între alte arte foarte deosebite: marmura, comună sculpturii și arhitecturii, linia și chiar colorile, comune arhitecturii, picturii și sculpturii, și cea mai caracteristică dintre toate pentru teza ce ne ocupă, plastica, asemenea comună picturii, sculpturii și teatrului.

Nu! Teatrul și literatura sunt două arte cu totul deosebite și prin intenție, și prin modul de manifestare al acesteia. Teatrul e o artă independentă, care, ca să existe în adevăr cu dignitate, trebuie să pună la serviciul său pe toate celelalte arte, fără să acorde vreuncea dreptul de egalitate pe propriul lui teren.

TEATRUL NAȚIONAL

[1]

Se-ntâmplă de câțeva vreme la noi un fenomen neobișnuit în viața noastră publică: se preocupă lumea de o chestiune de cultură, de o chestiune nu politică; spiritele încep să se gândească la o așa-numită chestiune a Teatrului Național, desigur fără să se pasioneze de atâta lucru cât firește trebuie să se pasioneze de o remaniere a cabinetului, fie chiar parțială.

Fenomenul acesta este foarte curios, dar totuși ușor de explicat. Chestiunea Teatrului Național începe să ia proporțiile unui scandal – eliminări și greve de artiști fruntași, încercătură financiară acută –și scandalul seamănă și el câteodată cu politica, precum și politica poate semăna uneori cu scandalul. Astfel, dar, chestiunea Teatrului Național, începând să exercite farmec, a interesat atenția spiritelor distinse și dirigente, și a căpătat dreptul de intrare în dezbateră publică.

Teatrul Național merge greu de tot!! Ba nu merge chiar deloc!... Cum se poate? Și pe urmă, dă-i fiecare, și pe știute și pe neștiute, și pe pricepute și gândite, și pe negândite și nepricepute: un haos de opinii peste opinii. Fiindcă dezbateră este deschisă, mi-a venit și mie să-mi permit a mă amesteca în vorbă, și încep așa: Teatrul Național a ajuns într-un hal imposibil de susținut, așa e; dar de ce vă mirați? Se putea, oare, să ajungă altfel?

O locomotivă care sare de pe șine și o ia razna pe câmp, fie cât de tare înșurubată și cât de bine hrănită, trebuie să se-nțepenească o dată. Are să facă salturi extravagante, de neînchipuit, peste obstacole pe cari nu le va fi putut sparge, pentru ca la urmă, pe loc limpede, să dea de rușine într-o băltoacă zbicită, întorcându-se de necaz cu pânțelece-n sus, ca să-și mai învârtească încă de câteva ori roatele în aer. Așa s-a-nțămplat, sau, în curând, are să se întâmple cu Teatrul Național.

Cine înțelege ce va să zică teatru de mult a trebuit să știe că daravera asta nu se va putea isprăvi altfel – Teatrul Național de multă vreme a deraiat. Acum toți constată accidentul și, ca la orice deraiere, se face cercetarea de rigoare: cine e vinovat? mecanicul? împiegatul de mișcare? macagiul? ori terasamentul? Ori vreun răufăcător, care o fi stricat linia? etc. etc.

– Artiștii sunt de vină! zic unii.

– Ba direcția! strigă alții.

– Ba intrigile, și neîmplinirea datoriei, și lipsa de talente puternice!

– Ba arbitrariul, și favoritismul, și nepriceperea!

– Ba repertoriul! zic criticii și cronicarii blazați.

– Ba publicul! că nu vrea să-ncurajeze arta națională! strigă câțiva tineri sentimentali.

Să mă ierte tinerii sentimentali! Am să-ndrăznesc a spune dintru început că toate părerile acestea, afară de una singură, dacă pot fi exagerate și deci false în mare parte, într-o parte, mică, dar însemnată, sunt întemeiate; dar acea una singură, acea care aruncă vina asupra publicului, este mai mult decât falsă, este pe de-ntregul ei absurdă. Voi să-i arăt absurditatea, pentru ca s-o eliminez cu totul din dezbateri; pe urmă le voi cerceta pe celelalte întrucât sunt întemeiate și întrucât sunt exagerate și false, și tocmai la urmă voi spune eu cine este singurul vinovat că teatrul merge așa de rău.

„Publicul e vinovat că nu vrea să-ncurajeze arta națională!“

Să ne-nțelegem: de ce, oare, nu vrea publicul să încurajeze arta națională? fiindcă e artă? fiindcă e națională? fiindcă e numai artă fără a fi și națională? ori poate fiindcă e numai națională fără a fi și artă?... ori, Doamne, iartă-mă, fiindcă n-o fi nici una, nici alta?

Ia să vedem. Arta trebuie să fie înțeleasă – înțelesul este esența ei – și prin înțeles, să placă; iar plăcerea trebuie să stăpânească lumea ca pe o roabă ascultătoare. Binefăcătoare și divină robie, care ne scapă câtva de alta crudă și diabolică – robia durerii! Cum să nu meargă biata ființă omenească să i se supună și să i se închine orbește! Rari, foarte rari înțelepți ciudați, oameni ca neoamenii, zic: robie și robie! fug de amândouă deopotrivă. Dar, slava Domnului! publicul nostru nu e compus doar din așa înțelepți ursuzi. Iată-l cum dă năvală în toate zilele la circuri, la concerte, teatre de varietăți, spectacole străine de orice fel și uneori chiar la Teatrul Național.

În momentul când scriu aceste rânduri se anunță a 16-a reprezentație a *Curcanilor* lui Ventura – un succes strălucit, cum de multă vreme n-a mai avut teatrul românesc. Teatrul lui Ventura și al artiștilor au scăpat marea dugheană de un faliment sigur, și moral și material. E în adevăr o piesă foarte bună, jucată convenabil, de care publicul se va sătura foarte târziu. Ce însemnează această călduroasă reîntoarcere a dragostii publicului pentru părăsitul Teatru Național? Răspunsul e simplu: publicul se duce la teatru nu numai de dragul teatrului, ci și de dragul lui însuși. Un teatru nu poate merge dacă nu știe să amuze publicul. Piesa *Curcanii*, așa cum e scrisă, așa cum e jucată, este artă națională – nici numai artă fără a fi națională, și cu atât mai puțin, nici numai națională fără a fi artă.

Nici artă fără înțeles, nici înțelesul fără artă nu pot plăcea. Se poate face cu talent artă pentru toate înțelesurile, fie cele mai primitive, artă adevărată, egal de viabilă, și deci egal de

stimabilă și de admirabilă ca oricare altă artă adevărată. Un vicleim bun, un teatru de Vasilache bun sunt niște încântătoare producții de artă; oricărui spirit sănătos trebuie să facă plăcere. Iar o capodoperă clasică, tradusă într-o limbă chinuită și pocită și jucată prost, oricât ai decora-o cu titlul de artă națională, va rămânea o producție ibridă.

Reprezentarea acestei pocituri va fi, pentru cea mai mare parte dintre spectatori, cari nu cunosc originalul literar, o canoneală absurdă; vor ieși oamenii de la teatru cu un sentiment analog aceluia ce l-ar avea după ce ar fi fost osândiți să mestece și să clefăiască mereu patru ceasuri călți, până li s-ar fi încleștat fălcile. Iar pe acei mai puțini, pentru care originalul literar va fi o veche cunoștință, reprezentarea nenorocită îi va umple de dezgust și de mâhnire, mai cu seamă dacă vor fi avut vreodinioară norocul să fi văzut piesa executată omeneste pe undeva pe unde arta, în loc să ceară cu umilință de slugă îngăduială și încurajare, poruncește cu siguranță de stăpân, mulțumindu-se a fi și a se numi artă, fără a se mai mânji pe obraz cu vreo șampilă, fie aceea chiar „națională“. Arta este suverană; ca toți suveranii, n-are nevoie de pașus când intră pe granițele ei. E destul să-și arăte fruntea augustă: toți trebuie s-o plece pe a lor și să arunce flori și prinosuri în calea mândrei și nobilei stăpâne.

La câte spun eu, știu ce răspund bărbații gravi, oamenii serioși de cultură, cari gândesc tot atât cât gândește aparatul de la telegraf de pe care se deapănă panglica de hârtie:

„Cum, domnule? Teatrul Național este o școală de moravuri... Trebuie să caute a ridica gustul publicului, a-i face educația artistică, iar nu să-i urmeze gusturile grosolane etc. etc.“

Dar eu:

Domnilor, astea le-am mai auzit de multe ori; multe mașini mi le-au mai depănat. Astea mai sunt bune cel mult la Cameră, într-o expunere de motive a unui proiect de spor de

subvenție artei naționale. Teatrul Național este o școală de moravuri!... Mofturi!... Dar, în sfârșit, să zicem că e așa. Atunci, minunată școală! care caută sistematic nu a momi pe școlari, ci a-i goni; ori, poate, scaunelor goale și prăfuite le trebuiesc nu mături, ci lecțiuni de moravuri, de educație literară și artistică, plătite așa de scump din bugetul statului. *Apropositio* de bugetul statului: această faimoasă școală de moravuri etc., Teatrul Național, este o ciudată instituție de cultură – cu cât îi fug și se împuținează școlarii, cu atât cere să i se mărească răsplata din partea stăpânirii.

Dar s-o încheiăm, asupra acestei chestiuni, scurt: publicul nu e întru nimic de vină că nu încurajează arta națională; din contra, el poate învinovăți pe altcineva că nu-i dă teatrul de care are nevoie și la care are drept după jertfele relativ foarte mari ce le fac pentru acest scop anume, statul și comunele București, Iași și Craiova.

Să trecem acum la învinuirea adusă artiștilor – aceea întrucâtva întemeiată, precum am spus.

II

„Dacă nu merge teatrul, zic unii, artiștii sunt de vină; tot răul vine din intrigi, din neîmplinirea datoriei, din lipsă de talente puternice...”

Da, poate că este puțințel adevăr în această învinuire, dar foarte puțințel, cum voi dovedi.

Da, artiștii sunt năzuroși, răutăcioși, personali, închupuiți scl.; le plac intrigile; câteodată, obosiți de zdrobitoarea lor profesie, se cam dau lenii; da, între artiștii noștri sunt mulți de deosebit talent; însă poate nici unul de un talent extraordinar, de un talent absolut.

Să cercetăm însă lucrul mai bine. Nazurile, provenite din prea mult amor propriu, malițiozitatea, provenită din iritare continuă, intrigile, inspirate de invidie și ambiție, oboseala,

provenită din lipsa de succese indubitabile și nediscutabile – toate aceste cusururi oare numai la artiștii noștri se-ntâlnesc? Există oare undeva vreun teatru pe lume unde artiștii să nu aibă absolut aceleași cusururi, fie acel teatru în cea mai deplină prosperitate? Fără aceste specifice apucături, nu se poate găsi actor pe pământ – fie acela cât de sigur de talentul lui, aibă toate succesele posibile. Ba chiar aş putea merge mai departe: cu cât actorul este și se simte mai distins, cu atât cusururile acelea sunt mai puternice. Și cu toate acestea, cu aceleași defecte, desigur nu și cu aceleași calități, unele teatre merg bine, și altele rău.

Despre cusururi să nu mai vorbim prin urmare; rămâne bine înțeles că niciodată defectele morale ale unui artist sau ale tuturor nu pot strica întru ceva succesul teatrului; ba chiar uneori îl pot ajuta. Invidia, ambiția, necazul pot fi adesea muze inspiratoare; pot, zguduind adâncul temperamentului, să determine ridicări intelectuale peste nivelul ordinar.

Să vorbim dar de calități, nu îndeosebi de ale vreunuia dintre artiștii noștri, ci în genere de ale tuturor. Am zis că mai toți au mai mult sau mai puțin talent, dar că nici unul, oricât ar fi de artist, nu poate tăgădui un lucru, și anume, că teatrul nostru nu mai posedă aceea ce se numește un talent absolut, *hors ligne, hors concours*. Merituoși, talentați, eminenti (și eminența e relativă) câți poștești – dar un virtuoz... nu se află. Și eu spun că-i bine poate că nu se află pe teatrul nostru un virtuoz. Un talent absolut este o glorie pentru istoria artei naționale, dar îndeosebi pentru teatrul pe care ar sta în permanență ar putea fi și o primejdie. El absoarbe tot; ce nu poate absorbi înădușe; lângă acest colosal copac nu mai este loc pentru altă plantă, decât doar pentru iarbă proastă; doar imitatorii servili se vor încerca să-l maimuțească într-un chip ridicul, cum se-nalță meschine pe trunchiul și crăcile copacului mândru vâscul gălcos și iedera pițigăiată. Pădurile se fac din copaci ce cresc potrivii: un uriaș ca acela nu poate trăi decât de sine singur; lui îi trebuie orizontul întreg ca să poată fi apucat

cu privirea, și de aceea nu vrea să-l împartă cu nimeni. Cât e de mare, și tot e invidios! e cu atât mai invidios cu cât e mai mare. Unui teatru ca al nostru, ca instituție de cultură populară, îi trebuie o pădure deasă, nu un copac.

Dar poate va părea prea paradoxal ce spun eu, cu toate că e foarte drept; n-am loc să dezvolt pe larg cât e de drept; fie paradoxal! O întrebare însă: dintre câte teatre merg în lume foarte bine, nu sunt oare o mulțime, cea mai mare parte desigur, cari nu numai că nu posedă vreun virtuoz îndeosebi, dar cari chiar fug sistematic – sistematic tocmai din punct de vedere artistic – de vreo îndeosebi personală virtuozitate?

E evident – evident pentru cine știe ce e teatrul.

Teatrul e un produs complex, un produs de *ensemble*. Este o orchestră: drama este simfonia; instrumentele sunt nu de materie neînsuflețită; sunt de carne și de oase; instrumentiștii nu stau în afară, ci înlăuntru instrumentelor – fiecare din acestea este și trebuie să fie robul rolului ce i s-a prescris, fără vreo pretenție de deosebire personală care să răstoarne armonia generală. Virtuozul e un concertist; o cât de bună orchestră lui i se pare bună numai ca să-l acompanieze. Nouă ne trebuie însă o simfonie de Beethoven, nu variațiile lui Paganini.

Acea orchestră o avem desigur: sunt destui de dibaci artiștii noștri; teatrul nostru posedă elemente prețioase. Însă... însă mai trebuie și un maestru care să bată tactul.

Ei vezi, aci am dat peste adevărata vină a artiștilor noștri: neavând maestrul de capelă, care să le țină măsura și să le dea tonul, unul cântă într-un ton major, altul, într-unul minor, unul merge adagio, altul, presto... și ce iese? un *charivari*. Numai de asta sunt vinovați artiștii. Ce Dumnezeu! o orchestră compusă de bune elemente, cu multă atenție poate merge convenabil, făcând pe rând fiecare dintre instrumentiști rolul dirijorului, dacă anume dirijor nu există. Când ai atâția buni în parte, să iasă toți vecinic rău îndată ce merg împreună! Lipsa de metodă de studiu – iată vina artiștilor.

Această vină însă își are și ea scuza îndestulătoare, asupra căreia voi reveni când voi arăta la sfârșit cine este adevăratul vinovat, și singurul, că teatrul românesc nu merge. Până atunci, în articolul următor voi arăta că și imputările aduse Direcției și administrației sunt tot așa de nefundate ca și acele aduse artiștilor.

III

Învinuirile aduse Direcției generale și comitetelor teatrale sunt, dacă nu mult mai întemeiate, desigur mult mai susținute decât cele aduse artiștilor. E natural să fie așa. Dacă e vorba să caute fiecare vină altcuiva că merge rău o afacere, apoi desigur mai pornit și, prin urmare, mai elocuent trebuie să fie acela care păgubește în afacere nu numai moral, ci și material.

Ce pagubă pot oare avea Direcția și comitetele că teatrul merge rău? O pagubă cel mult morală – umilire și rușine. Însă de umilire și de rușine poate fi atins numai omul care vede limpede nesuccesul său și care-nțelege bine că lui singur și-l datorește. Ei! e greu să convingi pe oamenii din capul Teatrului Național de nesuccesul acestuia, și, drept vorbind, nesuccesul acesta nu li se datorește lor decât în minimă parte.

Mai la urmă, oricum ar fi, paguba morală nu poate fi pentru toată lumea așa de atingătoare ca paguba materială: pe aceasta o simte oricine, pe cea dintâi, numai foarte rari. Cine este orbit de amor propriu și de fudulie are să recunoască foarte greu, mai bine zis n-are să recunoască niciodată că pentru cutare daraveră intelectuală, în care s-a vârat prin vanitate, este un incapabil. De astfel de abdicare numai un om de o sănătoasă inteligență ar fi vrednic – dacă se poate crede că vreodată un astfel de om ar ajunge în neplăcuta necesitate de abdicare; căci un om în adevăr inteligent se ferește ca de foc să se vâre în daraveri intelectuale unde să i se arăte prostia.

Așadar, ne-am înțeles: Direcția și comitetele nu pot avea altă pagubă din mersul rău al teatrului decât morală. Puțin le pasă în privința cealaltă. Dar artiștii sufăr în această afacere și însemnate pagube materiale: ei nu pot câștiga îndeostul pentru a trăi, dacă nu comod, cel puțin convenabil; d-abia își duc târâș-grăpiș viața, deși au siguranța, cum o am și eu, și orice cunoscător al publicului nostru, că un teatru bine organizat ar fi, în București și în toată țara, o afacere strălucită.

Pătrunși de aceasta, de câte ori îi strânge paguba, încep să strige exasperați:

„Direcției puțin îi pasă de paguba noastră materială... Direcția, sau comitetul, ne stăpânește avutul fără control și ne exploatează afacerea fără pricepere și fără să țină seamă de nevoile noastre... Favoritism... risipă... ușurătate șcl. Pierderea materială care rezultă din această administrare destrăbălată a intereselor noastre ne atinge numai pe noi... Domnilor din Direcție și din comitete le e destul dacă și-au făcut mendrele șcl.,șcl.“

Apoi încep revoltele mai mult sau mai puțin fâțișe, grevele mai mult sau mai puțin durabile, dezertionile mai mult sau mai puțin serioase.

Din toate astea rezultă un fel de anarhie, păgubitoare, pe de o parte, autorității direcției, dar în definitiv păgubitoare tot intereselor materiale ale artiștilor.

Da, pentru cine nu știe ce e teatrul, s-ar părea că artiștii au dreptate; cu toate astea eu, care știu ceva despre teatru, nu stau un moment la îndoială a spune că n-au dreptate aproape deloc. Să mă lămuresc.

Greșelile grave ale administrației sunt în genere inspirate de artiști chiar și făcute mai totdeauna după stăruința și cu concursul acestora.

De ce se dă cu atâta cheltuială și de vreme, și de bani, cutare piesă care va cădea desigur? Fiindcă stăruie cutare artistă.

De ce plătește teatrul atâtea persoane inutile, lipsite de orice talent, de orice apucături pentru artă? Fiindcă fiecare e protejată sau nedezlipită de cutare artist.

Administrația financiară este inspirată, dacă nu chiar condusă direct de artiști; cât despre conducerea tehnică și artistică, aceea toată, întreagă, este lăsată la discreția artiștilor. Cine din direcție – afară de rare cazuri de fatuitate ori de toane foarte iute trecătoare – se amestecă oare să controleze, măcar cât de discret, necum să conducă, punerea-n scenă a unei piese, compoziția tehnică a unui spectacol, studiul, montarea șcl.? Cine? Nimeni.

De aci rezultă satisfacerea pe rând a tuturilor micilor ambiții personale, așa de mari la artiști, și a tuturilor vanităților, cu atât mai stăpânitoare cu cât individualitatea asupra căreia stăpânesc e mai lipsită de temeiul meritului real. Dacă din această stare de lucruri n-ar rezulta pentru artiști, cum am spus, pagube materiale din când în când foarte simțitoare, desigur nici unul dintre dâșii n-ar ridica vreodată glasul să se plângă. Pentru aceea, de câte ori se-nfundă afacerea, încep toți care pe care s-arunce vina, și când au obosit și cu aceasta, atunci, tuturilor, artiștilor, direcției, criticaștrilor, îngroziți de apropierea dezastrului, le vine fatal aceeași inspirație sfântă, după care lucrurile s-ar putea aranja și îndrepta spre mulțumirea tuturilor, măcar provizoriu:

„Publicul nu încurajează arta română! Artă trebuie încurajată de stat! Fiți buni și sporiți subvenția!“

Dacă ar veni un director să zică artiștilor: nu trebuie sporită subvenția deloc; ba, dimpotrivă, o vom scădea, și lucrul va merge minunat; însă... însă... Însă nimeni n-are să se mai amestece nici în compunerea personalului, nici în administrația financiară și economică, nici în alegerea repertoriului, nici în dirijarea studiului pieselor, nici în montarea lor, decât *numai eu* – căci *eu* nu m-am făcut director de teatru numai fiindcă știu să iscalesc mandate și bilete de favoare, ci fiindcă *eu* pricep meseria în tot complexul ei vast, literar și artistic, tehnic și

administrativ; o pricep mai bine *eu* decât toți *dv.* Să fiți, prin urmare, buni să vă mărginiți a vă împlini personal datoria artistică potrivit talentului *dv.*, și, chiar în aceasta, să mă ascultați *pe mine*, să-mi urmați fidel povețele, cât de rutinați ați fi, deoarece, în meseria *dv.* chiar, știu *eu*, care nu o proferez, atâta încât am să învăț douăzeci de ani de aci-ncolo pe cel mai de frunte dintre *dv.*, că doar vă cunosc pe toți ce puteți...

...Dacă, zic, ar veni un director serios să le spună acestea artiștilor noștri – zic *dacă* fiindcă la noi un om cu așa cunoștințe speciale nu se găsește, pesemne; dar să presupunem că s-ar găsi, din întâmplare – și dacă sub conducerea lui, firește, fără doar și poate, teatrul ar merge minunat, ce credeți că s-ar întâmpla? Desigur, cu prețul sacrificării micilor ambițiuni și vanități, artiștii ar avea mult mai multe succese reale ca artiști și mult mai multe foloase materiale în schimbul muncii lor.

Dar, afară de asta, ce credeți că s-ar mai întâmpla?

Să vă spun eu:

O revoltă ar porni, o revoltă spăimântătoare, amenințând să turbure pacea publică, o revoltă ca să zguduie lumea de la cea mai umilă colibă până la palatul regal.

Și știți cine ar face această formidabilă revoltă?

Să vă spun tot eu.

Ar face-o chiar artiștii! Bieții artiști!

Nu! De câte ori bieții artiști acuză direcția, să știți bine aceasta: cu cât o acuză mai tare, cu atât au mai puțină dreptate, și cu cât o acuză mai mult în *cutare* privință, cu atât tocmai în acea *anume* privință ei singuri tocmai sunt de vină.

Favoritism? Dar are toată direcția atâția favoriți câți are fiecare dintre artiști în parte?

Risipă de vreme, de muncă și de bani? Dar risipește direcția a patra parte cu de la sine inspirație din cât risipește după stăruințele când a unuia, când ale altora dintre artiști?

Lipsă de pricepere artistică și tehnică? Dar, slava Domnului! că direcția habar n-are de ce și cum se face teatrul: artiștii fac

totul de capul lor. E lucru știut: când un binevoitor din comitet vrea să-și dea o părere, artiștii îi sar în cap – auzi dumneata! să-ndrăznească să învețe pe artiști!

Este, în adevăr, în teatru o stare anarhică, de care toată lumea și niminea nu-i de vină, ca în toate stările de anarhie: fiecare aci tiranisește și aci este tiranisit. În cazul întâi, e mulțumit și zâmbeste; în cazul al doilea, se revoltă și se scâncește. În așa stare nenorocită, rămâne să se mulțumească fiecare cu clipele de triumf ale vanității lui – la unii mai lungi, la alții mai scurte. A-și face mendrele și cheful în pofida altuia e singura satisfacție posibilă. Fiecăruia îi vine rândul, mai rar sau mai des, să și le facă în paguba altuia. În definitiv, toți și le fac în paguba instituției, adică în paguba materială a tuturilor.

Și între acești toți înțeleg și direcția: și ea e compusă din oameni, cari vor să-și facă și ei cheful și mendrele.

Și... unde mai pui și cataplasmele și toate caractițele umflate de ambiții ridicule, amatori, protectori, autori, criticaștri, cari se lipesc de teatru mai pân față, mai pe la spate, și au și dumnealor cheful și mendrele dumnealor de făcut. Și dumnealor lucrează doar pentru dezvoltarea artei naționale! Se-nțelege că au tot dreptul!

Dar destul pentru astă dată în această privință. Voi cerceta în articolul următor mai cu de-amănuntul unele practice și deprinderi nenorocite ale Teatrului Național.

IV

Teatrul rezervă în sală o sumă anumită de locuri. Așa, de exemplu, pentru Ministerul Cultelor, pentru primărie și pentru prefectura poliției câte o lojă; apoi locuri în stăle pentru: un procuror, un inspector și un comisar de poliție, comandantul pietei, al jandarmilor călări, al jandarmilor pedestri, al sergenților de oraș, al pompierilor; pentru un doctor, apoi pentru toate ziarele și revistele – și sper că nu sunt puține – șcl.

Această practică are rațiune de a fi: unele locuri teatrul le datorește d-a dreptul, cum sunt lojile cele trei – Ministerul Cultelor e autoritatea de care atârnă teatrul și din bugetul căruia i se plătește administrația și subvenția; primăria plătește, asemenea ca subvenție, luminatul și încălzitul teatrului; iar prefectul e obligat să asiste la reprezentare de câte ori asistă suveranii sau prinții moștenitori; asemenea, autoritățile însărcinate cu paza siguranței publice trebuie să asiste la spectacol, și deci trebuie să aibă locuri în sală. Alte locuri apoi le acordă gratuit teatrul în schimbul unor servicii de care el are neapărată nevoie, cum, de exemplu, asistență medicală, publicitate, reclamă șcl.

Dar această practică normală a devenit, grație slăbiciunii administrației respective, o adevărată pacoste pentru teatrul nostru. Orice impieगत superior sau inferior de la Culte, de la primărie, de la poliție, de la parchet șcl. are, când vrea, intrare la teatru ca la el acasă; toate gradele superioare sau inferioare de la comandamentul pieții, de la jandarmi șcl. asemenea...
Apoi:

1

Controlorul (politicos): Mă rog, biletul d-voastră.

Tânărul (important): Reporter la „Vocea poporului“.

Controlorul (sfios): ...Au mai trecut trei de-ai dv. tot de la „Vocea poporului“.

Tânărul (ofuscat): Hai, marș! (Intră.)

2

Controlorul (politicos, cătră o familie compusă din doi bărbați, trei cocoane, una parcă ar fi demoazelă, și patru copii): Biletele dv., mă rog.

O cocoană (înțepată): Suntem în lojă, domnule!

Controlorul (indiscret): Care lojă?

Un domn (plictisit): Suntem de la acsize, domnule!

Controlorul (salutând): Pardon! pofțiți...

3

(Spectacolul a început. O damă sosește găfâind și vrea să treacă.)

Controlorul (delicat): Biletul dv.

Dama (foarte grăbită): De la serviciul medical.

Controlorul (nedomirrit): Mă rog, cum?

Dama (impacientată): Moașă, d-le! nu-nțelegi? (Intră.)

4

Controlorul: Biletul, mă rog.

Un domn: Îți trag palme, mă-nțelegi? (Intră.)

Etc...

Dacă ar fi însă numai atâtea tot n-ar fi rău... Dar mai sunt încă și altele! Vom vedea.

Un glumeț prost a spus odată:

„...S-a dovedit în dese rânduri că, cu condiția de a nu lăsa să intre gratuit în teatru decât numai jumătatea publicului, nu a izbutit administrația respectivă să aibă totdeauna săli pline; de aceea eu propun ca de acuma-ncolo gratuitatea locurilor să poată merge până la două treimi și, la nevoie, chiar până la trei sferturi. Pentru ca să fie controlul strict în privința aplicării acestui principiu salutar, serviciul casei teatrului să-l facă de acuma doi casieri: unul pentru biletele de vânzare și celălalt pentru biletele gratuite...”

Această glumă, cât e de proastă, conține un mare adevăr. E lucru sigur că din câte intrări au fost la teatrul românesc într-o stagiune, la reprezentațiile ordinare, numai cel mult patruzeci la sută au fost plătite – restul de șaiszeci la sută: intrări fără nici un rost de bilet, cum sunt arătate câteva specimene

mai sus, și intrări cu bilete în regulă – însă *de favoare*. Biletele de favoare sunt și ele o mare calamitate pentru teatru.

Intri odată în sală: o vezi aproape plină. Întâlnești un societar, care, făcând o figură foarte lungă, îți spune:

– Mergem prost de tot; astăzi nu știu dacă vom fi acoperit cheltuielile ordinare serale.

– Cum se poate? zici dumneata. Dar e sala plină...

– Plină... gratis, suspină d. societar.

În schimb, în altă seară, o seară ingrată de marți, pe o vreme grozav de rea, afli sala două din trei părți goală.

– Azi vă merge rău din cauza vremii, zici cătră d. societar, vrând să-l mângâi.

– Ba nu, răspunde el mulțumit...

– Dar e sala aproape goală... puțină lume...

– Puțină, dar plătită. Apoi adaugă râzând: abonații gratis n-au putut veni din cauza vremii...

Abonații gratis! firește, când e vreme rea, nu vin la teatru: ar fi absurd să dea pentru teatru doi franci la birjă! Atunci, ce fel de gratis ar mai fi teatrul?

Da, e un adevărat scandal cu abonații gratis.

Sunt familii bogate, oameni distinși cari dispun de două-trei loji oricând vor să vină, și dacă nu vin în persoană, trimet om în loc cu familia acestuia; cari capătă regulat, pentru a le împărți la oamenii lor de casă, la cusătorese, la laptagiu, la spălătoreasă și la slugi, și la rudele acestora atâtea și-atâtea bilete de favoare; și cari, în schimb, n-au dat vreodată o para chioară la casa teatrului, măcar de omenie la vreun beneficiu de artist, ori la vreo altă reprezentație extraordinară, nici măcar n-au făcut vreodată teatrului un serviciu de orice natură. Să dea bani pentru teatru? cine vreodată plătește o plăcere pe care a putut-o și-o poate gusta gratis până să i se crească sufletul de ea! Chiar când vin gratis cu toate neamurile și cu toată suita de protejați și de domesticitate, atunci moțâie

în lojă, stă cât stă, și pleacă; ori – ce e și mai rău și mai nedelicat – merg în bufet să tragă tutun și să bârfească și să critice, ca niște cunoscători blazați, montarea piesei și jocul artiștilor:

– Uf! nesărată piesă! și lungă!

– Și prost jucată.

– Bine, frate! ce horcăie așa Notara?... prea exagerează!

– Rolul ăsta nu e pentru Aristița: degeaba! trebuie una mai tânără!

Toate aceste observațiuni le fac în bufet abonații gratis – citorii teatrului – ca să minuneze pe bietii mitocani – drept-credincioșii – cari, mai puțin favorizați de soartă și de obrăznicie, intră și ei din când în când la teatru cu bilet plătit.

Direcția împarte bilete de favoare *en gros; en détail*, le-mpart abonații gratis și artiștii.

Toți cumetrii și toate cuscrele, toți prietini și toți prietini prietinelor artiștilor – nu e așa că ar fi absurd să plătească la teatru?

Dar autorii? dar criticaștrii, protectorii și amatorii? mai ales amatorii! ar fi un nonsens ca tocmai amatorii să plătească arta.

Ca să sfârșesc pentru azi, o anecdotă, a cărei autenticitate o garantez; de aminteri, toată lumea din teatru o cunoaște.

Un artist dramatic obicinuia odinioară să ia regulat cafea cu lapte cu două chifle la o cafenea din apropierea teatrului. Cum credeți că-și plătea tabietul acesta de dimineată? – cu loji de teatru. Fiindcă teatrul românesc juca numai de patru ori pe săptămână, iar artistul lua șapte cafele în același timp, acesta făcuse învoială cu ȧal-chelnerul: șapte cafele, patru loji. Destul de echitabil.

Tot era chelnerul om de treabă – nu-și trimetea familia și prietini gratis la teatru: șapte cafele cu câte două chifle tot fac 5 fr. și 60 b. Astea sunt parale, crez.

În articolul următor, despre alegerea și fixarea repertoriului.

V

Chestiunea repertoriului am dezbătut-o mai de multe ori, chiar prin publicitate; totuși am să revin asupra-i. Nu am aci alt scop și alt interes decât cele profesionale, de publicist și de specialist în materie. Crez că sunt dator a spune despre o instituție de cultură cum e Teatrul Național, care, cu toate jertfele ce le fac în folosul statului și comunității, merge rău, a spune adevărul așa cum îl văd eu, chiar dacă aș păgubi mai mult spunându-l decât tăcându-l, sau, ceea ce ar fi și mai de neiertat din partea unui om de treabă, falsificându-l. M-o asculta cineva? – bine. Nu? – atât mai rău, nu pentru mine. Așa n-a vroit să mă asculte odinioară vechiul și bunul meu prieten Nicu Gane, primarul Iașilor, când, înainte de inaugurarea Teatrului comunal, i-am cerut, prin două petițiuni respectuoase, să-mi acorde mie administrația și direcția artistică a celui teatrului. Îi lămurisem în perspectivă rezultatul unei activități susținute cu societatea dramatică locală și cu elemente recrutate în afară de ștampila oficială a școlii de stat... N-a vrut amicul meu să m-asculte, pentru cine știe ce cuvinte. Dacă m-asculta, poate că-i mergea mai bine și teatrului din Iași, și teatrului românesc în genere. Dar, în sfârșit! ce să mai vorbim degeaba! Când vrei să faci ceva, bine, și un altul, care ar trebui să te ajute, îți pune piedică, ce mai poți alt decât să dai, cu filozofie, din umeri și să zici în gând: „Foarte bine, omule! Îți trebuia un brici ca să te razi; ți-l prezint politicos, tu mi-l arunci cât colo și preferi un topor. Foarte bine! știi ce trebuie să fac și eu, dacă așa merge judecata pe aici: am să mă duc să tai lemne cu briciul! Mai la urmă, n-are să sufere briciul meu cât o să rabde barba ta!“ Cu toată mâhnirea legitimă care trebuie să mă cuprinză când acele ce ar trebui să mă ajute mă împiedică să-mi fac datoria, tot îmi mai rămâne ceva spre mângâiere – un zâmbet.

Și nu voi osteni niciodată să repet ce cred.

Dacă mi-ar fi permis să dau povețe unei companii de artiști sau unui director de teatru, le-aș spune fără să stau la gânduri: alegerea repertoriului este o chestie importantă, enorm de importantă pentru voi, însă dintr-un singur punct de vedere – al potrivirii pieselor cu forțele de care dispuneți. Altă importanță nu poate avea o piesă pentru voi.

Arta dramatică este o artă reprezentativă de sine stătătoare; ea, pentru a fi perfectă, trebuie să-și subordoneze pe toate celelalte.

Alegeți dar piesele cu care puteți face *voi* mai bine artă dramatică, fără a sta un moment la îndoială: o dramă splendidă, pe care n-o puteți voi executa măcar convenabil, aruncați-o cât colo; luați numaidecât o piescioară, o farsă cât de slabă, pe care *voi* o puteți juca foarte bine.

Nu teatrul în care se joacă *bune* piese e un teatru bun; bun teatrul este acela în care se joacă piesele *bine*.

Frédéric Lemaître a făcut minuni cu *Robert Macaire*, o piesă stupidă; Millo, asemenea, cu o copilarie ca *Lipitorile satelor* și ca *Jianul*; asemenea Lukian, [cu] *Două dispărțenii*; Pascaly și Iulian, cu *Rotarul* etc. ... Și vai de Molière și de Shakespeare, căzuți pe mâni cum știu eu...

Țin minte că acum doi ani am citit, despre inaugurarea noului Teatru Național din Iași, o dare de seamă într-o foaie locală foarte inteligentă, în care se spunea:

„Piese ca *Muza de la Burdujeni*, *Poetul romantic*, *Cinel-cinel* ne amintesc timpurile copilariei teatrului nostru. Oricum ar fi jucate, *nu ne interesează...*“

Dacă aș fi citit această afirmare în vreo revistă de pretenție, nu mi s-ar fi părut ciudată, fiindcă sunt deprins cu ceea ce pot pretinde revistele de pretenție. Însă am citit-o într-o foaie foarte cuminte și de spirit – „Era nouă“, a amicului meu Petre Missir – asta nu mai poate fi glumă: lucrul trebuie lămurit.

Să las că, mai întâi, teatrul nostru, ca literatură, nu-i așa de matur încât să se uite cu prea întemeiat despreț la trecutul său, la copilăria sa; dar chiar dacă ar fi altfel, chiar dacă am avea o literatură dramatică bătrână și avută, de ce oare o piesă veche, care ne-ar aduce aminte de o stare trecută a literaturii teatrale, nu ne-ar mai interesa azi, „*fie cât de bine jucată*”? De ce? fiindcă piesa ar fi prea primitivă ca factură, prea simplă ca tehnica scenară? prea naivă ca fabulă? Dar mi se pare că piesele nu se-mpart în primitive și rafinate, în vechi și nouă, simple și complexe; mi se pare că se pot împărți numai în piese bune și rele, frumoase și urâte, interesante și anoste, spirituale și neroade...

Una veche poate fi foarte frumoasă; alta modernă poate fi destul de urâtă. Autori cari vor rămânea pentru totdeauna clasici și vor încânta totdeauna lumea sunt, din punctul de vedere al tehnicii, primitivi; nici un modern n-ar mai îndrăzni, și nici nu i-ar trece prin cap, să scrie o piesă într-un mod așa de puțin complicat; în schimb, sunt autori moderni cari au atins culmea rafinării ca factură complicată, și totuși, ori n-au succes deloc, ori îl au pe o clipă, după care opera lor se pierde în adîncul uitării, veștejită, moartă, ca un obiect de modă trecătoare, pe cîtă vreme opera clasică rămâne tot în picioare, totdeauna verde și gata să-nflorească îndată ce capătă condiția de lumină a ochilor cunoscători.

O piesă de teatru, veche sau modernă, simplă sau complicată, întrucît nu e urâtă, falsă ori d-a dreptul neroadă, n-are alți sortii de a ne interesa decît felul cum va fi executată. Teatrul, ca și muzica și arhitectura, este o artă de execuțiune materială. O piesă de teatru, o bucată de muzică sunt ca un plan arhitecton [*sic*]: ele notează, pînă în amănunte, o construcție – o grămădire rațională de materialuri. O deosebire numai: pe cînd construcția arhitectonică rămâne una, fixă și durabilă, și, voind să se repete, va fi tot aceeași, fiindcă

materialurile ei sunt inerte, construcția dramatică și cea muzicală se iau în mișcare; încep, se petrec și se sting în câteva momente sub atenția noastră, și, voind să se repete, sunt totdeauna altfel, fiindcă materialurile lor sunt însuflețite.

Și piesa de teatru și compoziția muzicală, ca și planul arhitectonic, fără execuție materială rămân simple intențiuni. Desigur, o comedie, o sonată sunt frumoase, dacă sunt frumoase, și la citire, ca și planul unui templu la vedere; și cu atât sunt mai frumoase cu cât ne putem ridica la închipuirea executării lor. Dar prin închipuirea aceasta nu ne vom putea da niciodată măsura impresiei ce ne-ar face-o însăși acea executare, îmbrăcarea acelor intențiuni în formele materiale cerute.

De aceea, la teatru, la muzică, la arhitectură, arta execuțiunii este tot așa de importantă ca și arta concepțiunii. Ba la teatru și la muzică arta execuțiunii capătă o importanță cu atât mai mare cu cât materialurile de construcție sunt deosebite suflete omenești, iar nu pietre și lemne. Executarea bună a unei comedii slabe poate s-o scape, iar o executare slabă poate face să cază cea mai importantă piesă. Fără-ndoială, cine zice teatru bun vrea să zică actori buni.

Dar mai pe larg, în articolul următor, cu privire la repertoriul teatrului românesc.

O CHESTIUNE JURIDICO-LITERARĂ

D-le director general,

Numirea unui așa de reputat jurisconsult ca dv. în capul Teatrului Național a trebuit, se-nțelege, să facă multă bucurie aceloră cari au vreo firească legătură cu această instituțiune artistică, sau cari se interesează de dânsa cât de departe, ca amatori sau diletanți. Între aceștia din urmă, din întâmplare, mă număr și eu, care am făcut, odinioară, câteva încercări literare pentru teatrul românesc.

În adevăr, nu mai putea merge cum mergea: trebuia numaidecât în fruntea importantei instituțiuni artistice naționale un om de legi – dacă n-ar fi să judec decât măcar după modestele mele interese personale. Astfel, în sfârșit, pot și eu, fără îndoială, să găsesc ascultare la o veche plângere a mea, ascultare ce-mi era peste putință să capăt de la profani în materie de drept. Iată, cu tot respectul ce vă datorez, d-le director general, acea plângere:

Legea presei din 62, apoi cod.pen., precum și legea pentru organizarea teatrelor (care lege, precum s-a spus, a fost concepută și alcătuită acum douăzeci și cinci de ani, de către niște jurisconșulți eminenti ca dv.) consfințesc, toate trele, proprietatea literară. Toate trei – cele dintâi două prevăzând chiar pedepse strașnice – opresc categoric pe oricine a reprezenta vreo bucată de teatru fără învoirea expresă a

autorului. Cu toate astea, până la venirea dv., d-le director general, în fruntea Teatrului Național, cele trei legi, mai ales întrucât privește interesele substiscălitului, au fost mereu călcate de către mai toate companiile artistice emigratoare din țară, ba chiar (lucru de necrezut!) de către societățile dramatice oficial, stabile, din cele trei capitale ale regatului român.

Viu, deci, cu cel mai profund respect, d-le director general, a pune drepturile mele de autor sub înalta dv. protecțiune și a vă ruga, potrivit legilor, ca, uzând de toată autoritatea de care dispuneți, să opriți a mi se mai juca vreo bucată a mea de către oricine, fie chiar de către societățile dramatice oficiale din București, Iași și Craiova.

În afară de interesele mele materiale, cred că acele bucăți literare sunt niște încercări cu desăvârșire nenorocite, și nu mai voi, la vârsta mea, să mi se exhibeze pretențiunile regretabile, și pentru mine și pentru public, de ușurătățile unei vârste puțin coapte; nu voi să mai mențin prin senilitate greșelile datorite juvenilității, scuzabile întâia oară, de neiertat la urmă. Sunt hotărât a nu mai permite nimănui, cu nici un preț, să reprezinte acele proaste glume puerile, de cari nu m-aș putea vreodată căi îndestul.

Fiindcă un jurisconsult ca dv. nu este obligat a cunoaște numele tuturilor scriitorilor naționali, din nenorocire atât de numeroși, și, firește, cu atât mai puțin ale tuturilor scrierilor acestora, îmi permit a adăoga, spre lămurirea dv., aci mai jos, după semnătura mea, lista încercărilor mele teatrale despre cari am pomenit.

Binevoiti, vă rog, domnule director general, a primi de la acela care-și pune drepturile și dignitatea de publicist sub înalta dv. protecțiune, mulțumiri anticipate, precum și asigurarea respectului cu care este și rămâne al d-voastre servitor.

I.L. Caragiale
(Piatra-Neamț)

Lista încercărilor teatrale ale lui I.L. Caragiale:

O soacră, farsă într-un act – 1876; *O noapte furtunoasă, sau Nr.9*, farsă în două acte și 4 tablouri – 1879; *Conul Leonida față cu Reacțiunea*, farsă într-un act – 1880; *D-ale Carnavalului*, farsă în trei acte – 1881; *Scrisoarea pierdută*, farsă în 4 acte – 1883; *Năpasta*, piesă în două acte – 1890. Ediția I „Socec și Comp.“, București, Ediția II, „Frații Șaraga“, Iași.

SCRISOARE DESCHISĂ

D-sale dlui

*Director general al teatrelor, D. Petru Grădișteanu,
jurisconsult, avocat, senator etc.*

Domnule,

Ați primit de la mine, zilele trecute, o petițiune timbrată și, alaltăieri, mi-ați răspuns în mod neoficial, printr-o scrisoare intimă, cu toate că între dv. și mine nu știam până acu să fi fost vreo intimitate. Ar fi risipă de cerneală să reproduc textul acestor două documente, de vreme ce au fost publicate (oricând pot dovedi netăgăduit că *nu eu* le-am comunicat onorabilei redacțiuni) în „Adevărul“ de joi, 3 sept.

Deși plină de jocuri de cuvinte picante și cu totul neuzate, deși imbibată de un cald sentimentalism tineresc, care, firește, șade bine la orice vârstă, și deși oarecum măgulitoare în formă pentru mine, scrisoarea dv. nu-mi convine deloc, ba chiar m-a supărat foarte – să mă scuzați. Așadar:

fiindcă, din răspunsul d-voastră, pricep că, punând sub înalta-vă protecție dreptul și dignitatea mea de publicist, am nemerit rău;

fiindcă mă domiresc astăzi că dv., reputat ca bărbat de inimă, nu vă puteți lăsa mișcat de sentimentul adânc al aceluia care vine, în fața lumii, să-și renege greșelile și rătăcirile dintr-o vârstă lipsită de teama răspunderii – niște rătăciri și

greșeli cărora, spre umilirea și spre căința lui până la groapă, nu li s-ar putea șterge de istov urmele, din pricina unor blestamate și diavolești născociri – căci numai diavolul, cu duhul său cel rău, a putut, spre bătaie de joc, insufla pe om să-și vecinicască prostiile, ca și cum prostia nu era, și fără slovă și tipar, destul de vecinică;

fiindcă mă aflu în fața unui dirigător carele crede că puterea-i n-are nici un frâu și care, mai crud decât un nenduplecat și nesățios de vaiete inchizitor, m-amenință să nu mă ierte nici chiar când, bătându-mă, pocăit, cu pumnul în piept, mă leapăd de păcat, în fața unui siluitor și batjocoritor de conștiințe, care vrea, răsând, să mă supună cu sălbăticie la o caznă mai sângeroasă decât toate, aruncându-mi mereu pe obraz, în vileag, rușinea de care tot caut plângând să mă spăl;

fiindcă văd că milă nu am să capăt de la dv., și nendurându-mă, totuși, să cred că neroadele și spurcatele mele păcătoșii de tinerete s-ar mai putea înfățișa publicului împotriva voinței mele anume, într-o lume unde s-or mai găsi doar un pic de sfântă dreptate, un grăunte de minte nestrâmbată, o slabă umbră de omenie,

am onoare să vă fac atent, domnule, la somațiunea ce v-am înaintat, prin portărei, astăzi, 7 sept. 1898. O puteți publica, dacă poftiți, și pe aceea.

Vă salut, cu toată spaima ce trebuie să-mi insuflă un om în fața căruia cuvântul se pierde umilit, neavând nici o putere, și vă rog să știți că la aceasta nu am nevoie de nici un răspuns: destul c-ați fost d-voastră „bombardat“ director al teatrelor, nu mai e nevoie să mă canonați sau să mă canoniți și pe mine cu proza dv., prea tinerească, pe care, la vârsta mea coaptă, n-o mai pot gusta.

Caragiale
1898, sept. 7, Piatra-N.

ION BREZEANU

...Fără pretenție de a decreta talente, dar și fără nici o ezitare, cutez a spune: Brezeanu este un extraordinar temperament, o natură desăvârșită de artist, unul dintre rarele fenomene cari pun adânc marca lor pe o întreagă epocă artistică. Este un Dragulici, e un Iulian, un Mateescu; probabil ar putea fi un Millo... Ar putea – dacă... Dar despre acest *dacă*, mai la vale.

Vedeți – nu vorbesc decât de concepțiile lui mari – pe artistul nostru în *Mort fără lumânare*, în *Doctorul fără voie*, în *Scrisoarea pierdută*, în *Noaptea frutunoasă*, în *Avarul*, și judecați despre minunata bogăție a invenției lui, varietatea fantaziei lui, puterea stăpână cu care-și face palpabile concepțiunile. O fibră a ființei lui nu s-astâmpără o clipă; toate lucrează potrivit ca-ntr-un trai adevărat și sincer. Și ceea ce face să se ridice așa de sus creațiunile tânărului artist este dragostea călduroasă cu care el le îmbracă pe toate într-un fel de atmosferă lirică particulară.

Uitați-vă la Sganarelle, stricatul cela de lemnar, cât e de simpatic când, cicălit de nevestă, îi spune fierbând: „Te... bat!“, cât e de drăgălaș când, scos din fire, chiar o bate! Dar întâlnirea cu doica? Cu ce admirație nesățioasă o privește! cum îi sticlesc ochii lacrimoși și cum își linge buzele ca de cea mai fină dulceață! cu cât de exaltată galanterie se apropie să-i cerceteze

laptele! Dar modul vertiginos cu care vechea slugă de doctor debitează frânturile incoherente de fraze latinești, ce-i zbârnâie încă prin minte!

Uitați-vă la nenea Nae Ipingescu, gravul ipistat din *Noaptea furtunoasă*, cu cât tact și cu câtă discreție știe el să cultive amicitia cetățeanului Titircă și stima întregii familii a acestuia! Cu câtă vervă lămurește pe amicul său asupra binefacerilor sufragului universal, preconizat de tânărul liberal Venturiano! Cu câtă seriozitate dezleagă el, la sfârșitul piesei, încurcătura, când recunoaște pe romanticul publicist, pe care-l admiră prin luminată convingere! Ipingescu, acest tip de farsă groasă, se ridică, prin interpretarea sobră și rafinată a lui Brezeanu, la dignitatea adevăratei comedii.

Aceeași favoare o capătă prin interpretarea lui Brezeanu și tipul revoltător de trivial al Cetățeanului turmentat din *Scrisoarea pierdută*. Artistul nostru se afirmă și aci ca un talent de elită, confirmând încă o dată clasicul precept că și un monstru urâcios, redat de artă, trebuie să placă. Din acel respingător alcoolic Brezeanu face o nesămuit de interesantă întrupare. Are acest Cetățean turmentat atâta dulceață în ochi și pe buze, atâta măsură în mișcări, atâta onestitate și mansuetudine în suflet, încât încetează a mai fi un tip real înjosit; el se ridică sus și ia proporțiile largi și demne ale unui tip abstract: simbolul unui popor întreg... Uite-! În schimbul unei închipuite îndreptări de sufrag, el este aci îmbrățișat, aci îmbrâncit, când curtenit, când bațjocorit – rând pe rând, aplaudat, huiduit, ridicat pe brațe, tăvălit prin noroi, pupat, bătut, îmbătat și mistificat; arareori, parcă și-ar înțelege lucid ciudata soartă, dar e pe loc iar buimăcit de câte i se-ntâmplă; mâhnit, dar tot glumet; beat, dar cu minte; vițios, dar cinstit, se supără o clipă de ceea ce, pricepând turbure, simte limpede că se face cu dânsul; apoi, recăzând de bunăvoie în amăgire ca într-o ultimă scăpare posibilă, urmărește cu tenacitate suprema

lui mângâiere – sâmburele mistificării! rădăcina soartei lui! – caută mereu și fără preget să afle de la măcar cine, până nu se-nchide urna: „el!... pentru cine votează?... el!“ Și în sfârșit – lumea noastră nu-i atât de rea pe cât se spune! – i se dă mângâierea: află, în sfârșit, de la doamna Trahanache pentru cine votează și, triumfător, aleargă să-și exercite – suveranul! – dreptul de a stăpâni prin liber sufrag. Pentru aceea, când se serbează victoria electorală, omul ridică din toată inima-i recunoscătoare toastul lui „în sănătatea coanei Joițichii, că e damă bună!“ Dragostea sinceră cu care Brezeanu își motivează toastul este o culme teatrală. Cu două vorbe spuse cald, din adâncul sufletului, el pune un fel de pecete morală pe o poemă, poate, condamnabilă, pe o operă intelectuală de o moralitate cu drept cuvânt atât de contestată. După toastul lui Brezeanu, un om de inimă nu poate ieși din teatru fără să se împace, ba oarecum chiar să simpatizeze, cu distinsa damă de lume și cu bețivul josorât de cărciumă, două creaturi greșite, rătăcite, vinovate, Dumnezeu știe din ce pricini, dar bune – zică ce le place ipocritii! – cu siguranță, bune.

Și când face Brezeanu, cu atâta covârșitoare putere, aceste două superioare creațiuni? Când încă este caldă memoria celor doi mari predecesori – fie-le dânsa totdeauna iubită și respectată! – neuitații Iulian și Mateescu...

Cine poate pătrunde intimele jocuri ale spiritului nostru, captiv subtil în greul trup?

Cu cerbicea încovoiată, ședeam în fundul unei loji la o reprezentație a *Scrisorii pierdute*, gândind la acu vreo cinsprezece ani. Melancolia îmi apucase capul bine cu amândouă mâinile și-mi lingea rar și apăsat fruntea și ochii, cum lingea felina obrazul prăzii pe care o ține supusă în gheare, săgetându-o cu privirea până în fundul luminii ochilor. Să mai mă apar?... degeaba. Am închis pleoapele, acoperindu-le cu stânga, și, amețit în întuneric de tortură, am oftat din adâncul ostentei

inimi. Iar spiritul a trecut atunci printr-unul din acele momente de bizarerie cari-i sunt așa de frecvente; nesocotind povara atâtor ani și rupând orice solidaritate cu trupul chinuit, a voit să se amuze. Am simțit – lucru ce nu mi se întâmplă foarte des – că ochii mei sunt uzi: erau balele melancoliei. Totdeodată am auzit pe scenă explicația Cetățeanului turmentat, care aduce „adresantului cu domiciliul necunoscut” pierduta scrisoare regăsită. Am ridicat mâna de pe ochi și, prin perdeaua lor umedă, sub slaba lumină a lustrului, am văzut alătura mea în lojă, am văzut bine pe vechiul meu prieten Mateescu. Am vrut să strig, am dat să fac o mișcare, dar am rămas mut și încremenit pe loc, atât de absorbit urmarea el desfășurarea priveliștii de pe scenă. Cu ochii-i mari, fără clipire, cu degetele înfipite pe rampa de catifea a lojei, cu capul pornit înainte, cu finele lui buze strânse, extaziându-se treptat și transfigurându-se ca sub farmecul unei nespuse bucurii ce i se apropie și-l apucă tot mai mult, Mateescu a urmărit toată scena, și când Cetățeanul turmentat a ieșit plecând triumfător, în fugă, la vot, Mateescu s-a ridicat în picioare și-a început să aplaude frenetic... L-am văzut numai – palmele nu-i sunau... Apoi s-a întors cu fața radioasă către mine, și l-am auzit distinct șoptindu-mi: „Ah! ce frumos!” În zgomotul aplauzelor, cortina s-a lăsat; lumina aproape moartă a candelabrelor electrice a reînviat... Mateescu pierise de lângă mine – se dusesse la locul său...

Am alergat pe scenă. L-am îmbrățișat pe Brezeanu cu căldura de care eram capabil acum atâția ani, așa de cald, că, o clipă, n-am putut ști cine e lipit de pieptul meu – el ori Mateescu.

Fii fericit și vesel acolo unde-i fi, iubite prieten dispărut! Cetățeanul turmentat tot trăiește, e sănătos și bine, și mă însărcinează să-ți spun că, d-aci de departe, te salută grațios.

Cea mai nouă creațiune mare a lui Brezeanu este Harpagon – o muncă de ani. De câți?... Vezi acest prețios mărgăritar? Spune-mi ce vârstă are... Cum o să poți socoti în ce moment anume s-a întărâtat un punct pe corpul unei stridii? Cine ar putea afla când anume a căzut într-un creier sămânța unei opere? Dar, mai la urmă, ce-ți pasă de sămânță și de muncile de rodire prin cari ea a trecut? Iată rodul generos – Harpagon întreg.

Pentru cine știe de ce e vorba, Harpagon este unul din rolurile cele mai grele din câte s-au putut vreodată închipui: tip abstract – întemeiat aproape peste tot pe ideațiune și, numai în două-trei momente, pe acțiune; ascunzând foarte slab, sub o înfățișare comică și nu prea, un caracter tragic; antipatic până la hidos; aci naiv până la imbecilitate, aci șiret până la infamie; când nencrezător până la absurd, când credul până la ridicul; totdeauna crud ca o fiară, și toate astea nu pentru el, ci pentru patima ticăloasă și blestemată, care-l chinuie, îl roade, îl stafidește.

Brezeanu poartă pe umeri această colosală greutate, cu perfectă siguranță a ritmului, fără un moment de oboseală, de efortare sau ezitare. Ce mască! ce ochi! ce siluetă! Sunt prea multe, ca să le pot număra, amănuntele acestei desăvârșite creațiuni, a cărei culme este vestitul monolog de la sfârșitul actului al patrulea.

Aci îl așteptam cu multă emoție, firește, dar fără nici o teamă. Cu două zile înainte de prima reprezentație, am asistat la repetiție. Fără să-i fi făcut vreo observație, că nici n-aveam vremea de făcut, Brezeanu mi-a spus:

– Mi-e peste puțință să mai fiu sobru și concentrat la monolog: trebuie să izbucnesc, trebuie să-mi dau drumul cu toată puterea.

– Firește că trebuie, i-am răspuns.

– Da, adăogă el după un moment de gândire, da... Dar... Harpagon... stârpitura asta neputincioasă de șizeci de ani...

se potrivește să aibă atâta putere? Nu cumva trebuie să alerg la alt artificiu?

– Ba deloc!

Și i-am făcut scurt – e de ajuns cât de scurt pentru inteligența lui – teoria motorilor animați, cari trebuiesc să dispună totdeauna de o rezervă de energie înmagazinată. Iată o gloabă spetită și stinsă de puteri, pe care n-ai crede-o în stare să se mai târască trei pași. Călărețul e atacat de vrăjmași armați, cari descarcă focuri asupra-i. El smucește frâul, dă pinteni și tipă desperat. Atunci, gloaba năucă dă drumul rezervei de energie; din câteva sărituri supreme, a urcat dealul; într-o clipă a fost departe de primejdie. Poate crăpa în vârful dealului, dar l-a urcat. Este incalculabil în câtă putere mecanică se poate transforma energia înmagazinată cheltuită dintr-o singură dată.

Brezeanu a surâs, mulțumit că, fără să fi cunoscut teoria, îi știa intuitiv adevărul; și cât îl știa de bine ne-a dovedit-o la reprezentatie. În monologul lui, Harpagon, ridicat la cea mai înaltă treaptă de iritare, s-a arătat în stare să cheltuiască o putere colosală, pe care nimeni nu i-ar fi bănuțit-o până aci. Și atât a cheltuit-o de generos, încât un singur râs n-a venit din toată sala să turbure nepotrivit liniștea care ne trebuia tuturilor pentru a contempla acel înfiorător fenomen ce se cheamă cea din urmă nădejde.

Dacă a putut în unele momente să ne facă acest nefericit să râdem de prostiile și răutățile la cari-l împinge detestabila-i patimă, de astă dată nu mai e de glumit: stăm îngroziți în fața aceluia zbuțiu. E un suflet de om smăcinat până în fundul fundului. Urăciosul acum ne interesează și ne atrage; încet-încet, văzându-i amarele lacrimi, îi uităm păcatele, îl compățimim, plângem de mila lui și rămânem înecați de emoțiune când, după ce aruncă oribila amenințare cu cazne și calăi, pleacă, nebun, să-și găsească ori comoara, ori moartea.

O altă creațiune de mare preț a lui Brezeanu e, fără îndoială, Vlad, idiotul din *Mort fără lumânare* al dlui I. Bacalbașa. În această întunecată tragedie a mizeriei și a ignoranței, figura idiotului strălucește tot așa de tare ca și fatalitatea care aruncă în pieire pe trei oameni. Este un moment în care idiotul, fără să asculte la cele ce se petrec împrejurii, la chinurile de teamă și de remușcare ale criminalilor, stă înlemnit în picioare, drept, cu lumânarea aprinsă-n mână; nu mișcă deloc; fără să clipească, se uită ținută spre cer; numai pupilele-i mai trăiesc, dar așa de puternic, încât se vede bine că-n ele s-a concentrat acum toată flacăra vieții; ele se strâng încet-încet, arzând din ce în ce mai viu, ca și cum ar ochi o luminiță depărtată în firmament, care crește din ce în ce mai sclipitoare. Momentul acela de extaz religios este de o frumusețe uimitoare. Și când e silit să se ascundă într-o tainiță, bunul nenorocit, cât de blând și de frumos se roagă: „Mă duc... dar... să nu mă omorâți!“...

Dar doctorul Purgon din *Bolnavul închipuit!*...

Cine a fost la teatru a trebuit să observe, ca și mine, un fenomen foarte curios. Până la intrarea mândrului savant, piesa merge, spre mulțumirea tuturilor, bine; e un *entrain* remarcabil, cum nu se vede foarte des pe teatrul nostru. Dar iată că vine demnul doctor Purgon. Cum apare, atmosfera se ridică la o înălțime neobicinuită. Atunci începe cascada lui tunătoare de indignare, de imputări, de recriminări și amenințări. Ce vervă fosforică! Promițând nenorocitului bolnav moartea sigură ca pedeapsă a revoltei contra științei, Purgon iese spumând. A intrat, a uimit, a răsturnat, a devastat și se duce ca o furtună luminoasă, ca un meteor orbitor... Iar după ieșirea lui?... Atmosfera scade repede, așa că toată lumea, actori și spectatori, sunt apucați de frig, se simt stăpâniți de o jenă pe care cu greu ar mai putea-o disimula.

Marele Millo – e de mult de atunci – dedea un beneficiu în Teatrul Național, cu spectacol variat. Pentru ridicarea cortinii juca un *vaudeville* din franțuzește: *Un bal din lumea mare*. Ziua nu putuse face repetiție generală; era foarte bolnav. Dar nu era chip să se amâne spectacolul – altă zi nu se mai putea obține la teatru decât peste o lună. Seara l-au adus în trăsură închisă. L-am văzut înainte de ridicarea cortinii. Era pierdut, zdrobit de friguri; sudori aci reci, aci fierbinți îi acopereau chipul; ochii, rătăciți; tremura ca varga, ținându-se de o culisă, pe care o cletina mărunțel. Am crezut că n-are să poată ieși în fața publicului, sau, dacă l-or vâri cu de-a sila la replică, are să cază în scenă ca o cârpă. M-am dus în cușcă – eu eram sufler. Cortina s-a ridicat.

Era o piesă bătrână. Un bărbier, căruia i-a fugit de vreo trei ani nevasta, nu știe omul cu cine, vine să pieptene pe o damă din lumea mare, care dă acum un bal splendid. După ce isprăvește lucrul, vrea să iasă; dar greșește ieșirea și se pomenește chiar în salonul de danț. Aci își povestește scurt publicului aventura cu nevastă-sa, și, profitând de greșeala lui, își împărtășe în toate colțurile reclama de *coiffeur*. Dar iată că sosesc dântuitorii. Un cadril nu e complet. Un baron cu baroana și o altă damă caută un cavalier. Până să se explice bărbierul, dama stingheră îl ia drept un nobil și-l trage în dans. Dansând, omul vede *vis-à-vis*, în baroana, pe cine? pe trădătoarea lui, pe fugara Fifina.

L-am văzut. Omul acela pe care, cu câteva minute înainte, îl lăsasem într-o stare atât de nenorocită, neputându-se ține pe picioare, a intrat ca o sfârlează în scenă. Până la intrarea lui, toți actorii jucau cu o vervă neobicinuită. Cum a intrat frizerul și s-a aruncat în dans, temperatura s-a ridicat de zece ori mai sus. La solo de cavalier, când, între două *entrechats*, se face recunoașterea, Millo s-a întrecut pe el însuși. Când a ieșit din scenă, se înțelege, au trebuit să-l ia pe brațe ca să-l ducă în

cabină; dar nu e mai puțin adevărat că în a doua piesă într-un act, în care Millo nu juca, toți aveau aerul mai moleșit decât varza acră uitată-n ploaie.

Asta e în teatru primejdia distanțării covârșitoare. Ce primejdie, pe de o parte! dar, pe de alta, și ce noroc! Numai unul care distanțează astfel poate marca o epocă.

Termin aducându-mi aminte de ce spuneam mai sus: Brezeanu este un Dragulici, e un Iulian, un Mateescu. Ar putea fi un Millo – dacă...

Dacă direcția teatrului va înțelege că în fața unei așa valori individuale trebuie deschis un câmp cât mai larg și dacă va fi secundat de către camarazii săi cu dragostea ce trebuie s-o inspire sufletelor alese superioritatea talentului, atunci Brezeanu va fi fost, cândva, una dintre personalitățile cele mai strălucite ale artei la noi, un spirit dintre cele ce pot evoca o epocă de literatură dramatică națională, un artist care va fi făcut onoarea scenei române cât va fi fost vremea lui.

DREPTUL DE AUTOR

Fără-ndoială, avem legi destule; cu toate acestea, tot ar trebui să mai avem, și anume, fiindcă din câte avem nu toate ne trebuiesc, și sunt unele care ne-ar trebui și care ne lipsesc. Despre una dintre acestea voi să spun câteva cuvinte. Iată de ce e vorba.

În ultimii douăzeci de ani, producția literară și artistică s-a înmulțit la noi foarte simțitor. Bune, rele, nu e locul aci să discutăm, avem astăzi literatură și arte, și din zi în zi producția intelectuală crește. Cu toate acestea, felul acesta de producție, a cărui esență este invențiunea artistică, nu se bucură, ca toate producțiunile de muncă omenească, de protecția legilor întrucât privește dreptul de proprietate al producătorului.

Îndeosebi drepturile autorilor dramatici sunt aproape nule. Cu toate că există o lege a teatrelor și o lege a presei, legea din 62, care consfințesc acest drept; cu toate că art. 342 din condica penală dă sancțiune dispozițiilor legii din 62, autorul dramatic nu se poate bucura de proprietatea lui artistică.

Avem în țară trei teatre subvenționate de stat și de comunele respective – București, Iași și Craiova. Afară de astea, avem trupe ambulante, care bântuiesc regulat orașele și orașelele de provincie. Toate aceste teatre au călcat, prin abuz de putere, și calcă necurmat drepturile autorilor dramatici. Nu numai fără voia autorilor le joacă piesele, dar le joacă chiar

contra voinței exprese a acestora; dar le joacă cu titlurile schimbate și fără măcar să anunțe pe afiș numele autorului.

Iată, spre edificarea publicului, cum o trupă de provincie afișează la Brăila reprezentarea vechei și cunoscutei mele piese *O noapte furtunoasă*:

„TEATRU ROMÂN
ARTIȘTI ASOCIAȚI
DIN BUCUREȘTI

Sub conducerea dlui I. ARMĂȘESCU

artist laureat

MIERCURI, 8 SEPTEMBRIE 1899

Se va juca

N E A

N A E

Comedie bufă în 4 acte

Persoanele:

Jupân Dumitrache	D-nu <i>N. Cristescu</i>
Nea Nae, ipistat	D-nu <i>G. Donici</i>
Rică gazetaru	D-nu <i>I. Armășescu</i>
Spiridon	D-nu <i>G. Săvescu</i>
Chiriac	D-nu <i>I. Georgian</i>
Veta, nevasta lui Dumitrache	D-na <i>E. Alexandrescu</i>
Zița, sora ei	D-na <i>N. Nicolau</i> “

Ce e de făcut contra acestui abuz de putere combinat, ca în cazul de față, cu escrocheria, și care se practică fără sfială în toată țara sub ochii autorităților administrative și judiciare? Ar trebui, desigur, o lege, care, fără să mai dea loc la interpretări, să acorde o protecție mai eficace dreptului de autor; o lege care să dea putere autorului a opri afișarea și jucarea producțiilor sale fără învoirea sa în scris, pedepsind abuzul de putere și escrocheria actorilor cum se pedepsesc în genere abuzul de putere și escrocheria. Dacă toate ziarele ar vrea să sprijinească legitimele plângeri ale autorilor dramatici; dacă din sânul

Parlamentului s-ar găsi câțiva tineri care să ia în mână apărarea dreptului de proprietate literară, cum aci nu mai poate fi vorba de interese de partid, fiind vorba numai de o chestiune de ordine publică, am putea spera că din stagiunea aceasta chiar am scăpa literatura dramatică de starea de lucruri actuală, care numai încurajatoare nu-i poate fi. Îmi joacă piesa contra voinței mele, fără să-mi pună numele pe afiș și schimbându-i titlul...

Dacă nici asta nu e abuz de putere și escrocherie, atunci eu nu mai înțeleg nimic. Ce pot face eu, autorul? Să urmăresc pe făptuitori? Am vrut să-i urmăresc: zburaseră din Brăila pe alte țărâmurii mai roditoare. Cum poate Parchetul urmări pasările călătoare?

A! dar dacă pe cele călătoare nu le poate, pe cele de curte le poate. Acei domni artiști societari de la Teatrul Național din București, cari – tocmai acum aflu – au jucat, nu fără voia mea, ci contra voinței mele anume, piesele mele astă-vară la Slănicul din Moldova, vor trebui să-mi plătească, prin onor Parchet de Ilfov, asta... cum să zic?... nedelicatetea dumnealor.

[CUVÂNT DE MULȚUMIRE]

Direcțiunea Teatrului Național mi-a făcut în anul acesta o neprețuită onoare, punând, pentru deschiderea stagiunii, micul meu nume lângă altele foarte mari: *Aleksandri* și *Hăsdău*. Desigur nu atâta meritelor mele, destul de contestabile și contestate, cât bunei-voințe a onoratei direcții, aș putea eu atribui norocul ce am avut. Mă simt deci dator să mulțumesc din inimă preștatului director, d. Sc. I. Ghica, pentru înalta favoare ce a binevoit să-mi acorde din propria d-sale pornire.

Sunt asemenea dator să mulțumesc deopotrivă tuturilor, fără nici o rezervă sau excepție – excelenților artiști cari, cu atâta talent, cu atâta generoasă dragoste, au salvat două lucrări ale mele, osândite de demult...

Biețele mele încercări! Ce adâncă bucurie simț văzând, într-un târziu, că, dacă eu n-aveam dreptate să vă stimez prea mult, nici acei cari vă desprețuiau cu totul n-aveau prea multă dreptate.

CRONICĂ [I]

Am citit programul Societății dramatice a Teatrului Național pentru stagiunea ce s-a deschis și drept să spun că m-a bucurat. Am văzut reapărând numele câtorva piese bătrâne, melodrame și farse populare, cari fac totdeauna și plăcere publicului, și câștig – moral și material – teatrului.

În sfârșit, Teatrul Național parcă s-a mai cumintit: începe a-nțelege că paltoanele vechi, părăsite în garderobă ca pretinse demodate, sunt și mai călduroase, și mai prezentabile decât toate ferfelitele și zdrențele moderne.

În adevăr, artiștii noștri au fost bântuiți în vremile din urmă de o ciudată rătăcire a gustului, scuzabilă prin cinstita intenție de succes față cu așa-numiții intelectuali. Au apucat doi-trei tineri progresiști să susțină că melodramele și farsele sunt niște genuri prea primitive, prea învechite, cari trebuiesc părăsite, și atât a fost destul. Tot frumosul repertoriu, indiscutabil frumos, de odinioară, care era o excelentă școală pentru talentele artiștilor și scriitorilor, a fost aruncat să mucezească în pimniță, și ne-am trezit cu toată literatura decadentă, foarte discutabilă – drame anoste și comedii nesărate, simbo - liste, teziste, teiste, ateiste, umanitariste, toate foarte triste.

Artiștii și-au înmuiat din ce în ce temperamentul, pierzând cu încetul avântul dramatic și puterea comică; iar publicul a căscat o dată, de două ori, de mai multe ori, până când,

încet-încet n-a mai vrut să caște și a stat acasă, să se culce devreme, ori s-a dus în altă parte, să petreacă mai bine.

Ia să încercăm o dată a ne întoarce la calea cea veche, din care nu trebuia să ne abatem prea departe. Ia să punem o dată o bună și caldă melodramă, o farsă nebună alături cu o inspidă producție modernă: să vedem, care pe care? Dar un om de teatru, dar publicul, ca și omul de teatru, nu dă o scenă a lui d'Ennery sau Dumas, ori Labiche pe tot calabalâcul dramatic modern.

Auzi! Omul, obosit de munca și preocupățiunile lui, vine să caute la teatru un moment de emoțiune artistică, și-l osândești să-și spargă mintea sănătoasă a descâlci problemele sociologice ce și le pun capetele sucite ale decadenților. Militarul de la smotru, inginerul de pe linie, arendașul de la pătul, negustorul de la tarabă, medicul de la bolnavi și câți alții, fiecare de la sarcina lui grea, trândavul bogat de la sarcina și mai grea a vieții lui trândave – vin toți să ceară de la artă câteva momente binefăcătoare de distrațiune intelectuală, și d-ta îi pui, ca la școală, să asculte conferențe științifice dialogate și să răspundă la problema atavismului, ori a mediului social, ori a pauperismului!

Vine omul o dată, de două ori, de trei, pe urmă, dacă vede că totdeuna iese din teatrul dumitale pe la unul după miezul nopții mai plictisit decât când intrase, se duce la Mitică Georgescu, să auză pe bravul și voiosul Burienescu. Și acolo găsește omul ce caută! Amuzamentul.

– Dar teatrul este o școală...

– Mofturi! Teatrul este o petrecere.

– *Ridendo castigat mores...*

– Moriș poate câștiga cât vrea; cu sistema dv. teatrul își pierde publicul.

– Dar trebuie să formăm gustul publicului...

– Ca să-l formați pe al publicului, trebuie să aveți dv. mai întâi, și eu văd, ca și publicul, că n-aveți deloc.

*

Programul Societății dramatice l-am văzut; îl aștept acum pe al Societății lirice, așa-numita Academie națională de muzică (zice că așa zic și francezii operei lor – *Académie nationale de musique*). Așa ne potrivim la gusturi și la toate cele, noi toți de gintă latină; acu ne place la toți Wagner; mai-nainte nu ne prea plăcea, dar acum ne-am hotărât să ne placă. Dacă e vorba de plăcere, e mult până te hotărăști: e ca doftoriile la copii.

*

Din tot ce se numește sport, nimic nu s-a putut vreodată lipi de mine. Danțul, gimnastica, patinajul, alpinismul, călăria, bicicleta, în sfârșit, toate – nu că nu le-am obicinuit, dar nici nu mi-a trecut vreodată prin cap să le-ncerc măcar. De ce? Fiindcă am simțit că n-am nici un talent, că-mi lipsește cu totul apucătura pentru așa ceva.

Ei! Mărturisesc sincer: mi-a părut rău adesea că nu mi-e și mie dat să mă bucur de niște plăceri sănătoase, binefăcătoare și corpului, și spiritului; dar nu m-am gândit cândva să simț rușine pentru această lipsă totală de aptitudini sportive. Și cred că orice om cuminte are să judece ca mine. N-am talent... Dar dacă n-am și mărturisesc că n-am, nu pot fi ridicul. Ridicul e acela care n-are talent și nu vrea să știe că nu-l are și, vrând în ruptul capului să dea dovezi pozitive că-l are, dă una peste alta dovezi că nu-l are.

Nici unui călăreț din lume nu-i dă-n gând să i se pară ridicul un om care umblă pe jos, ca oamenii; dar când văd un călăreț coștopenindu-se stângaci și hurducându-și măruntaiele, toți oamenii de pe jos încep să râză. De negustorii cari nu scriu

poezii nimeni nu poate râde că nu le scriu; dar toți negustorii pot râde de cine le scrie cu ghiotura, adică fără cântar.

Ia să vedem acumă dacă nu se potrivește și aci vorba veche: națiunile ca și indivizii... etc.

Mă rog, ce pagubă, ce indignitate poate fi pentru o națiune dacă n-are deosebite apucături pentru unele arte! Bunioară, ce păgubește ca forță și ca onoare formidabila națiune britanică din cauză că n-are aptitudini pentru muzică precum au națiunile italiană și germană? Ce rușine ar fi pentru moscoviții nenumărați să n-aibă niciodată o epocă de pictură cum au avut-o puțintei flamanzi?

Să ne-nțelegem bine. Nu e vorba, firește, să susținem că niciodată vreun englez n-are să fie mare muzic, că vreun rus n-are să fie pictor vestit. Întâmplător, în mijlocul unei națiuni foarte puțin înzestrate pentru o anume artă, se pot găsi indivizi cari să aibă un deosebit talent tocmai pentru aceea. Întâmplarea! E ceva analog cu ce mi s-a întâmplat mie să văz într-o vară la țară. În fiecare zi, un prieten trăgea cu ploaie într-un gard unde se adunau mii și sute de vrăbii; vrăbiile zburau cât colo și iar se-ntorceau la loc. Iar trăgea, iar nimic, și vrăbiile iar veneau în bătaie. A tras cu amândouă țevile deodată: același rezultat. Dar în sfârșit, odată, cine știe cum, o vrăbie a picat rănită de moarte. Întâmplare! Să tragi cu pușca o vară întreagă pentru o vrăbie! se poate numi asta treabă de vânător?

Noi, românii, de exemplu, suntem o națiune plină de excelente calități. Cei din Ardeal muncesc bine; cei de pe Olt negustoresc bine; cei de pe Siret și Prut fac politică bine; cei din susul Ialomiței, de pe la Târgoviște, vorbesc bine – gură vestită! – cei de pe Ialomița de jos călăresc minunat: e greu să-i ajungi – au și loc larg de alergătură. Fiecare regiune are deosebită aplecare; și după loc, deosebite apucături s-au dezvoltat. În genere, românii sunt bravi și sobri, răbdători și

cuminti; pricep ușor; sunt spirituali și vorbesc o limbă foarte colorată și elegantă.

Dar e destul! Nu putem avea toate calitățile! Una de lux ne lipsește – aplecarea la muzică. Românii sunt în genere antimuzicali.

Conservatoriile noastre, de atâta vreme, n-au putut da peste un talent mare, necum peste o pleiadă de talente. Aceste instituțiuni sunt niște fabrici din cari ies: 1) profesori și profesoare de muzica vocală pentru școalele secundare ori de piano pentru *demoazele*; 2) cântăreți lirici pentru biserică și 3) paracliseri cuvioși pentru operă – pardon! pentru Academia națională de muzică... Am uitat: mai produc și câteva elemente, mai mult sau mai puțin convenabile, pentru orchestrinele de birturi, cafenele și berării – aceștia, în genere, nu români.

Dar un spirit superior, un talent inventiv, un muzic de concepție n-a ieșit din conservatoriile noastre. Ștefănescu și Enescu! despre aceste mari talente voi spune ceva mai pe larg altădată; deocamdată, scurt: aceștia nu sunt produși de școala noastră.

Să vedem însă dacă nu trebuie părăsit odată obiceiul de a arunca vina pe școală și pe profesori, iar nu pe școlari și pe părinții acestora.

Criticăm conservatoriile și școalele de bele-arte că nu ne dau artiști de seamă... Atunci să criticăm și facultățile de filozofie și de litere că produc numai profesori și profesoare, și nu produc filozofi și literați, gânditori, poeți, prozatori, autori de spirit.

Nu. Instituțiunile de cultură înaltă, publice și private, sunt menite și datoare nu să producă talente, ci să inițieze în secretele tehnice ale artei pe cei ce, cu mult mai-nainte de a le pași pragul, erau talente – anume de când pășiseră un prag mult mai solemn, pragul existenței pământești.

Talentul remarcabil!... Mama îl face, din mila și darul lui Dumnezeu. Cum are să dea școala ceva ce Dumnezeu n-a vrut să aibă milă a dării?

„Femeie, tu, făptura mea umilă – zice Atotțiitorul – iată că am milă de tine și-ți trimit ție sfântul meu duh, și vei naște prunc spre cinstea ta și slava neamului vostru; căci eu am vrut prin tine să arăt oamenilor încă o dată dragostea mea pentru ei și nemărginita mea putere binefăcătoare...și fiul tău se va chema Ludvig van Beethoven!“

Închinu-mă ție, Doamne!...și eu mă tot legam de conservatorie... Apoi n-au tot dreptul și Wachmann și Caudella să-mi zică, și ei plictisiți de atâta zadarnică muncă:

– Da' du-te, domnule, la Dumnezeu!... Ce stricăm noi dacă pe porțile deschise de perete ale conservatoriilor nu vrea să intre nici un talent remarcabil? Cum o să poată ieși din conservatorie talente mari câtă vreme nici unul nu vrea măcar să intre? Ce să iasă, dacă n-a intrat nimica?

ȘTEFAN VELLESCU

Teatrul Național a pierdut pe unul dintre cei mai călduroși amici ai săi, pe Ștefan Vellescu.

Artist dramatic de valoare pe vremea lui, s-a retras de pe scenă desigur obosit de ingratitudea zdrobitoarei profesiuni... Tinerii artiști de astăzi nu-și pot închipui cu ce aspre jertfe se cumpărau, în tinerețea bravului lor profesor, aplauzele.

Vellescu s-a retras din teatru pentru a se devota catedrei de declamație de la Conservatoriu. Dar în același timp s-a apucat și de afaceri.

Om fără noroc și fără destulă energie pentru a rezista crudelor jucării ale soartei! Afacerile i-au mers câțva timp bine; apoi au pornit spre rău și, din rău în mai rău, au prăvălit pe bietul artist în ruină.

La grelele necazuri ale afacerilor le-au pus culme nenorocirilor de familie: cea din urmă și cea mai groaznică a fost pierderea unei fete mari preaiubite.

Sărmanul părinte amărât a primit lovitura din urmă cu resemnare. Dar sub aerul de supunere la hotărârea lui Dumnezeu, numai Dumnezeu știe ce dezastru sufletesc lăsase jos în urmă-i frumoasa copilă, chemată de lângă părinții ei la viața de sus!

O palidă mângâiere pentru bătrânețe i se dete omului: Ștefan Vellescu fu numit subdirector al Teatrului Național.

Scormonind cenușa patimii intelectuale din tinerețe, poate s-ar mai fi încălzit puțin bietul suflet înghețat de vântul suferințelor din urmă!

După atâta înconjur prin valuri și pe țărături depărtate, pe unde atâtea ș-atâtea a pătimit, se reîntorcea vechiul artist dramatic la casa de care, pe drumuri străine, trebuie de multe ori să-și fi amintit cu dor adânc – la teatru!

A! ciudată casă! puternică aproape ca o patrie!

Și, întors acasă, și-a găsit moartea! A murit în mica și iubita patrie. Om bun și blând, multe și mulți l-au mâhnit în călătoria lui pe acest pământ. Între aceștia am fost poate și eu, om rău, ca toți oamenii; rogu-l creștinește, umilit și căit, pe el, care acum e în sânul Domnului, să mă ierte!

CRONICĂ [II]

Teatrele merg în genere slab anul acesta, deși artiștii sunt acuma mult mai bine pregătiți a se prezenta publicului. Două celebrități europene, Duse și Mounet, fac și ele afaceri destul de rele.

Care să fie cauza?

Nici una alta decât teribila criză economică și finanțiară care bântuie țara.

Teatrele din capitală nu se țin cu publicul bucureștean: provincialii sunt temeiul rețetelor și la teatru, ca și la tot comerțul capitalii. O întrerupere de circulație pe liniile ferate, de oricât de scurtă durată, se resimte numaidecât pe piața noastră.

Când afacerile merg bine în țară, se poate zice cu siguranță că orice bilet eliberat la gările de provincie pentru București reprezintă și o intrare la teatru.

Bucureștii au luat aerul de oraș mare: în sala teatrului, pe strade, în localurile publice, un vechi bucureștean adesea nu mai cunoaște pe nimini.

Ei! cum merg afacerile astăzi și mai ales cum amenință să meargă iarna asta, e de prevăzut că teatrele nu pot avea mari speranțe pentru stagiunea ce s-a deschis. Niciodată, poate, ca de astă dată, teatrul și opera națională nu vor fi avut mai multă nevoie de ajutorul statului, ca să poată rezista cu onoare crizei.

*

Dar dacă și teatrul suferă de răul mers al afacerilor, oare publicității și mai ales publicității beletristice are să-i meargă mai bine?

În strămtorarea în care se află publicul cel mare, oamenii de la țară, singurii producători, cine are să mai citească literatura mai mult sau mai puțin ușoară? În lungile seri de iarnă, omul are să-și rupă mintea cu problema zilei de mâine, a câștigurilor și polițelor de plătit; n-o să mai aibă inimă să se amuze cu o poezioară lirică ori cu o poveste umoristică.

Și, cu toate astea, află că o nouă revistă literară și științifică va apare la ianuarie sub conducerea unui inteligent profesor de la universitatea noastră.

În timpul de față, e o întreprindere foarte îndrăzneată. Îi urăm tot succesul moral, pe care-l merită și care e aproape asigurat; cât despre succesu-i material, tare ni-e frică.

*

Oricât de părtinitor ar fi cineva, trebuie să mărturisească un lucru: adevărat succes n-a avut în țara noastră decât o singură revistă literară – „Convorbirile“; și l-au avut adevărat, pentru că nu l-au urmărit decât pe cel moral. Condițiuni speciale ale țării noastre, de curând intrată în cercul culturii europene, împiedică posibilitatea a mai mult de un succes în publicitate; omul trebuie să-și aleagă: vrea succes material, trebuie să renunțe la cel moral; vrea succes moral, nici să nu gândească la cel material.

Asta a fost secretul succesului „Convorbirilor“. Toți oamenii cari au colaborat la acea foaie un moment nu s-au gândit să facă din pană profesiune, să câștige altceva decât merit prin producțiile lor.

Acuma iată întrebarea: se mai pot găsi astăzi o sumă de oameni, cu potrivite însușiri și înzestrări, cari numai așa, de

dragul lucrului, să se grupeze și să ducă o campanie ca a „Convorbirilor“?... Și... ar mai fi o întrebare: ar avea oamenii aceia o idee directivă împrejurul căreia să se strângă ca voluntari călduros devotați împrejurul unui drapel?

Eu gândesc că la amândouă aceste întrebări trebuie să răspundem: nu.

Ce a fost posibil acu treizeci de ani la Iași nu mai e posibil astăzi la București, și apoi, nu se găsesc oricând voluntari și călduros devotați, și bine înarmați pentru luptă. Asta e afacere de nemereală, și, fiind vorba de cultura unui popor, poți zice că e o afacere de mare noroc.

*

Ziaristica română a pierdut săptămâna trecută pe unul dintre cei mai valoroși și mai spirituali reprezentanți ai ei – pe Anton Bacalbașa – un talent și o putere de muncă în adevăr extraordinare. Pentru aceea, pierderea iubitului nostru confrate a produs o foarte adâncă emoțiune în tot publicul.

Moartea lui, deși normală – rezultat destul de limpede de prevăzut al unei grozave boale care-l săpa de demult – a avut un pronunțat caracter tragic, și aceasta a adăogat la durerea tuturilor câți l-au cunoscut.

După o muncă neobosită în publicitate și acum, la urmă, în politică, Tony ajunsese să-și vadă viitorul asigurat grație numai și numai meritelor lui, talentului și activității lui proprii.

Tânărul sceptic de odinioară era acum soț iubit și părinte iubit; boemul ușuratec era acum proprietar solid – și tocmai acum îl ajunse moartea, care-l pândea de mult.

Sfârșitul lui Tony seamănă cu al unui viteaz care, întorcându-se după crunte bătălii victorios la vatra lui, piere-ngropat sub năruirea arcului de triumf ce i s-a ridicat.

Glumă neroadă a fatalității!

*

Fatalitatea a făcut două glume la fel în aceeași zi. În aceeași zi, a murit și vechiul artist și profesor Ștefan Vellescu.

A umblat omul prin lume, departe de teatru, bătut de amare suferințe, și când s-a reîntors la teatrul lui, să-și aline, sub iubitul acoperimânt, sufletul obosit, n-a apucat să deschiză bine ușa, să treacă bine pragul casei lui, și moartea l-a și apucat în brațe.

Omule! să-ți fie totdeauna frică de îndeplinirea unei mari dorințe!... tremură de câte ori e s-atingi un mare bine!

ELEONORA DUSE – MOUNET-SULLY

Cei doi meteori au trecut pe dinaintea ochilor noștri: s-au arătat strălucind orbitori, zguduindu-ne până-n adâncul sufletului, și au dispărut de pe cerul nostru, lăsându-l și mai întunecat decât fusese înainte de magica lor apariție.

Eleonora Duse... Mounet-Sully – au trecut pe la noi aceste sublime stele ale artei moderne, și acum, orbiți, ne întrebăm: fost-a o realitate sau un vis acele minunate arătări?

Să intru în cercetarea amănunțelor tehnice ale acestor doi comedieni *hors ligne* e de prisos. Câți i-au văzut au avut prilejul să rămână uimiți; pentru cei cari n-au avut norocul să-i vadă ca noi, orice cuvinte ar fi slabe spre a face înțeleasă cât de pe departe impresia ce n-o poate cineva avea decât privind-i și ascultându-i pe acești luceferi ai artei, acești incomparabili, divini virtuozi.

Margareta Gautier, Magda, Gioconda!... Othello, Ruy Blas, Oedipus!... Nu se poate spune decât palid și opac impresia adâncă ce o fac aceste puternice și luminoase întrupări.

De mult am spus-o... Artistul dramatic este și un executant instrumental, și un instrument: executantul e sufletul, instrumentul este corpul. Un executant virtuoz nu poate mult fără un instrument perfect condiționat ca structură și ca acordare, și instrumentul cel mai perfect condiționat în toate

sensurile nu va putea da mai nimic în mâna unui executant nedibaci.

Un Paganini e foarte încurcat cu o vioară de la Moși, și un Stradivarius rămâne ca o vioară de la Moși dacă a picat în mâinile unui ageamiu. Un Stradivarius în mâna lui Paganini – iată norocul, și fapta norocului în artă se numește minune... și Eleonora Duse și Mounet-Sully – amândoi executanți divini și instrumente divine – sunt două minuni în toată accepțiunea cuvântului.

Eleonora Duse este acum de patruzeci de ani: în culmea vârstei și, prin urmare, în culmea dezvoltării talentului – executanta, sufletul, a ajuns la apogeul dezvoltării, instrumentul, la apogeul puterii de încordare. Celebra *diva* s-a născut la Vigerano, în Italia, în 1859. De copilă mică a suit treptele scenei, am putea zice treptele tronului ei, ea, regina, care unde se arată nu găsește decât supuși ascultători și fanatici. Pretutindeni unde apare, stăpânește, fără o idee cât de ascunsă de nesupunere sau revoltă. Zilele trecute a domnit ca suverană adorată în cele două mari capitale ale Europei luminate, la Paris și la Berlin.

Mounet-Sully e mai bătrân, dar tot așa de tânăr încă. Născut în 1841 la Bergerac, în Franța, era destinat de părinții lui unei cariere mult mai puțin glorioase. Făcându-și o cultură clasică deplină și cu mult succes, se dete, contra voinței familiei, carierei dramatice. Un eminent critic francez, al cărui nume îmi scapă, scrie despre Mounet-Sully următoarele profunde cuvinte:

„Artist mai mult grec și roman decât spaniol, și mai mult spaniol decât francez, dar parizian prin modernitatea tendințelor sale romantice și prin căutarea constantă a efectului fizic, Mounet-Sully s-a ridicat la prima treaptă printre societarii Comediei Franceze în repertoriul lui Sofocle, Corneille, Racine și al lui Shakespeare și Victor Hugo.“

Atâta este destul, sper, zic eu, întrerupând citatul din articolul criticului francez.

Sunt în adevăr incomparabile verva și puterea dramatică a acestor doi mari comedieni.

Deși de școale cu desăvârșire deosebite – italianca reprezentând realismul modern, iar francezul stilul susținut romantic și clasic – amândoi atingând culmi neajunse până la ei. Și cu toate astea, vedeți că tocmai aceea ce numim în arta de execuțiune *truc* este absolut același la amândoi. Voi proba-o îndată.

S-a pus adesea întrebarea: artistul în genere și îndeosebi artistul comedian trebuie oare să fie sincer?

Diderot este de părerea mea: nu! nu trebuie artistul să fie sincer; el nu trebuie să aibă sinceritatea propriu-zisă, ci sinceritatea sincerității; cum am zice, artistul nu trebuie să simtă el – nu trebuie să aibă chiar simțirea; el trebuie să aibă simțirea simțirii... Dar despre aceasta nu e locul să vorbesc mai la larg aici; să reviu dar la *trucul* artistic.

Cine a fost la *Dama cu camelii* a remarcat jocul incomparabil de adânc al Dusei când, în scena de revedere cu de mult pierdutul și vecinic neuitatul Armand, ia în amândouă mâinile capul junelui ei iubit: „Armando!... Armando!...”

Ce efect colosal face brusca tranziție între mișcarea întâia, pornită de surprinderea omorâtoare de dulce, cum zice poetul, și mișcarea a doua, pornită din nespusa voluptate a eroinii, văzând pipăit că nu e vis, ci realitate ființa adorată ce i s-a apropiat de sânul bolnav.

Ei bine! Absolut, dar absolut același *truc* îl are superbul Mounet-Othello când apucă în mâini capul scump al Desdemonei... O mișcare... Fiara turbată a prins în gheare țeasta drăgălașă a blândeii și nevinovatei patriciene venetiene... Ai crede că are s-o zdrobească dintr-o strânsură... Și-apoi, brusc,

o altă mișcare, cu desăvârșire alta: ce dulce, ce caldă, ce îmbătătoare mângâiere!

Ce sublim moment – și la Duse și la Mounet! și ce truc simplu, cu toate astea... Poftească și alții să-l exploateze!

Încă o dată: să vorbesc de toate creațiunile pe cari ni le-au arătat aceste două incomparabile geniuri dramatice, să analizez cu de-amănuntul tehnica lor ar fi imposibil. Precum lumina soarelui nu se poate explica minții omenești cu vorbe și cu clădiri retorice, ci ochiul omenesc trebuie s-o vază, ca să-i înțeleagă-ntr-o clipă splendoarea, asemenea și producția de artă.

Unde trucul de virtuozitate al amândurora atinge culmea –și, lucru curios! câtă asemănare de procedeu găsim și aci! – este în Gioconda a Dusei și în Oedipus al lui Mounet.

Strălucita și extravagantă concepție a lui d'Annunzio – femeia care-și reîntoarce amorul soțului ei artist și-l apucă mai cu putere tocmai după ce, și anume fiindcă și-a pierdut brațele – ar fi, desigur, o operă absurdă și irealizabilă pentru teatru fără sublima putere de concepție și de execuție a divinei Duse...

Și Oedipus, cel mai minunat erou al capodoperei capodoperilor, tragedie vecinic neîntrecută, cum s-ar mai putea întrupa așa cum l-a gândit sublimul bătrân Sofocle decât cu măiestria miraculoasă a lui Mounet-Sully?

Să joci, într-o dramă, pe eroina amoroasă, fără brațe, și într-o tragedie pe eroul, fără ochi!... Absurd!

Nu! priviți pe Duse-Gioconda, pe Mounet-Oedipus!

Puterea geniului.

Se povestește că într-un concert prodigiosul Paganini a rupt rând pe rând, una câte una, trei coarde ale magicei sale alăute, și a continuat să execute bucata lui de variații incredibile pe o singură coardă; apoi a frânt arcușul și, aruncându-l jos, a continuat *pizzicato* pe coarda ultimă; la urmă, transportat, a rupt și ultima coardă și a făcut *fermata* concertului bătând, cu

degetele lui noduroase, două *grupetti* de tambur pe dosul instrumentului.

Duse și Mounet pot mișca o sală până-n fundul sufletului, stând pe loc, întorși cu spatele la public, cu ochii-nchiși, fără a pronunța o silabă, fără a face să se auză un suspin: o simplă respirație, imperceptibilă ca mișcare materială, poate fi, pentru acești binecuvântați copii ai muzelor inspiratoare, de ajuns ca să ridice ușor greutatea celei mai groaznice situații dramatice: *trucul* cu care să pătrună până în adânc sufletul spectatorului.

Au stat puțin la noi acești luceferi călători... S-au dus! Fie-le, pretutindeni, firmamentul pe unde vor trece senin! Ne-a făcut mult bine lumina lor în treacăt. Neuitate momente de emoțiune artistică!

Cum ziceam la începutul acestei cronici... Ca doi meteori au trecut pe dinaintea ochilor noștri: s-au arătat strălucind orbitori, zguduindu-ne până-n adâncul sufletului, și au dispărut de pe cerul nostru, lăsându-l mai întunecat decât fusese până la magia lor apariție!

*

Domnule cititor, fac prinsoare că, citind rândurile de mai sus, dumneata crezi cum că eu am văzut pe Duse și pe Mounet-Sully.

Ei bine! să n-apuc să mai scriu încă o cronică pentru „Pagini literare“ dacă i-am văzut vreodată pe acești mirifici virtuoji... dar nu numai pe scenă, nici măcar pe stradă...

Uite! învață-te minte: așa se scriu în genere pentru dumneata cronicile noastre teatrale.

TEATRUL NAȚIONAL [1]

Pentru ce ne-am face iluziuni?

Desigur, teatrul național nu prosperează; Teatrul Național nu inspiră multă prietenie publicului, n-are destui amatori pasionați.

Această instituțiune, atât de populară în toată lumea civilizată, nu are astăzi la noi alt sprijin serios decât galantomia Ministerului Instrucției Publice. Și, lucru foarte ciudat: teatrul, care a renunțat la sprijinul său natural, adică la dragostea publicului, plătește foarte scump galantomia oficială; teatrul a intrat într-un cerc vicios, din care cu greu va mai putea ieși: cu cât îl părăsește, cu atât aleargă la ajutorul ministerului; cu cât îl ajută ministerul, cu atâta-l părăsește publicul.

Minunat lucru!

În capitala țării, avem un singur Teatru Național, înzestrat cu privilegiu extraordinar de favorabile, ajutat cu aproape o jumătate de milion, apărat cu desăvârșire de concurență similară, adică de concurența unui alt teatru românesc, și din zi în zi, cu cât îi cresc privilegiile, cu cât îi sporesc ajutoarele, cu atâta merge mai slab.

A cui să fie vina?

Fără nici o ezitare, acel ce cunoaște afacerea va răspunde: vina este a teatrului și a ministerului.

Ceea ce se face la Teatrul Național *nu este teatru*.

Se pot plânga artiștii și amicii teatrului că publicul nostru nu are sentimente patriotice și naționale; asta este poate o plângere dreaptă; poate că-n adevăr publicului nostru îi lipsește entuziasmul orbesc față cu magicele epitete de „român“ și „național“. Dar nu se pot plânga artiștii că publicul nu iubește *teatrul național*, fiindcă așa lucru nu există decât cel mult pe jumătate: *național* o fi, poate; dar *teatru* nu-i de loc.

Firește, n-am nici loc, nici intențiune să aștern aci o critică tehnică amănunțită despre jocul artiștilor noștri, despre talentul unora, ori mai ales despre lipsa de talent a altora. Mai la urmă, sunt perfect convins că nici în lipsa de talent a multora dintre artiști nu prea stă cauza slăbiciunii teatrului nostru, precum nici talentul cutăruia sau cutăruia l-ar împluternici.

Cauza decăderii Teatrului Național stă în altă parte, anume în absurda organizare administrativă și în demna tovarășă a acesteia – în și mai absurda conducere artistică.

Câteva observațiuni, mai ales asupra acestei din urmă, vor face și pe cititorul mai puțin deprins cu ale teatrului să înțeleagă că am dreptate.

Dintru început, trebuie să spun că în Teatrul Național nimeni, dar absolut nimeni nu are autoritate deplină nici ca putere administrativă, nici ca direcțiune artistică, și dacă nimeni n-are autoritate, firește că nimeni n-are nici răspundere.

Personalul artistic este peste măsură de numeros; cea mai mare parte a personalului se compune din creaturi cu totul lipsite de dispozițiuni artistice; și ceea ce e ciudat este că artiști de talent apar din cale-afară rar, iar publicul este osândit să vază pe scenă mereu umpluturile cele mai sarbede.

Mai zilele trecute, pare-mi-se, s-a produs un scandal în toată regula din pricina asta. Publicul, cum mi se spune, a huiduit aproape pe un artist, ori pe o artistă, nu mai știu bine... Ce trebuie să fi fost dacă mult-răbdătorul public și-a pierdut obicinuitu-i sânge rece!

Piese în genere nu se studiază; a ști textul rolului, mai mult sau mai puțin fără ajutorul suflerului, asta este maximul datoriei unui actor, și se-nțelege că la maximul acesta, ca la orice maxim, nu poate ajunge fiecare.

De aci rezultă o desăvârșită lipsă de siguranță atât în jocul fiecăruia, cât și în complexul mișcării. Momente de ezitare; stângăcie; greșeli de pas; încurcături de dialog; replici obținute în ruptul tirbușonului; în genere, figuri țepene, parcă ar fi împrumutate de la panopticul lui Braun; mâneci cari parcă n-ar avea mâini vii înăuntru, și nimica! nimica parcă n-ar bate sub jiletcă, afară de ceasornic! – o îngăimeală, o producție îngălată, fără nici o vioiciune comunicativă – în sfârșit... în sfârșit, lucru de bellic.

Publicul nu înțelege de ce nu-i place, dar nu-i place: în loc de căldură nervoasă, de pe scenă, simte că-i vine o dogoare rece și obositoare; suferă un act, două, trei, cinci, și iese omul din teatru fără să știe ce să zică: i-a plăcut, nu i-a plăcut... Căci la urmă vede omul că i s-a înfățișat ceva menit să-i facă plăcere, și tocmai cu acest scop venise și el la teatru.

Atunci să agață omul de minimul de pricepere ce-i e permis: de piesă ca piesă; cel puțin în piesă a văzut o intențiune intelectuală; cât de prost debitate, unei fabule tot îi rămâne un înțeles.

Și de aci rezultă că dacă a văzut cineva o piesă, trebuie să fie o piesă din cale-afară amuzantă ca să-l mai atragă măcar încă o dată.

Și de aci rezultă că spectacolele, cât de bune ar fi piesele, trebuiesc schimbate mereu.

Și de aci rezultă că trebuiesc învățate mereu și iute piese multe și nouă.

Și de aci rezultă că graba strică treaba, că piesele nu se pot învăța și iute, și bine, și că, urmând această sistemă, la Teatrul Național se joacă din ce în ce mai slab.

În toată lumea, se merge la teatru și pentru piesă, dar mai ales pentru joc; la noi, se merge cu mult mai mult pentru piesă, și foarte puțin, adesea aproape deloc, pentru jocul artiștilor.

O să atrag atenția publicului asupra unui cusur grozav al artiștilor noștri în genere.

E un principiu elementar de teatru așa-numitul diapazon. Tonul actorului trebuie să fie ridicat în proporție cu mărimea sălii, și toți actorii trebuie să vorbească în același ton.

Ia ascultați o piesă la Teatrul Național.

Acel care începe chiar ia un ton așa de jos, încât de-abia se aude din locurile apropiate de scenă. Al doilea, care-i răspunde, lasă și mai jos tonul; al treilea și mai jos, și, din scenă-n scenă, din act în act, tot mai jos, așa că ajung la un fel de gargariseală de ventriloci, din care este imposibil publicului să mai înțeleagă decât frânturi de vorbe pe ici, pe colo.

Cum li e tonul, așa și temperamentul. Încep moale, merg și mai moale și, din mai moale în mai moale, la sfârșit iese o fleșcăială completă.

De aceea, la toate reprezentațiile, actele de la-nceput fac oarecum mai mult efect: pe de o parte, actorii tot parcă ar avea la început oarecare ton și temperament, iar pe de altă parte, nici publicul nu e încă de tot obosit.

Dar un teatru, ca să placă, trebuie să fie fierbinte, să dogorească până-n fundul galeriei.

Actorul, actorii, când ies pe scenă, trebuie să fie niște posedatăi, să aibă pe dracu-n ei: prin ochi, prin sprâncene, prin gură, prin vârful degetelor, prin toți porii, să scoată pe dracul acela și să-l arunce asupra publicului.

O clipă să nu-l ierte pe public a-și veni în fire și a-și da seama de ce vor cu el: să-l ia repede, să-l zguduie, să-l ametească, să-l fărmece, să-l aiurească, să-l smintească – mai știu eu cum să zic!

Când or ieși din teatru, nici doi ochi să nu fie uscați și siguri: toți să fie împăiejenati de emoțiune, umezi de plâns ori de râs.

Așa teatru, da. La așa teatru dă năvală publicul ca la o binefacere; căci în adevăr că nu sunt multe frumuseți pe lumea noastră mai mari decât un bun teatru.

Dar cu scâlămbăituri distilate, cu maniere macaronice, cu îngăimeli mălăiețe de parcă ar mesteca mucava, fără umbră de căldură și de convingere, și toate făcute în silă, de dragul paragrafului respectiv din bugetul cultelor, firește că ai să umpli greu teatrul, chiar împărțind bilete gratis cu pachetul.

Dar n-ar fi chip de îndreptare?

Desigur că da.

Când Teatrul Național ar avea în București o concurență similară, adică un alt teatru românesc, și acela, pe lângă românesc, ar fi și teatru, desigur că ar avea sorti de îndreptare.

Cum?

O anecdotă va răspunde mai bine decât mine.

Regretatul meu amic Hübsch, om foarte de spirit, cum l-am cunoscut toți, mi-a povestit-o.

Ca inspector al muzicelor militare, a mers odată într-un oraș de provincie, să facă o cercetare. Ajungând noaptea târziu, i-a venit foame și a întrebat pe un vătășel de stradă unde e vreo locandă. Era una singură deschisă la ceasul acela.

Flămândul intră și întreabă pe birtașul somnoros ce poate să-i dea de mâncare:

– Stufat, răspunde negustorul.

– Altceva, n-aveți?

– Nu.

– Nu mănânc stufat.

Și pleacă.

...Dar i-e foame: se întoarce iar.

– Frate, n-ai altceva decât stufat?

– Nu.

– Apoi nu ți-am spus că stufat nu mănânc?

Birtașul, privindu-l lung, răspunde:

– Dar dacă-i mânca?

– Nu mănânc! răspunde Hübsch supărat și iese în stradă.

Birtașul iese și el și începe să-și închiză prăvălia.

Hübsch vede lucru și se apropie:

– Mă rog, dar... stufatul... e bun?

– Prima! zice birtașul.

– Ei, adu, să-ncerc.

A mâncat omul și, când să plătească:

– Ai văzut? zice birtașul; nu ți-am spus eu că o să mănânci?

A doua zi la dejun, când erau și alte birturi deschise, se înțelege că Hübsch n-a mai mers la locandă să mănânce stufat.

Așa e și cu teatrul național.

Când o mai fi și altul deschis, din două una: ori are să-și pună mai multă-ngrîjire în bucătărie, ori are să fie osândit a-și mânca stufatul singur.

Voi reveni cu tot dinadinsul asupra teatrului național.

TEATRUL NAȚIONAL

Notițele mele din urmă asupra teatrului național au supărat multă lume.

Nevinovatele observațiuni tehnice, cu totul obiective și lipsite cu totul de vreo atingere personală, mi-au pricinuit destule neplăceri.

Artiști, de amintiri oameni inteligenți și chiar de spirit, mi-au spus că eu persecut interesele Societății dramatice și ale teatrului; iar d. director general, un om plin de tact de aminteri, mi-a pretins nici mai mult, nici mai puțin decât să-mi dau numaidecât demisia din comitetul teatral, unde sunt delegat de amicul d. Delavrancea, primarul capitalei.

Acelor artiști, pe de-o parte, le-am răspuns că a da povețe bune Societății dramatice și a atrage, cu oarecare pricepere, atenția celor în drept și în putință de îndreptare asupra lipsurilor Teatrului Național nu însemnează deloc a dușmăni interesele instituțiunii și societății dumnealor, ci tocmai dimpotrivă.

Domnului director general i-am răspuns, pe de o parte, că, fiind delegat al primarului la teatru tocmai în virtutea titlurilor mele de publicist, nu mi se pare deloc incompatibil postul meu onorific în comitet cu exercitarea profesiei mele de publicist.

Dar cu d. director a mers puțin mai greu decât cu artiștii: d-sa nu s-a mulțumit din parte-mi numai cu anunțarea unei

propozițiuni foarte logice, – cum am zice, pe românește curat, cu o vorbă aproape de mintea omului, –și a voit să mă ia cam repede; a încercat a mă face să-nțeleg că orice judecată fie cât de dreaptă asupra teatrului – din momentul ce nu face pur și simplu reclamă servilă actorilor, actrițelor, suflerului, regizorului, directorului special de scenă, directorului nespecial, adică general – este un act nu de interesare morală binevoitoare, ci de ostilitate față cu instituțiunea de cultură numită Teatrul Național, și că prin urmare eu, din momentul ce am judecat despre teatru, nu mai pot urma să dau direcției consilii ca membru în comitet...

Și iarăși:

– Trebuie să-ți dai demisia!

– A! domnule director general, am răspuns eu, mă iartă să judec altfel decât d-ta. O demisie, fie chiar dintr-un post absolut onorific, nu se dă decât în două cazuri: când vrea omul să și-o dea, ori când poate altcineva să i-o ia. Eu nu vroi să mi-o dau, și d-ta nu ești acel altcineva care ai putea să mi-o iei. Până la expirarea termenului legal, ori până la schimbarea actualului consiliu comunal, nu plec din postul onorific ce mi-a acordat primarul decât în cazul când voi fi destituit. Scurt...

La asta, d. director general a zâmbit cu aceeași blândețe pe care i-o cunoaștem toți: momentul de iuțelă îi fusese, din norocire, trecător.

Pe urmă, despărțindu-ne în cei mai buni termeni – după ce d. director a recunoscut că trebuie să-mi permită a judeca și eu despre teatru – m-am gândit mai bine.

Să las că am sinceră stimă atât pentru d. director, care e un om cu deosebire afabil, cât și pentru mulți artiști, cărora ar trebui să fiu cu totul nepriceput ca să nu le prețuiesc talentul, mult-puțin cât îl au, dar eu nu mai vreau, din principiu, să supăr când scriu și, dacă nu pot scrie despre ceva fără să supăr pe cineva, și mai ales pe cineva pe care-l stimez, atunci,

despre acel ceva mă mărginesc a gândi pentru mine, fără să mai comunic și altora părerile mele, și mai ales într-o gazetă așa de colosal răspândită ca „Universul“.

Însă în notițele mele trecute, neînchipuindu-mi că va trebui să le regret atâta, am apucat să promit că voi reveni cu dinadinsul asupra teatrului național. Trebuie deci să reviu, cum am promis; dar cum aș putea face asta fără să supăr pe nimeni? E greu desigur, dar nu chiar imposibil; ba încă, având noroc, poate să și îndreptez greșala ce am făcut-o în notițele trecute. Ce nu poate omul când vrea?

Ia să vedem... Curaj!

Teatrul nostru național n-are decât artiști de foarte mare valoare; cel mai puțin: fiecare are enorm talent; cel mai mult: unii au chiar geniu.

Nu există teatru pe lume unde repertoriul să fie mai potrivit cu personalul și personalul mai potrivit cu repertoriul.

Pe nici un teatru din lume nu se face o mai ingenioasă punere-n scenă; pe nici o scenă din lume nu se joacă piesele cu mai multă vervă, cu mai mult *entrain*, cu mai multă căldură comunicativă, ca pe scena Teatrului Național de la noi.

Ceva mai mult: nicăieri în lume nu se știu rolurile mai bine ca la noi; nicăieri ceea ce se numește *l'ensemble* nu e mai desăvârșit.

Ceva mai mult... Dar ce trebuie mai mult!?

Ei! Cu toate astea, lipsește ceva teatrului, și, din norocire pentru onoarea lui, lipsa aceea nu e din vina lui, ci din vina altcuiva... Îi lipsește năvala publicului.

Cine poate fi de vină decât publicul?

Lipsa de sentiment național și naționalist a publicului, lipsa acestuia de patriotism, dacă ne putem exprima astfel, lipsa lui de conștiință română și românistă – iată singura lipsă a teatrului nostru.

Ce face la noi înalta societate, care lasă teatrul nostru părăsit simplului noroc al repausului dominical?

Cred, oare, domnii și doamnele din înalta societate și din societatea cultă că un teatru național se ține numai cu copiii, bone, elevi, pedagogi, studenți, soldați, amployați comerciali, popor etc.?

Dacă așa cred, apoi atunci să-mi dea voie să le spun că e trist, și e trist mai ales astăzi, când s-a deschis excelentul circ regal Sidoli... Mai ales, cu legea repausului dominical, duminicile și zilele de sărbătoare, precum și ajunurile acestora, tot Sidoli o să fie călare.

E desigur o neleală concurență – unul călare și altul pe jos...

Dar tot așa ar fi când s-ar admite părerea mea, pe care de mult am dat-o publicității?

Dar ce ar fi mai ușor de realizat?

Pentru încurajarea Societății dramatice, a Teatrului Național adică, să se instituiască o societate de doamne și domni din înalta societate. Toți membrii și membrele „Societății de doamne și domni din înalta societate pentru încurajarea Societății dramatice“ să se lase prin jurământ, ba nu! mai bine prin subscripție plătită înainte pe un număr de ani, a lua cu abonament măcar toate lojile de jos și de la mijloc, și măcar toate stalurile de rangul întâi și al doilea, precum și una sută cincizeci de galerii numerotate, plătind măcar cinci la sută peste prețul seral. Dar atât încă nu e destul: fiecare membru al „Societății de doamne și domni din înalta societate pentru încurajarea Societății dramatice“ să se oblige a veni regulat la Teatrul Național, sau, în caz de forță majoră, a trimite oameni de serviciu în loc, fiindcă nu e convenabil să joace artiștii români în fața unei săli goale...

E ceva mai ușor, mai normal, mai național, mai patriotic decât realizarea propunerii mele?

[BENEFISSUL]

Este știut că datinele au și ele soarta tuturor lucrurilor: cu cât se-nvechesc, cu atâta slăbesc, și-ncet-încet, mai curând sau mai târziu, trebuie să dispară.

Se vede însă că nu poate fi pe lume regulă fără excepție; căci iată că există la noi o datină veche, care, în loc să slăbească cu vremea, dimpotrivă, se-ntărește; ca un copac menit să supraviețuiască omenirii, în fiecare primăvară, această minunată datină înmugurește, înfrunzește și acoperă cu foile ei fațada, laturile și dosul Teatrului Național și toate răspântiile capitalei.

E vorba de datina reprezentațiilor extraordinare în profitul personal al cutăruia sau cutăreia dintre artiștii noștri dramatici.

Fiindcă voi spune câteva cuvinte despre această datină sfântă, să întrebuițăm cuvântul consacrat; actorii și actrițele numesc reprezentația extraordinară dată în folosul lor personal: *benefissul* meu.

– Te rog, nu mă refuza! Dacă un om ca dumneata nu va încuraja arta... Ia-mi un bilet la *benefissul* meu!

Să-i zicem, prin urmare, pe numele tehnic, scurt, *benefiss*.

*

Să schițăm în câteva cuvinte fiziologia unui *benefiss*.

Două scopuri urmărește un artist sau o artistă dând un *benefiss*; pentru aceea, un *benefiss* trebuie să aibă două rezultate – întâi, cel moral; al doilea, cel material.

Astfel, un artist sau o artistă dă totdeauna benefissul său cu o piesă în care joacă un rol zdrobitor – zdrobitor, nu pentru el sau ea, ci pentru camarazi: beneficiantul lucrează cinci acte cu câteva clipe de-nterupere, potrivit-și *miza-n senă*¹ așa ca el să fie totdeauna în mijloc, iar ceilalți îi țin de jur-împrejur scui pătoarea² la potrivită și respectuoasă distanță.

Acestor artiști cari pun în rândul întâi succesul moral, iar pe cel material în rândul al doilea, le trebuie totdeauna pentru benefiss o piesă mare, strălucitoare, dar mai ales nouă, nemaivăzută până acum pe scena noastră.

Astfel, nu m-aș mira ca pe la mai, când încep căldurile, să văz asudând pe un artist într-un benefiss cu *Cyrano de Bergerac*, sau pe o artistă cu *L'Aiglon*, celebrele piese ale lui Rostand.

Sunt însă și artiști sau artiste cari pun în rândul întâi succesul material, iar pe cel moral în rândul al doilea.

Aceștia se mulțumesc cu orice piesă, fie chiar veche, aibă în ea chiar rolul de confident sau de suivantă, numai să fie creația-i proprie³ și numai să fie benefissul convenabil, dacă nu chiar strălucit, ca profit material.

Sunt, în fine, unii, foarte rari, din norocire, cari nu gândesc deloc la succesul moral: ei dau un benefiss în care nu joacă deloc; în timp ce camarazii lucrează în fața rampei,

¹ Alt cuvânt tehnic, care-nsemnează punerea în scenă, adică determinarea pozițiilor și mișcărilor fiecărui personaj în complexul jocului unei piese (n.a.).

² Alt cuvânt tehnic, care însemnează a avea un rol mai mult de auditor pe scenă decât de actor; de exemplu, în vechiul teatru clasic francez, confidentii și suivantele; eroul sau eroina scoteau tirade kilometrice, iar confidentul ori suivanta moțăia d-a-n picioarele ascultându-i (n.a.).

³ Alt cuvânt tehnic, care însemnează întâietate de producție a unui rol, nu din punctul de vedere calitativ, ci din punctul de vedere cronologic: actorul dacă a jucat cel întâi un rol pe scena română, oricum să-l fi jucat, însemnează că l-a creat (n.a.).

beneficientul se descurcă cu casierul, după ce a pândit pe controlori și biletieri ca să nu-i tragă chiulul¹.

Dar aceia!...

– Dar aceia, pe dumnezeul meu, doamnă marrchiză! aceia n-au inimă, ca să zic așa!

*

Benefissurile nu sunt numai strict individuale; adesea se unesc doi, câteodată trei sau chiar mai mulți artiști și artiste să dea, cu parte dreaptă, un benefiss.

Toate benefissurile în tovărășie se isprăvesc cu mahniri de o parte sau de alta, sau de amândouă, sau de toate părțile, când sunt mai mulți tovarăși.

Mai întâi sunt imputările de lipsă de zel la plasarea biletelor; apoi încurcături de socoteli, pe urmă, ceartă, la urmă... tot ce poate urma din ceartă.

Plasarea biletelor! Iată secretul, iată cheia unui benefiss!

Sunt artiști cari niciodată nu și-au putut plasa o replică sau o mișcare așa de bine cum știu să-și plaseze pachetele de bilete. Și fiindcă omul, chiar artist dramatic să fie, este invidios, nu știu dacă inspiră între artiști atâta invidie unui camarad succesele profesionale ale altuia toată iarna, câtă-i poate inspira arta plasării unui benefiss primăvara.

*

Dar să vedem cum se plasează un benefiss.

Mai întâi, benefissul se anunță cu cel puțin o lună înainte, pentru ca beneficiantul să aibă destulă vreme de trepădat.

În vremea aceasta, beneficiantul aleargă: la palatul de justiție, la ministere, la comandamentul de armată, la pensionate, la spitale, la toate administrațiile mari, în cafenele,

¹ Tot un cuvânt tehnic (n.a.).

birturi, berării; face pretutindenii apel la „sentimentele naționale, cari-ndatorează pe oamenii inteligenți să încurajeze arta dramatică națională“, „căci iată, de exemplu, ungerii, despre cari noi zicem așa ș-așa; iată-i cum încurajează pe artiștii lor; pe câtă vreme la noi arta este lăsată-n părăsire; teatrul dă mereu deficit, fiindcă publicul inteligent desprețuiește arta națională“ și așa mai departe.

Încet-încet, mai cu binele, mai cu de-a sila, a treia parte din sală este plasată. S-au acoperit cheltuielile.

Ce te faci cu celelalte bilete neplasate?

La poliție!

Pachetele de bilete se-mpart pe colori, de pe colori pe secții, de pe secții pe subcomisari, și de pe subcomisari pe negustori.

E gata benefissul.

*

Un alt secret al benefissului este alegerea serii: unele seri sunt avantajoase, altele ingrate.

O sâmbătă seara – mai ales dacă în sâmbăta aceea a fost repaus dominical, adică sărbătoare, și a doua zi prăvăliile sunt închise toată ziua – este seara cea mai bună: publicul vine fără teamă de a doua zi dimineața – fiindcă în genere un benefiss anunțat pentru 8 ore foarte precize începe pe la 9 și jumătate precize și se termină cam pe la 1 și trei sferturi nu tocmai precize.

Alegerea serii dar e prima chestiune...

A! dar seriile sunt numărate, și dorințele nu. Și, Dumnezeu meu! sunt intriganți, adulatori, târători cari știu totdeauna să-i răpească meritului drepturile.

– A! mișelul! mi-a luat seara mea! mi-a paralizat benefissul!

Pentru aceea, artiștii prevăzători, spre a dejuca intrigile, chiar înainte de deschiderea unei stagiuni își aleg o seară în primăvara viitoare.

– Domnule director general, vă rog să-mi acordați o seară în 1901 pentru benefissul meu!

– Dar, doamnă, nici n-am început stagiunea 1900–1901... Mai aveți răbdare... Să vedem... De ce atâta grabă?

– Pentru că nu voi, domnule director general, să mai pat ce am pățit anul acesta cu benefissul meu și să mai caz într-o miercuri, zi de post, și o mare înmormântare în societatea înaltă, în care am atâția aprețiatori ai talentului și creațiilor mele!

– Dar, doamnă, așteptați măcar să apară calendarele pe anul viitor, să vedem ce zi putem să vă acordăm...

Toată rezistența directorului este de prisos; beneficianta și-a ales deja duminica din ajunul lui Sf. Gheorghe anul viitor. În anul viitor, Sf. Gheorghe, sărbătoare în care se țin închise prăvăliile toată ziua, cade într-o luni.

Duminecă!... ș-a doua zi închis tun peste tot...

Iată o seară de benefiss!

...Începutul la 8 ore foarte precize...

*

Ți s-a întâmplat poate, cititorule, ca și mie, să vezi o pisică lucrând un șoricel într-un colț, unde l-a prins în sfârșit, după o îndelungă vânatoare...

Uite la ea cum îl ține de scurt! uite-te la el cum se zbate aiurit, pierdut, fără nici o speranță de scăpare! Auzi-o cum mormăie de fieros, și auzi-l pe el cum, din când în când, scoate sărmănelul câte-o plângere leșinată!

Dar iată că o altă pisică intră pe ușă și, cu ochii țintă, începe să păsească grav, înaintând către camarada ei. Camarada, la apropierea camaradei, începe să gargarisească grozav. E amenințată de concurență; camarada vine să-i dispute prada, și prada disputată poate scăpa...

Teribil proces psihologic! Dramatică situație!

Iată aci o parabolă...

Cele două camarade sunt doi artiști dramatici, umblând fiecare să-și plaseze benefissul; șoricelul este un amic, un „om inteligent, care trebuie, ceva mai mult, e dator să încurajeze arta națională!“

Pe când unul dintre artiști l-a prins pe șoricel și-l lucrează în colțul unei berării, iată că intră pe ușă camaradul concurent...

Cu ochii țintă, începe să pășească grav, înaintând către camaradul lui... Camaradul, la apropierea camaradului, începe să gargarisească grozav... etc. ... etc.

*

Când vreau să închei aceste notițe, dau cu ochii peste un ziar din Iași.

Nu pot încheia mai bine decât reproducând din coloanele confratelui ieșan următoarea scrisoare, căreia ți-u să-i respectez cu sfințenie mai ales sintaxa:

Iată:

„CUTIA CU SCRISORI

Domnule redactor,

Din cauză că *iubitul meu camarad* Constantinescu, care a profitat de lipsa mea din Iași, și mi-a luat ziua de 9 april ce era oprită pentru benefissul meu, sunt silit a da benefissul meu tot în acea zi ca *matinée* cu piesa: *Sapho* și cu grațiosul concurs a marei noastre tragediane Agatha Bârescu.

Mihail Popovici junior.“

RAPORT¹ CĂTRĂ
D. BARBU ȘT. DELAVRANCEA,
PRIMARUL CAPITALEI

Domnule primar,

Ați binevoit a mă însărcina cu facerea unui raport asupra divertismentelor artistice populare. Viu respectuos a vă supune aci raportul meu.

Dintre toate artele frumoase, Muzica și Teatrul sunt, cu nenumăratele lor genuri, acte de divertisment. Ele sunt de aminteri cele mai accesibile și înțelesului, și mijloacelor publicului celui mare. Astfel, voi vorbi despre vulgarizarea lor la noi.

Trebuie stabilit dintru început, Domnule Primar, că teatrul și muzica, fiind foarte populare, nu au, precum cred mulți la noi, prea mare nevoie de sprijinul oficial. Ar trebui, prin urmare, depărtată din gândul oricărui doritor de a ajuta dezvoltarea lor la noi sistema subvențiilor fără măsură, mai ales când sistema consistă în a spori subvențiile unei întreprinderi cu cât succesul îi scade. Mult rău poate pricinui sistema aceasta nechibzuită. Întemeiată pe idei greșite ca, de

¹ Dau azi aci, în locul notițelor critice, acest raport pe care l-am supus d-lui Barbu Șt. Delavrancea, primarul capitalei, după cererea d-sale. Cred că raportul meu va interesa pe toți amatorii de teatru și de muzică (n.a.).

exemplu, „e o datorie a încuraja arta națională“ și „acolo unde publicul nu voiește a susține o instituție de artă, Statul este obligat să dea el tot concursul...“ etc., această sistemă favorizează totdeauna mai mult pe acei ce voiesc să se numească artiști decât aceea ce s-ar putea numi cu adevărat artă, și de aci poate rezulta un mare rău – pe măsură ce s-ar înmulți artiștii, arta să se-mputineze.

Daca însă susțin aceasta, nu înțeleg că trebuie să se refuze orice sprijin oficial producțiilor de artă populară. E bine ca o instituție de artă să fie, într-un chip rațional, ajutată pe cale oficială, acest ajutor obligându-o la îmbunătățirea treptată a producției artistice, la înavutirea repertoriului, la achiziții de piese nouă și la montări extraordinare. Afară de asta, ajutorul oficial poate obliga la limitarea prețurilor de intrare, punând frâu nesațiului de câștig material și făcând astfel accesibilă publicului celui mare petrecerea intelectuală.

Dar de la aceasta și până la ideea că Statul sau comuna sunt datoare să acopere neconținut deficitele, ori în ce proporție s-ar prezenta și ori din ce cauză ar proveni; – de la ajutor pentru încurajarea unei întreprinderi, spre a o pune în stare să cucerească din ce în ce mai mult favoarea publicului, și până la susținerea ei aproape exclusiv din munificența oficială – este o enormă depărtare.

În cazul întâi, se dă, ca în toată lumea, ajutoare unei instituțiuni în proporție de 10–15% asupra veniturilor produse de activitatea proprie a acesteia. La noi, răsturnăm proporția. În toată lumea se dau prime de încurajare capacității, sânguinții și succesului; noi socotim că trebuie să dăm prime de încurajare neglijenței, incapacității și lipsei de succes.

Comuna București dă o însemnată subvențiune Teatrului Național, subvenționat în același timp de Stat, de județ și de Casa Regală. Dar acest teatru, cum este organizat ca instituțiune

oficială, n-a putut și nu va putea fi niciodată un teatru popular. Voi arăta pentru ce.

Mai întâi, în principiu, acest teatru are pretenția de înaltă școală, care voiește mai mult să se impună decât să se potrivească gustului public. Apoi, atât administrația, cât și conducerea artistică se fac de către persoane care n-au nici un interes material propriu de apărut, paralel cu interesul afacerii înseși. Afacerea condusă cu mai multă sau mai puțină competență, meargă mai bine sau mai rău, fie ca succes moral, fie ca reușită comercială – conducătorii nici nu câștigă, nici nu păgubesc. Este de ajuns adesea pentru ambițiune onoarea de a conduce o înaltă instituție de cultură oficială, oricari ar fi rezultatele, mai cu seamă când răspundere nu încap, sau când vina pentru lipsa de succes se poate ușor arunca pe sarcina publicului „indiferent, incult, incapabil de dragoste pentru artă în genere și desprețuitor îndeosebi față de arta națională...” De aminteri, pentru lipsa de succes artistic n-avem aci o măsură sigură, lipsind din București un termen de comparație, o concurență similară serioasă; iar cât pentru nereușita comercială, aceea nu poate face rău, ba face, poate, chiar bine: înaltele autorități respective nu numai că lichidează deficitul trecut, dar încă sporesc subvenția pe viitor.

Bucureștii au nevoie de un teatru care, liber de orice legături oficiale, să se-ntrețină cu cinste artistică din propria-i activitate, – un teatru făcut cu talente reale, cari să se impună publicului nu cu mediocrități și nulități îngăduite, cari n-ar putea trăi fără miluire oficială, un teatru condus cu adevărată competență; cum am zice: publicul bucureștean are nevoie de un teatru care să aibă nevoie de public. Într-un așa teatru n-ar fi loc pentru incapacitate și pentru lipsă de talent decât cu periclitarea unor interese materiale personale, decât cu ruina întreprinzătorului, conducătorilor și colaboratorilor.

Un teatru popular al comunei – dat în întreprindere, sub garanții serioase, finanțare și personale, cu un caiet de sarcine rațional, în care să se prevadă felul cuvenit de spectacole și de punere în scenă, să se stabilească un maximum al prețurilor de intrare – un așa teatru, căruia să i se dea o primă de încurajare asupra încasărilor brute, și aceasta numai la spectacolele compuse din lucrări originale românești – ar fi o adevărată binefacere atât pentru public, cât și pentru talentele reale, literare și dramatice.

Pentru aceasta ar trebui un local propriu, lucru ce până acuma nu există în București. Ar fi însă mijloace, Domnule Primar, să se construiască un teatru care să rămână proprietatea comunei, fără ca aceasta să facă însemnate sacrificii bănești, ba încă făcându-și chiar un izvor de câștig. Pe lângă aceasta, prin clădirea unui teatru popular, comuna va realiza încă un folos mare: înfrumusețarea unuia din punctele importante ale orașului.

Acest teatru ar trebui astfel amenajat încât să poată fi exploatat tot anul, vara, ca și iarna, cu reprezentații de comedie și operă, română și străină, balet, varietăți, concerte, baluri, conferințe șcl. El ar deveni un focar de mișcare intelectuală.

La adăpostul unui așa teatru, Comuna ar putea, mulțumindu-se cu un venit cuviincios, să înființeze o orchestră model, o mare orchestră permanentă, lucru ce, asemenea, n-a existat până acum la noi, și care, exploatată cu competență ca și teatrul, ar ajunge să producă atâta cât să se poată întreține și neconținut îmbunătăți. Acea orchestră ar da regulat concerte, în timpul iernii și verii, cu prețuri mici. Ea ar deschide era unei serioase dezvoltări a gustului muzical la noi.

Este adevărat că există la noi o sumă de orchestre și orchestre care se contopesc uneori, spre a se desface din nou, în fel de fel de combinațiuni, întemeiate pe simplul scop de speculă. Toate însă și totdeauna sunt înjghebate în condiții

meschine și compuse din elemente de strânsură mai puțin decât mediocre. Și barem dacă ar fi acele combinațiuni oarecum durabile, așa ca, dintr-o îndelungată conlucrare, să ajungă artiștii la oarecare siguranță de *ensemble* și la stăpânirea unui repertoriu; dar fiind toate de ocaziune și de scurtă durată, deși pe ici, pe colo dispun de unele elemente distinse, nu se poate obține de la dânsese decât producții mai mult sau mai puțin îngălate, nedemne de atențiune serioasă și incapabile de a interesa și pasiona publicul cel mare.

Toate acestea servesc birturilor, cafenelelor și localurilor de băuturi, unde publicul este atras și îndemnat prin zgomot la consumațiune, și unde, prin urmare, nu poate fi vorba de vreo pretențiune la serioasă producție artistică.

Bucureștii mai au o sumă de bande de lăutari, al căror repertoriu este compus în cea mai mare parte de muzică națională.

Muzica aceasta, deși foarte interesantă ca motive și forme melodice, n-a fost până acuma cultivată decât de practicanți fără școală. Lipsită aproape cu desăvârșire de combinațiuni armonice și mărginită la structură primitivă, muzica lăutarilor, după obicei și tradiție, este mult mai puțin o petrecere intelectuală de sine stătătoare decât un accesoriu al unor altfel de petreceri.

Este adevărat că între lăutarii noștri se găsesc mulți executanți de o dexteritate cu atât mai remarcabilă cu cât mai toți sunt așa-numiți urechianți, autodidacți fără școală, dintre cari unii ating chiar virtuozitatea; aceasta – pe lângă caracterul genuin al muzicii lor – explică succesele pe cari le obțin unii dintre ei în deosebite centre europene. Dar orice încercare din partea lor de a executa, îndeosebi de repertoriul lor original, muzică europeană cât de ușoară, a dat și dă rezultate prea puțin fericite. Pe de-o parte, banda lor nu dispune de varietatea multiplă a instrumentelor; pe de alta, chiar cei mai excelenți

executanți, fără școală sistematică și fără educațiune artistică, nu pot pricepe, în afară de rutina și tradiția lor orientală, modul de interpretare a muzicii europene.

Muzica lăutarilor, cultivată până acum numai în practică, fără nici o școală teoretică, și redusă numai la rolul de accesoriu al petrecerilor zgomotoase, nu poate deocamdată exercita vreo influență educativă. Comoară în stare masivă astăzi, ea așteaptă încă pe aceia cari să o ridice la demnitatea artei europene.

Desigur, ceea ce spun mai sus despre un teatru popular și despre o orchestră comunală sunt deziderate a căror realizare ar cere oarecare timp. Până atunci, s-ar putea încerca un început, imediat realizabil.

Comuna ar putea organiza pe tot timpul verii concerte populare cu muzici militare, obligate a avea un repertoriu ales și variat, în deosebite grădini publice, duminicile și zilele de sărbători, diminețile de la 10 – 12 și serile de la 5 ¹/₂ – 7 ¹/₂.

Toate aceste concerte ar costa foarte puțin – o sumă aproape de nimica pentru o comună așa de puternică.

Vulgarizarea artelor evoacă talente din cele mai adânci și mai umile straturi ale unei societăți. În centrele mari și luminate apar neconținut talente, mai mult sau mai puțin remarcabile. E adevărat că epocele nu sunt toate deopotrivă de bogate în spirite inventive, și că, uneori, după o epocă cu totul strălucită vine una mai săracă; însă continuitatea nu încetează, tradiția se urmează în așteptarea unei alte epoce mai înfloritoare.

Circumstanțe istorice au împiedicat la noi cultivarea artelor frumoase în modul european, precum au împiedecat-o în tot orientul Europei; aci n-a putut străbate vântul Renașterii, și, aproape patru veacuri, de altă lumină nu s-a putut bucura lumea de aci decât de slabele licăriri ale candelii bizantine, întunecate și acelea de palida și fioroasa semilună.

Poporul, care este dator să muncească cu trupul, are, pentru recrearea forțelor sale, tot atâta nevoie de petrecerea intelectuală pe cât cei mai puțini, cari muncesc cu inteligența, au nevoie, pentru recrearea forțelor lor, de petreceri sportive.

Cu cât i se pun mai multe petreceri intelectuale la îndemână, cu atât este răpit de la nevoia de a se ameți, pentru divertirea inteligenței, prin băuturi vătămătoare și prin alte petreceri rușinoase. Acea ce vulgar se numește pofa de chef are rădăcini în sufletul omenesc. Inteligența omului care a fost robit de datorie și ținut în jugul ei o săptămână are nevoie să zburde câteva minute, liberă de griji, și cu cât se deprinde cu un fel de petrecere, cu atâta trebuie să-l practice mai stăruitor. Este o datorie deci, pentru acela care are puterea, să deprindă poporul cu petreceri înălțătoare și binefăcătoare, dezbărându-l cât e omeneste cu puțință de cele vătămătoare și înjositoare.

Multă vreme a fost lipsit poporul nostru de bunătățile spirituale de cari se bucură popoarele cele înaintate, acelea cari, din împrejurări istorice favorabile, și-au putut dezvolta aptitudinile morale și intelectuale de rasă.

D-voastre, domnule Primar, și onoratului consiliu comunal vă stă în puțință a pune, precum v-am arătat, cu puține sacrificii materiale, temelia unor instituțiuni de divertisment popular, cari, întreținute la nivelul european, să facă onoare capitalei, aducând bine publicului nostru, foarte jinduit până astăzi în această privință.

Primiți etc.

24 mai 1900

TEATRUL NAȚIONAL

Stagiunea Teatrului Național se deschide poimâine, 23 septembrie.

N-am putea îndemna îndeajuns publicul – mai ales cea parte a publicului care, întemeiată desigur pe merite reale, are dreptul a se numi elită românească – să iasă din indiferența sa față cu această instituție de artă națională, moderându-și pretențiile *a priori*, prea exagerate, și dând mai multă atenție atât producțiilor dramatice originale, cât și artiștilor noștri.

Precum am mai spus altădată, sunt trei feluri de producțiuni de artă – unele, mai presus de orice critică, consacrate prin sufragele spiritelor luminate acumulate de pe vremuri; altele, mai prejos de orice critică, incapabile a obține vreodată un sufrage favorabil, și altele, capabile a obține de la unii aplauze, de la alții huiduieli, de la alții o simplă ridicare din umeri; deci, producțiuni la nivelul criticei.

Cine e chemat să facă această critică? Publicul actual.

Acest public judecă, iartă sau osândește o lucrare după sensul lui actual, după pornirea unor spirite cari la un moment dirijează judecata mulțimii, după reclamă sau cabală, fără să lege prin felul său de judecată judecata publicului de mâine sau de poimâine.

Producerile acestea, cari stau la nivelul criticei actuale, seamănă cu niște călătoare pe brâul îngust al unui munte

prăpăstios, mergând încet: în sus, e piscul pierdut în albastrul cerului luminos, acolo unde stau glorioase cele mai presus de critică; jos, e prăpastia neagră, în care sunt menite a pica și a rămânea zdrobite și uitate pe veci cele mai prejos de orice critică.

Dar se mai pot compara aceste producțiuni, încă neconsacrate pentru a sta pe piscul înalt și încă neosândite a cădea în prăpastie – se mai pot compara cu animalele inferioare, asupra cărora este permisă vivisectiunea, în interesul științei, superior oricărei morale sau porniri de milă.

Autorii unor astfel de producțiuni sunt gânditori puțin mai răsăriți din mulțimea vremii lor. Ei, cu un chip mai interesant și mai deosebit, pot să arate adevăruri mărunte, firimituri de adevăruri mari, și fac astfel publicului lor, care nu stă deocamdată în contact cu chiar un geniu, serviciul că desfac aci *en détail* o marfă ce se găsește undeva, departe, *en gros*.

În comerțul intelectual al speței, ei se însărcinează să joace, între marii cugetători și publicul cel mare, rolul micilor debitanți stabili sau ambulanți, după capitalașul lor, după tarabă sau tolbă.

Se-nțelege că la micul debitant marfa e mai mult sau mai puțin trezită, câteodată mai bine păstrată, altădată cam stricată, dar totuși, o marfă destul de bună pentru mușteriu care la izvorul cel mare al bogăției nu putea ajunge și care o poate găsi aci la-ndemână într-o prăvălioară modestă.

A! dar mușteriu este adesea cu atât mai exigent și mai caprițios cu cât e mai puțin deprins la gustul lucrului!

Întrebați pe negustorii de mode: o să vă spună că pe cea mai rafinată și mai pretențioasă aristocrată bătrână o împacă mai ușor decât pe o tânără mahalagioaică ageamie.

Acesta este rolul teribil al mușteriuului mic: să tortureze pe micul debitant.

Mușteriu, cu cât e mai mic, cu atât e mai bogat în pretenții și-n amănunte de critică! cu atât mai multă autoritate și siguranță cu cât mai puțină pricepere!

Mușteriii vor, unul, să fie lucrul colea mai așa, altul, din contra, dincoace mai aminterea; pentru unii sunt prisoase tocmai acolo unde alții constată lipsuri; calități se par unuia defectele ce izbesc pe altul, și viceversa.

În fine, câți mușterii, atâtea capete și, firește, tot atâtea pretenții și exigente; ba adesea, ceva mai mult: unuia și aceluiași singur azi îi place ceva, mâine aminterea, și poimâine altfel.

Și acum, întorcându-mă la Teatrul Național, a cărui bogată programă de repertoriu am citit-o toți zilele acestea, ia să vedem.

Nimini, desigur – afară, se înțelege, de autorii respectivi, și poate dintre aceia nu toți – nu va putea avea pretenția că toate aceste piese sunt niște producțiuni mai presus de orice critică, deși e foarte posibil ca una, două, chir trei să fie niște modeluri de gen. Dar de la aceasta până a socoti că toate au să fie mai prejos de orice critică și că Teatrul Național nu merită nici o atenție, mai ales din partea societății culte și alese, este o enormă distanță.

Nu; piesele ce se vor juca nu sunt mai presus de orice critică, dar nu sunt nici mai prejos; sunt producțiuni la nivelul criticei. Ele trebuie să intereseze publicul nostru, care-n definitiv nu e compus din spirite incapabile a digera altceva decât capodopere.

Încă o dată, nu putem îndestul îndemna publicul să dea Teatrului Național toată atenția.

Stagiunea se deschide sâmbătă, 23 septembrie, cu *Ovidiu*, celebra și ultima poemă dramatică a nemuritorului Alecsandri.

Nici nu se putea face o alegere mai bună pentru deschiderea stagiunii în împrejurările actuale, când vecinii noștri de peste

Dunăre au pus copilărește în discuție drepturile noastre de
străveche latinitate la Marea Neagră!

Dobrogea!...

Tomî!...

Ovidiu!...

[PUBLICUL TEATRULUI NAȚIONAL]

Oamenii cari, în vremea noastră, se destinează producerii artistice sau literare au pe de o parte un mare avantaj: au, ce e drept, dinaintea lor o mină aproape neatinsă – o societate și o istorie națională, care până acuma n-au fost zugrăvite decât foarte superficial; au însă, în schimb, și o foarte mare greutate: se găsesc în fața unui public așa de amestecat, așa de lipsit de unitatea de cultură, de tradiție și de concepție, încât îi e aproape imposibil să-i afle acestui public o coardă comună, să știe cu ce și cum l-ar putea interesa deodată, măcar în mare parte, dacă nu pe tot acest public, care n-are deocamdată altă unitate decât doar numele de public românesc.

Din avantajul numit rezultă o mare facilitate de producțiune, cu atât mai mare cu cât genul literar sau artistic este mai greu. Așa vedem că, de unde până mai anii trecuți toate încercările literare se făceau pe terenul poeziei lirice mai mult sau mai puțin ușoare, astăzi avem o producție enormă de novele, de romane și mai ales de teatru.

Cine are să le judece toate aceste producțiuni?

Natural că acela pentru care ele au văzut lumina – adică publicul românesc.

Ne închipuim, domnule cititor, că te-ai hotărât să mergem amândoi la Teatrul Național, să vedem jucându-se o piesă originală.

Să nu fim mitocani: să lăsăm paltoanele și galoșii la garderobă, fiindcă nu e frumos să intrăm plouați și plini de noroi într-o sală așa de luminoasă, unde se află atâta lume curată; și, afară de asta, în sală e cald; o să trebuiască să ne dezbrăcăm și să facem din paltoane perne de ședere, și asta n-ar fi convenabil, fiindcă am împiedeca pe cei de la spate să vază și ei.

Să intrăm dar; să ne așezăm la locurile noastre, și fiindcă am venit numa cu un sfert de ceas mai târziu decât ora precisă indicată pe afiș, avem destulă vreme, până să se ridice perdeaua, să vedem puțin fizionomia aceluia pentru care producția dramatică va fi văzut lumina – adică fizionomia publicului.

Uite colo, în cele două loji alăturate... Sunt două familii înrudite din elita țării noastre.

Am avut onoarea să le fiu cunoscut și m-au primit adesea la dânsle acasă; pot, prin urmare, să-ți dau în privință-le prețioase informațiuni.

Iată. Dama cea mai în vârstă, bătrâna, este mama celor două dame; cei doi domni sunt ginerii ei, și cei trei tineri, domnișoarele și junele ofițer, îi sunt nepoți.

Toți membrii acestei familii, începând cu bunica, sunt oameni de o completă cultură europeană, în cel mai strict înțeles al cuvântului: mari și luminați amatori de artă și de literatură, și unii dintre ei înzestrați chiar cu mare talent artistic.

Bunica și-a făcut odinioară educațiunea la Paris; acolo a trăit în cercurile artistice și literare din cea mai fragedă copilărie, până când, măritându-se cu un tânăr boier, care avea o înaltă situație politică în patrie, s-a reîntors aci.

El a ținut în București, până și-au crescut copiii, un salon vestit, unde se adunau pe vremuri toate spiritele distinse. Acolo, în salonul ei, se făcea artă, literatură, politică; acolo au cântat pe vremuri cei mai mari artiști cari au trecut pe aici; acolo și-a

citit Alecsandri primele poezii; acolo s-a pus la cale unirea țărilor.

Pasionată mai cu seamă de muzică, ea a fost o pianistă de așa valoare, încât, dacă nu s-ar fi măritat, putea face o strălucită carieră europeană.

De aceea poate că-n nici o familie românească nu se găsesc la un loc atâți muzicanți, toți adânci cunoscători ai artei.

Afară de asta, sunt și mari amatori de teatru. La Paris sunt iubiți și stimați în toate cercurile artistice.

Acum, iată în loja de alături a lojilor lor. Vezi dumneata pe doamna care intră acuma așa de frumos gătită, urmată de bărbatul dumneaei?

Sunt niște oameni foarte onorabili și stăpânesc o avere de câteva milioane.

Această puternică avere s-a făcut în scurtă vreme; norocul, suflând în pânzele luntrașului, îl duce repede la liman.

Neguțător în târg câtăva vreme, apoi arendaș de moșii, și la urmă, mare întreprinzător de lucrări publice și alte afaceri, a ajuns acest copil din popor, care la casa părintească, în provincie, ar fi rămas plăpumar subțire, a ajuns unul din cei mai cu vază capitaliști ai țării.

Doamna a fost la rându-i inteligentă. Văzând că cu cât afacerile bărbatului prosperează, cu atât dumneaei trebuie să însemneze mai mult în lumea bucureșteană, s-a gândit – mai bine târziu decât niciodată! – să învețe a scrie și citi românește și franțuzește de la o guvernantă belgiană.

Mâncând, i se face poftă omului. Așa, doamna noastră, învățând cititul și scrisul în două limbi, s-a gândit că o educație completă cere și o artă de agrement, mai ales că aveau și un piano în salon – salon fără piano nu merge.

Fiindcă însă e greu de la o vreme să-nvețe cineva repede muzica, până una-alta, și-a cumpărat un clavier mecanic, pe care

I-a pus în salon lângă o fereastră de la drum, pe unde se vede și de-afară înăuntru...

Seara, cu perdelele ridicate, se pune d-na la clapele clavierului și le mângâie cu degetele, pe câtă vreme guvernanta, discret ascunsă după perdea, învârtește manivela la spatele mașinii magice.

Asta face cu atât mai multă senzație în toată vecinătatea cu cât domnul înțelege mai puțin pentru ce cruda umanitate, insuflată de duhul cel rău, nu încetează odată să născocască fel de fel de instrumente de tortură.

A! dacă ar avea el tot atâta autoritate asupra nevestei câtă a avut asupra fiului, care acum a intrat în facultatea de drept!

Căci, în treacăt, pot să-ți spun o istorie foarte nostimă care s-a petrecut în familia aceasta.

Acum câțiva ani, fiul, unicul fiu, a avut nevoie de preparațiune pentru ca să poată intra în liceu. Atunci, tatăl și mama s-au hotărât să ia un student sărac, care să dea lecții fiului lor. Studentul acela, pe lângă lecțiile ordinare, și-a propus, vrând să îndatoreze pe părinți, să învețe pe copil și primele începuturi de vioară; căci studentul, pe lângă cursurile facultății de litere, urma și cursul de vioară la Conservator, unde trecea între elevii distinși.

De aceea, a propus doamnei să cumpere o vioară ieftină pentru copil. Doamna a cedat, vioara a fost cumpărată, și copilul a dovedit, de la primele încercări, că mama nu cheltuise bani degeaba pe nobilul instrument.

Tatăl, care foarte rar sta ziua acasă, având atâtea daraveri în lume, vine odată peste zi supărat de la afaceri și aude o târliitură depărtată dinspre odaia unde făcea lecție băiatul lui.

Aleargă... și află cele petrecute... află că fiul său se îndeletnicește cu mofturi în loc să învețe carte.

Turbat, ia vioara, o sparge de mobile, strigând studentului:

– Pentru asta-ți plătesc eu bani munciți? ca să-mi faci copilul lăutar?... Afară, măgarule! că ți-o sparg în cap!

Studentul, cuminte, n-a așteptat să i-o zică de două ori...

A! iată domnul de care vorbim se scoală din loja lui... Își îmbracă paltonul... Pleacă!...

Desigur, trebuie să aibă daraveri prea serioase la Clubul agricol... Ei! e greu unui om de afaceri să dispună de trei ore libere...

Acu te întreb pe dumneata, cititorule, ce piesă ar putea să placă și să intereseze, în același timp, pe cele două familii cari au venit cu bunica la teatru, și pe doamna care și-a părăsit clavirul ei favorit cu manivelă și a rămas acum singură-n lojă?

Dar ce este acest zgomot?...

Trei lovituri – ca la Comedia Franceză!

Atențiune...

Perdeaua se ridică.

APUS DE SOARE

Câteva note

Am citit de mult, nu mai țin minte unde, că numai omul care fără temei își închipuie a avea talent nu are încredere în sine. Numai acela aleargă după sufragiile amatorilor: cele favorabile îl încântă, iar cele contrarii îl nenorocesc; și totuși, măcar contrarii, tot îi trebuiesc; dacă nu-l aplauzi, măcar detractează-l – numai să fie o părere, nu sta indiferent! consideră-l orișicum, numai consideră-l! El n-are încredere-n sine; sufletul lui, care mereu se clatină și șovăie, are nevoie de o proptea, fie așa ori aminterea. După rezultatul sufragiilor, își schimbă starea sufletească și judecata asupra propriei sale lucrări; după opinia publică își face o programă; după succesele altora își croiește o manieră. De aceea, deși sunt destul de rare talentele originale, avem atâția și atâția artiști.

Talentul adevărat, dimpotrivă, este totdeauna bine căptușit, cu încredere în sine. Omul talentat e absolut indiferent față cu părerile altora despre opera sa: nici aprobările, nici dezaprobările, nici neluarea-n seamă, nimica nu-l mișcă, fiindcă foarte rar îl poate pricepe altcineva atât de bine și pretui așa de exact cât se pricepe și se pretuiește el însuși. Din această siguranță rezultă personalitatea nealterabilă a adevăratului artist, asaltată de multiplele și variile păreri ale criticilor și amatorilor; din această neclintită încredere-n sine rezultă:

neîncovoierea artistului adevărat la gustul trecător al unei strimte epoce, particularitatea susținută a stilului său și nesocotirea mijloacelor de manieră, care, la un moment, i-ar garanta indubitabil succesul comod.

Rareori, adevăratul artist va asculta în privința operei sale părerile altcuiva, pe care trebuie să le fi pus multă vreme la-ncercare până să le acorde oarecare binemeritată considerație. De aceea face totdeauna un efect penibil amatorul care, cu prilejul unei exhibiții de artă, se tot vâără să-și dea, cu aer de autoritate, părerea... Și el!

– Îmi place opera d-tale, zice artistului amatorul binevoitor.

– A! îți place? zice artistul. Atât mai bine!...

– Și să vezi *de ce*-mi place...

– E destul că-ți place, domnule; restul este indiferent.

Alt amator, nemulțumit:

– Opera d-tale nu-mi place...

– A! nu-ți place? Atât mai rău!...

– Și-ți voi explica pentru care cuvinte nu-mi place...

– E destul că nu-ți place, domnule; restul e absolut indiferent.

Delavrancea este și el unul dintre aceștia din urmă, care-mpart în dreapta și-n stânga un „atât mai bine“ sau un „atât mai rău“, părându-li-se „restul absolut indiferent“. Așadar, nu anume pentru a spune ce părere am despre opera lui m-amestec și eu în vorbă.

*

Nu m-a înzestrat ursitoarea cu vreun talent, nici cu vreo pricepere sau aplecare către arte; fiind fost însă în tinerețe sufler și regisor la teatru, dintr-o practică de câțiva ani, m-am ales cu câteva aforisme, care probabil s-or fi ruginit de când le port, dar pe care nu le mai pot schimba acuma, la bătrânețe – pe de-o

parte, că m-am deprins cu ele, iar pe de alta, că nu m-au amăgit aproape niciodată.

Astfel...

1. Când termometrele criticilor se ridică unele la 75 deasupra, iar altele coboară la 50 dedesubt de zero, să știi că și unele, și altele sunt de fabricațiune puțin îngrijită, ori sunt deteriorate; și atunci, ca să afli aproximativ gradul adevărat, trebuie să faci media: 75 plus, 50 minus, egal 25 plus – o temperatură foarte plăcută.

2. Criticii – nu toți, dar foarte mulți – seamănă cu muscalii stând durdulii pe capră în piața Teatrului și schimbând între ei diverse considerațiuni și păreri asupra calităților și defectelor fizice ale copiilor cari se plimbă pe jos cu părintele lor.

3. Se poate o piesă excelentă să nu placă unor critici astăzi; iar mâine o piesă foarte slabă să le placă; o piesă bună va plăcea totdeauna publicului, mai puțin azi, mai mult mâine.

Încă o dată, eu nu m-amestec în vorbă pentru a da lui Delavrancea blogoslovenia mea, de care n-are nevoie, ori pentru a-i face o imputare care l-ar mâhni... pentru mine. Dacă m-apuc și eu a scrie aceste rânduri, e spre a mă lămuri, ca vechi practicant, cu câțiva dintre cititorii „Universului“, pe cari mi-i știu binevoitori, asupra unei chestiuni oarecum importante pentru atât de bogata, deși încă atât de tână noastră cultură – tocmai de aceea, pesemne, atât de puțin disciplinată.

*

Ia s-o luăm, așadar, liniștit, băbește.

Mă rog, ce este o operă de artă?

Este răsfrângerea unei vedenii personale; este, în semne înțelese de spiritul omenesc, icoana închipuirii unui spirit omenesc.

Prototipurile operelor de artă sunt creațiunile mitologice: îngeri, diavoli, balauri, chimere, sfinxi, grifoni, sirene, tritoni, zâne, zei, semizei, uriași, pitici, căpcăuni, ursitoare... și câte și mai câte altele, a căror listă complectă (firește, foarte greu de făcut) n-ar încăpea în zeci de coloane ale „Universului“. Toate, însă, toate sunt, cum să zicem?... minunății.

Asta e, se vede, o apucătură deosebită a minții omenești. Lumea toată din miezu-i, care e pretutindeni, și până-n fundurile fundurilor, care nicăieri nu se află, este minune, minune și iar minune. Ei! asta nu-i ajunge omului: vrea să facă și el altă minune, și atunci, dintr-o lume, el mai face încă una – aceasta, închipuită, însemnează mai mult pentru el decât cealaltă, în ființă.

Ia o pereche de aripe de porumbiel alb și un cap frumos de copil nevinovat, le-mpreunează și-și face un heruvim; îl aruncă în înălțimile cerurilor; și pe urmă încă unul, și apoi, mulți, nenumărați; și de aci, de jos, privește și se minunează cum acolo, departe, așa de sus, acele stoluri de capete cu părul bălan, cu ochii albaștri, fără alt gând decât adorațiunea, se leagănă pâlپând din aripe în jurul izvorului de lumină.

*

...O picătură de rouă ce cade din înălțimi reflectă din pereții ei tot văzduhul; ceea ce e fără margini în afară se adâncește înăuntrul ei, afundându-se iar fără margini. Așa e și sufletul omenesc, o oglindă sferică, având în adâncimea-i și o conștiință; de aceea minunea fără margini, de afară, ne interesează mai puțin decât minunea dinăuntru, tot așa de fără margini. Cu cât cea dintâi se tot depărtează de noi, cu atât cea d-a doua ne pătrunde mai adânc: cea dintâi *este*, cea de a doua *suntem*.

Atâta trebuie oglinzii: să aibă darul de a reflecta; încolo – fie sferică, fie tăiată ca diamantele-n fațete, fie achromă sau

colorată în orice chip – ea își va păstra mereu un mod același de oglindire: totdeauna va fi un chip constant de raporturi între *ce* și *cum* se oglindește.

Care va să zică, aflându-ne în fața unei opere de artă, ceea ce ne importă e să vedem: există într-înșa echilibrul acela, acel chip constant de raporturi între *ce* și *cum* e oglindit? Într-un cuvânt, este ea logică cu ea însăși? Căci, dacă ne importă altceva decât logica proprie a lucrării, atunci ne rătăcim de nu ne mai putem găsi.

*

Apus de soare este o dramă în genul așa-numitelor mistere sacre ale Patimilor Domnului, un gen teatral care are o foarte apropiată înrudire cu genul de pictură numit *fresc*. Amândouă aceste genuri de artă s-au născut cam în aceeași vreme, în veacurile de mijloc, sub primele licăriri ale Renașterii. Amândouă seamănă mult prin toate pornirile inspirației și prin întreaga manieră de expresie: proporții largi, mai mari ca măsura naturală; simplitate maiestooasă; culoare hotărâtă; lipsă de nuanțe intermediare și de clarobscur; desen viguros, și, mai presus de toate, o sinceritate de concepție și o naivitate de expresie pe care numai ferventa credință le poate insufila.

De aceea artiștii moderni, cari se simt pătrunși de vederile misticelor veacuri de mijloc, sătui de excesul nerozesc al clasicității, se-ntorc cu dragoste la școala primitivilor Renașterii, și, când au adevărată vocațiune, bine fac!... Mai scăpăm de producțiile de examen, fapte de elevi care ar fi fost chemați să urmeze mai bine Facultatea de farmacie decât școalele de arte frumoase!

...Ni se mai ușurează sațiul de atâția Apoloni și Minerve și Diane după rețeta clasică – oribila saturație de atâtea mardale mitologice râncezite în cartoanele de modele, ori prăfuite în rafturile cu cioburi de ghips!... Atât mai bine!

În acelea au crezut alții, tinere! d-ta și cu mine nu mai putem crede-n ele! Lasă-te dar de arta ingrată și mergi de fă, mai bine, pilule! vei aduce mai real serviciu omenirii, și, astfel, îi vei inspira respect în loc de compătimire.

*

Apus de soare e o dramă în patru mari tablouri, a căror perfectă unitate se-ncheagă împrejurul tipului cardinal – Ștefan cel Mare. În ele sunt adunate și coordonate, gradat și armonic, toate elementele acelei prodigioase figuri istorice și a mândrei sale epoce de eroism; naiva bonomie de răzăș cuminte și sănătos; blândețea și omenia față cu cei ce-l ascultă și-l iubesc; dragostea lui de copii și de cei mici, ca a cocoșului împintinat pentru puii cari ciugulesc în raza pazei lui; pietatea pentru dispăruții tovarăși de atâtea strălucite biruinți și de rare, dar groaznice înfrângeri; îndrăzneala lui față cu orice primejdie; încrederea în vitejia și pioșia lui de ostaș; mila lui de dreptate; voința aceea neîncovoiată nici la atingerea fierului aprins care-i arde carnea vie... Iubit, venerat, adorat de toată lumea lui, afară de trei palide umbre, care se vor risipi la ultima lui strălucire...

Pe urmă... El, stăpânul tutulor, rob al creațiunii sale: domnia Moldovei!... Îngenunchiând el dinaintea aceluia ce de acuma are să fie Domn, și, cu buzele care aproape o jumătate de veac au știut porunci fără umbră de-mpotrivire, sărutând mâna tânără care de-acu-ncolo e chemată de soartă să poarte sabia Moldovei...

Dar acel suprem *Tatăl nostru* în limba clasică în care bătrânul erou l-a-nvățat de mic copil!... Și sabia lui, nedespărțita-i tovarășe, pe care – după ce a pus-o să-și îndeplinească ultima datorie, pedepsind pe cine a-ndrăznit a voi și a gândi altfel decât gândește și vrea Domnul Moldovei – o părăsește meritatei odihne, odihnei ce-l cheamă acuma și pe el: „Ți-ai

împlinit menirea, ca și mine!“ ... Și, înainte de a-și da sufletul, colosul, privind „fără frică moartea, pe care a-nfruntat-o de atâtea ori“, rostește, făcându-și cruce, cuvântul cel mai sfânt ce l-a avut săpat în fundul sufletului: „Moldova!“

Și... Soarele apune.

Sunt în toate patru tablourile, grupurile așa de logic și de simetric așezate, ținându-se fiecare figură în potrivită perspectivă... Și totdeuna în față, aproape pe același plan, alături cu figura mărețată a eroului, acea suavă arătare a copilei, Oana cea pe drept cuvânt iubită de el – tipul bunătății și cuminenței, supunerii și devotamentului, adorând pe strălucitul ei binefăcător ca pe un sfânt ce este – seamănă cu un luceafăr mic sclipind și el totdeuna împrejurul marelui astru...

Și totul apoi învăluit în atmosfera aceea de subțire ceață luminoasă specifică veacurilor eroice... și acele țarine și cetățui moldovenesti, pline aci de melancolică poezie, aci de aspră mândrie.

*

Toate artele sunt surori bune... De multe ori una împrumută alteia grațiile și atributele ei.

Adesea se-nâmplă ca un suflet de artist să n-aibă parte-n lume a îmbrățișa arta la care era el ursit. O alta, prin împrejurări, îi este accesibilă... Atunci, de doarul celeia de care n-a avut parte, o îmbrățișează pe aceasta, cu patima ce simte el că i-ar fi plăcut aceleia; pe aceasta o mângâie cu căldura cu care ar fi iubit-o pe cealaltă. Și-n cele mai înalte transporturi, el cu gândul tot la aceea și la aceea.

Un ochi deprins cu lucrările de artă, chiar să nu-l cunoască pe Delavrancea, numai citind *Apus de soare*, fără să-l vadă reprezentat, trebuie îndată să gândească: a câștigat desigur

cultura românească un eminent literat; dar, tot așa de sigur, a pierdut un mare zugrav... Ce superbe frescuri decorative!

Dar un ochi nedepriins cu d-alde astea are să ceară magistralelor frescuri de stil larg amănunte picante de miniatură pompadour; are să pretindă totdeauna într-o tragedie eroică trama ingenioasă – vreun copil de tâță furat din leagăn și-necat în prolog, regăsit la bătrânețe și salvat în epilog: „Mulțumesc, Dumnezeuul meu!” – sau vreo scrisoare scrisă înainte de actul întâi, pe care toți, în toate părțile, o caută iar eroul nu poate expira până nu-nghite la sfârșitul actului al cincilea scrisoarea... pierdută; ori o să dorească sfredelirea gratuită a unui suflet care pe față s-a arătat întreg ca soarele...

*

Frescurile dramatice ale lui Delavrancea stau liniștite, așteptând să treacă, vreme după vreme, pe dinainte-le niște ochi deprinși să le simtă, guste și prețuiască la justa lor – atât de însemnată și originală – valoare.

Dar pe când ele stau așa liniștite, eu sunt cam neliniștit... De ce?

Fiindcă am citit undeva că apucătura și stilul omului de talent au fost totdeauna numai în partea lor exterioară considerate de mulțimea secăturilor. Acestei părți externe secăturile fac greșeala de le atribuiesc succesul talentului; și acestei greșeli datorim potopul producțiilor de manieră, năvala de marfă ieftină în arte și-n literatură... Ce să le faci secăturilor dacă nu-nțeleg că alta e maniera și alta e mâna!

Să vedeți de-acuma cum au să ne inunde frescurile – ce mângăleală!

După *Apusul de soare*, ce bogate recolte au să ne răsără!

Ei! dar, mai la urmă, lasă-le să răsară!... E loc în lumea asta și pentru flori vii, și pentru sorcove moarte... Ce are a face una cu alta – fabricațiunea cu prăsila?

*

P. S. – Dar n-are nici un cusur opera aceasta?

Drept răspuns la această întrebare a cizmarului lui Apelles, cred de ajuns a cita vorbele unei femei vestite pentru grațiile ei:

– Amicele mele pretind că am nasul cam cârn și buzele prea groase... Atât mai bine! Asta-nsemnează că nu-mi pot găsi alte cusururi.

*

Ilustrul cizmar al lui Apelles vorbește totdeauna cu multă gravitate despre respectarea adevărului istoric în artă. Eu nu am competența a mă amesteca în dezbateare asupra unei așa de serioase chestiuni; am însă onoarea a-l ruga să citească, dacă meseria de critic îi lasă vreme, următoarele câteva rânduri:

„...Niciodată un poet n-a găsit în istorie caracterele pe care el le-a reprezentat, și, dacă le-ar fi văzut, greu i-ar fi venit să le-ntrebuințeze într-un mod fericit. Poetul trebuie să știe ce efecte vrea să producă, și acelor efecte să le știe subordona natura caracterelor sale. Dacă aș fi voit să arăt pe *Egmont*, conform istoriei, tată a o spuză de copii, ușurătatea purtării sale ar fi părut absurdă. Îmi trebuia deci un alt *Egmont*, ale cărui acte să fie mai în armonie cu intențiile mele practice: «Și acesta e, cum zice *Clara*, *Egmont* al meu».

...Atunci la ce-ar mai servi poezii dacă ai pretinde numai și numai să repete povestirile istoricului?...¹

¹ Citat din Goethe.

UN NOU TEATRU

Un nou teatru românesc se deschide la toamnă în București, sub direcția d-lui A. Davila... Era și vreme – fiindcă teatrul Statului, așa cum a fost de pe vremuri organizat, putea fi orice, numai teatru serios nu. De ce?... Nouă, care ne cunoaștem lumea și Statul, nu ne va fi tocmai greu de răspuns. Să vedem.

Într-un moment, câțiva boieri – unii, ageamii, picați proaspeți de la Paris; alții răscoți pripit sub fierbințeala zonei orientale – au crezut că a iubi culisele și cabinele cabotinelor însemnează a pricepe arta teatrală. Și ce le-a trăsnet prin cap? Să organizeze teatrul românesc așa ca să-și facă din el, ca din multe alte instituțiuni publice, o jucărie. Dar jucăria boierească trebuia ținută cu cheltuială. De unde mijloacele? Era nevoie de un bun Mecenate naiv, care să ajute fără multă socoteală întreținerea inocentei distracțiuni boierești. L-au găsit îndată gata cu punga larg deschisă – îl cunoșteau de mult: Statul.

Pretextul era ușor de născocit: înflorirea artei naționale, progresul literaturii, interesul culturii naționale – *ridendo castigat mores!* scl... *La Comédie française*, ca la frații noștri de pe malurile Senei – nici mai mult, nici mai puțin. Cum am zice, aplă pe românește, să plătească statul mendrele boierilor cu banii prostimii.

Astfel, într-o noapte, la un pahar de șampanie, au așternut câteva articole de lege – un monument de nepricepere, de zevzecie tinerească și de copilărie senilă; a doua zi, s-a înscris în bugetul Statului subvenția; iar a treia zi, boierii au pus mâna pe jucăria dorită. Până seara, cu o adunătură de mediocrități și de nulități, care întâmplător s-au aflat la îndemână în București, au și constituit așa-numita „Societate dramatică națională“, înzestrând-o cu monopolul singurului teatru pe atunci.

Ani după ani, s-au jucat că această instituție cum se joacă toți copiii și copilăriții cu o jucărie de dar; iar când, rar, un om cu pricepere sigură a lucrului a venit, din întâmplare, să pună capăt dezordinii și să facă treabă cinstită în acel așezământ public, întreținut cu atâtea sacrificii din punga Statului, au făcut ce-au făcut și l-au silit, prin mijloacele boierești știute, să plece de-acolo și să le dea-napoi jucăria favorită, a cărei creațiune și existență n-aveau alt cuvânt decât mulțumirea dumnealor.

Dacă dumnealor n-ar fi fost așa de ingenioși să nascocescă protecția și monopolul Statului asupra artei dramatice, și, neputând rezista patimii lor de culise, ar fi trebuit cu mijloacele proprii să-și plătească tabieturile, multe moșii ar fi fost înghițite sub trapele scenei naționale!... Să se facă numai socoteală cât au înghițit acele trape fără fund din bugetul statului de aproape patruzeci de ani... Cu mai puțin, puteai clădi încă două mitropolii.

Dar ce să mai facem acum astfel de socoteți?... Și-au făcut boierii cheful dumnealor?... Da!... Ei? nu e asta destul pentru arta națională, pentru literatura și cultura națională?... pentru onoarea Statului național?

S-au perindat la conducerea teatrului, afară de rare excepțiuni mai mult sau mai puțin onorabile, fel de fel de boieri, unii mai nepricepuți și, prin urmare, mai îngâmfați

decât alții: vanitoși de titluri; pasionați bolnavi de atmosfera râncedă a cabinelor; sinceri iubitori de artă, lipsiți, din nenorocire, de cel mai elementar instinct artistic; maniaci obsedați de o închipuită vocațiune; ba, chiar amatori de încă un mic câștig material (nu strică!), facil oricând într-o afacere unde nu-ți vâri vreun alt capital propriu decât obrazul... Fel de fel de motive au îndemnat pe unii și pe alții să dorească a pune mâna pe teatrul național... Și, la noi, dacă i-a trăsnet unui boier prin cap să pună mâna pe ceva și știe pândi cu răbdare prilejul, apoi, la sigur, acel ceva n-are să scape de boier; e tot ca pe vremuri – când îi punea unei fete din mahala gândul un fecior de boier, apoi, mai de milă, mai de silă, trebuia odată ș-odată să cadă fata în ghearele coconului, că aminteri, dacă nu-și făcea cheful, se prăpădea cilibiul.

În tot timpul cât și-au făcut mendrele atâția boieri cu teatrul național, trebuia să se-ntâmplesse acestei instituțiuni o nenorocire și mai mare, urmare fatală a sistemului de conducere. Conduși de oameni îngâmfați și nepricepuți în meserie, actorii, actrițele, impiegații mari și mici, și-au făcut și dâșșii, care cum a putut, mendrele – și, firește, ei s-au supărat cei dintâi când, din întâmplare, un om cu pricepere a venit să pună ordine în teatru. Intriga, lingușirea, favorurile mai mult sau mai puțin secrete șcl. au dat, azi unora, mâine altora, putere nemărginită asupra mersului afacerii: repertoriu, distribuție de roluri, punere-n scenă – toate potrivite după scopuri, interese și ambiții personale. Pentru punerea în scenă a unor secături și a unor insanități, s-au cheltuit sume nebunești; iar piese bune s-au montat în bătaie de joc pe cârpeală. Pe de altă parte, talente reale au mucezit în umbră până la bătrânețe, ținând coada rochiei sau paltonul unor mediocrități patente, care au degradat încet-încet gustul publicului.

Dar se putea ajunge la alt rezultat cu o astfel de organizare? Închipuie-și oricine.

Conduci numai așa de chef o instituție care e și o afacere, fără să te atingi câtuși de puțin de izbânda ei, fie morală, fie materială – nici o răspundere și nici o pagubă; ai la spate statul, care te crede pe cuvânt că „publicul din clasele culte se dezinteresează de arta românească, iar publicul cel mare este încă prea incult ca să se intereseze de ea”; pe urmă, bunul stat, cu cât ești mai nepriceput și mai becisnic, cu atât îți sporește mijloacele ca să umpli golul pricinuit de nevredeția ta; ai, prin urmare, nu numai voie nemărginită, dar încă și premiu de-ncurajare ca să-ți bați joc de acea instituție... Ei? cu sistema asta, la ce alt rezultat poți ajunge?

Afară de asta, nu trebuie să ne tot închipuim că statul este o ficțiune. În orice moment, el este o realitate în carne și oase: sunt domniii miniștri, deputați, senatori, demnitari superiori și inferiori, partizani politici mai mult ori mai puțin influenți... și toți sunt oameni ca toți oamenii; nu le putem pretinde, când iau cârma statului în mâinile dumnealor, să se scuture ca prin farmec de pornirile, patimile, toanele și toate apucăturile cu care li s-a plămădit ființa de la naștere, și care li s-au înăsprit din ce în ce mai tare în lupta politică... Doar pentru satisfacerea acestora au luptat cei mai mulți s-ajungă sus!

Împotriva acestor porniri și apucături, firește, nu ar putea lupta interesul special al bieteii instituțiunii considerate ca un accesoriu de lux al statului, iar nu ca o necesitate de educațiune a publicului... Teatrul Național? Dar ce însemnează asta pe lângă plăcerea ce trebuie s-o facem unui partizan care ne strânge de gât, unui amic care ne iubește, unei rude pe care o iubim?... Dacă va fi câtva timp condus și de amicul nostru, ce are să piardă teatrul, care a fost condus atâta timp de amicii altora?... Și mai la urmă, lucrul ce nu trebuie stricat în țara românească nu e teatrul – e hatârul.

Sunt, ce e drept, în lumea civilizată, teatre de curte seniorală; dar acelea nu atârnă nici de ministere, nici de

parlamente, nici de fluctuațiile electorale. Sunt adevărate teatre particulare, întreținute, pentru a da mai ieftin acces publicului mare, cu mijloacele curții serenissime – ca și grădinile splendide cu minunate jocuri de ape, ca și mărețele muzeuri și colecțiuni științifice și artistice, înavuțite veac după veac, cu jertfe însemnate de bani particulari, cu răbdare și cu luminat devotament pentru artă și știință. Acele teatre se țin, nu pentru caprițiul câtorva politicastri, ci pentru păstrarea unei nobile tradițiuni de cultură națională.

Dar un teatru a cărui conducere să atârne de interpelarea fantazistă a unui deputat, de nazurile sau nevoile politice ale unui ministru, de tirania birocratică a unui departament administrativ, de toanele unui senator!... un teatru al cărui buget să-l dezbată câțiva partizani!... un teatru al cărui repertoriu, distribuție de roluri, punere în scenă, să le hotărască fluctuațiile electorale din trei în trei ani!... Așa teatru, firește, trebuie să fie domnilor care pun mâna pe el din trei în trei ani – nu poate fi și al artei și al publicului. Și publicului bucureștean îi trebuiește astăzi și lui un teatru românesc – și poate că-i trebuieșc chiar mai multe.

Mai deunăzi, într-o revistă mai mult zaharisită decât dulce, am citit, negru pe alb, că: „Un om bun și blând, căruia nu-i lipsește nici energia, ceea ce poate merge cu bunătatea și blândețea fără să se supere, și care om avea și are intențiuni foarte bune, este un om căruia nimica nu-i mai lipsește ca să dirijeze perfect Teatrul Național“.

Am citit aceste magistrale propozițiuni cu multă plăcere, dar fără mirare; fără mirare, fiindcă, de mult tot citind românește (altă limbă nu cunosc), mi s-a tocit aproape de tot facultatea mirării; cu multă plăcere, fiindcă ele mi-au dezlegat vechea grea problemă a competenței și a talentului în artă. Și ce ușor era! și nu-mi da pân cap!

Întrebare – Ce va să zică un om competent și talentat în artă?

Răspuns – Un om bun și blând.

Î. – Afară de bunătate și de blândețe, altceva nu-i mai trebuie ca să fie competent și talentat în artă?

R. – Îi mai trebuie să fie energic.

Î. – De ce?

R. – Fiindcă energia poate merge cu bunătatea și blândețea fără să se supere.

Î. – Și afară de energia care poate merge cu bunătatea și blândețea fără să se supere (fiindcă, probabil, are și ea un caracter bun și blând), îi trebuie omului nostru ceva ca să fie competent și talentat în artă?

R. – Da; îi mai trebuie să fi avut și să aibă cele mai bune intențiuni.

Î. – Și, după cele mai bune intențiuni, nu mai lipsește omului nostru nimica pentru a fi un om competent și talentat în artă?

R. – Nimica.

Î. – Pe onoarea dumitale?

R. – Pe onoarea mea!

Ei! dacă zice omul pe onoarea lui, apoi n-avem ce face; trebuie să-l credem. Și așadar, avem o excelentă rețetă...

Luăm: bunătate, blândețe, energie, nesupărate între ele, și cele mai bune intențiuni, *quantum satis*; le amestecăm bine și obținem, *lege artis*: competență și talent... Și... uite, așa s-a făcut la noi, de o jumătate de veac, artă cu competență și cu talent, și s-a judecat despre artă tot cu talent și cu competență – și zău! nu prea văd de ce n-ar merge lucrurile tot așa de frumos încă un veac și jumătate.

Amicul nostru d. A. Davila, care ia la toamnă conducerea unui nou teatru românesc, liber de scara protecției oficiale, suntem pe deplin convinși că se pune la treabă nu numai „cu

bunătate, cu blândețe, energie și cele mai bune intențiuni“ – ci și cu deplină competență și cu netăgăduit talent. Avem deci încrederea că întreprinderea acestui eminent cunoscător al artei va avea un succes strălucit, nemaipomenit de mult în țara noastră, și astfel va însemna renașterea adevăratului teatru național.

Atât mai bine, și pentru artă și pentru public.

VERSURI

SONET

*Dlui Agostino Mazzoli, bariton
absolut, cu ocaziunea beneficiului său
în opera Ernani*

Ești rege, și, pe tronul-ți, în plină strălucire
Ăpari ca totdeauna, și gat-a ne-ncânta;
Supușii te salută, zicându-ți în unire:
Talentul e coroana ce stă pe fruntea ta!

E sărbătoare astăzi, splendidă sărbătoare.
Mai mult ca totdeauna supușii-ți sunt fideli.
Coroana-ți, astă-seară, e mai strălucitoare.
O! niciodată, rege, nu vei afla rebeli.

Da: regii-și pierd mărirea. În piepturi astăzi bate
Dorința cea sublimă de sacra libertate.
Urăște lumea sceptrul. A fi supus e trist!

Decât să servi un rege, durere nu-i mai mare,
Dar... lumea se supune, c-o nobilă-avântare,
Când sceptrul este arta și regele artist.

ȘARLA ȘI CIOBANII

(Poveste)

Acum vro șapte sau opt ani,
 Niște ciobani
 Căutau să pripășească
 Un dulău, ca să păzească
 Pe oi
 De lupi. – Vai de noi!
 Vor zice-ndată unii liberi-cugetători:
 N-are să vie-o vreme
 Când oile să n-aibă de lupi a se mai teme?
 Zău, după mine, de multe ori
 Cugetătorii-liberi sunt
 Ființe prea ciudate;
 O clipă nu te lasă s-ai parte de cuvânt.
 Să n-apuci, din păcate,
 Să-ncepi cu dâșii vorba, c-apoi să te mai ții
 Sute și mii
 De cugetări înalte și reflectări profunde.
 De mult rabd, îns-acuma voiesc a le răspunde:
 Da, domnii mei,
 Cu prea mare dreptate
 Aveți cuvinte de pietate
 Pentru miei...

Sau oi... dar, deocamdată,
Liber-cugetători,
Ascultați povestea cu ciobanii; ori...
Eu voi tăcea ca să v-ascult.
Nu zău! Îmi place foarte mult
S-aud palavre lungi și late,
Și despre-aceasta probe pot da necontestate:
La Cameră sunt nelipsit.
Și, la tot ce s-a vorbit
În Atheneu
Eu
Am fost cel mai fidel dintre auditori.
Fac haz pe oratori...
Dar... să lăsăm acestea,
Și povestea
Începută să urmăm:
Ciobanii noștri, așadară,
Plecară
Dulăul să-și găsească.
Umblară cât umblară
Și detere-n sfârșit
D-o javră jigărită,
De foame leșinată, cu părul năpârlit.
Cum îi văzu,
Potaia-afurisită
Își puse coada-ntre picioare, făcu trei tumbă și-ncepu
Să se tăvălească,
Să se lingușească,
Să chelălăiască,
Ca toți câinii nemțești
Când, leșinați de foame, doresc să-i miluiești.
Li se făcură milă de șarlă: o chemară,
Șarla-i urmă,

Și-astfel cu toți plecară.
O duseră la stână și șarl-aci jură
Pe lege. – Cum se poate?
Dar șarlele n-au lege, ș-ar fi de necrezut,
Veți zice; fugi d-acolo! – Știu bine-aceste toate,
Dar iacă s-a putut!
Șarla jură pe lege, onoare, conștiință,
Nu râdeți de, să fie un câine de credință.

UNUI AMIC ÎNECAT ÎN DATORII

Ești mâncat de cămătari,
Cum e lemnul vechi de cari
Și țara de prinți coțcari!...

UNUI POETASTRU

- Tânărul X... are darul
D-a scrie-n poezie.
- Dar... carte ceva știe?...
- A-nvățat abecedarul!

SONET

Unui cavaler de industriă

Fals, malonest, venale, hidos ești, cavaler!

Prea bine ți-au zis unii *Coțcar Coțcarovici*;
 Figura ta, ce-nspiră dizgust și desplăcere,
 Impertinintă, vilă, tot palme parcă cere:
 Cum dracul fruntea-n lume cutezi să mai rădici?

Vestitele-ți scandaluri azi nu mai sunt mistere.
 De când, ca parazitiți, te-ai pripășit p-aici,
 Nu vezi, când vrei prin lume și tu ceva să zici,
 Cum fug toți d-ale tale cuvinte deletere?

În loc să-ți vezi rușinea, stigmatizat cum ești,
 Și, dându-te căinței, să plângi și, de durere,
 Să-ți dai în piept cu pumnul, ai cutezat, mizere
 P-o plată de nimica, să-njuri pe cei onești...

Fals, malonest, venale, hidos ești cavaler!

ELEGIE

Sărac, fără putere,
În lume sunt ursit
Prin valuri de durere
Să trec neconținut!

Am suflet... dar suspine
Printr-însul trec mereu,
Precum trece prin vine
Al morții fior greu;

Căci el dacă iubește
Un dulce nenufar,
Iubirea-i se umbrește
De un dispreț amar!

În van vreau prin iubire
Ferice să mă fac:
Vai! nu e fericire
Aici pentru sărac!...

O zi n-avui senină
În care să trăiesc;
Viața-mi azi declină,
Ca floarea mă pălesc!

Durerea mi-este mare,
Profund e al meu dor!...
O! lacrimi amare,
Grăbiți! căci voi să mor!...

VERSURI

Amicului C. D.

Ce-mi spui de poezie, d-acea chimeră tristă,
 Când lumea d-astăzi, rece și materialistă,
 Își râde de chimere și de puterea lor?
 Crediințele d-acuma condamnă poezia
 Ca rătăcirea, crima, păcatul, erezia
 Ce merită să poarte disprețul tuturilor.

Ascultă-mă și crede: de vei simți vrodată
 Că pieptul tău nutrește scânteia cea sacrată,
 Să știi că mizerabil vei trece pe pământ;
 În timpurile noastre, decât să cânti, mai bine
 De pietre sparge-ți lira și-apoi sufocă-n tine
 Fugoasa-ți inspirație și-al tău nebun avânt.

De-acum, stăi noaptea singur, citește, studiază,
 Și de veghiare palid, mereu, mereu veghează,
 Plecat pe cărți bătrâne consumă-ți anii toți,
 Sacrifică-ți vederea, cătând fără-ncetare
 Ca să găsești ideea funestă pentru care
 S-alerge-n valuri sute de mii de sacerdoți;

Obiectul ei să fie, desigur, omenirea,
 Iar scopul, abrutirea, mizeria, tâmpirea!

– Acolo sacerdoții cu toți vor aținti. –
Ideea ta pământul în lung și-n lat să-ncingă,
Prin vorbă sau prin spadă, cu-ncetul ea s-atingă
Și polul miazănoapte și polul miazăzi.

Sau, nu! Muncește-ți mintea, gândește-te, combină,
Inventă-o monstruoasă, teribilă machină,
Concepere fatală ce, demn-a se chema
Flagelul omenirei, pornind într-o clipire,
Ca fulgerul, turbată și numai c-o lovire
Armata formidabili să poată sfârâma.

Atunci tiranii lumii, văzând a ta lucrare,
Vor alerga cu toții să-ți dea, prin admirare,
Averi, măririi și nume, s-ajungi nemuritor:
Iar bietele popoare, nenumărabili brute,
Tâmpite d-o nedemnă și lungă servitute,
Te vor mări, fii sigur, ca și tiranii lor.

Adesea mă concentru și cuget cum, odată,
În Grecia, mulțimea, de cântu-ți fărmeacă,
Tăcută, strânsă-n juru-ți, Omere, te-asculta
Așa, bătrân rapsode!... Și te numea Poetul,
Căci între toți mortalii tu posedai secretul
Cum se-nstrunează lira, cum trebui a cânta.

Erai bătrân, dar mândru; pe fruntea ta senină
Lucea-n splendoarea toată scânteia cea divină
Ce zeii, spre-a lor fală, voiseră să-ți dea.
Umblai după-întâmplare, și numai a ta muză
Și cultul ce-ți dau grecii le-aveai drept călăuză:
Orb, tu nu vedeai lumea, dar lumea te vedea.

Rapsode, vino și-astăzi, și, de mai poți, te-nspiră,
Te-ncearcă să mai farmeci mulțimea cu-a ta liră

Și cu scânteia sacră ce-aveai pe fruntea ta!
Dac-ai trăi, desigur, ți-ai renega și muza,
Și geniul, și lira, și mută ți-ar fi buza;
Mânia lui Achile mă jur de-ai mai cânta.

Căci de cumva, bătrâne, nevrând să știi de lume,
Cântând, ai vrea și-acuma să sapi frumosu-ți nume
Pe-a timpilor eternă columnă de granit,
Amar ți-ar fi plătită sublima nebunie:
Mulțimea, fără milă, ți-ar zice-n ironie
Și fără să te-asculte: „Sărmanul e smintit!“

Și chiar dacă p-alocuri, prin lungă căutare,
S-ar mai găsi ființe ce sacra ta cântare
Ar mai putea-nțelege și-ar mai putea simți,
Invidia nedemnă, barbară și perfidă,
Ori ignoranța crudă, profană și stupidă
– Virtuțile moderne – pe loc te-ar amuți.

Ce-mi spui de poezie, de-acea chimeră tristă,
Când lumea d-astăzi, rece și materialistă,
Își râde de chimere și de puterea lor?
Credințele d-acuma condamnă poezia
Ca rătăcirea, crima, păcatul, erezia
Ce merită să poarte disprețul tuturilor.

JALBA HOȚILOR DIN ÎNCHISORI

Dați-ne drumul din pușcărie,
 Dați-ne posturi,
 Cu bune rosturi,
 Dați-ne voie la tâlhărie,
 C-a sta în lanțuri
 Când alții danțuri
 Trag fără frică sus la putere,
 Și când ei fură
 Fără măsură,
 E anarhie!... însă... tăcere:
 Ei au putere!...

*

Dați-ne drumul, căci, cum se poate
 Noi în catene,
 Pe când în pene
 Dânșii se umflă, și peste gloate
 Pun pungășeala
 Și târnuiala?...
 Noi stăm la umbră pentru nimica,
 Și... dânșii fură
 Fără măsură
 Și, ei sunt liberi!... Nu cunosc frica...
 Nu e nimica!...

*

Dați-ne drumul: e nedreptate
În pușcărie
Ca să ne ție
Colegii noștri! Oh! ce păcate!...
A noastră *școală*
A rămas goală,
Căci toți elevii au chilipire,
Au berechete,
Grase bugete...
Iar noi, acilea în amortțire
Stăm în lihnire!...

*

Dați-ne drumul! fără zăbavă!
Dați-ne posturi
Cu bune rosturi,
Dați-ne totul: fiți de ispravă!
La tâlhărie
Țara să fie
Pe mâna noastră a tuturor,
Iar nu voi care
Ați făcut stare
S-o smulgeți singuri ca din topor!...
Dați-ne drumul cu mare zor!...

SONET

Contimpuranilor mei

Fără de graiuri gure și ochi făr' de priviri,
Făr' de mișcare forme, și încă, vai! ce este
Mai sec în astă lume și mai nemernic, țeste
Făr' de gândiri și inimi lipsite de simțiri!

Așa ne pomenirăm, dodată, fără veste,
Trecând p-aci, prin jocul capricioasei firi.
Bizar! Ființe fără ființă, trecem peste
Pocitul vis al unei smintite-nchipuirii!

În vreme de-njosire, în tină și din tină,
Ne căpătarăm locul l-a soarelui lumină;
Zadarnic ne născurăm și făr' să trebui!

Păsemne-așa ne scrise pustia de ursită:
Păcum ne fuse vremea meschină și-umilită,
Meschini și mediocri să fim și să murim!

MANDATUL

(Acrostih)

Mandatul este visul,
 Un vis realizat,
 Când fără-ntârziere
 Îl iei și l-ai scontat.

Vtunci de bucurie
 Să joci, să cânti te-apuci,
 Și ca să fii mai comod,
 Te lași numa-n papuci.

Zimica nu te doare,
 Și totul *meprizezi*,
 Căci posedezi mandatul
 Și mergi ca să-l scontezi.

Ua! da! el să trăiască!
 Sau daca nu, murim;
 Căci fără dânsul oare
 Putem noi să trăim?

Vmor și fericire
 Le ai în buzunar,

Când ți-ai scontat mandatul,
Și nu mai ai habar.

Țutunul abundează,
Țigări de *Bektemis* –
O! te realizează
Mai iute, dulce vis!

Cnică consolare!
O! preaiubit mandat,
De tine toți slujbașii
Viața ne-am legat!

Ța minister cu toții,
Mandatul să luăm,
Să ni-l scontăm degrabă,
Și-apoi... să ne-mbătăm!!!

IARNA

Negreșit că, sus în cercuri
Soarele fiind aprins,
Nu se simte frigul, gerul
Care astăzi ne-a coprins.

Negreșit! focul din soare
Nu-l plătește Dumnezeu,
Însă noi plătim, sârmanii,
Lemne și cărbuni mereu.

Doamne, de-ai veni-ntr-o noapte
Pe pământul înghețat
Ca să vezi cât e de jalnic
Să tot tremuri nencetat,

Tu, care-ți iubești făptura,
N-ai mai zice un cuvânt
Și-ai opri crivățul aspru
Să mai sufle pe pământ!

COCHETĂRIE

I-am dat drumul de la moarte
 Și, mă rog, priviți la el –
 Fluturo-ușurel la fizic,
 La moral mai ușurel!

Stă... Nu pleacă... Cum să plece?
 S-a zbatut, e șifonat:
 Cum să ias-un june-n lume
 Negătit, nepieptenat?

Uite-l cum se dichisește,
 Cu ce grije se pudrează,
 Fulgii tineri din bărbie,
 Fir cu fir cum și-i frizează!

Stă să-și facă toaleta
 Coconașu!-n loc să zboare...
 Ce ți-e cu cochetăria
 La ființele ușoare!

EPIGRAMĂ

Unui senator

Cănit? Și crezi că ăsta-i chipul
Să-ntineresti în adevăr?...
Ca Venerii să fii discipul
Mai va ceva pe lângă păr!

DOI ACADEMICI

Istorică pereche –
Așa prieteni, zic și eu!
Ce legătură veche!
Ureche jură–ntr-un Hăsdeu,
Hăsdeu într-o ureche!

EXCELSIOR

*Dedicată ilustrului autor al sublimului hop:
SIC COGITO, Domniei-sale Domnului
B.P. HĂSDEU,
Prezidentul Consiliului de Administrație al
Primei Societății [sic] Spiritiste Române*

Precum suav-aromă
a florilor plăpânde
De zefir se ridică,
se-nalță și se-ntinde
Pe ape și câmpii;
Precum raza de soare
prin spațiuri străbate
Și duce-a ei lumină
pe globuri depărtate
L-a sferelor copii,

Astfel acum în ceruri
creștina voastră rugă
A străbătut ca raza
cu-a fulgerului fugă
L-al lumii creator,
Și spiritele bune
l-a lui sfinte picioare

Prea bucuros supus-au
pioasa adorare
De voi făcută-n zori.

Atuncea, stând în tronu-i
puterea cea divină
Căreia și Archangheli
și Serafimi se-nchină,
Noi ruga oferim...
Tăcerea este mare,
sublimă sărbătoare!
Puternicul părinte
va face-ncoronare
Preasfântului Efrim!

Tăcerea Christ o rupe
cu-accentele-i divine;
El binecuvântează
p-Efrim care ne vine
În misii pe pământ,
Și-i zice: „Mergi acuma,
cu sfânta armonie
Ridică și îndreaptă
căzuta Românie
Prin șapcă și cuvânt!“

Sfântul Efrim purcede,
cu șapca de rigoare,
În țara românească
el vine să doboare
Al viciilor zbor.
Iubirea și dreptatea
el vrea să stabilească,

În inima umană,
el vine să-ntărească
Speranța-n viitor!

La București sosește,
Speranță-i iese-n cale,
Strigându-i vesel: „*Nihil
sine Hasdeo! Vale!*”
Iubitule Efrim!
Ce vrei tu? vrei diurnă?
vrei două lefuri bune?
Inspectorate! premii?
și misii? ce vrei? spune!
Ce vrei – îți oferim!“

Efrim, d-emoțiune,
nimic alt nu mai poate
Speranții să răspună,
decât: „Le vreau pe toate!“
... Pe toate le și are...
Și-așa, trimisul nobil
al lui Christos, Efrim,
S-a rencarnat pe lume,
Toți strigă: „Aferim,
Efrim! și la mai mare!“

PAROL DONER

Sfat... Ileana, ce de-o vreme
S-anălțat spălătoreasă,
Stă la vorbă cu Dumitru
Ce-a ajuns fecior în casă.

„Mă Dumitre, ian ascultă,
Mă gândesc întotdeauna
Ce-i *parol doner* aceea
Ce și-o spun boierii-ntruna?“

„De, Ileano, e o vorbă
Nici de bine, nici de hulă,
Cum ar fi la noi, de pildă...
Cum să zic...? Astă căciulă!“

UNEI COPILE

Madrigal

Când erai micuță-n școală,
Mi-era drag să fiu școlar.
Azi, când tobă ești de carte,
Azi m-aș prinde toboșar!

NEA ISTRATE

- Bună ziua, nea Istrate.
- Se-nvârtește masa, frate.
- Nea Istrate, tu ești surd.
- Am vorbit ieri cu un cârd.
- Nea Istrate, ori ești beat?
- Mi-a răspuns cum l-am chemat.
- Nea Istrate, ce vorbești?
- Cum îi chemi, răspuns primești.

MAGNUM MOPHTOLOGICUM

Un împărat își puse-n gând
Să fac-o mare carte,
În care vorbele pe rând
Să aibă toate parte.

Voia un falnic monument,
Un *magnum* oarecare...
Atunci chemă pe un bătrân,
Limbistul cel mai mare –

Un om ce știe pe de rost
Nu numai ce-i pe lume,
Ci câte se petrec și-n cer
Din fir în păr anume –

Și-i zise: „Știu, de istorie
De mult că te-ai lăsat
Și că d-acuma numai limbi
Pe brânci te-ai consacrat...”

Fă-mi dar și mie ce te rog,
Te voi plăti cu aur,
Posterității să lăsăm
Un *magnum*, un tezaur.“

„Prea bucuros, măria-ta,
Primesc ce-ați poruncit,
Și, ca să dau dovezi de limbă,
Mă simt prea fericit.“

Și s-a pornit bătrânu-atunci
La lucru cu ardoare...
Dar, vai! păcat! s-a-nțepenit
Cu limba în *a* mare.

Oricum, noroc că-i spiritist –
Lucrarea lui înaltă,
Speranță-avem: o va sfârși
Din lumea cealaltă.

ION PROSTUL

Era pe vremea când purtau
cocoanele niște turnuri
Ș-un malacof piramidal
și alte multe umpluturi...

Ion Ciortei, un țopârlan,
un românaș de viță veche,
Purtând suman, purtând ițari
și-o țurcănească pe ureche,

A fost luat la militari...
da-n loc să dea de greu și el,
Ion ajunse vistavoi
la domnul colonel.

Băiat voinic, făcea de toate:
era rânduș, spălătoreasă,
Și vizitiu și bucătar,
și sofragiu și fată-n casă.

Ion putea fi orișce,
mă rog, și doică-ar fi putut;
Dar moașa casii l-a aflat
că are laptele bătut.

Așa, Ion cu colonelul
 lucra-ntr-o seară la grăpat,
Când iată doamna înfoiată
 sus în balcon s-a arătat.

Ion numaidecât se-ntoarse
 și se opri pe gânduri dus,
Uitându-se plin de mirare
 la malacof în sus.

Dom' colonelul îl întreabă:
 „Ce te-ai holbat așa, țigane?“
„Mă mir, trăiți, don' coronel,
 mă mir de ce văz la cocoane:

Cu malacofu-așa umflat
 cum poți s-o pupi? că nu se poate
Nici să te-apropii.“ „Măi! ce prost!?
 Când vreau s-o pup, și-l scoate.“

„Și-l scoate? a răspuns Ion;
 așa ți-e vorba. A-o-leu!
Așa, trăiți, don' coronel...
 Așa... o pup și eu!“

EPIGRAMĂ

Unui filozof pleșuv

Măiastră-i Natura! În veci nu greșește,
Ci toate le pune la loc potrivit:
Deasupra o Lună, sub care domnește
O noapte adâncă și fără sfârșit!

ERATO, SCAPĂ-MĂ!

Terzine acrobatiste-simboliste

Icoană din ramă,
Când glasu-mi te cheamă,
Tu vino și ia-mă.

Ah! și bine mi-i!
Căci la tine mi-i
Dorul inemii...

Gândurile-o dor
De scumpu-i odor:
Mai las-o! o, dor!

Ca pe calde azimi,
Vino să te razimi,
Mintea luminează-mi.

Dorurilor zi-le:
Sunteți niște-azile
Unor sfinte zile!

Vino, adorato,
Fericirea arat-o...
Scapă-mă, Erato!

PE OCEANUL VREMII

Rime de lux

Un an, de când cu tine pe-al vremii *ocean*
Plutind, viața-mi pare un cântec... *O, ce an!*
Ce an de fericire! Și noi *ce putem oare?*
Să-l pironim?!... În vremuri *reîncepute moare,*
Și moartea-i ca calăul, de *bine ne desparte!*
O, timp, Saturn! te-ndură, și *ține-ne des parte!*
Rentinerește visul, iubirea noastră *mare!*
Un vas sub cer albastru și pe-o *albastră mare!*
Atâtea calde inimi *ăst an trecu legând,*
Că parcă văd pe-același *amant reculegând,*
Fugind de-a lungul vremii, *pribagă, Mesallina!*
Ce-mi pasă că la urmă mă *bagă messa Lina?*
Amici! Și-a voastre bunuri pe veci *perdute vi-s,*
Când ziceți: „Taci, Chimeră, că nu *sper! du-te vis!*“

SUVERAN ȘI CURTEZAN

Satiră democratică

Un împărat odinioară – și suveranii-s muritori! –
Avea din fire slăbiciunea că strănuta prea deseori.
Acest cusur, la urma urmei, de-i căuta, nu-i vreun păcat,
Dar sunt cusururi populare ce nu merg la un împărat.

Ce leacuri nu-ntrebuințase! ce rugăciuni la Dumnezeu,
Protector tronurilor! – geaba: sârmanul strănuta mereu!
Un curtezan intim l-întreabă: „De ce ești tot posomorât
Și tot mâhnit, mărite doamne?” „Nu știi cât sunt de amărât!

Strănutul meu leac nu găsește; vai! mă sfiesc, nu pot să ies,
La Cameră, Senat, paradă: se simte că strănut prea des.
Din pricina strănutăturii eu sunt un prinț nenorocit!“
„De ce, măria-ta?“ întreabă curteanul său cel favorit.

„Cum? nu-nțelegi?“ „Da, însă, sire, ori să strănuți, ori ce să faci,
La toți, măria-ta, ca mie, la toți miroase-a odagaci!“

CAMELEON-FEMEIE

Sonet colorist¹

Icoană *străvezie*, în cadrul *sombru*-al vieții,
 Cu părul ei *sur-galben*, cu ochi *închis-albaștri*,
Sclipi deodată *clară*, vis *roz* al tinereții,
 Cum în *obscure-azururi* apar, pribegi, *blonzi aștri*.

O *văz* fugând prin codrul cel *verde*-ntre jugăstri –
 Era Erato *albă iluminând* poezii. –
 De-a ei *priviri focoase* ar fi *roșit* sihastrii
Păliți, *chlorotici*, *vineți* de greul bătrâneții.

Purta bacanta-mi *nuferi*, *bujori* și *violete*,
 Învesmântată magic în *daurite* plete
 Și-n *vării polichrome* bibiluri și alțițe...

Îmi arunca *pupila-i* divine *curcubeie*;
 Dar eu, nebun! zic: „*Spectru!* *Cameleon-femeie!*
 Fugi! sufletul ți-e *negru* și matele *pestrite!*“

¹ În 14 versuri, 32 de noțiuni simboliste, dintre cari 9 pur vizuale, iar 23 propriu-zis coloriste și dintre acestea 21 simple și 2 compuse (nota poetului).

MOARTĂ!...

Baladă

Danda-langa, sună clopot...
 O îngroapă pe-o regină
 Dintr-o nobilă tulpină...
 Cine vine iute-n tropot?
 Danga-langa, sună clopot.

La sicriu *el* se așează:
 „O! mai zi-mi o vorbă numa!
 Ah! viața e ca spuma
 Ce o clip-abia durează!...“
 La sicriu *el* se așează.

Ea... stă, mută, nemișcată...
El... o plânge scrâșnitor...
 E pierdut nebunu-amor!
 Ochii ei la el nu cată...
Ea stă mută nemișcată.

În castelul cel cernit,
 Plâng și zidurile mute,
 Se bocesc pietre tăcute...
 E un plâns nesfârșit
 În castelul cel cernit.

Picură din ceară picuri...
 Plâng și jalnicele torțe,
El e istovit de forțe...
 Zile! nopți! timp! ce nimicuri!
 Picură din ceară picuri!

„O! te-ndură, Doamne sfinte!
 ... Poate-n lume să trăiască
 Un viermuș clocit în iască...
 Și ea nu?... crude părinte!
 O! te-ndură, Doamne sfinte!“

Un episcop psalmodie
 Lângă capul junei fete
 Adornat în blonde plete...
 Ah! ce crudă parodie!
 Un episcop psalmodie...

„Ah! te blestem, prevedință!
 Doamne! crud îngrozitor!...
 Mi-ai răpit al meu amor...
 Mi-ai distrus a mea credință:
 Ah te blestem, prevedință!

Stinsă-i scumpa ei viață
 Și nimic n-o mai învie...
 ... Unde-i Dumnezeu!... Să vie!
 Să-l stupesc eu drept în față:
 Stinsă-i scumpa ei viață!“

„Vaiet, bocet... inutile!
 Ea e moartă... Lacrimi multe
 Moartea nu vrea să le-asculte:
 Blestemi în zadar, copile!
 Vaiet, bocet... inutile!“

*

Au venit ca s-o ridice...
 „Ah! mai stați! e prea degrabă!
 Unde-o duceți?“ el întreabă.
 „Locu-i nu mai e aici:
 Au venit ca s-o ridice!“

„S-o ridice?... nu se poate!
 (Strigă el, nebun, pierdut)
 Sunt aici!... Voi... n-ați știut?
 Piară lumea! piară toate!
 ... S-o ridice?... nu se poate!

Îmi bat joc de Dumnezeu
 Și nu-l las să mi-o răpească!
 Dânsa trebui să trăiască
 Să trăiască! da! vreau eu!
 Îmi bat joc de Dumnezeu!“

„E nebun! prelatul zice,
 Luând ochii de pe carte;
 Dați nebunul într-o parte,
 Iar pe ea să mi-o ridice...
 E nebun!“ prelatul zice;

Și groparii o ridică.
El tot plânge, plânge, plânge,
 Buza-și mușcă, pân' la sânge,
 Un cuvânt făr' să mai zică...
 Și... groparii o ridică.

*

Danga-langa, langa-danga!
 ... S-a sfârșit! Convoiul pleacă.

... O!... viață!... lume!... Dacă...
Langa-danga, danga-langa...
E! își vâră-n pieptu-i spanga!

O, NIRVANA!

Apocaliptică, în stil de axion

O, bucură-te, neființă,
Că slava-mpărăției tale,
Din biruință-n biruință,
Vestit-a vecinica ta cale,
Și pururea ai zămislit
Un dor de ducă nesfârșit!

Din firea lucrurilor toate
Ai izvorât în ochii minții
Și-ai dat noroadelor cercate
Atotputerea năzuinții,
De-ți cântă azi ca nimeniua:
„Mântuitoare! aliluia!“

Purcede slava de la tine,
Izbăvitoareo nențeasă
Din lumile așa senine,
Tu vecinica Morții crăiasă!
Și ție uneia, smerit
Ne proslăvim desăvârșit!

CRITICILOR MEI

Sonet olimpien simbolist

Indignatio facit...

De critică mi-e scârbă! Cunosc simbolul vorbii..
 Posteritatea dreaptă mă judece ș-acuze!
 Surâsul să se stingă pe veștedele buze:
 N-aud acorduri surzii, nu văd scânteia orbii!

Eu singur!... ș-apoi corul întreg de nouă muzel!
 Cu glasul invidiei să croncănească corbii,
 Eu am să strig, felibru trufaș, *urbi et orbi*:
 A voastră larmă poate d-abia să mă amuze!

Mă duc în manta-mi largă înfășurat ca Dante:
 Când tactu-l bate-Apollo, maestrul meu divin,
 Viața-i simfonie, amorul – sfânt andante...

Eu cânt! Ce-mi pasă mie! Nu știu de unde vin,
 Nici unde merg: traduc doar-un cântec din senin
 În rime simboliste și abracadabrante!

AMIAZĂ MAURĂ

Simbolistă-orientală

În aer e lene... Amiază de vară.
 E pâclă greoaie de plină Sahară.
 Ca tigru-ntre două tigrese rivale,
 Ce scui-pă de turbă și sânge și bale,
 Ahmet stă-ntre două geloase neveste:
 Fatmè – o minune, Biulbiul – o povestel
 Biulbiul este blondă, Fatmè este brună;
 O patimă oarbă și alta nebună.
 Ahmet simte bine că fierbe în ele
 O ură cumplită, o ură de-acele
 Ce lasă din treacăt în neagra lor cale
 Ruine și sânge și moarte și jale.
 Sunt două extreme, sunt două-antiteze...
 Pornirea vrășmașe, el vrea s-o calmeze:
 „Pe-Allah strălucitul! pe sântul profet!
 Pe stele și lună (răcnește Ahmet
 Ș-apucă hangerul) Fatmè! un ciubuc!
 Mergi!“
 „Nu vreau!!“
 „Zic: du-te!!!“
 „Stăpâne... mă duc!“
 ... Fatmè se supune și pleacă fierbând,

Cu zâmbet pe buze, cu blestem în gând...
 Fatmè e departe... Emirul Ahmet
 Cu blonda Biulbiula vorbește-n secret!

*

În aer e lene... Amiază de vară...
 E pâclă greoaie de plină Sahară.
 ... Biulbiul doarme-acuma deplin liniștită.
 Fatmè se întoarce... Figura-i, pălită
 De focul ce-o arde, cu jale zâmbește.
 Ahmet ia ciubucul și țintă-o privește.
 „... Nebuno – el zice – te-apropie bine:
 Cât n-ai fost aicea vorbii tot de tine...“
 „Știu... Doarme acuma protivnica mea:
 Stăpâne, vorbește-mi și mie de ea!“

Biulbiul doarme dusă... Emirul Ahmet
 Cu bruna Fatmèa vorbește-n secret...
 Și bruna, la rându-i, de vorbă sătulă,
 Adoarme alături de blonda Biulbiulă.
 ... Emirul de vorbă și dânsu-i sătul –
 De-o parte-i Fatmèa, de alta-i Biulbiul.
 Ca țigru-ntre două tigrese rivale
 Ce dorm obosite, zdrobite de șale,
 Adoarme-ntre două domoale neveste:
 Fatmè – o minune, Biulbiul – o poveste...
 ... Și-n aer e lene... Amiază de vară...
 E pâclă greoaie de plină Sahară!

MOARTEA PROTESTANTULUI

Baladă

Cunigunda e geloasă:
 Eginhardt întârziază
 Iată-a dimineții rază...
 Ce senină și frumoasă!

Un cal roib în vale paște,
 Este calul favorit,
 Deșelat și obosit –
 Ce idee neagră naște?!

Cunigunda e femeie –
 Ah! ce gând îngrozitor!...
 Vrun catolic?... Un omor?...
 Un duel?... A! ce idee!

Ea scoboară trepte-trepte,
 Dusă de-un funebru gând
 Și pe Dumnezeu rugând:
 „Doamne sfinte! Doamne drept!“

Din donjon până-n devale
 E o cale-atât de lungă!...

Când, sârmana! o s-ajungă
Ținta pasurilor sale?“

A sosit acum la poartă:
„Hai! deschide! nu mă ține!“
Poarta scârțâie-n țâțâne –
A ieșit... A! crudă soartă!

Iată calul... Unde-i *dânsul*?...
E lungit mai la o parte:
Moartea! moartea îi desparte...
Și, gândind, o umflă plânsul.

„Eginhardt al meu! viteze!
Dacă tu ești mort – vorbește!
Inima mi se topește...
Poate-a ta să mă trădeze?“

Plânge Cunigunda veșnic
Și-l mângâie pe vitez
Și-l sărută pe obraz,
Când, deodată, strigă strașnic

Eginhardt cel elegant:
„*Noch a' Krieg'l, repetir:
Aber nicht von Bragadir!
... Luther!... Ich bin protestant!*“

EROS

E primăvară... Sus pe Atlas,
 între pământ și luna plină,
 Fug nouri străvezii la vale
 cernând ușor o bură fină...
 Un leopard adult simțește
 deodată-n sânu-i o văpaie!
 Din creștet până-n vârful coadiei,
 în creiere și-n măruntaie,
 Îl furnică un neastâmpăr
 nesuferit și ne-nțeleș...
 Din nările lui dilatate,
 suflări adânci și grele ies;
 Din ochii-i injectați de sânge,
 îi pică lacrimi fierbinți:
 El ghearele-și înfige-n carne,
 scrâșnește crunt ieșit din minți,
 Se zvârcolește-n salturi stranii...
 răcnește covârșit de chin –
 Îi crapă pieptul sub lucrarea
 nemilostivului venin...
 Ridică botu-n sus, să soarbă
 răcoarea nopții cu putere
 Și vede-n călătorii nouri
 un cârd de tinere pantere.

*

S-au dus și nourii și luna
– pe Atlas soarele e sus –
Acu... bolnavul de az-noapte
lâng-o panteră doarme dus.
Da! da! *in cauda venenum* –
ilustrul Darwin bine-a spus!

DA,... NEBUN!

[– simbolist–dantist –]

Desprețuiesc onori, avere;
De slavă m-am hrănit destul!
Alt orizont privirea-mi cere:
De-așa nimicuri sunt sătul!

Să nu-mi azvârle-atotputinții
Nici o favoare... Nu! n-o vreau!
Am o comoară-n fundul minții;
De-ajuns îmi sunt acuma eu!

Trec astăzi ignorat prin lume,
Dar, trainic, las în viitor
Un semn, o glorie, un nume
Acestui imbecil popor!

Să lingușesc telurici patemi?
Reptilă eu?... Prea mândru sunt!...
Apollo calea demnă-arate-mi
Pe-acest tâmpit, senil pământ!

Mulțime brută și ingrată!
Cu-a mea cântare nu putui

În viață-mi să te mișc o dată...
Și-odat'... o să-mi ridici statui.

„A! ești nebun!“ mi-au zis mișeii.
„Da, sunt nebun!“ răspuns-am eu...
Ca voi strigau și fariserii
Crucificând un Dumnezeu!

Tenebre fără fund mă-nghită,
De-oi face din divina harfă
O palidă prostituată
Și din cântarea mea o marfă!

Pe coardele acestei lire,
Voi întona un cânt sublim:
Poet sunt! nu voi umilire...
Poetii... nu ne umilim!

DISCREȚIE

Nu vreau să știi că te iubesc;
Voi suferi tăcut, discret –
Cochetele desprețuiesc
Pe-un franc poet!

Da-n veci închipuirea ta
Din sufletul meu n-o să moară,
Și niminui n-oi arăta
A mea comoară...

Căci te iubesc, deși nu-ți spun;
Nu! n-ai s-o afli niciodată...
Și arz de dorul tău nebun,
Mult adorată;

Dar tac, nu-ți spun că te iubesc:
Știu bine că pe-un franc poet
Cochetele-l desprețuiesc...
Tac – sunt discret!

THALASA

Arama rânjitoare a lunii sparge norii,
O voce străvezie răsună-n minaret,
În umbra pimentată palpită sicomorii,
Cu brațul peste mare adoarme un poet.

Potasice principii lovind topuzu-i gol,
Cu tensiuni rezolvă contactul noțiunii,
Cuprins de-o împietrire de antic discobol
Ridică fruntea-i cheală spre clarul disc al lunii.

E Thalasa, efebul de-origi-anonimă,
E Thalasa, aedul, adolescent prepus,
Îl stăpânește Eros cu vraja lui sublimă,
Și mințile-i abstrage cum stă cu fața-n sus.

Și-acum, când de lumină un sentiment confuz
Se culcă peste lume ș-o-mbracă-n poezie,
Aedu-și ia în mână spasmodicul topuz
Și-azvârlă către stele stropiri de ambrozic.

GLIC!

Glic!

Face gâtul sticlei glic!
 Draga mea, ești un simbol;
 Zâmbetu-ți e raiul gol...
 Tu ești mare, eu sunt mic.

Glic!

Glic!

Tu bei vin și eu beau bere,
 Asta nu face nimic;
 Un simbol ești în picere,
 Est pahar ție-ți ridic:

Glic!

Glic!

Ești o nimfă, sunt un faun;
 Face gâtul sticlei glic!
 Pentru ce te uiți sub scaun?
 N-ai să poți vedea nimic.

Glic!

FINIS

Sonet simbolist decadent

Un meteor!... Bizară auroră boreală
 Din polul nord la polul d-amiază... Din Zenit
 Până-n Nadir cutremur... iar sfera siderală
 Cămin imens, chaotic, jărativ infinit!

A! ce amenințare meschină și banală!
 Nu mă-ngrozește! – zice poetul prigonit –
 Un fenomen ca altul!... Nuanță infernală,
 Văzduh aprins... Desigur, Iehova a-nnebunit!

Ei, și?... Balanța-i strâmbă și judecata nulă!
 Nici psalm, nici *Laudamus*, dar nici accent de hulă,
 Din coardele-mi măiestre d-acu n-or mai ieși!

Se răsucesc și crapă ai lumii vechi pilastri:
 Catapeteasma cade!... Macabru danț de astri!...
 În loc de *Tot, Nimica!*... Ei, bravo, zău!... Ei, și...?

TRIOLETE SIMBOLISTE

Pornind din vremuri de demult
 Un glas de trâmbiță mai sună,
 Și-așa de drag mi-e când l-ascult
 Pornind din vremuri de demult.

În al vieții trist tumult
 Și-n dragostea-mi inoportună,
 Pornind din vremuri de demult,
 Un glas de trâmbiță mai sună.

*

Apocaliptica gândire
 De azi e înțeleasă mâni;
 Tiranilor, ce prevestire!
 Le cad topuzele din mâni!

O apă-ntreaga omenire,
 Nici robi de-acu și nici stăpâni:
 Apocaliptica gândire
 De azi va fi-nțeleasă mâni!

DIN CARNETUL UNUI POET SIMBOLIST

Fragmente selecte

O, rimă, Muza mea! o, rimă!
 A! pentru-o rimă-aș face-o crimă:
 De fac crima,
 Eu fac rima!

*

De ce mă tragi tu de păr, tată,
 Când mama, vai! e depărtată?

*

O! Lina mea-i săracă,
 Pribagă Messalina!...
 ... Ei și?... ce-mi pasă dacă
 Mă bagă mesa Lina!

*

A! de n-aș fi fost un laș,
 Mă jur pe lira mea că l-aș...
 O! dar niciodată n-aș...
 Nu c-aș fi laș!... sunt fin, mi-e naș!
 Cu lumea trebui a fi fin:
 Nu mi-ar fi naș – nu i-aș fi fin!

FILOZOFUL BLAGOMIREA

Filozoful Blagomirea ține-n mână adevărul,
 Și de-aceea se muncește a seca tot călimărul
 Și-a schimba cerneala neagră într-un foc aprins de fraze,
 Care-n veci de veci să deie întunericului raze
 Și să lumineze mintea orbilor și celor șchiopi,
 Osândiți să rătăcească sau mereu să dea în gropi.

Cât mult bine poate face cu-un nimica Blagomirea!
 Dac-ar ști ce o așteaptă, negreșit că omenirea
 Ar veni la Blagomirea implorându-l să consume,
 În hârtie și cerneală, cât de mult, oricâte sume.
 Numai să-i arate-ntregul adevăr adevărat,
 După care până-acuma ea-n deșert a alergat.

Făr-această rugămintă, Blagomirea-ntr-una scrisă,
 Până când – vai, țării noastre! – ochii-i pe vecie-nchise...
 Multe-s operele sale, cam vreo sută de volume
 Despre legile eterne și stăpâne peste lume,
 Dar cuprinsul lor e simplu: Blagomirea s-a muncit
 Ca să spuie „*Tot e totul*“ și sârmanul a murit...

DECLARAȚIE SIMBOLISTĂ

Domnișoară
Gându-mi zboară
Spre o fire
Cu simțire
Dulce ca de rai ceresc.
Domnișoară
Rumeroară!
Firea ce în gând zăresc
Și la care
Sărutare
Gându-mi duce, căci... iubesc...
Pe cosițe,
Prin altite
Și prin sânu-i rumeor,
Ești tu Ida,
Ești candida
Pentru care și să mor
De ai cere,
Cu plăcere
Primesc... însă, nu mă-nsor!

RUGA SPIRITISTULUI

*Dedicată dlui B.P. Hășdeu,
prezidentul Primei Societăți spiritiste Române,
de un Inițiat.*

Tu, spirit coborât din cer,
Realță al meu suflet,
Să-mpodobesc c-un adevăr
Macabrul meu resuflet;

Să mă despart din timpul meu
Și, spirit, să fiu altul,
Și să mă văz râzând mereu,
Râzând din tot înaltul.

Cel lut, acum nensufletit,
Rămas fără de limbă,
Să-l văz un chip de om pocit
Ce viermii-l rod și-l schimbă.

Atâtea patimi l-au izbit,
Că-n lumea toată nu e
Un altul mai nefericit,
Un Christ bătut în cuie.

Deși trecu el viața lui
În veselii și glume,
În istorie totuș nu-i
Mai tristă pildă-n lume.

Ș-acuma tremur d-un fior,
Căci parcă îl contemplant
Cum stă, pierdut și rugător,
În spiritistul templu.

O! vezi-l, spirite suprem,
În patima-i deșartă,
Deși e lutul un blestem,
Dar spiritul îl iartă.

Pe veci rămâne pur încai
Oriunde el va trece:
În față-i limba-i fără grai
Și istoria-i rece!

PLOAIE DE PRIMĂVARĂ

Pastel optimist

Când plouă lin în primăvară,
Toți zic: „Să dea domnul, să dea!“
Și de te culci pe prisp-afară,
Mai vezi pe cer și câte-o stea...

E cald, și ploaia răcoroasă
Ozon în aerul curat
În urmă-i lasă; drăgostoasă
Natura toată-i un pupat.

Se pupă corbi, de bucurie
Că au scăpat de iarna grea;
Se pup' brabeți cu gălăgie,
Și iată și o rândunea...

Și-o barză... calcă cu măsură
Cu pasul grav, explorator,
Se plimbă chiar prin bățatură
Cu aerul nepăsător.

Când plouă toate germinează;
Pământul liber de zăpezi,

Spălat de ploi, se decorează
Cu mii de mii de muguri ve'zi...

În țarini grâul încolțește,
În dealuri via o dezgrop;
De ploaie tot se-nveselește,
Pe orice frunză e un strop.

Și soarele o caldă rază
Trimite pe furiș prin nori;
Iar flori și păsări ca să-l vază
Se-nalță, zboară către zori.

Pastel pesimist

Tot plouă! A! ce primăvară!
Cum curge fără să mai stea!
Se-ntinde ceața grea p-afară,
Pe cerul sumbru nici o stea.

E frig... și apa mocirloasă
Infectă aerul curat,
La câmp e baltă mlăștinoasă
Și codrul doarme întristat.

Sunt triști și corbii-n deal la vie,
Cobesc din nou a iarnă grea;
Plouate vrăbii cad o mie,
Nu vezi zburând o rândunea.

O barză, cu pas de măsură,
Sosește ca explorator...

Și plouă... plouă... -n bătătură,
Pustiu... Departe pleacă-n zbor.

Tot plouă, plouă, inundează...
Mai vin și ape din zăpezi;
Umflate, apele spumează,
Torente curg din codrii ve'zi.

În țarini grâul putrezește,
Sub piatră-n deal vii se îngrop;
De ploi plugarul sărăcește,
Mălai, făină, nu e strop.

Și soarele, o slabă rază
Când o mai pierde printre nori,
O tristă baltă luminează
Fără apus și fără zori.

SONET BRUTAL

Symbolist-instrumentalist

Zenitul polichrom se irizează-n spasm,
Și lungi și partice cobor din el săgeți;
Iar eu, citind adânc pe frescuri din pereți,
Văd conturându-se din alte vremi un basm.

Da! *Homo... fui!* da, viața mi-e sarcasm!
Sunt toate vechi, nimic nou nu mai poți să-nveți!
Când toate intră-n ea ca lichidu-n bureți,
De Calipige n-am deloc entusiasm!

Lucească ochii ei în focuri de smarald,
Pembèle vării dungi aștearnă-și în bibiluri,
Îi curgă lacrimi în van de sânge cald!

... A! prea brutală-a fost când m-a metodoxit!
Mă tachinează-n van cu amplele-i profiluri:
Vai! Faunul, răpus de Eros, a murit!

BALADĂ

Simbolistă macabră

Sub fosforescența sumbră
A unui vechi candelabru,
Iată un schelet, o umbră,
Este bardul cel macabru.

Ceasul bate miez de noapte,
Și din negre galerii
Se arată-n triste șoaapte
Ai macabrului copii,

Și s-aude ca de clopot
Un glas surd și subteran
Resunând funebru-n ropot:
Leg an d-an, leg an van d-an!

Iar la jalnicul lor cântec,
Glas adânc, lugubre lire,
Din nou naște ca din pântec
Și începe să se-nspire.

Harfa lui macabră-nstrună
Și toți morții se deșteaptă,

Iar băieții împreună
Stau uimiți, de-i vis ori faptă.

O sublimă-mprovizare
Cu accent suprauman:
„Unde-i vremea noastră oare?
Leg an d-an, leg an van d-an!

Am ajuns acum eu, bardul
Simbolist al omenirii,
Să mă uite bulevardul
În caverna părăsirii!

Cincinate! Cincinate!
Și tu, Mirceo! dus ni-i vacul!
Unde flori au fost rimate
Răsărit-a azi spanacul!

Căci învins-a *Balamucul* –
Fiica Romei e nebună! –
Și *Maimuța* și *Ciubucul*
Și-au dat mâna împreună!

Dar veni-va însă timpul
Gropii mele să se-nchine:
Țara va deschide-Olimpul
Ca să intru eu cu mine!!“

AB IRATO

Sonet parnasian

Nu-mi măsur bine versul? Ce? Cum? Auzi acolo!
 Dar ritmu-mi curge-n vine! și rima? *je m'en moque...*
 Nici pot gândi aminteri! Mi-e tată bun Apollo!
 Vrei strălucită probă? Iat-un sonet *ad-hoc*.

Nu sunt corist! Sunt maistru-n recitativ și *solo!*
 Băcane, râzi ca prostul și nu m-ascuți deloc...
 Ei, da! nu-mi plac nici mie măslinile-ți de Volo!
 Ironic sunt – am ace pentru-orășice cojoc.

Băcan stupid! te fulger!... Inspiră-mă, Erato,
 Dă-mi aspră rimă pentru sonetu-mi *ab irato* –
 Să-l sfarăm cu prestigiul divinei poezii:

Tu? imbecil nemernic! *tu* să mă iei la vale?
 La scârnavă-ți tarabă zic un *aeternum vale...*
Eu? eu am rima justă – *tu?* false terezii!

PREA SĂRAC

Pauvreté, pauvreté, c'est toi la courtisane...

(MUSSET)

Am zis iubitei mele: „Vino
La câmp, s-auzi un pitpalac.“
Ea: „Da, îmi place pitpalacul...
Dar nu merg: tu... ești prea sărac.“

Plimbându-mă-n singurătate,
O odă gloriei eu fac:
Dar gloria se depărtează.
„De ce fugi!“ zic. – „Ești prea sărac!“

Mă duc atunci la masa verde,
Să-ncerc norocul – poate fac
O lovitură... Dar norocul
„Pleacă“, îmi zice; „ești sărac!“

Mă duc acasă melancolic.
Stau trist, visând într-un ceardac,
Și pițigoii din grădină
Îmi fluieră: „Ești prea sărac!“

Mă duc la editor c-o carte.
E iarnă, frig – voi să mă-mbrac;
Dar editorul mă respinge:
„Nu te-editez; ești prea sărac!“

Atunci, voii de disperare
Să mă atârî de un copac,
Dar craca fuse prea subțire,
Mi-a zis trosnind: „Ești prea sărac!“

A! sărăcie! monstru palid,
Când oare am să-ți viu de hac?
Și sărăcia îmi rânjește
Sardonică: „Ești prea sărac!“

Îmi place către primăvară
Să mănânc ochiuri cu spanac.
– Și nici spanac, nici ochiuri simple
Nu pot să gust... sânt prea sărac!

În post simțesc, pe la Teatru,
Dureri de inimă. Ce fac?
Nu pot să intru und' se iese,
Roșind îmi zid: „Sunt prea sărac!“

Atunci – o constipațiune:
Ah! doftore, ce să mă făc?
– Siminichie.
– Nu se poate.
– De ce?
– De ce? Sunt prea sărac.

Mă duc la revoluțiune
Și caut leac, și poc! și pac!

- Ce cați aci? strigă bandiții.
- Sunt dizident!
- Ești prea sărac!

Am vrut să-mi fac și eu pomană
C-un cerșetor, c-un biet ciuntac,
Dar el, râzând, mi-a zis: „Te lauzi!
S-o văz, n-o crez... Ești prea sărac!“

Adesea o revoltă-mi vine
Că nu sunt nici turc, nici turlac,
Aș vrea să stric, să sparg la geamuri,
Dar mă opresc... Sunt prea sărac.

Nu! orșice să fac, văz bine
Că pentru mine-i tot un drac!
În mediul social de astăzi
Sunt prea pârlit, sunt prea sărac.

Oriîncotro d-acu m-oi duce,
Nu pot cu soarta să mă-mpac;
Mi-e vecinică dușmană – vecinic
Îmi spune: „Piei! ești prea sărac!“

Sărac! da! nu e loc în lume
Pentru-un sărac! dar... ce să fac?
Să mor!... dar un revolver costă...
Chiar pentru moarte, prea sărac...

De mor în fine și groparul
Îmi ia cadavrul și, posac,
Șoptește între dinți în silă:
„După ce-i greu... e și sărac!“

Am re-nviat apoi, și iarăși
Ca mai-nainte strofe fac...
Un critic fără milă-mi spune
„Ai început iar prea sărac!“

Și nu știu cum să aflu-acuma
L-aceste strofe un capac...
Aș vrea o inspirațiune,
Nu pot sfârși... sunt prea sărac!

Aleg atunce pentru rimă
La Dicționarul lui Cihac...
Vai! nici acolo nu se află,
Și bietul Cihac e sărac!

De ce nu vrei tu, soartă sumbră,
Zâmbind, să nu mai fiu sărac?
Cum aș dormi acum la umbră
Cu burta-n sus într-un hamac!

Grancea, 8 dec.

SFÂNT-ION

Baladă haiducească

Frunzuliță chimionu,
Chimionu, anasonu,
Mai dă, Doamne,-un Sfânt-Ionu,
Să prăznuim patraonu
Cu Jenică Arionu!
Să mai mergem la fiatru
Să văz doi jandari cât patru!

Că era mare-mbulzeală
De-mi venise ameteală;
Că Jenică Arionu,
Pasă-mi-te-i farmazonu,
A tras la loja de sus
Și drept în față ne-am pus,
La lojă de beletaj,
Unde-i mai mare blamaj!

C-apoi stam și petreceam
Și în lojă chef făceam,
La poliție, nici gândeam,
La poliție, bat-o vina!
Că ea e toată pricina,

Ea cu colonel Algiu,
Ursuzu și belaliu,
Nu i-aș mai vedea chipiu!
Că tomna când petreceam
Ș-ăl mai mare chef făceam,
Iacă-i domnu colonel
Ne pofteste frumușel
Să mergem la ceai cu el,
Și la ceai și la cafea,
La soarea cu refenea,
Și ne-ncântă, ne descântă,
Bată-l Măiculița Sfântă!
El tot haide! noi tot ba!
Ne-a-ntetit cu dragostea;
Noi trăgeam, el ne-mpingea,
Tot așa și iar așa
Pân-am ajuns în antrea.

Aici, hop! și comisari,
Ipistați, sergenți, jandari
Cu niște chivere mari,
Maiculiță, ce vlajari!
Nalți d-un stânjen fiștecare,
De jurai că sunt călare.
Noi nu vream deloc, ei: „Hai!
Hai la domnu' polițai,
Să vă trateze cu ceai,
Și cu ceai, și cu cafea,
La soarea cu refenea!“
Și ne-a dus, măre, ne-a dus
Când pe jos și când pe sus,
Și la secție ne-a pus
Pe saltea și pernă moale,

De le simț ș-acu la șale,
Și de-acolea mai la vale,
Unde, ce să vă mai spui?
Unde-i pasă omului,
Unde-i greu voinicului,
La-nnodatul bumbului!
Dacă văzui și văzui
C-am căzut pe mâna cui?
Pe mâna Algiului,
Ce m-apucați de făcui?
Sai din loc și poc! și paf!
Am făcut o lampă praf!
Și pe urmă ce făceam?
Ca un leu mă repezeam
Și cu pumnii dam în geam,
Și trăgeam și iar trăgeam
Până când mi ți-l spărgeam.
Atuncea Algiu numa'
Văzu că s-a-ngroșat gluma,
Și cum este el șiret,
A recurs la marafet
Și ne-a turnat la secret
Cam pe lângă cabinet;
Și pe loc a poruncit,
Că zicea că am răcît,
Să ne tragă de năjit
Cum se trăgea mai-nainte,
Cu cureaua și spirt fierbinte,
Cât lumea s-o ținem minte:
Nu-l mai ține, Doamne Sfinte!
Și cum stam noi la secret
Cam pe lângă cabinet,
Pasă-mi-te că de jos

Ne venea în sus miros;
Că unde-ncep să strănut,
Și cu Jean să mă sărut
Și să-i urez la mulți ani,
Sănătate, chef și bani,
Și fiatru permanent
La lojă cu-abonament,
La lojă de beletaj,
Unde-i mai mare blamaj.
Da pesemne-amoniacu
Făcu efect, lua-l-ar dracu!
Că ne trecu uluiala
Ș-am rămas doar cu zăpreala.

Și când ne-am fost luminat,
Iacă-i vine și Scarlat:
„Ce-ați făcut?“ ne-a întrebat.
„Ce să facem! am zis noi;
Eram Ioni amândoi:
Am cinstit, măre, cinstit,
Ptraonu-am prăznuit,
La fiatru c-am venit,
Lojă bună c-am găsit,
Să vedem și noi *Voivodu*,
Cum l-a văzut tot norodu,
Da' polițaiu, nerodu,
Pasă-mi-te era beat!
Dânsul de bucluc ne-a dat.
Da' acu dă-ne tu drumul,
Că ni s-a risipit fumul,
Și fiatru s-a închis,
Nu mai ai nimic de zis!“
Și atunci bietul Scarlat,

Pe loc drumul ne-a și dat.
Da' Orăscu ca Orăscu:
Ce te faci cu mai – Orăscu?
Cu Hășdău și Odobescu
Și cu Anghel Demetrescu?

D-apoi lasă-te pe mine,
C-am să-i regulez eu bine.
Că din secție ieșind,
Am fost doi tot la un gând,
Cum avem și-un patraon,
Și eu și el tot Ion,
Sache și cu Arion!
Ș-am strigat și eu și el:
„Hai degrabă la Purcel!“
Ș-aci, tot la un gând iar,
Am cerut câte-un pahar,
Un pahar de turburiu
Să ne treacă de Algiu,
Ursuzu și belaliu,
Nu i-aș mai vedea chipiu!
Să ne dregem la stomac,
Arză-l focu-amoniac!

Și nu știi ce-mi vine mie:
„Ad-o coală de hârtie
Ș-un condei frumos!“ și scrie!
Scriu și scriu și la minut
Un raport am așternut
Contra colonelului,
Contra polițaiului;
Ș-am să merg la minister
Cu raportul meu, să cer

Să-l scoată din prefectură,
Că s-a dat la băutură
Și prea face tevatură.

1890

CAZU-CUZA

I

Am publicat în numărul trecut o epigramă inedită a popularului Teleor, căruia, precum se știe în cercurile literare de la berăria cooperativă, i se zice de către amicii invidioși *Țața*, pentru limba lui prea înțepătoare. Epigrama Țaței era adresată unui burghez parvenit, care cu cât se înalță, cu atât pare poetului mai mic: foarte ingenioasă epigrama Țaței!

Ce se-ntâmplă însă, spre marea noastră mirare?

Un confrate din Iași, „Evenimentul“, vine și ne spune că un oarecare Domn Cuza scrisese mai demult, în Epigramele sale, una aproape la fel cu a Țaței și o și citează întregă:

Iată-le amândouă aceste epigrame:

TELEOR-ȚAȚA

E lucru natural,
Iubitul meu amic:
Cu cât te-nalți mai sus,
Cu-atât te văz mai mic.

DOMNUL CUZA

Te-ai înălțat atât de sus,
Iubitul meu amic,
Încât să nu te miri că-mi pari,
De jos, atât de mic.

Am rămas trăsniți de nedominire, zdrobiți de rușinea că fuseserăm atât de ignoranți în istoria politică și literară a patriei: să nu știm că răposatul Domnul Cuza, pe lângă unirea principatelor, împroprietărirea țăranilor și secularizarea mănăstirilor închinată, mai făcuse și epigrame.

„Nu se poate! am zis. Desigur «Evenimentul» a fost indus în eroare.“

Dar iată că din toate părțile țării ne sosesc telegrame, scrisori și cărți poștale, prin cari ni se confirmă aserțiunea ziarului ieșean.

Toată această monstruoasă corespondență este în versuri mai mult sau mai puțin răutăcioase la adresa Țaței. Ca să se-nțeleagă mai bine aceste răutăți, trebuie să spunem că Țața, vechi impiegat la Ministerul Instrucției Publice, prin bugetul cel nou al acestui departament, a fost favorizat, adică n-a fost suprimat, ci numai retrogradat – din șef de masă, copist.

Iată acum câteva mostre din acele răutăți la adresa Țaței:

Precum schinteia licărește
De zgândărești oleacă spuza,
Oricine-ar zgândări găsește
Sub Teleor pe A.C. Cuza.

*

* *

E natural că te-a redus
La gradul de copist,
Când copiezi așa exact,
Ferventule Cuzist.

*

* *

Ajunul Paștelui!... redus!!
 Lui Teleor îi crapă buza!!!
 Atunci!!!! e-ngrozitor de spus!!!!
 Făcu apel la A. C. Cuza!!!!!!

*
 * *

Teleor, dragă țatică,
 Te prinsei, mânca-ți-ai muza,
 Și nu cu ocaua mică,
 Ci cu ocaua lui Cuza.

Desperați, am alergat la Teleor.

– Ce ne-ai făcut, Țațo?

Și i-am spus totul.

Țața, cu mult sânge rece, ne-a răspuns că este dinastic și niciodată n-a fost cuzist, că nici nu vrea să știe că a existat vreodată un Domn Cuza.

– Bine, toate astea sunt frumoase, cum le spui dumneata, dar, orișicum, pentru cititorii noștri, ar trebui să avem o scuză.

– Cine se scuză se A. C. Cuza! răspunse Țața imperturbabil.

II

Cititorii noștri știu ce nenorocire literară mi s-a-ntâmplat din cauza ignoranței mele în materie de istorie literară: am primit de bună credință de la amicul meu Teleor, ca a dumsale proprie, originală și inedită, o epigramă, pe care domnul Cuza o publicase demult, și care se găsește în toate antologiile didactice. Dar asta n-a fost destul; se vede-n adevăr că o nenorocire nu vine niciodată singură; căci iată că tot amicul meu Teleor s-a supărat de asta. În două numere consecutive ale „Secolului XX“ se leagă de mine:

EPIGRAMA

Lui I.L. Caragiale

Și după ce pe la Regie
Fuseși atâta timp mai mare,
Este păcat să-ți zică lumea,
Că n-ai și tu nițică sare.

*

* *

P-acest „Moft român“ ce-odată
Făcea onoare astei nații,
A început, de la o vreme,
Să-l redacteze abonații.

*

Și a doua zi, alta și mai răutăcioasă:

Tot lui I. L. Caragiale

Ai fost funcționar cinstit
Tu, la Regie, cât îmi pare,
Căci văd că nu ai profitat
Nici de tutun și nici de sare.

Cu toată mâhnirea ce simt că amicul meu d. Teleor
nu-mi găsește nici un pic de sare, tot am o mângâiere văzându-l
cum recunoaște că am fost cinstit și n-am profitat de sare străină.
Ca semn de recunoștință dar, mă simț dator a-i dedica aceste:

EPIGRAMA

Lui Teleor

Că n-am destulă sare-a mea
Te rog, amice,-a mă s-Cuzà;
Dar c-aș fura-o altuia,
Nu cred să poți a m-A-C-Cuzà.

*
* *

Aceluiași Teleor

Nu zic... Poate că n-am haz,
Dar, te rog, admite-mi scuza,
Scumpe-amice,-n orice caz,
Eu sunt eu, și – nu sunt Cuza.

CARAGIALE

III¹

Cititorii noștri au urmărit desigur procesul literar, pe care l-am consemnat în două numere consecutive sub acest titlu, *Cazu-Cuza*.

Se părea că în acest proces Domnul Cuza avea toată dreptatea și că amicul Teleor era amenințat să fie osândit la tribunalul Republicii Literelor.

Dar iată că un avocat nou se prezintă să apere pe amicul Teleor; el face apel la opinia publică și așterne o magistrală pledoarie prin „Evenimentul“ din Iași în favoarea amicului nostru.

Iată în rezumat modul ingenios de apărare al acestui eminent avocat.

„Teleor nu poate fi nici acuzat, necum osândit, că ar fi răpit bunul Domnului Cuza. Pentru ce? Pentru cuvântul simplu că acel bun nu era al Domnului Cuza. Cum poate cineva răpi de la cineva ceea ce acest cineva nu are? Sau dacă acest cineva are acel ceva fără să fie al lui, atunci opinia publică trebuie să osândească mai întâi pe acel cineva care a răpit acel ceva de la

¹ Și, sperăm, cel din urmă (n.a.)

altcineva... Prin urmare, să lăsăm deocamdată, onorată curte, pe Teleor și să regulăm pe Domnul Cuza.“

Și după această pledoarie de înaltă știință, avocatul produce în fața onoratei curți următoarele documente:

NEAMȚUL

(„*Fliegende Blätter*“, de acum 16)

*Manch Kleiner um sich gross zu zeigen
Hat versucht, empor zu steigen
Auf ein Gerüst.
Ach! Wenn er doch Wüsst',
Dass man in der Höh' noch kleiner ist.*

A. C. CUZA

(1886)

Te-ai înălțat atât de sus,
Iubitul meu amic,
Încât să nu te miri că-mi pari,
De jos, atât de mic.

TELEOR

(1901)

E lucru natural,
Iubitul meu amic:
Cu cât te-nalți mai sus,
Cu-atât te văz mai mic.

Și în fine, avocatul lui Teleor, ca să dispună și mai bine pe onorata curte în favoarea clientului său, ilustrează apărarea cu un truc ingenios...

Așază cele trei epigrame la rând, pe a lui Cuza întâi, apoi pe cea nemțească și la fine pe a lui Teleor; apoi își încheie pledoaria:

„Putem zice, onorată curte, punând pe Cuza de o parte și pe Teleor de alta, iar pe Neamțul la mijloc, că bietul Neamț șade răstignit ca Domnul Christos între doi – epigamiști români.“

PETIȚIE CĂTRE GUVERN

Ați aruncat pe lefegii
În drum cu dame și copii,
Le-ați smuls modestul lor dejun,
Le-ați smuls chiar francul de tutun.

Miniștri cruzi! Mai bine v-ați
Fi hotărât să suprimați
Atâtea mii de sinecuri,
Nu pânea de l-atâtea guri!

Pe nevoiașii cei infimi
Nu trebuia ca să-i suprimi!
Guvern, pornit pe suprimat,
Ascult-al meu deziderat.

Suprimă apa, vil lichid,
Al broaștelor nectar stupid;
Suprimă apa din buget,
Să bem, doar bere și mischet.

Ah, te implor ca un milog,
Suprimă soacrele, te rog!
Suprimă-le ff. urgent
Și îți ridic un monument!

Guvern! suprimă – ești dator! –
Pe orișicare creditor:
Voi proslăvi numele tău
Când voi scăpa d-acest călău!

Suprimă pe acei băieți
Care-și dau ifos de poeți
Și prin gazete zilnic fac
Plantații vaste de spanac!

Suprimă pe orice păgân
Ce n-a citit „Moftul român“
Și n-a fost atât de levent
S-achite un abonament!

Peste Milcov cum s-ar spune, din același singur șip –
 Orice fină băutură: bere, vin, rachiu sau bragă...
 Dar, *per Bacco!* spune-mi, oare unde suntem frate dragă?
 Ce comédie-i aceasta? Bine! știu c-academie
 E *sufficientemente* rimă la scamatorie,
 Ș-așadar și prin urmare, pe Minerva și Apollo!
 Ctitorul Mitiță Bosco-l vom numi de-acuma-ncolo,
 Și turbați aplauda-vom trucerile-i fel de fel:
 Bravo! secretar perpetuu, etern! sempiternel!
 Și promit c-o să petrecem bine... A, dar *sapristi!*
 Domnii mei, nu cumva oare v-ați jurat a mă prosti?
 Auzi hal de ctitorie? ctitorie – boscărie,
 Alandala coconara! halimă, nu istorie!
 Bietul Dună răposatul, mare-al vremii caraghios,
 Dac-ar mai trăi, Mitiță Bosco l-ar lăsa pe jos!
 Auzi, xenamoraseală! Auzi, lume! *Mais pour sûr,*
 Nu mai e ramolisire – *c'est du crétinisme pur!*
 A! dar imortaliu noștri sunt copilăriți cu totul!
 De s-o apuca Mitiță să le cânte cu fagotul,
 Mâni, le vine fantazia să pornească, *chi lo sa?*
 O chindie, un macabru *terza-perza* hopsasă!
 A! mi-ar trebui nșeposul *stylum* a lui Juvenal,
 Nu penița mea cea boantă și condeiul meu banal,
 Sau măcar, dăca n-am *stylum*, de-aș fi-avut măcar noroc
 Să posed și eu ca *Lică Brândușel* ac de cojoc,
 Și să mursic și să ustur imortalele mumii,
 Ce cu schepsis și cu tropos papă sutele de mii,
 Pe când pentr-un biet teatru – ierte-l Domnul pe-Aristia,
 Fundatorul! sau mai bine, nouă ierte-ne prostia!
 Pe când, zic pentru teatru, prăpădit ca vai de el,
 Cum am spune vechi-grecește: *blemandè, marel to Del!*
 Nu putu găsi ministrul supereminent Haret,
 Nici măcar lescaie frântă în mirificu-i buget,

Și-asta, când? când, Melpomeno? când, o, Thalie română?
 În momentul când Teatrul se găsește-n fine-n vână,
 Și când soarta, dup-atâtea tribulații în zadar,
 După un ursuz, se-ndură să-i trimită un *veinard*,
 Pe amicul meu Sihleanu, pe veselnicul Patan,
 Noul ghegeneral-director... *Ma parol' c'est épatant!*
 A! dar nu sunt prepuielnic, nici hapsân mațe-pestrițe!
 Ipersensibilitatea ramolitei jupanite
 Ce se cheam-Academia, n-aș voi s-o iritez –
 Cercetez fără de-a crede și crez fără' să cercetez...
 Mai la urmă: „frunzuliță lobodă...” ce-mi pasă mie
 De teatru-comedie, boscărie-academie?
 Ce sunt eu, să lupt cu ghiujii? *un gagă* ca Galilei,
 Să caz jertfă la prigoană *ad majorem gloriam Dei*,
 Ca să strig *e pur si muove!*? Nu că nu pot *je n' veux pas!*
 Am copii, nevastă, soacră, slugi și griji *kai ta lipà*;
 Sunt micuț și slab, n-am slujbe! *struggle for life*, amicul meu!
 Numărul *stultorum* nu voi să-l mai augmentez și eu;
 Să pornesc campanii stranii cu armure *rococo*,
 Stranii pe cât de bizare – deci rămân tot *statu-quo*:
 Nu sunt eu nebun, în versuri lungi de șaisprece silabe,
 Să contrariez acuma pasiunea unei babe;
 Că-l iubește pe Mitiță Academia bătrână,
 Lasă să-l iubească, dac-a apucat-o el la mână!
 Astfel dar, să nu te superi că grăbesc a încheia:
 E și vreme; vorba lungă prea mult spațiu văd că-mi ia...
 Și-apoi, mi-a fugit și Muza – perfida și insipida! –
 Scuză-mi, Gion, acest pripelnic indigest *olla podrida!*

MAUVAISE HUMEUR

Madam Beer casierita
La cantor stă supărată...
Cățelușă-i favorită,
Müfi, e cam constipată.

Un client îi spune nu știu
Ce cuvânt galant, ce moft;
Madam Beer răspunse tristă:
„Las' mi-n baș'!... agu n-am bofi!”

UNUI CLUBMAN

La cărți, c-un as ești asasin,
Cu spada-n luptă, spadasin;
Dar fără spadă, fără as,
Tu singur spune: ce-ai rămas?

MARE FARSOR, MARI GOGOMANI

Un comediant de bravură
Joacă de patruzeci de ani,
Făcând enormă tevatură
În fața niște gogomani.

Dibaci, sub latele-i firețuri,
Ascunde un talent îngust,
Jucând cu-aceleași marafeturi
Aceași farsă de prost-gust.

Întâi, cu toții, zi și noapte
Îl gratulau pe-acest farsor
Cu ouă moi și mere coapte –
Dar el urma nepăsător.

L-au maltratat. Ce nu-i făcură?
În brânci afar-au vrut să-l dea...
Aș! răbdătoarea creatură
Că nu-nțelege se făcea.

Primea zâmbind fluierătura;
În dreapta, 'n stâng' a salutat
Și grav, bravând huiduitura,
Rolu-nainte și-a jucat.

Și-ncet-încet, toți gogomanii
De-acest farsor au fost nebuni;
La beneficii, în toți anii,
Flori, daruri, saltanat, cununi!

Că-n loc să poarte o tichie
Ca un farsor ce este, el
Și-a pus pe cap cu fudulie
O cască mândră de oțel.

Și joacă, – joacă prost, da-i iese;
Stau paf toți bieții gogomani.
Paf! din succese în succese,
De douăzeci ș-atâți de ani!

Și, ține-te, d-acu reclamă:
Măreț, sublim, nemuritor!
O lume-ntreagă îl aclamă
Ca pe un geniu creator!

Acuma-mbătrânit în slavă,
Sub casca lui de caraghioz
Și cam zaharisit la glavă,
Vrea chiar triumful grandioz.

Nobil metal nu e oțelul,
Dar scump destul, destul de greu...
Ca rol fu mare mititelul!
Hai, gogomani, la jubileu!

CÂNTEC STUDENȚESC

Barometrul se tot lasă –
Vezi numa cum vremuieste...
Ș-apoi? parcă mie-mi pasă?
Încă un pocal! – Noroc!
Să se lese cât poftește,
Că eu nu mă las deloc.

Și de-i vorba pe lăsate,
Apoi lasă-te pe mine!
Să se lese el cât poate,
Eu tot știu că l-am rămas:
Că, să nu dau de rușine,
Până-n pimniță mă las!

La el consecvență nu e,
Că-z, cum vremea i s-arată,
Când se lasă, când se suie;
Pe când eu, mă rog frumos,
Daca m-am lăsat odată,
Singur nu mă scol de jos!

DUEL...

Fabulă

Naivul plug odată (probabil, ofensat)
La un duel de moarte pe tun l-a provocat.
Dar adversarul țănoș răcni cavalește:
„Mișelule,-n genuche“ Și-n frunte l-a scuipat...
Și, pe teren, naivul a fost silit firește
Mult umilite scuze să ceară de la tun.

M o r a l ă

Doamne! ferește
Pe mojicul prost de boier nebun!

TEMELIA

Fabulă

Atâta muncă fără preget! Încet-încet, de-atâția ani,
 De jos, din temelia stâncii, cazmaua smulge bolovani,
 Și macaraua-i suie-n multe, și dalta-n feluri îi cioplește,
 La rând ciocanul îi așează, frumos mistria-i rostuiește;
 Și – lucru vrednic de mirare din răsărit până-n apus! –
 Un grandioz castel, d’asupra, spre nori se-nalță și tot crește;
 Pe cât jos se scobește stânca, pe-atât se-mpodobește sus...
 ... Mai trebuie frontonul splendid, alegoria triumfală,
 Și-i opera desăvârșită – e gat’ a unui secol fală!...
 Un ultim bloc enorm, acuma, trosnind, e smuls din
groap-adâncă
 Și ridicat din greu pe scripet... Dar blocul ultim nu-i sus
încă,
 Și, din afund, din măruntaie, răcnește stânca: „Nu mai pot!
 Proptele iute! merg de râpă! mă surp cu fala-vă cu tot!

M o r a l a

Ades, visând prea vesel, ai deșteptare tristă...
 „Să nu te rezemi, Doamne, decât pe ce rezistă!“

ODĂ

Copilului

Umblî hoinărînd pînă lume
ca un orb, la ochi legat,
Și de cîtă vreme-acuma
pe la mine n-ai mai dat!
Prăpădești tu de pomană
prețioasele-ți săgeți,
Să te-alegi cu hulă numa
de l-atâți ingrăți poeți...
Te-am vorbit rău eu vreodată?
vinovat cu ce ți-am fost,
De mă horopsești uitării,
tu, copil frumos și prost?
A! de-ai ști cum mîngâi încă
urmele unde-ai rănit!
Cu ce dor mi-aduc aminte
cât atunci am pățimit!
Vino, crudule, cu pieptul
gata dezvelit te-aștept;
Nu cu una, dă cu două!
săgetează drept în piept!
Și pe Maică-ta zeiță,
jur că n-am să te hulesc:

Mai omoară-mă o dată,
să mai simt că iar trăiesc!

BIETUL ION

Fabulă

A tot răbdat Ion, răbdat,
Până când foc s-a supărat,
– Că prea-și bătea joc toți de el,
Ba că-i nerod, ba că mișel,
Și câte alte, fel de fel! –
A scos un par din gard, și – feril!
De-or hi mojici, de-or hi boieri;
Că a pornit ca un netot,
Și dă-i la cap! și strică tot!
O zi întreagă a zbierat
Și valvârtej a alergat,
Pe toți în spaime i-a băgat...
Când, tocma seara-ntr-un târziu,
Hop! iaca dete de zapciu,
Și aoleu! și vai! și chiu!
Că ți l-a-ntins zapciul jos,
L-a legănat foarte frumos
Și-l adormi întors pe dos...
S-a scărpinat a doua zi
Bietul Ion când se trezi;
Se duse drept acasă – și,

M o r a l a

De necazul satului,
Rupse furca patului.

TALMUD...

Fabulă

„Tu, Şmul, ești leneș – zice Ştrul –
Tu nu vrei să lucrezi destul,
Și d-aia nu câștigi nimic!
Tu de vr'un an tot migalești
O iconiță mititică:
O tot sucești și-o învârtești,
Și văd că n-o mai isprăvești...
Eu într-o var-am isprăvit
O mănăstire și un schit,
Cu învelit și cu vopsit!“
Iar Şmul răspunde trist: „Hei! știu...
Dar... tu – tu ești tinichigiu,
Și eu – eu sunt giuvaergiu...“

M o r a l a

Una-i Ştrul
Și alta Şmul.

MIC ȘI MARE

Trece un prăpăd pe lume...
Dinspre larg de ocean,
Cu ce neagră turbă vine,
vine vajnic uragan!
E o spaimă-n toată firea...
Păsări albe fug, s-ascund;
Pinii seculari se-ndoaie;
pești, jivinii merg la fund.
Urlă ape biciuite,
dau nebune către mal;
Calcă unul peste altul
și se-nghite val pe val.
Geme farul... Un grăunte
de nisip, nepăsător,
Râde de urgia oarbă
și de groaza tuturilor:
„Râzi? Nu vezi?“ I-întreabă farul.
„Ba văd bine, zice el;
Ș-apoi, dacă vine – vină!...
Sunt atât de mărunțel!
Rădăcini eu n-am, să-mi pese!
nu mă simt deloc legat –
Ori în adâncimea mării,

ori la soare pe uscat –
Să mă spulbere de-aicea,
eu tot eu am să rămân:
Mie, unuia, oriunde,
singur cerul mi-e stăpân!“

MÂNGÂIERE

Fabulă

O babă chioară-așază tingirea cu păsat
Pe-o pirostrie șchioapă... Hiertura-n foc a dat...
Și scui pă biata babă, și blestemă, se-nchină:
„Spurcatu!... Necuratu...” (El singur e de vină!)

M o r a l a

Spre mângâiere-adesiori
Ne trebuiesc... instigatori.

RĂSPUNS LA „STRUNA ZILEI“

M o r a l ă

Toate bune, Caragiale,
Dar pe-adresa dumitale
Nu prea vin din Iași parale...
– Am destule... festival!

M o r a l a m o r a l e i

Ce păcat că nu se poate...
Cu de toate.

BOUL ȘI VIȚELUL

Un bou, ca toți boii puțin la simțire,
În zilele noastre de soart-ajutat...
Învăță la școală cartea de citire
Și ajunsse boul un bou învățat.

Mare lucru-n lume e și-nvățătura!
Ține loc de multe, chiar și de talent...
Printr-o bună școală, rafinezi natura:
Din vițel poți scoate un bou eminent.

Nu încape vorbă, între animale,
Un așa specimen greu să mai găsești...
Să citească zilnic feluri de jurnale,
Rumegând atâtea știri politicești.

Astfel, eminentul, în curent cu toate,
Iată, pe nepotu-i tânăr l-a-ntâlnit:
„Unchiule, cum mergem?“ – „Excelent, nepoate!
A mai grea problemă s-a și rezolvit.“

„Unchiule, iar glume!“ – „Ba deloc, băiete!
Sunt de-acord cu toții, foarte sigur știu...
Să m-asculți pe mine, eu citesc gazete:
Tu nu știi nimica, ești un ageamiu.

Mă-ndoiam eu însuși; m-am convins, în fine,
C-am scăpat de-acuma de orice nevoi:
Ni sunt deopotrivă voitori de bine
Și au multă milă cei mai mari de noi.

N-au pierit zadarnic, astă-primăvară,
Dintre noi atâția ca la zalhană!
Drepturile noastre sfinte triumfară:
O s-avem islazuri, dacă ni le-or da...“

A rămas vițelul, ca un gură-cască,
Fericit că-n fine sacra speț-a lui
O avea de-acuma din belșug să pască
Ș-o purta mai lesne greul jugului.

SAVANT

Toate cărțile din lume, de când lumea, câte-au fost,
Minunatul meu prietin le cunoaște pe de rost;
Tot ce mintea omenească până astăzi a știut,
În savantu-i cap de dascăl, s-a-ndesat și... a-ncăput;
Bibliotecă vestită! așa plină, că-n zadar
Am dori să mai încapă și un bibliotecar.

LITANIE

Pentru sfârșitul lumii

Trageți clopotele!
Trageți clopotele!
Faceți zi și noapte rugăciuni!
Scoateți moaște și icoane
 făcătoare de minuni!

Trageți clopotele!
E sfârșitul lumii!
Ceasul judecății a sunat.
Sfintele așezăminte
 din adânc s-au clătinat.

Trageți clopotele!
Stă gheena gata...
Iadul toate cângile și-a-ntins:
Clocotește smoala neagră
 pe jăraticul încins.

Trageți clopotele!
Ardeți ceară și tămâie,
Ridicați la cer litanii!
Toți cu frunțile-n țărână,
 bateți sute de metanii!

Trageți clopotele!
Sufală duhul diavolului,
 molipsind pe mari și mici:
Antichrist străbate lumea
 cu oștiri de eretici.

Trageți clopotele!
Ocoliți-l
Și huliți-l!
Toți cu groază și din toată inima
Îmbălați-l,
Blestemați-l,
Să fie anaftema!
Și scrâșniți și-n piept vă bateți
 pravoslavnici mici și mari!

Trageți clopotele!
Trageți clopotele, clopotari!
Maica Domnului Slăvita
Ce-a născut pe Nefăcut,
Apără-ne!
Apără-ne!
Apără-ne de ispita
Fiului lui Belzebut.

SEMNULE

Din toate câte sunt pe lume,
Nu-i una fără semn anume:
După miros cunoști o floare;
Cunoști un fruct după savoare;
Un geniu după o gândire,
Și steaua după o sclipire;
Pe-un om de duh, pe cum privește
Și pe neghiob pe cât vorbește;
Cunoști o pasăre pe glas;
Căpșorul de vânat pe nas;
Un câine ori un om turbat
Pe bale și lătrat;
Cunoști o fiară
După gheară;
După un fluier pe mierloi;
După mai multe... pe ciocoi.

DE CE?

Scherzo

De ce, când o furtună
S-abate pe pământ
Cu furie nebună...
Cânt?

De ce, când luna plină
Revarsă peste crâng
Divina ei lumină...
Plâng?

De ce, când treci semeț
Și nu-mi zici un cuvânt,
Nici nu-mi privești în față...
Cânt?

De ce, când brațe goale
La piept cu dor mă strâng...
În de matase poale
Plâng?

De ce? Că știu: părere
E tot pân' la mormânt!
Plăcere – plâng... Durere...
Cânt.

„PRIMUL MĂNUNCHI“
POEZII DE A. MUSEUS

CRUCEA ȘI SEMILUNA

Luna strălucește ca o lampă mare,
Răvărsând splendoarea-i până-n depărtare.
La ospățul falnic, strânsă-i oaste multă;
Toți vorbesc în parte, nimenea n-ascultă.
Dar, ca și stejarul mândru de la munte,
Mircea-și netezește nobila sa frunte,
Și ca și stejarul mândru, când înfruntă
Crunta vijelie. Mircea se încruntă
Și, apoi, se scoală deodată-n picere
Și, cu glas puternic, le strigă: „Tăcere!
Ați uitat voi oare pe al vostru domn,
Ce-și visează țara chiar în al său somn?
Cum acele vremuri sfinte le uitați,
Când pe Mircea-Vodă voi îl respectați?
Ce? sunt oare altul, sau voi sunteți alți?
Sunt pitici acuma brazii cei înalți?
S-a surpat Carpatul și, din rădăcină,
Stânca se preface într-o moale tină?
Nu mai curge Istrul în largul său pat,
Și patriotismul vostru v-a secăt?
Măine este lupta, lupta cea de moarte,

De la care-atâr-n-a României soarte!
Glorie sau moarte vom întâmpina;
Însă, jur pe ceruri, nu vom dezarma!
Căci ce este moartea dacă nu e viață?
Daca n-o privește un român în față?
Nu mă tem de moarte, sunt ostaș de seamă;
Chiar de vecinicia-i nu vreau să am teamă!
Vrea ca să ne-ncalce mândrul Baiazid;
Va vedea că Mircea nu-i un invalid!
Ce e drept, mă cheamă Mircea cel Bătrân,
Dar am suflet tânăr, căci mă știu român.
Vrea ca să ne-ncalce cruntul Baiazet,
Fluturând șalvarul marelui profet;
Vrea ca să ne-ncalce, socotind barbarul
C-are să ne-nsufle frică cu șalvarul...
Ei bine! atuncea, noi să-l încălțăm
Și al României nume să-nălțăm!
El insultă crucea; nu-nsult semiluna;
Sincera credință respect todeuna;
Însă vai d-acela ce p-a mea lovește!
Chiar ca d-un perete capul își izbește!
Mâine-n două ceasuri voi ca să sfârșim,
Să zdrobim odată pe-acest Ilderim!
Da! să știe bine cruntul ienicer
C-aici se-ntâlnește cu un zid de fer,
Zid compus din pepturi brave, oțelite,
În a țărișoarei dragoste călitate!
Poate-avea el oaste cât frunză și iarbă,
Eu ridic din umeri și îmi răs în barbă
Căci, nu numai țara mi-apăr până mor,
Ș-al creștinătăței sunt apărător;
De-a mea misiune sacră-s conștient:
A Europei, strajă sunt în orient.
Deci, năframă albă într-un băț să puneți

Și la turc să mergeți îndată, să-i spuneti,
Că capitulații bucuroș semnez;
Altfel, nici o vorbă! nu voi să tratez
Mergeți dar cu toții, bravii mei ostași!
Sigur sunt că mâine unul n-o fi laș!
Fiți îndată gata, atât vă mai zic;
Fiți la înălțime! și mai mult – nimic!“
Și zicând acestea, cupa lui ridică;
Din ochi, două lacrimi în cupa lui pică,
Lacrimi de iubire pentru țara sa,
Ce numai eroul știe a vărsa.
Oastea e-n picioare; arme zăngănesc,
Și de luptă bravii toți se pregătesc.
După ce se face sfânta rugăciune,
De Mitropolitul, pentru națiune,
Se închin vitejii; caii lor nechez;
Cu arme sfințite toți se întrarmez.
Chiar în zori de ziuă, lupta s-a încins;
Ilderim trufașul se declară-nvins;
Vede că nu merge nazuri a mai face,
Armele depune, solicită pace,
Și semnează-acele vechi capitulații,
Drepturile sacre-ale acestei nații...
Crucea-nvingătoare pe cer strălucește,
Iară semiluna de groază pălește!
Istrul și Carpatul, într-un sfânt avânt,
Gloria română împreună cânt!

GRAȚIA DOMNIȚEI

Tânăra domniță a încălecat;
Pentru prima oară merge la vânat,

Cu-al ei mire june, tocmai sus în munte,
Să vâneze ciute, cerbi cu coarne-n frunte.
Tinerime-aleasă, toți voinici băieți,
Întrarmați cu paloș, suliți și săgeți,
Îi urmează veseli. Zgomotul e mare;
Cornul suflă-ntr-una la patru hotare.
Să începe goana. Tânăra copilă
Tremură de spaimă, tremură de milă,
Văzând că-mprejuru-i acea tinerime
Face-atâtea jertfe cu așa cruzime.
Totdeun-un suflet c-al ei delicat
Ce cruzimi de-aceste greu va fi-mpăcat!
Pe când lacrimează, iată că, deodată,
Din desiș, în față-i, un cerb se arată,
Cu bogate coarne, cu pasul ușor,
Asudat de goană, cu ochi rugător,
Vine și-ngenunchiă l-ale ei picioare,
Grație imploră, ca să nu-l omoare.
Dar și al ei mire, iată-l că sosește,
Arma-n sus ridică și ochind țintește;
Ca un vultur aprig, cu sulița-i lungă,
Pe cerb, drept în coaste, vrea ca să-l străpungă.
„Nu! strigă domnița! nu da, dragul meu!
Pe-acest cerb, sârmanul, vreau să-l mântui eu;
Căci mie-n genuche, el s-a prosternat,
Convins că de mine poate fi salvat!
Mie, în genuche, a venit să ceară
Grație... Eu nu pot ca să-l las să piară!“
Și zicând acestea, ea a dezarmat
Brațul ce-al său mire ține ardicat.
Mirele-i se lasă-ndata-nduioși,
Cătră cerb se-ntoarce cu blândețe, și,
Când vin toți curtenii cu armele-ardicate,

Junele îi zice: „Mergi în libertate!“
Mult poate femeia!... cu grația sa,
Orice răutate ea va dezarma!

ÎN GONDOLĂ

La San Marco în piață,
Dulce curge-n carnaval,
Ca un vis, a noastră viață;
Lin șoptește-al mării val.

– Vino, vino, gondoliere,
Ia-ne, du-ne-ncet-încet,
Subt a lunii scânteiere...
Cântă, scumpul meu poet!

Doarme-albastr-Adriatică;
Dorul tău îmi vei cânta...
Nu te teme de nimică...
Ești al meu și sunt a ta!

Doarme-acum și crudu-mi gâde
În palatu-i aurit;
De gelosul meu poți râde:
De demult l-am adormit.

– Pentru-un zâmbet, o privire
De la tine, scump odor,
Partea-mi daude nemurire,
Dau chiar patrie, onor!

Vezi tu luna de pe ceruri
Cum străluce mângâios,

Învelind tot în misteruri?
Pentru mine-i de prisos.

Tu ești singura-mi lumină,
Luna mea d-acum tu ești,
Dogaressa mea divină!
Spune-mi, spune: mă iubești?

– Te iubesc ca o nebună;
Fă cu mine orice vrei;
Dacă-s pentru tine lună,
Tu ești soare-n ochii ei!

Dă-mi căldura ta suavă,
De-al ei foc să mă topesc...
Sunt a ta fidelă sclavă;
Te iubesc! da, te iubesc!

Înainte, gondoliere;
Du-ne, du-ne-ncet-încet!
Subt a lunii scânteiere,
Cântă, scumpul meu poet!

– În Venetia duioasă,
Dulce-i viața-n carnaval!
Pentru-o inim-amoroasă,
Cântă, râde-al mării val!

STEAUA

Cu mâini subțiri și reci,
Mi-ai dat fior fierbinte;
Să treacă veci de veci,
Eu tot l-oi ține minte.

Credeam că s-a oprit
În cale mersul lumii,
Că tot a-ncremenit
Ca trupul unei mămii.

Odată m-ai atins
Ș-apoi te-ai dus departe;
O stea pe cer s-a stins...
Părerii au fost deșarte.

Oriunde-acum sclipești
În depărtări albastre.
Tu nu ești unde ești.
Pierdută printre astre.

Te ține-aci mereu
A mea închipuire;
Tu vei muri, ci eu
Ți-oi da o nemurire.

IDILĂ

Ia vezi toanta de Mărie,
Ce gătită! cum și-a dat
Pe obraz cu rumenie
Și pe cap cu alifie:
Să se mire toți în sat.

Ia te uită, și Ilie,
Ce flăcău bun de pețit!
Cu ițari noi de dimie,
Și cu flori la pălărie,
Și cu cizme s-a-nnoit.

– Fă Mărie, nu dai laba?
– Nu ți-o dau, măcar să mori!
– Fă, te rog! – Mă rogi degeaba...
– Apoi, dac-așa ți-e treaba,
Te iau altfel, și... ori, ori.

– Mă! se vede, nu ți-e bine...
Fii de treabă, nu fi prost:
Intri-n iad, sărac de tine!
Ai uitat, nu ți-e rușine?
Că acum suntem în post!

– Dacă-i post, de ce la Nică
Ochii toată ziua-ți caști?
– Meri te plimbă! Ce-i adică
Numai ochii? Tu... n-ai frică!
Tu așteaptă pân' la Paști...

Ș-a plecat pătruns Ilie...
Ce mândrețe de flăcău!
Cu ițari noi de dimie
Și cu flori la pălărie,
Și îl strânge-o cizmă rău.

PAȘA DIN SILISTRA

Pașa din Silistra astăzi s-a jurat,
 Să-și răzbune groaznic pe-un ghiaur spurcat.
 Cine e ghiaurul? Este-acela, care
 Dunărea o trece pe-al său roib călare,
 Și de la Silistra cu-așa cutezare
 Vine să răpească pe cadâna mare.
 „Hei, ghiaur nemernic, pentru o cadână,
 O să pun să-ți taie-ntâi murdara mână,
 După-aceea capul și-ncă un picior,
 Iar după aceea – am să te omor!

Am să trag hangherul și-am să-l oțlesc
 În spurcatu-ți sânge, în sânge cânesc.
 Stai, să vie-ndată gădea cu toporul!...“
 Zice al Silistrei Pașă-ngrozitorul:
 „Să-mi aducă-aicea pe acel mișel,
 Ca să-și ia pedeapsa scrisă pentru el!“

Gădea se repede și-l aduce-ndată
 Încărcat de lanțuri, ca fiara turbaă.
 Tânăra victimă este-acoperită
 De un giulgiu negru, căci e osândită.

„Să-i ridice giulgiul!“ pașa a strigat
 Și toți asistenții s-au cutremurat.

Gâdea îl ridică și – o! – ce mirare:
În loc de victimă-i chiar cadâna mare!

Pașa-și scuipă-n barbă și rânjind scrâșnește.
Roșu e la față, fruntea îi pălește,
Își trage hangerul, i-l înfige-n sân,
Ea cade – el râde, demonul bătrân.
„S-o luați de-aicea, trimiteți-o dar,
Acelui nemernic, acelui murdar!“

Astfel își răzbună un pașă trădat,
Trădat mișelește și dezonorat.

POSTUME

[DUEL ARMENESC]

Din Focșani s-a anunțat
Că Manuc, un avocat,
Ș-alt armean, tot avocat,
La duel s-au provocat.
Două focuri s-au schimbat
Fără nici un rezultat.
Pe urmă s-au împăcat,
Mâna amical și-au dat,
Avocat la avocat,
Și-mpreună au mâncat,
După uzul consacrat.

[BILET DE PLOAIE]

Di ieri seara, di la nouă,
Plouă, c'coani, plouă, plouă...
Și eu sângur, sângurel,
Tot mă lupt c-un păărel.
Dușmană ște-i soarta mē,
Că nu am cu șini bè;
Că mai vreme di băut,
Di băut și pitrecut
De cându-s n-am mai vădzut!
Al matale
Caragiale

FABULĂ DEMOCRATICĂ

Motto: *Pe Ionă l-a-nghițit,
Spune Biblia, un chit.
Fiind greu de mistuit,
Înapoi l-a azvârlit.
Zise Iona zăpăcit;
„Cum remănem în sfârșit?“
Chitul zise: „Suntem chit!“*

Niște ciocoi au înghițit
Pe Bade, unul de la noi;
Dar le-a fost greu de honipsit
Și, jumătate mistuit,
Îl aruncară înapoi.
Pe Bade rău l-a supărat
Acest afront neașteptat,
Și, nespălat, numaidecât
El pe noi toți ne-a convocat.
Noi toți l-am mângâiat pe rând:
„Nu fi mâhnit până-ntr-atât!
Vine pedeapsa lor curând,
Și, *sicut canis* iar la noi
Se vor întoarce-acești ciocoi!“
El însă zise amărât:
„Eu știu ce vreți să spuneți voi;

Dar – orșicum și orșicât –
Eu... cum rămân?”

M o r a l a

– Ciocoi... – urât.

CONSTATARE

În țara rumânească sunt,
Cu mici, cu mijlocii, cu mari,
Trei tagme de proprietari:
Proprietarii de *pământ*;
Al doilea, cei de *idei*;
Al treilea, cei de... *femei*.
Și dar, proprietatea mare,
Periclitată uneori,
În tagma cea din urmă are
(Și, natural, și-i întreține
Destul de bine)
Pe cei dintâi, cei mai frumoși
Și mai geloși
Apărători.

1907, dec.

[INSCRIȚIE PE FÂNTÂNA SLUJNICELOR]

Apa, dac-o vrei curată,
Cana să-ți hie spălată –
Și zi, când ke-ai adăpat,
Bogdaproste cui o dat!...
Apa spală toake șeale,
Fără doar ghe voarbe rëale.

FABULĂ

Lui A. Vlabuță

A fost odată un băiat,
 O secătură, un stricat...
 Frați, mamă îl nesocoteau,
 Și mari și mici îl huiduiau,
 Ba, uneori, îl și băteau.

O viață l-au tot umilit
 Pân' ce stricatul horopsit
 Din casa mă-sii a fugit...

Într-un târziu și-au amintit
 De-acel copil neprocopsit,
 De-acel bun-de-nimic, de-acel
 Fugar, pribeag, de-acel mișel,
 Și milă le-a venit de el...

La ziua lui l-au cam iertat,
 Acasă, veseli, l-au chemat,
 Și cu dulceți l-au îndopat...
 Pân' ce stomachul și-a stricat...

M o r a l a

După prea amară viață
 Nu fi lacom la dulceață.

[TRICOLORUL]

Că li-i groază lor,
Groază tuturilor.
Groază liftelor
Și păgânilor...
Și maghiarilor
Sălbaticilor
Fii ai hunilor;
Fanaticilor;
Otomanilor;
Ulemalelor,
Și pașălelor,
Budalălelor,
Și antaților,
Grecomanilor,
Cătaonilor;
Schipetarilor,
Capsomanilor;
Și bulgarilor,
Sărboteilor,
Genabeților;
Și sectanților
Panslaviștilor,
Lipovenilor,

Și scapetilor,
Și jădanilor
Scărrnăviilor!
Groază tuturilor
Inimicilor
De-al românilor
Braț răzbunător
Și triumfător!...
Voi! Poeților,
Prozatorilor,
Oratorilor,
Muzicanților,
Lăutarilor,
Trubadurilor!
Toți cântați în chor
Cu viers tunător
Mândrul Tricolor
Ș-al său brav popor,
Rege iubitor,
Patrie ș-onor!

NOTE ȘI COMENTARII

TEATRU

(p. 13) O NOAPTE FURTUNOASĂ
COMEDIE ÎN DOUĂ ACTE

Publicată, mai întâi, în „Convorbiri literare“, cu titlul *O noapte furtunoasă sau numărul 9*, comedie în patru tablouri, XIII, nr. 7, 1 octombrie 1879, p. 247–259 și nr. 8, 1 noiembrie 1879, p. 285–294. Imediat după titlu, o dedicație: „D. Titu Maiorescu este cu adânc respect rugat să primească dedicarea acestei încercări literare, ca un semn de recunoștință și devotamentul ce-i poartă autorul ei“.

Reluată în *Teatru*. Cu o prefață de D. Titu Maiorescu, București, Editura Librăriei Socec, 1889, p. 1–81. În această ediție, I. L. Caragiale stabilește definitiv titlul: *O noapte furtunoasă*, comedie în două acte. Dedicatia, din „Convorbiri literare“, se păstrează într-o formă prescurtată: „Dlui Titu Maiorescu“. Reprodusă în *Teatru*, vol. II, Iași, Editura Librăriei Frații Șaraga, 1894, p. 3–74. Într-o „învoială“, din 22 ianuarie 1893, se precizează: „Eu, Caragiale am vândut Dlor Șaraga dreptul de a tipări operele mele teatrale și adică «Noaptea furtunoasă», «Scrisoarea pierdută», «Conul Leonida», «Năpastă», «D-ale Carnavalului» și încă o piesă într-un act, netipărită încă până acuma nicăieri“. Și, pe aceeași pagină, o condiție: „Corectura pe curat trebuie s-o văz eu și să dau bunul de imprimat. N-au voie Frații Șaraga a mai publica un șir măcar străin în volumele mele, fie ca prefață, ca note, ca orișice, fără o prealabilă și anume învoire a mea, nici a schimba o iotă măcar

din textul meu¹. Într-un bilet, datat 7.4.1894, se dau alte instrucțiuni pentru tipărire: „O noapte furtunoasă” rămâne cu dedicația către d. T. Maiorescu. Prefața lui Maiorescu nu se mai pune². Retipărită în volumul *Teatru. Opere complete*, București, „Minerva”, 1908, p. 1–75. Reluată în *Opere*, VI (1939), p. 1–71 și în *Opere*, I (1962), p. 11–97.

Scrutând geneza comediei, cu Jupân Dumitrache, căpitan în garda civică, nu e lipsit de importanță să amintim că I.L. Caragiale însuși a slujit în compania din mahalaua armenescă, de care n-a scăpat, decât prin mituirea șefului, cum va consemna în evocarea *Garda civică* din „Epoca” (19 februarie 1897). Cu doi ani înaintea lansării sale ca dramaturg, I. L. Caragiale schițează, în „Claponul” (1877), la rubrica „Gogoși”, câteva din personajele și chiar intriga comediei. Barbu Lăzăreanu a fost primul care a identificat, în această anecdotă, „sâmburele” acțiunii: „Dintre gogoși, una prezintă pentru istoria literaturii dramatice românești o deosebită importanță, deoarece conține în germene scene întregi din «Noaptea furtunoasă». [...] Cetățeanul Ghiță Calup va deveni mai târziu «Jupân Dumitrache Titircă Inimă-Rea, chirstigiu, căpitan în garda civică». În tânărul tejghetar Ilie noi recunoaștem pe viitorul «Chiriac, tejghetar, om de încredere al lui Dumitrache, sergent în gardă». Coccoana este «Veta, consoarta lui Jupân Dumitrache». *Legătura de gât prăzului* o cunoaștem. Cu dialogurile în jurul ei se încheie doară actul ultim al «Noptii furtunoase»³. Așa cum se întâmplă cu

¹ Apud I. Massoff, *Strădania a cinci generații*. Monografia familiei Șaraga. „Biblioteca evreiască”. Contribuție la istoria evreilor din România, București, 1941, p. 41. Actul original, semnat „I. L. Caragiale, strada Colții/8 București”, se păstrează în arhiva Caragiale de la BAR (I Acte 10).

² *Ibidem*, p. 42.

³ Barbu Lăzăreanu, *Claponul lui Ion Luca Caragiale*, în vol. I. L. Caragiale, *Versuri*. Culese și adnotate de -, București, „Viața Românească”, 1922, p. 18 și 20.

marile opere literare, cercetătorii au fost tentați să identifice, în realitatea vieții, celebre personaje ale comediei *O noapte furtunoasă*: „Jupân Dumitrache Titircă Inimă Rea [...] eroul lui Caragiale a existat în carne, în ciolane și în mondir; că era bine cunoscut printre oamenii îmbrăcați precupețește din Bazaca de lângă piață și că-l saluta cu respect și temere, «sergentul de dorobanți Ion Niculescu, tistul gardiștilor de noapte din culoarea Roșie»¹. Viitorul academician, cu „manie bibliografică” – după cum singur se caracterizează – găsește porecla lui Jupân Dumitrache în *Documente importante pentru facerea istoriei zaverii de la 3 august (1865)* din „Epoca”, ziar politic, literar și industrial, al lui Grigore Vulturescu. În nr. 8, din 21 august 1865, se publică un raport al jandarmului Vasile Voicu, în care se spune că „unul numit Dumitru Andrei, poreclit Inimă-Rea, care se afla în mulțime, l-a apucat de piept și i-a rupt mondirul”². Printre martori se afla și *Ilie Chiriac*. Se pare că și Rică Venturiano are un corespondent în realitate. Paul Zarifopol a notat, într-o „minută” a unei convorbiri cu I. L. Caragiale, o mărturisire a acestuia: „Caragiale (către mine): Aventura lui Rică V. i s-a întâmplat lui Caragiale însuși. «Mă, Rică sunt eu...!»». A fost bătut grozav de mitocan, și-a pierdut ochelarii. A făcut apoi cunoștință cu mitocanul; s-a împrietenit cu el. Cumnata mitocanului și un sergent (gardist) îi mijloca întâlnirile cu nevasta mitocanului”³.

În legătură cu existența unor fire care leagă ficțiunea de realitatea vie, un critic actual glosa: „Caragiale sconta pe o lectură anecdotică și pe satisfacția reală pe care o au întotdeauna cititorii sau spectatorii atunci când pot identifica în viață, întâmplări și personaje dintr-un text ficțional. De altfel,

¹ Barbu Lăzăreanu, *Cu privire la: I. L. Caragiale*, București, Editura „Cultura Românească”, 1928, p. 21.

² *Ibidem*, p. 22.

³ BAR, Arhiva I. L. Caragiale, ms. 10.

această tehnică a construcției unui text pe temeiul existenței unor informații prealabile, în repertoriul de cunoștințe generale ale unor cititori/spectatori, reprezintă în teatru un procedeu foarte vechi și exemplul cel mai clar care poate fi invocat este acela al tragediilor antice cu subiect mitologic¹.

I. L. Caragiale, la 27 de ani, își concepea piesa *O noapte furtunoasă* într-o discreție totală. Prima știre despre existența comediei se produce, în 12 noiembrie 1879, la citirea ei, în Iași, cu ocazia sărbătoririi a 15 ani de la fondarea „Junimii”. Iacob Negruzzi consemnează: „În anul 1879, Maiorescu a venit cu șase alții decorati, între care cu I. L. Caragiale, care atunci a făcut întâia sa apariție în «Junimea» și spre marea noastră petrecere ne-a cetit așa de bine piesa sa *O noapte furtunoasă*, că ne-am tăvălit cu toții de răs². Evenimentul este reținut și de Titu Maiorescu în *Însemnări zilnice*. Filologul și romanistul ceh Jan Urban Jarnik menționează că ar fi fost de față la lectura piesei, în București, la o reuniune a „Junimii”, în cursul lunii iulie 1879³. În jurnalul lui Maiorescu nici o știre în acest sens. Mult mai târziu, I. Suchianu își amintește cum I.L. Caragiale în *Noaptea furtunoasă*» a tăiat un act întreg; piesa în prima ei formă se începea cu un foc la depozitul de cherestea a lui Jupân Dumitrache. Aici Rică Ventureanu [*sic*] ca reporter al gazetei lui, are ocazie să vadă pe Zița și, ca june crai și publicist, cearcă s-o *încânte*, cum se spunea odată la mahala, dar Jupân Dumitrache veghează etc. Tot actul acesta e înlocuit cu scena I din actul I, dialogul dintre Jupân Dumitrache și Nae Ipingscu⁴.

¹ Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, București, Cartea Românească, 1983, p. 126.

² I. C. Negruzzi, *Amintiri din Junimea*, București, Editura Viața Românească, , f.a., p. 236.

³ Cf. *Între români. Scrisori din călătoria unui filolog*. Extras din revista „Transilvania”, Sibiu, 1917, p. 17.

⁴ I. Suchianu, *Diverse însemnări și amintiri*, București, Tip. ziarului „Universul”, 1933, p. 25.

Incertitudinile asupra avaturilor punerii în scenă a piesei persistă. Într-un articol din „Contemporanul“, la aproape un deceniu de la premieră, V. Gh. Morțun, redactorul „pentru partea literară“ a „revistei științifice și literare“ din Iași, consemna: „Comitetul [de la Teatrul Național] însărcinat cu cetirea *Noaptei furtunoase* a respins această piesă, ea a apărut întâia dată la Orfeu, și în urma reușitei a atras atenția domnilor din comitet cari s-au grăbit să o ieie și să o joace mai apoi, siliți poate de junii societari, întrevăzând un succes bănesc, iar nu valoarea literară a scrierei“¹.

Comedia intrând în repetiții la Teatrul Național, în ziare încep să apară notițe despre apropiata premieră. În „România liberă“, în „Românul“, în „Pressa“, prieteni și adversari anunță o nouă piesă originală pe scena Teatrului Național din București, numită de cronicarul „Presei“ „*O noapte furtunoasă în Dealul-Spirei sau Numărul 9*, de către un tânăr de mult talent care însă, cu tot meritul operei sale, dorește să rămână necunoscut“². Om de presă, I.L. Caragiale însuși se pare că orchestra știrile despre apropiatul spectacol, întreținând o atmosferă de senzație. Astfel, în ziarul „Timpul“, unde era redactor, alături de Eminescu și Slavici, apărea o notă, pe care istoricii literari au atribuit-o lui Caragiale însuși: „Aflăm că această prea mult trâmbițată piesă, despre care se face reclamă pe o scară vrednică de cel mai iscusit negustor american, se va juca în sfârșit marțea viitoare 16 ianuarie. Nu știm încă nimic despre valoarea ei. Să dea muzele teatrale române ca această nouă producție să fie la înălțimea zgomotului ce se face despre dânsa“³. Autorul trăia cu febrilitate pregătirile pentru premieră. El lua parte la repetiții, „punându-se alături de

¹ *Chestii teatrale (Introducere la un șir de critici asupra teatrului român*, în „Contemporanul“, V, nr. 7, ianuarie 1887, p. 68.

² „Pressa“, II, 18 ianuarie 1879, p. 3.

³ „Timpul“, IV, nr. 10, 14 ianuarie 1879, p. 4.

actorul care repeta și repeta și el cu actorul, adică antrena și călăuzea pe actor pe linia personajului conceput de dânsul¹. În sfârșit, cotidianul „Timpul“ (nr. 11, 16 ianuarie 1879, p. 3) publică afișul spectacolului, cu o distribuție de excepție: Ioan Panu (Jupân Dumitrache), Ștefan Iulian (Nae Ipingescu), Grigore Manolescu (Chiriac), Mihail Mateescu (Rică Venturiano), Aristizza Romanescu (Spiridon), Ana Dănescu (Veta), Anicuța Popescu (Zita).

I. L. Caragiale se prezenta la rampă, în 18 ianuarie 1879, cu prima sa comedie, *O noapte furtunoasă*. Directorul Teatrului Național din București, Ion Ghica, din prudență, nu-i trece numele pe afiș. Cronicarul de la ziarul „Binele public“ se pare că îl vedea pe Caragiale pentru prima oară în seara premierei, așa încât, în cronică spectacolului, nu-i reținea numele, adresându-se „tânărului autor cu ochelari“² pe un ton moralizator. Starea de spirit a lui Caragiale era a unui om copleșit de emoții. Într-o scrisoare din epocă, putem citi: „Caragiali... veni în loja noastră și îți făcea într-adevăr milă, văzându-l palid și tremurând, cum blestema ceasul în care-i venise ideea s-o scrie. Cu toate acestea, teatrul era plin și piesa avu un succes complet și meritat“³. Într-adevăr, piesa a trecut cu bine de premieră, autorul fiind adus pe scenă de Aristizza Romanescu și Ștefan Iulian, deși la unele scene multe doamne din loje își ascundeau fața cu evantaiurile. Sub presiunea cronicarilor dramatici, care acuzau spectacolul de imoralitate, directorul Teatrului Național face în grabă unele modificări pentru reprezentația următoare din 21 ianuarie 1879. Nu se mai pomenise de mult atâta afluență de public. Cu toate

¹ C. I. Nottara, *Amintiri*, București, 1960, p. 105.

² *Teatrul Național. O noapte furtunoasă, joi, 18 ianuarie*, în „Binele public“, I, nr. 24, 24 ianuarie 1879, p. 3.

³ Scrisoare a Zoiei N. Mandrea către sora ei, Olga Gigurtu, păstrată la BAR, S 5(2)/CDLXXV.

acestea, la al doilea spectacol, I. L. Caragiale este fluierat. La ieșire, în Piața Teatrului, „o droaie de patrioți din garda civică” – cum se exprima autorul însuși într-o „notiță critică” – îl huiduie și-l amenință cu bătaia. În aceeași seară, Ion Ghica îl dăduse afară din cabinet, pentru că protestase violent împotriva schimbărilor neautorizate din finalul piesei. Pentru această jignire, I. L. Caragiale voia să-l provoace pe director la duel. Comedia *O noapte furtunoasă* era retrasă din repertoriu, dar rareori se făcuse atâta vâlvă în jurul unui spectacol. Autorul și comedia sa erau discutați în presă, la teatru, prin cafenele și mahalale. Presa nu i-a fost favorabilă, de la cronică anonimă din „Binele public”¹, până la denunțul lui Frédéric Damé din „Românul”. Chiar și prietenul său, I. Slavici, în „Timpul”, deși face o primă cronică favorabilă „pentru un om din mijlocul nostru”, mulțumind spectatorilor „pentru bunăvoința cu care a întâmpinat pe noul scriitor la începutul carierii sale literare”², nu-și poate înfrânge „rigorismul moral” și observă cu severitate jocul actorilor care au scos greșit în evidență pasajele sugerând adulterul și „s-a stricat piesa”. „Se înțelege vina e și a autorului, deoarece sunt lucruri pe care chiar și în farsă numai cu multă băgare de seamă le putem atinge”³. Târziu, când ecourile premierei se stinseseră, Mihai Eminescu, într-un articol nesemnlat din „Timpul”, aruncă o săgeată împotriva lui Frédéric Damé, cel ce stârnise întreaga campanie denigratoare împotriva piesei *O noapte furtunoasă*. Neavând „destul talent” pentru a fi luat în seamă, „poate că autorul *Noptii furtunoase* ar fi singurul care să-mbogățească specia «Rică

¹ Autorul cronicii ar putea fi D. D. Racoviță-Sphinx, care aduce o precizare importantă: focul de la chiristigerie avea loc în finalul piesei.

² I. Slavici, *O noapte furtunoasă*, în „Timpul”, IV, nr. 16, 21 ianuarie 1879, p. 3.

³ *Idem*, în „Timpul”, IV, nr. 17, 23 ianuarie 1879, p. 3.

Venturianu» cu încă un tip“, dar „mediocritatea trebuie descurajată din capul locului“¹.

Scoasă din repertoriul Teatrului Național, piesa *O noapte furtunoasă* va fi jucată în turneele estivale ale actorilor. O trupă, în frunte cu Iulian Ștefan și Aristizza Romanescu, va juca comedia la Turnu Măgurele, Târgu Jiu și Turnu Severin. La începutul stagiunii de toamnă, în 26 septembrie 1879, piesa este jucată la sala Bossel, în beneficiul Aristizzei Romanescu și Ameliei Welner. În anul următor la Grădina Rașca, în 17 iulie 1880, se reprezenta *Noaptea furtunoasă*, după cum informează „România liberă“². În iunie, la Grădina Ionescu, aceeași trupă, jucase piesa lui Caragiale în beneficiul lui Mateescu. Actorul N. Hagiescu va opta pentru un spectacol, la Orfeu, cu *Noaptea furtunoasă*, în 18 mai 1882 și în 5 aprilie 1883. Profesorul la Conservator, Ștefan Vellescu, își punea studenții să interpreteze, la examenele de sfârșit de an, în 1882, scene din *O noapte furtunoasă*, după relatările din „Timpul“ (5 iunie 1882). După plecarea lui Ion Ghica, în stagiunea 1883–1884, piesa revine pe scena Teatrului Național, prilej pentru cronicarul de la „L'Indépendance roumaine“ de a recomanda mamelor să nu-și ducă fetele la spectacol, deși este vorba de o „farsă excelentă“, cu „tipurile prinse, după natură și înfățișate în realitatea lor“. În întreaga stagiune, piesa nu înregistrează decât 7 spectacole, la egalitate cu piesele lui Alecsandri *Fântâna Blanduziei* și *Despot Vodă*, într-un repertoriu copleșit de improvizații.

Un rol determinant în impunerea comediei *O noapte furtunoasă* în repertoriul permanent al Teatrului Național l-a avut articolul lui Maiorescu, *Comediile Dlui I. L. Caragiale*,

¹ „Timpul“, 8 aprilie 1879, p. 3.

² VII, nr. 1821, 23 octombrie 1883, p. 3.

publicat în „Convorbiri literare”¹, iar apoi reprodus, ca prefată, în fruntea volumului lui I. L. Caragiale, *Teatru* (1889). Titu Maiorescu pune de la început accent pe „originalitatea” comediilor lui Caragiale, întrezărind „un adevărat început de literatură dramatică națională”: „Privită din acest punct de vedere, lucrarea dlui Caragiale se învederează cu însemnătatea ei și se arată a fi, în afară de orice comparare, superioară acelor piese meșteșugite din atmosfere străine”. Dintre imputările care s-au adus autorului, criticul se oprește, întâi, la una produsă „în unele organe de publicitate, că adevăratele comedii ale dlui Caragiale urmăresc scopuri politice”. O altă imputare „mai serioasă”: „Comediile dlui Caragiale, se zice, sunt triviale și imorale; tipurile sunt alese dintre oameni sau vițioși, sau proști; situațiile sunt adeseori scabroase; amorul e totdeauna nelegiuit și încă aceste figuri și situații se prezintă într-un mod firesc, parcă s-ar înțelege de la sine că nu poate fi altfel; nicăiri nu se vede pedepsirea celor răi și pedepsirea celor buni”². Mentorul „Junimii” se întreabă: „În ce consistă dar moralitatea artei? Orice emoțiune estetică, fie deșteptată prin sculptură, fie prin poezie, fie prin celelalte arte, face pe omul stăpânit de ea, pe câtă vreme este stăpânit, să se uite pe sine ca persoană și să se înalțe în lumea ficțiunii ideale. Dacă izvorul a tot ce este rău este egoismul și egoismul exagerat, atunci o stare sufletească în care egoismul este nimicit pentru moment, fiindcă interesele individuale sunt uitate, este o combatere indirectă a răului, și astfel o înălțare morală”³. Ideile lui Titu Maiorescu din articolul despre Caragiale și din cel ulterior, *Poeți și critici*, vor declanșa o polemică celebră în epocă, între mentorul junimist

¹ XIX, nr. 6, 1 septembrie 1885, p. 449–462.

² I. L. Caragiale în *conștiința contemporanilor săi*. Antologie de Rodica Florea și Stancu Ilin, București, Editura Minerva, 1990, p. 111.

³ *Ibidem*, p. 113.

și C. Dobrogeanu-Gherea. Ea a avut ecouri ulterioare până în contemporaneitate, printre preopinienți numărându-se G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, Eugen Todoran, Nicolae Manolescu, Z. Ornea ș.a. (Vezi notele și comentariile lui Alexandru George la ediția Titu Maiorescu, *Opere* II, București, Editura Minerva, 1984, p. 589–595.)

În postumitate, întâlnim, la început, ecouri ale dezbaterilor din secolul trecut. Eugen Lovinescu, în 1913, se arăta sceptic în ceea ce privește durabilitatea operei lui Caragiale, „cu toată intuiția și puterea de creație“ a scriitorului: „Opera lui Caragiale e săpată într-un material puțin trainic, pe care timpul a început să-l macine. Lipsită de adâncime, de orice ideologie, de orice suflare generoasă, pesimistă, de o vulgaritate, dealtminteri, colorată, – după ce s-a bucurat de prestigiul unei literaturi prea actuale va rămâne mai târziu cu realitatea unei valori mai mult documentare“¹. Garabet Ibrăileanu este autorul celebrei formule: „*Mahalaua* pe care a satirizat-o Caragiale, e o categorie psihologică“. Și, cu referire directă la prima lui comedie: „În *O noapte furtunoasă* și în *Conul Leonida față cu reacțiunea*, Caragiale nu scrie ca să zugrăvească mahalaua, ci ca să biciuiască liberalismul“². În vădită contradicție cu părerile critice de la începutul secolului, Pompiliu Constantinescu, în epoca interbelică, acreditează ideea „clasicismului“ lui Caragiale. El încearcă și o ierarhizare a comediilor: „S-a abuzat prea mult de formula mahalagismului personajilor caragialiene [...]. În al treilea rând se situează, ca valoare, *O noapte furtunoasă*. Aici Caragiale și-a turburat obiectivitatea și a depășit limitele clasicismului de expresie sobru, stăpân pe sine, utilizând prea evidente mijloace de farsă

¹ E. Lovinescu, *Critice*, VI, București, Ed. Ancora, f.a., p. 31.

² G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, Iași, Ed. Viața Românească, 1909, p. 285.

și șarjând mai ales pe Rică Venturiano. Antipatia lui este vădită, și numai Gherea a putut considera piesa, pe acest motiv, superioară *Scrisorii pierdute*. Caragiale a înfruntat timpul tocmai prin acele tipuri în care obiectivitatea lui este deplină¹. G. Călinescu, în a sa *Istorie a literaturii române*, se arată mai degrabă rezervat: „Caracterele lui Caragiale sunt minimale. În *O noapte furtunoasă*, Jupân Dumitrache e un mahalagiu fioros de moral, ținând la onoarea lui de familist, propriu-zis credul, mai mult brutal decât vigilent și deci inevitabil «cocu». Nae Ipingescu, ipistatul, amicul său, e un devotat redus la minte, întunecat de o onestă stupiditate. Chiriac, întinătorul onoarei conjugale a stăpânului, e șters. Rică Venturiano nu-i decât un pretext de umor verbal și de șarjă a jurnalismului liberal. Restul inexistent²».

Criticii actuali au abordat din diverse unghiuri de vedere comedia *O noapte furtunoasă*, bazați mai ales pe studiul textului, în lumina achizițiilor teoretice moderne, dar și a viziunilor regizorale mai noi. Mircea Tomuș insistă pe rolul „iluziei“ și al „hazardului“ în desfășurarea acțiunii: „Această subtilă dramaturgie a iluziei și a adevărului, a aparenței și esenței evoluează în gradații treptate pe tot parcursul piesei. [...] Adevăratul motor dramatic al acțiunii rămâne [...] hazardul, întâmplarea³. Într-un capitol al cărții sale, din 1984, intitulat sugestiv *Nebuniile „ambitului erotic“*, V. Fanache notează: „Formele de «amor nebun» concurează în lumea caragialeană pe acelea stabilizate la calmele convenții ale clasicizantului «triunghi». [...] *O noapte furtunoasă* s-ar mai putea numi și o noapte nebună, ori, mai aproape de adevăr, a nebuniei erotice,

¹ Pompiliu Constantinescu, *Figuri literare*, București, 1938, p. 82.

² G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Ed. Minerva, 1982, p. 505.

³ Mircea Tomuș, *Opera lui I. L. Caragiale*, București, Editura Minerva, 1977, p. 211, 212.

în majoritatea lor personaje arătând ca niște ieșite din minți din pricina dragostei¹. Maria Vodă Căpușan consideră pe Rică Venturiano „adevărat protagonist al piesei, el îi conferă pregnantă originalitate, așa cum o intuise de la bun început Eminescu. Vorbind despre «specia Rică Venturiano», el demască influența ei nocivă «pe terenul vieții publice», pe care o recunoaște în chiar comentariul rău voitor al unor critici pe marginea piesei lui Caragiale. De la Rică Venturiano va veni dezlegarea jocului furtunos, când, în final, își va afirma dominația nu numai asupra domeniului spiritual în calitate de mentor politic al cititorilor săi; i se vor subordona, prin căsătorie, familia și proprietatea². În fine, Mircea Iorgulescu observă absența „conștiinței păcătuirii – în termenii lui Paul Zarifopol“ din lumea personajelor lui Caragiale. La nivelul limbajului se constituie, în consecință, „o formă particulară, foarte specifică, de dublu limbaj. Aceeași faptă poate fi ori un păcat, ori un merit, fiind și una și alta deodată. Edificiul minciunii are capacitatea miraculoasă de a-și încorpora tot, inclusiv adevărul. Este adevărat că legătura de gât descoperită de Jupân Dumitrache în pat aparține lui Chiriac, dar acest adevăr servește ca dovadă absolută a fidelității Vetei și a cinstei teghetarului; evidența nu este, în acest caz ca și în altele, doar negată, contestată, este transformată în contrariul ei. Momentul este unul din cele mai caracteristice pentru acțiunea de instituire a mistificării și auto-mistificării. [...] Orbirea lui Jupân Dumitrache este definitivă, dar el este convins că s-a «lămurit». De față la această uluitoare metamorfoză a realității în iluzie, Ipingescu, reprezentant al secției, al ordinii și al legii,

¹ V. Fanache, *Caragiale*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984, p. 118–119.

² Maria Vodă Căpușan, *Despre Caragiale*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1982, p. 116.

o întărește și o girează; replica lui, «Rezon!», ultima replică a *Noptii furtunoase*, are valoarea simbolică a unui sigiliu¹.

Prietenii n-au avut decât a regreta că un proiect de comedie în care personaje din *O noapte furtunoasă* (Jupân Dumitrache, Chiriac ș.a.) apar într-o nouă postură, evoluată. Paul Zarifopol notează, în prefața la ediția sa din 1930, că în păstrarea dnei Alexandrina I. L. Caragiale se aflau „șase caiete sau foi răzlețe cuprinzând schițe și proiecte pentru o comedie, care avea să se intituleze *Titircă, Sotirescu et Co.*, sau *High-Life*”².

Față de textul de bază, din volumul *Teatru* (1889), reținem următoarele deosebiri semnificative din „Convorbiri literare”.

După Tabloul I:

„Scena înfățișează o răspântie din Dealul Spirii, din strada Marcu Aureliu în strada Catilina. La dreapta un loc viran, în fundul căruia se vede magazia cea mare de chereștigirie a lui Jupân Dumitrache: blăni, grinzi, scânduri, tinichele, șite, lațe, araci și toate articolele atingătoare de această ramură a comerțului național. În stânga case înșirate; în planul din urmă, casa cu două etaje în meremetiseală a lui Jupân Dumitrache. În fund trece ulița Catilina, în care răspunde chereștigiria; se vede la o parte cantorul și prăvălia lui Jupân Dumitrache, iar la cealaltă o poartă mare cu uluci deschisă de perete, care duce în curtea magaziei. Dinaintea cantorului se află o laviță, pe care la ridicarea perdelei șed Jupân Dumitrache și Nae Ipingscu”.

După Tabloul II:

„(Scena înfățișează o odaie de mahala, în catul de sus al casei lui Jupân Dumitrache. Ușă în fund dând în sala de intrare; de amândouă părțile ușii din fund, câte o fereastră. Mobile de lemn și paie. La dreapta, în planul din urmă, un pat acoperit

¹ Mircea Iorgulescu, *Marea trâncăneală. Eseu despre lumea lui Caragiale*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 48 și 50.

² Paul Zarifopol, *Prefață*, la *Opere I* (1930), p. XIII.

cu velință. La stânga, în planul din urmă, o fereastră ce dă pe schelele de la aripa casei. Cu un plan mai în față o ușă ce răspunde într-o altă odaie. Lângă patul din dreapta, pe planul al doilea, altă ușă. Înaintea patului, o masă cu un scaun. În fund, răzemată de fereastră, o pușcă de gardist cu spanga atârnată lângă ea. Între fereastra ce dă pe schele și ușa din stânga, un scaun.)“

În monologul lui Spiridon, după „Ce are el cu mine?“ urmează fragmentul:

„Toată ziua tot de mine se leagă, tot de mine se-mpiedecă. Ce-i fac eu, face-s-ar ghem să se facă! Cum se necăjește de câte ceva, necazul tot pe mine și-l varsă, lovi-l-ar vărsatul al bășicat! Zice că mi-e naș!... n-aș mai avea parte de așa pramatie de naș!... (bea tutun). Aului! dacă ar ști el unde am fost eu adineaori, când m-a trimis la tutungerie să-i cumpăr gazeta, m-ar omorî. Bine că nu i-a dat dracu-n gând să mă caute prin buzunare de tutun, că dedea peste scrisoare... De! acu ce are el cu mine, dacă trag tutun? Calic, nevoie mare! Lasă portofelul cu tutun pe masă, se face că-l uită și-i pune semn, ca să vadă îi umblu eu pân tutun; parcă eu sunt nebun să iau din portofelul lui: trage tutun de un ban și jumătate, inigeà-bocceà, șapte dramuri de-o para și când pleci îți mai dă și trei dramuri de dăruială. Portofelul lui nea Chiriac să trăiască! tutun de-o băncuță... (bea țigară și se duce la fereastră să se uite în curte). Ce-o fi având nea Chiriac? e necăjit foc. De un ceas se plimbă pe jos. Adineaori, când am trecut prin curte, se plimba pe la poartă – vorba singur și se bătea cu pumnul în piept. Zic: «Nea Chiriac, am așternut; nu vrei să te culci, că-i târziu. – Ce te-mpoartă pe tine? zice; mai ai vreo treabă? – Zic: nu. – Apoi dacă n-ai treabă, de ce nu mergi să te culci? Tu te-ai găsit să-mi dai mie educație ce să fac? Du-t' te culcă.» – Ce dracu era să-i fac? m-am urcat iar sus (mai fumează). Coccoana coase dincolo la mondirlu lui nea Chiriac.

Când m-am dus să-i dau socoteala de la băcănie, era cu ochii roși, parcă plângea... «Da – zic – ce ai, cocoană, de ce plângi? – N-am nimic, zice, nu plâng, mă ustură ochii, unde am lucrat mult la lumânare. – Da... dumneata mai stai mult, cocoană? – Da, Spiridoane, du-te tu de te culcă, băiete; eu mai stau, că mai am încă de lucru.» – Acu, până nu s-or culca, nu pot să mă duc, că-i foc, dacă m-o chema alde nea Chiriac și n-oi fi aici, cum e necăjit, mă dă mâine pe mâna lui jupânul, și vai de pielea mea!... Și bietul ăla al cocoanii Ziții o fi așteptând pe maidanul lui Bursuc! Cum dracul să nu se culce nici cocoana, nici nea Chiriac! Mai nainte, cum pleca jupânul de rond, numaidecât se culcau amundoi. Acu, tocmai când îmi pasă mie, uite, de!... poftim de pleacă, musiu Spiridoane, dacă ți s-a făcut dor de sfântul Niculaie. Atât așteaptă jupânul... (se mai uită pe fereastră). Se plimbă mereu... (se uită pe gaura cheii la stânga). Cocoana se tot șterge la ochi, pesemne c-a început să-i vie moș Dumitru... Tot trebuie să se culce că n-au ce face... Să mai aștept... (șade iar și aprinde țigara)“.

(p. 77) CONU LEONIDA FAȚĂ CU REACȚIUNEA
FARSĂ ÎNTR-UN TABLOU

A apărut prima dată în: „Convorbiri literare“, XIII, nr.11, 1 februarie 1880, p. 409–413; în volumul *Teatru* (1889), p. 83–104. Retipărită, după „Convorbiri literare“ și fără a indica autorul, în „Timpul“, V, nr. 162, 22 iulie 1880 și nr. 163, 23 iulie 1880. Inclusă în edițiile: *Teatru*, I (1894), p. 74–96; *Teatru. Opere complete* (1908), p. 309–328; *Opere* VI (1939), p. 57–71; *Opere*, I (1959), p. 79–97.

Textul de bază este cel din volumul *Teatru* (1889).

Mărturiile contemporane despre farsa într-un tablou *Conul Leonida față cu reacțiunea* sunt puține. Jurnalul lui Maiorescu

consemnează lectura¹ la „Junimea“, în toamna anului 1879 („Mica farsă a lui *Caragiale* «Conul Leonida față cu reacțiunea»), fără vreo altă indicație specială. La fel de puține sunt informațiile despre data primei reprezentatii, care, după o precizare a aceluiași Titu Maiorescu, făcută în studiul din 1885, consacrat comediilor lui Caragiale, a avut loc „pe o scenă de mâna a doua“², iar comedia „nu a plăcut“. Precizări legate de locul premierei și cea dintâi distribuție a cules Șerban Cioculescu din amintirile, editate târziu, ale lui Const.I. Nottara, „unul din cei mai marcanți protagoniști ai teatrului caragialian, totodată directorul său de scenă“³: „Repetițiile la piesele lui Caragiale nu se făceau în modul cel obișnuit, mai ales că mie mi-a căzut plăcuta însărcinare să le montez pe toate, afară de *Noaptea furtunoasă*, la premieră. Dar la reluare, fiindcă eu jucam pe Chiriac, au fost lăsate repetițiile în grija mea. Afară de cele patru piese: *Noaptea furtunoasă*, unde jucam pe Chiriac, *Scrisoarea pierdută*, în care aveam rolul lui Tipătescu, *D-ale carnavalului*, în care personificam pe Nae Girimea, iatr în *Năpasta* am creat pe *Ion Nebunul*, pe (*sic!*) a cincea piesă, *Conul Leonida față cu reacțiunea*, nu jucam, dar am montat-o eu la teatrul de vară și la grădina Rașca, în iulie 1881, cu răposatii actori: Hagiescu, în Conu Leonida, și Mateescu, în Efimiță“. Eminentul editor consideră că „asupra datei stăruie o îndoială, după verificarea în periodicele timpului, care n-a dus la nici un rezultat“⁴. Cert este că spre deosebire de celelalte mari comedii, premiera acesteia nu s-a desfășurat pe scena Teatrului Național din București, în al cărui spațiu va

¹ Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, I, (1855–1880), București, Socec, 1937, p. 329.

² Titu Maiorescu, *Comediile d-lui I.L. Caragiale*, în *Opere*, II, București, 1984, p. 39.

³ Cf. nota, în I.L. Caragiale, *Opere*, I, 1959, p. 562–564.

⁴ *Ibidem*.

pătrunde însă, deși mai târziu, cum reiese din cronicile dedicate spectacolelor de la 1912 (Festivalul Caragiale), care vorbesc de o „reluare“ pe întâia scenă, cu o nouă distribuție. Între alți cronicari citați de Șerban Cioculescu în nota sa, Emil D. Fagure vorbește de un interval de două decenii („Nu am văzut de douăzeci de ani încoace coana Efiniță și conu Leonida ca Niculescu și Brezeanu...“), cu sugestia altei distribuții. De unde concluzia editorului: „Din aceste texte reiese foarte clar că în curs de douăzeci de ani *Conul Leonida* a mai fost reprezentat pe scena Teatrului Național, dar cu o echipă inferioară celei din 1912“. (N. Hagiescu încetase din viață, în 1891, descompletându-se astfel „echipa primilor creatori“ ai rolurilor).

Superba sumeție teoretică a conului Leonida nu și-a epuizat încă misterul; mai mult, veacul care a trecut de la nașterea lui estetică a potențat misterul celebrului personaj, elevându-l la rangul unui mit: un mit ironic, un mit negativ, ca atâtea altele cu care ne-a dăruit Caragiale. „Mica farsă a lui Caragiali, *Conul Leonida față cu reacțiunea*“, cum era lapidar consemnată în jurnalul maiorescian la momentul lecturii ei în cenaclul „Junimii“, reprezintă, în fapt, o sinteză realizată cu o economie de mijloace aproape neverosimilă, un punct nodal al edificării unei „mitologii“ caragialeene: momentul suprem ironic al „furorii politice“.

La o primă aproximare, Leonida ar reprezenta un caz de alienare, poate de evaziune, în (prin) mitul politic; personajul istorisește și teoretizează evenimente politice, implicându-se evocativ și ipotetic în desfășurarea lor. „Istoriile“ sale politice au sensul unei recuperări de vitalitate și eroism: evocând Istoria, Leonida recuperează un timp trecut, și recuperează și „reconstruiește“ existența. Însă, aceasta se produce într-o situație anacronică a eroului: uitat de istorie, în „istoriile“ și „teoriile“ politice cu care-și îndoctrinează consoarta, el își

alcătuiește spațiul de securitate cetățenească, politică, umană, mereu amenințată de spectrul etern-prezentei reacțiunii.

Scena I ni-l prezintă pe erou confortabil instalat în miturile sale, ba chiar în posesia unui ideal „măret“.

Scenel următoare, confruntându-l cu realitatea în forma ei banală și derizorie, dezvăluie condiția eroului: mirajul propriei ipostaze cronice durează exact atât cât durează „teoriile“ sale politice, cât timp realitatea e supusă și nu contrazice ordinea instaurată de cuvinte. În felul lui, Leonida este un depozit de înțelepciune. Cuvintele „mari“, „vorba mare“, „memorabilă“, pentru care respectul său este nețărmurit („Patru vorbe“, numai patru, da' vorbe, ce-i drept!), îl transferă într-un spațiu utopic și abstract, erou domestic al idealității. În acest spațiu, intransigența conului Leonida este, într-adevăr, eroică. Nefiind un veritabil reflexiv, „eroul“ nu e nici un abatic; beatitudinea vizionară, situată în cadru domestic și având un suport senil, îi dă, însă, o alură, o statură în sine tragică. Am sugera, de aceea, considerarea lui în dublă ipostază: tragică și parodică. De altfel, statutul personajului rămâne așa: o stare de echilibru, de intermediere, permanentizată în această poziție duplicitară, indecisă și ezitantă în cele din urmă. Mereu periclitat de demascare, mereu păstrat la limita sublimului vizionarism politic, conul Leonida e un ecou al miticului rege spartan și al revoluționarului republican, o imagine care se inversează singură în propria ei transparentă. „Teoria“ sa despre ipohondrie rămâne, în acest sens, cheia falsei: „Ei! domnule, câte d-astea n-am citit eu, n-am păr în cap! Glumești cu omul! Se-ntâmplă... (cu tonul unei sigure teorii) că fiindcă de ce? o să mă întrebi... Omul, bunioară, de par egzemplu, dintr-un nu-știu-ce ori ceva, cum e nevrinos, de curiozitate, intră la o idee: a intrat la idee? fandacsia e gata; ei! și după aia, din fandacsie cade în ipohondrie. Pe urmă, firește, și nimica mișcă“. „Teoria“ este „oglinza magică“ a existenței

lui Leonida, iar momentul citat, punctul de distorsiune psihologică al unei existențe.

În logica farsei, teoriile politice duc firesc la autoiluzionare, ea fiind valabilă și după confruntarea cu realitatea, care, convertită parcă la un statut ironic, o confirmă: „Tot vorba mea, domnule!“ Conul Leonida rămâne ceea ce este, anume: propria sa paradă, enigmatică și transparentă, semeță și modestă, inconștientă și având, totuși o rațiune, impunându-se printr-o misterioasă forță de a antrena simțurile și spiritul într-un joc morganatic, seducător și neliniștitor. Personajul nu e lipsit de metafizică, poezie, erosim; ele sunt numai deviate, abstrase narcisiac din real.

Ironia apare aici ca stare a lumii și eroul nostru, în consecvența naturii sale, o perpetuează, metamorfozându-se într-un avertisment, un semnal de alarmă pentru rațiune: starea de vegetație a personajului e un „somm al rațiunii“, care, evident, naște monștrii reacțiunii. Farsa sfârșește, logic, cu Leonida „plin de triumful teoriei“; respectiv, structura personajului nu s-a modificat, situarea lui în lume rămâne identică: clipa furtunoasă care a tulburat apele calme ale vieții sale nu a făcut altceva decât să dea contur unor sentimente și gesturi, fixându-le, izolându-le într-o demnitate sculpturală. „Furoarea politică“ și-a dobândit astfel prin conul Leonida un monument nepieritor, edificat, e adevărat, în negativ, dar în termenii umanității stricte, în conture generice. Un monument bufon și vizionar, incomod și provocator, incitând râsul, dar și plăcerea de a-l privi ca pe un simbol grav.

Ca majoritatea eroilor comedigrafiei caragialiene, conul Leonida e un termen într-o alegorie comică a umanității generice, un termen într-o interpretare a lumii prin simboluri deschise, în regimul ironiei, îndeosebi al ironiei ca joc perpetuu al opozițiilor. Este teritoriul în care excelează Caragiale. Eroii emblematici ai comediilor sale ilustrează frecvent următoarea

situație definitorie: nu înțeleg ce se petrece în imediata lor apropiere, dar „înțeleg“ lucruri mult mai „înalte“, trăiesc adică, vehiculați între „orbire“ și „iluminare“, între finitudine și infinitudine, între creația de sine și aneantizarea de sine. De altfel, personajele comice caragialeene *există* atât timp cât durează competiția lor, prin discurs ori naratăie, cu realitatea sau, poate mai exact, competiția cu o imagine specifică, individualizată a realității pe care fiecare dintre ele caută s-o impună cu inflexibilă autoritate. Elanul discursiv este semnul elanului lor vital; dezlănțuit pân la delir, discursul (ca „istorie“ sau ca „teorie“) al eroilor caragialeeni tinde să substituie realitatea, devine el însuși o realitate emblematică, am putea spune tipică, exponențială.⁹

(p. 97) O SCRISOARE PIERDUTĂ
COMEDIE ÎN PATRU ACTE

A apărut prima dată în: „Convorbiri literare“, XVIII, nr.11, 1 februarie 1885, p. 425–448 (actele I și II), nr.12, 1 martie 1885, p. 461–476 (actele III și IV); volumul *Teatru* (1889), p. 105–264. Inclusă în edițiile: *Teatru*, I (1894), p. 97–239; *Teatru. Opere complete* (1908), p. 77–206; *Opere*, VI (1939), p. 73–171; *Opere*, I (1959), p. 99–221.

Textul de bază este cel din volumul *Teatru* (1889).

O scrisoare pierdută este gata, după o mărturie epistolară a autorului, în septembrie 1884. Caragiale îl anunța despre aceasta pe Titu Maiorescu, printr-o carte de vizită: „Piesa este *gata toată!* Când pofțiți să săvârșim botezul după datine?/ Al dv., I.L. Caragiale“¹. Lectura comediei în cadrul „Junimii“ s-a desfășurat în octombrie, lună în care a avut loc și primirea piesei

¹ Cf. I.L. Caragiale, *Opere*, VII, 1942, p. 239.

la Teatrul Național. O știre din bilunarul „Doina“, apărută la 15 octombrie, consemnează faptul: „Piesa d-lui Caragiale intitulată *O scrisoare pierdută* s-a citit la teatru și a fost primită cu aplauze”¹. Premiera absolută a comediei pe scena Teatrului Național din București are loc marți, 13 noiembrie 1884, în prezența reginei. Pentru starea de spirit a dramaturgului în preajma primei reprezentării și pentru atmosfera premergătoare evenimentului, sunt elocvente rândurile pe care i le trimitea prietenului său ieșean, Petre Th. Mussir: „Am primit scrisoarea ta și mă grăbesc a-ți răspunde, rugându-te chiar de la început a nu neglija cumva să-mi răspunzi. «Scrisoarea pierdută» se joacă pentru întâia oară *marți 13 noiembrie*. Acuma, răspunde: puteți veni pentru întâia sau voiți să rămâneți pentru la a doua. Mie, se-nțelege, mi-ar plăcea să fiți la întâia. Ia vezi tu ce e de făcut, și spune-mi, să știu și eu ce fac. În ziua plecării voastre de acolo dați-mi o depeșe; vin să vă iau de la gară. Pe aici multe se vorbesc despre piesa mea: unii îi promet succes enorm, serii lungi de reprezentării, alții nu-i acordă mai mult de trei-patru. Unii speră că o să cază cu desăvârșire, pe câtă vreme alții desperă că cu piesa asta mă fac, nu cumva, om. Ia ghici tu ce părere dintre aste toate împărtășesc eu? Nu-i așa că am oleacă de dreptate să împărtășesc desperarea acestora din urmă? – În sfârșit! ce-o da târgul și norocul! Mai este o săptămână și-mi văz visul cu ochii. Până atunci sunt extra-nervos. Sfera intelectuală în care m-a pus piesa aceasta, mai ales de când cu banchetul «Junimii», și după aceea cu repetițiile ei care merg din ce în ce mai bine, mă face incapabil să mai urmez viața de la fabrică²; așa încât ori îmi dă Directorul General un alt loc în Administrația Centrală – lucru la care se opun multe lichele, – ori sunt silit să demisionez, și să mă pun cu burta pe lucru pentru ca înainte de 15 ianuarie să termin o altă piesă

¹ *Cronica*, „Doina“, I, nr. 27, 15 octombrie 1884, p. 6.

² Caragiale lucra la Regia Monopolurilor Statului.

începută. Cu ceea ce voi lua de la «Scrisoarea pierdută» și cu premiul de la 15 ianuarie (1200 lei), pe care dacă mă prezint la concurs, am toate șansele a-l câștiga, mi-aș putea încropi viața până la o eventuală politicăscă înjghebare. Ce zici de asta?

Mai cu seamă ce zici 13 noiembrie, marți? Veniți? Să v-aștept? Răspunde. Complimente la toți (ai catalogul, nu ți-i mai înșir), mai cu seamă lui Mortzun și Panu (hors catalogue).
al tău *I.L. Car.*¹.

Referitor la această scrisoare și la „convocarea prietenilor“, reținem observația pertinentă a lui Șerban Cioculescu: „Convocarea prietenilor are caracterul unei mobilizări, în vederea unei bătălii ce trebuie câștigată“². Eminentul editor și critic a cules din amintirile lui I. Suchianu, prieten intim al lui Caragiale, amănuntul despre existența unei cabale pusă la cale de dușmanii dramaturgului:

„Cabala nereușită de la prima reprezentație a *Scrisorii pierdute* n-a dezarmat pe caracuda literară, ei au făcut socoteala că orice piesă, cu cât are o serie mai mare de reprezentații cu atât i se împuținează publicul, și s-au pus să aștepte săli pe jumătate goale, ca s-o poată fluiera nepedepsiți de nimenea“³.

Premiera a fost un succes consemnat de presă în rubricile de informații și în cronicile dramatice. Ecurile sunt numeroase și, uneori, contradictorii în ce privește judecata de valoare asupra piesei. Ele semnaleză neobișnuita affluentă a publicului la seria de douăsprezece spectacole consecutive, comenteză distribuția și jocul actorilor. În această privință, însemnările⁴

¹ Scrisoare din 5 noiembrie 1884, cf. *Opere, VII, Corespondența*, 1942, p. 529–530.

² Cf. *Nota*, la *Opere*, I, 1959, p. 590.

³ I. Suchianu, *Diverse. Însemnări și amintiri*, 1933, p. 57–62.

⁴ În „Voința națională“ nr. 106, 17 noiembrie 1884, nr. 107, 18–19 noiembrie 1884; nr. 110, 23 noiembrie 1884 (*Cronica teatrală*). Întrucât Șerban Cioculescu dă, în notele la ediția citată, un amplu dosar al problemei, facem cuvenita trimitere la paginile 580–634.

lui Ascanio (Dumitru C. Ollănescu) se detașează prin amploare și acuratețe. Reluăm câteva paragrafe, edificatoare pentru prima distribuție și tipul de exigențe al unui cronicar specializat:

„D. *Ion Panu*, a jucat pe Agamiță Dandanache cum rar l-am văzut jucând într-un rol atât de puțin *marcant* ca text și acțiune. Numai aparițiunea sa pe scenă-ți dă ideea despre nemăsurata dobitocie înfumurată ce se ascunde sub pălăria de paie a «luptătorului de la *paze și opt, neicursorule*». Minunat pentru un rol pe care numai Millo l-ar fi jucat tot astfel ca d-sa“.

„D. *Ioan Petrescu* a făcut din rolul lui Zaharia Trahanache un adevărat tip, care va rămânea în activul său artistic ca o creațiune deplină din toate punctele de vedere. D-sa din ce în ce dezvește mai mult talent de observațiune: înțelege, vorbește și joacă măsurat și cu mult natural. Chipul cum spune pe «*aveți puținică răbdare*» este mai cu osebite minunat, fiindcă dacă n-ar varia la fiecare moment intonarea și intențiunea, aceste cuvinte, care se repetă mai la tot minutul în rolul d-sale, ar deveni de o monotonie neiertată și n-ar produce efectul pe care autorul l-a ascuns în înțelesul lor“.

„D. *I. Niculescu* a reușit să facă o foarte bună creațiune din rolul lui Cațavencu cel atât de intrigant, de arrogant și de îndrăzneț, pe cât de mișelnic și de umilit după împrejurări. D-sa însă să aibă grijă de a-și modera intonările, mai ales în discursul din actul al III-lea, căci altfel ajunge să strige prea tare, ceea ce nu e permis sub nici un cuvânt pe scenă“.

„D. *A. Catopolu* joacă bine rolul lui Farfuridi și l-ar juca desigur și mai bine, dacă nu ar avea o vădită tendință de exagerațiune, de care trebuie să se ferească cu orice preț. De altfel, nu are nevoie de aceasta, rolu-l poartă pe sus fără de a mai avea nevoie d-sa să-i mai pună aripi împrumutate“.

În rolul lui Tipătescu: „D-nul *C. Nottara* [...]. La început rece și cam jenat, în actul al II-lea a fost bine de tot în scena cu Cațavencu, precum și în scena cu Zoe. Am dori să-l vedem mult mai vioi și mai cu tragere de inimă în scenele cu neica

Zaharia, care sunt cele ce au mai multă trebuință de a fi puse în relief“.

„Așa d-na *Aristizza R. Manolescu*, care a avut atâtea succese în roluri de caractere deosebite, a obținut încă unul mare și bine meritat în acela al cucoanei Zoe Trahanache. Duiosă, pasionată, vioaie, când blândă și rugătoare, când încruntată și amenințătoare, d-sa a ridicat pe biata Zoe pe un adevărat pedestal, de pe care părea că domină, după cum i se cădea...”

„D. *Ștefan Iulian* a jucat într-un chip admirabil de natural, de adevăr și de convingere rolul polițaiului Ghiță Pristanda. Priviți-l ca tip de om trecut prin foc și prin apă, cu mijlocul și gâtul înmlădiate de atâtea încovoiești înaintea celor mai puternici, cu ochiul aprins de un foc silnic dar indispensabil *misiei* cu care este însărcinat, aci ți se pare că este convins de ce spune, aci se schimbă și pe față-i înfloreste cea mai învederată îndoială sau nedumerire după cum împrejurările și cei mai mari o cer. Port, mișcare, vorbă, intonare și atitudine, tot este desăvârșit“.

Despre rolul Cetățeanului turmentat, jucat de M. Mateescu: „Un singur lucru auzeam imputându-se acestui *stimabil cetățean*, abuzul ce face de sughitul caracteristic al stărei în care se află și care-l face să fie mai trivial decât l-a închipuit autorul. Mai întâi, așa cum este jucat, rolul acesta împrăstie atâta veselie și face atât de cu bună inimă pe public să râdă, încât mărturisesc că nu am fost izbit de inconvenientul de mai sus și că chiar de mi s-ar fi părut ceva în felul acesta, nu mi-ar fi displicut, atâta de cu măiestrie a știut *Mateescu* să-l învâluie în jocul său natural, sincer și plin de nuanțe, ce scapă numai ochiului distras, ori indiferent.

Pentru mine, ca pentru pluralitatea celor ce au văzut această piesă, rolul Cetățeanului turmentat – o adevărată

piatră scumpă a giuvaerului acestuia – închipuit și jucat precum a fost, nu lasă nimic de dorit“.

„Domnii *Leonțeanu, Alexandrescu* și ceilalți și-au ținut rolurile cu demnitatea cuvenită modestelor funcțiuni ce le erau încredințate în piesă“. Anton Leonțeanu a jucat rolul Brânzovenescu, V. Alexandrescu pe acela al lui Popescu, D. Dumitrescu fiind Ionescu.

Regizor a fost C.I. Nottara, însă „fiecare actor a creat tipul așa cum i-a arătat autorul că-l vede“. Încă un amănunt care își are importanța sa: unii actori au deținut rolurile din distribuția premierei vreme îndelungată (ex.: Iancu Niculescu, Iancu Petrescu).

Fără a înregistra numai triumfuri, ca punere în scenă, *O scrisoare pierdută* are, probabil, cea mai bogată carieră scenică din întreg repertoriul românesc.¹

Cuprinși de vertijul propriilor discursuri, eroii comediei *O scrisoare pierdută* se sublimează până la esența inefabilă a unui limbaj aflat într-un joc a cărui regulă nu o stăpânesc ori o interpretează inocent sau într-un chip foarte personal. Așa încât, Farfuridi, personajul cu cele maimulte „fixuri“, izbuteste incredibila performanță de a încheia, printr-un teribil paradox, un discurs, practic, fără început constituit. La limită, „opinia“ lui este imaginea parodică a unei mentalități moderate; după cum, discursul lui Cațavencu este replica, evident, tot parodică, venită din partea unui ins capabil „să cază la extremitate“.

De altfel, cu *O scrisoare pierdută*, paleta simbolurilor comice caragialeene se diversifică și amplifică în conformitate cu legile proprii unei viziuni artistice tot mai mult apropiate de natura barocului, prin proliferarea, asocierea, simetria sau contrastul personajelor care încep să populeze universul comic al scriitorului. Se înțelege că aspectul fantast pe care îl ia la un

¹ Valentin Silvestru, *Elemente de caragialeologie*, București, Editura Eminescu, 1979, p. 130.

moment dat pasiunea politică a eroilor *Scrisorii pierdute*, astfel diversificați, se datorează amplificării excesive a emulației lor retorice cu realitatea.

Dacă, așa cum observa Mircea Tomuș, „discursurile reprezintă momentul în care personajele scenei și, de fapt, ale întregii comedii uzează mai liber și mai firesc de limbajul lor propriu, momentul în care se înțeleg perfect, în ciuda antagonismelor care tot semn de perfectă înțelegere a respectivului limbaj sunt“, atunci desprinderea lor de realitate parvine la dimensiunile ei excesive, producătoare ale comicului. Mereu somat să treacă „la cestiune“, Farfuridi rămâne „fixat“ în ficțiunea unei argumentații istorice monumentale, în ficțiunea unei istorii care încă, nici nu a venit: „Într-o chestiune politică... și care, de la care atârnă viitorul, prezentul și trecutul țării... să fie ori prea-prea, ori foarte-foarte (*se încurcă, asudă și înghite*)... încât vine aci ocazia să întrebăm pentru ce?... da... pentru ce?... Dacă Europa... să fie cu ochi ațintiți asupra noastră, dacă mă pot pronunța astfel, care lovesc soțietatea, adică fiindcă din cauza zguduirilor... și idei... subversive (*asudă și se rătăcește din ce în ce*)... și mă-nțelegi, mai în sfârșit, pentru care în orice ocaziuni solemne a dat probe de tact... vreau să zic într-o privință, poporul, națiunea, România (*cu țarie*)... țara, în sfârșit... cu bun-simț, pentru ca Europa cu un moment mai înainte să vie și să recunoască, de la care putem zice depandă (*se încurcă și asudă mai tare*)... precum dați-mi voie (*se șterge*), precum la 21, dați-mi voie (*se șterge*), la 48, la 34, la 54, la 64, la 74 asemenea și la 84 și 94, și etcetera, întrucât ne privește... pentru ca să dăm exemplul chiar surorilor noastre de ginte latine însă!“.

Și prudența lui Farfuridi, argumentată prin exemplul istoriei și prezentată sub semnul unei imposibile alternative, și avântul transformist al lui Cațavencu, nutrit din aceeași sursă, se sprijină în ficțiune, pe elementele bunei realități

transfigurate prin cuvânt și ritual, prin plăcerea formulării emoționat-participative, prin, în ultimă instanță, seducția viziunii politice. Nae Cațavencu, liderul „grupului tânăr, inteligent și independent“, se lansează în curentul discursului său cu o decizie și o siguranță de „inspirat“. Învolverarea limbajului său insinuează ceva din natura delirului vizionar, desprinzându-se parcă de insul și mediul care-l vehiculează, plutind deasupra lor în timp și spațiu, ca enigmaticele formule ale oracolului.

Dramaturgul și-a plasat eroul într-o stare ironică, într-o relație ironică, într-un joc, într-un câmp de tensiune. Ironia rezidă, aici, în raporturile pe care personajele înseși, limbajele lor, le au între ele. Similitudinea „furorei politice“ a lui Farfuridi cu aceea a lui Cațavencu și, în ultimă instanță, simetria discursurilor nu anulează identitatea fiecărui personaj luat în parte. Iar în progresia lăuntrică a discursurilor sunt vizibile semnele nuanțării naturii eroilor. Desigur, și aici contează, în primul rând, conturul pe care i-l conferă fiecăruia propriul limbaj, individualizarea și integrarea în angrenajul unei, ar spune Jean-Pierre Richard, „*parade immobile*“. Exagerarea conturului, prin gest și limbaj, nu înseamnă neapărat reducerea personajului la o dominantă; personajele caragialeene nu sunt monovalente psihologic; ele posedă o vizibilă complexitate interioară, pusă în evidență prin mijloace multiple. Cele două mari discursuri politice (al lui Farfuridi și al lui Cațavencu) și scena de intermediere (a treia), din actul al treilea al comediei, sunt elocvente în acest sens. În plus, ele pun în lumină și decalajul dintre act și cuvânt: acești retori instalați în iluzie concep doar acțiuni monumentale, epopeice, efemeride hiperbolice, concretizate în „prințipuri“ care poartă peste timp emblemele comice ale unei epoci.

În pofida dovezilor de realism și de cruzime la limita imoralității, personajele acestea devin, prin discurs, niște fascinați: de

himera unei stabilități unanim acceptate, de idealul „progresului cu orice preț“, de renumele unei autorități infailibile etc. Discursul reface unitatea idilică a lumii lor și îl scoate pe fiecare în afara alternativei punitive a moralei și a justiției.

(p. 233) D-ALE CARNAVALULUI
COMEDIE ÎN TREI ACTE

A fost reprezentată întâia oară la Teatrul Național din București, luni, 8 aprilie 1885.

Textul a fost publicat în „Convorbiri literare“, XIX, nr. 2, 1 mai 1885, p. 97–131. În volumul I. L. Caragiale, *Teatru*, cu o prefață de D. Titu Maiorescu, București, Editura Librăriei Socec & Comp. [1889], p. 265–396; în ediția I.L. Caragiale, *Teatru*, Iași, Editura librăriei Frații Șaraga, [1894], vol. II, p. 75–175. Reprodusă în *Opere*, VI (1939), p. 173–250, și în *Opere*, I (1959), p. 223–321.

Textul de bază ales pentru prezenta ediție e cel din ediția Socec, 1889. Procedând astfel, i-am urmat pe cei care au îngrijit edițiile de *Opere* din 1930–1942 și 1959–1964, prevalându-ne de aceleași considerente: respectarea voinței lui Caragiale în privința circulației propriilor lui texte. Dramaturgul a dezavuat implicit ediția Minerva, din 1908 (date fiind, probabil, numeroasele greșeli de tipar și alte alterări ale textului), cerând, în toamna anului 1911, într-o scrisoare către Emil Gârleanu (care, în calitate de director al Teatrului Național din Craiova, proiecta reprezentarea pieselor lui Caragiale cu ocazia celei de-a 60-a aniversări a scriitorului), să se utilizeze textele din edițiile anterioare ediției Minerva. Aceste ediții sunt cele de la Socec și de la Frații Șaraga. Confruntarea lor ne-a încredințat că textul *D-ale carnavalului* din ediția Șaraga e cvasi-identic cu cel din ediția princeps, de la Socec (sunt depistabile doar câteva,

minime, deosebiri mai ales de punctuație ori de grafie; le semnalăm doar pe cele mai însemnate, constând în lipsa unor cuvinte: în ediția Șaraga, în actul I, scena I, din explicația lui Iordache despre înșelătoria spițerului, lipsește „*ori că ne-a luat bilete*”; tot în actul I, în scena II, în a doua replică a lui Iordache, în ediția Șaraga e tipărit: „Dar dacă vine târziu, eu *ce fac?*” etc., în vreme ce în ediția Socec citim: „... eu *ce să fac?*”.

Diferențele dintre textul din „Convorbiri literare” și cel din ediția Socec, destul de numeroase, dar mărunte, sunt indicate detaliat în edițiile critice, la *Note și variante*, respectiv, în *Opere*, VI (1939), p. 539–541 și în *Opere*, I (1959), p. 654–657. O comunicăm aici doar pe cea mai consistentă dintre ele: pasajul „Întâmplă-se orice. O să mă dea la jurați...«Ți se va ierta mult, căci ai iubit mult!»... Mi se va ierta mult, pentru că jurații sunt din popor, nu sunt tirani, n-au obiceiul să condamne... Dar ea? unde este ea? care mi-a cauzat traducerea? să nu pot eu adică să dau ochi cu femeia asta! Dar Crăcănel când o afla toate cum devin... Să pierz pe mangafaua!... (*oprindu-se*) Mi se pare c-am auzit ceva... Ce să fie?”, care apărea, în „Convorbiri literare”, în prima replică a Miței din scena V a actului III (după: „Da, sunt o cremenală...”), a fost eliminat în volum (poate în urma unui reproș formulat de Gherea în cronica din care cităm ceva mai jos). Relevăm și că, în revistă, în lista personajelor (PERSOANELE), citim: „IANCU PAMPON”, *ce-i mai zice și «Conțina cu 5 Fanți»*, „DIDINA MAZU, nihilistă din București, „MIȚA BASTON”, *republicană din Ploiești*”.

Încă o observație privind textul: până la un punct, în textul; de bază, în replicile Miței e utilizată forma „Ploiești”, în vreme ce în spusele personajelor celorlalte apare forma „Ploiești”. Situația părea să denote o intenționalitate auctorială și am fi respectat alternarea celor două grafii dacă ar fi fost riguros observată în textul de bază. Însă, spre sfârșitul piesei, alternanța Ploiești/Ploiești nu mai corespunde „regulii” care părea să se

contureze, și devine întâmplătoare (ambele forme sunt utilizate fie de Mița, fie de alte personaje). Așa stând lucrurile, nu puteam decât să unificăm, adoptând peste tot utilizarea grafiei oficiale actuale – „Ploiești“, semnalând, însă, aici, acest detaliu.

O curiozitate: în *Opere*, I (1959), la sfârșitul monologului lui Pampon (actul II, scena VIII), în loc de „O mască!“ (în edițiile Socec, Șaraga și în *Opere*, VI, 1939) e tipărit (probabil în urma unei erori?): „O mastică!“. Vocabula apocrifă a fost preluată de toate edițiile uzuale – de mare tiraj, școlare etc. – care au reprodus textul din *Opere*, I (1959), și a ajuns, bineînțeles, și pe scenă, în rostirea actorilor.

*

Comedia *D-ale carnavalului* a fost scrisă de Caragiale în toamna anului 1884, urmând să fie prezentată la un concurs lansat de Direcția generală a teatrelor. În „Monitorul Oficial“ din 12/24 august 1884 se anunțase că: „Direcția generală a teatrelor a decis să dea și anul acesta un premiu de lei 1200 pentru cea mai bună piesă originală, dramă sau comedie de moravuri“. Termenul pentru depunerea pieselor era ziua de 30 decembrie 1884, dar la expirarea lui a fost prelungit cu 45 de zile. Au candidat zece piese. Juriul – format din V. Alecsandri, B.P. Hasdeu, T. Maiorescu, V. A. Urechiă, C.I. Stăncescu, Gr. Ventura și C. Cantacuzino – a acordat premiul comediei lui Caragiale. Notăm că piesele care candidau fuseseră depuse, conform regulamentului concursului, fără indicarea numelor autorilor, dar însoțite de un motto care să facă posibilă identificarea ulterioară. Rezultatul concursului s-a comunicat la 25 februarie. Caragiale și-a citit piesa în casa lui Titu Maiorescu, mai întâi la 15 februarie 1885, apoi, din nou, în prezența unui cerc numeros de junimiști și invitați prestigioși, la 3 martie. A citit-o, cu succes, și în casa lui C. Nottara. Iată o mărturie despre efectul produs de acea lectură (semi-)publică:

„[...] ne strânsesem câțiva prieteni ca să ascultăm piesa./ Din întâmplare, se afla printre noi o cocoană, bună prietenă a casei, care însă era și în strânse legături cu un membru din Comitetul Teatral (probabil C.I. Stăncescu – n.n.), care nu făcea haz de piesele lui Caragiale, zicând că sunt obscene și mitocănești, și care era un mare adept al romantismului, în mare «vogă» pe atunci. Caragiale citise actul întâi, toată lumea se prăpădea de râs. Cucoana nu zâmbea. Caragiale se tot uita la dânsa subliniind și mai mult părțile mucalite; cucoana stă înțepată; Caragiale citea înainte, dar o fura cu coada ochiului. Când ajunse la scena din actul al II-lea, dintre Pampon și Crăcănel, scenă de un comic irezistibil și cocoana sta și mai băț, Caragiale închise piesa și zise cu glas cavernos, mușcându-și mustața din dreapta: «Nu permit manifestații d-astea anti-comice nici chiar Reginei Elisabeta care totuși are scuza că nu este obișnuită cu quiproquourile limbei românești. Dar noi mitocanii, get-beget, știm să învățăm limba noastră în orice fel voim»¹.

Prima reprezentare a piesei a avut loc la 8 aprilie 1885, întâmplător chiar în seara când se inaugura iluminarea electrică a sălii Teatrului Național. Spectacolul fusese pus în scenă de C. Nottara, sub îndrumarea directă a dramaturgului. Interpretau actori renumiți în epocă: Ștefan Iulian, Mihai Mateescu, I. Niculescu, Al. Catopol. Frosa Sarandi ș.a.

Piesa a fost fluierată la premieră în urma unei cabale organizate de cronicarul dramatic D.D. Racoviță-Sphynx, ceea ce nu înseamnă că nu a plăcut unei părți a publicului – autorul a fost chemat la rampă de publicul de la galerie – și unora dintre cronicari. Cronicile din gazetele epocii au fost, cum se întâmplă adesea, contradictorii: unele elogioase, altele (mai șocante pentru cei de azi, obișnuiți cu clasicizarea consolidată a lui

¹ Const. I. Nottara, *Amintiri din teatru*, București, Ed. Adevărul, 1937, p. 185–186.

Caragiale) extrem de critice. Reproducem, din presa vremii, un text al cărui autor cita, cu evidentă satisfacție, din comentariile defavorabile:

„*D-ale Carnavalului*, noua comedie în trei acte a dlui I.L. Caragiale, a făcut în cele două reprezentații ce au avut loc până acum, un *fiasco* complex. Niciodată, pe o scenă din România, o piesă n-a fost primită cu mai mare indignare – dar, ce e drept, nimeni nu îndrăznise până acum să prezinte publicului o asemenea producție. Atât de rușinoasă a fost căderea nenorocitei piese, încât orice critică din partea noastră n-ar avea loc, căci e greu de lovit o plăsmuire care a fost fluiertă cu atâta nemilă de spectatorii lojelor și ai primelor staluri.

Comitetul teatral e în adevăr nenorocit în alegerile sale, în premiările pe care le face. Deunăzi căzu *cu destul succes drama națională: Fata de la Cozia* [de Iuliu I. Roșca]; astăzi premiata – cu 1500 de lei – comedie *D-ale Carnavalului*, a căzut cu o strălucire mai mare decât a luminei electrice introdusă de curând la Teatrul Național.

Nu ne mirăm decât de un singur lucru (și constatăm în aceasta nedreptatea publicului nostru) cum a putut suferi celelalte «hapuri», nici mai bune nici mai rele decât *D-ale Carnavalului: O noapte furtunoasă și O scrisoare pierdută*“. Trebuia să fie indulgent până la sfârșit – sau să nu fie deloc.

Se vede că și în cestiunile artistice, gândul cel bun nu-i vine românului decât la urmă de tot.

Dar... am spus că nu ne place să lovim în cei căzuți jos. Fiind însă datorii a da cititorilor o idee despre ceea ce e noua comedie reprezentată de trupa de la Teatrul Național, credem de cuviință a cita opiniunile confrăților noștri asupra acestei piramidale și archiobscene produceri «literare».

Aseară, scrie *Națiunea*, piesa d-lui I.L. Caragiale, *D-ale Carnavalului* a căzut într-un chip zdrobitor.

Cu tot numele simpatic al autorului, publicul a fost atât de indignat încât în actul al III-lea a fost fluierat. Autorul a fost scos la sfârșit de către publicul galeriei în săsăiturilor generale și a multor fluierături.

Comitetul care a premiat această piesă cu 1 500 lei, a dovedit încă o dată nepriceperea sa».

«Aseară, zice *România*, s-a reprezentat, la Teatrul Național, cea de a treia piesă a d-lui Carageali intitulată: *D-ale Carnavalului*.

Pe cât au fost însă de mari laudele din ajun, pe atât și fiasco a fost mai complet.

O viață de bărbierie, cu scoateri de măsele cu băta și cu scenele cele mai destrăbălate ale femeilor de mahalale, a fost adusă pe scena Teatrului Național. Scrisă într-o limbă stricată cu toate banalitățile și absurditățile de pe la bariere, noua piesă nu are nici un scop, dar absolut nici unul.

Se face oarecare chef la spectacolul ei, de către publicul din înălțimea galeriei, însă, ea ar avea o reușită mai mare și mai sigură la marginele orașului, nu pe scena Teatrului Național, unde se pretinde a se face o școală.

Ne mirăm cum a putut comitetul Teatrului să premieze o asemenea piesă».

«Comitetul teatrelor – zice organul social-democratic *Drepturile omului*, unul din admiratorii cei mai intuziaști ai d-lui Caragiali – nu lasă să-i scape nici o ocaziune pentru a-și dovedi incapacitatea.

Astfel, piesa d-lui Caragiali *D-ale Carnavalului*, premiată de onor comitet cu 1 500 lei, și reprezentată aseară pe scena Teatrului Național, a făcut un fiasco complet.

Piesa a fost fluierată.

Cu toate acestea publicul, care ține mult ca pentru un leu sau doi să vadă și pe autor, a strigat pe autor, care a ieșit.

Drept să spunem, nu se așteptase la o așa cădere. D. Negruzzi se poate consola acum, căci este în bună companie».

România liberă, organul salonului-uzină în care se fabrică aceste produceri, constată numai că *D-ale Carnavalului* n-a avut *atâta* succes ca celelalte comedii ale d-lui Caragiali; – dar acest *atâta* din partea organului *Junimii* e mai elocinte decât tot ce s-ar putea zice în privința piramidalei produceri.

Se vede, în sfârșit, că nici la noi urciorul nu merge de multe ori la apă!¹.

D.C. Olănescu-Ascanio, într-o lungă cronică – tot „negativă“ – opina, între altele, că „Sunt cuiburi de infecțiune fizică și morală pe care este un mare pericol de a le scormoni și desface în fața lumii, și dacă nu din alte considerațiuni, decât cel puțin din acelea ale interesului ce fiecare din nou cată să ia pentru starea cea atât de precară în care ne aflăm din amândouă aceste puncte de vedere, tot ar trebui să punem o bună măsură măcar în predilecțiunea ce ne-ar da îndemn de a le cerceta mai de aproape. Nu voiesc să zic că această producțiune scenală este tendențioasă. Am prea multă considerațiune pentru finețea și franchețea talentului celui ce-a scris-o, pentru a-i presupune această intențiune, ea însă este searbădă, fără miez și lipsită de acea sănătoasă și vioaie veselie care trebuie să însuflețească și care este aproape singura scuză a existenței unei farse pe o scenă oarecare“². Gherea, în principiu favorabil lui Caragiale și admirator al precedentelor comedii ale acestuia, avea și el serioase obiecții (decurgând, unele, dintr-o lectură poate excesiv de „politizată“): „Așteptarea noastră a fost [...] înșelată. În *D-ale Carnavalului* d. Carageali nu ne dă deloc icoana fidelă a mahalalei, cade în farsă, ne dă

¹ Binoclu, *Teatrul Național*, în „Telegraphul“, XVI, nr. 3861, 13 aprilie 1885, p. 3. („Curierul teatral“).

² Ascanio, *Recensiuni dramatice*, în „Voința națională“, II, nr. 226, 18 aprilie 1885, p. 3.

un vodevil francez localizat, cu multă acțiune, cu vorbe de spirit, dar cu o aproape completă lipsă de zugrăvire psihică a stratului societății adus pe scenă. din cauza alergării după vorbe de spirit, care să facă pe public să râdă, autorul cade în exagerațiuni neînțelese și în imposibilități. [...] Desigur că [...] este foarte natural ca Mița să-i scrie lui Nae «vino să-i tragem un chef», ori să ceară «miș-maș» etc. Dar cum se potrivește miș-mașul cu monoloagele uimitoare din scena a IX-a, actul I: «Ai uitat că sunt fiică din popor și că sunt violentă? ai uitat că sunt republicană, că în vinele mele curge sângele martirilor de la 11 februarie (formidabil), ai uitat că sunt ploieșteancă!?...» [...] Și după «vitriolizarea» Catindatului, tot aceeași Mița Baston, care se credea *tradusă* în loc de *trădată*, care zice *fidea* în loc de *fidelă*, tot acea Mița ne vorbește în chipul următor:

«O să mă deie la jurați... Ți se va ierta mult, căci ai iubit mult; mi se va ierta mult pentru că jurații sunt din popor, nu sunt tirani, n-au obicei să condamne.»

Ce sunt toate acestea decât exagerațiuni ridicule, scrise cu o îndoită țintă: mai întâi de a-și arăta ideile sale conservatoare și de a ridiculiza frazele democratice, iar pe de altă parte pentru ca să capete aplauzele galeriei. Dar bătăile cu care este plină comedia, ce sunt altceva decât concesiuini făcute publicului ignorant, care admiră bătăile clovnilor de la circ? Nu din acest punct de vedere trebuie să scrie un *artist*. Într-o comedie în trei acte, am numărat până la 10 bătăi pe scenă. Nu e vorba, bătaia este înrădăcinată în moravurile noastre, dar 10 bătăi în trei acte e prea mult, foarte mult chiar¹. Criticul conchidea totuși: „Deși găsim multe defecte în *D-ale carnavalului*, nu-i negăm însă cu totul meritul, nici acțiunea foarte vie, nici spiritul. În

¹ I. Gherea, *Caragiale fluierat*, în „Drepturile omului“, I, nr. 89, 24 mai 1885, p. 2.

orice caz, piesa d-lui Carageali este cu mult superioară enormei majorități a pieselor dramaturgilor noștri sentimentaliști¹.

Nu putem, firește, întocmi aici un „dosar“ complet al receptării piesei în epoca reprezentării ei în premieră și în anii următori. Există lucrări de istorie literară și de istorie a teatrului care oferă celor interesați o bogată informație asupra acestui subiect. Esențial este să relevăm că i se imputa, de către detractori, cu o pudibonderie filistină, trivialitatea (limbajului, situațiilor) și imoralitatea (conflictului, a situațiilor sufletești etc.), reproșuri la care se adăuga, chiar din partea unor admiratori ai celorlalte comedii ale lui Caragiale, contestarea realismului tipologiei prezentate. Piesei i se găsea uneori „scuza“ (implicit micșorătoare!) că era doar o „farsă“ fără pretenții. În epocă, despre chestiunea moralității și a trivialității în artă – cu referire specială la comediiile lui Caragiale – s-a pronunțat cu sagacitate, în termeni valabili în esență și astăzi, Titu Maiorescu, în articolul *comediile d-lui I.L. Caragiale* (1885). Însă chiar și Maiorescu care-l apăra pe dramaturgul Caragiale de neavenitele acuzații de imoralitate și vulgaritate, așeza *D-ale Carnavalului* mai prejos decât alte comedii ale aceluiași autor: „Valoarea va fi mai mare sau mai mică după însemnătatea mai mare sau mai mică a caracterelor prezentate, a conflictului, a situațiilor. Și în această privință am simțit și noi, ca toată lumea, diferența de valoare în diferitele comedii ale d-lui Caragiale; și noi credem, de exemplu, că *O scrisoare pierdută* este superioară farsei *D-ale carnavalului*“².

Exegeza avea să depisteze, în timp, în „farsa“ lui Caragiale semnificații mai profunde și mai „grave“. Acest proces de „redescoperire“ a piesei *D-ale carnavalului* s-a accentuat în special în ultimele trei decenii, în corelație cu evoluția

¹ *Ibidem*.

² Titu Maiorescu, *Comediile d-lui Caragiale*, în „Convorbiri literare“, XIX, nr.6, 1 septembrie 1885, p. 461.

sensibilității contemporane și pe măsura identificării unor noi unghiuri de lectură. Reproducem în cele ce urmează, *in extenso*, o foarte consistentă și strălucită interpretare a lui Florin Manolescu, care exploatează convingător referirea la „textul” realităților din vremea lui Caragiale, procedând apoi la relevarea unor sensuri existențiale majore:

„După cum se vede, în proporții diferite, oferta unei teme complexe, care privește standardul moral al unei lumi sau tehnicile rafinate prin care această lume poate fi controlată, se sprijină la Caragiale pe factologia colorată a temelor «ușoare», adulterul cu toate încurcăturile lui, anecdotica și stilul de viață al oamenilor de la «mahala» sau cultura de ziar, care dă tuturor evenimentelor și teoriilor celor mai complicate, dimensiunea faptului divers și adâncimea unor superstiții imposibil de combătut. Privite cu dispreț, elementele din circuitul culturii sau al literaturii triviale au fost până acum tratate cu superficialitate și considerate cel mult ca ingrediente pitorești de decor. În realitate, ele trebuiesc citite cu atenție și interpretate, căci la Caragiale, ca la toți scriitorii excepționali, *amănunțele* își dezvăluie adevărata lor funcție, numai în măsura în care sunt proiectate la un alt nivel al textelor, decât cel imediat vizibil.

Oferta multiplă, căreia îi corespunde de fiecare dată un sistem complex de relații intertextuale, poate fi mai ușor urmărită în *D-ale Carnavalului*, unde înainte de a se ajunge la semnificația morală a promiscuității sufletești, a minciunii și a împăcării, ca formă generală de viață, ceea ce se vede cu ușurință, stârnind împotrivirea spiritelor «bine educate» este spectacolul pitoresc al carnavalului popular și cazuistica ameitoare a teoriilor științifice degradate, care capătă pentru profani forța de convingere a unor mituri.

Curios este că deși a scandalizat atâta prin caracterul ei popular și frivol, înainte de a fi o metaforă, *carnavalul* a fost

una dintre cele mai realiste și mai accesibile teme ale epocii lui Caragiale. Dar dacă pe vremea lui C.A. Rosetti, în 1846, în timpul carnavalului «*toate clasele*» erau «*una*¹» și *balul mascat* ținea de stilul normal, în ceva mai mult de un deceniu, această formă de joc colectiv s-a diversificat, cunoscând o variantă populară, ca tipic spectacol al mulțimii, și o variantă «oficială», în sala Bossel sau în saloanele Teatrului Național.

În 1858, N.T. Orășanu a schițat o *Revistă a carnavalului sau cronica balurilor mascate*, în *Misterele mahalalelor*, oferindu-ne toate amănuntele din recuzita de mai târziu a piesei lui Caragiale:

«Avem, cu voia d-voastră, în anul acesta, opt baluri mascate, divizate de onorabila poliție în baluri de I-a, a II-a și a III-a ordină, sau baluri nobile, semi-nobile, baluri de societate și baluri de rând.

Balurile de întâia ordine sau nobile sunt: Balul din fosta sală Slatineanu, peste drum de biserica Sărindari, și balul din sala Bosel, peste drum de d-n Oteteleşanu.

Balurile de a doua ordine, sau semi-nobile sunt: balul de la Pomul verde (Hagi Tamizu sau Hanu roșu) pe ulița Moșilor și Herasca, lângă Sf. Apostoli, cu firma la drumul de fier (Eisenbahn).

Balurile de societate se dau numai în sala Bilcek, peste drum de școala militară, în același local unde în cele-alte zile găsești cafenea de Pesta.

Iar balurile de a III-a ordine sau balurile de rând, sunt: balul lui Ianoș [...] și balul lui Lukas, amândouă în grădina Cișmegiu, și balul la salcia pletoasă, pe ulița Flămânda, în vâpseaua de albastru»².

¹ C.A. Rosetti, *Jurnalul meu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974, p.87 (nota lui Florin Manolescu – n.ed.)

² *Idei pregătitoare asupra balurilor mascate din capitală*, N.T. Orășanu, *Misterele mahalalelor sau Cronica scandaloasă a orașului*, nr.6,

Din întâmplare, la balul de la Pomul Verde se pătrunde printr-o intrare care amintește de frizeria lui Nae Girimea și care apropie în chip spectaculos spațiul carnavalului de spațiul autentic al vieții:

„Închipuți-vă o intrare pe sub un gang, în care se află o odaie, iar în fața uliții o bărbierie care servă de garderobă»¹.

Pe vreme rea, cucoanele vin aici «*cu pantofii și ciorapii în legătură*» și aproape același lucru se întâmplă cu balul de la drumul de fier unde, «*la caz de noroaie*» damele sosesc în galoși sau, pur și simplu, «*sumese și desculțe*».

La balul de societate de la Bilcek, «*așezat în fundul curții hanului lui Vilacros*», se adună *modiste, neguțatori* din podul Mogoșoaiei, *juni gentilomi, cusătorese și damicele simțibile*, care consumă înghețate, ceaiuri și în «*partide de gastronomie*», *anghimohturi, snițele, jamboane, bere și mișmas* (vin cu borviz) sau *șvaiterches* (cașcaval de Elveția) fabricat la Brașov!

Paradigma carnavalului, cu ritualurile și incidentele lui sentimentale, apare și ea în reportajul lui N.T. Orășanu, indicând sub raport stilistic primul nivel important în care se înscrie și în care trebuie citit textul lui Caragiale:

Revista Carnavalului sau cronica balurilor mascate, Imprimeria Nifon Mitropolitul, București, 1858, pp. 6–7. Interesant este faptul că între N. T. Orășanu, scriitor din categoria autorilor de broșuri sau de reviste umoristice de mare circulație, și I.L. Caragiale există o relație asemănătoare cu aceea dintre poeții postpașoptiști (D. Dăscălescu, G. Crețianu, Al. Depărateanu, G. Baronzi, Gr. H. Granda și Eminescu [...]). În *Târgul cu idei sau Buletinul Cișmegeiului* (1857), *Misterele mahalalelor* (1857) și *Opere satirice* (1875), Orășanu anticipează personajele și repertoriul tematic al lui Caragiale, cafeneaua și berăria unde se discută politică, cochetele plimbându-se cu soții alături și amanții în spate, mutările de Sf. Dumitru și carnavalul, băieții de prăvălie, lipscanii care fură pe stăpân [...], ziaristii și seria nouă a personalităților electorale, triștii de gardiști [...]. (nota lui Florin Manolescu, reproducută de noi fragmentar – n.ed.)

¹ N.T. Orășanu, *Balul de la pomul verde*, în *op.cit.*, nr.7, p.1 (nota lui Florin Manolescu).

«Sala cuadrată, se iluminează de un policandel, în care ard doi funți de lumânări de stearină; orchestra compusă de doisprezece muzicanți din banda statului major militar, execută cu vioiciune danțurile obicinuite la noi, și danțatorii salt ca undele spumoase, fără a căta că scândurile podealei de jos nu se închei bine și că podeala de sus sau tavanul e prea jos lăsat. Când tace banda militară, lăutarii din scaune, care sunt cei mai buni, execută tot felul de cântece naționale, care încântă urechea românului neaș.

Din când în când se aude prin sală câte un chiot, câte o înjurătură, câte o palmă dată. Asta însă nu e nimic; cutare și-a bătut amanta căci a vorbit cu altul. Alt' dată doi inși se iau la ceartă, fiecare-și chiamă amicii săi, și vezi balul divizat în două tabere inemice; se înjură, se amenință, se bat, și omul de privighere al poliției[i], gonește pe cel mai aprins, câteodată și pe cel fără vină, și dupe ce se face această satisfacție, se împac cu toții, danțurile reîncep și urmează a se amuza până când se sfârșesc lumânările din policandel; atunci muzica începe marșul, unii se trag pe acasă, iar alții trec la birt jos și abia la zio plec d-aici cu capul amețit de osteneală și vin»¹.

Pentru a fi mai aproape de Caragiale, la G. Baronzi, în *Impresiuni din carnaval 1861*, un bărbat își urmărește prin mahalale soția mascată, care se duce la bal, o surprinde cu amicul și o iartă... pentru a patra oară. Iorgu Caragiale are și el o șansonetă comică, *Băcanul la bal masché sau O seară de Carnaval* (1865), apropieri se pot face și cu *Iașii în carnaval*, comedia lui Vasile Alecsandri, dar în genere, tot ce s-a întâmplat și s-a scris în această direcție, înainte de Caragiale, nu depășește valoarea unei indicații de recuzită și de regie și, cel mult, nivelul unui început de sens existențial. În același timp, toate aceste fragmente dovedesc că în jurul comediei lui

¹ *Ibidem*, pp. 2–3 (nota lui Florin Manolescu – n.ed.).

Caragiale există un text mai larg, cu care *D-ale Carnavalului* stabilește un prim sistem de legături intertextuale și pe care ar fi o eroare să-l ignorăm. Depinzând de sistemul de norme culte al seriei literare din care făcea parte *Junimea*, observația lui Maiorescu în legătură cu lipsa de pretenții a comediei lui Caragiale se potrivește mai degrabă textului mare a epocii, căci în *D-ale Carnavalului*, în mulțimea amănunțelor «frivole», ușor de recunoscut și despre care s-a spus că nu depășesc valoarea agitației groțești din *comedia dell'arte*, dramaturgul a introdus o semnificație care face ca textul să se ridice cu mult peste condiția unei farse obișnuite.

Aceeași este funcția *teoriei lui Matei*, care este aplicată de Caragiale nu numai măselelor bolnave ale Catindatului, cum s-ar crede la prima vedere, ci și celorlalte personaje din text.

În perioada în care s-a jucat *D-ale Carnavalului*, teoria lui Cesare Mattei, copios deformată de Catindat și de colegul acestuia de la percepție, a fost una dintre cele mai populare teme ale publicisticii cotidiene, la concurență cu îngrozitorul cutremur din Spania sau cu evenimentele din Afganistan. Cei câțiva medici care au aplicat în București noua metodă electro-homeopatică au devenit în scurt timp un fel de tămăduitori biblici, asediați, în adevăratul înțeles al cuvântului, de mulțimea pacienților exaltați. La începutul anului 1885, mai multe grupuri de români au organizat un fel de pelerinaje la reședința din Bologna a medicului italian și există o broșură în care contele relatează, în stilul patetic al romanelor de mistere, cum o româncă ar fi încercat să-l otrăvească, pentru a intra în posesia secretului de fabricație al miraculoaselor sale *electricități*. În paginile lor de publicitate, *Românul*, *Reforma* sau *Poporul* fac reclamă medicamentelor lui Mattei, Duiliu Zamfirescu îi recomandă la un moment dat, mai în glumă, mai în serios, lui Maiorescu să-și trateze și el urechea bolnavă prin electro-homeopatie, iar directorul ziarului

Poporul, N. Bassarabescu, publică în aprilie 1885, cu câteva zile înainte de premiera comediei lui Caragiale, un articol detaliat despre *Medicina Matei*:

«Omeopatia pare a fi medicina viitorului. Lumea aleargă după bobitele comtelui Matei, ca cum s-ar întrece la porțile raiului.

Nu este fără cuvânt aceasta. Efectele acestor bobite în cele mai multe cazuri sunt miraculoase.

De aceea doi din medicii noștri, cari au adoptat în tratamentul bolnavilor remediile Mattei, d-rul Drasche și d-rul Popovici, sunt la mare căutare de dimineța până seara.

Când e vorba despre veteranul Drasche, al cărui nume este mai popular decât al unui suveran, grație generozității cu care el a îmbrățișat pe toți bolnavii săraci, la modesta sa locuință (hotel Avram din strada Bibescu-Vodă) poliția s-a văzut obligată a pune gendarmi, spre a ține ordine la intrare, și cu toate astea tot se întâmplă scandaluri, atât de mare este numărul celor ce caută a-l consulta»¹.

Pentru Catindat, *metoda lui Matei*, din expoziția piesei, a devenit un panaceu miraculos prin care pot fi rezolvate toate suferințele muritorilor de rând, și în ciuda aparențelor de întâmplare episodică sau de *gag*, modul acesta de a tranșa problemele vieții cu ajutorul sofisticicii din circuitul oral reprezintă al doilea sistem important în care textul lui Caragiale trebuie citit.

În primul moment, Iordache se arată sceptic în fața explicațiilor Catindatului, pe care le numește «mofturi italienești» și cărora le contestă orice valabilitate:

¹ N. Bassarabescu, *Medicina Matei*, în „Poporul“, nr. 612, 2–3 aprilie 1885, p.2. În nr. 677, din 15, 16 aprilie, se apreciază „la peste 200 bolnavi“ numărul celor care „stau în toate diminețile la ușa doctorului Draș...“ (nota lui Florin Manolescu – n.ed.)

«Fugi, d-le, cu superstițiile italienești... Îmi pare rău de d-ta, om tânăr!... Bine, d-ta nu vezi cum e naturelul la toate, că trebuie să aibă o bază, măcar cât de mică, dar să fie bază. Ce nu are bază cum poate să fie naturel? ori să-mi spui d-ta că Matei ăla al d-tale – că eu nu-l cunosc – te-a învățat adică să mergi prin ploaie fără umbrelă și să zici, numai așa la un capriț, că e soare... și să nu te ude... Auzi d-ta mofturi italienești!»¹.

În realitate însă, până la sfârșitul piesei, Iordache se va convinge de eficiența metodei lui Matei și de faptul că, într-adevăr, *naturelul* poate exista fără nici o bază și că, în certe împrejurări, oamenii pot merge prin ploaie susținând că e soare, «*numai așa la un capriț*». Căci să nu uităm, Nae Girimea nu este doar frizer, ci și *doftor de bătături și sub-chirurg*, ca Cesare Mattei în imaginația Catindatului, și Pampon, Crăcănel, Mița și Didina devin în grade diferite pacienții subchirurgului și ai lui Iordache, «*calfă la Girimea*».

Critica mai veche (și mai ales Gherea) s-a străduit să descifreze în litera lui deznodământul din *D-ale Carnavalului*, reproșându-i lui Caragiale faptul că a dezlegat firele acțiunii în culise și nu pe scenă, împreună cu spectatorii și eroii, cum se întâmplă de obicei. Dar nu decurge tipul acesta de mistificare dramaturgică din «*metoda Matei*» și nu este mai important să constatăm efectul «electro-homeopatic» al unor explicații presupus ingenioase, decât să știm ce le-a spus *exact* Nae Girimea următorilor săi? Credibilitatea unor teorii depinde nu numai de natura argumentelor propriu-zise, ci și de contextul în care acestea sunt susținute și adesea oamenii sunt constrânși de împrejurări să ia drept adevăr, propria lor dorință din imaginație sau, și mai rău, imaginația celor mai puternici decât el. În *D-ale Carnavalului* Iordache, Nae Girimea și Pampon sunt obligați, din interes, să accepte

¹ *D-ale Carnavalului*, în *Opere*, I (1959), pp. 236–237. (nota lui Florin Manolescu – n.ed.).

lotăria Ipistatului, Mița trebuie să-și facă o *carieră* și de aceea nu poate renunța la Crăcănel, Didina are și ea nevoie de Pampon, care la rândul său nu vrea să renunțe la Didina. Pentru o clipă, Mița, Didina, Crăcănel și Pampon au trăit orgoliul unei răzbunări sentimentale și al refuzului unei promiscuități sufletești din ce în ce mai mari. Toți sau arătat a fi *turbați*, Crăcănel a vrut să-l rupă cu dinții pe Bibicul, Mița a vrut să arunce cu *vitriion englezesc* și apoi să se omoare cu briciul în frizeria lui Nae, iar Pampon a mers cel mai departe cu nevoia de răzbunare, aplicând palme servitoarei Didinii și un început de corecție bietului Crăcănel. În actul I Mița și Pampon au jurat să se răzbune împreună, iar la începutul actului III, Crăcănel, Pampon și Catindatul au spart ușa frizeriei lui Nae Girimea. Dar clănțanitul aluziv al foarfecelor din finalul piesei are efect nu numai asupra măselelor Catindatului, ci și asupra celorlalte personaje, care ar putea să rostească aceeași replică, într-un glas: «*Mersi, neică, mi-a trecut!*»¹.

Comedia *D-ale Carnavalului* a cunoscut, în cursul celor 115 ani care au trecut de la premieră, numeroase versiuni scenice, corespunzătoare cu evoluția gustului teatral, a stilului actoricesc și regizoral, a orizontului de așteptare al publicului. Menționăm doar două montări, memorabile, din ultima jumătate de veac: pe cea din 1950, la Teatrul Național din București, în regia lui Sică Alexandrescu (interpreți: Niki Atanasiu – *Nae Girimea*; Al. Giugaru – *Pampon*; Gr. Vasiliu-Birlic – *Crăcănel*; Radu Beligan – *Catindatul*; Marcel Angelescu – *Iordache*; Cella Dima – *Didina*; Maria Voluntaru, Carmen Stănescu – *Mița* ș.a.) și pe cea din 1966, la Teatrul Municipal „Lucia Sturdza Bulandra” din București, în regia lui

¹ Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, București, Editura Cartea Românească, 1983, p. 144–148 (notele lui Florin Manolescu, cu, bineînțeles, altă numerotare decât cea utilizată de noi aici, se află în *op.cit.*, p. 343–345).

Lucian Pintilie (în distribuție: Octavian Cotescu – *Nae Girimeia*; Toma Caragiu – *Pampon*; Marin Moraru – *Crăcănel*; Aurel Cioranu – *Catindatul*; Ștefan Bănică – *Iordache*; Gina Patrichi – *Didina*; Rodica Tapalagă – *Mița*, etc).

Tot Lucian Pintilie a realizat, după un scenariu pe care l-a elaborat el însuși pe trama piesei *D-ale carnavalului*, cu insidii consistente din alte scrieri ale lui Caragiale (monologul *1 Aprilie*, unele schițe etc.), filmul artistic de lung metraj *De ce trag clopotele, Mitică?* Realizat în 1980, filmul a fost „oprit” de oficialitatea din epocă și a putut fi difuzat de-abia în 1990 (scenariul a fost publicat în volumul Lucian Pintilie, *4 scenarii literare*, București, Editura Albatros, 1992, p. 161–254).

(p. 341)

NĂPASTA

DRAMĂ ÎN DOUĂ ACTE

A apărut, întâi, în „Convorbiri literare”, XXIII, nr. 10, 1 ianuarie 1890, p. 817–880, „dramă în două acte” dedicată „Doamnei Ana T. Maiorescu”. Reluată parțial în „Generația nouă”, II, nr. 2, februarie 1890, p. 54–56 (scenele I și II din actul II). În același an este tipărită în volum: *Năpasta*. Dramă în două acte de I. L. Caragiale. București, IG. Haimann, Librar-Editor, 1890, 88 p. Este păstrată dedicația din „Convorbiri literare”. Pe o pagină se menționează: „Reprezentată pentru prima oară în București, la 3 februarie 1890 pe scena Teatrului Național”. Sunt notate personajele piesei și distribuția de la premieră:

„Persoanele

Dragomir, cârciumar Dd. Gr. Manolescu
 Gheorghe, învățătorul satului C. Mărculescu
 Ion, ocnaș C. Nottara
 Anca, soția lui Dragomir Dna A. Romanescu
 Câțiva oameni. – Într-un sat de munte“.

Retipărită în *Teatru*, vol. I, Iași, Editura Librăriei Frații Șaraga, 1894, p. 1–82. Introdusă de autor în sumarul volumului *Teatru. Opere complete*, București, Minerva, 1908, p. 216–292. Reprodușă în *Opere* VI (1939), p. 251–298 și în *Opere*, I (1959), p. 323–381.

Textul de bază în volumul din 1890.

Punctul de pornire al dramei *Năpasta* pare a se afla într-o excursie făcută de Caragiale, împreună cu prietenul său, I. Suchianu, și cu încă doi profesori în județele Argeș și Vâlcea, unde dramaturgul era revizor școlar, deci cu vreo cinci ani înaintea scrierii piesei: „Între Pitești și Curtea de Argeș ne-am oprit la un sat Tigveni, pe malul Topologului. La drum un fel de cârciumă-han. Intrăm înăuntru, ca să ne mai răcorim; o față vine să ne servească, o față de o frumusețe așa de desăvârșită, că nu ne puteam lua ochii de la dânsa, era cât p-aci să ne încurcăm acolo, dacă nu venea vizitiul să ne spuie că trebuie să ne grăbim, ca să ajungem pe lumină la Curtea de Argeș, căci noaptea nu-s tocmai sigure drumurile pe aici.

Când am ajuns afară, mai mulți flăcăi din sat așteptau, se vede, să ieșim noi, ca să intre ei. Caragiale, tot sub impresia din cârciumă:

- Măi, da frumoasă față aveți voi la cârciuma voastră!
- Ei, boierule, pentru fata asta o să se facă moarte de om.

Acest scurt dialog e origina *Năpastei*. El, om de teatru, a și văzut în vorbele flăcăului tema unei drame de la țară¹. Profesorul I. Suchianu mai menționează faptul că, după căderea piesei *D-ale Carnavalului*, I. L. Caragiale „se ocupă timp de vreo patru ani și cu drama, care-l obseda de atâta vreme, și cu o comedie nouă, cu tema: *Jupân Dumitrache în generația următoare*: doctor în drept de la Paris, avocat repede celebru, om politic ales deputat în opoziție, tribun talentat;

¹ I. Suchianu, *op. cit.*, p. 17–18.

copiii crescuți cu guvernante străine, nici urmă de cherestegiu. Numai după planul sumar ce mi l-a comunicat, vedeam deja ce operă ne pregătește, și de aceea am stăruit cât am putut ca să înceapă mai bine cu comedia. Ca să scape de gura mea, mi-a promis că are să se ocupe în același timp cu amândouă; a început însă cu drama, iar comedia a rămas în stare de proiect până a murit“.¹

Piesa a fost definitivată după demisia sa din postul de director general al Teatrului Național (5 mai 1889). În luna decembrie totul era gata și, ca de obicei, a fost citită de autor în unele cercuri de prieteni. Al. G. Florescu, cronicarul de la „L'Indépendance roumaine“, își amintea, după premiera dramei: „Am avut rara fericire de a asista, înaintea reprezentației, la o lectură aproape secretă a *Năpastei*. Lectura aceasta, făcută de autorul *Scrisorii pierdute* cu o voce caldă și vibrantă, impresionase auditoriul și noi înșine îi simțisem efectul, cu toate rezervele mintale pe care buna creștere ni le impunea în acel moment. Piesa plăcuse așadar, și primirea mai mult decât măgulitoare, din partea unui public de salon, îngăduia să se prevadă, din partea publicului teatral, o primire cel puțin tot atât de măgulitoare“². Piesa va fi citită și la o serată literară a dlui Maiorescu“³. Nici nu se putea altfel, deoarece drama va fi publicată în „Convorbiri literare“. G. Ionescu-Gion se frământa, la sfârșitul anului 1889, cu întrebarea dacă I. L. Caragiale și-a pus în cui „*sa bonne plume... de Tolède*“: „Talentul adevărat implică productivitate, muncă *à jet continu*. Or Caragiale va fi având ceva malițios junimist, o fi ținând-o în cartoanele de marochin, pentru a ne dospî pe noi în

¹ *Ibidem*, p. 18.

² A.G.F., *Năpasta*, drame en 2 actes de M. J. Caragiale, în „L'Indépendance roumaine“, 6/18 februarie 1890, p. 157.

³ Interim, *Curierul teatrelor*, în „Fântâna Blanduziei“, I, nr. 13, 24–31 decembrie 1889, p. 4.

așteptări de frământare¹. Numai peste câteva săptămâni, curiozitatea lui Gion era satisfăcută și știrea se grăbea s-o aducă la cunoștință opiniei publice: I. L. Caragiale „a isprăvit o nouă piesă teatrală, intitulată *Năpasta*“². Foarte curând, o altă veste: „Piesa dlui Caragiale, *Năpasta*, fiind primită de Comitetul teatral, se va pune curând în repetiție“³. Noutatea se răspândește și tot mai multe ziare și reviste („La liberté roumaine“, „Biblioteca familiei“) își informează cititorii despre noua scriere a lui Caragiale. Știrea ajunge până și în „Gutinel“ din Baia Mare⁴. Ziarul „Constituționalul“ din București face loc și unui calambur: „Caragiale ducându-se pe la Teatru, acum câtva timp, un membru din comitet l-a întrebat:

– Ce piesă ne dai?

– *Na p-asta!* îi răspunse Caragiale, scoțând noua sa dramă din buzunar⁵.

Pe la sfârșitul lunii ianuarie 1890, piesa intră în repetiții. Ziarele se străduiesc să furnizeze știri de la Teatrul Național. În „România“, din 20 ianuarie, se dă și distribuția, peste câteva zile precizându-se că repetițiile cu *Năpasta* încep „azi“⁶. Aceleași vești în „Bucarest“ (26 ianuarie) și în „La liberté roumaine“ (2 februarie). Ziarul „Lupta“ se grăbește să anunțe chiar ziua premierei, în 25 ianuarie, adăugând și o apreciere: „După câte ni se spune, această piesă va avea un mare succes“⁷.

¹ Gion, *Cronică teatrală*, în „Românul“, XXXIII, 25 noiembrie/7 decembrie 1889, p. 1241.

² *Ultime informațiuni*, în „Românul“, XXXIII, 18/30 decembrie 1884, p. 1331.

³ *Idem*, 1/13 ianuarie 1890, p. 43.

⁴ [Anunț], în „Gutinel“, Baia Mare, II, nr. 2, 11 ianuarie 1890, p. 4. Știre identificată de Dan C. Mihăilescu.

⁵ Mireille, *Din carnet*, în „Constituționalul“, I, 11 februarie 1890 p. 3.

⁶ *Știri teatrale*, în „România“, VII, nr. 17 (1670), 23 ianuarie 1890, p. 2.

⁷ *Informații*, în „Lupta“, VII, nr. 1030, 20 ianuarie 1890, p. 3.

Premiera va avea loc sâmbătă, 3 februarie 1890. Conducerea Teatrului Național avu inspirația să cupleze spectacolul *Năpasta* de I. L. Caragiale cu *Violeniile lui Scapin* de Molière¹. Totul era pregătit ca pentru un mare succes. În „Constituționalul“ se scrie: „Astă-seară prima reprezentațiune a frumoasei drame *Năpasta* a dlui I. Caragiale. Evenimentul acesta literar ia proporțiile unei adevărate solemnități artistice“². Dar n-a fost să fie așa, pentru că în ziarul „România“ se conchidea: „piesa a lăsat cu desăvârșire rece publicul“³. I. Suchianu, prietenul său, consemna: „La reprezentarea ei [a *Năpastei*], publicul obicinuit cu tipurile vii, reale, din teatrul lui de mai înainte, a rămas nelămurit și de genul nou dramatic și de lipsa de naturalitate a acțiunii și a tipurilor din ea, care nu erau de la noi. [...] Piesa n-a fost fluierată, dar aproape nu s-a mai jucat și de-atunci a părăsit el un gen literar în care a fost fruntaș“⁴. Piesa a plăcut unor elite intelectuale, dar nu marelui public. Drama fu apreciată de P. P. Carp, dar dis plăcu lui Duiliu Zamfirescu. T. Maiorescu explica insuccesul spectacolului prin nepregătirea publicului și slaba interpretare a actorilor: „nici publicului nu i-a plăcut: la prima reprezentare a căzut, sau *à peu près*. A fost și prost jucată“⁵.

Peste ani, actrița Aristizza Romanescu rememora: „În *Năpasta* m-am întâlnit cu *cel mai mare nesucces* din cariera mea, nesucces de care sunt vinovată, pentru că-l prevedeam și nu m-am dus spre el decât pentru că autorul, de câte ori i-l prevedeam, îmi răspundea: «n-am cui să-l dau», cuvinte blestemate cu care mi s-a dat de multe ori în cap. Ca culme,

¹ Cf. *Cronica spectacolelor*, în „Voința națională“, VII, nr. 1608, 4/16 februarie 1890, p. 3.

² *Informațiuni*, în „Constituționalul“ I, nr. 183, 4/16 februarie 1890, p. 2.

³ *Știri teatrale*, în „România“, VII, nr. 27, 6 februarie 1890, p. 2.

⁴ I. Suchianu, *op. cit.*, p. 18–19.

⁵ BAR, S 40(4)/XV. Scrisoare din 8/20 ianuarie 1890.

critica, în frunte cu dnii Maiorescu și Carp, – contra cărora îmi luase apărarea Odobescu, – susținea că piesa a căzut din pricina mea. Nu e vorba, m-am consolată cu timpul, când am văzut că piesa are aceeași soartă, oricine ar juca pe Anca. În contrast cu mine, Manolescu din Dragomir și Nottara, din Ion Nebunul, au făcut două mari creații¹. Corul criticii era tot mai potrivit, culminând cu cronicile semnate Arutnev [Ventura, citit invers], din „Adevărul”: „Anca nu e o țărăncă română, ferească Dumnezeu! Este ea oare o țărăncă oarecare, rusă, franceză sau germană? Nu!”². Doar cu o săptămână înainte, în „Timpul” se spunea cam în același ton: „Nu sunt români țărani dlu Caragiale, doamne ferește: sunt *muscali*. Muscal e Dragomir, muscăloaică e Ana, și Nebunul tot muscal este”³. Curioasă îngemănare de păreri dintre „Adevărul” și „Timpul” în privința piesei lui Caragiale. Erau idei care anunțau evoluții aberante în viitor. Gion rămăsese aproape singur în apărarea *Năpastei*: „Caragiale devine cel dintâi autor dramatic român – autor dramatic în tot ce înțelesul modern al acestui cuvânt comportă cu talent, analiză, cunoștințe și *ficelles*, adică convențiunea necesară artei dramatice de azi”⁴. Totuși, în „Românul” a trebuit să se consemneze, la a treia reprezentare: „sala a fost goală, parcă era o repetiție generală”⁵. În plină dezbateră critică despre *Năpasta*, cu păreri contradictorii, un oarecare *Bran* semnează o ciudată scenetă în revista „Biblioteca familiei”, intitulată *După Năpasta. Comedie logică și psihologică*

¹ Aristizza Romanescu, *30 de ani. Amintiri*, București, Sococ, 1904, p. 255–256.

² Arutnev, „*Năpasta*”, *dramă în două acte de I. L. Caragiale*, în „Adevărul”, nr. 443, 12–13 februarie 1890, p. 2 (Cronica dramatică).

³ Ges., „*Năpasta*”, *dramă în două acte de I. L. Caragiale*, în „Timpul”, nr. 67, 8 februarie 1890, p. 3.

⁴ Gion, „*Năpasta*” *de I. L. Caragiale*, în „Românul”, 9/21 februarie 1890, p. 182.

⁵ *Știri teatrale*, în „Românul”, 12/24 februarie 1890, p. 194.

într-o singură scenă, „savuroasă parodie după discuțiile, din presă în jurul spectacolului și al dramei caragialiene”¹.

Când totul părea tranșat, un tânăr din Iași se aruncă, în „Lupta” lui G. Panu, în apărarea *Năpastei*. El se ocupă cu prioritate de textul piesei, imputând criticilor că „au judecat opera în loc s-o explice”, socotind nedemn de a vâna „mici neajunsuri în operele de artă superioare”: „Orice s-ar zice, adâncimea psihologică ce caracterizează piesa lui Caragiale, o pune între cele mai bune dintre operele noastre dramatice”². La câteva săptămâni de la cronică sa de debut, N. Iorga are surpriza de a primi, prin intermediul lui Petre Missir, de la I. L. Caragiale însuși volumul *Năpasta*, recent apărut, cu următoarea dedicație, cel puțin măgulitoare pentru un tânăr de 18 ani: „Criticului inteligent și conștiințios, care a binevoit, ca un om rar ce este, întâi să citească *Năpasta* și să cugete asupra ei și apoi s-o critice”. Tânărul critic era laudat, în ziarul lui Petre Missir, „Era nouă”, pentru gestul său de a-și deschide „cariera de publicist cu un studiu asupra *Năpastei*”³.

Detractorii erau mai numeroși, dar cei ce-l apărau pe Caragiale erau intelectuali distinși, de calitate. O excepție făcea Duiliu Zamfirescu care, în scrisori trimise lui Maiorescu, respingea *Năpasta*: „Iar din toată piesa îți rămâne un simțământ de răceală umedă. Nici o emoțiune, nici o vibrație caldă”⁴. Titu Maiorescu are prilejul să-și afirme tranșant atașamentul față de piesă: „*Năpasta* lui Caragiale? D-tale nu ți-a plăcut – mă

¹ Textul a fost semnalat pentru prima oară, publicat și comentat de Rodica Florea în „Revista de istorie și teorie literară, nr. 2–3, 1980. Reluat, de distinsa cercetătoare, în antologia critică, *I. L. Caragiale în conștiința contemporanilor săi, ed. cit.*, p. 170–174. Pseudonimul *Bran* este identificat a aparține lui Paul Gusty.

² N. Iorga, *Năpasta*, în „Lupta”, VII, nr. 1054, 18 februarie 1890, p. 1.

³ „Era nouă”, Iași, nr. 21, 25 februarie 1890, p. 4.

⁴ BAR, S 88(27)/XVIII. Scrisoare din Roma, datată ianuarie 1890.

așteptam la așa ceva. Mie mi-a plăcut grozav de mult, și lui Carp, și lui I. A. Cantacuzin și etc. etc. Dar ai să fii pus pe gânduri: nici publicului nu i-a plăcut. [...] Va să zică ai ajuns în halul publicului?! – Eu rămân în halul și în halatul meu. Vorba lui Lucanus (Pharsalia, I, 128): „*Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni*”¹.

La o lună de la premieră, *Năpasta* este scoasă din repertoriul Teatrului Național, numai după patru reprezentații. Șerban Cioculescu va observa că „până la sfârșitul primului război mondial, ea a rămas la coada repertoriului caragialean”².

Un moment important în dosarul critic al *Năpastei* îl constituie cele două ample articole din *Studii critice: O făclie de Paști și „Năpasta”* (vol. 1) și *Criticii noștri și „Năpasta”* (vol. 2). În afară de polemica cu Adolf Last și Grigore I. Alexandrescu, criticul de la „Contemporanul” abordează și problema influenței scriitorilor ruși: „Criticii lui Caragiale, căutând explicarea unui fenomen așa de ciudat: metamorfoza unui scriitor de comedii în scriitor de drame, au dat și peste o cauză, în parte cel puțin adevărată – anume: influența scriitorilor ruși și mai ales influența operei genialului Dostoievski, *Crimă și pedeapsă*. Faptul e întrucâtva adevărat; dar cele mai multe din explicațiile și considerațiile lor ne par cu totul greșite. [...] În drama *Năpasta*, [Caragiale] zugrăvește o altă stare sufletească: groaza care cuprinde sufletul după o crimă comisă, remușcarea și frica ispășirii acestei crime. Subiectul e mai apropiat de Dostoievski, e mai același ca în *Crimă și pedeapsă*. Este oare aici un plagiat, cum păreau a zice unii critici? Nimic mai greșit. *Năpasta* e o lucrare originală a lui Caragiale”³. El va fi criticul care a revelat că *Năpasta* e o „dramă psihologică”.

¹ BAR, S 40(4)/XV. Scrisoare din 8/20 ianuarie 1890.

² Șerban Cioculescu, *Caragialiana*, București, Editura Eminescu, 1987 p. 193.

³ *Studii critice*, vol. II, 1891, p. 39.

La începutul secolului, un anume Caion inițiază o diversiune, inventând o piesă a unui autor maghiar, Kemeny István, pe care ar fi plagiat-o Caragiale în drama *Năpasta*. Cum această acuzație este respinsă se forțează, la sugestia lui Macedonsky, confruntarea zadarnică a *Năpastei* cu *Puterea întunericului* de Tolstoi.

Faptele și actele răsunătorului proces din anii 1901–1902 sunt prea bine cunoscute în istoria literaturii române. Trimitem la o carte, *Procesul Caragiale–Caion*, apărută, în 1998, la Editura Muzeul Literaturii Române. Aici cititorii vor afla, pe larg, dezbaterile procesului de calomnie intentat de I. L. Caragiale, cu pledoariile lui Barbu Ștefănescu Delavrancea, publicate încă din anul 1924, în colecția „Biblioteca marilor procese“.

În fișierele Bibliotecii Academiei Române se găsește un volum de I. L. Caragiale: *Fausses accusation* (*Năpasta*). Drame en deux actes. Traduit du roumain par O. Neuschotz de Iassy. Craiova, Ralian et Ignat Samitca, f.a., 85 p. Traducerea a fost făcută în 1897 și tot el a încercat spectacolul, fără succes, cu piesa lui Caragiale la Teatrul L'Oeuvre din Paris¹.

Câteva date mai puțin cunoscute din dosarul *Năpastei* aduc mărturia unei întâlniri *sui-generis* Caragiale–Tolstoi la Paris. Puternicele lor drame, *Năpasta* și *Puterea întunericului*, în independența lor relativă, pătrundeau pe scenele europene. *Năpasta* era tradusă și montată, în 1902, la Berlin, Leipzig și Budapesta. *Puterea întunericului* văzuse, pentru prima oară, luminile rampei în Franța, la Teatrul „Antoine“ din Paris, unde va cunoaște o serie de reluări.

În ziua de 9 iunie 1902, în ziarele *Epoca* din București și *Evenimentul* din Iași, erau publicate știri din presa franceză, conform cărora, la același Teatru „Antoine“, doamna Hortense

¹ Cf. Albert Prahoveanu, *Caragiale la Paris*, în „Adevărul“, IX, 3 martie 1897, p. 2.

Pasquier a depus traducerea piesei *Năpasta (Fatale injustice)*, în vederea reprezentării. Inițiativa era, desigur, a experimentatului director al teatrului parizian. Ziarele franțuzești au consemnat evenimentul. Unul din cotidiene, *La Paix*, publică și o dare de seamă elogioasă asupra dramei, semnată Ivan Svoivod, corespondentul revistei *Listok* din Petersburg, cunoscut ca un specialist în literaturi est-europene. Redactorul de la *Evenimentul* preciza că articolul lui Ivan Svoivod a fost reprodus și de alte reviste din Paris. În „Epoca“ din București este tradus integral.

Corespondentul revistei petersburgheze a citit piesa în traducere, rămânând cu o impresie deosebită, numind-o „o capodoperă dramatică română“. Cine era traducătoarea? Hortense Pasquier era fiica maiorului Lupașcu din Iași, căsătorită cu Léon Pasquier din Paris. Ea adusese și va aduce frumoase servicii literaturii române, traducând *O făclie de Păste* de I. L. Caragiale, romanul *Brazi și putregai* de N. Xenopol, poezia *Noi vrem pământ* de G. Coșbuc, fragmente din *România pitorească* și poezii de Al. Vlahuță, un eseu al lui Gusti despre filozoful Vasile Conta. Era colaboratoarea permanentă a periodicelor *Revue d'Europe*, *Revue libre*, *Le Mouvement socialiste*, *La Renaissance latine*, *Revue littéraire des femmes*.

E de presupus că Ivan Svoivod frecventa aceleași cercuri. Dornic să afle amănunte despre piesă și autorul ei, el face o vizită distinsei noastre compatrioate, care, „în mod foarte amabil și chiar confraternel – zice corespondentul de la *Listok* – mi-a vorbit de dramă, de subiectul său“. Relatând pe larg subiectul *Năpastei*, Ivan Svoivod o socotește o dramă de psihologie socială modernă, plasând pe Caragiale în rândul marilor scriitori contemporani: Tolstoi, Ibsen, Björnson și Sudermann.

Autorul articolului din revista *La Paix* face o surprinzătoare apropiere a dramei lui Caragiale cu romanul *Învierea*, nu cu

Puterea întunericului, cum ne-am fi așteptat: „Pentru noi rușii, subiectul dramei, amănuntele deznodământului ei posedă un interes cu atât mai tipic cu natura țaranului rus, și nu mă îndoiesc că unul din teatrele noastre moderne se va însărcina cu reprezentarea ei, de pildă acela al doamnei Javorskaia (printesa Bariatinsky), care corespunde Teatrului Antoine, cu specialitatea de a înfățișa publicului petersburghez capodoperile deosebitelor națiuni, tratând problemele psihologice și sociale contemporane. Dna Javorskaya, care este o actriță de primul ordin în interpretarea rolurilor pasionate și psihologice, ar reda minunat pe femeia suferindă din drama românească“.

Ivan Svoivid observă cu pertinentă calitățile *Năpastei* ca piesă de teatru, autorul român fiind – cum bine se știe – un maestru al spectacolului scenic: „Ceea ce constituie meritul particular al acestei drame, merit mai puțin atins de mai multe din operele marilor scriitori citați mai sus, e faptul că acțiunea nu pierde nici un moment caracterul ei dramatic activ pentru a cădea în domeniul abstract al considerațiilor filozofice“.

Dar, în ciuda tuturor anunțurilor, piesa nu va vedea curând luminile rampei. Pregătirile pentru premieră sunt întrerupte de un scandal de presă. În toamna anului 1903, la Teatrul Odéon din Paris se prezintă o piesă *Idiotul*, care se dovedește curând a fi doar o traducere a dramei *Năpasta* de Caragiale și însușită de autorul francez André de Lorde, dramaturg de oarecare notorietate. Cronicarii teatrali parizieni, care lăudaseră spectacolul cu *Idiotul* („o dramă puternică, emoționantă, mișcătoare“, „puternic aplaudată“) nu mai conțineau cu relatările despre noul plagiat. Ziarele franceze acordau spații largi afacerii, publicând scrisori de protest ale unor români rezidenți la Paris, cum sunt, de pildă, cele din *Le Journal* ale lui Ștefan Nisipeanu sau Const. C. Brăescu, fost secretar literar al Teatrului Național din București. Ei și alții,

vizionând spectacolul, atestă că se aflau în fața unui plagiat, îndemnând publicul francez să-și cumpere, pentru confruntare, traducerea lui O. Neuschotz din Iași, ce se găsea de vânzare la Librăria Larousse, pe Rue des Écoles. André de Lorde este nevoit să răspundă, recunoscând că s-a folosit de adaptarea unei „povești dramatice în două părți“, intitulată *Anca*, în limba germană. El a mai spus că, înainte de reprezentarea piesei *Idiotul*, a publicat o notă în presă prin care atrăgea atenția că „subiectul piesei era foarte popular în literatura română“.

Întreaga dezbatere a fost larg oglindită în presa românească. Cronicari de seamă ai publicațiilor noastre, printre care G. Panu, Ilarie Chendi, Ion C. Bacalbașa ș.a., și-au spus cuvântul în această afacere. Acesta din urmă, în ziarul *Epoca*, din 23 octombrie 1903, scria nu fără oarecare amărăciune: „A fost ceva fatal cu piesa asta. Dacă nu s-a putut dovedi că *Năpasta* e un plagiat, se dovedește că *Năpasta* e plagiată“. Și, într-adevăr, numai cu un an în urmă, în dosarele Curtii cu jurați din București, fusese depusă traducerea, oficializată de Ministerul de Externe, a piesei lui Tolstoi, *Puterea întunericului*. Pe baza ei, Barbu Delavrancea apăruse cu strălucire originalitatea dramei *Năpasta* a lui I. L. Caragiale.

Cele două opere se întâlneau în aceeași vreme la Paris, intrând într-un dialog fertil. Spectacolul cu *Puterea întunericului* la Teatrul Antoine a trezit interesul directorului acestei scene pentru o dramă din sud-estul european explorând aceeași lume țărănească. Ivan Svoivid sconta, prin punerea în scenă a piesei lui I. L. Caragiale, ca unele dificultăți de înțelegere a dramei tolstoiene să fie depășite, complexitatea sufletească a personajelor izvorând dintr-un mediu latin fiind mai accesibile spiritului francez.

Chiar dacă nu ne vom hazarda să considerăm – cum spunea un venerabil critic – că „nedreapta și năpăstuita *Năpasta* relevă un stadiu mult mai avansat în dramaturgie decât

momentul Ibsen“, sau că „alături de teatrul lui Tolstoi și al lui Strindberg“ ar prevesti creația scenică de avangardă, trebuie să recunoaștem în drama lui Caragiale multe elemente noi, deschizătoare de drumuri în literatura română.

Năpasta este, însă, și un prag spre nuvelele populare din ultima perioadă de creație a lui Caragiale, evocând „o lume colorată, antonpanescă, sud-est-europeană, saturată de credințe și superstiție“. De fapt, natura și funcționalitatea credinței constituie deosebirea esențială dintre *Puterea întunericului* și *Năpasta*. O afirmă și Barbu Delavrancea în pledoaria sa la nefericitul proces din 1902.

(p. 407)

O SOACRĂ

FARSĂ FANTEZISTĂ ÎNTR-UN ACT

A apărut prima dată, fragmentar, în „Evenimentul literar“, I, nr. 10, 21 februarie 1894, p. 2–3 (scenele V și VIII), cu titlul *Soacra. Piesă inedită într-un act*; în volumul *Teatru*, II (1894), p. 177–214. Inclusă în edițiile: *Opere*, VI (1939), p. 441–469; *Opere*, I (1959), p. 485–521 (*Addenda*).

Textul de bază este cel din *Teatru*, II (1894).

A fost reprezentată prima dată la Teatrul Național din București, la 17 februarie 1883, cu titlul *Soacra mea Fifina*, rolul titular fiind jucat de Aristizza Romanescu.

Spre deosebire de celelalte comedii, publicate îndată după reprezentarea lor scenică, *O soacră* a rămas netipărită mai mult de un deceniu, răstimp în care nici nu a mai fost jucată, cu excepția reluării în turneul actorilor Teatrului Național din București, din vara anului 1884, la Constanța și Sinaia¹.

¹ I. Massoff, *Teatrul românesc*, III, p. 154.

Apoi, Caragiale însuși, într-o scrisoare deschisă, adresată, în 1898, directorului Teatrului Național din București, Petre Grădișteanu, a plasat-o, surprinzător, drept prima în cronologia operelor sale dramatice, pe care le-a ordonat în felul următor:

„*O soacră*, farsă într-un act – 1876; *O noapte furtunoasă*, sau Nr. 9, farsă în două acte și 4 tablouri – 1879; *Conul Leonida față cu Reacțiunea*, farsă într-un act – 1880; *D-ale carnavalului*, farsă în trei acte – 1881; *Scrisoarea pierdută*, farsă în patru acte – 1883; *Năpasta*, piesă în două acte – 1890¹.

Într-un excelent comentariu², Florin Manolescu formulează ca o explicație posibilă ideea că datarea conjuncturală oferită de scriitor „ar ilustra evoluția de la farsă la tragedie“, ironia (și autoironia) fiind evidentă în „lista lui Caragiale“. Criticul consideră inadecvată lectura piesei ca farsă și propune interpretarea ei ca parodie³:

„În realitate, *O soacră* este în întregime o *parodie*, care face parte din altă serie literară decât seria comediilor originale și, chiar dacă modelul ei de referință este unul mai general, ar fi trebuit să se observe că nu răutatea soacrelor și nici pasiunea chelnerului Victor pentru Fifina reprezintă tema adevărată a piesei, ci încăpățânarea caraghioasă a acestor personaje de a trăi în atmosfera *gazelor* sau a *romanelor populare* de la sfârșitul secolului XIX, și de a încerca să pună în practică toate clișeele lor.

Un număr de amănunte neobișnuite, începând cu denumirea curioasă de «farsă fantezistă», ar fi trebuit să nu treacă neobservate și să ajute la încadrarea adecvată a acestui text, în care totul este prea «suspect» pentru a fi luat *ad litteram*.

¹ Cf. *O chestiune juridico-literară*.

² Cf. *Caragiale și Caragiale*, 1983, p. 16–19.

³ *Op. cit.*, p. 105–109.

Mai întâi numele personajelor, prea frivole în transparența lor pentru a putea fi atribuite unui Caragiale «autentic»: Fifina Fițescu, Alexandru Peruzeanu, Ulise Furtunescu.

[...] Textul aparent gratuit al «farsei» lui Caragiale se raportează în permanență la alte două sisteme de texte, foarte apropiate ca mentalitate și ca stil, sistemul literaturii sentimentale din *romanele foileton* și sistemul culturii de ziar, cu numeroasele lui *reportaje de senzație*, *cronici judiciare* și *felurimi*.

Interpretată până astăzi exclusiv ca *farsă*, piesa *O soacră* trebuie reconsiderată ca *parodie* a literaturii sentimentale și de consum din a doua jumătate a secolului XIX, și toate defectele care i-au fost imputate (între altele, superficialitatea, coincidențele exagerate sau procedeele leșinurilor în lanț) trebuiesc restituite contextului adevărat din care ele provin“.

(p. 447)

1 APRILIE
MONOLOG

A apărut prima dată în „Adevărul“, IX, nr. 2501, 5 aprilie 1896, p. 2 („Cronica de joi“), cu semnătura: *Luca*; în volumul *Schițe ușoare*, 1896, p. 42–50, cu indicații de regie (scenice). Inclus în edițiile: *Teatru. Opere complete* (1908), p. 391–398, *Opere*, VI (1939), p. 517–521; *Opere*, I (1959) p. 383–388.

Textul de bază este cel din *Schițe ușoare* (1896).

Caragiale a configurat definitiv caracterul de gen al textului la culegerea acestuia în volum, când a adăugat indicațiile scenice.

„Monologul“ a fost rostit pe scenă, prima dată, de Ion Manolescu, la 29 ianuarie 1912, în cadrul Festivalului Caragiale, București¹, în toamnă fiind jucat, la București

¹ Ion Cazaban, *Caragiale și interpretii săi*, 1985, p. 286–287.

(8 septembrie), de actorul Casimir Belcot, în cursul „săptămânii Caragiale“.

(p. 455)

MODERN

MONOLOG BURLESC

A fost tipărit pe o foaie volantă, fără dată, fără semnătură și fără indicarea tipografiei. A fost retipărit în „Conservatorul“, XII, nr.131, 15 iunie 1912, p.1 (sub titlul *Din viața lui Caragiale, o pagină necunoscută. Din activitatea de polemist a scriitorului. „Modern“ – monolog burlesc* era reprodus, după „Reforma“ din 1907–1908, un comentariu asupra incidentului dintre Caragiale și „Opinia“, din vara anului 1907, incident care determinase, din partea lui Caragiale, scrierea monologului burlesc, reprodus integral) și în „Evenimentul“, XX, nr. 87, 16 iunie 1912, p. 1 (sub titlul *Blumenfeld di pi Upinia*, cu semnătura Caragiali). Reprodus în *Opere*, VI (1939), p. 509–515.

Monolog burlesc, având drept „victimă“ pe Clement Blumenfeld, doctor în medicină și licențiat în drept, redactor – în 1907 – la ziarul ieșean „Opinia“.

În *Introducere la Opere*, VI (1939), Șerban Cioculescu a comentat textul în termenii următori: „Nu se putea ca un om prin excelență de teatru, cum a fost Caragiale, să nu compună vreodată un monolog, ca pentru nevoia de destindere a spiritului său, încordat în lucrări dramatice de respirație. Un asemenea prilej i-a fost dat de un publicist de la «Opinia» din Iași, același care-și exprimase intempestiv părerea de rău că marele Caragiale a ajuns să scrie fabule, în loc să-și isprăvească piesa anunțată: «Titircă, Sotirescu et C-ie». După ce a răspuns prin micul apolog *Talmud*, din «Convorbiri», dramaturgul a redactat *Modern*, monolog burlesc, punându-l pe cel care-l

iritase, să debiteze în jargonul său provincial. Bucata a circulat în foi volante și a fost, după câte am auzit, rostită cu talentul său îndrăcit, de Petre Liciu¹.

Referindu-se la sejurul lui Caragiale la București din perioada 15/28 septembrie–23 septembrie–5 octombrie 1907, istoricul literar Marin Bucur a consemnat, între altele, următoarele:

„[Mihail Dragomirescu] începu să publice manuscrisele primite în dar de la prietenul senior. În «Convorbiri» va apare fabula *Talmud...* Mihail Dragomirescu făcu o sinteză a incidentului Caragiale – «Opinia» bineînțeleles cu acordul maestrului.

Caragiale adusese cu el, pentru a fi difuzată, ca foaie volantă, pamfletul anti-Blumenfeld, *Modern, Monolog burlesc*, tot anonim, fără datare, o șarjă încărcată de picanterie lexicală, dar la nivelul unui Th.D. Speranția. Nu avea pecetea geniului. O imprimase la Leipzig, acolo unde exista o bună tipografie cu caractere românești specifice, unde apăreau și publicițiile Seminarului lui Gustav Weigand².

În privința incidentului menționat în ambele texte citate mai sus se cuvine să furnizăm, succint, câteva informații. Cu „Opinia“, Caragiale se afla în bune relații. Reamintim că textul *Monopol...*, în care e istorisită o vizită a scriitorului la redacția ziarului, în mai 1907, nu e un text de ficțiune, ci un cvasi-reportaj. În acest context, al unor relații cordiale, a survenit ceea ce avea să fie numit „incidentul Caragiale–Blumenfeld“. În revista condusă de criticul M. Dragomirescu a fost publicată fabula *Duel...*, cu referire evidentă la reprimarea

¹ Șerban Cioculescu, *Introducere*, în I. L. Caragiale, *Opere*, VI, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II“, 1939, p. XXXIV.

² Marin Bucur, *Opera vieții*, o biografie a lui I. L. Caragiale, II, București, Editura Cartea Românească, 1994, p. 287.

răscoalelor țărănești din primăvară („Convorbiri“, I, nr.13, 1 iulie 1907, p. 581); fabula, scrisă de I.L. Caragiale, era publicată, la cererea expresă a acestuia, sub anonim – sub pseudonimul „Un mare anonim“, stabilit de redacție –, dar însoțită de o notă cam... transparentă („Această bucată se datorește celui mai mare scriitor, în viață, al nostru“ etc. – *loc.cit.*). Fabula este, după scurtă vreme, reprodusă în „Opinia“¹, însoțită de o notă – nesemnată, dar redactată de dr. Blumenfeld – prin care era deconspirat numele autorului, acesta fiind ironizat, în termeni ireverențioși, pentru faptul că, în loc să dea la iveală piesele de teatru, așteptate, se produce cu asemenea scrieri minore („S-au cutremurat munții și s-a născut un... șoarece!“², opina, malițios, redactorul, invocând cu acel prilej faimosul dicton dezvoltat de La Fontaine într-o fabulă).

Deconspirarea anonimului – dar și, probabil chiar în mai mare măsură, remarcile malițioase – îl înfurie pe Caragiale. De la Berlin, printr-o telegramă – „Ați fost mistificat; nu sunt eu autorul fabulei. Rog stăruitor să dezmințiți. Scrisoare urmează. Salutări, Caragiale“³, apoi printr-o scrisoare⁴, tăgăduiește paternitatea lui asupra fabulei în chestiune. Urmează justificări ale „Opiniei“ (vinovat pentru dezvăluirea identității autorului fabulei ar fi fost M. Dragomirescu, prin alegerea transparentului pseudonim etc.), iar redactorul Blumenfeld perseverează în a-i atribui *Duel...*-ul lui Caragiale, cu noi argumente⁵.

¹ În „Opinia“, IV, nr. 191, 11 iulie 1907, p. 2.

² *Ibidem.*

³ În „Opinia“, IV, nr. 195, 15 iulie 1907, p. 2 („Litere–Științe–Arte“).

⁴ [Scrisoare adresată redactorului „Opiniei“], în „Opinia“, IV, nr. 197, 18 iulie 1907, p. 2 („Litere–Științe–Arte“).

⁵ V. „Opinia“, IV, nr. 199, 20 iulie 1907, p.2 și nr. 200, 22 iulie 1907, p. 2.

Caragiale ripostează prin noi scrisori, tot mai inflamate, deși formulate în limitele perfecte urbanități. În 14 august, „Opinia“ anunță că „maestrul Caragiale“ renunță să colaboreze pe viitor la acest ziar¹. „Dosarul“ polemicii suscitată de „incidentul Caragiale–Blumenfeld“ a fost publicat, cu acordul scriitorului, de M. Dragomirescu în „Convorbiri“². Relațiile lui Caragiale cu „Opinia“ nu s-au deteriorat ireversibil: prin tactul și stăruința lui Rodion-Steerman, ele au fost restabilite, și în lunile următoare marele scriitor a trimis din nou colaborări (între altele, excelentele texte *Monopol...* și *Cronică de Crăciun*) ziarului din Iași.

A deduce din monologul *Modern* existența unor sentimente antisemite la I.L. Caragiale ar fi o eroare: opera și biografia scriitorului demonstrează, cu prisosință, contrariul, și anume repulsia lui față de prejudecățile ostile vizând originea etnică a oamenilor. Caragiale a vituperat ori ridiculizat, în chip statornic, antisemitismul și, în general, șovinismul agresiv.

Recomandând celor interesați de mai multe detalii privind incidentul Caragiale – „Opinia“ consultarea sus-menționatului „dosar“ din „Convorbiri“, publicăm aici una dintre scrisorile adresate în chestiunea Blumenfeld, ca pe o mărturie despre iritarea pe care procedarea nedelicată a redactorului „Opinie“ o suscitase scriitorului, iritare din care s-a născut și monologul *Modern*:

„Stimate Domnule Redactor și Confrate,

După informațiile primite din Iași, pe eminentul critic – care atâta vreme m-a persecutat cu tachinările sale malițioase, atribuindu-mi în ruptul capului, cu toate dezmințirile mele, niște opere ale altcuiva – eu știam că-l cheamă d. dr.

¹ *Litere–Științe–Arte*, în „Opinia“, IV, nr. 218, 14 august 1907, p. 2.

² *Incidentul Caragiale–d. Dr. Blumenfeld*, în „Convorbiri“, I, nr. 18, 15 septembrie 1907, p. 710–715.

Blumenberg, și iată că acum, prin «Opinia» (212, 5 aug.) îmi răspunde d. dr. *Blumenfeld*. Pasămite, căci aminteri ar trebui să presupun că «Opinia» are doi doctori critici, pe d. dr. *Blumenfeld* și pe d. dr. *Blumenberg*, pasămite că informatorul meu mi-a dat numele criticului, nu *ciuntindu-l*, cum (să mă ierte!) zice d. dr. *Blumenfeld*, ci *pocindu-l*.

Cu voia d-lui doctor *Blumenfeld*, pe românește, *a ciunti* va să zică: a reteza o parte dintr-un tot, a împutina, a mutila un întreg (cum a fost cazul cu publicarea scrisorii mele în «Opinia»), dar pentru a schimba o parte cu alta, a deforma ceva (cum e cazul cu *Blumenfeld-Blumenberg*), sau pentru a anina la un întreg o parte străină (cum ar fi, de ex., când în loc de *Blumenberg*, am zice *Blumenbergeanu*) – se zice, pe românește, *a poci*.

După această mică digresiune lingvistică, ce mi se pare nepotrivită aci, mă grăbesc a declara, ca să isprăvim odată neisprăvita dispută, că mă simt deplin satisfăcut cu răspunsul d-lui dr. *Blumenfeld* – afară de un singur punct și anume: d-sa, contrariat, se vede, că din greșeala informatorului meu, l-am chemat, *bona fide*, d. dr. *Blumenberg*, face aluziuni răutăcioase la fizionomia numelui meu, grecească ori turcească. Aci d. dr. *Blumenberg* abuzează de spiritul d-sale, prinzându-mă la strâmt: d-sa, care poartă un nume de fizionomie germană, face cu mine antielenism și antiislamism, știind bine, cum știe toată lumea, că eu, care o viață întreagă de publicist n-am făcut niciodată antigermanism, n-am să m-apuc firește a-l face acum de dragul d-sale... Asta nu e deloc gentil din partea dlui dr. *Blumenfeld* – îmi pare rău!

Încolo, ce e drept, răspunsul d-sale îmi convine nu se poate mai bine. Care va să zică, ne-am înțeles: eminentul critic, în sfârșit mă crede că eu nu sunt autorul fabulelor din «Convorbiri». Sunt pe deplin mulțumit... Cât despre dorința d-sale de a afla de la mine numaidcât numele autorului

anonim, regret că nu i-o pot satisface, și-l rog foarte respectuos, asupra acestei chestiuni să-mi deie bună pace. În definitiv, criticii literari, oricât de autorizați, n-au dreptul, cred eu, să pună la tortură pe cineva care le tăinuiește pe un anonim încâpățânat, ca niște strașnici agenți ai siguranței pe o gazdă de răufăcători cărora le-au pierdut urma, sau ca să vorbim mai dulce, ca niște copii răzgâiați de mama care le ține ascunsă cheia de la dulapul cu zaharicale.

Nu! numele anonimului nimeni n-are dreptul să mi-l smulgă, căci eu n-am dreptul să-l destăinuiesc până el însuși nu mă dezleagă de cuvântul de onoare ce-mi ține. Dezmințind cât mi-a stat prin putință aserțiunea eronată a atâtor mistificații, mi-am îndeplinit o îndoită datorie de conștiință profesională către mine, de omenie către acela. De acuma zică ce vor pofti criticii mai mult sau mai puțin eminenți, fie de d. dr. Blumenfeld, fie de d.dr. Blumenberg, fie și de d. dr. Blumenthal – eu nu mai am nimica de zis... Căci, mai la urmă, am și alte treburi.

Mulțumindu-vă, stimate Domnule Redactor și confrate, de larga dv. ospitalitate de care pare-mi-se am cam abuzat, rămân

îndatoratul dv. servitor

*Caragiale*¹.

(p. 465)

ÎNCEPEM!

INSTANTANEU ÎNTR-UN ACT

A apărut în „Noua revistă română“, vol. VI, nr. 19, 13 septembrie 1909, p. 291–294. (rubrica „Actualități“). Neretipărită.

¹ Scrisoare publicată în „Liberalul“ din 11 august 1907, reprodusă după I.L. Caragiale, *Opere*, 3, București, Editura pentru literatură, 1962, p. 817–818 (în *Note și variante*, nota la *Duel... Fabulă*).

Inclusă în edițiile: *Opere*, VI (1939), p. 495–507; *Opere*, I (1959), p. 389–404.

Textul de bază este cel din „Noua revistă română“ (1909).

„*Începem* nu s-a jucat decât o dată în seara de 12/25 septembrie 1909. Singur am și azi credința că acest talisman a dus la izbândă încercarea mea“, a notat Al. Davila¹, în amintirile sale despre momentul primei și uncei reprezentații a instantaneului lui Caragiale. „Jucat pentru *prima* și *ultima oară*, de întreaga companie a lui Davila, cu prilejul deschiderii stagiunii, la Teatrul Leon Popescu, piesa a apărut cu câteva zile mai devreme în „Noua revistă română“ și era plănuită, între Caragiale și Davila, tipărirea ei în broșură. Autorul insista, în scrisorile către C. Rădulescu-Motru, directorul revistei, și către Al. Davila, ca la tipărire să fie pusă „notița“ *Reproducția oprită*“². A doua zi, îi solicita lui Davila o modificare în textul instantaneului, „la sfârșitul tiradei Damei abracadabrante“³.

Reprezentarea piesei și tipărirea ei constituiau într-un sens punctul culminant al unei dispute publice, începută în primăvara anului 1909, în urma unei neînțelegeri între Caragiale și Pompiliu Eliade, directorul general al teatrelor. Prin scrisori făcute publice și prin articole (reluete unele, altele scrise acum), dramaturgul își precizează atitudinea consecventă față de Teatrul Național și în campania de presă pornită împotriva sa⁴, continuată și după premiera piesei în care se regăsesc atât ecouri ale acestor incidente cât și elemente ale unui „*credo teatral*“ al autorului.

¹Al. Davila, *Opere complete, Din torsul zilelor*, I, p. 67–72 (I.L. Caragiale).

²Cf. I.L. Caragiale *Opere. VII. Corespondența*, 1942, p. 325 (scrisoarea din 6/19 septembrie [1909] adresată lui C. Rădulescu-Motru).

³*Op.cit.*, p. 311.

⁴Dosarul problemei în note la edițiile *Opere*, VI, 1939, p. 551–556, și *Opere*, I, 1959, p. 732–743.

Într-o fină analiză, *Glose despre „patria“ lui Caragiale*, un critic de azi, Ion Vartic¹, observând „S-a încetățenit ideea că acest «Instantaneu» e, în fond, un text minor, fără nici o pondere în cadrul creației dramaturgului“, îi configurează importanța astfel:

„E adevărat că, estetic vorbind, *Începem* nu poate fi comparat nici cu momentele, nici cu comediile sale, dar aerul «străin», «însingurat» pe care îl are instantaneul între celelalte opere provine dintr-un cu totul alt motiv: din faptul că reprezintă o artă poetică, o mică sinteză asupra problemelor teatrului și, mai ales, asupra artei actorului.

Instantaneul acesta a avut menirea de a prefăta spectacolul inaugural al companiei «Davila». Dar tocmai prin caracterul său special, programatic, pieseta ar putea (și ar trebui!) să fie reluată ca uvertură a unor spectacole caragialiene. De altfel, nu întâmplător, instantaneul nici nu are tradiționala «listă» apersonajelor, fapt ce sugerează că, la o nouă posibilă înscenare, «personajele» ar fi chiar actorii (inclusiv regizorul respectiv) ce sunt gata să prezinte spectacolul propriu-zis, piesa din *acea seară*, care nu se confundă, bineînțeles, cu această piesetă. Aerul pirandellian de falsă și totodată reală improvizatie trebuie să-i fi stat în intenție autorului, deconspirarea aflându-se într-un subtitlu pe care Caragiale s-a gândit, la un moment dat, să-l pună instantaneului său «glumă ocazională», «jucată pentru prima și ultima oară *astă-seară* (ș.a.) de toată Compania «Davila» (bineînțeles, locul companiei «Davila» – la o posibilă reluare a piesetei ca uvertură a unei premiere – ar urma să fie luat de numele oricărei alte trupe de actori).

[...] Caragiale a scris această piesă tocmai pentru ca în înființarea Companiei «Davila» întrededa înfăptuirea propriu-lui său ideal teatral. În *Raport către d. Barbu Șt. Delavrancea*,

¹ Ion Vartic, *Modelul și oglinda*, București, Editura Cartea Românească, 1982, p. 215–222.

primarul capitalei ori în *Un teatru nou*, a schițat proiectul unui teatru particular, «liber de sacraprotecție oficială», al cărui destin să nu mai atârne de «interpelarea fantezistă a unui deputat, de nazurile sau nevoile politice ale unui ministru, de tirania birocratică a unui departament administrativ»; ca și Antoine sau Otto Brahm, Caragiale urmărește crearea unui *Teatru liber*, modern, cu o clară „sistemă de valori“ și cu o concepție unitară asupra tuturor sectoarelor sale. De aceea, *Începem* nu e o giumbușlucărie teatrală, ci un adevărat program teoretic, prezentat într-o formă scenică, fiecare episod al piesetei rezumând câte una din problemele discutate pe larg în mai vechile articole ale scriitorului (v. în acest sens și scena «invaziei» scrisorilor ori a apariției tânărului autor)“.

(p. 483)

ROMA ÎNVINSĂ
TRAGEDIE ÎN 5 ACTE
DE ALEXANDRE PARODI

Traducere de I. L. Caragiale, tipărită în 1887, la Sibiu, în volum separat: *Roma învinsă*, tragedie în 5 acte de Alexandru (*sic!*) Parodi. Traducere de I.L. Caragiali (*sic!*), Sibiu, Biblioteca populară „Tribuna“, nr. 45, 1887. A fost reprodusă în *Opere*, VI (1939), p. 299–376.

Traducerea a fost făcută în primele luni ale anului 1878, fiind reprezentată pentru prima oară pe scena Teatrului Național din București în ziua de duminică, 21 mai 1878. Numele traducătorului nu era tipărit pe afiș. Tragedia *Rome vaincue* (1876), a astăzi uitatului Alexandre Parodi (1842–1902), nu este, desigur, o capodoperă a dramaturgiei franceze, dar ceea ce ne interesează este că traducerea ei i-a adus, brusc, o anumită reputație literară lui I.L. Caragiale – până atunci un „necunoscut“, cu activitate publicistică risipită prin gazete, sub pseudonime –, până la consacrarea lui ca scriitor important prin reprezentarea primei lui piese originale,

O noapte furtunoasă, în 1879. Când a început să frecventeze sedințele „Junimii” – la 26 mai 1878 –, el era întâmpinat acolo în calitatea lui de traducător al *Romei învinse*.

Reproducem în cele ce urmează câteva din considerațiile lui Șerban Cioculescu în *Introducere la Opere VI* (1938): „Așadar, în 1878, Caragiale nu are nici o situație literară, când, printr-o împrejurare norocoasă, obține traducerea unei piese istorice în cinci acte, *Roma învinsă* de Alexandre Parodi. Să adăogăm că lucrarea nu era tocmai ușoară, fiind o tragedie în versuri și în genul clasic, de atmosferă mai curând corneliană decât modernă: mântuirea Romei – amenințată de Anibal –, prin jertfirea consimțită de vestala care atrăsese mânia zeilor, păcătuind. Caragiale îți pune în lucru o conștiință foarte sigură a limbii franceze, cu care venise în atingere încă din ultimele clase primare și pe care și-o dezvoltase prin lecturi numeroase, totodată își învederează o neabătută tehnică a versului alexandrin. Este aproape de necrezut în ce măsură l-a ajutat pe traducător o desigur îndelungată «tachinare» a muzei, dar fără nici o chemare adevărată de poet, ca să-i reușească în schimb o magistrală adaptare a versului la cerințele comenzii. Traducerea sa e primită cu onoruri, încă înainte de reprezentare, făcându-i-se o reputație, pe măsura sacrificiilor materiale de costume și decoruri, la sfârșitul stagiunii 1877–1878. Succesului răsunător al spectacolului i-a urmat prima notorietate a traducătorului. După amintirile lui I. Suchianu, tălmăcirea a fost foarte prețuită, printre alții de Alecsandri. De altfel, de acest eveniment se leagă atât debutul fericit al lui Caragiale, cât și al Aristizzei Romanescu în monologul vestalei nevinovate, care-și povestește visul. [...] Caragiale stăpâna ca un virtuoz până și meșteșugul greu al versului romantic, de care se folosise – pare-se – autorul francez, cu toată clasicitatea temei sale: «rejet»-ul și «surjet»-ul, de «enjambement», erau foarte bine transpuse în tălmăcire.

Cu prilejul reprezentării, fostul colaborator al lui Caragiale, Frédéric Damé, care deținea la «Românul» cronica dramatică,

deși nu mai era în bune relații cu traducătorul, a avut lealitatea să recunoască versiunea românească, superioară originalului¹.

Inițiativa tipării textului la Sibiu, în 1887, s-a datorat foarte probabil lui Ioan Slavici.

Menționăm că I.L. Caragiale, în toamna anului 1878 – între premiera *Romei învinse* și cea a *Noapții furtunoase* –, a mai tradus o piesă din limba franceză: drama în versuri, în cinci acte, *l'Hetman* (1877), a unui dramaturg francez cam din aceeași categorie cu Parodi, și anume Paul Déroulède (1846–1914). Traducerea – în proză, intitulată *Hatmanul* – a fost publicată de Ioan Masoff în „Adevărul literar și artistic“, anul XIX, numerele 960, 961, 962, 963, din, respectiv, 7, 14, 21 și 28 mai 1939 (au apărut doar primele patru acte, publicația fiind suprimată de autorități, o dată cu altele, din rațiuni politice, înainte de apariția actului al V-lea al *Hatmanului*); în proză, ea nu prezintă calități literare comparabile cu cele ale versiunii în versuri a *Romei învinse*, și nu am reținut-o pentru ediția de față. Informații despre traducerea *Hatmanului* se găsesc în articolele cu care I. Masoff a însoțit publicarea ei (*Un eveniment pentru istoria literaturii – S-a găsit un manuscris inedit al lui I. L. Caragiale – Piesa „Hatmanul“ sau „Cazacii și Polonii“*, în „Adevărul literar și artistic“, XIX, nr. 960, 7 mai 1939, p. 6; *Câteva considerații în marginea manuscrisului inedit al lui I. L. Caragiale*, în „Adevărul literar și artistic“, XIX, nr. 961, 14 mai 1939, p. 10) și în studiul lui Șerban Cioculescu, *Privire evolutivă asupra teatrului lui Caragiale* („Revista Fundațiilor Regale“, VI, nr. 6, iunie 1939, p. 655–678; referirile la *Hatmanul* se găsesc la p. 658–659).

¹ Șerban Cioculescu, *Introducere*, în I. L. Caragiale, *Opere*, VI, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II“, 1939, p. XII–XIV.

ADDENDA

(p. 587) HATMANUL BALTAG
OPERĂ BUFĂ ÎN 3 ACTE ȘI 5 TABLOURI

A apărut, sub semnătura lui I. L. Caragiale și I. C. Negruzzi, cu titlul *Hatmanul Baltag*, operă bufă în 3 acte și 5 tablouri, muzica de Ed. Caudella, în „Convorbiri literare“, XVIII, nr. 2, 1 mai 1884, p. 56–68; nr. 3, 1 iunie 1884, p. 157–166. Reprodusă în *Opere*, VI (1939), p. 377–439 și în *Opere*, I (1959), p. 407–483 (*Addenda*).

Piesă scrisă în colaborare de I. L. Caragiale cu I. C. Negruzzi pe un subiect al unei nuvele de N. Gane. Pusă pe muzică de Eduard Caudella, „opera comică“ *Hatmanul Baltag* fu reprezentată, la 1 martie 1884, pe scena Teatrului Național din București.

I. Suchianu își amintește în *Diverse însemnări...* din 1933: „Piesa cu titlul *Hatmanul Baltag* a fost gata și jucată în stagiunea din 1884. A avut vreo șapte reprezentații, apoi a fost scoasă din repertoriul Teatrului Național. Răceala, cu care a fost primită opera, Negruzzi a atribuit-o răutății publicului bucureștean; n-a avut însă dreptate“¹.

(p. 673) 100 DE ANI
REVISTĂ ISTORICĂ NAȚIONALĂ A SECOLULUI XIX

A fost reprezentată pentru prima oară la Teatrul Național din București, la 1 februarie 1899.

¹ I. Suchianu, *op. cit.*, p. 61.

A fost tipărită în „Gazeta săteanului“, XVI, nr.1, 5 februarie 1899, p. 22–32 și nr.2, 20 februarie 1899, p. 56–58, sub titlul: *100 DE ANI. Revistă istorică națională a secolului XIX, în 10 ilustrațiuni*, cu mențiunea „aranjată de D.I.L. Caragiale“. Un fragment a fost reprodus – sub titlul *Școala lui Lazăr* – în „Foaia poporului“, VII, nr.16, 18/30 aprilie 1899, p. 187–188 și în „Almanahul învățătorului român“, II, 1899–1900, p. 125–130. Retipărită în *Opere*, VI (1939), p. 471–494. Reproducem textul după „Gazeta săteanului“, preluând însă, pentru unele din scrierile altor scriitori citate de Caragiale în acest „montaj“, textele restabilite de Șerban Cioculescu „după tipărișurile din epocă“ (v. informațiile detaliate în *Opere*, VI, p. 551). Textul poemului *Sentinela română*, de Vasile Alecsandri – care nu a fost reprodus în extenso în *Opere*, VI (1939), dar care este citat integral în textul publicat în „Gazeta săteanului“ – a fost restabilit după: Vasile Alecsandri, *Opere, I. Poezii*, București, Editura Academiei RPR, 1965, p. 409–422 (text stabilit de G.C. Nicolescu).

Textul „revistei istorice naționale“ *100 de ani* are un statut special, mai puțin obișnuit, nefiind în totalitatea lui o operă originală, scrisă de autor: e, în bună parte, un „montaj“ ori „colaj“, mai bine spus – un scenariu, în care alternează secvențe de text efectiv scris de Caragiale (cărui îi aparțin în primul rând concepția de ansamblu și toate indicațiile de decor și regizorale, esențiale în genul de spectacol respectiv, dar și unele secvențe ale textului dramatic propriu-zis) cu texte ale altor autori (a căror selecție și ordonare îi aparține tot lui Caragiale, această „antologare“ făcând parte din acțiunea autorului în cazul unui astfel de text scenic).

Caragiale a ținut să precizeze, într-o notă de subsol, că „textul frumoasei comedii (*Franțuzitele* – n.n.) a lui Facca se va da întreg în ediția separată a acestei piese“. Dorind să respectăm această dorință a autorului, ne-am confruntat cu o

problemă delicată. Piesa lui Constantin (Costache) Fața (c. 1800–1845) – intitulată de fapt *Comodia lumii*, dar cunoscută mai ales sub titlul probabil apocrif *Frantuzitele* – a fost publicată de I. Heliade-Rădulescu în 1860, dar a circulat – și a fost cunoscută de public – mai ales prin reprezentații scenice. Pe scenă, însă, ea a fost reprezentată după manuscrise actoricești și, în timp, forma ei originală s-a alterat prin interpolări, modificări, eliminări, prescurtări, eliminări sau comasări de personaje ori de replici etc. De la trei acte – în manuscrisul original – s-a ajuns la două acte deja în versiunea tipărită de Heliade, iar mai târziu la un singur act. Este foarte probabil că una din aceste versiuni „actoricești”, prescurtate, s-a reprezentat în 1899 (după cum ne-o arată de altfel distribuția, de unde lipsesc rolurile *Cocoana Smaranda* și *Mariuța*). Neștiind însă care versiune anume s-a reprezentat atunci, și dorind să respectăm, totuși, dorința lui Caragiale ca textul *Frantuzitelor* să fie „dat întreg”, inserăm aici, în notă, textul autentic al lui Fața, reprodus după o ediție stabilă științific (*Primii noștri dramaturgi*, ediție îngrijită de Al. Niculescu, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, „Scriitori români”, 1960); textul e „dat întreg”: am eliminat doar scurtul apolog *Către cititori* și am subliniat „frantuzismele” din vorbirea personajelor:

COMODIA VREMII

comodia în 3 acturi

alcătuită de d-nu clucerul C. Fața, în anul 1833,

luna lui aprilie, București.

PERSOANELE

Coconul Ianache, mahalagiu, boier bătrân

Coana Smaranda, soția lui

Cocoana Elenca fetele lor

Cocoana Luxandra

Coconul Pavel, boier bătrân, vecin mahalagiu

Coconul Dimitrache, amorezu Elenchii

Coconul Simion, capitan

Coconul Panaiotache, ofițer

Mariuța, slujnica lui Ianache

Stan, slujă lui coconul Dumitrache

Cortul (scena –n.n.) să închipuieste în casa lui Ianache, la mahala.

ACT. I-ii

Cort. I-ii

IANACHE, SMARANDA, MARIUȚA

IANACHE

Sunt trecut în bătrânețe, și ascultă de cuvânt,
Căci am început a crede că e vrun drac pă pământ.
Sluja de stăpân nu știe, nici copiii înțeleg,
Nevasta în spionlăcuri, toți cum vor, așa alerg.
N-auzeai mai înainte *bonton*, ceai și pălării.
Acum cine le mai scoase, n-ar mai fi nici pă pustii.
Văd bine că n-avem stare și șădem la maala,
Ș-o țin una tot pă mare, zi și noapte dandana.
Mai mult zic, ș-înțelegeți, coconași și militari,
De astăzi să-nconteneze, noi nu suntem oameni mari.
Casă nu mai voi deșchisă, franțuzoia n-o pohtesc.
Înțelegeți, căci, în urmă cu toții va biciuiesc.

SMARANDA

Așa, frate, ai dreptate, dar t-ascultă cineva?
Astea sunt draci, nu sunt fete, te scot din minte cum va.
Să le omori iar ți-e milă...

IANACHE

Să crape, nu voi să știu,
Ce, acum la bătrânețe, ai vrea pezevenghi să fiu?

Ascultă-mă, Mariuțo, ș-înțelege ce-ți vorbesc.
 Să-nchizi poarta mai devreme, deșchisă să n-o găsească.
 Că apoi îți moi spinarea cu blăgoslovitul par,
 Cum oi mai gasi în casă coconăș sau militar.

Cort. II-lea

MARIUȚA ȘI STAN (nevăzut)

MARIUȚA

Eu ziceam să n-o ia lată și dumnealor nu credea.
 Vezi că beleaua să sparge numai pă spinarea mea.
 Slujești ziua-n toată casa și noaptea te amăgești
 Dă-ți pierzi somnu pă nimică, fără să te folosești.
 Dar o s-o duc cu tăcerea, ca să râz apoi din grău
 Când le-oi vedea sângurele și-ntristate cum știi eu.

STAN

Aș vrea să știi, Mariuțo, ce spui și sporovoiești?

MARIUȚA

Te sfătuiesc, jupân Stane, d-aicea să te câmpești.

STAN

Ce fac sus, mai bine, spune-mi?

MARIUȚA

Vă așteaptă, s-au gătit.

STAN

Dar boieru est-acasă?

MARIUȚA

Doarme, că e ostenit.

STAN

Și noi vrem în veci să doarmă, căci atunci ne bucurăm,
Iar când sunt deștepți, e moarte, ne mâhnim și ne-ntristăm.

Cort. III-lea

ELENA, LUXANDRA și MARIUȚA

ELENCA

Ascultă, *mă șer* Luxandra, aș vrea să mă plimb pe pod,
Ș-apoi să stau cu caleasca la madam *marșand de mod*.
Voi să-mi fac o pălărie, cu blonduri și *an velur*,
Căci îmi vine *a merveliu* cu *boaua* dă samur.

LUXANDRA

În jurnalul după urma, e ceva deosebit,
D'abor o demoazela, cân se află *an vizit*,
Este de bonton la modă să aibă capot deschis,
În mână cu portofeliu, și cu *beiader* închis.
Iar când mergem la plimbare, voale verzi ne trebuiesc.
Ba de soa și bodine ca-n jurnalul francezesc.

ELENCA

Ah! *mă șer*, să-mi vezi mantela, mai suplim, mai lucru *fen*
O *dublură-nfricoșată* și față amur *san fen*.

LUXANDRA

Ș-a mea nu este urâtă, am ales-o *samoa*.

MARIUȚA

So mai slăbiți, ar fi bine, din *doblură* și retea,
Că boieru nu glumește.

LUXANDRA

Ce vizează?... *Chel ide?!*

Mă șer, unde mi-e lorneta, că nu-ș cine trece *a pie*.

ELENCA

Este *monsiiu* Dimitrache și încă c-un ofițer,
Prea galant, cu epoleturi, zău că nu e urâțel.

Cort. IV-lea

MARIUȚA (sângură)

Lucru vrednic de mirare, parcă ar fi un făcut.
Îi vezi cum să face ziua, te-apucă în așternut;
Parcă ar dormi pe poduri, cum deșchizi, de ei să dai...

Are dreptate boieru, ăștia sunt niște crai,
Iar ele dușmance casii! n-au minte nici d-o para,
S-or mai mărita și ele când mama s-o deștepta!

Sfârșitul actului I

ACT. II-lea**Cort. I**

ELENCA, LUXANDRA, DIMITRACHE,
PANAIOTACHE, SIMON și MARIUȚA

DIMITRACHE

Madmazel, cu plecăciune! ș-încă iertăciune cer
Să-ți recomanduiesc astazi pă tânărul ofițer
Și pe domnu căpitanu dăn întâiu batalion,
Al căruia nume este monsiu, monsiu Simion.

SIMION

Madmazel, ce norocire ca să mă învrednicesc
 La persoana d-voastră, să mă recumanduiesc.
 N-am chivăra și eșarfă, căci așa ne este dat.
 Să-ndrăznim l-astfel dă case, dar mă rog să fiu iertat.

PANAIOTACHE

Ah! ce mare norocire, *parble*, nu știu cum s-o scriu,
 Să văz astfel de persoane, parcă nu crez că sunt viu!
 Sunteți atât d-elegante, încât drept să vă vorbesc,
 N-aș vrea altă fericire decât să mă norocesc
 Cu prieteșug și stimă...

ELENCA

Dar și noi ne norocim,
 Știm persoana d-voastră s-o *apreasiarisim*.

LUXANDRA

Părdon că ne-ați găsit astfel, într-atâta *neglijé*.

PANAIOTACHE

Nu mai faceți tualetă, mă rog, *par l'amur de Dié*.
 Sunteți bine și frumoase și o socotesc prisos
 Să mai ședeți în oglindă c-un portret așa frumos.

MARIUȚA (încet)

Pas d-ascultă ș-înțelege, comedie parc-ar fi,
 Dar când ar veni boieru, cum i-ar mai aprerisi.

SIMION

Văz gătire dă plimbare, bin-ar fi să ne sculăm,
 Greutate să n-aducem. Aideți să ne rădicăm...

ELENCA

Mă rog, ce să potrivește, asta nici n-o socoți,
 Încă facem rugăciune, dac-ați bine priimi
 Să-veniți la ceai dăseară...

DIMITRACHE

Lasă că eu chiar mă duc
Pe la d-lor p-acasă și negreșit îi aduc.

PANAIOTACHE

Eu negreșit sunt aicea, la șapte evropenești,
Și mă rog, șăzi, coconiță, să nu te jenarisești.

SIMION

Suntem sluja d-voastră, nu vă sculați în zădar
C-o să ne vedem deseară...

LUXANDRA

Anșante de vu voar...

Cort. al II-lea

ELENCA, DIMITRACHE și MARIUȚA

DIMITRACHE

Este vrednic de-ntristare ș-încă de nepomenit,
Vecinic în nenorocire să stea omu împietrit.
Patima mea ț-e știută, știi cu ce foc te iubesc,
Știi că-mi place-n tot minutu să tot o mărturisesc.
Însă totul împrativă către mine s-au întors,
Încât viața mi să pare lucru netrebuincios.
Te iubesc și nu ț-e milă, vecinic nu văr vrun răspuns,
Mă duc, viu, plin d-întristare și d-o jale sunt pătruns.
Acum voi cu hotărâre să-mi spui dacă mă iubești,
Daca simți cevași de mine, soarta să mi-o hotărâști.

ELENCA

Așa zic toți cavalerii, dar paroliști cine sunt?

DIMITRACHE

Jurământ îți fac, Elenca, cât oi trăi pă pământ
 Să-mi fii scumpa mea stăpână, pentru tine să trăiesc,
 Sufletul meu, starea, viața, cu plăcere să-ți jărtfesc.

ELENCA

Când aș ști cu-ncredințare că sunt câte le vorbești
 Și că n-oi fi înșălată, a-adevărat mă iubești
 Și că jărtfa nu mi-oi pierde-o, dar oi face-o pentru ce,
 Țe-aș făgădui din parte-mi *amur e fidelite*.

MARIUȚA

Boieru-ntr-o dimineată, de ginere când vorbea,
 De iubit, de jurământuri, parcă nici nu pomenea.
 Zicea că astea sunt fleacuri și gugoși spuse-n zădar,
 Și că va să-l nimerească greuleț la buzunar.

ELENCA

Este prea împertinenda, ah! nu știi cât e de greu
 Cinevași slujit să fie până într-atât de rău.

COCONUL DIMITRACHE

Simț că trăiesc atunci numai când văz frumusețea ta,
 Iar când lipsești nu să spune starea și-întristarea mea.
 Vremea mi-a fost înnorată, totu-mi părea întristat,
 Soarile, cât pentru mine, azi întâi s-au arătat.
 Ah! ce zi veselitoare! ah! preafelicat minut!
 Fă-mi deplină fericirea și dă-mi mâna să-ți sărut.

COCOANA ELENCA

Îți dau inima și mâna, ah! ce pas astăzi făcui.
 Mă socotesc și-imi pierz mintea, simțirea nu poci să-mi spui,
 Dar du-te curând d-aicea, să nu vie cineva

DIMITRACHE

Adie, sărut mânușită și mă rog nu mă uita.

Cort. al III-lea

MARIUȚA

Să face nepricepută și-i pare pasu greu,
 Dar e nebun cin-o crede, căci pă viul Dumnezău,
 Cât sunt eu de desfrânată, dar mai-mai că m-a-ntrecut,
 Numai eu îi știu adâncu și ce pasuri au făcut...
 Unu, c-ar fi plin de daruri, altu, iar c-ar fi frumos,
 Dar d-abia îi zice bine, și ea prinde bucuros.
 Păcat de bietu boieru, c-o să-l facă, într-o zi,
 De batjocură s-ajungă și de toți a să huli.

Cort. al IV-lea

Odaia lui Dimitrache

DIMUTRACHE și STAN, slugă

DIMITRACHE

De când îmi slujești, chir Stane, îți sunt foarte mulțumit.
 Ai slujit când rău, când bine, când plătit, când neplătit;
 Dar să știi cu-ncredințare că, dacă m-oi pricopsi,
 Mic și mare lângă mine negreșit că tu vei fi.
 Aș vrea să-mi mai faci o slujbă prin care mă socotesc
 Dorința și fericirea să nu mi-o mai prelungesc.

STAN

Bine ar fi, zău, stăpâne, să te văd mai norocit,
 Căci astăzi de dimineață am fost foarte amețit.
 După ce-ai plecat d-acasă datornicii a-nceput

Ca la zbor să se adune, să nu mai stea din cerut.
Le-am pus câteva soroace, dar nu e glumă, să crezi.
Că va o gură ș-o minte ca să tot îi îmbunezi.

DIMITRACHE

Slujba pă nas nu mi-o scoate, de datornici nu-mi vorbi.
Înțelege-mă-ntâi bine și mai multe nu-mi spori.
Și, ca s-o tăiem îndată și să vorbim mai curat,
Aș vrea să-ți între-n cap Stane, că eu sunt amurezat.

STAN

Am priceput; mai la vale!

DIMITRACHE

Aș vrea încă să mă-nsor,
Căci altminteri nu-i nădejde, văz că trebuie să mor.

STAN

Am priceput; dar cu cine?

DIMITRACHE

Nu mă grăbi! stai să-ți spui.
Cunoști pă unu Ianache și copila dumnealui,
Pă car-o cheamă Elencă?...

STAN

O cunosc, am priceput,
Și tocm-acum să-nțelege c-amândoi ne-am și pierdut.

DIMITRACHE

Dar de ce nu-ți plăcu, Stane?

STAN

Căci nu sunt ca dumneata,
Orice oi vedea să-mi placă.

DIMITRACHE

Aș vrea să am mîntea ta.
 Ce cusur vezi dă nu-ți place, pentru ce nu priimești
 Să crezi că e-nfricoșată, cu mine să te unești?

STAN

Era vreme mai-nainte, pã cãnd tot sã mai putea
 Un tãnãr sã se înoare, s-aleagã pã cin-or vrea.
 Dar acuma nu sã poate, trebuie sã socotești,
 Cã e lucru anevoie muierea s-o mulțumești.
 Va telegari și caleascã, va mantele, pãlãrii,
 Ș-îmbrãcatã dupã modã, s-o duci tot la sindrofii.
 Casã-i trebuie deșchisã, croitorii sã nu stea,
 Din Lipscani sã n-o destinzã, sã dea bani pã ce-o vedea.
 Sã zicem cã are zestre, și cã o sã cheltuiești,
 Sã-i faci toate dupã voie, numai ca s-o mulțumești;
 Dar beleaua nu-i atãtã, pãn-acuma n-am sosit,
 Și cuvintele din urmã încã nu le-ai auzit.
 Eu nu-ți zic sã-ți temi nevasta sau într-adins s-o pãzești,
 Astea sunt arãdicate nici sã le mai socotești,
 Dar sã-ntãmplã fãrã veste și vii acasã-ntr-o zi,
 Și dai peste alt în locu-ți, fãrã a te socoti.
 Asta nu-i întãia datã sau numai la dumneata.
 Lumea, o vezi, este iute; dracu n-are ce lucra,
 Își bagã coadã pãn toate, ș-apoi cine-i vinovat?
 Cine e hulit de lume? ticãlosu de bãrbat!
 Atun' sã mai vezi ponosuri de bețiv și de curvar,
 Cã i-ai prãpãdit și starea, c-ai fi sec și cãrturar.
 Iatã cã eu mai-nainte și din vreme ți le spui,
 Peste fo cãteva zile sã nu te-auz: Ce fãcui!

DIMITRACHE (sã plimbã desperat)

El gãndește cã e slugã, ș-apoi eu sunt stãpãnit,
 Cãci el judecã mai bine decãt cel mai pricopsit.

Bravo, slugă credincioasă, tu de multe m-ai scăpat,
De nu erai, cine știe în ce m-aș fi încurcat!
Dar să știi c-oi să fac curte, dă-mi curând să mă gătesc,
Că e *soarè* deseară...

STAN

Astfel te îngăduiesc.

ACTUL AL III-lea

Cort. I

COCONUL IANACHE și COCONUL PAVEL

IANACHE

Bună ziua dumitale; ce mai faci? cum mai trăiești?

PAVEL

Slavă Domnului, vecine! Dumneata cum te spășești?

IANACHE

Ce să-ți ascunz, n-o duc bine, mai mult o duc necăzât
Și mă văz în bătrânețe întristat și amărât.

PAVEL

Necazu e pentru oameni, dar aș vrea să știu ce ai,
Spune-mi, frate, ce-ți lipsește, ai să iei sau ai să dai?

IANACHE

La mine sunt strânse multe, cum să ți le șiruiesc,
Ce să-ți spui mai înainte ș-unde să mă isprăvesc?
Toți, frate, te amărește, ele, fetile, când sunt,
Sufletu-l scot fără milă, viu te bagă în pământ.
Dascăl vor de franțuzească și-apoi te pune pe foc
Să le iai și de chitare ș-alt dascăl iar pentru joc.

Cum să scoală, la găteală, și să nu le zici ceva,
 Că peșim încep cu gura și-ți spun că e mod-așa.
 Și pă lângă cheltuială, unde eram om tihnit
 Îmi văzui casa târgu slobod și pă mine amețit.

PAVEL

Ce să-ți zic? niște păcate, am ajuns o vreme real!
 Eu n-am nici copii, nici fete, dar tot am beleaua mea.
 Știi că e câteva vreme de când m-am orânduit
 Într-o judecătorie, unde aș fi mulțumit,
 Căci leafă am îndestulă; să zici iar că mă muncesc,
 Nu. Să crezi, prietenește, dor numai că iscălesc.
 Mă supăr că nu știu treaba, nu știu din regulament;
 Ce bine era odată la noi la departament!...
 Dar că au niște cuvinte, niște vorbe franțuzești,
Omoșanii, ofis, delle, de nu le mai isprăvești.
 În scurt, toți te ia-n picere, nu știu cum să ți le zic,
 Parc-ar fi farmazonie, că eu nu pricep nimic.
 Și d-ar fi ceva mai bine, dar, după regulament,
 Treaba și daraua bate mai mult înspre prezident.

IANACHE

Unde-s vremile acelea pă când odihnit șădeai,
 Fără pravilă și delle, toate ți le isprăveai?
 Împărțeau cu toți frățește și ne-ncontenit curgea;
 Era, zău, nepretuită pravila lui Caragea!

PAVEL

Dar că trimiteai paraua odată de târguiai,
 Și îți aducea lăsaie, că n-aveai pă ce s-o dai?

IANACHE (să plimbă necăzit)

Mie ciuda mi-este mare! Cum crescui copiii eu?
 Cum nu puțea mai-nainte lumânările de său,
 Ș-acuma le-apucă capu, cum dau de mirosul lor?

Nu mai poci să sufăr, frate, d-întristare oi să mor!
 Aideți nițel la plimbare să ne mai dezmeticim...
 Fa! diredică pân casă, că noi pest-un ceas venim.

Cort. al II-lea

SMARANDA, ELENCA, LUXANDRA și MARIUȚA

ELENCA (către Mariuța)

Adu lampile din casă, pune apă-n samovar,
 Nu umbra, mă rog, *distretă* și te-nvârti în zadar.

(Către Luxandra.)

Eu zic, ma șer, c-ar fi bine să se puie un *tapi*,
 Și foteliu lângă masă cu oglinda vizavi.
 Mariuțo, vezi gătește pesmeți, lapte pentru ceai,
 Nu uita la cin-o cere rom, pișcoturi să le dai.

SMARANDA

Cum știu ele după modă toate câte trebuiesc!
 Astor fete li să cade măritiș evropenesc.

LUXANDRA

Ei cunosc educaționu și ne știe ce plătim.
 Ai noștri n-au sentimenturi și nici nu ne potrivim.

SMARANDA

Să trețiți, fetile mele, însă tot să mai gândiți
 Că bătrânii cunosc multe, pe care voi nu le știți.

LUXANDRA (jucând în casă)

Ia vezi, mama, niște pasuri care m-a-nvățat Diupor,
 Și l-aș face și mai bine, dar mă doare un picior.
Anavande și cu *solo* la catriliu franțuzesc,
 Fac mai bine decât toate; ah, ce joc împărătesc!

MARIUȚA

Pasămne c-a sosit ceasul, nu știu ce auz viind,
Ascultați și d-voastră sebiile zornoid.

ELENCA

Șezi, *ma șer*, depriimește, mama, treci pă canapea,
Adu-mi mai curând lorneta, vezi că-i pă meșcioara mea.

Cort. al III-lea

SMARANDA, ELENCA, LUXANDRA, MARIUȚA,
COCONUL DIMITRACHE, D. SIMEON,
D. PANAIOTACHE și STAN, slugă cu ciubucu stăpână-său

SIMION

Credeți că fără răbdare să-nsărez am așteptat?
Ceasurile ca să treacă mai curând nu-ș ce-aș fi dat.
Doream cu deosebire să mă recomanduiesc,
Și c-o mumă fericită să mă împrietenesc.
Ai niște demoazele cât să poate cu simțiri,
Pline de duh și de daruri și de alte fericiri.

SMARANDA

Bunătatea dumitale... Cu toate astea gândesc
Că li-or fi educaționul leit ca un franțuzesc.
Fiindcă toată maalaua vede ce fel ne-am silit,
Cât am făcut pentru ele și ce bani s-au cheltuit.
Apoi le-am scos și la clupuri, la *masche*, la nobil bal,
Și-acum vor să mai învețe cum să-ncalice pă cal.

D. PANAIOTACHE

Cavalcaua e la moadă foarte mult în alte țări,
Damile obicinuiesc și merg des pă la plâmbări.

DIMITRACHE

Cân' li-e firea aplecată, atunci odihnită fii,
Căci să varsă în științe ca albina în câmpii.

ELENCA

Domnilor, fac rugăciune, țărmonii n-așteptati,
Ci în *terclu* lângă masă pohtiți ceaiu să-l luați.

LUXANDRA

Pohtiți să jucăm pă urmă *de peti je inosan*

PANAIOTACHE

Madmazel, știu niște jocuri frumoase și *amiuzan*.

LUXANDRA

Am pasione pentru ele, încât nu poți ca să crezi
Cât voi fi de mulțumită și cât mă îndătorezi.

STAN (după ce dă un ciubuc lui stăpână-său, către Mariuța)
Ai și noi într-o odaie, nu știi undeva frun loc,
Să-ți spui ceva d-ale lumii și să ne jucăm fun joc?

MARIUȚA

D-ta căute-ți treabă, joacă cu cin-ai jucat,
Crezământul așa lesne noao nu ne este dat.

ELENCA (către Mariuța)

Ia vezi, cine e p-afară, cine s-aude viind?

SMARANDA

Mi să pare că e tat-to, parcă îl auz vorbind.

MARIUȚA

De nu mă-nșel mi se pare că boieru s-au întors,
Și mai este încă c-unul.

ELENCA

Du-te uită până jos.

MARIUȚA

Ce să mă mai uit că vine, uite-te-l că și sosi.

LUXANDRA

Ce dezegriman acuma! Mă mir la ce mai veni.

SCENA IV

Cort. al IV-lea

TOȚI CEI DE MAI SUS. COCONU IANACHE și
PAVEL

IANACHE

Scototeam că cu răbdare, cu voarbe și omenii,
Stavilă să pui odată la atâtea nebunii.
În loc însă d-îndreptare, văz că răul s-a lățit,
Încât lumii-i este milă văzându-mă amețit.
Sfătuirile, blândețea cu care eu m-am purtat,
Dascăli și cheltuială, toate cât-am arătat,
Munc-a fost nimicnicită și niște bani geaba dați;
Parc-a fost bani de aramă și pă gărlă aruncați.
Ci fiindcă cu răbdare, îndreptare n-o mai crez,
Voi astăzi cu hotărâre altminteri să mă-nsemnez.
Mă rog, spuneți d-voastră, ce chirie îmi plătiți?
Ce trebă aveți aicea? Casă ce mi-o socotiți?
Să zici că-mi sunteți prieteni, eu nici nu v-am mai văzut.
Atâta obrăznicie, zău, că e de necrezut!
Cine sunteți d-voastră? cine este ăl cocon?

D. SIMION (făcând un compliment)

Eu sunt sluga dumitale, căpitanu Simion.

PANAIIOTACHE (asemenea)

Eu mă-nchin cu plecăciune și mă recomanduiesc
Cu nume Panaiotache, cu cinu ofițeresc.

COCONUL DIMITRACHE (asemenea)

Și eu sunt slugă plecată, ș-acum iertăciune cer
Să-ți spui că nu sunt nimica decât fecior de boieri.

STAN (făcând și el un compliment)

Eu sunt Stan, fecior de slugă și ursit să slugăresc
Și cu toată plecăciunea mă și răcomenduiesc.

IANACHE

Crez c-ăți fi din neam prea mare

Și puteți fi și mai mari.

Puteți fi orice vă place.

Sau boieri sau militari;

Dar, fiindcă, ici, în casă, cât oi trăi, poruncesc,

Și vorbele d-voastră în nimic le socotesc.

Ișiți mai curând afară și p-aici să nu mai dați,

C-apoi n-o să știți la urmă pă unde să apucați.

Ce blestemății sunt astea, în casă-mi de s-au pornit?

Ai, îșiți curând afară, mergeți de und-ați venit.

D.D. SIMION, PANAIOTACHE, DIMITRACHE ȘI STAN

(țiindu-se toți de mână și făcând un compliment)

Seara bună, seara bună, dar noi tot nădăjduim

Necazu să-nconteneze și mâine să mai venim.

IANACHE (către nevasta lui)

Ișiți și voi cu bontonu, dinainte-mi să perțiți,

Mergeți mai curând la dracu, la mai mari nu mă siliți!

SMARANDA, LUXANDRA ȘI ELENCA

Adé, adié, seara bună, dar e de nesuferit,
Astfel de rușine mare încă nu s-au pomenit.

PAVEL

O fi fapta rușinoasă, dar crez că te-i odihni,
Seara bună dumitale, șezi, mă rog, nu osteni.

MARIUȚA (râzând)

Parc-a fost de porunceală, nu știi cât m-am bucurat;
Acum crez că li-o ajunge, negreșit s-a săturat

LANACHE (căscând)

Pas de dormi, pas de te culcă, plin de venin și necaz!
D-ar dori, pofți *soarèle*, să vie de au obraz.
Slujească-n viitorime lumii pildă casa mea,
Aib-o-n veci într-o vedere cin-o voi să să ia
După fleacurile lumii și să-și iasă dintr-al său,
Ca să n-ajungă să vază câte trag și sufer eu.

În versiunile alterate ale *Frantuzitelor* – la care, foarte probabil, se referea Caragiale – fusese introdus și dialogul în versuri *Conversații*, al aceluiași Fața. Îl reproducem aici, după volumul *Poesii inedite* (Bibliothecă portativă“, LXV), București, Typographia Heliade și asociații, 1860 (crestomație întocmită de Ion Heliade-Rădulescu, în care textul *Conversații* se află la p. 305–308):

CONVERSAȚII

COANA ELENCA

Spune-mi, soro-ai fost vreodată la teatru românesc?

COANA SMARANDA

Dumnezeu să mă ferească! nu voi nici să mă gândesc.

Pân-acum nu sunt nebună ca să hotărâsc să merg
La un loc unde băcanii și cizmarii toți alerg.

COANA CATINCA

Să vă spui drept, mie-mi place, și vă rog să mă iertați,
Că sunteți greșite foarte la părerea ce-arătați.
Băcan, cizmar și-orice meșter sunt meșteri românești,
Și de ce mai mult vă place, unde merg șusteri nemțești?
Parcă noi nu suntem oameni, parcă datorii avem
Să simțim în limbi străine și nemțește să râdem.

C. ELENCA

Fi donc! ce spui, verișoară? poate că vrei să glunmești.
La Paris se dau vreodată piese de-ale românești?
Caliopi, Andronescul se pot socoti actori
Vrednici s-amuzarisească niște *nobili* privitori?
Mie zău nu-mi face cinste să văz un teatru prost.
Din cele mari până astăzi știu că nici una n-a fost.
Ș-apoi ce să vezi acolo? Să ascuți la un actor
Care face-n rumânește declarații de amor!

C. SMARANDA

Declarații rumânește!! Spune-mi, s-a mai pomenit?
Eu de când sunt în viață, și din câte am primit
Bilé du, la care vreme n-am destulă să răspunz,
Căci îmi vin pe toată ziua (de d-voastră n-ascunz),
N-am mai văzut până astăzi nici unul românesc:
Unu-mi zice pe grecește că ficiații îl rănesc,
Altul nemțește se jură și-mi arată cum că sunt
Mai frumoasă decât toate stelele de sub pământ.
Ele când e franțuzește, îmi spune că ochii mei
Seamănă cu doi luceferi, ori cu doi cărbuni de tei.
În sfârșit în orice limbă, numai străină d-o fi
O tragedie se poate prea frumos *pasarisi*;

Numai limbele străine pot vorbi de *santiman*,
 Numai nemții și francezii pot avea de *amiuzan*.
 Eu țiu minte c-astă vară, soro, mi s-a întâmplat
 La comedia nemțească să plâng pân-am leșinat;
 Eu cu verișoara Zinca ce lângă mine ședea
 Ne-necasem de suspinuri, pe când prostimea râdea.

C. CATINCA

Fără să-ntreb de se cade, soro, să mai pomenim
 D-amoruri și declarații de teatru când vorbim,
 Nici dac-acele comedii la care-ai zis că ai plâns
 Pot s-aducă vreo-tristare, și tragediele răs.
 Îți spui că coana Zinca, să mă ierte Dumnezeu!
 Știe din limba nemțească cât știe pantoful meu.

C. SMARANDA

Adevărat ai dreptate, nici una nu știm mai mult,
 Însă, oricum, soro-mi place mai bine la nemți s-ascult.
 Dumneata, pardon, mă iartă, parcă nu ești de *bon ton*,
 Parcă n-ai ști că românii pe *Jan* îl numesc Ion?
 Românii când sunt pe *șenă*, știi, ca oamenii vorbesc,
 Iar când nemții se arată, parcă tună și trăznesc.
 Asta este frumusețea; ș-apoi nu mai vezi *chel gras*
 Are totd'auna Conti când face șăl mai mic pas?
 Ce frumos întoarce ochii! eu întâi când l-am văzut
 Am țipat de bucurie și din scaun am căzut,
 De muzică n-am știință; însă cântecele-mi plac,
 Ș-operele foarte mare *impressionă* îmi fac.
 Sear-ndată le las toate, la teatru ca să viu,
 Dar nu-ș'ce-am că de căscare *imposiblu* să mă țiiu.
 Ba la opera cea nouă Tîmerman când a cântat
 Eu de *plesir* adormisem, și târziu m-am deșteptat.

C. ELENCA

Chel idé! ce-ți mai pierzi vremea? și mă mir de ce mai vrei
 În *chestioane* serioase să intri cu dumneaei?
 N-o vezi că e tot în contra oamenilor simțitori,
 Dacă zice că românii pot să aibă și actori?
 Dar de zece ori mai bine voi să pleznesc și să mor,
 Decât să ajung vreodată să merg la teatrul lor.

În textul tipărit în „Gazeta săteanului“ nu este dată piesa într-un act *La Turnu-Măgurele*, de Vasile Alecsandri, care constituie tabloul X al revistei *100 de ani*. O reproducem aici (după o ediție critică: V. Alecsandri, *Opere VII. Teatru*. Text ales și stabilit, note și comentarii de Georgeta Rădulescu-Dulgheru, București, Editura Minerva („Scriitori români“), 1981, p. 355–370):

LA TURNU-MĂGURELE

SCENĂ ÎN VERSURI

(Reprezentată în ajutorul ostașilor răniți.)

Teatrul reprezintă o cameră mică și simplă mobilată. Ușă în fund, altă ușă în stânga și o fereastră în dreapta. În fața scenii, mai în dreapta, o masă și un scaun de lemn alb.

Scena I

ADELA (sfârșind de scris un răvaș, îl subsemnează, zicând):

„Amica ta, Adela, în Turnu-Măgurele...
 Trei pagine ticsite!... Ce am mai scris în ele?”

(Citește:)

„Scumpa mea Nataliță!... ar fi un spectacol curios pentru tine de a mă vedea pe mine, o elegantă deprinsă a trăi în saloane

luxoase, licuind acum într-o odăiță goală și purtând costumul ambulanței... Cu toată această schimbare însă, nu poți crede, iubita mea, cât sunt de mulțumită!... eu, o tânără văduvă, încongiurată de adoratorii patentati din București și din Iași, și espusă a auzi în toate zilele aceleași declarații monotone de amor, mă simt astăzi mai demnă de poziția mea înaltă în societatea română sub nobila haină de soră de caritate. În capitalele noastre eram asurzită de falsele suspine ale comediei lumești; aice sunt uimită de adevăratele suspine ale suferinței, și, pe cât colo inima mea era nesimțitoare, pe atât aice ea bate și crește animată de un nobil devotament... Am sub vegherea mea un june căpitan rănit, foarte interesant... La asediul Plevnii, sărmanul a priimit un glonț în brațul drept și mult ne e teamă că va fi nevoie de o amputare... Ferească-l Dumnezeu de o așa nenorocire! Segentul lui, un viteaz din al 13-lea regiment de Dorobanți, bun, simplu, cam original și cu numele de Horcea, plânge ca un copil când se gândește că o să rămâie căpitanul lui ciunt... Eu însami mă înfior la această idee, căci încep a avea pentru scumpul meu rănit o afecțiune de soră... Te văd însă zâmbind și clătinând din cap, dar te pofdesc să nu fii ne bună și să-ți închipuiești romanuri... etc.... etc.“

(Ușa din fund se deschide. Adela strânge scrisoarea, o pune sub plic și scrie adresa pe ea.)

A! se deschide ușa... sergentul Horcea vine...

Să pun în plic scrisoarea... acum, adresa... bine!

Scena II

ADELA, HORCEA (intră prin fund, se oprește lângă ușă, face saltul militar și tușește).

HORCEA

Hmm!

(Adela se scoală și se întoarce spre Horcea.)

HORCEA

Doresc sănătate.

ADELA

Ce face căpitanul?

HORCEA

Te-ntreabă duduțuță, ș-oftează greu, sărmanul.

ADELA

Se simte mai rău astăzi?

(Horcea tace și-și mușcă musteța.)

ADELA (Îngrijită)

Răspunde...

HORCEA

Așa-mi pare.

ADELA

Cum?

HORCEA

Apoi, cum s-ar zice, îl arde-un pojar mare...

ADELA

La rană?

HORCEA

Și sub coastă, colea, la inimioară...

Știi... inima tânjește când n-are sorioară,

Și, zău... să nu te superi... dar eu încep a crede,

Că mult mai rău e bolnav, când bietul nu te vede...

ADELA

Crezi?

HORCEA

Cred... ades mă-ntreabă pe mine,-n aiurare,
De ești ca în poveste, o zână de iubire...
Un... heruvim, un înger... mai știi eu câte-mi spune?
Ești înger, duduțu?

ADELA (zâmbind)

Nu cred.

HORCEA

Mare minune!
Apoi de ce înșiră tot astfel de cuvinte?

ADELA

El... are ferbințeală și-i... amețit de minte.

HORCEA

Oare?... așa să fie?... Eu unul dam cu gândul
Că poate, fiind tânăr, și lui i-au venit rândul
Să cază-n slăbiciunea de fire omenească,
Să... cum fac toți flăcăii din lume... să iubească.

ADELA (repede)

Pe cine?

HORCEA (în parte)

Măi, că iute a întrebat pe cine!
(Tare). Pe cine, el o știe; eu știu că nu pe mine.

(Adela cade pe gânduri)

HORCEA (în parte, privind-o)

Na! au căzut pe gânduri acum și puiculița...
Cu miere, cum se vede, îi atinsei gurița.

ADELA

Ian spune-mi: fost-au astăzi chirurgu-n ambulanță?

HORCEA (Posomorându-se)

Au fost.

ADELA

Au văzut rana?... și are el speranță
Că ea se va închide prin simplă vindecare?
Și n-a fi trebuință de-o crudă operare?

HORCEA

Chirurgul cam pe gânduri ieșit-au astă-dată,
Căci i-au părut lui rana mult mai înflăcărată.
L-am întrebat ce crede?... Nu mi-au răpuns nimică,
Dar clătina din capu-i... și, zău, mi-e tare frică.
(Înduioșându-se). Sărmanul căpitanul, un bujorel în floare,
S-ajungă ciunt, drăguțul!... de-a ști, să știi că moare!

ADELA (în parte)

Să moară – o! Doamne sfinte!

HORCEA

A! bată-i-ar să-i bată
Chirurgi! ei nu știu alta decât să taie-ndată
Și brațe și picioare cu arma ascuțită...
Doar brațul nu e creangă și omul nu-i răchită...
Eu îl cunosc, duduică, pe căpitan... mai bine
S-ar împăca cu moartea decât cu-așa rușine.

ADELA

Dar dac-ar fi nevoie numaidecât... Ce-ai face
În locul lui chiar însuși?

HORCEA

Eu? zău, mai bine-mi place
 Să merg pe cea lume întreg, cu cap, cu toate,
 Decât o viață lungă să fiu un trunchi cu cioate.

ADELA

O știi; așa-i românul, nepăsător de viață;
 Dar lângă-amărăciune mai este și dulceață;
 Dar dacă-i crud de-a perde un braț, acea durere
 Nu poate să găsească pe lume-o mângâiere?
 Rănitul nostru-i june; din pragul tinereții
 El poate să privească la bunurile vieții;
 Plăceri, considerare, familie, iubire...
 La toate are dreptul viteazul să aspire.

HORCEA

O fi, însă stejarul amar se oțerește
 Când apriga secure de crengi îl despărțește,
 Și, crede-mă, ducă, românul e de milă
 Când n-are cu ce strânge la sânu-i o copilă.
 Atunci nu-i mai rămâne decât să se sfârșească,
 Sau... alte două brațe pe lume să găsească...
 Hei! când ai vrea, ducă, să-ți faci cu el pomană...

ADELA

Eu? cum?

HORCEA

Ești bună, bună de pus, zău, chiar pe rană.
 Ai două brațe... dă-le în dar lui căpitanul,
 Și astfel, numai astfel, i-ai îndulci aleanul...
 Le dai? ... Aud?... Duducă, ascultă-mă pe mine,
 În locul dumitale le-aș da eu ca mai bine.

ADELA

Dar cum vrei cu-a mea milă să-i cad eu lui năpaste?

HORCEA

Năpaste! Deie-mi Domnul și mie tot de aste!
 Auzi? năpaste – o floare frumos îmbobocită...
 Dar unde se mai află mai veselă ursită?
 Năpaste? (O privește cu admirare.) Căpitanul și eu am fi în stare
 De brațele-amândouă să cerem o scurtare
 De-am ști că ne așteaptă o astfel de răsplată.

ADELA

Dar bine, Horce dragă, gândește încă-o dată,
 Cuvine-se chiar însămi să cerc de a-i propune?...

HORCEA

Ba nu, fereastă Sfântul!... Eu, de-nvoiești, i-oi spune
 Că, dacă-a perde brațul și n-a vrea ca să moară,
 I-a da brațele sale, în schimb, o zânișoară.

ADELA

Și ar primi?

HORCEA

N-ai grijă... hait, cu nepusă masă;
 Ba ș-a jucat drăgaica, rănit cum e, prin casă.
 Ce vrei? Așa-i românul când strechea-l lovește;
 Când inima dă mugur și mugur-nflorește.

ADELA (râzând)

Glumeț ești.

HORCEA

Glumeț, însă... cum găsești gluma?

ADELA

Bună.

Dar... ian să schimbăm vorba.

HORCEA

S-o dăm pe-o altă strună?

(în parte). Se vede c-am sclintit-o cu-a mea avocație.

De! nu m-a făcut mama mehenchi în limbuție.

Păcat!

ADELA

Știu că-mpreună ați fost răniți odată;

Iar cum, și când, și unde nu mi-ai spus încă...

HORCEA

Iată

Cum s-a-ntâmplat, ducă: Trecuse-o săptămână

De când eram în hartă cu litfa cea păgână,

Alături cu Plevna, în față cu-o redută

Ce-ntocmai ca ariciul, ghem toată prefăcută,

Părea că e pustie și ne pofta aproape,

În șanțurile-i dese de vii să ne îngroape.

Noi tot ținteam privirea, doar om zări dușmanul,

Și tot trăgeam la tunuri, doar i-om strica redanul,

Dar, după parapete ascuns, el, cu urgie,

Pe când noi dam în bobot, trăgea în carne vie

Era iar, mai cu seamă, era-ntr-o pădurice,

O baterie, care cu noi juca-n popice.

Și sămăna cu bombe, scurtându-ne de zile,

Cum samăna românii cu grâu la Sân-Vasile.

O noapte, căpitanul vro zece inși ne cheamă

Și zice: Măi, de moarte vă este sau nu teamă?

– Nu, domnule! răspundem. – Nu? – Nicidecum. – Prea bine;

Eu merg la baterie s-o iau... Veniți cu mine?

– Venim! cu toți răcnit-am și ne-am pornit pe dată,
 Ne-am furișat prin umbră ca vulpea cea șireată,
 Și când să dea foc turcii la tun, pe neașteptate,
 Ei se trezesc cu spaima și cu românii-n spate.
 Pe loc și dăm năvală în ei, mânca-i-ar corbii!
 Și ne-nclăștăm la luptă grămadă, chiar ca orbii.
 Ce groaznică trântea! ce răcnete de ura!
 Ce lovituri cu stratul! ce mușcături cu gura!
 Pân'ce din turci, hapsânii, nu au rămas nici unul,
 Pân'ce le-am stricat-cuibul, pân'ce le-am luat tunul!
 Pe tun pusese mâna el însuși, căpitanul,
 Luptând cum luptă zmeul cu Badea Năzdrăvanul;
 Iar când în faptul zilei ne-am cercetat dobânda,
 Cu-o rană fiecare își măsura izbânda.
 La braț căpitănașul avea o-mpușcătură
 Și eu, coala pe frunte, această lovitură;
 Dar fie! eram mândri ca leul-paraleul
 Când am adus în lagăr cel tun... ce-i zic trofeul!

ADELA (entuziastă)

A! bravo bravo, bravo, români de vitejie!
 (Uimindu-se). Ah! inima mea crește în veselă mândrie...
 Și simt... și simt... (Plânge.)

HORCEA

Duducă... ce plângi?... Da nu mai plânge...
 (În parte.) Când văd plâns de femeie, un nod coala mă strânge.
 (Uimit.) Tot plângi?....

ADELA

Nu e nimic și nu băga de seamă.
 (Dându-i batista ei.) Voinice, de la mine primește-astă
 năframă.
 Și-mi spune, cine astfel te-au încrestat în frunte?

HORCEA

Un turc urât și negru, nalt, țepăn cât un munte.
Vroia să-mi taie capul lovind cu iataganul...

ADELA

Și cum scăpași?

HORCEA

Văzut-ai cum crapă-n cinci bostanul
Când îl izbești d-o peatră?... Așa i-au crăpat capul
Când l-am pocnit cu stratul în tidvâ pe arapul.
S-a dus pe aceea lume în rai să facă jafuri
Prin munți de baclavale și dealuri de pilafuri...
Dar ce stau eu la vorbă și dărdâi ca o babă?
La doftorul cel mare alerg cât mai în grabă
Să vie-aice însuși, pe căpitan să-l vadă,
Căci cel chirurg la vorbă-i nu are deloc nadă.

ADELA

Aleargă... și la poștă să dai astă scrisoare,
Te rog.

HORCEA

Prea bine, adă; mă duc într-o-ntinsoare.

(Se oprește la ușa din stânga.)

Duducă... (Arată spre ușa din fund.) El te-așteaptă..
Fă azi o faptă bună...
Și Cel-de-Sus pe frunte ți-a pune o cunună.

(Iese prin stânga.)

Scena III

ADELA

Ce oameni! Ce natură frumoasă și bogată!
Ce inimă vitează, și simplă, și curată
Se bate-n aste sânuri, când e nevoia-n țară!
O! nu, nu, România nu poate-n veci să piară
Cât are pentru pază o verde seminție
Cu suflet așa mare, cu minte-atât de vie!
Nu! în zadar pe față-i invidia străină
Cercat-au s-o mânjească cu-otravă și cu tină;
Infami clevetitorii, vrăjmași ai României,
Sunt înferăți de-acuma cu ferul infamiei,
Căci le-au răspuns românul cu-a sa disprețuire
Prin fapte glorioase ce merg la nemurire!
Aice, lângă mine, un tânăr erou zace
În ghearele durerei, sârmanul!... dar ce face?

(Deschide puțin ușa din fund.)

Doarme!... cât e de palid!... Ce tainică tristeță
Pe fruntea lui e-ntinsă!... Ce aer de nobleță,
Ce aer de mărire câștigă o ființă
Căzută pentru țară în crudă suferință!...
Ah! trista lui privire adânc mă-nduioșează...
Ce-aud? ... suspină?... poate că el acum visează
La mine... mă iubește!... și eu... oare-n iubire
Putut-au să se schimbe a mea compătimire?

(Cade pe gânduri.)

Scena IV

ADELA, HORCEA (între tulburat)

HORCEA

Duducă, duducuță...

ADELA

Ce este?

HORCEA

Nu e bine.

Am întâlnit chirurgul... (Oțerindu-se.) Vai! simt fiori prin vine.

ADELA

Chirurgul?

HORCEA

Dar, chirurgul, casapul, ciocârțașul.
Mi-au spus că amputează chiar astăzi pătimașul,
Că-i teamă de cangrenă.

ADELA (spăriată)

Cangrenă! Vai de mine!

Cangrena-i moarte!

HORCEA (perdut)

Moartea!... să moară!... Cine? Cine?
Eu?... iată-mă... sunt gata... dar el?... O! Doamne sfinte!
Ce fac eu fără' de dânsul? Ce spun l-al său părinte?...

ADELA

Dar ce să facem, frate?

HORCEA

Ascultă.... ești creștină...

De nu vrei s-ai mustrare c-ai fost cumva de vină,
 Aleargă lângă dânsul și-i spune ce-i și spune,
 Ca să-l îndupleci soartei amare-a se supune.
 Vorbește-i românește, grăiește-i franțuzește,
 Cum ți-a venit mai bine, dar mi-l adimenește
 Rugându-l și zicându-i că-l vei iubi mai tare
 De-a vrea ca să asculte pe doftorul cel mare.

ADELA

Dar... Horcea...

HORCEA

Duducuță... lumină... floare vie...
 Mergi, scapă-l de la moarte și mă dau rob...

ADELA

Ei!... Fie!... (intră în fund.)

Scena V

HORCEA (cătând prin ușa din fund)

Iat-o!... puicuța... merge... când pasă, când s-oprește...
 S-apropie de patu-i... El s-au trezit, zâmbeste,
 Au și uitat durerea... O! farmec de muier!...
 Femeia-i, cică, floare de leac pentru durere...
 Ce spun ei oare? (Ascultă.) N-aud... de-aproape îi șoptește...
 Ea parcă îl roagă... dar el se-mpotrivește...
 Ea plânge! Na! chirurgul de-acum poate să vie...
 În lacrimi de femeie chiar ferul se mlădie...
 Viteazul, leul, zmeul e-nvins de-o păpușică...
 El îi sărută mâna.. Ce mână mititică!...
 Și iaca!... Ce-mi văd ochii... și ea... ea îl sărută
 Pe frunte?... Hait, acuma logodna-i și făcută.

Dar... iată și chirurgul!... pei, drace!... El sosește
Ca noul pe soare când cerul strălucește.

Scena VI

HORCEA, ADELA (intră tulburată)

ADELA

Ah! Horce, mergi degrabă... Te cheamă, el te cheamă...
Chirurgul este gata... Eu nu pot sta, mi-e teamă.

HORCEA

Dar bietul căpitanul primește să-l...

ADELA

Primește.

HORCEA

Mă duc... ah! duduță, mult el te mai iubește!

(Iese.)

Scena VII

ADELA (cade pe scaun)

O! Doamne!... ce durere, ce groază pentru dânsul
Să simtă ferul rece tăind un os într-însul!...
Fiori îmi trec prin crieri... mi-e inima de gheață...
A! ... ce s-aude?... geme?... aș da chiar a mea viață
Ca să-l scutesc, sârmanul, de chinuri... ah! iar geme?...

(Ascultă.)

Ba nu, mă-nșală spaima... El rabdă... nu se teme.

Cum aș voi să întru... (s-apropie încet de ușă), să-i șterg ușor
pe frunte,

Sudoarea înghețată a suferinței crunte,

Să-i țin pe brațe capul, s-ațint a mea privire

În ochii lui, iubitul, cu toată-a mea iubire...

Dar nu pot... n-am curajul.. d-abia stau pe picioare.

(Vine șovăind de se reazămă de masă.)

Scena VIII

ADELA, DOCTORUL (intră prin stânga)

ADELA

A! Domnul doctor...

DOCTORUL (închinându-se)

Doamnă, sergentul dinioare

Mi-au spus c-ați vrut îndată ca să alerg aice.

ADELA

Eu?

DOCTORUL

De-am putut pricepe ce au voit a-mi zice,

Chirurgul vrea să facă amputare?

ADELA

Așa e.

Vă rog să treceți iute alături-n odaie.

DOCTORUL

Mă duc.. dar mai nainte primiți astă hârtie

Și astă cutioară... (Întră în camera din fund.)

ADELA (deschide scrisoarea)

Maiorul!... Ce îmi scrie?

(citește rapide.)

„Iubită cumnătică! Măria-sa domnitorul au acordat căpitanului și sergentului încredințați îngrijirei d-tale decorația Steaua României și medalia Virtutea Militară, pentru eroica lor purtare. Ți le trimit d-tale, iubită cumnătică, pentru ca să ai mulțămirea de a-ți decora însași protegeații etc.“

A! câtă mulțămire pe dâșii!... dar ce-i oare?

(Să aude alături un glas răcnind.)

GLASUL

A!

ADELA (tipând)

A! îi taie brațul! (Cade pe scaun). Sărmanul! cum îl doare!

Scena IX

ADELA, HORCEA (dând bustna pe scenă)

HORCEA

Ura!... Nu mi-l mai taie.. Nu este trebuință.

ADELA

Cum! ce zici?

HORCEA

Iaca doftor cu cap și cu știință!
El, cât au văzut rana, au început a râde
Ș-au spus că de la sine curând se va închide.
Atunci căpitănașul, precum o fată mare,
Închis-au ochișorii în dulce leșinare.

ADELA (veselă)

Mă duc să-i deschid vesel cu Steaua României... (Scoate decorațiile.)

I-au acordat-o Vodă ca semnul vitejiei.

HORCEA

! Sfinte și Părinte! Ce bine a să-i pară!

ADELA (prezentându-i medalia)

Și d-tale: Virtutea Militară.

HORCEA (amețit)

Eu?... Na!... se-ntoarce casa... m-apucă nebulnia...

Eu, decorat! (Primește medalia și o sărută.). Drăguța! Trăiască România!

(Amândoi se îndreaptă spre ușa din fund.)

Mircești, noiembrie 1877.

100 de ani e un text mai puțin cunoscut, a fost reeditat o singură dată și a fost rareori comentat. Statutul lui special – mai mult „montaj” decât text de autor – a derutat. Reprezentat pe scenă, a avut succes, probabil și datorită fastului montării. A suscitât și critici, inclusiv (sau mai ales) din partea celor care-l pretuiiau pe dramaturg, decepționați de ceea ce li se părea a fi un compromis cu „arta de comandă”, o omagiere interesată a oficialității, a dinastiei în special. Iată, în acest sens, un foarte interesant comentariu formulat de Anton Bacalbașa:

„Năpasta era operă de intelectual care-și cinstește meseria, – *100 de ani* este o jucărică pentru uzul domnului Haret.

Și *Năpasta* a căzut, ridicând totuși pe Caragiale, pe când *100 de ani* a reușit, coborându-l.

Societatea, biciuită ades de juvenalul nostru național, s-a răzbunat: ea a redus pe poet la nivelul ei, – aș putem zice că l-a adus la același numitor, – un numitor comun!

Această apoteoză a lui Caragiale, între foc bengal și imnul regal, oferă lumii intelectuale o perspectivă din cele mai jalnice. Și când îl vedem pe acest mândru *bohème* ieșind după fiecare *act*, ce comisese, ca să se prosterneze în fața d-lui Spiru Haret, pe când galeria striga pe «autorul» *Frantuzitelor* lui Faca, – nu știu pentru ce îmi închipuiam că asist mai mult la o execuție decât la un triumf. «Răscoală-te, inima mea!».

Dar, în definitiv, fiecare epocă are producțiile pe care le merită.

– «Nu v-a plăcut *Năpasta* și ați vrut „ca în vremea basmelor“? Pofțiți!».

Refractarul Caragiale a făcut toate concesiile ce i s-au cerut. Și pentru că o natură de elită nu se dă niciodată pe jumătate, el a împins zeflemeaua lugubră până în ultimele ei consecințe.

– «Vreți foc bengal? Am să vă dau până v-o orbi! Să-ți arăt eu foc bengal, mă!».

Și, pornind pe tărâmul acesta, el a oferit publicului uluit o revistă serioasă în care zeflemeaua plânge...

– «Vreți revistă istorică, dar mai mult dinastică? Să vă dau eu dinasticism!»

Și, dintr-un condei, a șters cei șapte ani ai lui Vodă Cuza.

Revista trece, în adevăr, de la anul 1859 la... 10 mai 1866.

Acum avem tablourile următoare demne de regretatul nostru *Moftul Român*: [...] Cu alte cuvinte, jumătate din cei 100 de ani sunt ocupați cu acest *Nihil sine Deo*. Iar domnia lui Cuza sub care s-a săvârșit Unirea principatelor, secularizarea averilor mănăstirești, împrumutarea țaranilor și atâtea alte acte mari, nu merită măcar o mențiune.

– «Ați vrut ca Marele căpitan să întunece pe predecesorii săi? L-am încins în foc bengal, iar pentru ca ochii indiscreți să nu zărească umbra lui Cuza, am suprimat-o pur și simplu!»

Dacă este așa, Caragiale și-a atins scopul: el a devenit un impresario de istorii dinastico-naționale – misiune grea,

dureroasă aproape pentru care dinastia trebuie să-i fie profund recunoscătoare.

Publicul a rămas rece la această travestire a istoriei, dar nu face nimic. Intențiunea autorului este vădită, el a vrut să coboare asupra lui o rază din «făurăria regală» așa de bogată!

Veți striga, mândrilor care trăiți numai cu «principiile», «aceasta este o prostituire!» «Aveți puținică răbdare, stimabililor», vă va răspunde Caragiale. Când fiecare din noi e tot așa de bun și de corect ca Suveranul, minus puterea «făurării regale», de ce m-aș face măscărici la noi și nu turnător la făurărie?

Pentru omul sărac, într-o epocă săracă, viața nu poate avea decât un scop: – Pune ici și toarnă ici.

Caragiale a turnat cu anticipație, – să vedem ce va face Făurarul¹.

Și în posteritate, *100 de ani* a fost considerată, de exegeții lui Caragiale, cu oarecare jenă. Șerban Cioculescu vorbea de o „comandă executată de Caragiale în silă, cu însălări de texte străine“. Și Florin Manolescu, deși îi găsea „revistei istorice naționale“ *100 de ani* o explicație, încadrând-o într-o strategie de apărare a lui I.L. Caragiale, o judeca în chip asemănător, sub semnul consternării: „[...] [I.L. Caragiale] a produs un număr de pagini «de apărare» care, fără să reprezinte o îndulcire a criticismului său de fond, oferă un material «pozitiv» capabil să micșoreze procentul acuzațiilor prezumțioase care i s-au adus. / Din această categorie fac parte elogiul limbii române și al statorniciei poporului nostru, în *Politică și cultură* (1896), mai multe «*notițe critice*» din *Universul* (1900) [...], desenul idilic al iubirii «*de treizeci și unu de ani*» dintre rege și poporul român, în *Nihil sine deo* (1897), curioasele paragrafe în stil de *carnet*

¹ A.B. [Anton Bacalbașa], *93 de ani*, în „Dreptatea“, IV, nr. 973, 4 februarie 1899, p. 2–3 („Cronica teatrală“).

mondain, prin care se înregistrează prezența reginei Elisabeta la cele câteva concerte ale orchestrei simfonice Peters, în 1896 și 1897, la Ateneu, sau «*revista istorică a secolului XIX*», *100 de ani* (1899) care, însă, cu toate că i-a adus un premiu, nici n-ar mai trebui să-i fie atribuită lui Caragiale¹.

Totuși, e surprinzător că Florin Manolescu n-a identificat în *100 de ani* un „text cu ofertă multiplă“, în termenii propriei lui teorii, convingător argumentate, despre Caragiale. Fiindcă „revista istorică națională“ oferea simultan mesaje diferite, respectiv oficialității – care putea fi satisfăcută de o manifestare de artă omagială –, apoi publicului larg, „fără pretenții“, fascinat de strălucirea montării și a figurației, încântat de farmecul vechilor poezii populare și permeabil la vibrația patriotismului declamator vehiculat de unele din scrierile „mobilizate“ de Caragiale în montajul său, și, în fine, publicului rafinat, avizat, dotat cu spirit critic și care gusta în mod obișnuit criticismul lui Caragiale, public care putea depista în acest insolit spectacol un anumit histrionism al autorului, o ironie prin supralicitare (unele remarci ale lui Bacalbașa nu erau departe de a atesta o astfel de receptare: „... el a împins zeflemeaua lugubră până în ultimele ei consecințe. – «Vreți foc bengal? Am să vă dau până v-o orbi! Să-ți arăt eu foc bengal, mă!»“ etc.). Oricum, mesajul global este unul de ambiguitate, ca în *Duminica Tomii*, de pildă, nici naiv-idilic, nici pustiitor-ironic prin – de altfel incontestabila – îngroșare caricaturală. O interpretare convingătoare, în acest sens, a dat Ștefan Cazimir:

„La 1 februarie 1899, Teatrul Național din București reprezenta *100 de ani. Revistă istorică națională a secolului XIX, în 10 ilustrațiuni*. Întocmit de Caragiale la cerere și premiat cu

¹ Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, București, Editura Cartea Românească, 1983, p. 286–287.

lei 1000 prin decizia lui Petru Grădișteanu, director general al teatrelor, scenariul e un colaj de texte – versuri, proză, teatru – din Iancu Văcărescu, I. Heliade Rădulescu, V. Alecsandri, C. Facca, N. Bălcescu (recte A. Russo), D. Bolintineanu, Scipione Bădescu, precum și din culegerile de poezii populare ale lui Alecsandri și G. Dem. Teodorescu. Caragiale nu redactează *manu propria* decât mizanscena. În *Tabloul I*, de exemplu, ne sunt înfățișate Moldova și Muntenia în chipul unor femei cernite și legate în lanțuri. «În mijlocul scenei, un demon înalt și mândru, cu aripe enorme negre, vrăjește întinzând ghearele și aripele în dreapta și în stânga. [...] Deodată se aude un sunet de buciium depărtat. Femeile ridică fruntea. Demonul tresare. [...] Pe stânca din mijloc apare în lumină albă un înger strălucitor. La această apariție demonul își strânge îngrozit aripele. Captivele se ridică încet-încet». În *Tabloul V* îl vedem pe Alecsandri și Bălcescu luând, la 1848, calea exilului. «Amândoi tinerii patrioți, în mantie neagră, își poartă atributele: poetul, lira; istoricul, pana. Ei înaintează încet și se opresc triști în mijlocul scenei». *Tabloul IX* prezintă inaugurarea podului peste Dunăre, cu trenuri care trec în ambele direcții, în entuziasmul frenetic al mulțimii. *Tabloul X* e, firește, *Apoteoza*: «Tronul regal. De o parte un mic vânător prezentând arma; de altă parte o mică zână rugându-se în genunchi cu ochii la cer. La stânga tronului România armată, în picioare, încunună tronul cu o ramură de dafin. D-asupra tabloului întreg fâlfâie tricolorul și în nouri strălucește cu lumini deviza: NIHIL SINE DEO. Imnul regal cu cor, orchestră și fanfară. (Cortina încet)».

Presa vremii a întâmpinat spectacolul cu un sentiment de reprobare și de jenă. E un «vifleim național», scria Al. Antemireanu, menit să întrețină «acel primitiv gust de aparențe pompoase, de nimicuri frazeologice, care domină încă masa cea mare a publicului nostru» (*După 100 de ani, în Floare-albastră*,

1899, nr.19). Într-o caricatură intitulată *Păcatele tinereții și opera maturității*, revista *Pagini literare* (1899, nr. 4) îl înfățișă pe Caragiale manevrând, în chip de marionete, pe Faca, Alecsandri etc. și dând cu piciorul vechilor lui personaje (Jupân Dumitrache, Ipingescu, Cetățeanul turmentat). În același număr, sub titlul „100 de ani“, apărea o epigramă semnată *Rică*: «Veacul nostru-i o minune, / Caragiale-o dovedește:/ Un veac timpul ni se pare/ Piesa pân' se isprăvește».

De ce a scris Caragiale revista istorică *100 de ani*, dincolo de motivul strict pecuniar, e o întrebare la care nu putem răspunde («poate doar că cu șpirikismus!»). Ceea ce știm este *cum* a scris-o: transformând în text «serious» o parodie publicată cu trei ani mai devreme!

În 1895, persiflând titlul volumului de versuri *Excelsior*, tipărit de Al. Macedonski, Caragiale imaginase un... balet cu același nume (prilej de a formula și definiția baletului în genere: «o idee mare vulgarizată prin cadriluri; o gândire virilă simplă, exprimată printr-un complex de pulpe de sex contrariu») și concepute minuțios desfășurarea întregului spectacol. «Avem mai întâi prologul. În mijlocul unor talazuri negre, sub un cer acoperit cu nori negri, stă în lanțuri, pe o stâncă neagră, sub călcâiul unui demon mai negru ca toate, o umbră albă – e geniul civilizației sub călcâiul Răului. Muzica este lugubră – o dezvoltare de acorduri disonante, în care domină nota sfâșietoare a unor dureri haotice, și care urmărește gâfâind o rezolvare depărtată într-un acord perfect. Deodată, o rază luminoasă – o minune a electricității! – sparge tavanul scenei și se oprește asupra interesantului grup al celor două genii. La atingerea luminii lanțurile captivului se sfarmă, demonul negru rămâne trăsnit, iar geniul alb se ridică triumfător: *tutti* la orchestră, acordul atât de mult așteptat izbucnește, și apoi, fără pauză, imnul secular de biruință al libertății! *Excelsior!* Ni se desfășură pe urmă în cinci acte – cam lungi, ce e drept –

reprezentarea alegorică a triumfurilor, încet-încet, veac cu veac, câștigate de geniul Luminii: abolirea sclaviei, aplicările electricității la fabricațiunea ciorapilor și la telegrafia submarină, străpungerea Gothardului și Suezului și, în sfârșit, fraternizarea puterilor garante sub bagheta miraculoasă a zeiței *Pax Concordia... Excelsior!*» (*Gazeta poporului*, 1895, nr. 228).

Când i s-a propus să scrie revista *100 de ani*, Caragiale și-a amintit de baletul *Excelsior...* Norocul lui a fost că, la premieră, nu și-au adus aminte și alții! Povestea are darul să evoce – mai bine spus, să anticipeze – poanta schiței *O conferință* (1909). Solicitat să răspundă, în fața unui public feminin select, dificilei întrebări «Ce este arta?», vorbitorul va ieși la liman cu un exemplu scos din arta cizmăriei. «– Fie! frumos ne-ncălțași, unchiule!», îi șoptește la ieșire viceprezidenta. Cu un deceniu mai înainte, revista istorică *100 de ani* ilustrase magistral aceeași artă a încălțării.

Despre valoarea unor texte ca *O soacră* și *100 de ani*, Caragiale nu putea să aibă o părere mult diferită de a noastră. Despre *funcția* lor în cadrul operei știa, cu siguranță, mai mult decât noi. Cel care studiasе kitschul pe toate căile posibile a vrut poate, din curiozitate experimentală, să-l cunoască și din interior. «Ca un savant care, în amestecul unor elemente, ar căuta să prinză un secret subtil al naturii ce de mult îi scapă și-l necăjește...» (*O făclie de Paște*)¹.

Este, probabil, de așteptat ca, în anii următori, prin utilizarea grilei de lectură acreditată de teoretizarea postmodernismului, să se exprime comentatori care să interpreteze *100 de ani* ca pe un text postmodern *avant la lettre* (carnavalesc, ambiguu, operând cu citatul hipertrofiat, combinând prin montaj stilurile epocilor succesive, împletind indiscernabil

¹ Ștefan Cazimir, *I.L. Caragiale față cu Kitschul*, București, Editura Cartea Românească, 1988, p. 106–110.

maiestuosul cu grotescul etc.), să-l compare cu *Levantul* lui Mircea Cărtărescu ș.a.m.d. Ar fi o nouă dovadă a multiplicității de oferte – ca să recurgem la termenul introdus de Florin Manolescu – pe care o au textele lui Caragiale, inclusiv un text ca acesta, considerat multă vreme a fi „ocazional“ și scris „din oportunitate“.

SCRIERI DESPRE TEATRU

ÎN VOLUME

(p. 721) DIN CARNETUL UNUI VECHI SUFLEOR

Într-o primă variantă, textele au fost publicate – sub titlul general *Amintiri din teatre*, grupate în trei „scrisori“ semnate Luca – în „Convorbiri literare“ – după cum urmează: *Scrisoarea întâia* în „Convorbiri literare“, XIV, nr. 10, 1 ianuarie 1881, p. 396–400; *Scrisoarea a doua* în „Convorbiri literare“, XIV, nr. 11, 1 februarie 1881, p. 434–438; *Scrisoarea a treia*, în „Convorbiri literare“, XV, nr. 3, 1 iunie 1881, p. 112–116. Sub titlul *Din carnetul unui vechi sufleor*, în volumul *Note și schițe*, București, Editura librăriei C. Sfetea, 1892, p. 85–127. Retipărite sub titlul *Din carnetul unui vechi sufleur* în volumul *Momente, schițe, amintiri*, București, Editura „Minerva“, 1908, p. 390–407. Reproduse în *Opere*, I (1930), p. 1–21, și în *Opere*, 3 (1961), p. 12–28. Reproducem textul după *Note și schițe* (1892).

Versiunea din „Convorbiri literare“ diferă sensibil de cea, definitivă, din *Note și schițe*. Textele din „Convorbiri literare“ erau prezentate sub formă epistolară („Iubite prietene, ți-am făgăduit să-ți însemnez odată pe hârtie“¹ etc.), materia

¹ *Amintiri din teatru. Scrisoarea întâia*, în „Convorbiri literare“, XIV, nr. 10, 1 ianuarie 1881, p. 397.

anecdotică era distribuită diferit, există numeroase variante și fragmente nereluate în volum. Pentru relevarea amănunțită a variantelor, trimitem la ediția îngrijită de Paul Zarifopol, respectiv *Opere*, I (1930), la *Note și variante*, p. 327–337. Reproducem, totuși, aici, din „Convorbiri literare“, câteva anecdote compacte, la care prozatorul a renunțat în volum:

„ – Odată iar, Dragulici juca, într-o farsă din franțuzește, pe un burghez bogat, zăpăcit de amor, care urmărește din oraș în oraș, din han în han, pe amoreaza lui trădătoare. Dragulici se făcuse gras și burtos; își pusese pe pânțele vreo trei perne mari, se-ncinsese peste ele și se-mbrăcase pe deasupra. În piesă vine la un loc o scenă, unde aleargă de colo până colo burghezul prin odăile dintr-un otel, iese pe ușe, intră pe fereastră, dă prin sobă, crezând c-a dat aci-aci de urma femeii. În înfierbințea alergăturii, îi plesnește lui Dragulici brăncinarul și începe să-i cază pernele. Se pornește publicul pe râs, dar Dragulici nu se lasă până ce n-ajunge iar la cea din urmă expresie. Tocmai trebuia să se lase cortina. În actul următor vine Dragulici iar să-și caute amoreaza, și dă de unul fioros, un colonel de dragoni, cu care e în rol că trebuie să se apuce la ceartă. «Ce cauți aicea, domnule?» se răstește la el militarul. «Lasă-mă, domnule, zice Dragulici; îmi caut burta!»¹.

*

„ – Dragulici era om de spirit, dar făcea de multe ori jocuri de cuvinte colosale. Odată repeta cu Mincu o scenă, într-o melodramă plină de infamii, unde jucau pe doi bravi din Veneția. După ce și-au luat plata de la intrigant pentru că i-au pus bine pe un rival, vin acuma să vază cum ar face chef cu banii câștigați. În piesă unul dintre ei zice că se-nchină la Venus, și celălalt: «Ba eu la Bacchus». Repetau cu rolee-n

¹ „Convorbiri literare“, XIV, nr. 10, 1 ianuarie 1881, p. 399.

mână. După ce descifrează Dragulici partea lui, zice lui Mincu: «Auzi tu, Țața Mițo, că eu mă-nchin la Vinus». – «Firește, zice Mincu, tu ești cum spune latinul: *«In vinus beritas!»* Și pe urmă citește pe rol: «Și eu mă-nchin la zeul Bacchus». – «Nu-i Bacchus, bre! zice Dragulici: e *Babacus*; nu știi că era tata bețivilor?» – Pentru că țineau amândoi la jocurile lor de cuvinte, au făcut la reprezentatie aceleași extemporatii, dar le ziceau așa de comic, încât totdeauna aveau aplauze; câteodată, când jucau cu mult chef, publicul le bisa partea cu *Babacus*.

– Altădată vine Dragulici la repetiție cu o pereche de galoși noi; zice: «Ori galoșii mei, ori Țața Mița, tot una. Nu intră-n ei, cu jurământ, măcar o picătură de apă».

– Farsele sunt foarte obișnuite între culise. Christescu cât e de liniștit, și tot face și el câte una din când în când. Găsește odată pe Machauer, frizerul, dormind în cabină; ia foarfecele și-l tunde ridiche toată jumătatea capului pe care nu era culcat. Se scoală Machauer mai târziu, își pune căciula somnoros, își ia banii de la casă și pleacă. Acasă, madama, când îl vede: „Du, um Gottes Willen was ist denn dos?“ N-a avut bietul neamț ce să facă, și-a tuns și jumătatea cealaltă. A doua zi vine la repetiție necăjit, cercetează și află cine i-a jucat-o: «A tragului tu, unfersemter, pendru ci a duns la mine, ai?» – «Tu mă tunzi pe mine, neamțule, în toate sâmbetele, zice Christescu rar, și nu mai fac vorbă; eu te-am tuns o dată, și încă numai pe jumătate, și mai tragi pretenție? Nu ți-e rușine?» Machauer e un om foarte de spirit: a râs și el și s-a-mpăcat.¹

*

„– Wiest se-ntorcea cu fiu-său Iulius, în drumul de fier, de la Brăila, unde dedeseră un concert; dar trebuie să spui că bătrânul ține la Iulius mai mult decât la toți copiii, – are vr'o

¹ „Convorbiri literare“, XIV, nr. 11, 1 februarie 1881, p. 434–435.

zece și a avut durerea să piarză vr'o doisprezece... Dincoace de Mizil începe deodată să șuiere locomotiva ca de alarmă și mașiniștii și conductorii să strige sperați. Sar toți pasagerii, care la ferestre, care afară să vază ce e. Ce era nu era bun lucru. Alt tren venea în față pe linie. Țipete, leșinuri, năvală la uși... Iulius era aplecat deoparte pe prispa vagonului și se uita cum s-apropie unul de altul trenurile. Wiest dă să treacă la partea ailaltă, nu poate de lume; se-ntoarce dincoace, apucă pe Iulius de mână, îl trage înapoi, își descurcă drumul, sare afară de pe scăriică pe o grămadă de nisip de lângă linie, și strigă înapoi: «No! Kommst, Iulius!» – Trenurile s-au oprit unul în fața altuia fără să se ajungă. Iulius era îngrijat să nu fi pățit papa ceva; dar bătrânul, după ce s-a suit la loc, l-a liniștit: i-a explicat că dacă sari înainte și-ți dai vânt potrivit cu iuteala trăsorii nu ți se-ntâmplă nimica¹.

*

„– În cercul ștregarilor era și răposatul Băluță. Din vorbele lui a [*sic!*] trecut multe la posteritate. De la Băluță se trage porecla «Berlicoco», și gluma populară cu birtașul când nu-i place [*sic!*] mușteriiului bucatele. Băluță merge cu câțiva la un neamț birtaș. Văd pe listă *pilaf* și cer să li se dea câte-o porție. Când colo pilaful era orez gol opărit și garnisit cu pătrunjel mărunț. La socoteală întrebă Băluță: Mein Herr, faci și mâine pilaf? – O ia, facem. – Apoi să știi că nu mai viu.“

– Direcția teatrului o ținea Pascali. Millo rămăsese pe dinafară și se pregătea să dea un beneficiu la Bosel. Trupă n-avea; repetiții îi era silă să mai stea să facă cu actori adunați de pe oriunde, – se gândește să anunțe o reprezentare numai de cântonete, *Barbu Lăutarul*, *Chera Nastasia*, *Cucoana Chirița la Paris*; dar pe lângă astea vechi, trebuia ceva nou ca să facă

¹ „Convorbiri literare“, XV, nr.3, 1 iunie 1881, p. 113.

senzație. Așa, s-apucă Millo de pune pe afiș că reprezentația se va încheia cu *Paraponisitul pus în slujbă*, care se va juca pentru întâia oară. Canțoneta nu era nici scrisă, nici plănuită măcar. Scoate rându-ntâi de afișe și-ncepe să-și vândă din bilete. Trece o săptămână, scoate rândul al doilea de afișe și vinde sala toată. Tocmai începuse săptămâna în care era de joi anunțată reprezentația; de canțoneta nici gând. Trece luni, trece marți, trece miercuri toată ziua... În sfârșit, seara se-nchise Millo în casă cu un copist și începe să-i dicteze. De pe la nouă seara până când se lumina de ziuă *Paraponisitul pus în slujbă* a fost gata, proza și versurile. Canțoneta a făcut seara un efect nemaipomenit; lasă că era de la un capăt la altul plină de haz, dar Millo avea o vervă demonică. Teatrul era plin de lumea a mai bună din București; se zguduia sala de râsete și de aplauze... Un adevărat triumf.

Ce păcat că trec așa seri ca toate serile, ba încă mai iute... Fonograful prinde și fixează graiul; spun că electrofotografia prinde și copiază, în șirul lor neîntrerupt, toate mișcările [*sic!*] ale unui animal; astfel, reproduce într-o serie de icoane fidele toate mișcările unui cal în fuga mare. Un șir de electrofotografii și un fonograf ne-ar reproduce odinioară pe *Paraponisitul pus în slujbă*, poate mai puțin însă verva de care-ți spusei, căldura vie a lui Millo... Foarte-i mulțumim lui d. Edison... nu-i așa?¹

Deși foarte gustate de cititori, textele grupate sub titlul *Din carnetul unui vechi sufleor* („vechi“ e, aici, fără îndoială utilizat, prin analogie cu francezescul *ancien*, în sensul de „fost“) au fost mai rar comentate decât alte scrieri caragialeene. Iată câteva observații formulate de Mircea Tomuș:

„Un al doilea capitol al literaturii de expresie subiectivă a lui Caragiale este cel al amintirilor propriu-zise. Ele încep cu fermecătoarele amintiri din teatru, *Din carnetul unui vechi*

¹ *Ibidem*, p. 115.

sufleor, despre care, în momentul de față, putem spune cu siguranță că au fost incitate de un vânt de interes pentru memorialistică, resimțit în acel timp la «Junimea», și care a stârnit, între altele și predispoziția lui Creangă de a sta, câteodată, și a-și aduce aminte... Mai mult, însă, decât în cazul humuleșteanului, înclinarea spre rememorare a lui Caragiale nu va trebui, nici în acest caz, cercetată și apreciată din punctul de vedere al fidelității transducerii informației: este drept, nu ne mai aflăm pe teritoriul falsului jurnal sau al jurnalului imaginat, dar amintirea nu caută, nici de data aceasta, neapărat, precizia și maxima fidelitate față de adevărul istoric, ci, așa cum ne arată exemplul «*Națiunii române*», un fel de concentrare a efortului memorialistic în scopul redării cât mai nuanțate, colorate, pitorești, sugestive, a frânturii de viață evocate. Întocmai ca literatura lui de ficțiune, memorialistica propriu-zisă a lui Caragiale poate trăda adevărul strict al datei istorice, dar este cât se poate de exactă în redarea inefabilului clipei.

Reveniți la *Din carnetul unui vechi sufleor*, am putea adăuga constatările de mai sus remarcă privitoare la stilul neutru, absolut neornat și, mai ales, aparent absolut necaragialesc al bucăților. Este, poate, tocmai acesta motivul care le-a hărăzit unei circulații periferice și nesemnificative în raza de interes a opiniei atât publice, cât și critice. În afară de aprecierea, și ea destul de sumară, a lui Zarifopol, nu ne amintim, din dosarul critic al «carnetului...», altceva decât complimente de circumstanță. Iată, deci, pentru unghiul de vedere strict critic, o operă caragialeană aproape inedită. Care ne poate fermeca atât cu neuitatele întâmplări povestite, una mai plină de culoare și miez decât cealaltă, dar mai ales cu însuși motivul nedreptei lor uitări. Căci tonalitatea neutră a „carnetului...” ni se arată drept suprema lor performanță artistică și de calitate. Mai mult decât în oricare altă parte a operei sale, cu excepția, poate, a lui *1907...*, tocmai aici a reușit prozatorul să realizeze maximum de efect cu minimum de mijloace de expresie. Din perspectiva sensurilor și intențiilor întregii opere, este o

performanță pe care ar avea de ce să o invidieze sectorul tragic al acesteia, cel în care autorul a căutat, fără să găsească, din păcate, totdeauna, maxima sobrietate. Nu contează faptul că, de data aceasta, experimentul stilistic se desfășoară în spațiul comic; sau contează prea puțin, pentru că, aproape ca în întreg restul literaturii sale, hazul este doar aparent și râsul și zâmbetul insinuează gravitatea.

Dar, mai înainte, despre nesecatul izvor de bunădispoziție care este acest «carnet...» El țâșnește impetuos din fiecare episod, iar cine nu are o lectură prea proaspătă a acestor amintiri trebuie neapărat îndemnat să o facă, nici o interpretare critică nefiind în stare să se apropie de efectul originalului și chiar nici să-l explice. Comicul este cu atât mai irezistibil, cu cât este mai simplu și mai direct, iar cu cât este mai simplu și mai direct, cu atât este mai inexplicabil.¹

ÎN PERIODICE

(p. 747) TEATRUL CEL MARE – „URĂTA SATULUI“

Vodevil în 2 acte

prelucrat de d. E. Carada,

muzica de d. A. Flechtenmacher

A apărut prima dată în „România liberă“, I, nr. 184, 27 decembrie 1877, p. 2–3, cu semnătura *Luca*, la rubrica „Cronica teatrală“. Neretipărit. Inclus în edițiile: *Opere*, V (1938), p. 239–242; *Opere*, 4 (1964), p. 125–128.

¹ Mircea Tomuș, *Opera lui I. L. Caragiale*, București, Editura Minerva, 1977, p. 344–345.

Prin atitudinea critică și perspectiva asupra repertoriului, punerii în scenă, și a calităților vădite de actorii care vor fi interpreți pe scenă ai comediilor lui Caragiale, această cronică schițează liniile de concepție ale studiului *Cercetare critică asupra teatrului românesc*, publicat la începutul anului următor.

(p. 752) CERCETARE CRITICĂ
ASUPRA TEATRULUI ROMÂNESC

CRITICA TEATRALĂ ȘI TEATRUL NOSTRU

A apărut prima dată în „România liberă“, II, nr. 190, 5 ianuarie 1878, p. 2–3 („Foița României libere“), semnat: *Luca*. Neretipărit. Inclus în edițiile: *Opere*, V (1938), p. 243–246; *Opere*, 4 (1964), p. 129–132.

Textul de bază este cel din „România liberă“ (1878).

LITERATURA ÎN TEATRUL NOSTRU

A apărut prima dată în „România liberă“, II, nr. 194, 11 ianuarie 1878, p. 2–3, și nr. 199, 17 ianuarie 1878, p. 2–3, („Foița României libere“), semnat: *Luca*. Neretipărit. Inclus în edițiile: *Opere*, V (1938), p. 247–257; *Opere*, 4 (1964), p. 132–139.

Textul de bază este cel din „România liberă“ (1878).

Serie de foiletoane, întreruptă, în care tânărul Caragiale (împlinea în ianuarie 1878 26 de ani) evaluează „starea actuală a teatrului românesc“. Studiul se situează în perioada când, probabil, scriitorul lucra la traducerea *Romei învinse* (întâia reprezentare la 21 mai 1878) și în proximitatea elaborării primei sale mari comedii, *O noapte furtunoasă* (va fi citită la „Junimea“, în toamna 1878).

(p. 767) TEATRUL ITALIAN

A apărut prima dată în „Timpul“, 19 februarie 1878, (rubrica „Cronica“), nesemnăt. Neretipărit. Inclus în edițiile: *Opere*, V (1938), p. 468 (*Addenda*); *Opere*, 4 (1964), p. 140.

Textul de bază este cel din „Timpul“ (1878).

Nota consemnează turneul actorului italian Ernesto Rossi, o celebritate a timpului. Ironic, din repertoriul prezentat, Caragiale numește doar *Doi sergenți*, melodrama aleasă ca piesă la reprezentăția dată în beneficiul artistului.

(p. 768) TEATRUL ROMÂNESC

DESCHIDEREA STAGIUNII 1878–1879

A apărut prima dată în „Timpul“, 6 octombrie 1878, fără semnătură. Neretipărit. Inclus în edițiile: *Opere*, V (1938), p. 258–260; *Opere*, 4 (1964), p. 141–143.

Textul de bază este cel din „Timpul“ (1878).

În postura de cronicar al spectacolelor de teatru, Caragiale se arată interesat de toate aspectele acestei arte: alegerea și pregătirea repertoriului, distribuția, jocul actorilor și al figuranților, costumația, „direcția de scenă“ etc. Legate de realitatea imediată, contemporană scriitorului, cronicile sale, puțin numeroase totuși, păstrează, peste timp, însemnele unei sensibilități agere și ale unei gândiri de un sever criticism.

(p. 772) RUY BLAS

REPREZENTAȚIA, MARȚI 17 OCTOMBRIE

A apărut în „Timpul“, 20 octombrie 1878, fără semnătură. Neretipărit. Inclus în edițiile: *Opere*, V (1938), p. 258–264; *Opere*, 4 (1964), p. 144–147.

Textul de bază este cel din „Timpul“ (1878).

Analiza unui spectacol vizează, în cronicile lui Caragiale, toate aspectele reprezentării scenice. Observațiile strânse, mulate pe jocul actorului și realitatea textului dramatic, intuiția sigură a imaginii scenice, vădind și experiența proprie, se finalizează, deseori, în enunțuri cu dimensiune programatică, generalizatoare, de ordinul convingerilor estetice.

(p. 776) TEATRUL ROMÂNESC

[„SOCIETATEA DRAMATICĂ NAȚIONALĂ...“]

A apărut în „Timpul“, 12 noiembrie 1878, fără semnătură. Neretipărit. Inclus în edițiile: *Opere*, V (1938), p. 470 (*Addenda*); *Opere*, 4 (1964), p. 148–149.

Textul de bază este cel din „Timpul“ (1878).

Anunțând „reprezentăția de reintrare a artistei R. Stavrescu“, nota fixează și o idee cu implicație mai largă sub raportul semnificației: „Meritul și adevăratul talent sunt mult mai presus de nevoia reclamei...“ Adeseori, observațiile lui Caragiale se configurează ca enunțuri de gen aforistic, vizând paradoxul.

(p. 778) CRONICA TEATRALĂ

[„TEATRUL NAȚIONAL A INTRAT...“]

A apărut în „Convorbiri literare“, XIX, nr. 1, 1 aprilie 1885, p. 95–96. Semnat C. Reprodusă de Paul Zarifopol în *Opere*, III (1932), p. 291–293 (*Addenda*) și de Șerban Cioculescu în *Opere*, 4 (1965), p. 150–152.

Cronica remarcă „adevăratul progres al Teatrului Național“. Dintre producțiile noi ale stagiunii, „cea mai importantă“ dintre toate este „*Ovidiu* al eminentului nostru poet d. V. Alecsandri“.

Un ultim paragraf din cronica lui I. L. Caragiale, despre reprezentarea la Stockholm a operei romantice *Neaga*, de Carmen Sylva, a fost cenzurat în ediția Cioculescu.

(p. 781) CRONICA TEATRALĂ [I]

[„DIRECȚIA GENERALĂ A TEATRELOR A VOIT...“]

A apărut în „Voința națională“, II, nr. 362, 8 octombrie 1885, p. 1–2. Semnată *Luca*. Reprodusă în *Opere*, V (1938), p. 265–271 și în *Opere*, 4 (1965), p. 157–163.

Cu o săptămână înainte, o notă, la *Știri teatrale*, anunța: „Cât va ține această stagiune teatrală, care s-a inaugurat într-un chip așa de satisfăcător, vom da regulat *Cronici teatrale*, datorită penei unui cunoscut autor dramatic“¹.

Reținem stilul ironic al cronicii și câteva săgeți critice: „În condițiile în care s-a deschis stagiunea aceasta, este aproape peste putință cuiva, după părerea mea, să facă o critică teatrală. În cinci seri am avut: o operă italiană, o tragedie englezească tradusă din franțuzește, după mai multe texte, cam în românește, o piesă-antichitate [*Fântâna Blanduziei* de V. Alecsandri] – cum ar zice elegantul Gion în stilul lui tigheluit – și o operă bufă franțuzească“.

(p. 789) CRONICA TEATRALĂ [II]

[„UN COPIL RĂSFĂȚAT...“]

A apărut în „Voința națională“, II, nr. 370, 18 octombrie 1885, p. 1–2. Semnată *Luca*. Reprodusă în *Opere*, V (1938), p. 272–280 și în *Opere*, 4 (1965), p. 164–171.

¹ „Voința națională“, II, nr. 356, 2 octombrie 1885, p. 3.

Autorul apreciază jocul lui Grigore Manolescu în *Hamlet* și *Ruy Blas*, precum și interpretarea Aristizzei Romanescu în rolul titular din *Fecioara din Orléans*. De semnalat, inaderența lui Caragiale la dramele romantice ale lui Schiller și Victor Hugo: „În loc de scene, niște conferențe și, în loc de acțiune, numai o sarbădă concurență de tirade retorice“. Cronicarul este pentru o critică deschisă a situației din teatru, pentru că, „de jumătate de veac“, nu se face altceva decât să se încurajeze „începuturile noastre de cultură“. Mihail Sebastian reia ideea, în articolul *Caragiale, cronicar dramatic*, scris cu ocazia apariției volumului de *Opere*, V (1938), editat de Șerban Cioculescu: „«E jumătate de veac la mijloc!» Ei bine! a mai trecut de atunci încă o jumătate de veac, și formula «încurajării» a rămas tot în picioare, după cum au supraviețuit de atunci, pe scena noastră, atâtea «idei», atâtea prejudecăți, atâtea moravuri, atâtea situații...“¹

(p. 798) O ÎNTÂMPINARE PERSONALĂ
ÎN CESTIUNEA TEATRULUI NAȚIONAL

Tipărită în broșură, cu titlul *O întâmpinare personală în cestiunea Teatrului Național*, București, 1888, tipografia Curții Regale, F. Göbl Fii, 12, Pasagiul Român, 13 p., semnată I. L. Caragiale, directorul general al Teatrului Național, și datată : *București, 1888, august 22*. Retipărită în „Lupta“, V, nr. 625, 25 august 1888, p. 2, cu titlul broșurii (foilor volante) și datată „22 august 1888“, în „România liberă“, XII, nr. 3287, 25 august/6 septembrie 1888, p. 1–2 („Teatrul Național“), intitulată *Scrisoare. Domniilor-lor domnilor redactori ai ziarelor din București*. Datată: „București, 22 august 1888“.

¹ „Revista Fundațiilor Regale“, 1 noiembrie 1938, p. 454.

Reprodusă în *Opere*, 4 (1965), p. 172–176.

Textul de bază în broșură (1888).

I. L. Caragiale fusese numit, de Titu Maiorescu, la 26 iunie 1888, în funcția de director general al Teatrului Național. Dramaturgul se vede confruntat, înainte de deschiderea stagiunii, cu o campanie pătimașă împotriva sa, declanșată de Grigore Ventura, autor de piese mediocre și cronicar dramatic al ziarului „Adevărul”. „Scrisoarea deschisă” este o „expunere de program” al noului director și activitatea sa prodigioasă, desfășurată cu un orar strict de lucru, înainte de deschiderea apropiată a stagiunii. Puținii prieteni îl sprijină (G. Panu îndeosebi), alții îl atacă în continuare, mai ales în ziarele „Adevărul”, „Democrația”, „L'Indépendance roumaine”.

(p. 805) TEATRUL NAȚIONAL
[„DE VREO CÂTEVA ZILE...”]

A apărut în „Constituționalul”, I, nr. 27, 16/28 iulie 1889, p.1. Semnat *Zoil*. Reprodus în *Opere* 4 (1965), p. 177–179.
Articol despre moravurile din lumea teatrului.

(p. 809) TEATRUL NOSTRU
[„MULTE LUCRURI ABSURDE SE VĂD...”]

A apărut în „Adevărul”, IX, nr. 2508, 12 aprilie 1896, p. 2 (rubrica „Cronica de joi”). Semnat *Luca*. Reprodus în *Opere*, 4 (1965), p. 208–211.

O diatribă la adresa sistemului de organizare a Teatrului Național. Era adeptul unor inițiative private.

(p. 814) *FRAȚII ASSAN*
DRAMĂ

Cronică apărută în „Epoca“, II, nr. 291, 30 octombrie 1896, p. 2 („Literatură–Artă–Știință“). Semnat: *Ion*. Reprodușă în *Opere*, III (1932), p. 228–230 (*Addenda*) și în *Opere*, 4 (1965), p. 251–253.

Confuzie voită între numele a doi industriași și figurile istorice invocate de tânărul I. C. Bacalbașa, în drama sa de debut, *Mort fără lumânare*, influențată de *Năpasta*.

(p. 818) EPILOG LA *FRAȚII ASSAN*
DRAMĂ

Publicată în „Epoca“, II, nr. 293, 1 noiembrie 1896, p. 2 („Literatură–Artă–Știință“). Reprodușă în *Opere*, III (1932), p. 230 (*Addenda*) și în *Opere*, 4 (1965), p. 254.

Răspuns la supărarea autorului, I. C. Bacalbașa, ca și a fratelui acestuia, ziaristul C. C. Bacalbașa. Șerban Cioculescu citează *in extenso*, în ediția sa din 1965, articolul lui I. C. Bacalbașa, semnat T., și intitulat *O teribilă nenorocire* („Adevărul“, 30 octombrie 1896, p. 3), precum și articolele lui C. C. Bacalbașa, semnate *Matador: Note zilnice* publicate în „Adevărul“, 31 octombrie 1896, p.1 și în același ziar din 2 noiembrie 1896, p. 1.

(p. 820) O RECTIFICARE

Apărută în „Epoca“, II, nr. 294, 2 noiembrie 1896, p. 2 („Litere–Arte–Știință“). Reprodușă în *Opere*, III (1932), p. 230–231 (*Addenda*) și în *Opere*, 4 (1965), p. 255.

I. L. Caragiale „rectifică“ afirmațiile din articolul trecut: într-adevăr, piesa lui I. C. Bacalbașa nu i-ar viza pe cei doi frați proprietari de mori, ci pe frații Hassan din strada Lipscani. Prilej de confuzie voită și de noi șarje umoristice.

(p. 821) [LA MORMÂNTUL UNEI ARTISTE]

A apărut prima dată în „Sara“ (Iași), I, nr. 8, 10 noiembrie 1896, p. 1, 2, cu titlul rubricii *Cronica de joi*. Neretipărit în timpul vieții autorului. Inclus în edițiile: *Opere*, III (1932), p. 298–299 (*Addenda*); *Opere*, 4 (1964), p. 258–260.

Textul de bază este cel din „Sara“ (1896).

Paul Zarifopol¹ a transcris textul după volumul „Biblioteca pentru toți: *O mie*“, 1916, tipărit la jubileul de 1000 de numere al colecției. Acolo, „reminiscentă“ caragialeană e cuprinsă la paginile 66–67. Șerban Cioculescu a identificat articolul în „Sara“, unde a apărut cu nota redacțională: „Din cauza întârzierii poștei, suntem nevoiți a publica astăzi *Cronica de joi* a lui Caragiale“.

Evocarea surprinde prin dimensiunea intens lirică și confesivă, asociată aceleia documentare, informația, prețioasă, referitoare la Eminescu și metafora-simbol din final deschid o, puțin obișnuită la Caragiale, perspectivă melancolică.

(p. 825) RUY BLAS – UN DEBUT – RĂSĂRITUL
UNEI STELE

A apărut prima dată în „Epoca“, II, nr. 315, 27 noiembrie 1896, p. 2 („Litere–Artă–Știință“), cu semnătura: *Ion*. Neretipărit. Inclus în edițiile: *Opere*, III (1932), p. 313–314 (*Addenda*); *Opere*, IV (1964), p. 263–264.

¹ Cf. *Opere*, III (1932), p. 299 (precizarea de la sfârșitul textului).

Textul de bază este cel din „Epoca“ (1896).

Paradoxal elogiu adresat unei actrițe la debutul acesteia pe scena Teatrului Național din București.

(p. 828) CEVA DESPRE TEATRU

A apărut prima dată în „Epoca“, II, nr. 329, 13 decembrie 1896, p. 1–2 (rubrica „Tribuna literară“), semnat: *Caragiale*. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, III, (1932), p. 295–297 (*Addenda*).

Textul de bază este cel din „Epoca“ (1896).

Replică la un articol din „Era nouă“ (Iași), însemnările *Ceva despre teatru* (1896) conțin teme constant prezente în articolele despre teatru, precum și precizări și intuiții memorabile formulate, privind probleme fundamentale ale artei teatrului. Sunt prefigurată, aici, liniile ale concepției expuse cu acuitate, mai târziu, în eseul *Oare teatrul este literatură?* (1897) și în „instantaneul“ *Începem* (1909).

(p. 831) OARE TEATRUL ESTE LITERATURĂ?

A apărut prima dată în „Epoca“, III, 8 august 1897, p. 1–2, cu semnătura: *Ion*. Neretipărit. Inclus în edițiile: *Opere*, III (1932), p. 295–297 (*Addenda*); *Opere*, IV (1964), p. 315–317.

Textul de bază este cel din „Epoca“ (1897).

Eseul, cu titlul său formulat interogativ, reprezintă, cum a observat George Munteanu¹, „o luare de poziție care vizează mai accentuat decât oricând specificul artei teatrale, așa cum

¹ George Munteanu, *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1980, p. 461 și următoarele (cap. *Tetralogia comică și marginaliile ei*).

și-l reprezenta marele scriitor“. „«Poetica» framaturgică a lui Caragiale“ se află răspândită într-un foarte mare număr de scrieri, unele anume concepute, altele dând la iveală prețioase distingeri așa-zicând din mers“. Între acestea, consideră George Munteanu, una „se cuvine cercetată cu mai multă atenție“:

„E vorba, în speță, de concentratul eseu *Oare teatrul este literatură?* (1897), unde dăm de o viziune asupra creației dramaturgice care ulterior și-a aflat numeroase confirmări și a creat prozelitisme ce merg crescând până în vremea noastră, îndeosebi în țările de veche tradiție cultural-artistică. Având, obiectiv, valoarea unui autentic «manifest» programatic și vizând țeluri de anvergură, ca, în alt plan, mai târziu, resurecția brâncușiană din domeniul sculpturii, esul lui Caragiale pleda pentru eliberarea artei teatrale de diferite intruziuni străine ei, de vechi sincretisme, ca și de prejudecăți pseudoinovatoare. În concluzia demonstrației sale, care-i lumina retrospectiv și tetralogia comică, autorul statua că *«teatrul e o artă independentă, care, ca să existe în adevăr cu dignitate, trebuie să pună la serviciul său pe toate celelalte arte, fără să acorde vreunui dreptul de egalitate pe propriul său teren»*. Un teatru «total», prin urmare, dar nu în sensul de a refuza auxiliile unde și când se impune, ci numai în acela de a-și subordona – dacă e util – resursele altor moduri de creație.“

(p. 835) TEATRUL NAȚIONAL (I)

[„SE-NTÂMPLĂ DE CÂTĂVA VREME...“]

Publicat în „Evenimentul“, Iași, V, nr. 1445, 29 ianuarie 1898, p. 1 (I); nr. 1449, 5 februarie 1898, p. 1 (II); nr. 1456 bis, 13 februarie 1898, p. 1 (III); nr. 1462, 20 februarie 1898, p. 1 (IV); nr. 1471, 13 martie 1898, p. 1 (V). Publicată în *Opere*, 4 (1965), p. 340–355.

Ziarul ieșean anunța, în 22 ianuarie și 28 ianuarie 1898, colaborarea „zilnică” a lui Caragiale. Articolele lui, pe aceeași temă a funcționării Teatrului Național, au apărut, însă, săptămânal.

(p. 855) O CHESTIUNE JURIDICO-LITERARĂ

Apărut în „Adevărul”, XI, nr. 320, 3 septembrie 1898, p. 4. Publicată în *Opere*, V (1938), *Note și variante*, p. 479–480. Reprodusă în *Opere*, 4 (1965), p. 356–358.

Autorul cere în mod imperativ lui Petre Grădișteanu noul director general al teatrelor, să oprească a se mai juca orice piesă a sa „de către oricine, fie chiar de către societățile oficiale din București, Iași și Craiova”. În scrisoarea, expediată din Piatra-Neamț, I. L. Caragiale dă și lista „încercărilor teatrale” ce-i aparțineau. Surprinde, în această cronologie, așezarea în capul listei – în ciuda datelor bibliografice reale – a celei mai slabe lucrări dramatice a sa: *O soacră* sau *Soacră-mea Fifina*, pe care o datează: 1876.

Reproducem scrisoarea de răspuns a lui Petre Grădișteanu:

„Iubite dle Caragiale,

A fost, crede-mă, o *Năpaste* pentru mine ca să fiu bombardat director al teatrelor. Jurisconsult, senator și... director al teatrelor!... Desigur, o alegere mai nimerită s-ar fi putut face. Nu cred că puțină competență ce am arătat în ale literaturii și dragostea ce am avut întotdeauna pentru teatru sunt titluri suficiente. Dar... *Năpaste*... ce vrei?...

Năpasta, teamă mi-e, va cădea mai cu seamă asupra teatrului dacă oamenii ca dta, scriitorii de talent ar refuza concursul lor scenei române din cauza prezenței mele aci. Fii pe pace, ea nu va ține mult.

Poate, dintr-un punct de vedere, un *jurisconsult* nu era de prisos pentru moment.

Eu sunt, într-adevăr, autorul legii teatrului. Opera, cât de imperfectă ar fi, e a mea. Trebuie să recunoști că nu s-a aplicat bine. Oricum, a îmbătrânit și e mijloc s-o reîntinerim. Aceasta va fi năzuința mea de căpetenie. Izbuti-voi? Voi-vor Camerele să asigure literaturii noastre dramatice o situațiune mai bună? Concursul ministrului îmi e asigurat – cu această condițiune am primit. În legea existentă am recunoscut dreptul autorilor. În bugetul rectificat pe anul curent am prevăzut 5 000 lei pentru premii. Puțin, negreșit. Voi căuta mai departe să dau literaturii dramatice o reală încurajare. *Jurisconsultul* și senatorul va veni aci în ajutorul directorului improvizat.

Până atunci, de ce interzici tocmai acum reprezentarea unor piese, cari pot fi de d-ta oricum apreciate, dar pe cari publicul le gustă – dovadă, multiplele reprezentațiuni ce au dobândit?

Credeam, din contra, că, fiind dată simpatia vie ce am pentru d-ta, voi fi câștigat puțin din simpatia d-tale. Mi se afirmase că ai o piesă nouă și așteptam să o văd încoronată prin succes.

Se vede că m-am înșelat. Nu e destul să ai simpatie pentru cineva, trebuie să-i fii simpatic, să inspire dragoste și încredere. Cu regret văd că nu am putut atrage simpatia d-tale... Năpaste!...

Dacă piesele d-tale au fost jucate în țara întreagă, fără autorizarea d-tale și, desigur, fără respectarea drepturilor d-tale de autor, nu eu sunt de vină. Tot ce pot face, de aci înainte, e să mă adresez către comitetele din Iași și Craiova și către primarii din restul țării, spre a le atrage atențiunea asupra legii și a-i ruga să facă a se respecta dreptul de proprietate literară. Aceasta o voi face îndată.

Cât pentru Teatrul Național, desigur că nu poate reprezenta o piesă fără învoirea autorului. Când, însă, autorul

a prezentat piesa direcțiunei, când ea s-a primit și s-a jucat, un contract s-a format între autor și direcțiune, contract care nu se poate rezilia prin voința uneia singure din părți, oricum și oricând. Dreptul autorului, da, dar și dreptul Teatrului. Dacă autorul ar fi în drept să retragă oricând o piesă din repertoriu, ar putea cauza astfel pagube însemnate teatrului prin spesele de montare făcute: decoruri, costume etc., și prin timpul pus de actori în studiarea rolurilor. Cererea d-tale mi-a venit după ce regulasem repertoriul, în care figurează *Scrisoarea pierdută* și *Noaptea furtunoasă*, cari, după mine, sunt două mărgăritare ale literaturii noastre dramatice. Rolurile sunt învățate chiar în dublu. Sunt destinate pentru primele reprezentațiuni. Cum le-aș putea retrage din repertor fără a aduce o perturbare în ordinea spectacolelor?

Iartă aceste gingașe *păcate ale tinereței* pe cari voiești să le dai uitărei și, acum, la maturitate, trimite-mi o operă care să obțină aplauzele publicului și să merite onoarea de a fi premiată atât de Direcțiunea teatrelor, cât și de Academie, pe lângă care voi interveni pentru ca răsplata să fie mai în raport cu meritul și munca.

Până atunci, primește, te rog, o cordială strângere de mână.

P. Grădișteanu¹.

(p. 858) SCRISOARE DESCHISĂ.

D-SALE DLUI DIRECTOR GENERAL AL TEATRELOR,
D. PETRU GRĂDIȘTEANU, JURISCONSULT, AVOCAT,
SENATOR ETC.

Apărută în „Adevărul“ XI, nr. 3280, 3 septembrie 1898,
p. 4. Reprodusă în *Opere*, V (1938), p. 287–288 și în *Opere*, 4

¹ *Opere*, 4 (1965), p. 604–605.

(1965), p. 360–361. Scrisoarea este datată: „1898, sept. 7, Piatra N.“ Se interzicea reprezentarea pieselor sale la Teatrul Național din București, deoarece directorul general le considerase „învechite“.

(p. 860)

ION BREZEANU

Publicat în „Literatură și artă română“, III, nr. 2, 25 decembrie 1898, p. 73–82. Retipărit în „Dreptatea“, IV, nr. 945, 7 ianuarie 1899, p. 2, apoi în „Calendarul Moftului român“ (1902), p. 93–99. Reprodus în *Opere*, III (1932), p. 186–193 și în *Opere*, 4 (1965), p. 362–368.

Textul de bază în „Calendarul Moftului român“ (1902).

În „Literatură și artă română“, o lungă introducere, lăsată de o parte ulterior:

„Un om de spirit, luminat și mare amator de artă, pasionat mai ales de teatru – răposatul Iancu Alexandri, fratele celebrului poet – povestea odată următoarele:

Aflându-se la Paris, ca agent diplomatic, primi într-o zi vizita unui tânăr compatriot, înarmat cu un pachet voluminos de recomandări oficiale și private. Tânărul, care debutase pe scena Teatrului Național din București, dovedise de timpuriu multe bune dispozițiuni, așa că Ministerul școalelor îi acordase o bursă spre a studia și a-și perfecționa talentul în capitala Franței, metropola artei dramatice. Fericitul debutant cerea agentului român un mijloc de introducere pe lângă vreunul dintre măștrii mari ai scenei franceze. Iancu Alexandri se afla în cei mai buni termeni cu toți artiștii parizieni; îndeosebi era prieten de aproape cu cei de la Comedie. Fără multă vorbă, tânărul obținu ce dorea – o scrisoare cordială către un vestit pensionar al Casei lui Molière.

A treia zi, se întâlnește Alexandri cu acel maestru și află că tânărul se introdusese destul de frumos. Marele artist îi spusese să-și aleagă un rol pe care nu-l mai jucase; tânărul își alesese unul de *premier sujet fort* – o mare îndrăzneală desigur.

– Ai și gust și curaj; bravo! e un rol foarte greu, dar e în adevăr foarte frumos: merită să-l muncești. Prea bine. Studiază-l și, după ce-l vei învăța cum se cade, vino câte o oră pe săptămână la mine, să văd ce poți și să-ți dau cu dragă inimă orice povețe pot.

Dar, ceva mai mult. Tânărul debutant român făcuse maestrului o excelentă impresie; se arătase foarte simpatic și foarte dezghețat.

– Știi că sunt îndrăzneți și inteligenți românii dv.; da, foarte inteligenți!

Asta a măgulit, se înțelege, amorul propriu al boierului român, cald liberal de la 48. Dar încă bucuria lui trebuia să fie în curând culminantă. La o următoare întâlnire cu pensionarul de la Comedie, cuconul Iancu a aflat că românii trec nu numai în privința curajului, dar și-n privința inteligenții orice măsură – sunt prea din cale afară inteligenți.

Ce se întâmplase? Peste cinci-șase zile de la primirea rolului nou pentru el, tânărul se întorsese radios la maestru: studiasse rolul, îl învățase – ce e drept, pe ici, pe colo nu știa poate exact textul – dar aminteri, îl învățase destul de bine, și era gata să se supună la examen.

– Amicul meu, i-a zis francezul, dacă d-ta poți face atâta în câteva zile, un singur consiliu ți-aș mai putea da: întoarce-te numaidecât în țara d-tale. Te asigur că eu nu te mai pot învăța nimica; din contră, aș putea eu învăța de la d-ta; atâta numai că ți-ai pierde vremea degeaba: nu mă simt capabil de asemenea *tours de force*; și mă pot prinde că toată lumea aci la Paris îți va spune același lucru.

Dacă maestrul francez, greu la pricepere, a rămas uimit în fața unui îndrăzneț debutant român, ce ar face când i-aș spune că se poate o minune și mai mare? Un rol izolat, o concepție singulară, independentă de orice condițiuni de *ensemble*, în fine, o exhibițiune de virtuozitate personală – calea-valea. Dar a studia, a ști și a juca în câteva zile o piesă întreagă?

– Cum, domnule? A realiza în mai puțin de o săptămână o complexă simfonie, în care instrumentele sunt suflute de oameni cu atâtea nenumărate coarde trupești – mișcându-se de colo până colo, evitându-se, căutându-se, ciocnindu-se, stăpânindu-se, izbucnind; tot atât de elocvente în tăcere ca și vorbind; denunțându-se cu atât mai sigur, cu cât se ascund mai discret; și, în acest complex întreg, păstrându-se cu scumpătate ritmul strict necesar al acțiunii, atât de variat și de bogat în nuanțe!... În câteva zile!... Dar e peste putință... Dar mai lesne aș putea crede să-mi spui că edificiul Teatrului Național, a cărui reparație neisprăvită durează de vreo cinci ani, s-a clădit în trei zile întreg din temelie până în vârf, cum se clădesc la solemnități arcuri de triumf din scânduri și mucava!... A, domnule, ori vrei să râzi de mine, ori ești un ignorant în materie...

– Mă iartă, domnule, nici una, nici alta.

– Atunci...

– Atunci, poftim, mă rog, cu mine la teatru.

Și ne ducem... După ce ieșim, francezul meu, adânc afectat, îmi spune:

– Păcat! Ați avea câteva bune dispozițiuni, câteva instrumente convenabile... Dar ce teatru, Dumnezeu! Dar bine, domnule, asta este pur și simplu recitarea silită, și încă nu tocmai fidelă, a unei bucăți literare, mai mult sau mai puțin interesantă ca fabulă, mai mult sau mai puțin sărată ca dialog de spirit; e o recitare făcută de câteva persoane în costume, mai mult sau mai puțin potrivite cu epoca în care presupunem că se petrece fabula. Am auzit numai vorbele, și încă și acele erau

citite cu egală emfază, nu vorbite cu potrivită sinceritate. Însă în teatru, ca și în lume, vorbele constituiesc numai o parte a existenței; și o dovadă despre asta este că, afară de cazuri foarte rare de superexcitare, oamenii vorbesc pe rând; unul spune, iar ceilalți tac și ascultă. Dar, dacă ascultă și tac, asta nu înseamnă că au încetat să trăiască; cele ce aud și văd, cele ce înțeleg și simt fără să fi auzit sau văzut îi afectează pe fiecare într-un deosebit fel, în felul necesar determinat de figura lui. În viață, de zece ori mai mare rol au ochii și sprincenele decât gura: vorbele fără ochi au prea puțină căldură; ochii fără vorbă pot spune multe. Și nu numai ochii și sprincenele pot fi mai elocvente decât gura. Orice mișcare poate spune mai multe decât tirade întregi... Un om nu mai poate suferi descrierea unei nenorociri ce i s-a întâmplat; nu te mai poate privi în față, pe tine, povestitorul; îți întoarce spatele, acoperindu-și ochii cu amândoi pumnii încheștați; în mișcarea umerilor, în strânsoarea de la ceafă, vezi bine câte lacrimi și cât de amare varsă ochii ascunși... Dar mai trebuiesc oare exemple?

Pretențioasa teorie a francezului mi-a deșteptat două depărtate reminiscențe.

Celebrul Millo juca în beneficiul său la Bossel o piesă din franțuzește cu câțiva actori de strânsură. Într-o scenă unde Millo, ca baron, sfida pe un marchiz, baronul începe:

«Domnule marchiz, când e cineva poltron ca d-ta!...»

Dar actorul privea pe baron cu ochii mirați, ca și cum n-ar fi fost marchiz ofensat, ci spectator interesat. Millo reîncepe:

«Domnule marchiz, când cineva e poltron ca d-ta...» apoi printre dinți încet: – Ci supără-te, nene, pentru Dumnezeu!

Aș! Marchizul, deloc. Millo urmează:

«...Când e cineva laș...» (Încet) – Încruntă-te, omule, ce dracu!

Marchizul nu cedează; ba nici nu-i dă replica. Baronul încet:

– Ci zi, nene.

De prisos. Atunci văzând că marchizul e din cale-afară solid, Millo se hotărăște să sacrifice scena și zice tare:

«Dar... o să te superi, că văz că nu te superi; dar... o să-mi zici mizerabil! că văz că nu-mi zici. Ei bine! să ieșim, domnule marchiz», și, încet: – Ieși, nene, că m-ai omorât!

Marchizul poltron a fost mulțumit să iasă, urmat de aplauzele zgomotoase ale parterului, care înțelesese bine toată greutatea situației baronului. Ce e drept, tânărul artist nu studiasse la Paris – era producție curat națională.

Neuitatul Dragulici, care, pe lângă extraordinar talent, avea și mult spirit, trebuia să debiteze într-o dramă romantică o enormă tiradă: povestea unei femei cu toate amănuntele și cu nenumărate exclamațiuni, cum se prăpădise amantul ei, amicul lui, într-o cursă infamă, întinsă de vrăjmași. Dragulici se plângea de lungimea paragrafului și pretindea lui Pascaly, directorul, să i-l mai condenseze:

– Nu din pricina mea; eu îl zic, să fie și de două ori mai lung; dar mi-e milă de Mița.

– Firește, zice Mița, cu naivitatea-i cunoscută; încai, tu vorbești; dar eu... ce să fac un sfert de ceas?

Dragulici răspunde:

– Să-ți cumpăr o oca de mere, să le rumești cât m-oi bălăbăni eu; să nu zici că ai stat degeaba în picioare.

Nu; să fim dreți, să lăsăm deoparte pentru moment amorul propriu național și să mărturisim că francezul, făcând observațiile de mai sus, ar avea multă dreptate. Și aci îmi vine la îndemână să dau, ca vechi sufler și regizor, câteva povețe amatorului de comedie.

Amatorul, la teatru nu face, ca unele persoane din loji, concurență de declamație actorilor, fiindcă asta supără pe alți

spectatori, care întorc involuntar privirile către d-ta sâsându-te; și dacă, din nenorocire, mai ești și urât, nu șade frumos să se uite atâta lume la d-ta și să șoptească: «După ce e urât, mai e și prost și obraznic». Taci frumușel la locul d-tale și ascultă cu atenție. Cu urechea fii într-un loc, dar cu ochii în patru. Ascultă ce vorbește un erou; dar privește și ce face când vorbește, și ia seama bine dacă se potrivește *cum* este cu *ce* spune, și în același timp privește mereu și pe ceilalți care tac, să vezi ce fac. Controlează, cu toată severitatea bunului-simț, dacă se potrivește *cum* sunt eroii care nu spun nimic cu *ce* spune eroul care vorbește. Nu scăpa un moment pe nici unul din ochi. Într-un cuvânt ascultă și privește pe Dragulici, dar nu pierde o clipă din vedere pe Mița – numără-i cu strictetă merele. Vei constata cu metoda aceasta lucruri foarte ciudate: de exemplu, că un personaj, tăcând, se potrivește mai bine cu spusele altui personaj decât acesta însuși cu spusele lui chiar. Cu metoda aceasta îți vei da seama, cum nu-ți dai acuma, pentru ce, cu tot piperul pus de unul, bucata ce ți-au servit-o a fost sarbădă: piperul unuia a fost insuficient ca să ridice gustul atâtor pumni de spanac pe care ceilalți colaboratori, tăcând sau vorbind, i-au aruncat rând pe rând în oală. Astfel vei înțelege că marea chestiune în arta de execuție este temperamentul, și marele secret al unui teatru este acordul perfect al temperamentelor.

Mai întâi trebuie să ai temperamentele, și pe urmă – pe urmă să înțelegi că nu le poți găsi acordul perfect în câteva zile.

Neîndoios, avem artiști de mare temperament în Teatrul nostru Național. A-i pomeni pe toți și a face analiza rațională a jocului fiecăruia ar fi o lucrare prea grea pentru mine – sunt prea mulți. Deocamdată mă mărginesc a spune câteva cuvinte asupra unuia care mi-a atras acum în urmă cu deosebire atenția: Ion Brezeanu.“

(p. 869) DREPTUL DE AUTOR

A apărut în „Epoca“, V, nr. 241 (1201), 14 septembrie 1899, p. 1–2 („Tribuna liberă“). Reprodus în *Opere*, 4 (1965), p. 375–377.

Articol identificat și publicat de Șerban Cioculescu: *Un avatar necunoscut al „Noptii furtunoase“*, în „Gazeta literară“, 18 august 1960, p. 7. La Brăila se jucase, în 8 septembrie 1899, sub titlul *Nea Nae* piesa *O noapte furtunoasă*, fără încuviințarea autorului, de către „Artiștii asociați din București sub conducerea dlui I. Armășescu, artist laureat“.

(p. 872) [CUVÂNT DE MULȚUMIRE]

A fost publicat în „Universul“, XVII, nr. 269, 1 octombrie 1899, p. 1. Un *post-scriptum* la un foileton, *Notițe critice*, ca un cuvânt de mulțumire adresat noului director general al Teatrului Național, Scarlat I. Ghica.

(p. 873) CRONICĂ I

[„AM CITIT PROGRAMUL SOCIETĂȚII DRAMATICE...“]

A apărut în „Pagini literare“, I, nr. 24, 3 octombrie 1899, p. 2–3. Reprodusă în *Opere*, V (1938), p. 289–293 și în *Opere*, 4 (1965), p. 379–383.

Un articol consacrat aspectelor actuale ale vieții culturale a Capitalei, îndeosebi teatrale și muzicale.

(p. 879) ȘTEFAN VELLESCU

A apărut în „Universul“, XVII, nr. 276, 8 octombrie 1899, p. 1. Republicat în *Opere*, III (1932), p. 299–300 (*Addenda*) și în *Opere*, 4 (1965), p. 384–385. Articol necrolog.

(p. 881) CRONICĂ [II]
[„TEATRELE MERG ÎN GENERE SLAB...“]

A apărut în „Pagini literare“, I, nr. 25, 10 octombrie 1899, p. 2. Reprodușă în *Opere*, V (1938), p. 294–296 și în *Opere*, 4 (1965), p. 386–388.

Anunță apariția unei noi reviste editată de C. Rădulescu-Motru: „Noua revistă română“.

(p. 885) ELEONORA DUȘE – MOUNET-SULLY

A fost publicat în „Pagini literare“, II, nr. 1 (26), 17 octombrie 1899, p. 3–4. Reproduș în *Opere*, V (1938), p. 297–301, și în *Opere*, 4 (1964), p. 389–392.

(p. 890) TEATRUL NAȚIONAL [I]
[„PENTRU CE NE-AM FACE ILUZIUNI...“]

A apărut în „Universul“, XVII, nr. 318, 19 noiembrie 1899, p. 1–2. Retipărit în *Opere*, V (1938), p. 302–306, și în *Opere*, 4 (1964), p. 396–400.

(p. 896) TEATRUL NAȚIONAL
[„NOTIȚELE MELE DIN URMĂ...“]

A apărut în „Universul“, XVII, nr. 332, 3 decembrie 1899, p. 1. Retipărit în *Opere*, V (1938), p. 307–311, și în *Opere*, 4 (1964), p. 401–404.

(p. 900) [BENEFISSUL]

A fost publicat sub titlul *Notițe critice* în „Universul“, XVIII, nr. 96, 7 aprilie 1900, p. 1. Nesemnat. Reprodus în *Opere*, V (1938), p. 315–319, și în *Opere*, 4 (1964), p. 413–417.

Titlul [*Benefissul*] i-a fost atribuit de Șerban Cioculescu, la publicarea în *Opere*, V (1938); l-am preluat și noi, deoarece textul a devenit cunoscut sub acest titlu.

(p. 906) RAPORT CĂTRĂ
D. BARBU ȘT. DELAVRANCEA,
PRIMARUL CAPITALEI

A apărut în „Universul“, XVIII, nr. 142, 26 mai 1900, p. 1, 2. Retipărit în *Opere*, V (1938), p. 324–329, și în *Opere*, 4 (1964), p. 418–423.

Caragiale fusese desemnat ca membru în Comitetul teatral, în calitate de reprezentant al primăriei Bucureștiului (primar fiind, la acea vreme, scriitorul, avocatul și omul politic Barbu Delavrancea, bun prieten al său).

(p. 913) TEATRUL NAȚIONAL
[„STAGIUNEA TEATRULUI NAȚIONAL SE DESCHIDE...“]

Publicat în „Universul“, XVIII, nr. 261, 22 septembrie 1900, p. 1. Retipărit în *Opere*, V (1938), p. 312–314 și în *Opere*, 4 (1964), p. 427–429.

(p. 917) [PUBLICUL TEATRULUI NAȚIONAL]

Publicat sub titlul *Notițe critice* în „Universul“, XVIII, nr. 289, 20 octombrie 1900, p.1. Retipărit în *Opere V* (1938), p. 320–323, și în *Opere 4* (1964), p. 430–433. Titlul sub care îl reproducem în prezenta ediție i-a fost atribuit de Șerban Cioculescu la publicarea în *Opere, V* (1938) și a fost reluat și în *Opere, 4* (1964).

În „Universul“, textul propriu-zis al „notiței critice“ era urmat de o *Notă* fără legătură directă cu el, pe care o reproducem aici:

„NOTĂ. Un confrate german din capitală, d. Ludwig Klein, traduce din «Universul», pentru cititorii d-sale, unele din cronicile și schițele mele de joi.

Mulțumesc d-lui L. Klein pentru onoarea ce-mi face; îmi permit însă a-l ruga să binevoiască – dacă nu vrea să-mi ceară, potrivit legii civile, și consimțământul meu de autor când îmi traduce ceva – măcar, potrivit legii civilității literare, să spună că-l ia după «Universul» și să traducă exact, fără a altera economia originală a lucrării, or să spună anume că lucrarea tradusă nu este de mine numai, ci de d-sa și de mine... Și-n cazul acela, tot ar rămânea să știe d-sa dacă și mie îmi convine să lucrez în colaborare cu altul.“

În *Opere, 4* (1964), această *Notă*, individualizată, e reprodușă, ca text separat, la p. 434.

(p. 922)

APUS DE SOARE

CÂTEVA NOTE

Publicat în două foiletoane, în „Universul“, XXVII, nr. 70, 13 martie 1909, p. 1, și nr. 71, 14 martie 1909, p. 1. Un fragment a fost reproduș, sub titlul *Părerii despre artă*, în

„Luceafărul“, VIII, nr. 8, 16 aprilie 1909. Retipărit în edițiile critice: *Opere*, V (1938), p. 330–337; *Opere*, 4 (1964), p. 459–465.

(p. 931)

UN NOU TEATRU

Publicat în „Noua revistă română“, vol. VI, nr. 12, 28 iunie 1909, p. 179–180 (rubrica „Chestiuni culturale“); reprodus în „Ordinea“, II, nr. 461, 28 iunie 1909, p. 1. În *Opere*, VI (1936), p. 552–555 (la *Note și variante*, în corpul notei la *Începem!...*); în *Opere*, 4 (1964), p. 485–489.

Articol scris cu prilejul deschiderii teatrului particular condus de Al. Davila (a cărei primă reprezentație a avut loc cu „instantaneul“ lui I. L. Caragiale *Începem!...*, scris special pentru acel prilej).

VERSURI

(p. 941)

SONET

[„EȘTI REGE, ȘI PE TRONU-ȚI...“]

A apărut în „Ghimpele“, XIV, 1873, nr. 46, 6 decembrie 1873, p. 3. Versuri extrase din articolul *Teatrul român*. Republicat, la sfârșitul unei cronici dramatice din „Telegraful“, nr. 535, 11 decembrie 1873, p. 3. Reprodus în *Opere*, IV (1938), p. 308 (*Addenda*), și în *Opere*, 3 (1962), p. 421.

Sonetul are o dedicație: „Dlui Agostino Mazzoli, bariton absolut, cu ocaziunea beneficiului său în opera *Ernani*“.

(p. 942)

ȘARLA ȘI CIOBANII

POVESTE

A fost tipărită în „Ghimpele“, XIV, nr. 48, 16 decembrie 1873, p. 2. Semnată *I.L.C.*. Identificare Perpessicius, în „România“, 17 iulie 1938, p. 10 (*Mențiuni critice*). Reprodusă în *Opere*, 3 (1962), p. 422–423.

„Povestea“ are, în „Ghimpele“, indicația „va urma“, dar autorul nu mai dă o continuare.

Șarla vine de la *Charles*, adică domnitorul Carol. N. T. Orășanu impusese în redacția revistei numele satiric, ca pe o etimologie populară.

(p. 945) UNUI AMIC ÎNECAT ÎN DATORII

A apărut în „Ghimpele“, XV, nr. 20, 19 mai 1874, p. 2. Republicată în „Calendarul Ghimpelui“, 1875, p. 96. Semnată *Car...* Reprodusă în *Opere*, IV (1938), *Addenda*, p. 311 și în *Opere*, 3 (1962), p. 424.

Textul de bază în „Ghimpele“.

Epigramă antidinastică.

(p. 946) UNUI POETASTRU

Apare în „Ghimpele“, XV, nr. 20, 19 mai 1874, p. 3. Republicată în „Calendarul Ghimpelui“, 1875, p. 127. Semnată *Car...* Reprodusă în *Opere*, IV (1938), p. 311 (*Addenda*) și în *Opere*, 3 (1962), p. 425.

Primul vers în „Ghimpele“: „Tânărul Aamsky are darul“. Epigrama era mai explicit adresată lui Alexandru Macedonsky. Tot *Aamsky* este numit poetul rondelurilor și într-o cronică literară ulterioară din „Ghimpele“ (23 iunie 1874). Alexandru Macedonsky a răspuns, însă, destul de târziu, într-un articol din „Liga ortodoxă“, semnat *Sallustiu*¹.

(p. 947) SONET

[„FALS, MALONEST, VENABLE...“]

A apărut în „Ghimpele“, XV, nr. 22, 2 iunie 1874, p. 2. Semnat *Car...* Reprodus în *Opere*, IV (1938), p. 309 (*Addenda*) și în *Opere*, 3 (1962), p. 426.

¹ „Liga ortodoxă“, *Supliment literar*, I, nr. 3, 3 noiembrie 1896, p. 1–2.

Nu se cunoaște numele celui care era denumit „Coțcar Coțcarevici“, pe care îl atacau și alți redactori ai „Ghimpelei“.

(p. 948)

ELEGIE

[„SĂRAC FĂRĂ PERECHE...“]

A apărut în „Ghimpele“, XV, nr. 36, 8 septembrie 1874, p. 2. Semnată C... Reprodusă în *Opere*, 3 (1962), p. 427.

(p. 950)

VERSURI

[„CE-MI SPUI DE POEZIE...“]

Apărută, întâi, în „Revista contemporană“, II, nr. 10, 1874, p. 288–291. Retipărită în „Ghimpele“, XV, nr. 42, 20 octombrie 1874, p. 2, cu specificarea „Din *Rev. contimp.*“. Strofele 7–10 sunt reluate în „Moftul român“, nr. 37, 17 iunie 1893, cu titlul *Primului simbolist, lui Omer*, la rubrica „Parnasul român“. Interesantă ni se pare schimbarea ultimului vers din strofa 10: „E simbolist sărmanul! Păcat! A-nnebunit“.

Textul de bază în „Revista contemporană“ (1874).

(p. 953) JALBA HOȚILOR DIN ÎNCHISORI

A apărut în „Ghimpele“, XVI, nr. 5, 26 ianuarie 1875, p. 2. Semnată *Rac* și *Sir-Kock*. Erau, de fapt, inversarea unor pseudonime cunoscute în redacție și chiar de către cititor: *Car* (Caragiale) și *Cocris* (Constantin Cristescu). Identificarea poeziei aparține lui Vicu Mândra care o publică, însoțită de o prezentare: *Caragiale la „Ghimpele“*. *Câteva precizări și o poezie necunoscută*, în „Gazeta literară“, VIII, nr. 17/371,

20 aprilie 1961, p. 6. Reprodușă de Șerban Cioculescu în *Opere*, 3 (1962), p. 432.

O acidulată satiră împotriva hoșilor „onorabili“ bugetivori, de pe pozițiile opoziției liberale. Se face simțită și o notă parodică a poeziei grandilocvente.

(p. 955)

SONET

[„FĂRĂ GRAIURI GURE...“]

A apărut în „Ghimpele“, XVII, nr. 25, 20 iunie 1876, p. 3. Semnat *Car...* Reproduș în *Opere*, IV (1938), p. 311 și în *Opere*, 3 (1962), p. 434.

Ipostaza de poet pesimit, surprinzătoare, dar reală în creația de tinerete a lui Caragiale.

(p. 956)

MANDATUL

ACROSTIH

A apărut în „Calendarul Claponului“, 1878, p. 51–52. Reprodușă în „Bobârnacul“, II, nr. 22, 28 martie 1879, p. 1. Semnat *Impiegatovici*.

O notiță dă unele lămuriri, cu un aer ironic: „S-a zis și se zice că la București nu se mai face poezie; s-a mai zis că în vreme de război muzele amuțesc. Ei bine, nu e așa. Suntem în plăcuta poziție a da cititorilor o dovadă că cele de mai sus pomenite sunt neadevăruri, prin poezia ce publicăm aci îndată sub titlul *Mandatul*. E de prisos a spune, credem, că autorul este un june *monșer*, copist de clasa a doua într-o cancelarie de administrație publică. Cu aceste deslușiri împreună dânsul ne-a trimis spre publicare acrostihul său“.

(p. 958)

IARNA

A apărut în „Moftul român“, nr. 3, 3 februarie 1893, p. 4.
Reprodusă în *Opere* 3 (1962), p. 437.

Versuri puerile, ceea ce-l determină pe autor să atribuie poezia unui copil: „Un copil de 11 ani, departe de mama sa, la pensionat, plictisit de profesori și de cursurile lor savante, stă în bancă, pătruns de dorul vacanțelor calde, tremură de ger și lucrează la teme latine. Afară urmează viscolul lupesc, ce a pornit de trei zile acuma și merge mereu înainte umflându-și turba din răspuțeri. Copilul, afundat în lucru-i, trage din când în când cu coada ochiului la repetitor, care e, din nenorocire, cuminte, și n-are de gând să se despartă de sobă. Dar ce face leneșul în bancă pe furiș? Face o... poezie... pesimistă. Și e rușinos ca o găină care ouă... El îmbogățește literatura română cu o bucată lirică, *Iarna*, pe care o improvizează de vreo două zile. În sfârșit, a terminat-o și... o iscălește. E drept că o săptămână, ba chiar mai mult, poetul nostru ia apoi note rele la toți profesorii... Dar ce-i faci muzei? E atât de irezistibilă pentru oamenii bătrâni, cum n-are să biruie pe copil? Fără glumă, autorul următoarei poezii n-are mai mult decât 11 ani; *mais la valeur n'attend pas le nombre des années*“¹.

(p. 959)

COCHETĂRIE

A apărut în „Moftul român“, nr. 4, 7 februarie, p. 7.
Reprodusă în *Opere*, 3 (1962), p. 438.

¹ *Poezie* [notă], în „Moftul român“, nr. 3, 3 februarie 1893, p. 4.

(p. 960) EPIGRAMĂ.
[„CĂ NIT?...“]

A apărut în „Moftul român“, nr. 5, 11 februarie 1893, p. 2.
Reprodusă în *Opere*, 3 (1962), p. 439.

(p. 961) DOI ACADEMICI

A fost tipărită în „Moftul român“, nr. 6, 14 februarie 1893,
p. 1. Reprodusă în *Opere*, IV (1938), p. 316 (*Addenda*) și în
Opere, 3 (1962), p. 440.

(p. 962) EXCELSIOR

*Dedicată ilustrului autor al sublimului hop: SIC COGITO,
Domniei sale Domnului B. P. HĂSDEU, Prezidentului Consiliului
de Administrație al Primei Societăți [sic] Spiritiste Române*

A apărut în „Moftul român“ nr. 6, 14 februarie 1893, p. 5.
Reprodusă în *Opere* 3 (1962), p. 441–443.

Versurile sunt precedate de o notă, intitulată *Poezie prin
comunicare spiritistă*: „Primim din Iași următoarele; orice
comentarii de prisos, credem: Domnule Director, Un mic grup
spiritist ce se află în Iași, sărbătorind ziua sfântului Efrim Siru,
care este protectorul acestui grup, a obținut următoarea
comunicație spiritistă, care, după noi, este o frumoasă și dulce
poezie ce înalță gândirea și îmbucură inima. De găsiți că această
poezie spiritistă poate fi publicată în stimabilul dv. jurnal
«Moftul român», puteți a o publica, însă veți binevoi a ști că
această comunicațiune spiritistă este «un ce din convingere, nu
este un moft!». *Un fachiriciu convins*“. Și, la final, I. L. Caragiale

mai adaugă o frază: „Acu, numai Dumnezeu și sfântul Efrim să ne aibă în sfânta lor pază! La ei este orice Speranță!“.

B. P. Hasdeu pretindea că, printre ascendenții săi, s-ar afla și un Efreim, pârălăb de Hotin din secolul al XVIII-lea. El a comunicat chiar și un portret al acestuia, care s-a dovedit un fals. Aluzia la „Speranță“ vizează pe Th. Speranția, unul din participanții la ședințele spiritiste ale lui B. P. Hasdeu.

(p. 965) PAROL DONER

A apărut în „Moftul român“, nr. 9, [24 februarie 1893], p. 3. (rubrica „Observații filologice“). Retipărită în „Almanahul lui Moș Teacă“, 1900, p. 80. Reprodușă în *Opere*, 3 (1962), p. 444.

Textul de bază în „Moftul român“ (1893).

Titlul reprezintă o adaptare în limba română după expresia franțuzească: *Parole d'honneur*.

(p. 966) UNEI COPILE
MADRIGAL

A apărut în „Moftul român“, nr. 9, [24 februarie 1893], p. 3. Reluat în *Opere*, 3 (1962), p. 445.

(p. 967) NEA ISTRATE

A apărut în „Moftul român“, nr. 9 [28 februarie 1893], p. 6. Dialog versificat reproduș în *Opere*, 3 (1962), p. 446.

Aluzie la Dr. C. Istrati, prieten al lui Hasdeu, amator de spiritism.

(p. 968) MAGNUM MOPHTOLOGICUM

A apărut în „Moftul român“, nr. 10, [28 februarie 1893], p. 5. Reprodus în *Opere*, IV (1938), p. 316 (*Addenda*).

(p. 970) ION PROSTUL

A apărut în „Moftul român“, nr. 12, [7 martie 1893], p. 5. Reprodusă în „Almanahul lui Moș Teacă“, 1900, p. 113. Reluată, de Caragiale însuși, în „Moftul român“, nr. 29, 4 noiembrie 1901, p. 6–8, cu titlul schimbat în *Vistavoiul*. Semnat *Ion*. Retipărită în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 51–52, cu vechiul titlu. Poezia o regăsim în *Opere*, IV (1938), p. 336–337 (*Addenda*) și în *Opere*, 3 (1962), p. 449–450.

Textul de bază în „Calendarul Moftului român“ (1902).

Câteva versuri din strofa a doua sunt luate din *Peneș Curcanul* de Vasile Alecsandri.

(p. 972) EPIGRAMĂ
[„MAIASTRĂ-I NATURA...“]

A apărut în „Moftul român“, nr. 12, [7 martie 1893], p. 5. Reprodusă în *Opere*, 3 (1962), p. 451.

(p. 973) ERATO, SCAPĂ-MĂ!
TERZINE ACROBATISTE–SIMBOLISTE

A apărut în „Moftul român“ nr. 13, [10 martie 1893], p. 4 (rubrica „Parnasul român“). Reprodusă în *Opere*, 3 (1962) p. 452.

E o parodie din campania antisimbolistă a autorului. Poezia este precedată de articolul ironic, *Poetul și „Moftul“*, din același număr al „Moftului român“.

(p. 974) PE OCEANUL VREMII
RIME DE LUX

A apărut în „Moftul român“, nr. 15, [17 martie 1893], p. 4 (rubrica „Parnasul român“).

Șarjă satirică împotriva cercului macedonskian.

(p. 975) SUVERAN ȘI CURTEZAN
SATIRĂ DEMOCRATICĂ

A fost publicată în „Moftul român“, nr. 16, [20 martie 1893], p. 7. Selectată pentru sumarul „Calendarului Moftului român“, 1902, p. 46. Reprodusă în *Opere*, IV (1938), p. 336 (*Addenda*) și în *Opere*, 3 (1962), p. 454.

Textul de bază în „Calendarul Moftului român“ (1902).

Strănutul este un eufemism pentru o altă manifestare fiziologică a împăratului. Cu un număr înainte, se publică o „cugetare“: „Pentru un curtean strănutatul împăratului miroase a micșunele“.

(p. 976) CAMELEON-FEMEIE
SONET COLORIST

A apărut în „Moftul român“, nr. 17, [27 martie 1893], p. 5, cu subtitlul: *Sonet decadent, simbolist, vizual-colorist* (rubrica „Parnasul român“). Republicat în „Calendarul

Moftului român“, 1902, p. 35, cu subtitlul: *Sonet colorist*, cu o notiță a autorului: „În 14 versuri, 32 de noțiuni simboliste dintre cari 9 pur vizuale, iar 23 propriu-zis coloriste și dintre acestea 21 simple și 2 compuse“. Reprodus în *Opere*, IV (1938), p. 321–322 (*Addenda*) și în *Opere*, 3 (1962), p. 455

Textul de bază în „Calendarul Moftului român“ (1902).

Aproape în paralel cu „Moftul român“ apărea, la București, periodicul „Alțițe și bibiluri“ (1893–1894), scos de Sm. Andronescu (Smara). Se pare că ea ar fi „modelul muzei elegiace“, Smara fiind prezentă un timp în cercul macedonskian.

(p. 977)

MOARTĂ!..

BALADĂ

A apărut în „Moftul român“ nr. 27, 3 mai 1893, p. 4. Subtitlu: *Baladă fantastică*. La finalul poeziei, o notă: *à la Cincinat Pavelescu*. Selectată pentru „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 104. Reprodusă în *Opere*, IV, 1938, p. 322–324 (*Addenda*) și în *Opere* 3, p. 456–459.

Textul de bază în „Calendarul Moftului român“ (1902).

Versuri parodice la poeziile „macabre“ cultivate de Cincinat Pavelescu în „Literatorul“. I. L. Caragiale va reproduce, la rubrica „Parnasul român“, în numărul precedent al „Moftului român“, o asemenea poezie, intitulată *Castelul solitar*, și publicată în „Literatorul“, 15 decembrie 1892, sub semnătura celebrului epigramist. Nota lui Caragiale arată, evident, intenția de satirizare a unui asemenea gen de compuneri: „Un mare poet, un om despre care șeful școlii simboliste, onor. d. Al. Macedonsky, a zis, după moartea lui Victor Hugo, că a rămas cel mai mare poet al secolului, voim să numim pe tânărul fiu al muzelor, ce poartă numele clasic de *Cincinat*

Pavelescu, ne acordă pentru azi colaborarea pentru rubrica «Parnasului». O baladă: *Castelul fermecat!* Laudele știm că nu supără pe adevărații oameni de talent, pentru că ei știu ce pretuiesc, cu toate astea nu i le facem pentru că le credem de prisos; asemenea credem c-ar fi și comentariile¹. Ceea ce i-a apropiat pe cei doi scriitori, mai târziu, a fost genul epigramist. Cincinat Pavelescu, pretinzând că a și colaborat cu I. L. Caragiale la următoarea epigramă: „*Iancu Luca Caragiale/ Îți dă berea pe măsură./ Face și literatură.../ Însă nu face parale*“.

(p. 981)

O, NIRVANA!

APOCALIPTICĂ, ÎN STIL DE AXION

A apărut în „Moftul român“ nr. 29, 9 mai 1893, p. 3 (rubrica „Parnasul român“). În *Opere*, 3 (1962), p. 460.

Poezia este publicată, pentru contrast, imediat după un rondel „macabru“ de Cincinat Pavelescu.

(p. 982)

CRITICILOR MEI

SONET OLIMPIAN SIMBOLIST

A apărut în „Moftul român“, nr. 30, 13 mai 1893, p. 4 (rubrica „Parnasul român“). Reluată în *Opere*, IV (1938), p. 325 (*Addenda*) și *Opere*, 3 (1962), p. 461.

Motoul în limba latină este o formă adaptată a expresiei lui Juvenal: *Facit indignatio versum*.

¹ „Moftul român“, nr. 26, 29 aprilie 1893, p. 4 (rubrica „Parnasul român“).

(p. 983)

AMIAZĂ MAURĂ
SIMBOLISTĂ-ORIENTALĂ

A apărut în „Moftul român“, nr. 30, 13 mai 1893, p. 5 (rubrica „Parnasul român“). Retipărită în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 82–83. Reluată în „Foaia interesantă“, I, nr. 22, 8 iunie 1897, p. 3, cu titlul ușor modificat: *Amiază maură. Orientală*. Reprodușă în *Opere*, IV (1938), p. 324–325 (*Addenda*) și în *Opere*, 3 (1962), p. 462.

Textul de bază în „Calendarul Moftului român“ (1902).

Poezie din seria atacurilor împotriva grupului revistei „Literatorul“. O notiță, cu titlul *Un nou volum de poezii...*, cuprinde informații interesante: „Spirite sucite au susținut odinioară că poezii nu pot scrie proză frumoasă; mai târziu, când s-a dovedit că această aserțiune e lipsită de teme, aceste spirite au susținut că prozatorii nu pot fi poeți.

Ei! Avem o dovadă vie pentru a răsturna și această din urmă aserțiune, tot așa de neîntemeiată și de absurdă ca și cea dintâi. Cunoscutul prozator român, colaboratorul nostru, d. Caragiale, a publicat, pe vremuri, mai multe poezii lirice de cea mai pură școală simbolistă, fără semnătură – prin exces de modestie, desigur. Astăzi, îndemnat de mai mulți prieteni, s-a hotărât a se denunța publicului și a strânge, într-un volum, toate bucițele d-sale lirice. Volumul, intitulat *Flori otrăvite*, se pune în lucru la Tipografia «Epoca». Credem de prisos a mai recomanda publicului versurile cunoscutului prozator.

Deocamdată, ne mărginim a da mai încolo un specimen («Amiaza maură») din mult-așteptatul volum, care desigur va face multă senzație în Parnasul român¹. Notița nu este semnată. Șerban Cioculescu crede că „a fost scrisă sau dictată de însuși Caragiale“². Oricine ar fi redactat-o, notița surprinde

¹ „Foaia interesantă“, I, nr. 22, 8 iunie 1897, p. 2.

² *Opere*, 3 (1962), p. 796 (Note).

prin anunțarea unui volum de parodii drept poezii „de cea mai pură școală simbolistă“. Proiectul nu s-a realizat și anunțul pare mai mult destinat a intriga gruparea macedonskiană.

(p. 985) MOARTEA PROTESTANTULUI
BALADĂ

A apărut, întâi, în „Moftul român“, nr. 30, 13 mai 1893, p. 7, având subtitlul *Baladă medievală*. Dedicată „Doamnei Sofia Luther“. Retipărită în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 74. Reprodusă în *Opere*, IV (1938), p. 327–328 (*Addenda*) și *Opere*, 3 (1962), p. 464–465.

Textul de bază în „Calendarul Moftului român“ (1902).

Sofia Luther era văduva patronului firmei Luther, celebră, în epocă, pentru berea cu același nume. Protestantul din poezie vrea bere Luther, ci nu berea Bragadiru.

Jocul de cuvinte „Ich bin *prost-restant*“ din „Moftul român“ este înlocuit, în forma definitivă, cu „Ich bin protestant“.

(p. 987) EROS
[PASTEL SIMBOLIST-DARWINIST]

A apărut în „Moftul român“, nr. 32, 20 mai 1893, p. 4 (rubrica „Parnasul român“), fără semnătură. Retipărit în: „Foaia interesantă“, I, nr. 23, 15 iunie 1897, p. 2; „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 57–58. Inclus în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 327 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 466–467.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român“ (1902).

În „Calendarul Moftului român“, subtitlul *Pastel simbolist-darwinist* și motto-ul „*In cauda...*“ au fost eliminate. Restituim subtitlul pentru a recompune unitatea seriei de parodii care vizează simbolismul macedonskian și pentru inventivitatea comică implicată enunțurilor.

(p. 989)

DA... NEBUN!

[- SIMBOLIST-DANTIST -]

A apărut în: „Moftul român“, nr. 32, 20 mai 1893, p. 5 (rubrica „Parnasul român“), fără semnătură. Retipărit în: „Moftul român“, nr. 30, 11 noiembrie 1901, p. 18–19, semnat: *Intelectual*; în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 6, cu modificări față de forma inițială; în „Românul“, II, nr. 181, 19 august/1 septembrie 1912, p. 3 („Din pagini uitate din Caragiale“); în „Mișcarea“, IV, nr. 185, 22 august 1912, p. 2 („Mișcarea literară și artistică“). Inclus în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 320–321 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 468.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român“ (1902).

Restituim, ca și în cazul „pastelului“ *Eros*, subtitlul, pentru a păstra unitatea de intenție a seriei și pentru hazul formulării, care conține și ideea de variațiune, în raport cu celălalt „pastel“. De altfel, *Eros* și *Da... nebun!* au apărut, inițial, împreună sub genericul rubricii „Parnasul român“ din „Moftul român“, în ale cărui pagini, poezia avea următorul motto, elocvent pentru intenția șarjei:

„*Tous le grands penseurs ont eu une dent contre la vile multitude*“

(Vieil adage d'un Dentiste)

Îmi vin adeseori furii:

voi să zdrobesc această harfă

Și, din inforamele ei țândări,
 un *auto-da-fé* să fac!
 Decât a fi prostituată
 și cântul meu a fi o marfă,
 Să piară coardele în flăcări!...
 de-acu pe veci eu voi să tac.
 (*Tot de mine*)“

(p. 991)

DISCREȚIE

A apărut în „Moftul român“, nr. 33, 30 mai 1893, p. 5, cu titlul *Tăcere – Discreție simbolistă*, fără semnătură. Retipărită în „Moftul român“, nr. 31, 18 noiembrie 1901, p. 30, cu titlul *Discreție* și semnătura: *Luca*; în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 23, cu acest titlu. Inclusă în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 335 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 470.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român“ (1902).

Continuă seria parodiilor care vizează temele, motivele poetice, procedeele identificate în aria simbolismului.

(p. 992)

THALASA

A apărut în „Moftul român“, nr. 34, 3 iunie 1893, p. 4 (rubrica „Parnasul român“), fără semnătură. Neretipărită. Inclusă în ediția: *Opere*, 3 (1962), p. 471.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Aluzia trimite, încă din titlu, la romanul *Thalassa*, din care Macedonski publicase începutul, în numărul din 15 mai 1893, al revistei „Literatorul“. Reacția caragialeană vine totdeauna rapid.

(p. 993) GLIC !

A apărut în „Moftul român“ nr. 4, 3 iunie 1893, p. 4 (rubrica „Parnasul român“), fără semnătură. Neretipărită. Inclusă în ediția: *Opere* 3 (1962), p. 472.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Din aceeași serie a parodiilor împotriva orientării cultivate în cercul „Literaturului“, *Glic!* vizează procedeele, mecanica versului, dar și demistificarea inspirației.

(p. 994) FINIS
SONET SIMBOLIST DECADENT

A apărut prima dată: în „Moftul român“, I, nr. 36, 10 iunie 1893, p. 5 (rubrica „Parnasul român“), fără semnătură. Neretipărită. Inclusă în ediția: *Opere*, 3 (1962), p. 473.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1901).

Mimare a atitudinii de contemplație extatică, de care modul macedonskian nu era, totuși, străin.

(p. 995) TRIOLETE SIMBOLISTE

A apărut în „Moftul român“, I, nr. 36, 10 iunie 1893, p. 5 (r. „Parnasul român“), fără semnătură. Neretipărită. Inclusă în ediția: *Opere*, 3 (1962), p. 474.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Șarja vizează, ca și în alte parodii, genurile (forme) și temele cultivate în cercul „Literaturului“.

(p. 996) DIN CARNETUL UNUI POET SIMBOLIST
FRAGMENTE SELECTE

A apărut în „Moftul român“, I, nr. 36, 10 iunie 1893, p. 6, fără semnătură. Neretipărită. Inclusă în ediția *Opere*, 3 (1962), p. 475.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

(p. 997) FILOZOFUL BLAGOMIREA

A apărut în „Moftul român“, I, nr. 38, 17 iunie 1893, p. 5 (rubrica „Parnasul român“), fără semnătură. Neretipărită. Inclusă în ediția: *Opere*, 3 (1962), p. 476.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Șarja îl vizează pe B. P. Hasdeu. Versurile reiau cadențe eminesciene, ca și *Ruga spiritistului*.

(p. 998) DECLARAȚIE SIMBOLISTĂ

A apărut în „Moftul român“, I, nr. 38, 17 iunie 1893, p. 7. Neretipărită. Inclusă în ediția *Opere*, 3 (1962), p. 477.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Încă o piesă din seria șarjelor împotriva „Literaturului“.

(p. 999) RUGA SPIRITISTULUI

A apărut prima dată în „Moftul român“, I, nr. 39, 23 iunie 1893, p. 4. Neretipărită. Inclusă în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 317–318 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 478–479.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Cadența versurilor amintește de eminesciana *S-a dus amorul...* Dedicția, însă, spune totul despre ținta șarjei umoristice.

(p. 1001) PLOAIE DE PRIMĂVARĂ

A apărut în „Moftul român“, I, nr. 39, 23 iunie 1893, p. 5 (rubrica „Parnasul român“), cu titlul *Ploaie de primăvară*. Retipărită în „Moftul român“, nr. 22, 26 august 1901, p. 4, nesemnată, cu titlul *Primăvară*. Inclusă în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 329–330 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 480–482.

În „Moftul român“ (1893), titlul *Ploaie de primăvară* este așezat deasupra celor două pasteluri – *optimist și pesimist* – puse în paralel, strofă cu strofă, rimă cu rimă. Tehnica variațiunilor permite inversarea de ton.

(p. 1004) SONET BRUTAL
SIMBOLIST-INSTRUMENTALIST

A apărut în „Moftul român“, I, nr. 39, 23 iunie 1893, p. 5, fără semnătură. Retipărit în „Mișcarea“, II, nr. 155, 18 iulie 1910, p.1, nesemnata. Inclus în ediția *Opere*, 3 (1962), p. 483.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

În „Mișcarea“, poezia este reluată alături de *Faunul, Din carnetul unui poet simbolist. Fragmente selecte și Calul rănit*. Grupajul are supratitlul *Parnasul român* și este datat, la sfârșit: „«Moftul român», 1893“. Nota însoțitoare precizează: „Reproducem câteva din poeziile apărute acum 17 ani în «Moftul român». Unele din aceste versuri aparțin maestrului I. L. Caragiale, directorul «Moftului român», iar altele

regretatului Anton Bacalbașa, primul redactor al celebrei reviste satirice“.

Faunul este poezia lui Macedonski, reproducă în „Moftul român“ (nr. 23, 1893).

(p. 1005)

BALADĂ
SIMBOLISTĂ MACABRĂ

A apărut în „Moftul român“, I, nr. 40, 30 iunie 1893, p. 5 (rubrica „Parnasul român“), cu semnătura *Macabronsky*. Neretipărită. Inclusă în ediția *Opere*, 3 (1962), p. 484–485.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Epitetul „macabru“, repetat cu obstinație, trimite la porecla, cultivată la „Moftul român“: *Macabronsky*, utilizată și ca semnătură parodică, în această șarjă în care este citată de două ori una din armoniile imitative ale lui Macedonski: „Leg an d-an, leg an van d-an“.

(p. 1007)

AB IRATO
SONET PARNASIAN

A apărut în „Lumea veche“, I, nr. 8, 1 mai 1896, p. 20, semnat: *Luca*. Retipărit în: „Epoca literară“, I, nr. 4, 6 mai 1896, p. 3 (rubrica „Varietăți literare“); „Moftul român“, nr. 28, 28 octombrie 1901, p. 3–4; „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 42. Inclusă în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 318 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 489.

În „Epoca literară“, care apărea sub îngrijirea sa, Caragiale reproduce sonetul însoțit de următorul comentariu:

„«Lumea veche», spirituala revistă a doctorului Urechă, publică un sonet parnasian, *Ab irato*, foarte reușit, în care

bogăția rimei și lărgimea ritmului compensează prea cu prisos lipsa ideilor și puținătatea înțelesului.

N-avem ce face, trebuie să-l reproducem.

Autorul acestui sonet e un scriitor cu reputația stabilită, și nu noi ne vom ridica în contra reputațiilor stabilite; căci știm că asta ar fi o revoltă absurdă în contra unei lumi întregi! și lumea trebuie să aibă cu atât mai mare dreptate, cu cât s-adună mai multă la un loc. De aminteri e cunoscut, credem, principiul constituțional inextricabil, pactul fundamental al societăților moderne, care stabilește că dintre-o sută de cuvântători, cincizeci și unul sunt deștepți, chiar dacă ar fi altfel, iar patruzeci și nouă, chiar dacă ar fi altfel, sunt negliobi.

Ce cuminte trebuie să fie acel *plus unul* peste jumătatea cuvântătoarelor, de vreme ce el ia mintea toată turmei pe care o părăsește, ca să o dea turmei la care se alipește. Acela e totdeauna mai fără greș decât Papa, mai puternic decât Vodă, mai cuminte decât Nastratin Hoge, și adesea mai ieftin decât o.. patacă de cinci lei.

El dă puterea, tot el acordă premiile, pensiile și recompensele; tot el bagă-n fundul ocnei sau achită; tot el dă, gândirilor multiple ale cuvântătoarelor, eticheta de opiniune; tot el, în fine, stabilește și consacră reputațiunile.

Ei! În contra lui nu o să fiu eu nebun să mă pun, mai ales că nu-l știu care e acela; fiindcă e și modest pe lângă altele: mărirea el o dă; dar el fuge de dânsa; acestui suveran îi place, după ce și-a luat pataca, să se retragă în viața privată, păstrând, până la o nouă ocazie de a-și exercita suveranitatea, un strict anonim...

A! dar ce mă amestec eu în așa delicate chestiuni? Să revenim la sonet.

Afară de meritele sale literare, autorul este o veche cunoștință a mea: înțeleg prin urmare cititorii că mi-ar veni mai greu a-i imputa d-a dreptul imbecilitatea concepției, decât de

a-i admira eleganța și perfecțiunea formei. Iată sonetul amicului“.

Tot din strategia ironică face parte sugestia că șarja nu-i aparține. Parodia vizează tematica macedonskiană.

(p. 1008)

PREA SĂRAC

A apărut prima dată în „Epoca“, II, nr. 327, 11 decembrie 1896, p. 2 (rubrica „Litere–Artă–Știință“), semnată cu inițialele *D.C.T. & I.L.C.* și datată: „Grancea, 8 dec.“. Retipărită în placheta: I.L. Caragiale și D. Teleor, *O poezie la un chef...* (București, 1915, p. 7–11). Inclusă în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 330–333 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 490–493.

Textul de bază este cel din „Epoca“ (1896).

În prefața plachetei *O poezie la un chef...*, Teleor a relatat împrejurările în care s-a ivit această poezie. Amănunte în ediția *Opere*, 3 (1962), p. 804–806 (*Note*).

(p. 1012)

SFÂNT-ION

BALADĂ HAIDUCEASCĂ

A apărut prima dată într-un volum mic, cu acest titlu, in-32, nesemnată. Neretipărită. Inclusă în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 312–316 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 494–498.

Volumașul poartă nota: „S-a tipărit din această cârtică una sută de exemplare numerotate“, iar la sfârșitul poeziei există o altă notă: „S-a sfârșit a se tipări, astăzi, joi, 27 februarie 1897, în atelierile Tipografiei «Epoca»“. Formatul in-32 este același cu al mai târziului *Mitică*. Este, evident, o glumă în gustul caragielean, dar de veche tradiție.

Șerban Cioculescu reproduce în nota din ediția *Opere*, 3 (1962)¹, episodul din memorialistica lui I. Suchianu publicat în „Universul“ din 8 ianuarie 1935, cu titlul: *Un Sfi Ion cu cântec de I.L. Caragiale și I. Suchianu*, în care relatează pățania pitorească aflată la originea „baladei“.

(p. 1018)

CAZU–CUZA

A apărut în „Moftul român“, nr. 2, 8 aprilie 1901, p. 3; nr. 3, 15 aprilie, p. 6; nr. 4, 22 aprilie, fără semnătură. Neretipărită. Inclusă în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 337–341 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 499–503.

Polemică la adresa lui Teleor și A. C. Cuza, pe tema sursei germane a unor epigrame semnate de aceștia. Asemenea lui Șerban Cioculescu, reproducem textul la versuri, „pentru motivul că spirituala proză a lui Caragiale este împănată cu câteva din cele mai bune epigrame ale lui, ca răspuns lui Teleor“².

(p. 1025)

PETIȚIE CĂTRE GUVERN

A apărut prima dată în „Moftul român“, nr. 3, 15 aprilie 1901, p. 3, cu semnătura: *L. Van Tyn*. Neretipărită. Inclusă în ediția: *Opere*, 3 (1962), p. 504–505.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1901).

Tema suprimărilor pe motive de economii bugetare fusese abordată în numărul anterior al „Moftului român“, în „schița“ *Economii...*, exemplară prin calitatea ironiei. Versurile acestui

¹ Cf. p. 806–808.

² Cf. *Opere*, 3, 1962, p. 809.

protest umoristic nu ating altitudinea ironică din „proza“ menționată, dar nici nu deziluzionează.

(p. 1027) AMICULUI MEU GION

A apărut în „Moftul român“, nr. 7, 13 mai 1901, p. 4, semnată: *Caragiale*. Neretipărită. Inclusă în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 333–335 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 506–508.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1901).

Șarja epistolară în versuri îl vizează pe G.I. Ionescu-Gion doar prin stil (etalarea erudiției, prețiozitatea unor enunțuri etc.), căci ținta este Dimitrie A. Sturdza.

(p. 1030) MAUVAISE HUMEUR

A apărut în „Moftul român“, nr. 8, 18 mai 1901, p. 2. Semnat: *Luca*. Reprodusă în *Opere* IV (1938), p. 335; în *Opere*, 3 (1962), p. 509.

(p. 1031) UNUI CLUBMAN

A fost publicată în „Moftul român“, nr. 13, 24 iunie 1901, p. 6, nesemnată. Reprodusă în *Opere*, IV (1938), p. 337; în *Opere*, 3 (1962), p. 510.

(p. 1032) MARE FARSOR, MARI GOGOMANI

A apărut, într-o versiune puțin „îmblânzită“, sub titlul *Mare actor, mari gogomani*, în „Protestarea“, I, 28 iunie 1906, sub

semnătura „Farsor“. Versiunea pe care o publicăm aici a fost tipărită pentru întâia oară, după un manuscris autograf – semnat, burlesc, „N.T. Orășanu“ –, dăruit de Caragiale lui Paul Zarifopol. Reprodusă de Șerban Cioculescu în *Opere*, IV (1938), p. 344; retipărită în *Opere*, 3 (1962), p. 511.

Poem pamfletar, vizându-l, desigur, pe regele Carol I (v. „cheia“ fabulei, în penultimul vers: „*Ca rol*, fu mare“ etc., s.n.). În versiunea din „Protestarea“ lipseau unii termeni mai „duri“ – „comediante“, „farsor“, „în brânci“, „caraghioz“ –, înlocuiți cu unii mai neutri – „artist“, „actor“ – ori cu sintagme „de umplutură“, neinjurioase – „*din scen' afar'...*“, „casca grea *care-l dă jos*“.

(p. 1034) CÂNTEC STUDENȚESC

A apărut în „Tribuna poporului“ (Arad), X (?), 23 decembrie 1906/5 ianuarie 1907, cu semnătura L. Reprodusă în *Opere* IV (1938), p. 343, în *Opere* VII (1942), p. 56–57, și în *Opere* 3 (1962), p. 514.

A fost expediată lui Paul Zarifopol, pe trei cărți poștale date 10 și 11 decembrie 1906, într-o versiune scrisă în dialect „roșogănesc“: „vremueașke“, „și ghe-i vorba pe lăsake“, ș.a. (Cf. *Opere* VII (1942), p. 56–57).

(p. 1035) DUEL...
FABULĂ

A fost publicată în „Convorbiri“, I, nr.13, 1 iulie 1907, p. 581 (sub pseudonimul *Un mare anonim*, indicat pe copertă și la tabla de materii, și hotărât de redacție). Reprodusă în „Opinia“, IV, nr. 191, 11 iulie 1907, p. 2. Retipărită în

„Mișcarea“, IV, nr. 22 (31 ianuarie 1912), p. 1. Inclusă în edițiile critice *Opere*, IV (1938), p. 345; *Opere*, 3 (1962), 515.

Fabulă cu evidentă referire la reprimarea răscoalelor țărănești din primăvara anului 1907. Autorul a încredințat-o spre publicare „Convorbirilor“ cu cererea expresă a păstrării anonimatului. Republicarea ei comentată în „Opinia“ a declanșat „incidentul Caragiale – Blumenfeld“ (v. nota la *Modern. Monolog burlesc*).

(p. 1036)

TEMELIA

FABULĂ

A apărut în în „Convorbiri“, I, nr.14–17, 15 iulie–1 septembrie 1907, p. 617; neșemnată (pseudonimul *Un mare anonim*, hotărât de redacția revistei, apare pe copertă, în sumar, și în tabla de materii a anului I). Reluată în *Opere*, IV (1938), p. 346, și în *Opere*, 3 (1962), p. 516.

(p. 1037)

ODĂ

A apărut în „Convorbiri“, I, nr. 14–17, 15 iulie–1 septembrie 1907, p. 681. Semnată: *Oblivius*. Inclusă în *Opere*, IV (1938) p. 349–350; în *Opere*, 3 (1967), p. 517.

(p. 1039)

BIETUL ION

FABULĂ

Publicată, fără semnătură, în „Convorbiri“, I, nr. 14–17, 15 iulie–1 septembrie 1907, p. 618 (la sumar: *Un mare*

anonim). Reprodușă în *Opere*, IV (1938), p. 345–346, și în *Opere*, 3 (1962), p. 518.

(p. 1041) TALMUD...
FABULĂ

A apărut în „Convorbiri“, I, nr.18, 15 septembrie 1907, p. 709 (nesemnată; în sumarul de pe copertă apare pseudonimul *Un mare anonim*). În *Opere*, IV (1938), p. 349; în *Opere*, 3 (1961), p. 519.

Fabula este precedată, în „Covorbiri“, de un fragment, adăugat de redacție, „din scrisoarea lui Caragiale către d. Dr. Blumenberg [*sic!*], prim-redactorul «Opinie»“. Se înscrie în polemica purtată cu Cl. Blumenfeld (v. și nota la *Modern. Monolog burlesc*).

(p. 1042) MIC ȘI MARE

A apărut în „Convorbiri“, I, nr. 19, 1 octombrie 1907, p. 750. (Semnat, la sumar: *Un mare anonim*). În *Opere*, IV (1938), p. 347; în *Opere*, 3 (1962), p. 520.

(p. 1044) MÂNGÂIERE
FABULĂ

A apărut în „Convorbiri“, I, nr. 22, 15 noiembrie 1907, p. 880 (semnat, la sumar: *Un mare anonim*). Reprodușă în „Calendarul Minerva“, 1908, p. 67.

(p. 1045) RĂSPUNS LA „STRUNA ZILEI“

Epigramă a lui Caragiale, publicată în „Opinia“, V, nr. 328, 1 ianuarie 1908, p. 3 (citată în cadrul unui mic text explicativ, redacțional, apărut în rubrica „Struna zilei“). Titlul [*Răspuns la „Struna zilei“*] i-a fost atribuit de Ș. Cioculescu, la publicarea în *Opere* IV (1938), p. 352, și reluat în *Opere* 3 (1961), p. 522: l-am păstrat și în prezenta ediție, considerând că a dobândit o oarecare notorietate.

În scurtul text introductiv care însoțea epigrama în „Opinia“, redactorul acesteia (foarte probabil A. Steuerman – Rodion) le reamintea cititorilor epigrama la care răspundea Caragiale: „Muzici, marșuri triumfale/ Și discursuri, și urale/ Piepturi (n-am zis inimi) goale,/ Pline însă – loji și stale. /*Morală!* La Berlin stai, Caragiale,/ Dar la Iași tot... faci parale“. Schimbul de epigrame fusese prilejuit de faptul că lui Caragiale nu i se trimiseseră tantiemele convenite pentru reprezentarea pieselor sale la Teatrul Național din Iași.

(p. 1046) BOUL ȘI VIȚELUL

A fost publicată în „Convorbiri critice“, II, nr. 1, 1 ianuarie 1908, p. 1–2 (facsimil, textul și semnătura *Caragiale*, autografe). Reprodusă, în zilele următoare primei apariții, în: „Opinia“, V, nr. 330, 4 ianuarie 1908, p. 2; „Conservatorul Brăilei“, VII, 9 ianuarie 1908, p. 2. Reprodusă (facsimil de manuscris) în „Calendarul literar și artistic“, 1909, p. 52–53; retipărită în „Mișcarea“, IV, nr. 23, 1 februarie 1912, p. 1. Inclusă în *Opere*, IV (1938), p. 348; în *Opere*, 3 (1962), p. 523–524, (tot în *Opere* 3 (1962) și facsimilul manuscrisului autograf, reprodus ca atare după „Convorbiri critice“, II,

nr. 1, 1 ianuarie 1908, planșă nenumerotată, legată în volum între p. 528 și p. 529).

Prima fabulă publicată de Caragiale sub semnătură. Titlul și primele două versuri sunt, evident, „împrumutate“ deliberat de la Gr. Alexandrescu, dar ansamblul textului nu constituie o pastișă sau o parodie: e o fabulă „autonomă“, în maniera proprie autorului.

(p. 1048)

SAVANT

Publicată în „Convorbiri critice“, II, nr. 2, 15 ianuarie 1908, p. 57. Reprodușă în „Ordinea“, I, nr. 46, 20 ianuarie 1908, p. 2. Inclusă în *Opere*, IV (1938), p. 349; în *Opere*, 3 (1962), p. 525.

Ș. Cioculescu a relevat faptul că epigrama l-ar viza indirect pe N. Iorga (v. *Opere*, 3 (1961), *Note și variante*, p. 826).

(p. 1049)

LITANIE

PENTRU SFÂRȘITUL LUMII

A apărut în „Opinia“, V, nr. 360, 20 februarie 1908, p.2. A fost republicată – împreună cu poezia *Semnul* –, imediat după aflarea veștii decesului scriitorului, în mai multe periodice: „Ordinea“, V, nr. 1307, 13 iunie 1912, p. 1; „Opinia“, IX, nr. 1616, 15 iunie 1912, p.1; „Românul“, II, nr. 131, 15/28 iunie 1912, p. 3–4; „Flacăra“, I, nr. 35, 16 iunie 1912, p. 275; „Conservatorul“, XII, nr. 136, 21 iunie 1912, p. 1. Reprodușă în *Opere*, V (1938), p. 351–352; în *Opere*, 3 (1962), p. 526–527.

În „Flacăra“, I, nr. 35, 16 iunie 1912, Șt. Antim însoțea publicarea celor două poezii ale lui Caragiale cu următoarea

notă: „Publicăm două mici bucăți în versuri despre care abia acum putem spune că sunt ale lui Caragiale. Iată istoricul lor: le-a scris pe la începutul lui 1907 [1908] și le-a trimis la Iași lui Rodion, spre a fi publicate în «Opinia» și mie pentru «Ordinea». Poeziile erau însoțite de câte o scrisoare foarte stăruitoare, în care se recomanda absolută discreție. Poeziile au apărut simultan în ambele ziare, fără indicarea numelui autorului. Acum, însă, pentru cunoașterea cât mai deplină a operei maestrului, le republicăm, fără discreția de atunci.“

În acest poem, Caragiale ridiculizează, prin supralicitare burlesc-apocaliptică, satanizarea omului politic Take Ionescu – al cărui partizan era – de către adversari.

(p. 1051)

SEMNUȚ

A fost publicat în „Opinia“, V, nr. 386, 17 februarie 1908, p. 2. Nesemnăt. Republicat cu două zile mai târziu, în „Opinia“, V, nr. 387, 19 februarie 1908, p. 2 (într-o notă redacțională se explica retipărirea prin faptul că în numărul din 17 februarie se strecuraseră greșeli de tipar). Retipărit, împreună cu *Litanie. Pentru sfârșitul lumii*, în mai multe publicații, în iunie 1912 (v. nota la *Litanie. Pentru sfârșitul lumii*). Reprodus în *Opere*, IV (1938), p. 352, și în *Opere*, 3 (1962), p. 528.

(p. 1052)

DE CE?

SCHERZO

A fost publicată în „Convorbiri critice“, II, 1908, semnată *Piccolino*. Tipărită în *Opere*, IV (1938), p. 350; în *Opere*, 3 (1962), p. 529.

Este vorba, într-adevăr, de o glumă (it. *scherzo*): o pasișă ironică a unei maniere poetice cândva la modă (cu vreo 15–20 de ani în urmă, după cum se explică într-o mică notă redacțională ce însoțește poezia în „Convorbiri critice“).

(p. 1054) PRIMUL MĂNUNCHI
POEZII DE A. MUSEUS

A apărut în „Universul“, XXVII, nr. 91, 3 aprilie 1909, p. 1. În *Opere*, IV (1938), p. 353–359; în *Opere*, 3 (1962), p. 534–540.

A apărut însoțită de o notă introductivă și de o încheiere, aparținând autorului, pe care le reproducem aici:

„Am avut onoarea să primesc zilele trecute vizita unui tânăr poet, care-n curând va da la lumină, un volum, niște minunate versuri, cu titlul *Primul mănunchi*.

Modest – poezii sunt totdeauna modești – el semnează deocamdată cu un pseudonim, *A. Museus*, deși nu se-ndoiește de talentul său – care poet se poate-ndo de talentul său? – dar, naiv – ca toți poezii – își închipuie că talentul mai are nevoie de vreo recomandatie străină, și mă roagă să scriu măcar câteva cuvinte despre dânsul, «atrăgând cu dinadinsul atenția publicului asupra *originalității și varietății producțiilor lirei sale multicolore*».

– Tânărule, îi zic eu, talentul, mai ales când e original și de un gen cu totul nou, cum e al d-tale, își face drumul singur; biruie orice piedici i le-ar pune-mpotriva indiferența sau invidia, și străbate victorios până la vârful muntelui sacru, unde crește misticul stejar din care singur își va culege frunzele spre a-și împleti cununa nemuririi, menită să n-o poată veacuri veșteji, să rămâie pentru totdeauna frunză verde, și iar verde!...

Văzând că poetului nu-i displac vorbele mele, i-am adăugat:

– Mă voi mărgini dar, dacă-mi permiți, să reproduc în foiletonul meu câteva, pe alese, dintre «atât de variatele producții ale lirei d-tale multicolore», numai cu o scurtă notiță introductivă... Asta cred eu că va fi de ajuns pentru ca *Primul mănunchi* al d-tale să străbată în toate unghiurile lumii noastre, spre a-ncânta, din temelii ei până-n culme, cu suavul lui parfum, în adevăr atât de nou și de original.

Am căpătat permisiunea poetului și iată, mă execut, sperând că fac plăcere iubitorilor de poezie română...”

„Desigur, cititorii vor zice, ca și mine, că orice comentări critice sunt de prisos și că, în adevăr, talentul original se impune; el n-are nevoie de sprijin străin ca să-și urmeze drept înaintea cariera...

Un singur lucru numai: prea sunt din cale-afară originali poeții ăștia moderni!”

Grupaj de pastișe parodice, unele dintre ele după poeți iluștri din epoci succesive (Bolintineanu, Eminescu, Coșbuc): se poate spune că I.L. Caragiale îi anticipează pe G. Topârceanu, Marin Sorescu, Mircea Cărtărescu, și ei autori de consistente pastișe poetice (fiecare dintre ei, firește, într-o perspectivă estetică diferită, și cu „obiective“ diferite).

Poemele din *Primul mănunchi* constituie pandantul în versuri al grupajului de *Poeme în proză*, apărut în „Universul“, XXVII, nr. 56, 27 februarie 1909 și repartizat, în prezenta ediție, în primul volum.

(p. 1062)

PAȘA DIN SILISTRA

A apărut în „Luceafărul“, XI, nr. 14, 1912, p. 279–280, fiind inclus, sub formă de citat, într-un text în proză, nesemnat, în care era relatată o anecdotă despre capacitatea

parodic-prozodică a lui Caragiale (acesta ar fi dictat, compunându-l pe loc, textul parodiei după Bolintineanu într-o întrunire amicală de scriitori). Poemul a fost reprodus în *Opere*, IV (1938), p. 359, și în *Opere*, 3 (1962), p. 541–542.

Este, evident, o parodie din aceeași plămădă cu cele din *Primul mănunchi*.

POSTUME

(p. 1067)

[DUEL ARMENESC]

Face parte din textul unei scrisori către Paul Zarifopol, din 4 mai 1906, publicată de Șerban Cioculescu în *Correspondența dintre I.L. Caragiale și Paul Zarifopol (1905–1912)*, București, 1935, p. 53–54. Publicată separat, cu titlul – atribuit de Ș. Cioculescu și păstrat de noi – [*Duel armenesc*], în *Opere*, IV (1938), p. 342; în *Opere*, VII (1942), scrisoarea LXII din 4 mai 1906, p. 33–34; în *Opere*, 3 (1962), p. 572 (separată de corpul scrisorii, sub titlul [*Duel armenesc*]).

Glumă versificată, suscitată de o știre din presă. În scrisoarea în care se află inclusă, Caragiale îi explică lui Zarifopol: „«Universul» de vineri mi-aduce astăzi știrea următoare: /«Ieri a fost la Focșani un duel cu pistolul ghintuit între d-nii Vartan Manuc, avocat, și V. Mamigonian, avocat și ziarist. S-au schimbat două focuri fără rezultat»/ Această știre a provocat din partea sufletului meu afectată serviciului lyric, câteva versuri, pe cari, cu toată modestia, le supun aprețării d-tale competente. Nu pretind a fi făcut un cap-de-operă; nul

dar, orișicum, mă măgulesc cu speranța că, orice s-ar zice, versurile mele umile pot găsi, ca să zic așa, locul lor într-o mică antologie a poezilor din veacul lui Carol I“.

(p. 1068) [BILET DE PLOAIE]

Tipărită postum, prima oară de Șerban Cioculescu, *Corespondența dintre I. L. Caragiale și Paul Zarifopol (1905–1912)*, București, 1935, p. 59. Reprodușă în: *Opere*, IV (1938), p. 343; *Opere*, VII (1942), p. 41; *Opere* 3 (1962), p. 573.

Versificație burlescă în grai regional moldovenesc, pe o carte poștală autografă către Paul Zarifopol, datată 10 iunie 1906.

(p. 1069) FABULĂ DEMOCRATICĂ

Tipărită în *Corespondența dintre I.L. Caragiale și Paul Zarifopol (1905–1912)*, București, 1935, p. 54–55. Inclusă în *Opere*, IV (1938), p. 342; în *Opere* VII (1942), p. 49; în *Opere*, 3 (1962), p. 574.

Scrisoare autografă către Paul Zarifopol (5 iulie 1906). Aluzia la Al. Bădărău, care tocmai fusese demis din postul de ministru al justiției, e semnalată în versul al șaselea al „fabulei“ propriu-zise („pe *Bade rău* l-a supărat“).

(p. 1071) CONSTATARE

A fost publicată pentru prima oară de Șerban Cioculescu, în „Revista Fundațiilor Regale“, anul XIII, nr. 7, iulie 1946, la *Texte și documente. Din corespondența inedită a lui Caragiale*

cu Mihail Dragomirescu (p. 675–684). Retipărită în *Opere*, 3 (1962), p. 575.

Manuscris autograf, datat de autor și trimis de acesta lui M. Dragomirescu. Reproducem textul după *Opere*, 3 (1962).

(p. 1072) [INSCRIȚIE PE FÂNTÂNA SLUJNICELOR]

Publicată în *Corespondența dintre I.L. Caragiale și Paul Zarifopol (1905–1912)*, București, 1935, p. 60–61. Inclusă în *Opere*, IV, p. 343; în *Opere*, VII (1942), p. 93; în *Opere*, 3 (1962), p. 576.

Titlul sub care o publicăm i-a fost atribuit de Șerban Cioculescu. Este o traducere liberă – în jargon „rostogănesc“, după constatarea lui Ș. Cioculescu – a unei inscripții de pe „Fântâna slujnicelor“ din Leipzig.

(p. 1073)

FABULĂ

LUI A. VLAHUȚĂ

Manuscris autograf din 30 ianuarie 1912, publicat și comentat de Șerban Cioculescu în „Adevărul“, 13 august 1936. Tipărită în *Opere*, IV (1938), p. 364. Manuscrisul autograf e reprodus în *Opere*, V (1938), în facsimil (plasă nenumerotată, la sfârșitul volumului). Reluată în *Opere* 3 (1962), p. 577.

La împlinirea vârstei de șaizeci de ani, Caragiale, aflat la Berlin, urma să fie sărbătorit în patrie. Rezistând insistențelor prietenilor, a refuzat să fie de față la sărbătorire. În 24 ianuarie/ 6 februarie îi scria lui Vlahuță: „Află că în ziua de 30 («o zi mare ca aceea») voi sta liniștit cu ai mei în casă la căldurică – pe-aci băntuie un ger strașnic. Nu viu. Eu nu sunt un erou, eu sunt

un burghez... Hotărât, nu viu¹. Justificarea „oficială”, pentru neparticipare, era o (pretinsă?) criză de sciatică.

Această *Fabulă*, scrisă chiar în noaptea din ajunul jubileului, se cuvine evident descifrată ca o parabolă transparentă despre recunoașterea tardivă (construită ironic ca o parafrază a parabolei biblice despre fiul risipitor).

(p. 1074)

[TRICOLORUL]

A fost publicată întâi de Șerban Cioculescu în *Corespondența dintre I.L. Caragiale și Paul Zarifopol*, București 1935, p. 47–48. Tipărită separat, fără partea în proză a scrisorii nedatate în care se află, în *Opere*, IV (1938), p. 360. Publicată, în corpul scrisorii respective, în *Opere*, VII (1942), p. 206–208, apoi în *Opere*, 3 (1962), p. 578–579 (unde partea în proză a scrisorii din care e extras poemul e dată la *Note și variante*, p. 846).

Reproducem aici rândurile în proză care, în scrisoare, precedă poemul:

Într-o scrisoare autografă, fără dată, către Paul Zarifopol:
„Prea stimate cetățene,

Și ca român – căci mai-nainte de a fi om românul este român – și ca poet – căci românul este născut poet – pot zice că mă aflu astăzi în culmea fericirii... Vezi numa! După ce primii de la d-ta fragmentul neprețuit cu începutul *Tricolorului*, o împrejurare providențială mă făcu să dau peste atât de mult și cu drept cuvând disederatele de d-ta, ca și de românimea întreagă, teterale nu ale acruului Tațitus (că-z acelea nu-s, pentru noi acuma de samă!), ci peste ale dulcelui bard de la Mircești. Închipuie-ți noroc. Am găsit, într-o colecțiune de

¹ *Opere*, VII (1942), p. 385.

poezii naționale legate, pe partea dinăuntru a scoarței (scriptura, o recunosc perfect) oda *Tricolorul în-trea-gă*, scrisă, fără doar și poate, de mâna olimpienului nostru. Zic *odă*, fiindcă trebuie să fim prea nedați la slovă, ca să punem în altă categorie decât a odei o concepțiune poetică de așa înaltă inspirațiune. N-am nevoie, cred, să-ți transcriu și partea pe care o ai d-ta; presupun că originalul îl vei fi păstrat cu scumpătate; mă mărginesc a-mi face cu mare plăcere datoria cetățenească de a-ți da, aci alăturată în copie fidelă, urmarea *Tricolorului*, de la versul din urmă al fragmentului pe care ai avut dragostea de simpatriot a mi-l împărtăși... – Vezi, mă rog frumos, alăturata urmare a *Tricolorului*:

La sfârșit, după „oda“ parodică, I.L. Caragiale adăugase:
„Aud?“

E vorba, evident, de o șarjă antișovinistă (înrudită, sub raportul viziunii, cu texte ca *Românii verzi*, *Meteahnă* ș.a.).

CUPRINSUL

Notă asupra ediției	V
---------------------------	---

TEATRU

O noapte furtunoasă	3
Conul Leonida față cu Reacțiunea	77
O scrisoare pierdută	97
D-ale carnavalului	233
Năpasta	341
O soacră	407
1 Aprilie (monolog)	447
Modern (monolog burlesc)	455
Începem!	465
Roma învinsă (traducere)	483

Addenda

Hatmanul Baltag	587
100 de ani	673

SCRIERI DESPRE TEATRU

ÎN VOLUME

Note și schițe (1982)

Din carnetul unui vechi suflor	721
Nenorocirea unei regine	721

Quiproquo	723
Exces de zel	724
Revanșă	725
Din care se vede că metoda chinorozului nu-i atât de recentă	727
Logică strânsă	730
Moment de distracție	732
Luptă dreaptă	733
Rușine	734
Fericită improvizație	735
Extemporare	736
Un „la“ natural	736
Glumă proastă	737
Ofertă grațioasă	738
Un creditor turbat	738
Îndoit lapsus	739
Chestie personală	739
Bonbon	741

ÎN PERIODICE

Teatrul cel mare — <i>Urâta satului</i> , vodevil în 2 acte, prelucrat de d. E.Carada, muzica de d. A. Flechtenmacher	747
Cercetare critică asupra teatrului românesc	752
Critica teatrală și presa noastră	752
Literatura în teatrul nostru	756
Teatrul italian	767
Teatrul românesc. Deschiderea stagiunii 1878–79	768
<i>Ruy Blas</i> . Reprezentația marți 17 octombrie	772
Teatrul românesc [„Societatea dramatică națională...“]	776
Cronica teatrală [„Teatrul Național a intrat...“]	778
Cronica teatrală [I] [„Direcția generală a teatrelor voit...“]	781
Cronica teatrală [II] [„Un copil răsfățat...“]	789
O întâmpinare personală în cestiunea Teatrului Național	798
Teatrul Național [„De vro câteva zile...“]	805
Teatrul nostru [„Multe lucruri absurde se văd...“]	807
<i>Frații Assan</i> , dramă	814

Epilog la <i>Frații Assan</i> , dramă	818
O rectificare	820
[La mormântul unei artiste]	821
<i>Ruy Blas</i> – Un debut – Răsăritul unei stele	825
Ceva despre teatru	828
Oare teatrul este literatură?	831
Teatrul Național [I] [„Se-ntâmplă de câtăva vreme...”]	835
O chestiune juridico-literară	855
Scrisoare deschisă. D-sale dlui Director general al teatrelor, D. Petru Grădișteanu, juriconsult, avocat, senator etc.	858
Ion Brezeanu	860
Dreptul de autor	869
[Cuvânt de mulțumire]	872
Cronică [I] [„Am citit programul Societății dramatice...”]	873
Ștefan Vellescu	879
Cronică [II] [„Teatrele merg în genere slab...”]	881
Eleonora Duse – Mounet-Sully	885
Teatrul Național [I] [„Pentru ce ne-am face iluziuni...”]	890
Teatrul Național [„Notițele mele din urmă...”]	896
[Benefissul]	900
Raport către d. Barbu St. Delavrancea, primarul Capitalei	906
Teatrul Național [„Stagiunea Teatrului Național se deschide...”]	913
[Publicul Teatrului Național]	917
<i>Apus de soare</i> . Câteva note	922
Un nou teatru	931

VERSURI

Sonet [„Ești rege pe tronu-ți...”]	941
Șarla și ciobanii (Poveste)	942
Unui amic înecat în datorii	945
Unui poetastru	946
Sonet [„Fals, malonest, venale...”]	947
Elegie [„Sărac fără pereche...”]	948
Versuri [„Ce-mi spui de poezie...”]	950

Jalba hoților din închisori	953
Sonet [„Fără graiuri gure...“]	955
Mandatul (Acrostih)	956
Iarna	958
Cochetărie	959
Epigramă [„Că nit?...“]	960
Doi academici	961
Excelsior. Dedicată... domnului B.P. Hâsdeu	962
Parol doner	965
Unei copile (Madrigal)	966
Nea Istrate	967
Magnum mophologicum	968
Ion Prostul	970
Epigramă [„Măiastră-i Natura...“]	972
Erato, scapă-mă! (Terzine acrobatiste-simboliste)	973
Pe oceanul vremii (Rime de lux)	974
Suveran și curtezan. (Satiră democratică)	975
Cameleon-femeie (Sonet colorist)	976
Moartă!... (Baladă)	977
O, Nirvana! (Apocaliptică, în stil de axion)	981
Criticilor mei (Sonet olimpien simbolist)	982
Amiază maură (Simbolistă-orientală)	983
Moartea protestantului (Baladă)	985
Eros (Pastel simbolist-darwinist)	987
Da... nebun! [- simbolist-dantist -]	989
Discreție	991
Thalasa	992
Glic!	993
Finis (Sonet simbolist decadent)	994
Triolete simboliste	995
Din carnetul unui poet simbolist. Fragmente selecte	996
Filozoful Blagomirea	997
Declarație simbolistă	998
Ruga spiritistului	999
Ploaie de primăvară	1001
Pastel optimist	1001
Pastel pesimist	1002

Sonet brutal (Simbolist-instrumentalist)	1004
Baladă (Simbolistă macabră)	1005
Ab irato (Sonet parnasian)	1007
Prea sărac	1008
Sfânt-Ion (Baladă haiducească)	1012
Cazu-Cuza	1018
Petiție către guvern	1025
Amicului meu Gion	1027
Mauvaise humer	1030
Unui clubman	1031
Mare farsor, mari gogomani	1032
Cântec studentesc	1034
Duel... (Fabulă)	1035
Temelia (Fabulă)	1036
Odă	1037
Bietul Ion (Fabulă)	1039
Talmud... (Fabulă)	1041
Mic și mare	1042
Mângâiere (Fabulă)	1044
Răspuns la „Struna zilei“	1045
Boul și vițelul	1046
Savant	1048
Litanie. Pentru sfârșitul lumii	1049
Semnul	1051
De ce? (Scherzo)	1052
„Primul mănunchi“. Poezii de A. Museus	1054
Crucea și semiluna	1054
Grația domniței	1056
În gondolă	1058
Steaua	1060
Idilă	1060
Pașa din Silistra	1062

POSTUME

[Duel armenesc]	1067
[Bilet de ploaie]	1068
Fabulă democratică	1069

Constatare	1071
[Inscripție pe fântâna slujnicelor]	1072
Fabulă. Lui A. Vlahuța	1073
[Tricolorul]	1074